PETROZSÉNYI NAGY PÁL

ÉN, PETROZSÉNYI NAGY PÁL

(ÖNÉLETRAJZI DOKUMENTUMREGÉNY KORABELI FOTÓKKAL)

ISBN 978-963-08-8568-3

Kecskemét, 2014

KAJÁNTÓ (1942–1945)

Kajántó központja

Ismerkedés a világgal

A napvilágot először 1942 jan. 14-én láttam meg egy patinás kolozsvári kórházban. Születésem körülményeire és az utána következő egy évre nem emlékszem. Nem is tudom, élt-e valaha a földön olyan ember, aki ilyen korai időszakra is emlékezne, annak ellenére, hogy a DNS-ünk minden emléket megőriz. Még azt is, amit nem is magunk, hanem az ük szüleink ük szülei éltek át valaha. Az én legkorábbi emlékeim is kb. csak ahhoz az időhöz fűződnek, amikor már megtanultam járni valahogy. Nem volt könnyű, annyi szent, meg nem is igen szerettem, de melyik gyerek szeret tipegni, amikor bárhova eljuthat az anya vagy apa ölében is, nem igaz?

Leszámítva azt a pár napot a kolozsvári szülészeten, legelőször otthon, a református parókián kezdtem ismerkedni a világgal. Szép, meglehetősen tágas paplak volt magas menyezettel, ajtókkal, melyekhez kétoldalt vörös brokátfüggönyöket kötöttek. Úri házakban ez volt a divat akkoriban. De vörös volt az édesanyám pongyolája is. Valószínűleg ez a szín lehetett a kedvence, az édesapámé meg a fekete, mert többnyire ezek a színek domináltak a paplakban. Igen, sok szín, forma, sőt, benyomás maradt meg bennem. Kivéve a hangokat. Félreértés ne essék, nem születtem én süketnek, csak éppen elfelejtettem, amit akkor hangilag érzékeltem a világból, beleértve saját szüleim hangját is. No, azért akadt néhány kivétel, például a kajántói harangok: bim-bam, bim-bam, bim-bam… Egész életemben nem hallottam annyi harangszót, mint akkor öt év alatt ebben az icipici faluban, ami persze nem csoda, miután négy templommal is büszkélkedhetett a községünk: egy református, római katolikus, ortodox és görög katolikus szentegyházzal. Ma is megvannak, bárki megnézheti, akit érdekel, ha felszáll egy kolozsvári buszra, és elzötyög a mintegy 13 km-re fekvő helységig.

Alig kezdtem el járni, egyre gyakrabban kukkantottam ki az udvarra, kertbe és templomba. A toronyba azonban sosem mertem felmászni. De nem kapaszkodott oda maga a harangozó sem, ugyanis a harang kötele egy lyukon át egész a földig lelógott. Praktikus megoldás volt,

azóta sem láttam sehol effélét. Ennek előnyét csakhamar magam is tapasztalhattam, amikor rájöttem, milyen remekül lehet hintázni a kötélen.

– Nanana, ezt nem szabad! – dorgált meg édesapám, amikor egyszer tetten ért.

Édesapám. Amint ezt a szót kimondom, felbukkan képzeletemben egy magas, csontos, kissé meggörbült hátú férfiú. Nem látszott erősnek, mégis az lehetett, ugyanis, édesanyám elbeszélése szerint, néha kézállásban járt az udvaron. Milyen kár, hogy nem láttam, vagy ha mégis, én bizony semmi ilyesmire nem emlékszem. Csak a mosolyára, merthogy mindig mosolygott valahányszor rám tekintett. Szóval megdorgált, és eltanácsolt a további „harangozástól". De hát lehet-e egy gyereket eltanácsolni attól, amiért annyira odavan! Amit nem tehettem meg nyíltan, megtettem titokban. Egyelőre zavartalanul, később már kevésbé, tudniillik ahogy nőttem, cseperedtem, egyre súlyosabb lett a testem is, amit már az öreg harangok is megéreztek, és el-elkondultak odaföntt, ezért harangot-papot otthagyva inkább messzebb, a falu szívében folytattam ismerkedésem a világgal.

A kajántói református templom

Kajántó Kolozsvártól észak-északnyugatra Kalotaszeg peremén, Kajántópataka völgyében található. Területe 98 km^2, lakossága – a polgármesteri hivatala adatai szerint – 1941-ben 2123, ebből 1541 román, 571 magyar, roma 9, német 2. A falu neve egyesek szerint a Kaján személynévből és tó szóból, mások szerint Keán bolgár fejedelem nevéből származik. Ma községközpont, akkoriban csak egy nyomortanya a sok közül, melyben románok magyarok százai tengődtek viszonylag békében. Már úgy értem egymással, mert a falun kívül sajna javában dúlt a háború. Egyik oldalon a németek élén Hitlerrel, másik oldalon a Sztálin, Roosevelt és mások által képviselt nagyhatalmak igyekeztek felosztani újra egymás közt a világot. Kajántó kétség és remény közt vergődve figyelte a kibontakozó konfliktust, különösen 1944 augusztusától, amikor Románia hirtelen átpártolt a szovjetekhez. A történelmi részleteket mellőzve csupán annyit jegyzek meg, hogy az egész világégésből én csupán annyit észleltem, mennyi repülőgép száll felettünk a magasban. Pedig a falun nemegyszer át-átvonultak a németek, később az oroszok, mi több, a parókiára is beszállásolták magukat. Ezzel szemben kitűnően emlékszem a töltényhüvelyekre, melyek szanaszét hevertek az utakon, köztük igazi, el nem lőtt golyók is – újságoltam lelkendezve ibolyakék szemű anyámnak.

– Jaj, hozzájuk ne nyúlj, Palika! – rémüldözött édesanyám. – Az nem játék. Még felrobbanhat a kezedben.

Nos, magától ugyan nem robbant, de elrobbantottuk mi, gyerekek azzal, hogy körültapasztottuk sárral, és rávertünk egy kővel, kalapáccsal. Bumm-bumm-bumm! – dörrentek el a go-

lyóbisok hol itt, hol ott a faluban. Elég sok barátom volt, Andris, Levente stb., nagyobbrészt parasztok, akikhez hasonlóan jártam magam is. Nyáron mezítláb, egy szál bugyiban, télen bekecsben, kucsmában – úri gyerek létemre. De hát szegények voltunk, afféle bocskoros nemesek – ahogy a petrozsényi nagyanyám jellemzett egyszer bennünket. Szerencsére a paplakhoz jókora kert is tartozott. Termesztettünk benne zöldséget, krumplit, paszulyt… Még el is adtunk belőle, már ami egy-egy adomány során megmaradt, ugyanis az én apám nemcsak hirdette, gyakorolta is az adakozást.

– Bolond lyukból bolond szél fú – legyintett erre is szokás szerint fehérhajú, édesapám iránt örökké áskálódó nagyanyám, aki sohasem tudta lenyelni, hogy ilyen paraszthoz ment férje a leánya. – Nem is lesz igazi úr soha belőle. Mit úr, még csak nagygazda sem, mint a mezőcsávási[1] papája – olvastam apám naplójában.

Édesanyám hallgatta, amíg hallgathatta, végül már ő sem hagyta szó nélkül.

– A jókedvű adakozót szereti a jóisten – idézte a bibliát. – Az igaz, hogy szegények vagyunk, de élnek ebben a faluban sokkal szegényebbek is, és ugyan ki segítsen a bajba jutott juhokon, ha nem a pásztoruk.

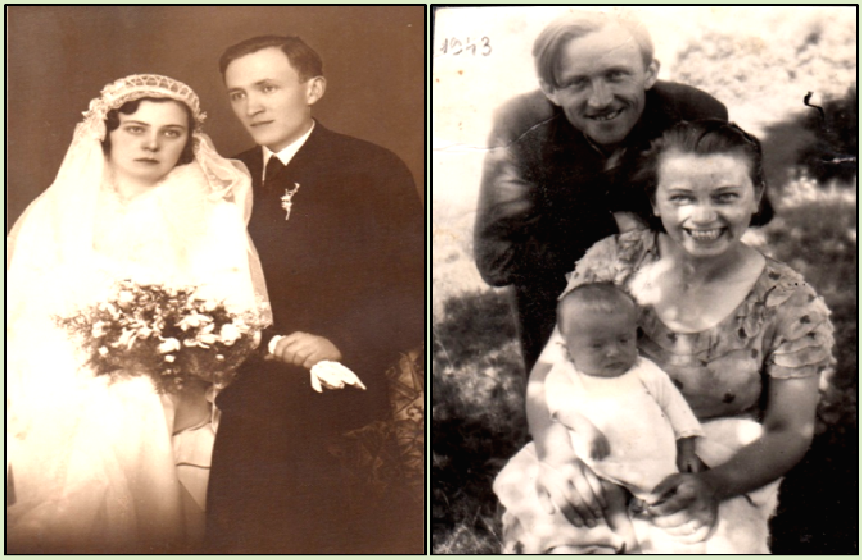

Édesanyám, édesapám és én

Én leginkább a szilvát és répát kedveltem, s noha alig múltam pár éves, már az összes gyümölcsfát megmásztam. De megmásztam én mindent, ami csak megmászható volt a faluban kezdve a palánkoktól egész a kajántói nagy dombig. Ez utóbbira akkor kaptattam, amikor kedvem kerekedett kocsikázni Jancsi bátyámmal. Hohó, *hegyoldalon* kocsikázni? Ja, persze lefelé, mégpedig abban a babakocsiban, amiben nemrégen még bennünket ringattak. Az volt ám a nagy élmény, miközben, bevallom, igen-igen féltünk is, mert az út egy káva nélküli kút mellett vezetett, és ha mi abba beleszáguldunk… Huh, még ma is kiver a verejték, ha erre gondolok. Hát még, amikor meghibásodott a kocsi egyik kereke, s már csak három keréken gurultunk el a veszélyes kút mellett! De nem kevésbé veszélyes volt a falu határában elterülő halastó, kiruccanásaim másik kedvenc célpontja. Hogy miért volt ilyen veszélyes? Elsősorban magas ólomtartalma miatt. Másodszor mély is volt, nekem legalábbis annak tűnt, bár a valóságban alig érte el a két métert helyenként. Vigyázz, nehogy belemenj, és főleg ne igyál a vízéből, hacsak nem akarsz elmenni deszkát árulni Földvárra! – intettek a társaim. Hallgattam rájuk, nem mentem, kivéve egy-két alkalmat. Hanem amikor rám tapadt néhány förtelmes vérszívó pióca, már csak csónakon merészkedtem a hínáros, kákával sűrűn benőtt nádasba.

[1] Községközpont Marosvásárhely közelében.

A négy parókiának és tanítókarnak köszönhetően a faluban igen pezsgő kulturális élet folyt. Működött ott minden: népiskola, ahol az iskolából kinőtt analfabétákat tanították írni, olvasni, számolni, továbbá négyszólamú dalárda, fúvószenekar, népi táncegyüttes, színjátszó kör a vallásos tartalmú körökről nem is beszélve. Édesapám többnyire színdarabokat rendezett, sőt, írt, zongorázott, hegedült és festegetett. Egyik legsikerültebb festménye a kolozsvári Mátyás király szobor, mely a mai napig is Jancsi lakását díszíti. Olykor maga László Dezső, az ismert esperes és irodalmár is lerándult a faluba igét hirdetni a „lelki ébredések” jegyében.

– Nézd meg jól ezt a bácsit: ő a keresztapád – mutatta be apa a magas, édesapámhoz hasonlóan ösztövér lelkipásztort.

Engem rengeteg előadásra elvittek, és bizony én sem maradtam mindig tétlenül. Az énekkarban danásztam, a táncegyüttesben lötyögtem a műkedvelő ifjak legnagyobb derültségére. Egyszer kipróbáltam egy trombitát. Belefújtam. Semmi hang. Még egyszer belefújtam. Ugyanaz az eredmény.

– Fújd erősebben! – biztatott a trombitás.

Akkorát fújtam bele, hogy egész belevörösödtem, mire sikerült belőle kicsikarnom valamit.

– Pfuj, milyen csúnyát trombitáltál!

– Igen? – álmélkodtam, hogy egy ilyen nyöszörgésnek is van értelme, aztán elfogott a büszkeség. – Akkor tudok trombitálni?

– Majdnem, de ha szorgalmasan gyakorolsz, idővel még a bandába is beveszünk – hunyorított társaira a nagyfiú.

Megfogadtam a tanácsát, és azontúl rendszeresen gyakoroltam, gyakoroltam. Hasztalan: ezt a muzsikát, úgy látszik, nem nekem találták ki odafönt.

– Ne búsulj, akad más hangszer is a világon – vigasztalt meg édesapám. – Mit szólnál a nádsíphoz? Az sem akármilyen zeneszerszám ám!

– Tényleg! – csillant fel a szemem boldogan, s már szaladtam is a tóra faragni egyet, ha… sikerül.

Persze ez sem sikerült, ki is nevettek érte a társaim, ugyanis Kajántón minden gyerek maga faragta a sípjait. Ekkor Jancsi bátyám sietett a segítségemre, aki nálam négy évvel volt idősebb, mellesleg nyurga, izmos fiú, s mint ilyen, bizonyos tekintélynek örvendett a srácok közt.

– Csiba, hé! – kiáltott rájuk fenyegetően, kikeresett egy nádszálat, és néhány perc múlva már el is készült a nádsípom. – Nesze! De aztán megtanulj rajta játszani!

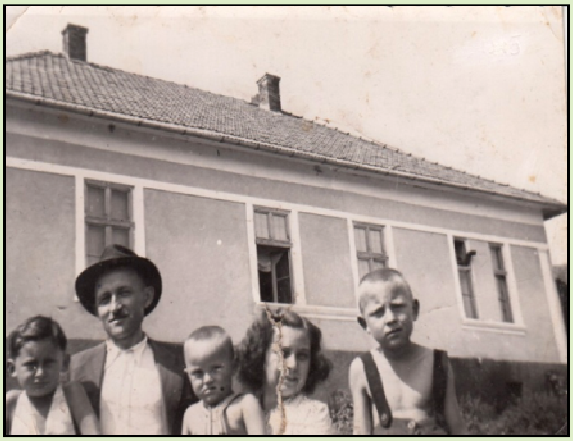

Én (balról a 3. alak), édesanyám és Jancsi

Természetesen nem maradtam ki a fonókból, tengerihántásból sem, melyek mindjárt az őszi betakarítás után kezdődtek. Munka közben aztán daloltak, mesélgettek és táncoltak is a fiatalok. Már akit még nem soroztak be a seregbe. Sokan itt kerestek, és találtak is szeretőt maguknak. Nekem legfőképp a találós kérdések és népmesék tetszettek. Kedvenc meséim: Az

égig érő fa, Erős János, Hófehérke, Jancsi és Juliska. Utána meg persze nem mertem kimenni a sötétbe, úgyhogy alig alkonyodott, én már iszkoltam is befelé. Egyébként mások is, na, nem a boszorkányok, gonosz manók vagy óriások miatt, hanem mert az utcákon, mint mindenütt falun akkortájt, egyetlen lámpa sem világított. Na ja, minek a lámpa a parasztnak, amikor eligazodik az a hold fényénél is.

– Nini, milyen csecsés sapka fekszik a földön! – tréfálkoztak a gyerekek.

De csak a kisebbek, köztük én is ugrottunk be nekik. Gyorsan odanyúltam, és, piha, akkor vettem észre, hogy tehéntrágyába markoltam.

Lakott Kajántón egy Irina nevezetű bolond nő. Ettől viszont nemcsak én féltem, hanem sok más felnőtt is. Némelyek boszorkánynak tartották, és folyton azért aggódtak, nehogy rontást hozzon reájuk. Egyik nap berontott a paplakba, és ráförmedt anyámra, adjon neki enni, mert éhen vesz.

– Adok, lelkem, adok, csak előbb várd meg, amíg megsül ez a palacsinta.

– Dehogy várok, add ide úgy, ahogy van, különben téged kaplak be.

Édesanyám, mit tehetett, odaadta, és a bolond nő félig nyersen, azon forrón lenyelte.

– Még egyet!

Azt is megkapta, és sorba-rendre még húszat.

– Jó étvágyad van, de ezt az utolsót Palikának adom, ha nem haragszol – nyújtotta át nekem a legutolsó palacsintát.

– Să te ia dracul cu pruncul tău cu tot![2] – rikácsolta románul a borzas, zavaros tekintetű asszony, és kicsörtetett a konyhából.

Édesanyámnak eszébe villantak az Irina boszorkányságáról keringő pletykák, és megrémült.

– Megátkozott, János végünk van – borult délben édesapám nyakába. – Az az érzésem nagy árat fizetünk mi még azért az egy palacsintáért.

Bolond Irina (Irén) története jó pár évtizeddel később a következő tárcában jelent meg egy kecskeméti újság, majd A **Cirkusz** című könyv lapjain.

Bolond Irén

Régi közhely, miszerint a pénz, a jólét ritkán boldogít. Bizonyíték erre az a háborút követő néhány év, amit kisfiúként éltem át egy romániai faluban. Helyesebben most romániai, mert akkor, a második bécsi döntés révén, Magyarországhoz tartozott.

Kajántót ugyanaz jellemezte, mint a többi falut akkoriban: düledező kunyhók, elhanyagolt szántóföldek, hiányzott a villany, út, pénz. A parasztok mezítláb jártak, egyik-másik rongyokban. Rádió, mozi nem létezett. Ezt pótolták a fonók, a tengerihántás és egyéb népi „rendezvény”, ahol szájról szájra szállt a dal, a fiatalok mókáztak, az idősebbek meséltek, és… Folytassam? Boldog voltam, így mezítláb és szegényen.

Volt Kajántó határában egy sással benőtt, 1,5-2 méter mély tavacska. Azt mesélték, él a fenekén egy százéves öregasszony, a szeme zöld, haja hosszú. Ezzel a hínáros, az egész tavat átfogó hajával szokta magához húzni a szófogadatlan gyerekeket, ha azok beljebb, a tó közepe felé merészkedtek. Én persze nem tartottam magam ilyen gyereknek, és szinte naponta kijártam a tóra csónakázni, fürödni mindaddig, amíg rám nem tapadt egy-két pióca. Attól kezdve még a tó közelébe sem mentem, bármennyire is csábítottak a társaim. A ludak, bivalyok *bezzeg nem féltek, irigykedtem is reájuk. Bivalyok. Hú de féltem tőlük is. Ha ezek a szarvukra kapnak, kispajtás!*

– Dehogy kapnak, gyere, barátkozz meg velük! – nevetett ki apám, azzal hopp, máris ott lovagoltam a legfélelmetesebb, legfeketébb bivalyon.

– Édesanyám! – hívtam segítségül anyámat.

---

[2] Vigyen el az ördög a pulyáddal együtt!

– Pszt, ne kiabálj! Inkább vakard meg a hátát, azt nagyon szereti.

– Mi van már megint? – bukkant elő anyám, meglátott a bivalyon, és csak hápogott. – Já… János, a gyerek! Jaj, kapd le, gyorsan, mert lepottyan!

– Ne légy már olyan kishitű! Isten vigyázz rá, azonkívül hadd szokjon egy kicsit a melegebb helyzetekhez is. Az életben nem lehet mindig csak futni, futni. Szükség van bátorságra, erőre, no meg tapasztalatra is ahhoz, hogy, ne rezzenjünk össze minden zörejre. Na, mi lesz, simogasd már meg azt az állatot!

Félve engedelmeskedtem, és óvatosan megsimogattam a bivaly széles, forró hátát. Az állat békésen tűrte, és semmi jelét nem adta, mintha le szeretne rázni magáról. Nagyszerű! Nem is igen értem, miért féltem én eddig ezektől. Maradtak a libák, merthogy azoktól is tartottam ám. Mitől nem tartottam én akkor, istenem! Féltem a boszorkányoktól, a kígyóktól, patkányoktól, nem mertem kimenni este az utcára… Egyszer mégis szembeszálltam egy sziszegő gúnárral, befogtam a csőrét, és láss csodát, már tőlük sem féltem többé.

Nemsokára olyan Tarzan-félének éreztem magamat. A falu volt a birodalmam, és az állatok a barátaim. Sosem jártam egyedül, mindig elkísért valamelyik kutya, macska, elsősorban Szivar, édesapám kutyája. Hatalmas kutya volt vicsorgó nagy fogakkal, egyébként olyan kezes, mint a bárány, így kedvére nyargalhatott velem is meg egyedül is, bárhol a faluban. A tiszteletes szíve bütyke – mondták az emberek, és senki sem bántotta. Együtt hancúroztunk odakinn a réten vagy akár otthon, a széles rekamién is.

Egyedül a templomból tiltottuk ki őkelmét. Pedig oda csakugyan bárki beléphetett, látogatták is sokan, főleg ünnepnapokon. Itt prédikált naponta az apám, lelkipásztor lévén, de hogy miről, arra sajnos már nem emlékszem. Elfelejtettem, vele a templomot is, csak a hangulatát őrzöm, és a karácsonyfák képét szívem valamelyik rejtett zugában. Hű, hogy csillogtak-villogtak azok a fenyők tele dióval, dísszel, szaloncukorral, alattuk ajándék, felettük angyalok. Igen, angyalok, szinte láttam őket, amint suhogva röpködnek a karácsonyfánk körül.

Egy nyáron szörnyű vihar támadt, utána napokig ömlött az eső. A sáncok megduzzadtak és kiöntöttek, a víz elárasztotta a kerteket, udvarokat, aztán tovább emelkedett.

– Imádkozzunk az Úrhoz, hogy állítsa el az esőt! – biztatta híveit az apám. – Szálljunk magunkba, és bánjuk meg a bűneinket! Emellett segítsünk is, testvéreim, mert Isten is akkor segít leginkább, ha mi, emberek is segítünk magunkon.

Ezzel kirohant a templomból, ki a töltésre, hogy megvédje faluját egy újabb vízözöntől.

Mihelyt kiszépült az idő, és rendbe jöttek a dolgok, siettem kocsikázni egyet. Igaz, nem volt nekem se kocsim, se lovam, viszont mire való a domb, szekérnek meg ott a babakocsi. Pár éve még ebben tologatott anyám, színe kifakult, egy kereke hiányzott, de a többi még úgy-ahogy működött.

– Szivar! – füttyentettem a kutyának. – Ezentúl te leszel a paripám.

Befogtam a kocsiba, és elvágtattunk. Az utca végén borzas asszony figyelt minket. Bolond Irén! – torpantam meg előtte riadtan. Akkoriban minden faluban akadt ilyen Bolond Irén. A

nép etette, ruházta őket, és jókat derült rajtuk. Én inkább féltem, és lám, nemhiába. Amint észrevett, különös arccal kapott ölbe, el kezdett ringatni, majd visszagyömöszölt a babakocsiba. Mint a szélvész vágtattam ki a kezei közül, utánam Szivar boldog csaholással. Amikor hátranéztem, Irén csípőre tett kézzel táncolt, és énekelt valamit.

Azóta sajnos egy egész élet vágtatott tova, ám Kajántó képe ma is fel-feldereng bennem. És akkor… Akkor újra gyermek vagyok, versenyt futok Szivarral, és pislogva nézem, hogyan illegeti magát a kajántói Bolond Irén.

Miközben a hitleri Németország vereséget vereségre halmozott, Romániában a Vasgárda, később Antonescu tábornok és I. Mihály király boldogította az országot. Végül bekövetkezett a sorsdöntő fordulat: Románia 1944 aug. 23-án átállt a SZU és az amerikai-angol szövetségesek oldalára. Okos döntés volt, ha figyelembe vesszük az akkori hadi helyzetet, elvégre a győztesekhez való átállás mindig jutalmat érdemel. Jelen esetben Észak-Erdély volt a jutalom, magyarán: ismét Romániához csatolták. Dráma az egyiknek, öröm a másiknak. A román nacionalista szervek ekkor megtorló intézkedéseket léptettek életbe. Ezen szervek egyik vezére volt Gavril Olteanu, egykori ügyvéd és vasgárdista ezredes, aki önkéntesekből verbuvált martalócaival átfésülte a magyarlakta területeket horthystakatonák és elrejtett fegyverek után kutatva. A gyanús személyeket helyben kivégezték, másokat kifosztottak vagy internáltak. Mindezt a király, Constantin Sănătescu miniszterelnök és legbefolyásosabb államminisztere, Juliu Maniu tudtával, ha nem is beleegyezésével. Vagy azzal is? Mindenesetre meggondolkoztató, hogy a különítményt, még ha nem is hivatalosan, Maniu-gárdának nevezték, bár Maniu utóbb kézzel-lábbal tagadta, hogy odaadta volna nevét egy ilyen „szedett-vedett” osztaghoz.

Nem részletezem tovább, ezt is csak azért bocsátottam előre, hogy az olvasók könnyebben megértsék, kik és miért törtek be hozzánk is 1944-ben, egy sötét szeptemberi éjszakán. A gárdisták, rablók vagy kicsodák, úgy négyen-öten lehettek, mindegyik kezében géppisztoly.

– Davai gyenygi![3]

– Nyet[4] – válaszolta édesapám, aki éppen akkoriban tanulgatott oroszul.

– Szent isten, János, kik ezek? – kérdezte édesanyám halálsápadtan.

– Valószínűleg oroszok.

– Zalato?[5]

– Nicsevo.[6]

Erre kapott akkora pofont, hogy nekiesett a kályhának.

– Legaţi-l de sobă şi bateţi-l până ne dă tot ce dorim! – parancsolta a vezérnek tűnő, bőrkabátos briganti.[7] – Na, vanni pénz és giuaver[8]? – kérdezte ismét, miután agyba-főbe püfölték szegény apámat.

– Ez elájult – jegyezte meg egy marcona arcú szabadlegény.

– Locsoljátok fel! Hol a pénzed, szent ember? – ismételte meg a kérdést a bőrkabátos.

– Nincs.

Világos: honnan is lett volna, ha ki sem állt a kölcsönből.

– Nem hallani.

– Nincs.

– Mindjárt meglátni – intett a bőrkabátos a társainak, akik minden szekrényt, fiókot feltúrtak, széthánytak, ám néhány apróságon kívül semmit sem találtak. – Utoljára mondani: vagy elárulni, hol a gyenygi, giuaver, vagy megdugni tied asszonyka.

---

[3] Ide a pénzt! (or.)
[4] Nincs. (or.)
[5] Arany?
[6] Semmi. (or.)
[7] Kötözzétek a kályhához, és addig verjétek, amíg minden megad, amit kívánunk! (rom.)
[8] Ékszer. (rom.)

– De hát értse már meg domnule[9], hogy nem adhatok abból, ami nekem sincs.

– Nana, egy preotnak?[10] És ezt higgyem is el neked?

– Ez van. Esküszöm az élő istenre.

– Á, isten, eskü! Cântec de leagăn.[11] Băieţi, ocupaţi-vă şi de preoteasă niţel![12] – kacsintott a társaira.

– Várjanak! Odaadom maguknak a legdrágább kincsemet, csak a feleségemet hagyják békén, könyörgöm! – mutatott édesapám a komódon fekvő hegedűre.

A vezér kíváncsian sietett a hegedűhöz, megnézte, forgatta.

– Stradivári?

– Nem.

– Amati?

– Az sem. Magyar, azért, higgye el, ez is nagyon értékes…

– Hülye bozgor,[13] te szórakozol velem! – kapta fel dühösen a hegedűt, visszaszaporázott apámhoz, és széttörte a tarkóján.

– Hurráááá!

– Preoteasa!

A gárda röhögve vetkőztette le anyámat, és a következő percekben megtörtént, ami Szárazajtán, Gyergyószentmiklóson, Csíkszentdomokoson, Magyarzsomboron és egyéb észak-erdélyi községben is megesett. Amint végeztek, gyorsan teherautóra pakolták a bútorokat, szőnyeget, festményeket, egyszóval minden elmozdítható értéktárgyat, és kirobogtak az utcára.

– Kikirikí! – jelezte odakinn egy kakas, hogy pitymallik.

Csend. Néhány pillanatig csak édesapám nyöszörgése hallatszott.

– Margit, oldozz le, kérlek, a kályháról!

Semmi reakció. Édesanyám ugyanolyan mozdulatlanul feküdt, mint ahogy ott hagyták. Sokkot kapott, elájult? Nem tudtuk, végül is Jancsi mentette meg a helyzetet azzal, hogy apró, éles fogaival kötötte ki magát és apámat is.

Az esetnek természetesen hamar híre ment, állítólag még egy-két újság is megírta, miként rabolták ki a kajántói papot a Maniu-gárdisták. Ha ugyan tényleg ők voltak, tudniillik, ha ők voltak, jöhettek volna fényes nappal is, mi több, meg is ölhettek volna anélkül, hogy bárki felelősségre vonta volna őket emiatt – tépelődtem utóbb, immár felnőttként, amikor húsz évvel később egy elsárgult, 1945-ben nyomtatott Világosság[14] akadt a kezembe. A lap arról a kajántói esetről számolt be, melynek során szeptember éjjelén volt Maniu-gárdisták betörtek egy Nagy János nevű református lelkészhez, s miután csaknem halálra kínozták, kifosztották a paplakot. A lapot gondosan eltettem, és évekig dokumentumként őriztem, aztán eltűnt, elkallódott, nem tudom.

Új rend, új világ

1944 augusztus 23-a után gyökeres változás ment végbe Romániában: felszámolták a tőkésföldesúri rendszert, és megkezdték egy új, „felsőbbrendű”, a szocialista társadalom építését. Három évvel később Maniut hazaárulás és az amerikai-angol sereggel való kollaboráció miatt életfogytiglani börtönre ítélték. Ott is halt meg 80 éves korában. Sănătescu, majd Rădescu is megbukott, helyette (állítólag) szovjet nyomásra Petru Grozát választották meg miniszterelnöknek.

---

[9] Uram. (rom.)
[10] Papnak? (rom.)
[11] Altatódal. (rom.)
[12] Fiúk, foglalkozzatok a papnéval is kicsikét! (rom.)
[13] Hazátlan. Román értelmezésben a magyarok csúfneve.
[14] Kolozsvári magyar napilap (1944–1953)

Ennyit a családunkat is többé-kevésbé érintő történelmi tényekről. A többi már olyan história, ami csupán annyiban érintett, mint mindenki mást Erdélyben. Én azonban engedelmükkel inkább arról mesélnék, amit személyes megfigyeléseim nyomán láttam, éreztem. Folytassuk hát a paplakkal! A parókia kifosztása után még szegényebbek lettünk, mint valaha. Nem csoda, hiszen a bútoroktól az utolsó kanálig mindent szekérre raktak és elvittek. Pedig már akkor sem álltunk fényesen, amikor édesapám Bodonkútról Kajántóra, egy teljesen elhanyagolt, üres parókiába költözött. Hónapokon át javítgatta, csinosítgatta, gyakran a saját költségén. Hitelbe vásárolt bútort, ruhát, háztartási eszközöket. És most, tessék, kezdhettünk mindent elölről! Apjához, nem fordult, talán nem is tudta a jómódú, ámde annál kuporibb gazda, hogy mi történt. Nagyanyám tudta, de ő eleitől fogva utálta apámat, ezért csakis a lányát, azaz édesanyát támogatta anyagilag.

– És a gyerekek? Jancsi, Pali? Rájuk nem gondolsz? – jegyezte meg félve édesanyám.

– Mi az, hogy a gyerekek! Hát Albit ki ruházza, eteti? Az urad gondoskodik Jancsiról, Paliról, én gondoskodom rólad meg Albiról. Szerintem ez így igazságos, mert azt csak nem várhatjátok el tőlem, hogy én tartsam el az egész családot.

Mint említettem, (vagy nem említettem?), Albi volt a legidősebb bátyám, aki Jancsival és velem ellentétben Bodonkúton született. Onnan került Kajántóra, majd Petrozsényba – még születésem előtt, ha jól tudom. Ilyenformán nem sok emlékem maradt vele kapcsolatban, hiszen rendszerint csak néhány napot, maximum hetet tölthettem a bátyámmal egy-egy petrozsényi látogatás alkalmával. Ez tény, de hogy pontosan mikor, honnan és miért vitték Albit Petrozsényba, azzal már a mai napig sem vagyok tisztában. Állítólag anyagi okokból, hogy a nagyanyám ezzel is segítsen a családon. Egyébiránt ugyanerre a sorsra jutott később Jancsi is, akit viszont – ugyanolyan meggondolások alapján – a nagyapám vett magához. Ezek szerint a családunk még szegényebb volt, mint gondoltam. Ennek ellenére nem értem, mi bírhatott rá egy anyát és egy mélyen vallásos érzelmű családfőt, hogy csak úgy lemondjon a fiáról. Hallottam ugyan itt-ott, családi körben suttogni, miszerint Albit részben csellel, részben erőszakkal vitték Petrozsényba, de ki tudja, mi igaz az egészből. Szegény Albi, Jancsi, vajon hogy alakult volna a sorsotok, ha mindnyájan együtt maradunk?

Szóval akadt itt kérdés, gond, baj tengernyi, amiből én szerencsére semmit sem érzékeltem. Még szép! Ugyan bizony mit érzékelhet egy gyerek két-három éves korában! Illetve pillanat, azt azért határozottan éreztem, hogy valahogy megváltoztak az emberek. Mindenki éljenzett, kiabált, és szinte naponta rohantak estefelé egy-egy tanácskozásra, gyűlésre, mely mindig a következő énekkel kezdődött és végződött:

Föl, föl, ti rabjai a földnek,
Föl, föl, te éhes proletár!
A győzelem napjai jönnek,
Rabságodnak vége már.
A múltat végképp eltörölni,
Rabszolga-had, indulj velünk!
A Föld fog sarkából kidőlni,
Semmik vagyunk, s minden leszünk!
Ez a harc lesz a végső,
Csak összefogni hát,
És nemzetközivé lesz
Holnapra a világ.

Felismerik? A nemzeti munkásmozgalom himnusza. Nekem tetszett, legfőképp amiért hol felálltak, hol leültek a felnőttek. A végén már magam is kívülről fújtam az Internacionálét, de amikor az éneklésbe is belefogtam, az emberek azonnal befogták a fülüket. Akkor derült ki,

hogy botfülű vagyok. Édesapám minden népgyűlésre bekukkantott, sőt, szót is kért, és beszélt, agitált, amit még a kommunisták is megtapsoltak. Ez pedig nem semmi, miután az új rendszer ideológiájának tükrében minden pap reakciós elemnek minősült. Csakhogy édesapám Marx tanait is ismerte, és alkalomadtán idézett is belőlük. A polcokon a Biblia mellett ott sorakozott A tőke, a Kommunista Párt kiáltványa, Kautsky[15] művei és hasonlók. Hogy ezek miként fértek össze egymással? Jó kérdés! Lehet, hogy édesapám is olyan lelkész volt, aki vizet prédikál, és bort iszik? Távolról sem! Hátrahagyott írásai szerint az ő fejében, tegyük hozzá, némi szelektálással, a vallás és marxizmus is ugyanolyan jól megfértek egy helyen, mint Péter és Pál a naptárban. De melyik szegény embert nem csapott meg a kommunista eszmék szele akkoriban? Képzeljünk magunk elé egy romba dőlt, apokaliptikus világot, ami felett már öt éve komor felhők gomolyognak. Aztán egyszer csak kibújik a nap a felhőkből. Ilyenkor, ugye, minden szem felcsillan, és akik eddig álmok nélkül aludtak, attól kezdve elkezdenek ébren is álmodni egy olyan ragyogó, új világról, melyben nincs se nagyságos, se méltóságos úr többé, a magyar semminél sem alábbvaló a románnál, a román pedig a magyarnál. De a nyomor, elnyomás is ismeretlen fogalmak, mert az anyagi javakból mindenki szükségletei arányában részesül – hirdették valamennyi fórumon, mi több: hitték is. Legalábbis az elején. Sokan, milliók. Kivéve a régi rendszer és eszmék maroknyi, de annál elszántabb híveit, akiket sokszor gyilkolásra sarkallt az új rend iránti gyűlölet.

Engem ezekre a közgyűlésekre is elvittek, s noha semmit sem értettem, a körülöttem izzó hangulat bizony engem is megfogott. A falu ínséges helyzete azonban, lelkesedés ide, forradalmi reformok oda, egyelőre szikrányit sem változott, így aztán, aki addig szegény volt, továbbra is az maradt. Szüleim mindenféle munkát elvállaltak. Édesapám hegedűórákat adott, de az öt kilométerre fekvő Magyarmacskáson is lelkészkedett, édesanyám pedig tanított, csak hogy helyrebillentsék valahogy a lelkészlak kifosztása után erősen megbomlott anyagi egyensúlyt. Gondolom, sejtik, hogy Macskásra is elvittek. Egy alkalommal – útban Kajántó felé – el is tévedtünk a fák között. Bolyongtunk erre, bukdácsoltunk arra, már réges-rég meg kellett volna érkeznünk, és még mindig nem láttuk a kajántói tornyokat.

– Ezt jól megcsináltuk! – csüggedt el édesanyám. – Nemsokára koromsötét lesz, és ha addigra sem vergődünk ki innen, megesznek a farkasok.

Végül is én bukkantam a jó útra, amire hosszú évek múltán is büszkén emlékeztettem édesanyámat. Arról persze bölcsen hallgattam, hogy egyszer én is eltévedtem a „kincses város”, utcáin. Hogy mit kerestem egy ilyen, Kajántóhoz képest irdatlan nagy városban? Egyszerű: innen szereztük be a kenyeret, petróleumot, könyvet, cipőt, egyszóval mindazt, ami a faluban hiánycikknek számított. 13 km oda-vissza az apostolok lován nem kis teljesítmény még egy felnőtt számára sem. Néha előfordult, hogy felvettek egy szekérre, máskor meg mi csimpaszkodtunk egy arra dübörgő traktor hátulsó rúdjára. Méghozzá menet közben, föltéve, hogy nem túl gyorsan robogott el mellettünk. Életveszélyes produkció, nem, amihez képest még az a babakocsikázás a káva nélküli kút mellett is kismiskának bizonyult. Szegény édesanyám, ha tudta volna, dehogyis engedett volna efféle útra bennünket. Egy ilyen bevásárlás alkalmával sodrottam el valamiképp Jancsitól. Vagy apámtól? Isten bizony, erre nem emlékszem, elég az hozzá, hogy órákig tévelyegtem a városban, és egyszer csak a Szamos partján találtam magamat. Jaj, hol vagyok? – ugrott ki a könny a szememből. Itt még sosem jártam.

– Hát te miért sírsz, kisfiú? – állt meg előttem egy zsákos cigány ember.

– Édesapám!

– Hogy hívnak!

– Édesanyám!

– Édesapámédesanyám? Érdekes név! De most már, irgum-burgum, arra válaszolj, amit kérdezek, különben beduglak a zsákomba.

---

[15] Eleinte marxista, később marxistaellenes elveket valló osztrák filozófus.

Szegény világ, vetett ágy, ettől ijedtem csak meg igazán. El kezdtem szaladni, és csak szaladtam, nyargaltam, mintha ki akarnék futni a világból. A többiről újfent nincs semmi emlékem. Feltehetőleg egy rendőr kísért hazáig. Édesanyám, édesapám ölelő karjaiba.

A parókiai rablást leszámítva sokáig zavartalanul teltek napjaim. Pedig a konfliktusok továbbra is ott feszültek a családban, és csak terjedtek, izmosodtak, hogy a végén már az egész falu rólunk pusmogott. Egyedül én nem hallottam ebből egy hangot sem. Csakhogy mit hallhat meg, ismétlem, egy kisfiú négy-öt éves korában! Ezért ugyancsak elképedtem, amikor úgy tizenöt évvel később sikerült elolvasnom édesapám naplóját. Ebben részletesen leírta, menynyire gyűlölte őt a nagymama, aki mindenben édesapám ellentéte volt. Nagymama kacér, divatosan öltözködő szabónő. Dolgosnak ugyan dolgos volt, azért az élet kisebb-nagyobb örömeit sem vetette meg, és minden alkalmat megragadott, hogy kiélvezze, amit a pénz és egy város szórakozási lehetőségei nyújtanak. *Natata*, nagymama apja, egy pirospozsgás, Sztálin-bajszú parasztember ki is fakadt némelykor.

– Nagyon nem tetszik nekem ez a rongyrázás. Pedig nem ártana, ha eszedbe jutna időnként, ki az apád, honnan jössz. Csak aztán meg ne bánd, mert mindig az esik nagyobbat, aki a magasból pottyan le, cucoană[16] – szúrta oda románul, ugyanis román faluból származott, ennélfogva a nyelve még akkor is rá-rájárt a románra, amikor Petrozsényban megtanult magyarul.

Hanem a nagymama fütyölt az öregre, és persze anyámból is cucoanăt akart faragni. Egyébként már ki is szemelte leendő vejét, egy jól szituált, székelyudvarhelyi pedagógust.

– Laci is tanít, te is nevelsz, kell ennél ideálisabb kapcsolat? Ja, és falura sem kell költöznöd, ahol nincs se mozi, se promenád, se trotuár,[17] csak sár, unalom meg azok a repedt sarkú parasztok – győzködte egyfolytában anyámat.

Édesapám már hivatásánál fogva is elítélte a cifrálkodást, úrhatnámságot, egyszerű ruhákban járt, és minden energiáját az önművelés, család és közérdekű ügyek szolgálatába állította. Kissé patetikusan hangzik, de őt valóban ez jellemezte. Ennek ismeretében választott neki is menyasszonyt a mezőcsávás nagyapám egy egyszerű, komoly gondolkozású lány személyében. Csak hát ember tervez, isten végez, és ő, úgy látszik, azt akarta, hogy édesapám és édesanyám találjon egymásra.

Telt-múlt az idő, már gyümölcse is volt a frigyüknek anélkül, hogy a nagyanyám belenyugodott volna, hogy legyőzték. Küldözgette is a nyilait mérgezett levelek formájában, vagy gondolt egyet, felült a vonatra, s nemsokára Kajántón kiáltott kígyót-békát édesapámra.

– Sehogy sincs ez jól, tiszteletes úr! – tette szóvá egy napon a gyülekezeti kurátor. – Már elnézést, de túl sokat keveri a… Szóval sumákol a tiszteletes úr anyósa. Tudom, hogy nem bírja, de attól még nem kell egy angyalból ördögöt csinálni.

– Miféle angyalból?

– Hát a tiszteletes úrból, instálom, mert amit összevissza beszél a tiszteletes úrról a faluban, azzal nemcsak magának, hanem az egész egyháznak árt, az hétszentség.

– Én, angyal? Megbolondult kend, Matyi bá! A nagyságos asszonyt meg ne bántsa. Majd pontra teszem én, ha eljön az ideje.

Meg is tette, azon nem múlott, amivel lassacskán azt is elérte, hogy már nemcsak a nagymamát, saját feleségét is maga ellen hangolta.

– Lehetnél egy kicsit türelmesebb az anyámmal – borult ki anyám egy-egy összeszólalkozást követően. – Miért nem fogod már fel végre, hogy nem szokott a szegénységhez, faluhoz, és ugyanettől szeretne megóvni engem is?

– Én meg az ilyen úrhatnám, sivár lelkű dámákhoz nem szoktam, és ha téged ilyen ideálok vonzanak, előbb-utóbb választanod kell köztem és anyád közt – jelentette ki édesapám, amikor már világosan látta, mekkora válságba jutottak egy szűk látókörű, flancos szabónő miatt.

---

[16] Nagysága. (rom.)
[17] Járda. (rom.)

– Micsoda! Te… te el akarsz választani az anyámtól?

– Sajnálom. Isten látja lelkemet, nem szívesen, de még ennél többet is megtennék, ha ezzel megmenthetem gyermekeink lelkét meg a tiéd is.

– Mitől? Kitől? Mondd csak ki bátran, kibírom. Az ördögtől?

– Nem erre gondoltam, de…

Édesanyám önuralmát vesztve rohant apámnak, és összevissza karmolta, mire akkora pofont kapott tőle, hogy leesett a lábáról.

Ezután napokig nem szóltak egymáshoz. Két hét múlva kibékültek, amíg fel nem bukkant ismét a nagymama, és kezdődött minden elölről. Máskor meg a nagyanyám és édesapám estek egymás torkának. Nem viccelek, szó szerint így történt, s tán meg is fojtották volna egymást, ha nem lép közbe a cseléd vagy a pesztonkánk.

– Kérlek, bocsáss meg Annusnak – mentegetődzött olykor dédnagyapám, a Sztálin-bajszú atyafi. – Hidd el, nem rossz asszony ő, csak a fiicája[18] miatt hisztizik.

Édesapám a családért, nagytata a nagyiért, a gondnok a hívők miatt. Egyedül édesanyám hallgatott, jóllehet neki lehetett a legrosszabb, hiszen ő két-három malom között is őrlődött – vontam le a tanulságot édesapám emlékirataiban böngészve.

De hadd kanyarodjunk vissza addig a mozzanatig, amikor eltévedtem Kolozsvárt, aztán – hála egy segítőkész rendőrnek – visszavittek a paplakba. Volt is öröm, képzelhetik, s még csak el sem páholtak. Igaz, egyébként sem szoktak megverni, ugyanis én voltam a család kedvence. Annál sűrűbben húzta ki a gyufát Jancsika, és talán nem is mindig oktalanul.

– Te, Margit, az az érzésem, ezzel a Jánossal nem stimmel valami – döbbentette meg anyámat édesapám egy szép napon.

– Miért, mit csinált megint ez a gézengúz?

– Most éppen semmit, de figyelted, milyen ronda pofákat vág?

– És?

– Kifordítja a szemét, széthúzza a fülét, és úgy veri a hasát, mint a négerek a tamtamot. Mi az, te nevetsz ahelyett, hogy elvinnéd egy orvoshoz?

– Ó, csak bohóckodik. Tetszik neki, hogy mindenki ráfigyel. Különben sem ő az egyetlen bohóc a családban, mert azt sem lehet ám nevetés nélkül kiállni, ahogy Pali öltözik: három bugyi, két nadrág, négy ing, kozáksapkához matrózblúz, piroshoz hupikék. Még szerencse, hogy elég szegény a gardróbja, mert minden ruháját magára öltené.

– Nincs kizárva – nevette el magát erre apám is. – De ő legalább áldott jó gyerek, miközben Jancsiba, mintha az ördög bújt volna. Leginkább az idegesít, hogy folyton szemérmetlenül hazudik.

Három éves koromban újabb dráma sokkolta a családot. Elbeszélése helyett következzék ezúttal egy másik tárcanovella, mely a **Cirkusz** című könyvemben is szerepel:

Nyugodj meg, kisfiam!

Azt mondják, az imádság gyógyít, vigasztal, bátorságot és erőt ad. Mondják, ám melyik kisfiú, hány leányka hisz ebben igazán? Én hittem, noha engem is az ellenkezőjére tanítottak.

Mármint az iskolában, a kommunista rendszer idején. Talán magam is ilyen hitetlenné váltam volna, ha nem hatott volna rám egy tragikus családi esemény.

Édesapám lelkész volt, anyám tanítónő egy Kolozs megyei faluban. Itt éltünk, éldegéltünk hol jól, hol rosszabbul, szerencsére mindig békében. Legalábbis akkor, a negyvenes évek derekán, amikor Észak-Erdély még Magyarországhoz tartozott. Nincs kizárva, hogy azért itt-ott össze-összeröffentek az emberek: gazdag a szegénnyel, magyar a románnal, cigánnyal. Csak bennünket nem bántott senki sem. Mi sem másokat, mellesleg, nem is igen tűntem ki közülük.

---

[18] Leánya. (rom.)

Ugyanúgy beszéltem, jártam, mint a falusi gyerekek, bár egy papfiút, akármilyen szegény is volt, egy kicsit mindig a falu elitjéhez soroltak Télen bekecset hordtam, nyáron rövidnadrágot, és, a szegényebbekhez hasonlóan, néha bizony mi is vacsora nélkül bújtunk az ágyunkba.

Ennek ellenére boldog voltam. Sokkal inkább, mint húsz-harminc évvel később, amikor már nem jártam mezítláb. De hát ilyen a gyerek, tudatlan, éppen ezért boldog, hiszen az Írás szerint is boldogok a tudatlanok, s akiknek szívük tiszta. Tudomásul vettem, hogy nyáron meleg van, télen hideg, a nagygazda fiának csizma, a jegyző úréknak meg kezicsókolom dukál.

Édesapám szegény örökké pénzhiányban szenvedett. Hol a templomot csinosítgatta, hol a szegényein segített, így nekünk sokszor csupán a mosolyát adhatta. Én magam nem is kértem egyebet, és még ma is legszebb emlékeim között őrzöm édesapám mosolyát.

Meseország kapuján édesanyámmal együtt léptünk át, aki úgy tudott mesélni, hogy közben maga is gyermekké változott. Én királyfivá, templomunk kastéllyá, ahol díszmagyarban feszített még a nagy bajuszú, sánta harangozónk is. Ma bizonyára én mesélnék nekik. De csak a mosolyukat őrzöm, ők az enyémet valahol messze, túl az Óperencián.

Ezenkívül szinte semmit sem láttam a világból. Pedig a háború éppen csak hogy lezajlott, és még mindig jócskán hevert töltényhüvely az utcákon, kertekben. Szedegettük is buzgón, sárral megtapasztottuk, és, bumm, rá a kővel, kalapáccsal! Egyik-másik felrobbant, több srác meg is sebesült, de azért robbantottunk, mint a bolondok. Aztán ennek is vége szakadt egyszer. A patronok elfogytak, és a világ kezdett normálisabb arcot ölteni.

Csak a mi házunkban takarták le a tükröket. A család némán, gyászos arccal járt-kelt a parókián. Aztán sorba jöttek a rokonok, ismerősök, megsimogatták a fejemet, még sírva is fakadtak egyesek.

– Szegény gyerek, vigyázz az édesanyádra!

– Én? Rá?

– Meghalt – súgta a fülembe Jancsi bátyám. – Még az éjjel.

– Ki… ki halt meg?

– Hát az édesapánk.

Nagyot sikoltottam.

– Édesapám! – nyargaltam szobáról szobára, míg az utolsóban végre megleltem.

Holtan. Ott feküdt egy dísztelen ravatalon kiterítve, mozdulatlanul, mint egy hideg kődarab. De még akkor is rám mosolygott.

Alig temették el, én máris viszontláttam. Nem, nem álmomban, a valóságban. Legalábbis én azt hittem, hogy kiszállt a sírjából, és hazajött. Vidáman intett, és bátorítóan mosolygott.

– Te lázas vagy – tette homlokomra kezét édesanyám, amint elmeséltem neki, kit látok. – Édesapád meghalt, nyugodj meg, kisfiam!

– Nem igaz, ott van! – mutogattam hol a sarokba, hol az ablak felé fogvacogva. – Magával akar vinni, édesanyám.

– És beszél is? Ismételd el, mit mondott! – húzta összébb magán anyám a köpenyét.

– Nem beszél, csak integet. Most éppen idejön, és már itt is van az ágyamnál – kiáltottam el magamat, és csaknem megháborodtam, úgy féltem.

Persze az anyám is. Na nem a szellemektől, csupán attól, hogy valóban elvesztettem az eszemet.

– Gyere, imádkozzunk! Miatyánk, ki vagy a mennyekben, szenteltessék meg a Te neved – menekült az Úrhoz sűrű könnyek közt.

– Miatyánk, ki vagy a mennyekben, szenteltessék meg a Te neved…

– Jöjjön el a Te országod…

– Jöjjön el a Te országod…

Ettől lecsihadtam. De csakis ettől, és csakis napok múltán.

Azóta is mindig megbékülök, valahányszor Hozzá fordulok. Ha beteg vagyok, meggyógyít, ha elesem, fölemel, és olyan melegség leng körül, mint amikor édesanyám rebegte:

– Nyugodj meg, kisfiam!

Elnézést a tartalmi ismétlésekért, de hát nem akartam megcsonkítani a novellát. Kiegészítenem azonban mindenképp szükséges ahhoz, hogy ne csak hiteles, de minél teljesebb képet fessek a tényekről. Ezek szerint pedig, bűn, nem bűn, édesapám önként mondott búcsút a világnak. Konkrétan: felakasztotta magát néhány lépésnyire tőlünk a szomszéd szobában. Szegény még lélegzett, amikor levágták a kötélről. Néhány percig nyomkodták a mellkasát, levegőt fújtak a tüdejébe, hiába. Már nem lehetett újraéleszteni. Az öngyilkosság parázs vitát kavart a falusiak és lelkészek közt egyaránt. Egyeseket megrázott, mások elítélték, különösen a katolikusok, akik közül némelyek a pappal való temetés jogát is megkérdőjelezték. Vallási szemszögből nézve nem is egészen alaptalanul, hiszen édesapám ezzel a tettével a tízparancsolat ötödik törvényét vette semmibe. (Ne ölj.) A református egyház ennek ellenére volt annyira megértő és rugalmas, hogy ne tagadja meg a végtisztességet édesapámtól, meghúzták a harangokat és egyszerre négy pap is mondott misét a lelkéért. Egy kérdés azért a mai napig is ott motoszkál a fejemben: miért suttogták egyesek évek múltán is a faluban, amit maga a sajtó a következő mondatba sűrített: váratlanul és egyelőre tisztázatlan körülmények között elhunyt a haladó eszméiről ismert kajántói református lelkész. Lehet, hogy az a négy pap, aki eltemette apámat, valami olyasmit is tudott, amit mi nem tudtunk?

A gyászbeszédet László Dezső keresztapám tartotta. Szövege a következő:

Vigyázzatok!

– Nagy János kajántói lelkipásztor koporsójánál –

1945. október 9-én

Vigyázzatok és imádkozzatok, hogy kísértetbe ne essetek, mert jóllehet a lélek kész, de a test erőtelen. (Máté 26:41.

I.

A lélek kész, de a test erőtelen.

Mintha a mai alkalomra éppen nekünk mondaná ezt az Igét az Úr.

Lelkipásztorunkban, aki élete egyik elborult pillanatában elkövette a legnagyobb vétket: kioltotta saját életét, valóban minden jóra és Isten szerint kedvesre kész lélek lakozott. Ez a kész lélek azonban erőtelen testbe vala zárva, s élete legsötétebb órájában testi indulatai feléje kerekedtek lelki erőinek, és mély örvénybe sodorták.

Kezdő teológiai hallgató kora óta mondhatom, nagyon jól ismertem. Mindig vonzódtunk egymáshoz, és őszinték voltunk egymás iránt. Amit a legjobban kedveltem benne: lelkének tüneményes fogékonysága és készsége volt.

Mindenekelőtt kész volt a tanulásra, újabb és újabb igazságok elfogadására. A tovatűnő idővel is megmaradt tanulódiáknak, aki fáradhatatlanul olvasott, és egyre tisztább látással merült el az igazság kutatásába. Kevés lelkipásztornak volt olyan irodalmi olvasottsága, mint neki. Különösen érdekelte a mai ember komplikált társadalmi és lelki élete. Ismerni akarta azt az embert, akinek szolgálatára, pásztorolására szentelte életét.

De kész volt a munkára, a szolgálatra is. Nem lehetett olyan feladatokat állítani eléje, amelyeket el ne végzett volna. Csak az elmúlt nehéz télre gondoljunk: egy időben négy gyülekezet gondozását vállalta, és látta el. Sárban és hóban, esőben és viharban a legszívesebben ment, hogy megkeresse a pásztor nélkül maradt gyülekezeteket itt a kajántói völgyben. Arra is jelentkezett, hogy az egyházmegye összes gyülekezeteit bejárja, és mindenütt számba veszi a helyzetet, és elvégzi a legfontosabb feladatokat.

És kész volt a megbocsátásra. Az Úr bőven adott neki alkalmat arra, hogy mások miatt szenvedjen, hogy testében és lelkében a legdurvább és a legfinomabb bántásokat és rontásokat elszenvedje. Emberileg szólva minden oka meg lett volna arra, hogy szívében megkemé-

nyedjék, hogy másoknak azzal fizessen meg, amit el kellett szenvednie. Jézus igaz tanítványa volt: a legelső kötelességnek a szeretet cselekedetekben való gyakorlását, a megbocsátást tekintette.

II.

Ez a kész lélek gyenge testben lakozott.

Testének gyengesége érzékennyé tette a lelkét. Sokkal mélyebben a lelkében érzett minden testi fájdalmat, mint az átlagember. Elmondotta, hogy amikor három héttel ezelőtt abban a rettenetes éjszakai bántalmazásban volt része, a testi verések nem is annyira testének, mint inkább a lelkének fájtak. Elszakadt a lelkemben valami, sóhajtotta, és többé nem vagyok az ember, aki voltam. Megrendült az emberbe vetett bizodalmam, kesergett újból és újból. Ő, aki annyi embernek volt orvosa, aki annyi testi fájdalmat és nyomorúságot igyekezett lelkipásztori szolgálatában megszüntetni, két óra hosszat tartó botozásban és kínoztatásban élte át a testi élet legszörnyűbb kínjait. Rajta, aki annyi emberen segített, nem könyörült senki, és olyan emberek bántalmazták, akiknek ő soha a legkisebbet sem ártotta.

Testének gyengesége miatt nem érdekelték túlságosan az élet anyagi vonatkozásai. Jézussal tartott a mindennapi kenyérről való gondoskodásban. Az Úr mindig kirendeli a mai napra valót, ezért nem szabad kapzsinak, fösvénynek lenni. Anyagiakban sohasem nézte a maga hasznát, inkább lemondott a maga javáról, csak hogy elkerülje a huzavonát vagy pörösködést.

Nem érezte jól magát ott, ahol a testnek az indulatja volt a döntő. Egész lelke fölháborodott még a legvidámabb társaságban is, ha észrevette a testi indulatok fölébredését.

Teste erőtlenségéből következett a betegek és elesettek iránti határtalan szeretete. Orvos – lelkipásztor volt, aki szívesen ment a betegágyhoz, és megvizsgálta a rászorulót. Ebben a szolgálatában nem nézte, hogy ki milyen nemzetiségű vagy vallású, csak az embert, mindig csak a szenvedő embert látta maga előtt és a Krisztustól nyert parancsot: gyógyítsatok!

III.

Hogy fáj nekünk, hogy ebben az erős lelkű, de gyenge testű emberben életének egy rettenetes válságában, amikor úgy látszott, hogy minden ellene támad, a lélek készségét legyőzte a test erőtelensége, lelke fölött úrrá lett a csüggedt test. Testnek minden erőtelensége egyetlen pillanatban támadt rája, s elborította lelke ragyogó tükörét. A lélek által parancsolt élet helyett a test erőtelenségéből következő halált választotta. Elfeledkezett az Igéről, vigyázzatok, és imádkozzatok, hogy kísértetbe ne essetek. Súlyos keresztje alatt nem kereszthordozó Mesterére, a fájdalom férfiára, a betegség ismerőjére, a Lélek szavára, hanem erőtelen testének kívánságára, a halál igézésének szavára hallgatott, és a rettenetes kísértésben elbukott.

Mi nem ítélkezzünk fölötte! Az ítélet az Úré. Az utolsó ítéletet majd ő mondja ki ebben a titokzatos ügyben. Nekünk szabad még itt is abban reménykednünk, hogy Krisztusa majd szót tesz érette is.

Inkább magunk fölött mondjunk ítéletet a mai Ige tekintete alatt. Ez a koporsó mindnyájunkat vádol: engemet, az elöljárót, tieteket lelkipásztor testvérek, tégedet, hitvestárs és az egész gyülekezetet. Az Úr azt parancsolja, hogy vigyázzunk, ne csak magunkra, hanem egymásra is. Imádkozzunk, ne csak magunkért, hanem, egymásért is. Ha mi ennek az Igének komolyan engedelmeskedtünk volna, ha igazán vigyáztunk volna Nagy János testvérünkre, ha imádkoztunk volna érette, ma nem feküdne kihűlt teste ebben a koporsóban. Mélységes bűnbánattal kell tehát az Úr színe előtt megállanunk azzal a szent fogadalommal, hogy ezentúl sokkal jobban fogunk egymásra vigyázni, és egymásért imádkozni. Jézus nagyon jól ismerte az ember gyarlóságát és erőtelenségét, ne hiába adta a figyelmeztetést: vigyázzatok és imádkozzatok.

Vigyáznunk kell a támasz nélkül maradt hitvestársra és erre a három árva gyermekre. Helyette is föl kell vennünk az ő gondjukat, az ő szeretetét is pótolnunk kell, már amennyire lehet a magunk szeretetével.

Így ítél meg, és indít új szolgálatra ezen a gyászos eseten keresztül is Isten Igéje, így prédikál utoljára, emlékeztet az Ige parancsára Nagy János testvérünk elnémult ajaka.

Legyen kegyelmes és irgalmas az Úr őhozzája, kedveseihez és mindnyájunkhoz!

László Dezső

A temetés után anyám megkérdezte László Dezső esperest:

– Velem most mi lesz? Költözzünk ki a paplakból?

– Majd, idővel, Margitka, idővel. Előbb még új papot kell szereznünk. Addig, ne aggódj, itt továbbra is ellakhatsz. Hacsak sürgősen Petrozsényba nem költözöl – tette hozzá keresztapám epésen.

– Naná, hogy odaköltözik – vágta rá gyorsan a nagymama. – Hiszen eddig is csak János miatt maradt ebben az isten háta mögötti porfészekben. Pali jön a lányommal, Jánost meg magához veszi a nagyapja. Elterveztük mi már ezt, tiszteletes úr.

– Hogyhogy a nagyapjához? Miért nem magukhoz?

– Hát mert nagy a család, kérem szépen. Egyedül meg, ugye, nem bírom. Tudja, nekem is van ám egy édesapám, akinek olyan kicsi a nyugdíja… Na, mindegy, a lényeg az, hogy őt sem hagyhatom magára.

– És a kedves férje? Meg ott van Margitka, aki ugyancsak dolgozik.

– Éhbérért. A férjem pedig meghalt, úgyhogy most már ketten vagyunk özvegyek – törölt ki nagyanyám a szeméből egy láthatatlan könnycseppet.

– Bocsánat, nem tudtam. Szóval Petrozsényba költöztök – fordult keresztapám ismét anyámhoz. – Ha jól meggondolom, nem is olyan rossz éca. Az utóbbi időben sajnos ez a „porfészek” is teljesen megkergült. És ez még csak a kezdet, hölgyeim. Talán épp ott, az egyszerű bányászok és momârlanok[19] között találjátok meg a békét, egyensúlyt.

Így esett, hogy a temetés után nem sokkal felrakták bútorainkat egy marhavagonba, és irány a Petrozsényi medence. Hosszú, kényelmetlen utazás volt, ugyanis bútorainkkal egy vagonban utaztunk. Szék, pad sehol, így hol az anyám, hol én estünk le a lábunkról, valahányszor a vonat befordult egy kanyarba.

– Füst! Füstszagot érzek! – szimatolt anyám a levegőbe pár óra ide-oda zöcskölődés után. – Még néhány perc, és megérkeztünk a fekete gyémántok völgyébe.

---

[19] Zsil-völgyi, dák hagyományokat őrző hegylakók.

PETROZSÉNY (1945–1962)

Petrozsény főutcája. Előtérben a „Casa cercuală”

Albi, najma és natata

Petrozsény Zsil-völgye egyik legfontosabb városa, ugyanakkor Európa egyik legnagyobb kőszén-lelőhelye. Területe 195, 56 km^2. Lakossága 2013-ban kb. 50 000. Állítólag 1640-ben alapították Petrosz falu (Hátszegi-medence) lakói. A nagy kiterjedésű legelők azonban csakhamar szénkitermelő bányákká változtak, amikor 1840 körül rájöttek milyen értékek rejlenek itt 500-800 méter mélyen a föld alatt. A Brassói Bányászat- és Kohótársulat azonnal meg is kezdte a szén kitermelését, és egyre több, jobbára magyar, román és német bányászt telepített a környékre. Őket követték a kereskedők, iparosok, egymásután nyíltak meg a boltok, műhelyek, különböző szórakozóhelyek. Így alakult Petrozsény már 1924-ben várossá.

Hát ebbe a városba döcögtem be én 1945 vége felé fáradtan, porosan, és olyan letörten, amilyen csak lehet egy gyerek *négy* éves korában. Pedig jártam én itt látogatóba máskor is, és, bevallom, annyira tetszett nagymama otthona, hogy sokszor sírva búcsúztam el Albitól. Most épp ellenkezőleg: azért lombozódtam le annyira, amiért el kellett hagynom Kajántót. Érti ezt valaki?

– Szervusz, öcskös, hát megjöttél – ölelt át a bátyám hűvösen. – De megnőttél, mióta nem láttalak!

– Te is.

Nem volt ugyan nálam magasabb, ezzel szemben erősebb, vállasabb, szeme kék, haja sötétszőke ellentétben az enyémmel, amit az úristen zöldesbarnára színezett.

– A bútorok? – kérdezte nagyanyám.

– Azok is megjöttek. Kicsit megkarcolva, de itt vannak. Állítólag még ma vagy legkésőbb holnap kihozzák.

– Te hogy utaztál? – kérdezte dédapám.

– Hol két, hol négy lábon – rogyott édesanyám egy csicsés fotelbe. – Van egy kis kávétok?

Másnap gyönyörű, napsütötte időre ébredtünk.

– Gyere, sétáljunk egyet a városban! – javasolta Albi reggeli után sietve.

– Már megint? – dohogott najma, mármint a nagyanyánk. – Nem tudom, mikor fogom megélni, hogy ne csavarogj mindennap valahol. Aztán fél egyre itthon legyetek, különben nem kaptok ebédet.

Boldogan rohantunk a főutcára, mely mindössze öt percre kígyózott a házunktól.

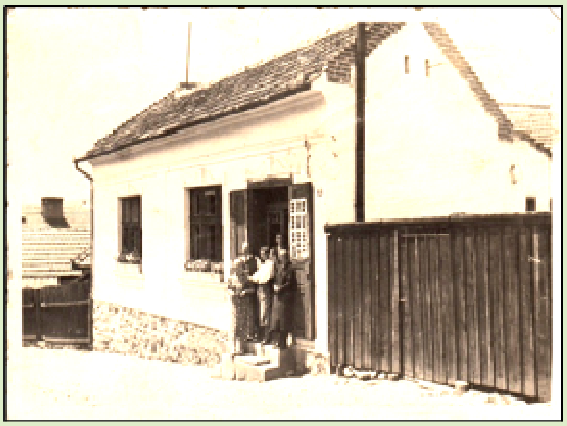

Házunk a Calea Romană utcában

A főutcán bolt hátán bolt sorjázott, és ez, mit mondjak, borzasztóan tetszett nekem. Akadt itt cukrászda, restaurant[20], órás, varroda, alimentară[21], hentesüzlet, még ha egyik másik üresen is tátongott. De hát, ne feledjük, nemrég még itt is ugyanolyan háború dúlt, mint mindenütt szerte a világban. A város egyébiránt három építészeti egységre tagolódott. Az alsó szinten terült el a Kolónia, középen a főutca, legfelül pedig a Kálvária lakónegyed, köröskörül dombok és a Paring hegység a maga 2519 m magas csúcsával. Külön egységet alkotott a Malea utca, ez az ugyancsak népes útszakasz, melyen végigsétálva egyenest a Déli-Kárpátok előbb említett részébe juthattunk. Szóval volt itt bőven látni- és felfedeznivaló, az bizonyos – felejtettem szememet a hófödte csúcsokon.

– Gyere, nézzük meg, mi játszik jövő héten a moziban! – húzott Albi magával.

A városka mozija és színháza, mert az is volt ám Petrozsényban, az egykori Munkáskaszinó épületében üzemelt, méghozzá mindkettő ugyanabban a helyiségben. Ezt úgy oldották meg, hogy minden vetítés előtt leengedtek a színpadon egy jókora vetítővásznat, és kezdődhetett az előadás. Színházi közvetítések alkalmával visszahúzták, és a mozitér újból színházteremmé alakult. A nézőket a játéktermen keresztül eresztették a szabadba. Ja, ja, de *milyen* játéktermen! Én ugyan csak kétszer mentem át rajta egy-egy petrozsényi vizit alkalmával, de azóta sem felejtettem el, annyira megigézett a magas, impozáns mennyezet, pazar csillárok, hatalmas tükrök, elegáns fotelek. Igazi úri kaszinó volt, bár valaha, még az 1880-as években Munkáskaszinó néven funkcionált. Vajon, ha ez ilyen, milyen lehet a Magas Rangú Hivatalnokok Kaszinója, amiről szintén sokat hallottam, csupán belülről nem láttam még… mostanig. Sebaj, egyszer erre is sor kerül. A Munkáskaszinóval szemben húzódott a 46 kabinos Városi Közfürdő. Persze itt sem jártam még, sőt, semmiféle fürdőben, ezért nagy kedvem lett volna ott helyben kipróbálni. Csak hát ehhez pénz kellett, nekem meg nem volt, úgyhogy akár vissza is fordulhatnánk – gondoltam savanyúan.

– Messze van még az a Kaszinó?

– Már meg is érkeztünk – viharzott Albi a plakátokhoz, képekhez. – Hurrá, csupa háborús film. Imádom a háborús filmeket.

– Én is.

---

[20] Vendéglő. (rom.)

[21] Közért. (rom.)

– Te? Aztán hány ilyen filmet láttál már, öregem?
– Kettőt.
– Ilyen sokat? – nevetett gúnyosan. – Crucişătorul PK 8: A PK 8 cirkáló – silabizálta a címeket. – Ezt már láttam, de mit számít? Megnézem még egyszer.
– Te ilyen sokat jársz moziba? – irigykedtem a bátyámra.
Bezzeg Kajántón senki sem jár moziba. Nem is járhatott, hiszen nem is létezik. Sem színház, sem közfürdő, de még villany sem, miközben itt… Miközben itt csak lenyomok egy kapcsolót, s máris olyan világosság van, mintha tíz-húsz petróleumlámpa égne egyszerre.
– Egy héten egyszer, mert csak egy mozink van. Viszont azt mondják, nemsokára építenek még egyet, és akkor majd az ottani filmeket is megnézem.
– Ennyi pénzed van?
– Mikor van, mikor nincs. Amikor nincs, legfeljebb bekuncsorgom magamat.
– A moziba.
– A moziba.
Erre már én is felkaptam a fejemet.
– És beengednek?
– Próbáld ki te is, és meglátod. A jegyszedőt Barbu bácsinak nevezik. Egyedül két dologra kell vigyázni. Szólítsd te is mindig Barbu bácsinak. Ez mindig beválik. Kettő: csak akkor kérezkedj be, ha vége a jurnalnak. Csak azt ne kérdezd, miért pont akkor, mert gőzöm sincs.
– Értem, vagyis nem értem. Mi az, hogy jurnal?
– Híradó, kis tökmag. Nyomás vissza a központba! Hátha meghív a cukiba egy barátom.
Ügyes fiú ez az Albika! – állapítottam meg fokozódó elismeréssel magamban. Így vagy úgy, de mindig eléri, amit kieszel. Na és románul is tud. Meg németül – jutott eszembe. Ugyanis olyan zárdában tanult, ahol németül is tanítottak a Ferenc-rendi nővérek. Biztosan ebben a zárdában, vagyis most már iskolában tanulok majd én is, ha kijárom az óvodát – álltam meg egy monumentális, kétemeletes épület előtt.

Balra: az egykori munkáskaszinó. Jobbra: zárda, később 1-8 osztályos magyar iskola

– Ez a magyar iskola?
– Aha.
– Te mi leszel, ha nagy leszel?
– Marsall. Olyan, mint Vorosilov. Láttad, mennyi kitüntetése van?
– Sok?
– Tele van vele a zubbonya, de ha isten megsegít, nekem még több lesz.
Az utcán rengeteg ember tolongott. Vasárnap és szép idő lévén, ami Petrozsényban elég ritkaság, inkább csak sétáltak. A cukrászda körül is többen lebzseltek, köztük Albi egy-két iskolatársa, barátja. Némelyek bementek, csupán a bátyámat nem invitálta ezúttal beljebb a kutya sem.

– Hogy az a…! Várjatok csak, lesz még marsall belőlem, és akkor…

– Felrobbantod Petrozsényt?

– Nem, dehogy, csak pomanăra[22] hívnám Petrozsény minden szegényét, odaültetném a főutca két szélére, és mindenkinek azt hozatnék, legyen az torta, hús, akármi, amit a szemeszája megkíván.

Hű, de szép szavak! Meg is tapsoltam lelkesen, utána meg nem hittem a szememnek, amikor pár héttel később kikapta tolltartóját a kezemből.

– Ki engedte meg, hogy hozzányúlj a holmimhoz? Többet ilyet ne csinálj, mert levágom a kezedet – dörrent rám, ahogy a natata szokta, amikor valamiért begurult.

– Ejnye, Albika, hogy beszélsz te az öcséddel! – fedte meg anyám szelíden.

– De ez az én tolltartóm, és ami az enyém, ahhoz csak én nyúlhatok.

Csakugyan: már előzőleg is észrevettem, hogy neki külön tányérja, villája, pohara van. Tovább megyek: helye is az asztalnál, ahova csakis ő ülhet. Eleinte nem vettem komolyan, még mulattatott is a faksznija, amíg rá nem éreztem, hogy mindez nem múló szeszély, hanem szabály, a kiváltságosak előjoga, amit nekem, tetszik, nem tetszik, tiszteletben kell tartanom. Így aztán az övé volt a trotineta (roller), nem nyúlhattam a labdájához, ingjéhez, de még a ródlihoz, korcsolyához sem, hacsak nem adott rá engedélyt.

– Azért ez nem igazság, elvégre testvérek, és úgy lenne méltányos, ha mindenüket megosztanák egymással – méltatlankodott olykor édesanyám.

– Miért, én mást mondtam? De még ennél is jobb lenne, ha néha te is vásárolnál ezt-azt a fiadnak – vágott vissza egyszer a najma.

Ez övön aluli ütés volt, mert hiszen nagyon jól tudta, milyen irgalmatlanul keveset keresnek a tanítók. Édesanyám nem vitatkozott vele, ráhagyta. Mint általában, valahányszor összeszólalkoztak valamin. Édesapám el is marasztalta őt annak idején emiatt, és a naplójában hol nyuszinak, hol gyenge jellemű, befolyásolható asszonynak nevezte. Van benne igazság, mert valóban ritkán állt ki mellettünk. De kiállt, és akkor ő sem engedett ám a negyvennyolcból. Olyankor hetekig, hónapokig haragszom rád-ot játszottak, bezárkóztunk egy szobába, és éltük a magunk külön életét. Nagymama Albival, édesanyám velem, amíg újból ki nem békültek.

– Nem ismerek rád, kislányom – ógott-mógott ilyenkor natata. – Te régebben sokkal szófogadóbb jány voltál. Igaz, hogy most asszony vagy, de az anyád akkor is az anyád, akinek engedelmeskedned illene.

Natata! Ha rá gondolok, mindig három dolog jut eszembe. Az első háborús viszontagságai az orosz fogságból, amiről olyan színesen tudott mesélni, hogy még a Kajántón hallott meséknél is szívesebben hallgattam. Tőle tanultam az első orosz szavakat is: nyet, dáváj, hárásó, bárisnyá. Annál jobban untam azonban az olyan frázisait, mint: a kicsinek hallgass a neve, ha ütnek, fuss el, ha adnak, vedd el, szemérmes koldusnak üres a tarisznyája stb. Különösen az első intelmét (a kicsinek hallgass a neve) vette komolyan, ellentétben velem, aki inkább az őszinteséget, a szabad véleménynyilvánítást részesítettem előnybe. Édesapám mindenesetre erre tanított. Lett is belőle baj, vita tömérdek, ami rendszerint azzal végződött, hogy hol a natata, hol najma nyúlt a nadrágszíjhoz, seprűhöz.

– Megállj, te kis szaros, most megkapod a magadét!

Volt eszemben megállni! Úgy elillantam, mintha puskából lőttek volna ki. Ők utánam, így hajkurásztak, kergettek, amíg el nem kaptak, és csakugyan megkaptam a magamét. Én összeszorítottam a számat, és hallgattam ahelyett, hogy megbántam volna a bűneim.

– Micsoda csökönyös drăcuşor[23] – bőszült fel ettől még jobban a dédapám. – Kérj bocsánatot, vagy szíjat hasítok a hátadból.

Nem kértem, mire addig adjusztált, amíg el nem sírtam magamat.

---

[22] Momârlan szokás, mely szerint minden évben egyszer megvendégelik a környék szegényeit.

[23] Ördögfióka. (rom.)

– Csitt! Egy mukkot se! – üvöltött magánkívül rám, és ha nem hagytam abba, tovább vert.

Hogy hol volt édesanyám ilyenkor? Ez sem rossz kérdés. Talán házon kívül, vagy megbújt valamelyik sarokban? Talán, elég az hozzá, hogy egyszer sem vett ki az öregek kezéből. Hoppá, most hazudtam, mert egyszer igenis előfordult, amikor édesanyám helyett véletlenül édesapámat hívtam segítségül. Erre megnyikordult az ajtó, és édesanyám lépett a szobába. Odaszaladt hozzánk, kikapta natata kezéből a nadrágszíjat, és ismét… külön szobába költöztünk.

Idővel annyiban változott a forgatókönyv, hogy már nem is szobába, hanem teljesen különálló lakrészben szigeteltük el magunkat a najmától, mert akármilyen befolyásolható és nyuszi volt is édesanyám, hébe-hóba ő is csak fellázadt. Hely akadt bőven, hiszen az udvaron négy helyiség, amolyan kamarafélék közül is választhattunk. Régen még több is volt, merthogy a natata tehenet is tartott, annak meg, ugye, istálló is jár. De az, mondom, régen volt, úgyhogy mire megjöttem, már csak egy disznóól facsargatta a nagymama orrát cefetül. Ami engem illett, ki nem álltam az öreglányt, ugyanakkor féltem is tőle, így aztán valahányszor sikerült kiszabadulnom a kezéből, estére már vissza sem mentem aludni. Volt az udvarunkon egy deszkából összetákolt, padlásos szeneskamránk. Oda bújtam, ez lett az én szükségszállásom, ami nyáron még elcsúszott, annál jobban dideregtem benne azonban ősszel, a télről nem is beszélve. A réseken befújt a szél, az ágyként használt deszka is irtó kemény volt. Ehhez járult az éhség, merthogy ilyenkor enni sem kaptam ám, bár éppen kaphattam volna, ha bocsánatot kérek natatától, najmától. No, arra várhattak, ehelyett igyekeztem minél lakályosabbá tenni a padlásom. Kipp-kopp, kipp-kopp, bedeszkáztam a réseket, kis ablakot vágtam a kamrába, még szőnyeget, takarót és petróleumlámpát is szereztem, hogy lássak is esténként. Ennek ellenére, megvallom, majd megfagytam reggelig. Hiába, nagyon hidegek voltak azok az éjjelek ott a Paring tövében. Ennél nagyobb zűrt okozott az evés kérdése, merthogy enni is kell ám az emberfiának. Édesanyámra sajnos nem számíthattam. Hozott ugyan néha egyet-mást a ketrecbe, de a legtöbbször színét sem láttam az udvaron. Valószínűleg félt a najmától, de az sem kizárt, miszerint mindketten ugyanazokat a nevelési elveket vallották. A dolgot úgy oldottam meg, hogy … Koldultam? Még rosszabb: loptam, hölgyeim és uraim. Tyúkot egy-egy udvarról, gyümölcsöt a piacról, kenyeret a péktől. Csak vicceltem! Dolgoztam, kérem, dolgoztam: hordároskodtam a pályaudvaron, bevittem az emberek fáit, szenét az utcáról vagy hazatalicskáztam a magazint. Tessék? Hogy most is csak viccelek? Hiszen a magazin jelentése képes újság, bolt vagy raktár, ugyebár. Hogyan talicskázhattam hát bárhova is ilyesmit? Egyszerű: a mi családi szótárunkban a magazin azt az alapvető élelmiszert is jelölte, amit a jegyrendszer idején biztosítottak a városnak, nevezetesen lisztet, olajat, cukrot, szappant… Megjegyzem, vállaltam én munkát máskor is, különben milyen pénzen vehettem volna például egy-két perecet, fagylaltot, mert amennyit édesanyám adott időnként, azzal legfeljebb hetenként egyszer mehettem moziba. Szóval nem volt könnyű helytállni, sokszor majd leszakadt a kezem a rabáról[24]. Nem is igen bírtam ki pár napnál, és a hidegtől, éhségtől megtörve gyakran már három nap múlva visszasompolyogtam a lakásba. Nagyanyám úgy tett, mintha nem látná, vagy már elszállt a haragja, a lényeg az, hogy ilyenkor rendszerint már nem bántott.

– Isten hozott a Nagy Házban! – köszöntött Albi gúnyosan. – Ilyen hamar meguntad a csavargást?

– Várjál csak, várjál, kerülsz még te is a ketrecbe – jósoltam meg leverten, aztán csak bámultam, amikor csakugyan megtörtént.

Fura egy nagymama – mondaná erre valaki. A vejét gyűlölte. Rendben van! Lányát terrorizálja. Nincs rendben, bár bizonyos fokig ez is érthető. De hogy kerül a képbe Albi, akit csecsemőkora óta ajnároz? Őszinte legyek? Nem tudom, elég az eléghez, hogy attól kezdve felváltva látogattuk a hiunkat.

---

[24] Roabă (rom.) = talicska.

Iskolában

A Román Kommunista Párt megalakulásával (1948) minden hatalom az RKP kezében összpontosul, ezzel kezdetét veszi a társadalom szovjet mintára való átalakítása. Államosítják a legfontosabb gyárakat, bankokat, bányákat, iskolákat, átszervezik az ipart, kollektivizálják a mezőgazdaságot, és teljesen új alapokra helyezik az állami intézményrendszert is. Az állam feje, I. C. Parhon, miniszterelnöke egyelőre ugyanaz a Petru Groza, aki a királyt 1947 telén lemondásra kényszerítette.

Mialatt ilyen és ehhez hasonló változások zajlottak az országban, megkezdtem, illetőleg folytattam *az én*, immár második *birodalmam* feltérképezését. A központot már az első hetekben kiismertem, utána következett a Kolónia, Kálvária, Paring-hegység, majd óvodai, iskolai tapasztalatok.

Főutca. Látkép a Paring-hegycsúccsal

Az elemivel nem volt gond. Jól tanultam vagy csak a jegyeim révén tűntem ki, meg nem tudnám mondani. De miután édesanyám is ugyanabban a suliban tanított, erős a gyanúm, hogy inkább az utóbbi feltevésem helytálló. Kiváltképp, amikor édesanyám osztályába kerültem! Csillagos egyes voltam mindenből, emellett szinte azt csináltam, amit akartam. Ha óra közben kedvem szottyant játszani, játszottam, ha beszélni, beszéltem, nevetgéltem, vagy sétálgattam a padok közt. Édesanyám csak, és csakis akkor szólt rám, ha túlságosan elragadtattam magamat, például ordítottam, verekedtem. Ám akkor is megúsztam egy ejnye-bejnyével, miközben jobbra-balra osztogatta a taslikat. Bal kézzel, tudniillik balkezes volt. Osztálytársaim morogtak. Naná, ki hagyná ezt szó nélkül. Aztán megszokták, és attól kezdve mindenki az én kedvemet kereste.

Jancsi megérkezése, ha lehet, még több mozgalmasságot hozott az életünkbe. Eddig nagyapónál lakott, kijárt hat osztályt, aztán neki is Petrozsényba kellett jönnie. Emlékszem, hébekorba mi is meglátogattuk Csáváson, és igencsak ámultam-bámultam, mekkora birtoka van édesapám apjának. Huszonöt hold, harminc, valami olyasmi, tele gyümölcsfákkal, napraforgóval, dinnyével, szőlővel, amíg a szem ellátott. Nem csoda, hogy 48 után kuláknak minősítették. Nem vették ugyan el a birtokát, de cserében olyan terménybeszolgáltatásra, illetve rendeletek betartására kényszerítették, aminek, ha megszakadt, sem tehetett eleget. Ehhez járult a folytonos megfélemlítés, vallatás, perek, kényszermunka. Ezt elkerülendő sok *ököl*[25], tehát nagyapó is elbujdosott otthonról. Némelyek külföldön, mások egy-egy rokonnál, barátnál húzták meg magukat. A kényszermunkát azért így sem úszta meg a nagyapám, végül ugyanazt tette, amit a többi megfélemlített „osztályellenség”: átengedte házát, földjét az államnak. Ilyen körülmények között ésszerűbbnek látszott, ha Jancsi bátyám is odébb áll egy házzal,

[25] A kulák (кулак) egyik magyar jelentése.

amíg ismét normalizálódik az életünk. Így került Petrozsényba, najma védőszárnyai alá, hogy úgy mondjam. Hoppá! Hárman egy helyen! Ilyen sem igen fordult elő velünk az utolsó tíz évben. Albi pont ekkortájt járta ki a kötelező hét osztályt. Ezután – a családi kupaktanács határozata értelmében – mezőgazdasági szakiskolába írták. Alig telt el azonban néhány hét, már haza is tanácsolták az orvosok, tudniillik Albi nem bírván a bentlakásokra jellemző előírásokat, fegyelmet, egyik sokkot kapta a másik után. Addig-addig toporzékolt, őrjöngött, amíg vissza nem hozták *saját* ágya, széke és tányérja mellé a Calea Romană utcába.

Ezután sokáig nem láttam viszont a padláson. Helyette beköltözött Jancsi – tisztességet tanulni. Csakhogy ő már akkora falat volt, hogy édesanyánkon kívül egyikünk sem tudta lenyelni. Kezdjük a sort… Kivel is? Talán najmával. Mint az előzőekből kitűnik, özv. Katona Istvánné meglehetősen katonás alkat volt, aki körülbelül úgy születhetett a világra, mint Pallasz Athéné, vagyis teljes fegyverzetben, sisakkal a fején, karddal és lándzsával a kezében. Valamikor volt egy kis szabóműhelye, mindjárt az első szobánk, mely közvetlenül az utcára nyílt. Itt varrogatott a férjével, halála után pedig egymaga, aztán belépett a kooperatívába (szövetkezetbe), de itt sem találta meg a számítását, ezért két év múlva onnan is kilépett. Azontúl haláláig feketén kereste a kenyerét. Dicséretére legyen mondva keményen, látástól vakulásig dolgozott, s csupán ebéd után ejtőzött, de sohasem többet fél óránál. Emellett főzött is a családnak, egyszóval megérdemelte volna, hogy tiszteljék. Csupán az volt a bökkenő, hogy ő ezt ki is követelte magának, és tiltakozni sem lehetett az ellen, amit egyszer kimondott. Anyám éppen megtehette volna, de elég ritkán élt ezzel a lehetőséggel. Albi dettó, miközben én már rebellisnek számítottam. Akkor jött Jancsi a maga jól ismert grimaszaival, melyektől már az apám is jó párszor bepöccent, és az öreglány azontúl már naponta tépdeste a haját mérgében.

– Kifelé a házamból! Mindjárt széttaposlak, te svábbogár!

Szóval szörnyen pipás volt rá a nagymama. Én viszont felnéztem a bátyámra. Egyszerűen levett a lábamról a biztonsága, fölénye, s tán még ma is csodálnám, ha a fölénye parancsolgatássá és fennhéjázássá nem változik. Az már csak a jéghegy csúcsa volt, hogy folyton füllentett, és naivitásomat kihasználva át is ejtett némelykor. Amikor felróttam neki, csak pillogott, mint a miskolci kocsonya.

– Te tisztára hülye vagy. Elhiszem, hogy te szoktál hantázni, de én egyszer se. Itt süljön ki a szemem, ha hazudok. Na jó, ritkán. De ki mond mindig igazat?

Tíz évvel később így vallott erről Marosvásárhelyen Nagy Albert nagyapám.

– Talpraesett, jófejű gyerek volt. Egyet nem szerettem benne: túl sokat füllentett. Pedig be hányszor eltángáltam emiatt.

De meggyűlt a baja Jancsinak Menekes nagytatával is, aki az egész családban a legrabiátusabb rokonnak számított. Ő aztán nem sokat mérlegelt, előbb ütött, utána kérdezett, úgyhogy ajánlatos volt nála már az első ingerültebb szóra felhúzni a nyúlcipőt. Ez történt Jancsival is egy ködös októberi délután, és az öreg bizony jól megkergette az udvaron.

– Állj meg, drăcuşor, hadd hasítsak szíjat a hátadból! – kiáltotta, s a következő pillanatban akkorát esett a köveken, hogy tüstént kórházba kellett szállítani.

Megműtötték a térdét, majd egyéb komplikáció nem lévén pár nap múlva ismét hazaengedték. Nos, hibáztak, mert mégsem stimmelt valami, így megint csak meg kellett műteni.

– Átkozott, kölyök, megnyomorítottad az apámat! – szitkozódott nagyanyám.

És valóban: a seb sehogy sem gyógyult be, ezért le kellett vágni a tata egyik lábát sürgősen.

Miközben mi ilyen családi bajokkal küszködtünk, Romániában felgyorsult a kollektivizálás, ezzel párhuzamosan az osztályidegen elemek, például kulákok megtörésének és átnevelésének folyamata. 1950-ben megszűnik a megyerendszer, helyette tartományokra és rajonokra osztják az országot. 1952-ben Gheorghiu-Dej személyében új miniszterelnököt választanak. Halvány remény a magyaroknak: megalakul a Magyar Autonóm Tartomány. Kérdőjel: hova tűnt a politikából Vasile Luca és a „szoknyás Sztálin”, Ana Pauker, akiknek a portréit még az exzárdában is kitették? Pénzbeváltás. Rövid időn belül immár a második. Szerencsétlenségemre

egy utcán talált lottószelvénynek köszönhetően éppen akkor nyertem meg a főnyereményt. Óriási összeg volt, de csak annyit kaptam érte, hogy egy rend ruhát vásároljak magamnak. 1953: Sztálin halála. Na ez minden kérdést fölülírt. Moszkva gyászolt, Bukarest sírt, legalábbis úgy tett, mintha saját atyját vesztette volna el benne. Ezzel lezárult a történelem egyik legkegyetlenebb korszaka.

Sztálin a ravatalon

Alig hunyt el az „acélember”, megadta magát a dédi is. A kórházban, szívós, erős ember lévén, sokáig haldokolt. Az orosz fogságból megszabadult, néhány súlyos betegségen is szerencsésen átesett, hát most sem adta meg magát egykönnyen.

– Gyere, búcsúzz el a dédi̇től – mondta najma, amikor már bizonyos volt, hogy exitál.

– O…oda nem megyek – ellenkeztem riadtan.

– Ó, te elvetemült! Nem szégyelled magadat?

– Nem elvetemült, csak irtózik a haláltól – sejtette meg anyám, miért vonakodtam elbúcsúzni az öregtől. – Talán mégis helyesebb volna, ha nem tennénk ki ilyen sokknak. Hiszen tudod, milyen érzékenyek a gyerekek.

Falra hányt borsó volt. Ha a nagyanyám állított valamit, annak helytelenségéről senki sem tudta meggyőzni. Nagytata agóniája kitörölhetetlen nyomot hagyott a lelkemben. Ez volt a második eset, hogy a halál közelébe jutottam. Első ízben, ugye, Kajántón, bár ott nem néztem végig hogyan száll ki a lélek egy ember testéből.

– Borzasztó, képtelen vagyok végignézni – fordult el édesanyám sápadtan.

– Én sem, de talán még magához tér pár percre, és én azt akarom, hogy itt lásson bennünket az ágy előtt – törölte meg a szemét nagymama.

Akkor láttam sírni életében először és utoljára. Teltek a percek. A natata csak hörgött, hörgött, és sehogy sem tudott meghalni.

– Édes istenem, még a végén meggyógyul – csillant fel najmában a reménység. – Imádkozzunk érte, Margitka!

– Miatyánk, ki vagy a Mennyekben…

Estefelé visszamentünk a kórházba. De már nem találtuk életben. Megérkezésünk előtt pár perccel visszaadta lelkét az Atyának.

Hogy miként reagált erre Albi, Jancsi? Passz, ezzel kapcsolatban semmi sem jut eszembe. Valószínűleg mindketten Marosvásárhelyen tartózkodtak. Albi az ideggyógyászaton, Jancsi pedig egy zootechnikusi szakiskolában biflázta a modern állattartás és -szaporítás szabályait, mialatt én a 4. osztályban tanult számtan útvesztőiben bolyongtam.

Pedig az igazi problémák ötödiktől felfelé kezdődtek. Az még hagyján, hogy a tanárok tantárgyanként változtak, de a színvonal is veszedelmesen megugrott. És ekkor újabb felfedezés, pontosabban Zulliger nevű matektanárom kólintott fejbe bennünket.

– Ne haragudjon, kollegina, tényleg nagyon restellem, de ki kell mondanom, hogy az ön fia matematikai antitalentum – közölte anyámmal őszintén.

Hej, de sokszor hallottam iskolás éveim alatt ezt a mondatot! Még ma, hetven év múltán is arról álmodok, hogy csüggedten meredek egy egyenletekkel teleírt táblára, és várom, egyre várom, hogy súgjon már végre valaki. Persze hiába, senki sem segít, és én… Hát igen, osztályismétlésre bukom számtanból. Nos, osztályismétlésre ugyan nem buktam, de pótvizsgára igen, s csupán magántanáraim jóvoltából tanulhattam tovább az egykori zárdában.

– Add inasnak – tanácsolta anyámnak a najma. – Maholnap végez, és ha a tanuláshoz nincs kedve, legyen belőle szabó, cipész vagy akármi. Amiért az apja lelkész volt, attól még nyugodtan eldolgozhat egy műhelyben.

– Hallottad? – figyelmeztetett édesanyám komoran. – Szedd össze magadat, különben sohasem lesz pap belőled.

– De hát én nem is akarok az lenni – simítottam ki hajamat a szememből.

– Neeem? Akkor mi?

– Tengerész – egyenesedtem ki nagy büszkén.

Ettől függetlenül ünnepélyesen megígértem, hogy a jövőben jobban fogok tanulni. Egy darabig álltam is a szavamat, hanem a számtantanárok (Gutmann, Zulliger, Csutak, März) minden fogadalmam elfújták. Ehhez jött később az algebra, mértan, vegytan, fizika számomra vadidegen világa, és máris ott álltam megcsömörülve, üresen. Akkor ébredtem rá először, mit jelentett nekem az aranyos, csupa szív Veres néni az oviból, Baranyai Lenke és Donin Irén tanítónők szeretete, tudása, akikre ma is hálás szívvel gondolok. De ha utáltam is a számtant, olvasni azért szerettem. Kezdetben a meséket, majd rátértem a sci-fire, kalandregényekre, versekre.

Házunk udvarán. Éppen a Trisztán és Izoldát olvasom

Kedvenc meseíróim: Benedek Elek, Andersen, Bechstein, Grimm, sci-fiben (mesék felnőtteknek!): Verne Gyula, H. G. Wells, Poe, Lem, Asimov. Legelső olvasmányaim apám könyvtárából származtak, utána édesanyám kölcsönzött könyveket a szülőktől, mert ő is imádott ám olvasni. Miután ezekkel is végeztem, beiratkoztam az iskolai, végül városi könyvtárba. Túlzás nélkül állíthatom, hogy a könyvek testesítették meg számomra azt a tanítómestert, plusz barátot, akit nemcsak az eszem fogadott be, hanem a szívem is.

– Könyvek, olvasás…? Fölösleges időfecsérlés – húzta el a száját megvetően najma, noha azelőtt maga is olyan folyóiratokat járatott, mint Aller Képes Családi Lapja, Erdélyi Magyar Lányok, Új Idők, Délibáb, Tolnai Világlapja, melyek nem mérhetők ugyan a Nyugathoz, azért szerintem még így is érdekes, és mindenekelőtt kitűnően szerkesztett lapoknak minősültek.

Valamikor kislánykorában még a Cimbora lap szerkesztőjével is levelezett, ennek folytán *Elek nagyapó unokáihoz* számították.

– Nem, nem ebben az egyben tévedsz, anyuka – tiltakozott édesanyám. – Hiszen a könyvekből rengeteget lehet tanulni, emellett szórakoztatnak, és…

– Olyan világba vezetnek, mely köszönő viszonyban sincs a valósággal, utána meg nem érted, miért olyan kevés a fizetésed, miért adják kartellára a húst, kenyeret, olajat, vagy harapnak veszett kutyaként a kezedbe, amikor megsimogatsz valakit.

Meggondolkoztató, ugyanakkor ma is aktuális meglátás az irodalom szerepéről, amiben az a legmeghökkentőbb, hogy egy egyszerű szabónő és éppen a najma nyilatkozott így.

– Nem értem? Én? Kösz, hogy ilyen analfabétának nézed a lányodat.

– Kérdezhetek én is valamit – vágtam anyám szavába hirtelen.

– Tessék!

– Miért lett öngyilkos az édesapám?

Najma és anyám szeme összevillant.

– Ez most hogy jön ide?

– Sehogy, de attól még válaszolhat édesanyám, főleg, hogy még ma sem vagyok ezzel a dologgal teljesen tisztában.

– Na, én megyek – kászálódott fel a nagymama. – Mindjárt este van, pedig nekem még be kell fejeznem egy nadrágot. Kellemes beszélgetést! – nézett jelentőségteljesen édesanyám szemébe.

– Nézd… izé… Az az igazság, hogy… – magyarázta anyám percekig, aminek a végén semmivel sem lettem okosabb.

Feltehetőleg akkor beszéltünk erről utoljára, én mindenesetre nem hoztam többé szóba az apámat. Gyermek létemre is éreztem, hogy olyan tabuba botlottam, amihez jobb, hanem nyúlok. Hacsak édesanyám… Hát ő sem nyúlt, megpendített ugyan néha ezt-azt apámmal kapcsolatban, de úgy általában hallgatott. Akárcsak a nagyanyám és dédapám. Meghalt, vége. Hagyjuk a holtakat békében nyugodni! – jelentették ki hidegen. Ebben maradtunk.

Visszatérve a tanárokhoz iskolai éveim másik mumusa az igazgató, Bende László tanár volt: magas, szőke ember, nagy, kidülledt szemekkel. Engem nem tanított, de mint igazgató semmi sem kerülte el a figyelmét, így aztán sokszor még azt is meglátta, amiről a spiclii mélyen hallgattak. Lojális közalkalmazott lévén nem tolerált semmiféle rendbontást. Ilyen szempontból nyilván ő sem különbözött azoktól, akik a pártdirektívák hatására úgy tekintettek az alma materre, mint az engedelmes állampolgárok nevelésének egyik eszközére. Ha nem álltunk sorba rendesen, birkóztunk az udvaron, szemtelenkedtünk egy-egy tanárral stb., stb., ő rögtön tudomást szerzett róla, behívatott az igazgatói irodába, és…

– Álljatok csak sorba, csibészek! Úgy, úgy, lehajolni! – parancsolta, azzal, csihi-puhi, már táncolt is a vesszője a fenekünkön.

A bove maiori discit arare minor: Nagyobb ökörtől tanul szántani a kisebb – szokta mondani a latintanárunk. Ez abban nyilvánult meg a tanároknál, hogy ők is ugyanúgy fegyelmeztek, mint a főnökük. Ki kukoricára térdepeltetett, ki hátrakötötte a kezeinket, körmöst, tenyerest adott, másrészt könyörtelenül elvágott, ha nem sajátítottuk el az előírt anyagot. A fizikatanárom például a fiúk pájsliját húzogatta, a tornatanár meg a fülünket, és bizony az is megesett, hogy fülénél fogva emelte a kisebb gyerekeket a magasba. Ezzel elérték, hogy viszonylag rend, fegyelem uralkodjék az egykori zárdában, többé-kevésbé tanuljunk, és adjunk hálát a kormánynak, amiért egy új, csodálatos rendszer palántái lehetünk.

Kedvenc tantárgyam nem volt. Ezzel szemben éltem-haltam a futballért. Példaképem az Aranycsapat, melynek névsorát akkoriban mi, magyar gyerekek még az egyszeregynél is jobban ismertük: Puskás, Grosics, Hidegkuti, Lantos, Buzánszki…

– De nagy lenne a magyar nemzet, ha nemcsak a futballban dicsekedhetne el ilyen nevekkel – ironizált egyszer velünk a romántanárunk.

– Na és Lénárd Fülöp, Bárány Róbert, Zsigmond Richárd, Szentgyörgyi Albert, Hevesy György? – kezdte erre sorolni egyik osztálytársam komoran.

– Lénárd? Bárány? Kik azok? – kérdezte a tanár, majd elvörösödött. – Ülj le, szamár, és csak akkor beszélj, ha kérdeznek.

– Hát ezt megkaptad! – súgtam oda sajnálkozva a szőke, mosolygós szemű fiúnak. – Egyébként tényleg kik azok?

– Magyar Nobel-díjas tudósok – válaszolta csöndesen.

Ezt a fiút, még ma is emlékszem a nevére, Papp Józsefnek nevezték. Ő volt az osztály, sőt, egész iskola legkitűnőbb diákja, emellett úgy focizott, mint egy félisten. Amelyik csapatban ő játszott, az biztos nyert, így aztán mindenki vele akart focizni. Régi szép idők, amikor az iskolai szünetben még tudtak és akartak is játszani a gyerekek. A fiúk futballoztak, pénzeztek, a lányok táncoltak, énekeltek.

Bújj, bújj zöld ág,
Zöld levelecske,
Nyitva van az aranykapu,
Csak bújjatok rajta!
Nyisd ki rózsám
Kapudat, kapudat,
Hadd kerüljem
Váradat, váradat.
Szita-szita péntek,
Szerelem csütörtök,
Zab szerda!

Vagy:

Cickom, cickom, vagyon-e szép lányod?
Vagyon, vagyon, de mi haszna vagyon?
Add nekem azt, elkapom azt,
Szita-szita péntek, szerelem csütörtök,
Dobszerda.

Igen közkedvelt játék volt az ún. Sántaiskola. Egy cserépdarabbal iskolát jelképező vonalakat karcoltak a földre. Az iskola nyolc osztályból álló téglalap volt. Az 1.–3. osztály egymás fölé, a 4.–5. egymás mellé került. A 6. osztály ismét egyedül állt, az utolsó két osztály meg egymás mellett. Ezután megállapodtak a dobási sorrendben. Az első dobó a vonal mellől dobott egy cserepet az első osztályba, melynek azonban nem volt szabad a vonalra esnie. Ekkor egy lábbal besántikált az első három osztályba, majd a 4.–5.-be egyszerre, onnan pedig a következőbe. Az utolsó kettőben ismét egyszerre ugrott, megfordult és ugyanúgy jött visszafelé, mint azelőtt. Ha rálépett egy vonalra, vagy kilépett, akkor újra járta azt az osztályt. Egy játékos addig járta az iskolát, míg ott nem ragadt. Amikor visszaérkezett az első osztályba, fél lábon állva felvette a cserepet. Ha innen ki tudott ugrani, kijárhatta az első osztályt…

Osztálytársaim névsora osztályonként változott, ugyanis egyesek megbuktak, mások kimaradtak, vagy elköltöztek Petrozsényból. Legemlékezetesebbek közülük számomra: Erszényi István, Mészáros Károly, Nagy Árpád, Perdli József, Sing János, Szuhánek Imre. (1.–6. osztály) Sing volt a császár, a legmagasabb és legerősebb mindnyájunk közt. De nemcsak erős, verekedős is, aki alig várta, hogy belekössön valakibe. El is páholt az szerre-rendre mindenkit. Csak Erszényit nem tudta, mert ő sem volt ám gyenge legény. Később változott a sorrend, Erszényi lett a császár, és tőle rettegett a fél iskola. Lám-lám, hogy hat ránk a háború! Már több mint tíz éve béke van, és még mindig egymás torkának esnek kicsik, nagyok egyaránt.

Pedig még meg sem említettem a galerikat, akik miatt sokáig nem érezhette magát biztonságban egy petrozsényi sem. Rablás, fosztogatás, agresszió kísérte ezek minden lépését, és jaj volt annak, akikre ők rászálltak.

– Kutyaharapást szőrével – legyintett egyik barátom, amikor bevallottam, hogy újabban már ki sem merek menni este az utcára.

– Ezt hogy érted?

– Azt mondod, félsz a bandáktól?

– Mert egyedül vagyok, ők meg sokan, és sok lúd disznót győz.

– Hát éppen ez az: egyedül vagy. Csatlakozz te is egy bandához, és meglátod, többé senki sem köt beléd.

– Hm, nem rossz tipp – gondolkoztam el barátom tanácsán. – De azért inkább ne. Mit szólna hozzá anyám, najma és édesapám… odafönt?

Alig vetettem el az ötletet, újabb ajánlatot kaptam ezúttal egy leánytól. Épp a hegyen napoztam, amikor felbukkant a közelben egy csapat tinédzser. Pár méterre tőlem megálltak, és elkezdtek pusmogni.

– Halló, mit csinálsz itt a hegyen egyedül? – lépett hozzám végül egy tizennyolc év körüli, vastag hangú amazon.

– Én semmit, csak úgy olvasgatok, napozok – mutattam neki a könyvemet.

– Ró-zsa Sán-dor – olvasta szótagolva. – Brávó! Hány éves vagy?

– Tizenöt – öregítettem három évvel magamat.

– Már tizenöt? Megengeded? – tapogatta meg a békámat. – Mit szólsz hozzá, Meszelő?

– Nézzük! – babrált az izmaimon a lánynál fiatalabbnak, de nálam idősebbnek tűnő fiú is. – Jöhet.

Újabb súgás-búgás.

– Tetszel nekünk, Rózsa Sándor – veregetett vállon ekkor az amazon. – Ha akarod, beveszünk a bandába.

Így lettem mégis bandatag, amiben nem kis szerepet játszott, hogy nekem is tetszett a „Kapitány”. Előzőleg azonban két próbát kellett kiállnom.

– Egy: le kell győznöd ökölharcban a Meszelőt.

– Hurrá! – kiáltották a gyerkőcök, és körbeültek bennünket.

A Meszelő olyan Sing-szerű alak volt: magas, inas, de eléggé lomha ahhoz, hogy ne ijedjek meg tőle. Másrészt én sem voltam ám alacsony és a testvéreimmel, továbbá osztálytársaimmal meg a különböző galerikkal való verekedés is megedzett annyira, hogy még az alvezért is legyőzzem. Félreértés ne essék, nem gyártott belőlem is harci gépet a háború. Viszont egy dolog a támadás, más dolog a védekezés, és én, isten bizony, egész életemben csak védekeztem.

– Jól van. Ezt a próbát kiálltad – csókolt szájon a Kapitány. – Hátra van még a második.

– Küldd fel egy fára, és szöktesd le onnan! – javasolta Meszelő gonoszul.

– Fusson le a hegyről tízszer egymásután! – cincogta a legkisebb, egy tíz évesforma legényke.

– A második próba… – kémlelt körül tétován a Kapitány. – Megvan! – figyelt fel egy arra kódorgó férfira. – Siess utána, és vágd kupán a botommal! – nyomott kezembe egy vasalt végű dorongot.

Rúgja meg a bagoly, ez az alak már nem gyerek, mi több, izmos, ereje teljében lévő momârlan, aki nemcsak engem, az egész gárdát miszlikbe vágja, ha akarja. Eh, mindegy! Lesz, ami lesz, legfeljebb megint elraknak – osontam a tag után, felemeltem a fütyköst, és a vezér… lefújta az akciót.

– Fel vagy véve, Rózsa Sándor.

– Hogyhogy? – zúgolódott Meszelő. – Hiszen így a második próba még hátra van.

– Hogy te milyen hütyü vagy! Csak nem képzeled, hogy egy ilyen izompacsirtát szabadítok a bandára! De semmi baj. Elég nekem a szándék is. A többi egyelőre mellékes.

A következő napokban ismét találkoztam a bandával. A Kapitány türelmesen elmagyarázta, melyik házban, boltban milyen biztonsági berendezések lapulnak, kikkel kezdjek, illetve ne kezdjek ki, ki a jó zsaru, rossz zsaru… Közben szép lassan megismertem a brancsot is. Egyikük árva volt, a másik elszökött hazulról, a harmadikat meg az apja kényszerítette koldulni – vallotta be szégyenkezve egy sánta, szemüveges kisfiú. Tiszta Valahol Európában – emlékeztem vissza Radványi Géza 1948-ban rendezett filmjére, és annak kapcsán néhány társamra a

suliból: Mészáros Karcsira, aki még csak egy szelet kenyeret sem hozott tízóraira, Kirchmeierre, aki ugyan hozott, de szinte semmit sem tartott meg magának. Persze voltak jobb módúak is közöttük, például a bányászmérnök fia, Csenteri, aki a legnagyobb lelki nyugalommal falatozott, miközben Karcsika nagyokat nyelve figyelte. Néha megsajnálta, és odanyújtott neki is egy darab kenyeret. De ez tényleg ritka alkalomnak számított, ezért a társai be is panaszolták az anyjánál, aki jól lehordta, és attól kezdve egy kenyérrel többet csomagolt a fiának, hogy jusson már annak a szegény Karcsinak is valami.

Érdekes világ! Az enyém is meg a Kapitányé is, bár a lány bandája, akárhogy is nézem, tolvajbanda a javából, nem Timur és csapata[26], más szóval ideje lenne lelépni – határoztam el a harmadik napon magamban. Nem volt rá szükség: ők léptek le hamarább. Más vidéken ütöttek tanyát, vagy lebuktak? Sohasem sikerült megtudnom.

Petrozsényban, bár a vasgárdisták, majd Antonescu mindent megtett azért, hogy ilyen vagy olyan módszerrel csökkentse a romániai izraeliták létszámát, még mindig elég sok zsidó élt háborítatlanul, békében, amíg Gheorghiu-Dej excellenciájának eszébe nem jutott javítani a sorsukon. Hogy milyen módszerrel, üstölést kiderül az alábbi írásból:

Pflanzer bácsi

Az ötvenes években a petrozsényi (Románia) Calea Romană-n laktam. Ez magyarul Római utat jelent. De talán jobban illett volna rá a Nemzetközi elnevezés. Laktak itt magyarok, románok, zsidók. A szemközti szomszédunk olasz volt, az utca végében pedig cigányok, oroszok és németek telepedtek le. Mégis mindnyájan megférjünk egymással. A román tisztelte a magyart, a magyar a zsidót, megtanultuk egymás nyelvét, szokásait, és mindig ellenálltunk, ha uszítani próbált valaki.

Legjobb barátomat Ţabreanak hívták. Tőle tanultam meg románul, a többiektől néhány orosz és német kifejezést, mint: hárásó, já jubljú tébjá, du bist mein Freund… Káromkodni, gyalázkodni egyikük sem tudott, vagy nem akart (ezért vagyok én a mai napig is ilyen iskolázatlan ezen a téren). A felnőttek közül leginkább Pflanzer bácsit szerettem. Hogy ki volt Pflanzer bácsi? Jobbra a második szomszédunk, alacsony, szemüveges ember, mestersége szerint szabó, amúgy izraelita. Emlékszem, folyton vicceket mesélt, közben villámgyorsan varrt, gépelt, ha kellett, takarított, délben ebédet főzött, este vacsorát. Felesége egy karosszékből nézte, feje, keze reszketett idestova tíz esztendeje.

– Ne búsulj, ami késik, nem múlik – szokta vigasztalni a virgonc szabómester. – Fogunk mi még táncolni Jeruzsálemben, anyus.

– Te lehet, én bajosan – nyöszörögte csüggedten a szélütött asszony. – Akire Isten haragszik, nem nyer bocsánatot. Sem itt, sem a világ másik részén.

– Aber wo! (Ugyan!) Már miért haragudna! Te csak imádkozz, meglátod, megsegít. Hallod, ne add fel, különben nem mondok egy viccet sem többé – fenyegette meg az öreg, és olyan arcot vágott, hogy még Pflanzer néni is elmosolyogta magát. – És most rajtad a sor – fordult hozzám. – Van még vers a tarsolyodban, öcskös?

Természetesen volt, ha nem, kitaláltam egyet. Nálam ez elég könnyen ment, miután magam is verselgettem, persze csak úgy titokban.

– Tessék elmagyarázni, milyen a zsidó Isten! – hökkentettem meg egyszer vasalás közben.

– Nanu (Ejha!) Zsidó Isten nincs – felelte kelletlenül.

– És szakálla? – faggattam tovább, aztán észbe kaptam, hiszen ha nincs, szakálla sem lehet. – De hogyhogy nincs, ha még fia is született, maga Jézus Krisztus. Vagy Krisztus sincsen?

– Jó kérdés – sandított az asszonyra, letette a vasalót, és megsimogatta a fejemet. – Figyelj ide, öcskös! Az Úr minden nemzet Atyja, a tied, az enyém, egyszóval mindnyájunké. Mint a le-

---

[26] A. P. Gajdar legnépszerűbb ifjúsági regénye.

vegő, és ugyanígy láthatatlan is, mint a levegő. Azért van, érted, fűben, fában, még egy hernyóban is, bizony.

– Nem.

– Macht nichts! (Nem tesz semmit!) – mondta németül vagy jiddisül. – Majd megérted, ha felnősz, és akkor meglátod a láthatatlant is, fiam.

Egy ködös, őszi éjjel szokatlan zajra ébredtem. Mintha kiabáltak volna, és hébe-hóba sikolyokat is véltem hallani.

– Édesanyám!

Senki sem válaszolt, nem is volt a házban, mint ahogy nagyanyám és Albi bátyám se. Roszszat sejtve illantam ki a Római útra. Az utca közepén két autó berregett, körülöttük a szomszédok, velük szemben katonák kivont szuronyokkal.

– In camioane! Repede! Repede! (A kamionokba! Gyorsan! Gyorsan!) – rikoltozta egy fiatal, kurta bajszú tisztecske.

– Hát te! – figyelt fel rám anyám. – Mars haza, nem látod, mi folyik itten?

– Mi folyik?

– Viszik a zsidókat Máramarosszigetre.

Dideregve ácsorogtam a hűvös éjszakában. Na jó, de akkor hol van Pflanzer bácsi? – kémleltem körül, aztán észrevettem; ott ült a kofferjén béna feleségével az ölében.

– Pflanzer bácsi!

Rögtön meghallotta. Rám nézett. Szemében bánat és keserűség parázslott.

– Katonák, testvérek, engedjétek őket szabadon! – kurjantott fel mögöttem valaki hirtelen. – Hitler kaput, Auschwitzot kaput. Hát kommunisták vagytok ti?

A tiszt homlokán verejték gyöngyözött.

– De elvtársak, biztosítjuk magukat…

– Stai zitto! (Pofa be!) – süvöltötte olasz szomszédunk. – Ha Gróza Péter megtudja, kitekeri a nyakatok.

A tömeg fenyegetően nyomult közelebb.

– Vissza, különben…

– Mi lesz? – törte át egy román a katonák kordonját. – Letartóztatsz? Belénk lősz? Dăi drumul! (Rajta!) – szakította szét mellén az inget. – A háborút megúsztam, és most ti akartok lelőni? Meg őket is? – mutatott a zsidókra. – Tudjátok ti azt, hogy ezek kicsodák? Az egyik az apósom, az az ősz szakállú pedig egy dachaui menekült.

– Nyugodjék meg, senkit sem lövünk le. Csak elvisszük őket Szigetre. Adunk nekik házat, munkát, kenyeret. Ezért hőbörögnek maguk annyira?

– Szóval csak úgy elviszik – köpött ki egy barna bőrű cigányember. – És ki kérte erre magukat?

– Ez a parancs, és fejezze be, különben magát is elvisszük.

Kutatóan bámultam a katonatiszt arcába. Vajon komolyan gondolja? A tiszt hangja elég erőtlenül csengett, ami sehogy sem harmonizált arca biztatást és jóakaratot mutató derűjével.

– Mozgás! Beszállni! Mindjárt pirkad, a fenébe!

Pflanzer bácsi felállt, és a kamionhoz támolygott ölében a reszkető asszonnyal.

– Viszontlátásra! – mosolygott a megrendült tömegre. – Még találkozunk.

Szegény Pflanzer bácsi! Egész életében viccelt, mókázott, hogy utoljára mégis drámai hősként lépjen a mártírok útjára.

Csak úgy zárójelben jegyzem meg, hogy a Planzer családnak utóbb sikerült Izráelbe emigrálnia, és a jó öreg még sokáig írogatta leveleit a najmának. Hogy miért a najmának? Mert ezt megelőzően is udvarolt neki, és azt tervezte, hogy felesége halála esetén nőül veszi a nagymamát. A sors azonban másképp rendelkezett, mi több, meg is gyógyította Pflanzernét.

A petrozsényi zsidók begyűjtése

Onkel Pflanzer

Ich wohnte in den fünfziger Jahren auf der Calea Romana von Petrosani (Rumänien). Das bedeutet Römischer Weg auf deutsch. Es hätte aber vielleicht die Benennung International besser gepaßt. Da wohnten Ungarn, Rumänen, Juden. Der Nachbar gegenüber war Italiener, am Straßenende hatten sich Zigeuner, Russen und Deutsche niedergelassen. Wir vertrugen uns doch gut. Der Rumäne verehrte den Ungarn, der Ungar den Juden, wir lernten die Sprache, die Sitten voneinander und widerstanden immer, wenn irgendeiner zu hetzen versuchte.

Mein bester Freund hieß Tabrea. Von ihm lernte ich Rumänisch, von den anderen einige russische und deutsche Ausdrücke wie: Harascho, ja jublu tebja, du bist mein Freund... Fluchen, schmähen konnte oder wollte keiner (darum blieb ich auch bis heute so unbelehrt auf diesem Gebiet).

Von den Erwachsenen liebte ich Onkel Pflanzer am allermeisten. Wer war Onkel Pflanzer? Er war unser zweiter Nachbar von links, ein kleiner, bebrillter Mann, Schneider von Beruf, ansonsten ein Israelit. Ich erinnere mich, er sagte immer Witze, dazwischen nähte er blitzschnell, wenn es nötig war, räumte er auf, kochte das Mittagessen oder das Abendmahl. Seine Frau sah es in einem Armstuhl mit an, ihr Kopf, ihre Hände zitterten schon seit zehn Jahren.

„Grämе dich nicht, aufgeschoben ist nicht aufgehoben", pflegte sie der flinke Schneidermeister zu trösten. „Wir werden noch in Jerusalim miteinander tanzen, Mutti".

„Du möglicherweise, ich kaum", wimmerte zaghaft die gelähmte Frau. „Dem Gott zürnt der erlangt keine Verzeihung, weder hier noch auf der anderen Seite der Erde."

„Aber wo! Bete mal schön, sonst sage ich dir keine Witze mehr", drohte ihr der Alte und machte solche Grimassen, daß auch Tante Pflanzer lächelte. „Und jetzt ist die Reihe an dir", wandte er sich an mich. „Hast du noch Gedichte in der Tasche, Bübchen?"

Natürlich hatte ich, wenn nicht, erdachte ich einige.

„Bitte, erklären Sie mir, wie der jüdische Gott ist" verblüffte ich ihn einmal während des Bügelns.

„Na nu! Es gibt keinen jüdischen Gott", antwortete er ein bißchen verlegen.

„Und Bart hat er?" fragte ich ihn weiter aus, dann besann ich mich eines Besseren.

Wenn es keinen Gott gibt, kann er auch keinen Bart haben. Aber wieso, wenn ihm auch ein Sohn geboren worden ist, Jesus selbst, oder gibt es auch keinen Christus?

„Gute Frage", schielte er nach der Frau, er stellte das Bügeleisen ab und streichelte meinen Kopf. „Paß auf, Bübchen! Der Herr gehört allen Nationen, er ist mein Vater, dein Vater, mit einem Wort, er gehört uns allen. Wie die Luft, und er scheint ebenso unsichtbar zu sein. Trotz allem gibt es ihn, verstehst du, im Gras, in Bäumen, auch in einem Wurm."

„Nein".

„Macht nichts!" sagte er auf deutsch oder jüdisch. „Du wirst es begreifen, wenn du aufwächst, und siehst dir auch das Unsichtbare an, mein Junge".

In einer nebeligen Herbstnacht erwachte ich plötzlich. Mir schien als hätte ich Schreie und hie und da Rufe gehört.

„Mutti!"

Mir antwortete niemand, auch im Haus war niemand, weder meine Großmutter noch Albert, mein älterer Bruder. Böses ahnend rannte ich auf die Straße. In der Mitte der Straße dröhnten zwei Autos, darum herum standen die Nachbarn, ihnen gegenüber die Soldaten mit gefällten Bajonetten.

„In camioane! Repede! Repede! (In die Kraftwagen! Schnell! Schnell!) schrie ein junger Offizier mit kurzem Schnurrbart.

„Und du?" wurde meine Mutter aufmerksam. „Marsch nach Haus, siehst du nicht, was hier vorgeht?"

„Was geht vor?"

„Man schleppt die Juden nach Sighet."

Ich gaffte vor Kälte zitternd herum in der kühlen Nacht. Wenn das wahr ist, wo ist Onkel Pflanzer? – heftete ich meinen Blick auf das Kopfsteinpflaster. Da nahm ich ihn wahr; er hockte auf seinem Koffer mit seiner Frau im Schoß.

„Onkel Pflanzer!"

Er hörte mich sofort. Er schaute mich an. In seinen Augen versteckte sich Traurigkeit und Enttäuschung.

„Soldaten, Brüder, laßt sie frei!" sagte einer hinter mir. „Hitler ist kaputt, hier wird kein Auschwitz."

Auf der Stirn des Offiziers perlte Schweiß.

„Aber Genossen, wir versichern Sie..."

„Stai zitto!" (Halts Maul!) heulte unser italienischer Nachbar.

„Wenn es Peter Groza erfährt, macht er euch den Garaus."

Die Menge drückte sich drohend zusammen.

„Zurück, übrigens..."

„Übrigens, was?" durchbrach ein Rumäne den Kordon der Soldaten. „Arretierst du mich? Erschießt du uns? Du-i drumul! (Los!) riß er sich das Hemd auf. „Ich bin über den Krieg hinweggekommen, aber ihr könnt mich erschießen. Und auch sie", zeigte er auf die Juden hin. „Weißt du, wer sie sind?" Ich kann sie dir vorstellen. Der eine ist mein Schwiegervater, der mit grauem Bart, der andere ein Flüchtling aus Dachau."

„Beruhigen Sie sich, wir schießen niemanden nieder. Ich gestehe, mir imponiert diese Solidarität. Ich habe das Gefühl... Aber das ist nebensächlich. Befehl ist Befehl, man muß ihn durchführen. Hingegen schwöre ich, wir wollen nichts Schlechtes bringen, bloß einige Bürger nach Sighet. Wir geben ihnen ein Haus, Arbeit, Brot, damit sie den Wagen des Sozialismus an einer Stelle ziehen."

Ich gaffte forschend ins Gesicht des Offiziers. Er hatte den Blick ebenso gesenkt wie der Schneider, nur wahrscheinlich aus anderen Gründen. Die Stimme erschallte kraftlos, und das harmonisierte keineswegs mit der Anregung und Wohlwollen lügenden Worten.

Da geschah etwas Unerwartetes. Onkel Pflanzer stand auf und taumelte mit seiner Frau auf den Armen zum Kraftwagen.

„Auf Wiedersehen!" lächelte er der erschütterten Menge zu.

„Wir werden uns noch sehen".

Armer Onkel Pflanzer! Er spaßte mit uns in seinem ganzen Leben, um zum Schluß doch als ein dramatischer Held nach Golgatha aufzubrechen.

Paul Petrozsényi

Luci

Negyedik vagy ötödik osztályos lehettem, amikor megismertem. Ott lakott ő is a Calea Romană utcában egy nagy kertes házban, közvetlenül a hegy tövében. A továbbiakban átadom a szót a **Savanyú a szőlő** és **Cirkusz** című novelláknak, melyeket úgy ollóztam össze, hogy az események időrendben kövessék egymást.

Savanyú a szőlő (2/1)

Mostanában gyakran gondolok egy régi versikére. Első két sora így hangzik: Mi a szívben el van rejtve/ Nincs elfelejtve. Nem emlékszem, hol olvastam, talán a Nobel-díjas dán író,

Henrik Pontoppidan egyik regényében, mindenesetre helytálló, még ha oly magyartalan is a fordítása. Hiszen maga Freud, a pszichoanalízis atyja is jórészt erre épít, amikor azt állítja, hogy a legrégibb, látszólag elfelejtett élmény is ott szunnyad a tudatunk alatt valahol.

Az én tudatom mélyén egy kislány neve rejtőzik: Lucsi, alias Margit, teljes nevén Sârbu Lucia Margaréta – gyermekkorom első szerelme. Hű, de régen volt, idestova 50 éve, de még ma is róla álmodok. Utána azonban mindig szomorúan, rossz szájízzel ébredek. Vajon hogy nézhet ki annyi hosszú év után: ráncos, kövér, jó- vagy rossz-szívű? Úgy hallottam, két lánya van és Bradon, egy erdélyi kisvárosban éldegélnek. Legszívesebben kiverném a fejemből. Hiába, viszonzatlan szerelem volt, és az ember effélét inkább elfelejteni, mint visszaálmodni igyekszik. Nappal nem is igen gondolok rá, aztán jön az este, és én megint őt keresem álmomban. Pontosan úgy, mint a valóságban, valahányszor meglátogattam kis barátomat, Sârbu Józsikát. És mindig ugyanazt álmodtam, igaz, háromféle változatban. Az első. Ott ülök a népes család körében. Beszélgetünk, viccelődünk, miközben fél szemmel folyton Lucsit keresem. Belesek a szomszéd szobába, nincs ott. Türelmesen várok, bizakodom, hátha később mégis előbukkan valahonnan, odaül mellém, és… Felébredek anélkül, hogy Lucsit egyszer is láthattam volna. Második kép. Az eleje változatlan: beszélgetünk, viccelődünk stb., végül közlik velem, hogy Lucsi bizony elköltözött. Harmadik verzió. Helyszín: ismeretlen város ismeretlen hegyek közt. Az utcán senki, fagyos szél fújdogál. Előttem karcsú templom sötétlik. Harangoznak. Eleinte halkan, később erősebben, aztán a templom egyszerre terebélyesedni és nőni kezd. Rémülten szeretnék kitérni, előle, de meg sem bírok moccanni. Jaj, még egy perc és eltipor! De nem ez történik. Egy pillanatra megtorpan, majd elkezd velem együtt pörögni.

– Hé, te már megint itt vagy? – karol át hirtelen egy szőrös mellű figura. – Nyavalyás tolvaj, most megcsíptelek.

– Hol vagyok? – nézek körül a szobában, ahova a nagy forgás után pottyantam. – Lucsi! Margitka! Bújj már elő, az istenért!

– Lucsi nincs itthon, különben semmi közöd hozzá, kopaszkám. Én vagyok a férje, úgyhogy pucolj innen, vagy eltángállak!

– Próbáld meg! – megyek ölre vele konokul, és még ma is küzdünk, birkózunk immár ötven éve egymással.

A gyermekekből állítólag hiányzik a mélység és a felnőttekre jellemző szilárdság, ezért a szerelmük sem szerelem igazán. Meglehet, bár Dante a legjobb ellenpélda arra, miszerint egy gyermek is képes komolyan szeretni. Lucsival tizenegy éves koromban találkoztam először. Ott lakott mifelénk a Calea Romană utcában. Apja román volt, anyja magyar, mindkettő jó kedélyű, barátságos teremtés, nemkülönben a gyerekek: Icu, Lia, Lucsi, Józsi és Béluka. Ebből négy velük élt, a legidősebb, az Icu pedig már férjhez ment. Nekem persze Lucsi tetszett leginkább. A kislánynak szép fekete haja és szeme volt, hangja lágy, bársonyos. Sajnos elég ritkán jött ki hozzánk. Többnyire bent kuksolt valamelyik szobában. Ugyanígy Traian bácsi, az apja is, egy magas, sovány nyomdaipari dolgozó. Untattuk őket, aludtak, sohasem derült ki, tény az, hogy sokszor egyiket sem láttam hetekig. Az öreg nem számított, de a lányával szívesen eljátszogattam volna a konyhában vagy az udvaron. A szobájában nem jártam, az olyan szentély volt, ahova sohasem mertem, de talán nem is engedtek volna belépni. Más fiú nyilván kihívta volna, megkérdezi, hogy van, mit csinál, amíg mi odakint cseverészünk, mókázunk. Elvihettem volna moziba, meg kellett volna lepnem virággal. Csakhogy én, uram bocsá', szégyelltem, és mindenki előtt titkoltam, miként érzek iránta. Ettől függetlenül mégis minden másképp alakult volna, ha kirepült volna abból az átkozott elefántcsonttoronyból. De hát nem repült, mire elhatároztam, hogyha a fene fenét eszik is, akkor is kicsalom onnan Margitkát.

Tudtam, hogy a lányoknak igen-igen imponálnak a költők, írók, énekesek, hiszen maga Lucsi is az úttörőház énekkarában énekelt. Akkor, rajta, elő azokkal a versekkel, tudniillik éppen akkoriban kezdtem írogatni én is ilyesmit. Csupán az volt a bibi, hogy a családban egyedül az anya tudott rendesen magyarul. Őt rendesen el is bájoltam, de a többi éppen csak, hogy

meghallgatott. Hát ezzel felsültem, mást kell kifundálni. Istenem, bárcsak énekelni tudnék, mint Margitka, akkor azonnal beénekelném magamat a szívébe! Sajnos nem tudok, mi több: semmiben sem vagyok jobb másoknál, következésképp Lucsi figyelmét sem hívhatom fel magamra.

Vagy mégis? – feszítettem meg a bicepszem. A lányok imádják ám a sportot is: body building, futball, tenisz… Melyiket válasszam ahhoz, hogy imponáljak ennek a frufru frizurás leánynak? Átcipeltem a szomszédból egy rozsdás csillekereket, azt emelgettem nagyanyám legnagyobb mérgére.

– Már megint lármázol? – kacsázott ki időnként az udvarra. – Vidd a francba a súlyzódat, vagy bedobom a szemétbe.

Addig rikácsolt, fenyegetődzött, míg tanácsosabbnak láttam, ha a hegyen edzek ezentúl. Felcipeltem hát a kereket oda is, és elrejtettem egy bokorba szemben Lucsiékkal, akik száz méterre laktak csak a petrozsényi domboktól. Miután éppen arra nyílt a konyhájuk ablaka, feltételezésem szerint Lucsi is láthatja, hogyan emelgetem azt a mintegy 25 kilós kereket. Nem tudom, tényleg látott-e, mindenesetre nekem szárnyakat adott ez a gondolat, és nemsokára úgy játszadoztam a kerékkel, mintha nem is vasból, hanem műanyagból lett volna.

– Hallgass ide, Józsikám! – mondom egyszer a szőke, kerek arcú, kék szemű gyerkőcnek. – Mit szólnál egy súlyemelő versenyhez?

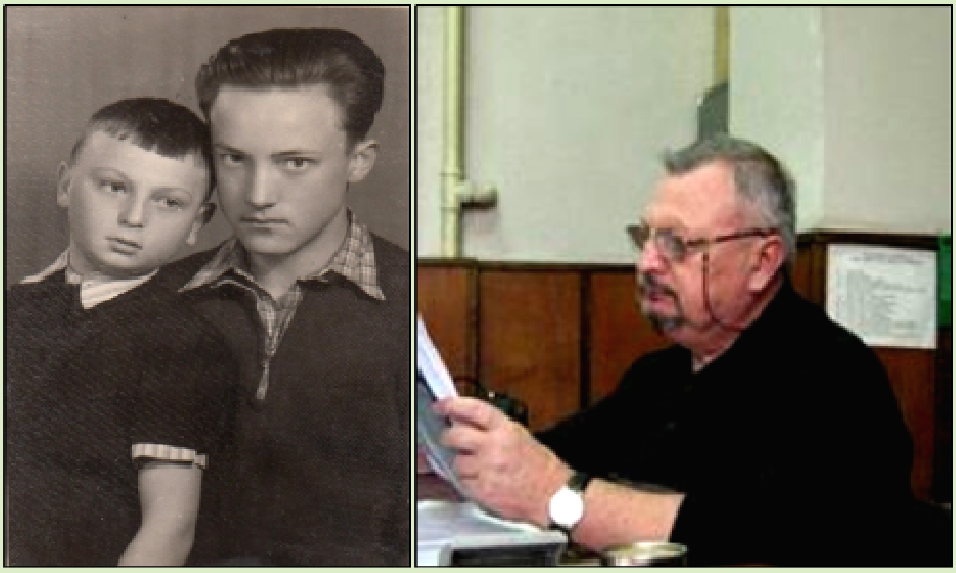

Józsika, Lucsi öccse 1956-ban és 2010-ben

– Itt a hegyen? Nagyszerű! De ott díjakat is szoktak osztani.

– Osztunk is. Első díj két sapka szilva, a második egy, a harmadik három alma. A szomszédok lesznek a versenyzők és a nézők is egyúttal: Ianki, Dudi, a Ţabrea gyerekek, Mariana, Veronika… Sok gyerek lakik ám a Calea Romană utcában. Csak szólni kell nekik, jönnek ők szívesen. Remélem, Bélukát, Liát meg a többieket is elhozod – gondoltam Lucsira, s már előre örültem, mekkorát emelkedek majd a szemében, merthogy a versenyen én győzök, az száz százalék, elvégre csak nem hiába gyakoroltam ezzel a kerékkel, másrészt én voltam a legmarkosabb srác a fiúk közt.

Augusztus. Szép, nem túlságosan meleg vasárnap volt. A hegyen összegyűltünk vagy húszan is. Még Lucsi is eljött, amitől majd kiugrott a szívem a helyéről.

– Hahó, figyelem, figyelem! – dobolt Józsika egy ócska fazékon. – Látom, mindnyájan itt vagytok. Kérem a versenyzőket, sorakozzanak fel a súly mögött!

A fiúk fürdőruhában és ing nélkül álltak vonalba.

– Aki háromszor nyomja ki a kereket, az lesz az első helyezett, aki kétszer, a második, de aki egyszer, csak a harmadik. Ki kezdi?

– Én – lépett elő egy nyápic, tízéves forma cigánygyerek.

Megragadta a kereket, de épp csak térdig tudta emelni.

– Lássuk a következőt!

A második srác izmosabb. Ő mellmagasságig is felrántja, azzal stop, bárhogy erőlködik, fintorog, még feljebb nyomni már nem képes.

Érthető. Ha most kellene kinyomnom, valószínűleg én sem bírnék a kerékkel. Viszont én hetekig gyakoroltam, amíg eljutottam idáig, fel is emeltem egymásután háromszor.

– Éljen! Ura! Hoch! Da zdravsztvuet! – kiáltották a Calea Romană utcai gyerekek, mindegyik a maga nyelvén: románul, németül, oroszul, ugyanis ilyenek is akadtak közöttünk.

– Te nyerted az első díjat – jelentette ki Józsika. – Tapsoljuk meg még egyszer!

– Köszönöm! Nagyon köszönöm – hajlongtam, Lucsi felé többször is, amikor magas, tizenhét év körüli suhanc bukkant elő egy fa mögül.

Ez meg ki a búbánat! Még sohasem láttam a környéken.

– Én is megpróbálhatom?

– A versenynek vége – válaszolta Józsika. – Különben is csak 10–14 évesek mérkőzhetnek. Te pedig, ahogy elnézem, már 17 is elmúltál.

– Hadd próbálja meg! – szólt közbe Lucsi nővére. – Versenyen kívül, ha így megfelel.

– Meg – köpte meg markát a nagyfiú, azzal négyszer is kinyomta a kereket. – Na, mit kapok? – vette ki a szilvát a kezemből.

– Hé, ez az enyém!

– Most már nem. Mivel én vagyok az erősebb, a szilva meg az alma is nekem jár – vigyorgott az arcomba, és szótlanul odébbállt.

– Állj meg, te baráber![27] *– iramodtam utána, s mint egy tigris ugrottam rá hátulról.*

Némán, kivörösödött arccal birkóztunk. Hol én kerekedtem felül, hol ő, miközben ide-oda röpködtek a tanácsok.

– Fogd le a kezét!

– Lökd le a dombról!

A „baráber” súlya csaknem agyonlapított, ezért harcmodort változtatva siklottam ki alóla. Ilyen nehéz fiúval veszélyes a közelharc, no meg erősebb is, a keservit! – mértem fel józanul a helyzetet. Egyetlen esélyem, ha kitérek előle, mint a matador a bika elöl, aztán ha kifárad, koppintok egyet-kettőt az orrára. Okos tervnek látszott, csupán a kivitelezéssel volt némi baj, ugyanis én fáradtam el hamarabb.

– Most megkapod a magadét – célozta meg a srác az államat, s csak úgy záporoztak az ütések; kettőt kaptam az államra, egyet a gyomromba, valamelyiktől pedig az orrom vére eredt el.

– Elég, hagyjátok abba, ez már nem játék! – igyekezett szétválasztani Lia bennünket.

– Fiúk, tanítsuk meg kesztyűbe dudálni – javasolta ekkor váratlanul valaki.

A kamasz megijedt.

– Nyugi, srácok, csak vicceltem.

– Mi is – buktatta el egy szalmakalapos tinédzser. – Pardon!

A nagyfiú sápadtan figyelte, hogyan kerítik be jobbról is, balról is. Hirtelen felpattant, és felhúzta a nyúlcipőt.

– Hurrá-á-á-á!

– Gratulálok, nagy voltál – rázogatták kezemet a Calea Romană utcai pajtások.

Nyilván arra céloztak, hogy szembe mertem szállni egy ekkora melákkal. Tekintetemmel Lucsit kerestem. De már nem volt ott, hazament.

---

[27] Csavargó – petrozsényi zsargonban.

Cirkusz

Mint minden gyermek, suttyókoromban én is éltem-haltam a cirkuszért. Hol az erőművészek bűvöltek el, hol a hipnotizőrök, addig-addig, amíg egy szép napon magam is gyakorolni kezdtem. Betanultam néhány számot, aztán rohantam kipróbálni.

– Nézz reám, és aludj!

– Így? – állt kötélnek egyik jó barátom, fél szemét behunyta, és ráütött a hasára.

– Hütyü!

– De hát én nézlek – mutatott a nyitott szemére –, a másikkal meg alszom – bökött a csukottra.

Fülledt, júliusi nyár volt. A kerti fák álmosan bókoltak. Egy egresbokor mögött hirtelen felhorkolt valaki. Gyula, szomszédunk lányának a vőlegénye fújta a kását.

– Ezt nevezem! Remélem, a suliban is fellépsz. Bejön az őszi, kinyitja a naplót, aztán, hopp csurglizni kezd: ég a kunyhó, ropog a nád…

– Szellemes vagy – lombozódtam le vészes gyorsasággal. – De fogadjunk, hogy Gyulát azért elaltatom.

– Aha, vagyis… Szerinted most mit csinál?

– Kelj fel, és ugass! – mennydörögtem a nyalka vőlegényre.

– Mi… mi történt? – ugrott talpra riadtan a férfi.

– Semmi különös – vigyorgott szöszke barátom, Jóska –, csak éppen tranc… francba ejtünk.

Boldog gyermekkor! Tovaröppent évek! Szinte alig hiszem, hogy mindez velem történt. Tizenkét éves voltam, tele hittel, érdeklődéssel, főként – olvasmányaim kapcsán – az okkult ismeretek iránt, és titokban azt hittem, pontosabban csak reméltem, miszerint én is rejtélyes képességek birtokában vagyok. A Gyulával való kudarc ugyan lehűtött kissé, de egy hónap múlva ismét bátorságra kaptam. Emlékszem, éppen vasárnap volt, azaz „klubnap”, amikor az egész család ráért, és ebédtől estig verték a blattot. Természetesen újból Gyulával kezdtem.

– Gondolok egy számra, találd ki, melyik az!

– Tíz!

– Úgy van! Most?

– Kettő.

– Jó vicc! – fitymálta le tudásomat pajtásom Lucsi nevű nővére (akibe titokban szerelmes voltam). – Előbb írd fel, hadd lássuk mi is!

Felírtam mindegyiket külön füzetlapra.

– Három. Nyolc. Öt… – találgatta Gyula bekötött szemmel, később a bicskát, zsebkendőt, mindent kitalált, amit a kezembe fogtam.

A család meghökkent, s úgy néztek rám, mintha most látnának először. Bennem mégis kételkedés lapult. Éltem a gyanúval, hogy Gyula megjátszotta magát. A telepatikus számok ugyan sikerültek, ám ez lehetett egyszerű véletlen is, szóval több bizonyítékra volt szükségem ahhoz, hogy hipnotizőrnek higgyem magamat. Tehát folytassuk, kiindulópontnak ott van mindjárt a cirkusz, ahol magam is sok illuzionista számot láthattam.

Következő kísérleti alanyom a család egyik rokona volt egy, alacsony, vastag nyakú bádogos. Kezdtem a számjegyekkel, végül bűvös kört húztam, amiből sem Gyula, sem a bádogos nem bírt kilépni.

– Bámulatos! – ámuldozott barátom apja, egy örökké mogorva nyomdász. – Aki ilyet tud, az kész cirkuszista. Tudod, mit, lépj föl legalább egy este. Pont tegnap érkezett egy bukaresti cirkusz. Jelentkezz náluk, meglátod, egy halom pénzt kapsz ezért.

– És… ha nem sikerül? – aggodalmaskodtam. – Ha… ha kifütyülnek?

– Ki van zárva! – nyugtatott meg a bádogos. – Téged az isten is artistának teremtett. Meg aztán mi is ott leszünk – kacsintott sokatmondóan. – Kidolgozunk néhány trükköt, és…

– Szépen besegítünk – egészítette ki Gyula. – Ott csücsülünk elöl, mindjárt az első sorban. A többit bízd ránk, nem kell begyulladni – biztattak jobbról, gyúrtak balról, hogy a végén már kezdtem hinni nekik.

Másnap szívdobogva toppantam az Olimpia cirkusz igazgatója elé.

– Engedje meg, hogy bemutatkozzam! – szólítottam meg románul. – Nándi vagyok – dobtam be a bádogos nevét. – Illuzionista.

– És magyar – állapította meg az igazgató kimérten, nyilván a kiejtésemből, noha már akkor jól, sőt, kitűnően beszéltem Eminescu nyelvén is.

– Tessék?

– Semmi, nem érdekes. Aztán mit akarsz tőlünk?

– Sze… szeretnék föllépni maguknál.

– Igazán? – mért végig tetőtől talpig. – No és mivel, van valami számod vagy ilyesmi? – kérdezte hitetlenül.

– Természetesen.

– Bine, frate (Jól van, testvér.) Coco, Ferini! – intett oda gúnyosan két artistának. – Nézzetek meg, fiúk, néhány próbaszámot!

– Most? – öntött el a forróság, nem is oktalanul, hisz az egész só Gyula és a bádogos asszisztenciájára épült.

– Természetesen.

– Kérek két támlás széket! – vettem föl a kesztyűt, legalább kiderül, komédiáztak-e Gyuláék, merthogy ezek nem fognak, arra mérget veszek. – Csak ez a zaj… – sandítottam az artistákra. – így… így nem tudok koncentrálni.

– Ez van, nekik is edzeni kell, de ha zseníroz…

Zsenírozott bizony, viszont mit tehettem, ilyen a cirkusz: csinnadratta, bumm! Hirtelen megláttam egy gongot, mellette kalapács, jó kétkilónyi. No, ha bumm, hadd legyen bumm – vágtam a gongra, mire olyan csend lett, mint a matekórán, ha kinyitották az osztálykönyvet.

– Első számon egy katalepsziás gyakorlat – hajoltam meg az artisták felé, azzal tarkómat az egyik, sarkaimat pedig a másik támlára fektettem. – Egy… kettő! – nyújtózkodtam ki, s hogy a hatás még elképesztőbb legyen, megkértem a dirit, foglaljon helyet rajtam.

Csöndben, szinte tátott szájjal néztek, mintha egy távoli a bolygóról csöppentem volna közéjük. Pedig a számban nem volt semmi rendkívüli. Nyilván a személyem kelthetett érdeklődést, az a tény, hogy mindezt egy gyerkőc mutatta be nekik.

– És most hipnotizálni fogok – ugortam ki az igazgató alól, aki szeneszsákként nyekkent a fűrészporba.

Senki sem nevetett, kivéve Cocot, az Olimpia bohócát, de az akkorát, hogy még a hasa is belefájdult.

– Kérem, fáradjon közelebb valaki! Például maga – mutattam a nyögdécselő clownra. – Látom, beteg, hasgörcsei vannak.

– I… igen – hebegte Coco hasát tapogatva. – Azt hiszem, tényleg beteg vagyok.

– Szerencsére elmúlt, megint jókedve van, úgyhogy, remélem, fütyölni is fog, barátom. Remek, de most én fütyölök, miközben maga elrop egy magyar csárdást.

El is ropta, utána csecsemőnek, majd részegnek hitte magát. Még lovagolt is, csak éppen seprűn, mint a boszorkányok. Az igazgató arca lassan elsötétült. Erre már az artisták is elnevették magukat, és könnyeiket törölgetve kacagták ki őket.

– Köszönöm, köszönöm! – hajlongtam előttük; ekkor, de csakis ekkor hittem el, hogy csakugyan különleges gyerek vagyok. – De még nincs vége! Hozzanak nekem ide egy kutyát is!

– Mit? – mormogott az igazgató.

– Egy harci kutyát. Ez lesz a befejező… világszám.

– Nincs, de hozhatunk egy farkast, ha megfelel – nézett a szemembe kajánul.

– Hozzák!

Most már biztos voltam a dolgomban, és ha meg tudtam őket bűvölni, a farkassal is sikerül – gondoltam. Szerencsére nem hozták, különben ki tudja, hogy folytatódott volna ez a sztori.

Boldog gyermekkor! Tovaröppent évek! Szinte alig hiszem el, hogy mindez velem eshetett meg. Sajnos a sztoriból hiányzik a happy end, tudniillik a direktor utólag meggondolta magát, így aztán mégsem, azóta sem léptem porondra.

Máig sem értem, mi okból.

Írtam valamikor az 1990-es években. Most értem, és szerintem önök is, úgyhogy no comment. És persze az sem kétséges, hogy, mint az írásból is kitűnik, fülig szerelmes voltam Lucsiba. Elég abszurd helyzet, ha tekintetbe vesszük, hogy ő viszont még csak szóba sem akart állni velem, mintha… mintha gyűlölt volna, vagy… Szent Kleofás, csak nem mást szeret! – vágott gyomorszájon egyszer a gondolat. Egy fiúról tudtam: Filipi Giginek nevezték, de semmi komoly. Mindenesetre sem Lia, sem Józsika nem beszélt soha Gigiről. Hát nézzük, valóban nem volt okom Lucsit illetően aggódni!

Savanyú a szőlő (2/2)

Ugorjunk két évet az időben: 1956. A Lucsival való kapcsolatom – már ha azt egyáltalán kapcsolatnak lehetett nevezni – semmit sem változott: jöttem, mentem és ennyi. Legtöbbször még csak nem is láttam a kisasszonyt. És mégis, ennek ellenére is szerettem. Sajnos reménytelenül, ezért többször el is határoztam, hogy véget vetek ennek a megalázó helyzetnek.

Szeptember körül beadtak asztalosinasnak. Kellett a pénz, tanulni nem szerettem, következésképp ez volt a legésszerűbb. Most már reggel hatkor keltem, és hol a derekam fájt, hol a lábam, karom, mert azért a kis pénzért is meg kellett ám keményen dolgozni. Emlékszem, gyakran még éjjel is dolgoztunk, amikor hozták a fosznikat az üzembe. Két, három órát rakodtunk, azt beszámították a munkaidőbe, így hat óra helyett nyolc, kilenckor mentünk dolgozni. Kialvatlanul, fáradtan, de mentünk, mert ez volt a mester parancsa.

Egyik délután elmentem az Alexandru Sahia moziba. Éppen a Bandiţii din Rio Frio című filmet vetítették. Na és ki ült előttem? Sârbu Lucia Margaréta. Az ám, méghozzá egy magas göndör hajú srác mellett. Szóval vele jár. Igaz, mit is vártam egyebet! Udvaroltam neki? Hiszen még csak nem is sejti, hogy szeretem.

– Hallom, udvarolnak Lucsinak – mondom Józsikának másnap délután.

– Kitől hallottad?

– Nem igaz?

– Az ő dolga. Már nagyleány. Udvarolgatnak neki néhányan.

Vagy úgy, még csak nem is egy fiú feni a fogát a kicsire!

– Van közöttük egy magas, göndör hajú alak is?

– Miért? – csodálkozott rám a kis taknyos, akivel igazság szerint csak azért barátkoztam, mert a Lucsi öccse volt. – Mióta érdekel, kivel krapekol a nővérem?

– Különösebben nem izgat. Csak úgy kérdeztem – adtam a közömböst. – De ha nem akarsz, ne válaszolj.

– Van. Eljárogat a házunkba, olyankor együtt is alszanak.

Milyen elkoptatott, de még mindig hatásos kifejezés: egy világ omlott össze a lelkemben! Hát bennem is, amikor megtudtam, hogy az az angyal, akivel én még gondolatban sem hetyegtem, rendszeresen szexel egy palival.

Hogy hogy kerültem haza, már nem is emlékszem. Otthon kábultan nyúltam el a kanapén. A szomszéd szobában nagyanyám ócska rádiója recsegett-ropogott:

Itt a Szabad Európa Rádiója, a Szabad Magyarország Hangja a 19, 25, 34, 41, 49 méteres rövidhullámon, valamint a 417 méteres középhullámon. Nagy Imre újabb nyilatkozatot tett a Kossuth Rádióban. Kijelentette, hogy a mind szélesebben kibontakozó forradalom és a de-

mokratikus erők hatalmas megmozdulása válaszút elé állította az országot. Azt mondotta, hogy az egypártrendszer megszüntetésével a kormányzást az 1945-ben életre hívott koalíciós pártok együttműködésének alapjaira helyezi.

Becsuktam az ajtót, és visszafeküdtem a kanapéra. Azelőtt szívszorongva figyeltem az 56-os eseményeket, melyekről csak annyit tudtam, amennyit a rádióban hallhattam. Az emberek zöme általában hallgatott. Aki beszélt vagy tett is ennek érdekében valamit, az végig a kulisszák mögött zajlott le, amiről egy gyerek, mint amilyen én voltam, vajmi keveset érzékelhetett. Ezúttal azonban már a rádióra sem tudtam figyelni. Órákig feküdtem vagy csak percekig, reggel volt vagy délután, ma már erre sem igen emlékszem. Számomra akkor meghalt a világ, és vele együtt akartam én is pusztulni. Kallódott a kamránkban holmi patkányméreg, ezt feloldottam vízben, és egy hajtásra kiittam. Lehunytam a szemem, és Lucsira gondoltam, elképzeltem, amint liheg, combjai széttárva…

– Alszol? – csoszogott át később édesanyám, és elképedve nézte, hogyan sírok lehunyt szemmel, hangtalanul.

Szerencsére a méreg, ha ugyan méreg volt, nem sok kárt tett bennem. Meghánytatott, földhöz vert, hogy utána annál jobban restelljem magamat. Fél Magyarország romokban, több ezer ember hontalanná vált, meghalt vagy megsebesült, én meg itt nyavalygok egy kurva csaj miatt – pirítottam magamra.

Így szakítottam Lucsival, akkor váltam felnőtté, amikor először éreztem, milyen a szőlő, ha savanyú.

Toll, torna, lányok

1.

Tehát vége, finita la commedia. Pedig nemrégen alakítottam át a naplómat, és dolgoztam regénnyé. Ebben burkolt formában, de életemben először megvallottam, hogy szeretem. Csak az volt a bökkenő, hogy nem annak olvastam fel, akire tartozott. Igaz, Lucsi elég gyatrán értett magyarul, azért reméltem, mégis csak eljön a jó előre beharangozott felolvasásra. Nem jött el, ezért kénytelen kelletlen Ilonka néninek, Lucsi anyjának olvastam fel a vallomást. Hogy aztán ő, legalább ő megértette-e, és a lányának is kikotyogta, ugyanolyan kérdés, mint az, hogy maga Lucsi sejtette-e, miként érzek iránta. A regényt egy iskolai füzetbe írtam eredetileg, és néhány részletét még ma is őrzöm valamelyik fiókban. Emléknek megjárja, mert regényként legfeljebb azért ér valamit, mert már az első lapon rámutat, hol maradjon a suszter, jelen esetben asztalos, ha regényt ír. Íme, négy oldal a regényből! Címe Venczel, ha, egyik áldott emlékű matektanárom szavait idézve, jól tévedek.

Miután így csalódtam Lucsiban, elhatároztam, ki tudja, hányadszor, hogy nem látogatom meg többé a családot. Szavamat ezúttal kivételesen be is tartottam: sosem láttam viszont Margitkát. Pontosabban láttam, de csak fényképen, akkor is csak ötven év múlva. Nézem a fotót. Ez a molett, kikent-kifent öreg hölgy lenne az én hajdani szerelmem, akiért majdnem megmérgeztem magamat? De hallga, ne legyünk igazságtalanok! Vajon mit szólna ő, ha ő is meglátna kopaszon, ráncosan, 110 kilós tataként? A képeket gondosan eltettem, aztán rakosgattam ide, rakosgattam oda, amíg el nem kallódtak. Azóta, nos, igen, azóta sem álmodom Lucsiról.

De talán térjünk vissza abba a bizonyos bútorgyárba, ahova a „bilincses iskolákból” menekültem. A fizikai fáradalmakat ugyan hamar megszoktam, de a környezettel, elsősorban mesteremmel sehogy sem tudtam, és nem is akartam megbarátkozni. Ebben az üzemben valamennyi munkás káromkodott, lehangolóan műveletlen volt és durva, durva, mint a smirglipapír. A mester, egy köpcös, vörös képű asztalos, ráadásul piált is, amit ugyan tiltott a szabályzat, de neki, miért, miért nem, elnézték. Nem kétséges, hogy fel sem vettem volna az ilyesmit, ha egy- egy fizetésnap után én is meghívom a szakikat a kocsmába, káromkodom, mint a jég-

eső, és fogalmam sincs, kicsoda Hevesy György vagy Kazinczy. Nem mintha az én családi környezetemben senki sem szentségelt volna, és olyan nagyon művelt sem volt ahhoz, hogy a műhelynél lényegesen más világban érezzem magamat. Viszont ne feledkezzünk meg a könyvekről, Rousseau-ról, Balzacról, Jókairól, Petőfiről, akik mégis csak más gondolkozáshoz szoktattak, ezenkívül rendszeresen jártam templomba meg egy református paphoz is, bizonyos Makkai Endre tiszteleteshez. Az idő tájt, nyugodtan állíthatom, hogy, jóllehet semmiféle rokoni kapcsolatban nem álltunk, közelebb álltam hozzá, mint saját anyámhoz. Ezek szerint nem szerettem anyámat? Szó sincs róla, szerettem anélkül azonban, hogy bármikor is megnyíltunk volna egymásnak. Anyám egész életében zárkózott volt, mindig megvoltak a maga külön titkai, melyekről addig-addig hallgatott, amíg magam is titkolózni nem kezdtem előtte. Így aztán halvány sejtelme sem lehetett Lucsiról, az Olimpia cirkuszról, patkányméregről vagy a… verseimről. Aha, versek! Tehát írtam is? Előfordult. Persze ezeket is kinek másnak mutathattam volna meg, mint a tiszteletes úrnak. Akkoriban elég gyakran jártam e célból a bajuszos, impozáns homlokú református lelkészhez. Közben persze elbeszélgettünk másról is: könyvekről, irodalomról, politikáról. Néha összeszaladtam János, illetve Andris fiával, akikhez azonban sohasem vonzódtam. Szemmel láthatólag ők sem, mert egyik sem mutatatott irántam különösebb érdeklődést. Szervusz! Hogy vagy? Mi újság? Körülbelül ennyiben merült ki *a mi* társalgásunk. Az „öreg” náluk ezerszer közlékenyebb és érdekesebb is volt egyúttal. Irodalmi törekvéseimben messzemenően támogatott, de sohasem kritikátlanul, amit méltányoltam is eleinte. Később egyre kevésbé. Tudtam róla, hogy fiatal éveiben lapot is szerkesztett, maga is írt stb., de ami sok, az sok, mondhatna már valami jót is a verseimről. Nem elég eredetiek. Túlteng bennük az utánérzés. Próbálj meg a magad hangján írni, és tanulni is hozzá egyet-mást, mert a költészet nem csak tehetség, hanem tudás kérdése is, barátom – hangoztatta, és… igaza volt, még ha szavai bántottak is időnként. Prózában már jobb voltam. Csak azt ritkán írtam egyelőre. Egy regényt, azért még így is kiizzadtam valahogy. Sajna, izzadtam, ugyanis sosem írtam, mi több, ma sem írok könnyedén. (Csak azt ne kérdezzék, akkor miért körmölök, mert ugyanezt kérdezem én is immár hatvan éve magamtól.)

Szóval írogattam, írogattam, amiért be sokan kiröhögtek volna a műhelyben, ha történetesen megtudják! Lassan kezdtem megbánni, amiért az iskolapadot felcseréltem a gyalupaddal. Lehettem volna egyetemista, aztán szerkesztő, tornatanár, színész, ha nem hagyom ott az iskolát – keseregtem magamban. Néha elővettem a 7. osztályról készült tablómat, és irigykedve nézegettem, milyen gondtalanul mosolyognak osztálytársaim a fényképen.

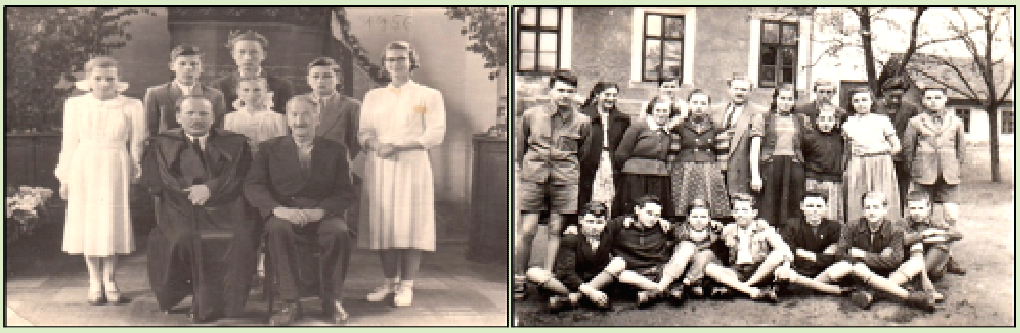

Konfirmálok. 1955–56-os tanév, 7. osztály

Ez itt, baloldalt, rövidnadrágban Györfy János, az osztály eminens tanulója. Ő is írt verseket. Fel is olvastuk egymás poémáit, és nagyokat nevettünk egyik szomszédunkon, a 18 éves Lázáron, aki szerint ő, mármint Lázár Pistu a XX. század legnagyobb magyar költője.

– Tényleg! – kacsintott rám Jani titokban. – Ki mondta?

– Én mondom.

– Gratulálok! Felolvasnál nekünk is egy költeményt?

– Szívesen, csak momentán nincs egy vers sem a zakómban – válaszolta ilyenkor.

Úgy látszik, nagyon félhetett a bírálattól, vagy… nem is írt életében egy verset sem. Legfeljebb sírt, ha kissé mélyebben nézett a pohár fenekére, mert inni ivott, az bizonyos. Bele is halt a szerencsétlen, mint utóbb hallottam, negyven-ötven éves korában.

Tovább! A legelső sorban, középen Kirchmeier vigyorog. Őt azért szerettük, mert példátlanul kedves volt. Édesem, bogaram, rubintos virágom, többnyire így beszélt. Hát lehet az ilyen osztálytársat nem szeretni?

– Látom, megbántad, hogy otthagytad az iskolát – tapintott anyám a lényegre. – De ne búsulj, amiért dolgozol, attól még tanulhatsz. Iratkozz be az estibe, és ezzel két legyet ütsz egy csapásra.

Beiratkoztam. Volt egy munkatársam az üzemből, a Maksai. Ő is ugyanezt tette, azzal a különbséggel, hogy ő végig kitartott, míg én három hét múlva feladtam. Édesanyám elcsüggedt, nagyanyám bazsalygott. Ugyanígy járt ő is Albival: a mezőgazdasági fiaskó után beíratta a szerálba (estibe), és ennyi, mert Albika onnan is kicsöppent.

– Jól van, Pali, én megértem. Azért, megjegyzem, eddig azt hittem, téged keményebb fából faragtak – törődött bele édesanyám szomorúan.

Hát nem faragtak, mert óra közben majd elaludtam a suliban. Akkoriban épp a gépházban ügyködtem. Az volt a feladatom, hogy hol betoljam, hol kihúzzam a gyalulógépből a deszkákat. Reggel hattól fél tízig. Fél tízkor elküldtek bevásárolni. Vettem cigarettát, kolbászt, konzervet, vagyis ki mit kért. Ez is az inasok dolga volt, csak egyikük sem vállalta. Én igen, méghozzá szívesen, ugyanis nekem ez a fél óra plusz szabadság is rengeteget számított. Úgy repültem ki az üzemből, mint egy madár, melyet kiengedtek a kalitból. Fél tizenegykor folytattam a munkát a gépházban, nyeltem a port, és vakargattam a fülemet, miután egyre rosszabbul hallottam.

Napjaim egyébként elég unalmasan peregtek. Csupán egy tragédia rázott fel egy ködös novemberi délelőtt.

Dolgozott az üzemben egy süketnéma asztalos. Csendes, jóképű fiatalember volt, akit sokan kedveltek, de fogyatékossága miatt ki is figuráztak néhányan.

– Mú, mú! – utánozták röhögve, amit ugyan nem hallott, de a szájukról mindig leolvasott.

Egy ideig még elnéztem, mert hát ki vagyok én, hogy ezt megtiltsam? Ha csúfolják, hát csúfolják. Engem is sűrűn megszóltak, amiért nem szoktam szentségelni velük, mint a jégeső. És persze inni sem, vagy a munkásnők fenekét csipkedni, mire kezdtek engem is a pokaiták[28] *közé sorolni. Hanem ezen a reggelen – már nem emlékszem, mi okból – ingerlékenyebb voltam, mint egyébként.*

– A csudába! Miért heccelik mindig ezt a fiatalembert!

– Mi az, nem tetszik? – hökkent meg az asztalos; nagy, lapátkezű férfi volt, akitől minden inas rettegett. – Csókold meg a valagom!

– Csókolja meg maga! – vágtam vissza merészen. – Nem szégyelli magát, Petruţ úr? Pont rajta demonstrálja, milyen stramm ember?

A süketnéma figyelmeztetően hadonászott.

– No nézd csak a kis szöcskét! – nézett körül az asztalos, s miután senki sem volt a közelben, felemelt ököllel rohant rám.

Le is ütött volna rögtön, ha nem lép közbe a süketnéma.

– Eressz el! – sziszegte eltorzult arccal Petruţ úr. – Ahhoz képest, milyen tökmag vagy, acélból vannak az ujjaid – tapogatta meg a csuklóját, és megszégyenülten eloldalgott. – Még számolunk – fordult vissza az ajtóból. – Egy percig se higgyétek, hogy győztetek. Hohó, Petruţot nem olyan könnyű ám legyőzni!

Eltelt két nap, s már meg is feledkeztem az egészről, amikor velőtrázó sikoly rezzentett fel seprés közben az udvaron.

---

[28] Baptisták. (rom.)

– Ilie! Belécsúszott a cirkula! Gyorsan! Gyorsan! Hívjátok a mentőket! – kiáltoztak összevissza a társaim.

Beügettem a gépházba, hát a süketnéma sikoltott, illetve már csak pihegett kifordult belekkel egy hatalmas vértócsa közepén.

– Ennek kampec! – sápadozott mellettem Petruţ úr. – Mi a faszamat keresett ez a gépházban, miután annyiszor elmondtam, egy süket maradjon távol a gépektől. ***(Részlet a Petrozsényi gyémántok című elbeszélésből.)***

Egy idő után anyámnak is feltűnt, milyen rosszul hallottam.

– Te, Pali, te süket vagy – riadozott, amíg fel nem világosították, hogy a gépek zajától nem hallok, de majd megszokom, és nemsokára ugyanúgy fogok hallani, mint azelőtt.

Basszus, pont most, amikor a Szabad Európa és az Amerika Hangja híreit hallgatom, tudniillik minden szabadidőmben a rádió mellett kuksoltam. Lucsi passz, líceum[29] kipipálva, de a föld továbbforog, és Budapest utcáin ismét tankok dübörögnek. Talpra, magyar, hí a haza! Kezdtem magamhoz térni. Vajon nálunk senki sem mocorog? – érdeklődtem jobbra, tapogatóztam balra: eredménytelenül. A bútorgyárban hallgattak, másutt, ha beszéltek is, összevissza fecsegtek. Banciu szomszéd szerint Romániában senki sem *hőbörög*.

Pedig hőbörgött, még ha én nem is tudtam ezekről. Elsősorban a nagyobb egyetemi városok, Temesvárt, Kolozsvár és Bukarest szolidarizált az „ellenforradalmárokkal." Gheorghiu-Dej azonnal bevezette a hírzárlatot, cenzúrát, megerősítette a határőrséget, és riadókészültségbe helyezte a teljes román haderőt.

„Október 30-án a temesvári román egyetemisták mintegy 2500 diák részvételével nagygyűlést tartottak a temesvári Műegyetemen (Politechnica) a diákság problémáiról. A diákok szolidaritásukat fejezték ki a magyar forradalommal, majd a Teodor Stanca által összeállított 12 pontos memorandumukban megfogalmazzák a követeléseiket is: a szovjet csapatok kivonását Romániából, Sztálin személyi kultuszának fölszámolását, a parasztságot sújtó beszolgáltatások eltörlését, egyetemi autonómiát. A diákok a budapestihez hasonló tüntetést és forradalmat akartak kirobbantani a városban. A vállalkozást fő szervezői Teodor Stanca mellett többek között Aurel Baghiu, Caius Muţiu, Friedrich Barth, Nagy László és Heinrich Drobny volt. A hadsereg és a Securitate azonban körbefogták az épületet, majd letartóztatták a résztvevők nagy részét. Október 31-én a letartóztatott diáktársaik kiszabadításának követelésével több mint 1000 egyetemi hallgató tüntetni kezdett, majd Temesvár központjába vonult. A hadsereg és a Securitate bekerítették a tüntetőket, majd valamennyiüket gyűjtőtáborba zárták.

November 1-jén, halottak napján a kolozsvári magyar Bolyai Egyetem hallgatói a Házsongádi Temetőben Dávid Gyula vezetésével megkoszorúzták a magyar irodalom és szellemi élet nagyjainak sírját. Tőlük függetlenül egy másik csoport diák elénekelte a Himnuszt, és Bartis Ferenc elszavalta Reményik Sándor Eredj, ha tudsz című versét. A magyar forradalommal való együttérzés jeleként nagyon sok egyetemi hallgató a kabáthajtókára nemzeti színű kokárdát és gyászszalagot tűzött ki. A Securitate emberei közben mindenkit lefényképeztek.

Bukarestben a román egyetemisták november 4-én tüntetést szerveztek a szovjet nagykövetség elé, de a tervet nem tudták megvalósítani, mert a fő szervezőket (Alexandru Ivasiuc, Mihai Sărdaru, Marcel Petrişor, Mihai Mîrţu, Mihai Grama, I. D. Sârbu, Demostene Andronescu) letartóztatták és életfogytiglani vagy 25 évi szabadságvesztésre ítélték. A börtönbüntetéseken túlmenően számos hallgatót kizártak az egyetemről." ***(Wikipédia)***

Mire megszűnt az átmeneti süketségem, a magyar forradalom is elbukott. 400 embert kivégeztek, mintegy 21668 személyt bebörtönöztek, 16–18 ezer főt internáltak. Nálunk állítólag még többet.

---

[29] A középiskola, gimnázium neve Romániában.

Eltelt egy hónap, és én hiába hagytam ott az esti iskolát, esténként mégis tovább kellett tanulnom, ugyanis éppen akkor lépett életbe az a törvény, miszerint nem elég a munkahelyi gyakorlat, egy inasnak szakmunkásképző *tanfolyamra* is kell járnia. Mondom az anyámnak.

– Édesanyám, nem bírom. Ki akarok lépni az üzemből.

– Már megint kezded? Istenem, hogy lehet egy sportoló ilyen puliszka![30]

Ezen elvitáztunk egy darabig, aztán maradt minden a régiben. Úgy február körül azonban mégis csak meggyőztem valahogy.

– Nem akarom megijeszteni édesanyámat, de van egy problémám.

– Mégpedig?

– Tessék idenézni, mutatom – köptem egy nagyot a tenyerembe.

– Pfuj, töröld le azonnal!

– Máris, de előbb tessék jobban megnézni!

– Mit nézzek rajta?

– Tiszta por. Köpjek még egyet?

Feleletet se várva, beleköptem a másik tenyerembe is. Az a köpet is szennyes volt.

– Szilikózisom[31] van vagy… vagy valami ilyesmi, amit a gépházban keringő fapor okozott. Még egy-két év, esetleg három, és tüdőbajban fogok meghalni – köhögtem a kezembe.

Édesanyám megijedt.

– Rendben van, meggyőztél. Még holnap elmegyünk az orvoshoz, és ha ő is úgy látja, keresünk neked egy másik állást a városban.

– Én jobbat ajánlok: folytatnom kéne a tanulást.

– Tessék?

– Miért legyek én asztalos, amikor színész, tornatanár vagy szerkesztő is lehetek?

– Erre gondoltam én is, mielőtt beiratkoztál volna a szerálba. De te ettől is elbúcsúztál, úgyhogy nem értem, mit akarsz megint a sulitól.

– A szerál az más, ott dolgozni is kell, édesanyám, márpedig egyszerre dolgozni és tanulni… Azt csakugyan nem bírom. De mi volna, ha nappaliban tanulnék, vagyis két szék helyett csak egyre ülnék momentán? Akkor én is biztosan többre lennék képes, és meg is tennék mindent ahhoz, hogy ne kelljen többé szégyenkezned miattam.

– Ellenzem – hadonászott édesanyám. – Nincs nekünk pénzünk ilyen próbákra, kisfiam. Ha édesapád élne, üsse kő, megpróbálhatnád még egyszer. Nyilván ő is örülne, ha nem asztalos lenne a fiából. De miután nem él, csakis egyet mondhatok: addig nyújtózkodj, amíg a takaród ér, megértetted?

Válasz helyett el kezdtem sétálni a szobában. Mindig így tettem, ha valami nagyon rágott belülről.

– Na, jó, ezt megbeszéltük – áll fel édesanyám. – Most pedig mosakodj meg, mert holnap reggel elmegyünk a Casa Cercualaba, hogy megröntgeneztessük a tüdődet.

– Rögtön, csak egyre tessék még felelni: kizárólag a pénz miatt nem kapok még egy *utolsó* esélyt sem!

– Hát… Nem kizárólag. Például azért sem, mert ismerlek, és szavakkal, ígéretekkel nekem már tele a padlásom.

Még sokáig, talán egy órát is érveltünk, vitatkoztunk egymással, s már majdnem feladtam, amikor anyám kezdett megpuhulni.

– Egye fene, vágj neki! Nem, helyesbítek: felőlem akár meg is próbálhatnád, de azt, ugye, tudod, hogy előbb felvételi vizsgát kell tenned.

– Tudom.

– Magyarból és matekból.

---

[30] Petrozsényi zsargonban gyengeakaratú, tehetetlen ember. (Málé.)

[31] Szilícium-dioxid tartalmú kőzetek porának belélegzése okozta krónikus tüdőbetegség.

– Matekből is?
– Természetesen.
Elsápadtam.
– Akkor nekem végem van! Ebből tuti, hogy elvágnak.
– Kb, kivéve, ha nem…
– Puskázok?
– Igen, de miután te amúgy sem tudsz puskázni…
– Tudni éppen tudnék, csak mondjuk úgy, hogy szégyellek. Ebben az esetben azonban, igen, kivételesen megtenném, és már azt is tudom, kitől érdemes puskázni.
– Kitől?
– Varga Jóskától.
Egyértelmű. Nem voltunk ugyan osztálytársak, de állítólag elsőrangú matekos, emellett a barátom, ami szintén nem elhanyagolandó körülmény. Sovány, hosszú kezű, lábú fiú volt. Ott laktak tőlünk olyan 400 méterre. Mellettük tágas tér, ahol remekül lehetett futballozni, biciklizni. Engem legjobban a kerékpárja dobott fel. Volt ugyan Albinak is bicaja, de ahhoz rajta kívül senki sem nyúlhatott. Jóska megengedte, és előreláthatólag a puskázásban is segíteni fog. Jól sejtettem, ezt is megengedte – újságolta később édesanyám.
– Csodálatos! Eszerint tanulhatok tovább nappalin?
– Igen, utoljára még megpróbálhatod. Ismétlem: utoljára. De ha ígéreted ellenére sem iparkodsz legalább középszinten tanulni, esküszöm, örökre búcsút mondhatsz a sulinak.
– Iparkodni fogok, és… köszönöm – csókoltam homlokon anyámat.
Egy hónapot még dolgoztam, aztán kiléptem az üzemből, hogy legyen elég időm és energiám felkészülni a vizsgára.
Július. A vizsgateremben 32 tanuló ücsörgött. Minden padban egy, nehogy puskázhassanak egymástól. Ettől eltekintve mindenki ott foglalt helyet, ahol akart, így Jóska mögé ülhettem. Magyar. Semmi hézag! Másnap következett a matek, amiből természetesen egy kukkot sem értettem, nemhogy még meg is oldjam a feladatokat. Jóska segítségével azonban ez is simán lezajlott. 32 tanulóból én lettem a 16. Éljen! Nyolcadikos lettem, elvtársak!
– Gratulálok! – fogott kezet velem vizsga után Bende igazgató úr. – Te aztán szépen megleptél bennünket. Úgy kivágtad a rezet, mint a huszonegy. Jut eszembe, most hogy te is középiskolás vagy, érdemes lenne egy kicsit a fogaddal is törődnöd – mutatott a számra kedvesen, melyből két metszőfogam hiányzott.
Hála Albinak, aki egyszer annyira dühbe jött, hogy egy késsel megcélozta a torkomat. Még szerencse, hogy csukva volt a szám, így csak a fogaim szenvedtek csorbát némiképp.
Elképedve meredtem a békaszemű dirire. Érdekelt volna, milyen összefüggésben van a középiskola és fogsorom egymással, de hát illik-e egy tudós embertől ilyen csacsiságot kérdezni!
A szeptemberi iskolakezdésig még maradt annyi időm, hogy befejezzem történelmi drámámat a Rákóczi-féle szabadságharccal kapcsolatban. Remélem, ezt a művemet nem fogom eltépni, ugyanis újabban a legtöbb írásom, plusz szerkesztőségi levél előbb-utóbb a papírkosárba vándorolt. Hiába, nem bírom a kritikát, amivel hol a tiszteletes úr, hol egy-egy szerkesztőség tisztelt meg. Az utolsó két szerkesztőségi levél azonban még itt lapul a fiókban. Nézzük!

Scânteia, 1957. 1. 17.

Elvtárs,

mint ön előtt is ismeretes, a RMP Központi Vezetősége 1956 december 27-29-i Plenáris ülése olyan határozatokat fogadott el, amelyek hazánk dolgozói életszínvonalának állandó emelését célozzák. Kétségtelen, hogy ezek a határozatok az életfeltételek javulásához, hala-

dáshoz és jóléthez vezetnek, ha a dolgozók a helytelen és káros jelenségek kiküszöbölésével ennek a támogatására törekednek. Helyes lenne, ha rámutatna arra, mióta áll fenn a szóban forgó hiányosság, ki a hibás ezért, mit javasol ön vagy más elvtárs a helyzet megjavítása céljából.

Gondoljuk, hogy ön segítséget nyújthatna e problémák megoldásához, amiért előre is köszönetet mondunk.

Elvtársi üdvözlettel

T. Andrei

Ha jól megnézem, ennek a levélnek is annyi köze van az Előrének[32] küldött novellámhoz, mint a fogsoromnak a VIII. osztályhoz. Az meg külön elemzést érdemel, hogy miért a román nyelvű Scânteia újság válaszolt az Előre helyett… magyarul.

Korunk.[33] Gáll Ernő levele:

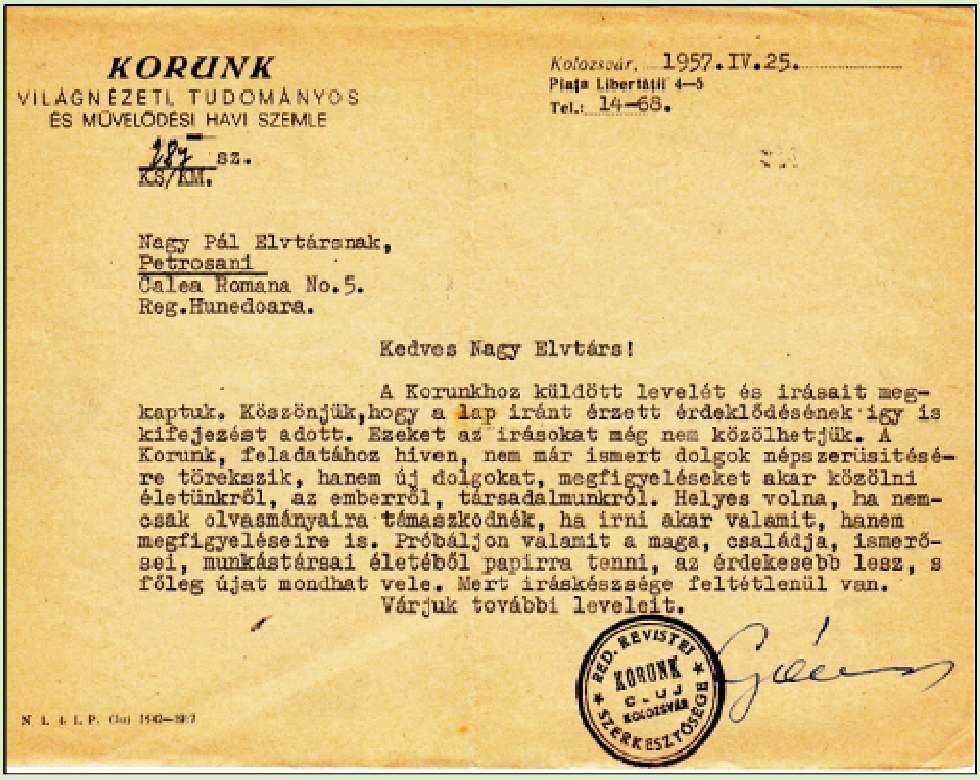

KORUNK
VILÁGNÉZETI TUDOMÁNYOS
ÉS MŰVELŐDÉSI HAVI SZEMLE

187 sz.
KS/KM.

Kolozsvár, 1957.IV.25.
Piața Libertății 4–6
Tel.: 14–68.

Nagy Pál Elvtársnak,
Petrosani
Calea Romana No.5.
Reg.Hunedoara.

Kedves Nagy Elvtárs!

A Korunkhoz küldött levelét és írásait megkaptuk. Köszönjük,hogy a lap iránt érzett érdeklődésének így is kifejezést adott. Ezeket az írásokat még nem közölhetjük. A Korunk, feladatához hiven, nem már ismert dolgok népszerüsitésére törekszik, hanem új dolgokat, megfigyeléseket akar közölni életünkről, az emberről, társadalmunkról. Helyes volna, ha nemcsak olvasmányaira támaszkodnék, ha irni akar valamit, hanem megfigyeléseire is. Próbáljon valamit a maga, családja, ismerősei, munkástársai életéből papirra tenni, az érdekesebb lesz, s főleg újat mondhat vele. Mert iráskészsége feltétlenül van.

Várjuk további leveleit.

RED. RÉVISTEI KORUNK C-UJ KOLOZSVÁR SZERKESZTŐSÉGE

Gáll

Új „megfigyelések.” Vicces! Hát van még új a nap alatt? Oké, oké, van, azért a megfigyelések többsége mégis csak ismert dolgokon alapul, és ha erről szépen, okosan tud írni valaki, szerintem legalább annyit megérdemelne, hogy közöljék.

2.

A VIII. osztállyal életem újabb szakaszába csöppentem. A tanárokat, egy-két kivételtől eltekintve, ismertem, osztálytársaim zöme azonban Vulkánból és Lupényból ingázott Petrozsényba. Nagyon rendes srácok voltak, úgyhogy egész jól kijöttünk egymással, bár barátságot egyikkel sem kötöttem. Viszont a lányokkal… Na, velük már szívesebben eljátszottam volna, ha lett volna elég kurázsim. Különösen kettőt, Hornung Jolánt és Ferenczi Gizikét komáltam. Jolán, korához képest fejlett, vastag combú, kissé nagy orrú leány volt. Tornaórán

[32] Magyar nyelvű országos napilap Romániában. (1947–1989)
[33] Romániai–magyar folyóirat (1926–)

titokban mindig jól megnéztem magamnak, de a világ minden kincséért sem árultam volna el, hogy megmozgatta a sliccemet. De megmozdult ám bennem a költő is, mihelyt Gizike gyönyörű dióbarna szemébe merültem. Aztán csak néztem, néztem áhítattal, tisztelettel, mint a szentképeket a templomban. Hihetetlen? Muris? Pedig akkor, az 50-es években még léteztek ilyen kamaszok.

Az 1957–58-as tanév, 8. osztály

A fiúk közül leginkább egy szőke baptista fiúval szimpatizáltam, aki szintén imádott tornázni. Be is csaltam abba a csapatba, ahol én is edzettem hetente kétszer, kisebb-nagyobb sikerrel. Az edzőm egyik exosztálytársam, Szuhának Imi apja volt, izmos, kopasz öreg, aki csak úgy, minden anyagi juttatás nélkül foglalkozott a fiúkkal. Kezdetben hídállás, fejállás, bukfenc, kötélmászás, súlyemelés alkották a gyakorlatok nagy részét, aztán következett a flikflak, szaltó, kézállás. Ezzel a hárommal sokáig nem bírtam. A flikflakot még sikerült begyakorolnom valahogy, de a kézenállás, előre és hátra szaltó elsajátítása még sokáig váratott magára.

– Nyugi, fiúk, csak kitartás, türelem! Ez mindig meghozza a maga gyümölcsét – tartotta Szuhának bácsi a lelket Csongvaiban meg bennem is. – Addig is fel a lóra, gyűrűre, utóvégre nem csak szaltóból áll a gimnasztika.

Összeszorítottam a fogam, és kitartottam. Régebben Lucsi miatt, most… Őszintén szólva nem tudom. Csak annyit éreztem, hogy ha már elindultam, mennem kell, és ha a fene fenét eszik is, elérem a célomat. Csongvai azonban lelépett. Na, nem a torna miatt, azt ő továbbra is szerette, csak az öreg modorát nem bírta. Arról nincs tudomásom, hogy mások sem, de az biztos, hogy sűrűn változott a csapat létszáma. Az egyik jött, a másik ment, és akik maradtak, azok sem jártak rendesen.

– Volna egy ötletem: nevezzünk már be mi is valamilyen konkurszra, [34] vagy, igen, ez is megteszi, tartsunk egy bemutatót legalább! – leptem meg az edzőt, amikor már egész tűrhetően tornásztam. – Ez nyilván ösztönzően hatna a fiúkra. Kevesebb lenne a hiányzás, és új tagok is csatlakoznának a csapathoz.

– Nyilván, csakhogy ehhez el kellene érni egy bizonyos szintet, barátom. Szerinted elértük?

– Nem – láttam be rezignáltan.

Ennek ellenére egyszer, de csakis egyszer erre is sor került, helyesebben sor került volna egy bemutatóra, ha a rendezők le nem fújják az egészet. Május elseje volt, amikor az akkori idők szerint mindenkinek fel kellett vonulnia, és a dísztribün előtt éljeneznie a pártot és Gheorghiu-Dejt. Mi éppen akkor érkeztünk a tribünhöz, amikor nagy nyüzsgés-forgás támadt odafenn.

---

[34] Versenyre. (rom.)

– Mergeţi mai departe imediat![35] – parancsolt ránk hirtelen valaki.

Hűha, mi történt! Utóbb ezt is megtudtuk. Fel akarták robbantani az emelvényt, a merénylő pedig nem volt más, mint egyik régebbi csapattársunk, Aurel Costinaş. Lám-lám, miből lesz a cserebogár! Ki az ördög sejthette, hogy ez a kis termetű, pajeszos fiatalember olyan ádáz forradalmár, hogy még egykori társait is levegőbe röpítette volna bosszúja kielégítése érdekében? Ettől eltekintve csodálatosan tornázott, ő meg a társa, bizonyos Vasile Baciu, akikre éppen ezért határozottan felnéztem. Különösen Vaszira, aki fiatalabb korában sztepp- és kötéltáncosként járta a falvakat. Most mindketten villanyt szereltek, vagyis csak Vasile, mert Costinaşt már a helyszínen elkapták a szekusok. Szegény keresztapám, Dezső bácsi! Vajon ő milyen megpróbáltatásokon mehet most keresztül? 1952-ben kényszermunka a Dunakanálison, most öt év börtön, s mindez miért? Mert élt a szólásszabadság jogával, ugyanis állítólag ilyen jog is létezik.

De hadd ugorjunk vissza a suliba! Tantárgyak: a szokásosak, plusz latin és német az orosz és román mellé a változatosság kedvéért. Megbirkóztam velük, ha nem is a legkitörőbb örömmel. A magyart azonban kifejezetten kedveltem. Előbb a tanárért, később tartalmi okokból, amint irodalomelméletet kezdtünk tanulni. Végre valami, ami engem is érdekel! Logikus, aki verseket, elbeszéléseket eszkábál, attól a poétika sincs távol. Megismerkedtem a görög tragédiákkal, megtanultam, mit jelent a jambus, trocheus, hányféle rím van, mit nevezünk ütemnek… Mit is mondott a tiszteletes úr? A költészet nem csak tehetség, hanem tudás kérdése. Hát most itt az alkalom, hogy megszerezzem a készég mellé a megfelelő tudást is. Ismereteimet bővítendő megostromoltam az iskolai könyvtárat, és meglepetten konstatáltam, mennyi régi érték porosodik a bibliotékánkban. Miután ezekből a könyvekből is kifogytam, megcéloztam a tanárom, és egy ideig hozzájártam könyvekért. Szente László tanár úr a szülők meg az én véleményem szerint is a petrozsényi líceum egyik legkarizmatikusabb pedagógusai közé tartozott. Magas, szőke ember volt olyan figyelemreméltó homlokkal, amilyennel csak a Makkai tiszteletes dicsekedhetett. Természetesen eljártam az iskolai önképzőkörbe is, írtam, szavaltam, egyszóval minden flottul ment volna, ha matektanárom nem látja bennem az osztály leglustább diákját. Pedig, isten a tanúm, tévedett! Nem lusta voltam én, csak… Buta? Tulajdonképpen még buta sem, egyszerűen nem volt, és nincs ma sem érzékem a számokhoz. Erre, Viski, azaz a matektanár elvtárssal ellentétben, maguk az osztálytársaim is hamar rájöttek, így senki sem nézett le emiatt. Én hálából, no meg, hogy a lányok előtt is felvágjak, órák után izgalmasabbnál izgalmasabb történetekkel szórakoztattam azokat, akik pendlizők lévén két órát vártak a vonatra. Ettől kezdve egyik-másik tanuló, kis Jókainak nevezett. Ami igaz, az igaz: szerettem mesélni. És azóta is olyan könyveket olvasok, remélhetőleg írok is, melyek egyszerre érdekesek és tanulságosak. Apropó, vonat! Valamelyik délután ígértem egy könyvet Jolánnak. Miután nem laktam messze a lícitől, elrobogtam érte, s már hoztam is nagy lihegve.

– Hahó, itt a Trisztán és Izolda! – kiáltottam be az osztályba.

De már mindnyájan elhúztak. A vonat indulásáig lett volna még tíz percem. Nyomás a pályaudvarra, hátha még utolérem a társaim. Nem értem utol csak a vonatot, mely éppen akkor lendült mozgásba. Most mi legyen? Ígéret szép szó, megtartva úgy jó. Hát ha úgy jó, cselekedj! – biztattam magamat, és felugrottam a vonatra.

– Tessék a könyv, amit *ígértem*! Kellemes utazást! – nyomtam Jolán kezébe a könyvet, és, egy életem, egy halálom, repüljünk abba a cserjésbe!

Hogy meddig feküdtem ájultan, nem emlékszem. Egy percet, öt percet, tény az, hogy a bal tenyeremet csontig vágta valami kő vagy fadarab, térdemből és az arcomról is patakzott a vér rendesen. Aprócska epizód, nem, mégis jellemző arra a sete-suta tinire, aki valamikor én voltam.

Kevesebb áhítattal, mint Gizinél, azért a megfelelő tisztelettel közeledtem nagyanyám albérlőihez is. Mint már korábban említettem, építtetett a dédapám négy kamrát az udvarban.

---

[35] Menjenek tovább azonnal!

Nagyanyám utóbb mindegyiket átalakíttatta, berendezte, majd kiadta albérletbe. Lakott itt már sofőr, nyugdíjas, útépítő, zsidó, muzsikus cigány és mindenekelőtt székelyföldi leányok, akik Petrozsényba jöttek szerencsét próbálni. Ez utóbbiaknak csaptam én a szelet a magam módján visszafogottan, szerényen. Míg Sârbuékhoz jártam, ügyet sem vetettem a lányokra. Ahogy vége lett a románcnak, valahogy minden szép csajba belepistultam, akire csak ránéztem. Margit. Ő mosogatólányként dolgozott a főutcai Minerul (a bányász) lokálban. Középtermetű, korához képest elég fejletlen, de finom arcú, szőke leány volt. Ha az emlékezetem nem csal, hozzá írtam a következő verset is.

Hervadás van kinn a réten…

Hervadás van kinn a réten,
Szőke kislány rabja lettem,
Rabja lettem, ő meg uram,
Hej, keserves életem van!

Szőke kislány kérve kérlek,
Ne nézz reám, süsd le szemed,
Mert szerelmednek lángsugára
Feljuttat a bitófára.

S csókos szádnak édes íze
Vajon kárhozatba visz-e?
De hisz úgyse szeretsz te már,
Haljak meg csak, haljak meg hát!

A leány Róza néninek, egy igen-igen öreg néninek volt az albérlője, így én mint a tulajdonos fia bármikor bekopoghattam hozzájuk. Az öregasszony rendszerint szendergett vagy olvasott. Mi beszélgettünk. Melyik faluból származol, molesztálnak-e a Minerulban a vendégek, szoktál-e járni moziba? – kérdezgettem főleg én Margitkát, mert ő inkább csak válaszolgatott. Közelebb kerülvén a szöszihez fokozatosan felbátorodtam. Bár különösebben nem izgatott, elhatároztam, hogy nála vesztem el az ártatlanságom. Ekkor voltam tizenhat esztendős, női lélekhez értő (legalábbis én azt hittem), de amúgy tapasztalatlan siheder. Évekkel ezelőtt kikezdtem ugyan egy székely kislánnyal, de még csak nyolc vagy kilenc éves lehetett, én négyöt évvel idősebb, úgyhogy nem nehéz kitalálni, mit tehettünk mi egymással. Albérlőnk lévén gyakran meglátogattam a kiscsajszit, játszottam vele, ugrattam. Borzasztóan élveztem, hogy, amikor sírást mímeltem, mindig megsimogatott, és sokszor bizony velem együtt rítt.

– Nem volna kedved papást-mamást játszani? – kérdeztem tőle egy alkalommal.

– Az milyen?

– Megmutassam?

– Mutassad!

Miután csak ketten voltunk a kecóban – szülei éppen dolgoztak – gyorsan levetkőztettem, kivettem a bögyörőm, hozzáérintettem a puncijához, és elkezdtem döfködni. De hát nem állt fel, és a nunija is olyan szűk volt, hogy többé sosem nyúltam a pipihez. Amikor meg hozzányúltam volna, már el is költöztek a najmától.

Most fordítva volt. Már olyan értelemben, hogy én voltam a fiatalabb, Margit az idősebb, olyan tizennyolc év körüli, és, ami szintén nem indifferens, szerintem kölcsönösen tetszettünk egymásnak.

– Nem volna kedved napozni egyet a hegyen, Margitka?

– Dehogynem.

Felballagtunk a hegyre, levetkőztünk, és ledőltünk egy bokor tövébe. Öt perc múlva megindítottam az attakot. Kezdtem egy csókkal, folytattam a tapizással. Felülről le, aztán visszafelé.

– Miért nem veszed le a melltartód? Sokkal egészségesebb meztelenül napozni.

Levette. Igaz, csak a melltartóját, de hát az sem semmi… egyelőre. Nem akarok hazudni, csalódtam. Világéletemben rajongtam a nagy mellű lányékért, a Margité azonban egészen pici volt, combja jelentéktelen és a csípője sem úgy ívelt, mint például a Joláné. Esetleg, ha leven-

ném a dresszét is… Ezt már nem hagyta, ráütött a kezemre, mire annyira zavarba jöttem, hogy lefújtam az akciót!

Emma. Róza néni másik kvártélyosa. (Hogy a csudába fértek el hárman egy kamrában!) Ő is a Minerulba járt melózni. (A székelyföldi lányok többsége a vendéglátóiparban, illetve, tehetősebb családoknál, cselédként kereste kenyerét.) Magától értetődik, hogy ez a jány se kerülte el a figyelmem, és egyre többször felejtettem a szememet rúgózó mellein, formás fenekén. Mivel nem ugyanabban a műszakban dolgoztak, délelőtt az egyikkel, délután a másikkal csevegtem. Addig nem is volt probléma, amíg a csevegés szintjén maradtam. A baj akkor kezdődött, amikor megfeledkeztem a mindent a szemnek, semmit a kéznek mondásról. Attól kezdve megkukult, mint a néma levente. Bármit mondtam, kérdeztem, csak elnézett a fejem fölött, és hallgatott. Eleinte arra gyanakodtam, hogy Margit kotyogott rólunk valamit, és most eljátssza nekem az öntudatos nő szerepét. Logikusnak tűnt, és mégsem volt az, mert aki emiatt füstölög, az vagy tö…, sípcsonton rúgja a babáját, vagy kiteszi a szűrét, és többé meg sem ismeri. Emma megismert, sőt, még a kezét sem húzta vissza, ha megfogtam. Ezen túlmenően úgy viselkedett, mintha ott sem lettem volna a szobában. Furcsa. Sehogy sem tudtam rájönni, mi bántja. A végén nem foglalkoztam vele, otthagytam.

Dusi. Cigánylány, bárzongorista, akkora dudákkal, hogy majd kiugrott a szemem, amikor ránéztem, és… Inkább hagyjuk engedelmükkel, még mielőtt Casanovává változnék.

Eddig nem igen esett szó Ghiţăról. Pedig ő volt a legjobb barátom. Csak két házzal lakott feljebb a Calea Romană utcában. Anyja révén kicsit tudott magyarul, ezért az elején még nehezen, de megértettük egymást valahogy. Tőle tanultam meg románul, meg hogy mit jelent az igazi barátság. Prietenul bun la nevoie se cunoaşte: szükség próbálja meg az igaz barátot – szokta mondogatni, amikor valamilyen bajban hozzáfordultam. Vele jártam be a várost, a hegyeket. Még a híres Boli-barlangba is bemerészkedtünk csak mi ketten, egy tintásüvegből eszkábált „petróleumlámpával” a kezünkben.

Emlékszem, egyszer – talán 12 éves lehettem – eltévedtünk a Petrozsénytól néhány km-re fekvő híres Boli (betegség)-barlangban. A barlang olyan fél km hosszú, 10 m magas, itt-ott 40 m széles volt középen sebes sodrású patakkal. Éppen a megrongált hídon egyensúlyoztunk, amikor Ghiţă kiejtette kezéből a tintásüvegből eszkabált petróleumlámpánkat. Szerencsére deszkához érkeztünk, amiből egyet sem láttunk eddig, ezért úgy haladtunk, mint a vasúti síneken balanszírozó gyerekek.

A Boli-barlang

– Állj! – kiáltott fel ijedten Ghiţă. – Üljünk a deszkára, mert ha innen leesünk, nem tudom, hol fogunk kikötni.

– Úristen! Csak nem a föld alatt?

– Esetleg. Fogózkodj meg jól, és imádkozz!

Odatapadtunk a deszkához, és belemeredtünk a sötétbe.

– Remélem, nincs kígyó a patakban – aggodalmaskodtam.

A barátom nem válaszolt.

– Nem gondolod, hogy tovább kéne menni? – szólaltam meg ismét.
– Menjünk! – fogózkodott belém, aztán, biztos, ami biztos, visszatapogatóztunk a deszkához.
Teltek a percek.
– Most meddig rostokoljunk itt?
– Tőlem kérded? – vontam vállat a sötétben.
– Anyád tudja, hol vagyunk?
– Nem. A tied?
– Az enyém sem.
– Félsz?
– Csak annyira, amennyire egy bányász, ha bennreked a bányában.
– Te már jártál így?
– Én? Soha.
– Akkor honnan tudod, mit érezhet egy bányász ilyenkor? – okoskodtam ostobán.
– Hát csak úgy olvastam. De azért el tudom képzelni.
– Gyere, próbáljuk meg újra!
Lassan, méterről méterre tapogatóztunk előre. Egyszer csak érzem, hogy megcsúszik a kis kopasz.
– Vigyázz! – kiáltottam ijedten, de már késő volt.
Egymást átölelve zuhantunk a patakba.
– Ajutor! Segítség!
Persze senki sem hallotta, a víz meg csak sodort, sodort, de nem be-, hanem kifelé az üregből. Jéggé fagyva, mint két ázott veréb vergődtünk a vízpartra. ***(Részlet a Petrozsényi gyémántok című elbeszélésből.)***

Amint kijárta a hét osztályt, befogta az apja dolgozni. Egy pincében volt a műhelyük. Itt foltozgatták a cipőket serényen, és ezzel lőttek a barátságunknak, tudniillik reggeltől estig gürizett. Egy ideig még hívtam ide-oda. Hasztalan, egyszerűen sohasem ért rá. Elég sok időre volt szükségem, hogy ezt is megszokjam. De hát érthető, nem, ha tekintetbe vesszük, hogy azelőtt szinte reggeltől estig együtt mászkáltunk. No, mindegy, ha nincs kivel, nincs kivel. Keressünk más barátot! Ekkor barátkoztam meg Varga Jóskával, akinek a segítségével lett középiskolás belőlem. Ő sem rossz fiú, és van egy stramm húga is. Igaz, még csak negyedikes, de a zöld cseresznye is megérik valamikor.

Lassan, nem minden nehézség nélkül megérkezett a várva várt tanév vége. Még tettünk egy kirándulást az osztállyal a Páring-hegységben, aztán három hónapra elcsöndesült az iskola.

A Mândra-csúcs (1958)

Szeptember felé vizsgáznom kellett matekból, ugyanis pótvizsgára buktatott a Skót Whisky, ahogy Viski tanárt neveztem magamban. Anyám kékült-zöldült mérgében, amikor megtudta. Ezúttal azonban még csak szemrehányást sem tett érte, fogadott mellém egy tanárt, röviden: nem csinált elefántot a bolhából. Na, ezt megúsztam! – lélegeztem fel megkönnyebbülten, és jócskán megütődtem, amikor ősszel, a pótvizsga előtt két nappal anyám közölte velem, hogy:

– Tegnap beszéltem Viskivel: meg fogsz bukni matekból.
– Ezt ő, vagy édesanyám mondja?
– Ő mondja.
– Hogy a fenébe, hiszen még le sem vizsgáztam.
– Nem számít, ő akkor is, a vizsga kimenetelétől függetlenül is megbuktat. Más szóval elege van belőled, vagyis ugyanott vagyunk, ahol egy évvel ezelőtt.
– Rajtam nem múlott – rántottam meg a vállam lesújtva. – Én… én megpróbáltam tanulni, de mit tegyek, ha egyszer nincs érzékem a számokhoz. Akkor megismétlem az osztályt vagy mehetek újra inasnak?
– Nem ismételsz te meg semmit sem, mert amíg ő tanítja neked a matekot, ebben a városban úgysem lesz soha kilencedikes belőled – intett le anyám tőle szokatlan határozottsággal.
– Ezt is ő mondta?
– Szó szerint.
– Horger Antal 2.
– Tessék?
– Semmi, lényegtelen! Ennyi?
– Nem. Felajánlotta, hogy mindezek ellenére átenged, ha kiiratkozol az iskolából.
– Ügyes húzás! Így kell taccsra vágni azt a diákot, akinek nem tetszik a fizimiskája.
– Ezt értsem úgy, hogy…
– Kiiratkozom – válaszoltam rövid töprengés után. – Szabaduljunk meg minél hamarabb egymástól.
Másnap levizsgáztam, és átmentem, egy hétre rá pedig elindultam munkát keresni.
Isten veled, Gizike! Jó szerencsét, Jolánka! Tiszteletem, Szente tanár úr!

A cirkusz jegyében

Legelőször egy papírboltban próbáltam szerencsét. Itt nem kell nyelni a port, mint az üzemben az bizonyos, és böhöm nagy deszkákkal sem dolgozom – tekintettem körül a papírboltban.
– Parancsol? – kérdezte az eladónő.
– Nincs szükségük eladóra?
– Nincs.
– Dehogy nincs – lépett közelebb egy bozontos hajú, szőrös kezű férfi, valószínűleg az üzletvezető. – Munkát keres, fiatalember?
– Valami olyasmit.
– Érettségije van?
– A… az sajnos nincs. Viszontlátásra!
– Ejnye, de siet. Így akar maga munkát találni?
– Nem sietek, de miért maradnék, ha már az első feltételnek sem tehetek eleget.
– Feltétel? Ki mondta? Az érettségi persze előny, de nem feltétel. Az általános iskolát azért elvégezte, remélem.
– Azt el.
– Nagyszerű! Miután most nem érek rá, jöjjön vissza estefelé, záráskor. Szeretném tesztelni a számtantudását.
– A micsodámat?
– Ne féljen, nem a koszinusztételt vagy effélét kérdezek, csupán arra vagyok kíváncsi, hogyan tud összeadni, kivonni. Ne felejtse el, hogy kereskedőnek jelentkezett, és egy kereskedőnek a kisujjában kell legyen a matematika.

Már megint ez a matematika! Az fix, hogy ide se jövök vissza. Visszamentem, mert ugyan bizony hol találhatnék én ilyen könnyű, tiszta munkát. Azzal a kis számtannal meg csak megbirkózom valahogy. Elvégre összeadni, kivonni még én is tudok, elvtársak.

– Jó estét kívánok! Megjöttem.

– Á, maga az? Foglaljon helyet, szépfiú!

Nocsak! Matematikai antitalentumnak már neveztek, továbbá vasgyúrónak, kis Jókainak, de szépfiúnak még egyszer sem.

– Kezdjük az összeadással! – tolt elém a szőrös kezű boltvezető papírt, ceruzát, odaült mellém, és nézte, ahogy számolok.

Eltelt egy perc. Megy ez, csak ne stírölne úgy ez a gorilla. Egyszer csak érzem, hogy matatni kezd a sliccemen. A túróba, még egy homokos! – villant eszembe egyből Aurel Costinaş, aki felcsalt egyszer a lakására, majd elkezdett ugyanúgy fogdosni, mint itt ez a tiszteletreméltó úriember. Persze nem sokáig tűrtem, még a könnyű, tiszta munka reményében sem, csak egyszerűen felálltam, és kiperdültem az üzletből.

– Széna vagy szalma? – érdeklődött otthon édesanyám.

– Megint megbuktam matekból – vörösödtem el, ha nem is azért, amiért anyám sejtette.

A következőkben egy útépítő vállalatot vettem célpontba. Itt már négy osztállyal is beérték. A munka viszont piszokul nehéz volt. Elsőre odaraktak követ törni egy akkora kalapáccsal, hogy egy nálamnál nyápicabb legény fel sem tudta volna emelni. Később hol a forró aszfaltot talicskáztam az úttestre, hol az aszfaltkészítő kerekét tekertem, mert akkor még kézzel tekerték. Tízóraira kapott mindenki egy szál kolbászt is. Aki dupla műszakot vállalt, két szálat, plusz dupla fizetést. Az szép pénz, és a kolbi sem megvetendő, ezért megpróbálkoztam vele én is néhányszor, mire olyan szívszúrást kaptam, hogy kénytelen voltam elmenni az orvoshoz.

– Szívnagyobbodás – jelentette ki az orvos fejcsóválva. – Magának fiatalember, kétujjnyival nagyobb a szíve, mint kellene.

– Ez már baj, és még nagyobb lesz belőle, ha nem keresel könnyebb munkát magadnak – szeppent meg édesanyám.

Kalács helyett tanács. Jobban örültem volna, ha a többi szülőhöz hasonlóan ő keres munkát a számomra. Csakhogy miként várhattam volna el tőle bármit is, ha még saját ügyes-bajos dolgait is a najma intézte? Bezzeg, ha édesapám élne, most nekem sem lennének ilyen gondjaim! De bántott ám engem egyéb is! Mint említettem, egyre tehetségesebben tornáztam. Már elsajátítottam a flikflakot, szaltóztam, kézen álltam, méghozzá olyan szépen és biztosan, hogy bármelyik cirkuszban megálltam volna a helyemet. Hogy miért éppen a cirkuszba képzeltem mindig magamat? Valószínűleg azért, mert ott csodálhattam meg leginkább az akrobaták deltáit, a zsonglőrök ügyességét, a nők kecses hajlékonyságát. Elképzeltem, amint nekem is tapsolnak, bejárom a világot, és nem kell többé nyelnem ezt az átkozott füstöt és szénport, mely mindent belepett ebben a városban. Valamikor ugyan csúnyán felsültem az Olimpia cirkusznál, de akkor még nagyon-nagyon zöld voltam, és szerencsém sem volt a dirivel. Most… Most viszont szívbeteg vagyok – fogott el újból és újból a szomorúság, amíg fel nem világosítottak, hogy nem olyan nagy a baj, ahogy képzelem. A legtöbb sportoló szívnagyobbodással vacakol, mégis elél száz évig. No, ha ők százig, én száztízig élek majd – tért vissza az önbizalmam. Az útépítőknél ugyan demisszionáltam[36], az edzéseket azonban folytattam. És nem csak azt: a tanulást is az estiben – újságoltam derűsen.

– Megint? – tátotta el a száját édesanyám. – És… felvettek?

– Már miért ne vettek volna fel?

– Mert már egyszer otthagytad, meg állásod sincs, ami nélkül szóba sem állnak senkivel.

– Velem szóba álltak. Igaz, előbb meg kellett ígérnem Tóbiás Juliska néninek, hogy, amint munkát találok, másnap már viszem is a szolgálati igazolást a lícibe.

---

[36] Felmondtam a munkahelyemen (lat.–fr.). Igen gyakran használt szó az erdélyi magyarok körében.

– Tehát ő írt be. Még szerencse, hogy iskolai titkárnő a szomszédunk. Egyedül az nem világos, mi az isten csudáját, pardon, fenét, akarsz ezzel elérni, merthogy rövidesen megint felveszed a sátorfád, az ezer százalék.

Ha őszinte akarok lenni, be kell vallanom, hogy nekem sem volt ám teljesen világos, mit teljesen, egyáltalán nem volt az. De kivel nem fordult már elő, hogy olyasmit tesz, amivel maga sincs tisztában, aztán mégis nekivág, mert valami azt súgja, hogy meg kell tennie. Osztálytársaim zöme magam korabeli fiatal volt: Tornya Pál, a történész, Horváth Csaba, a matematikai zseni, Bakos Margit, a kézilabdás… (Ki tudja, hányan élnek ma már közülük!) Tanáraim a régiek: Botescu romántanár, Celler német–latintanár, dr. Simon Ferenc földrajztanár… Nélkülöznöm kellett viszont a nagyra becsült Horger Antal 2-őt, aki nélkül, milyen érdekes, egyből nem éreztem matematikai antitalentumnak magamat. Nem is lett volna ezek után különösebb gond velem, ha végre *megfelelő* munkát találok, mert akárhol nekem sem volt ám ínyemre melózni, így aztán, ha találtam is valamit, az említett ok miatt, anyám szavait idézve: rövidesen felszedtem a sátorfám.

– Akárcsak Albi – summázta najma. – Az egyik tizenkilenc, a másik egy híján húsz.

Csak azt felejtette kidomborítani, hogy én az igényességem, szegény bátyám pedig a betegségéből kifolyólag olyan, amilyen. Konkrétan: megállapították, hogy szétesett a személyisége, azaz szkizofréniás.

A nagyanyám hitte, nem hitte, nem tudom, de az biztos, hogy színleg sohasem vette komolyan, ezért Albinak folyton munkáért kellett kilincselnie. Volt ő már kukta, villanyszerelő, sürgönykihordó, segédmunkás a bányában, fürdőmester, hogy csak a nevezetesebbeket említsem.

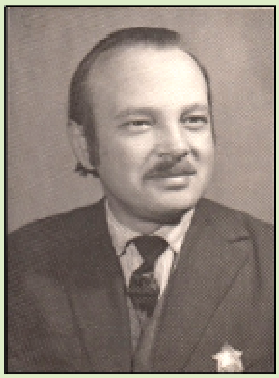

Albi, illetve nagymama, Albi és édesanyám

Miközben Albi meg én munka után koslattunk, Jancsi bátyám elvégzett egy zootechnikusi iskolát, és elfoglalta első munkahelyét Kökösön, egy háromszéki székely faluban. Nagyapó pedig, miután elorozták a házát, földjeit, fogta magát, és negyedszer is megnősült, majd Marosvásárhelyre költözött.

Régi osztálytársaimmal, még Varga Jóskával és Ferenczi Gizivel is ritkán találkoztam. Egy alkalommal véletlenül megbántottam Gizikét.

– Jaj, bocsáss meg! Nem volt szándékos. Hiszen tudod, mennyire… izé… kedvellek, és inkább levágatnám a fél karom, minthogy megbántsalak valamivel – hadonásztam kissé színpadiasan, amikor ráébredtem, milyen udvariatlanul viselkedtem a leánnyal.

Elég komikusan hathattam, mert Gizi és a vele lévő lányok is elkezdtek vihogni. Bezzeg nem vihogtak másnap délelőtt, amikor ráleltek ujjam egyik ízére, amit aznap este nyestem le a tornateremben egy súlyzóval. Tegyük hozzá, nem szándékosan. Ennyire romantikus azért nem voltam, még ha ki is ugortam Hornung Jolánért a vonatból. Most például csak súlyoztam, és az egyik súly ráesett véletlenül az ujjamra. Gizi nyilván arra gondolhatott, amit nemrég kacagott ki a lányokkal, nevezetesen, hogy *inkább levágatnám a fél karom, minthogy megbántsam őt valamivel*. Hát ha a fél karom nem is vágtam le, de az ujjam… Az bizony ott feküdt előttük a tornaterem padlóján. Félelmetes egybeesés, nem? Más biztosan kapott volna az alkalmon, és bevasalja ezért a jutalmat, én inkább szégyelltem, és The End, szakítottam vele is.

De még ott volt Margitka, a kis szöszi a lokálból.

– Te, Margit – mondom neki egy vasárnap. – Meghívott a barátom egy traccspartira. Nem volna kedved velem tartani?

– Traccs vagy szex? – mosolygott rám pajzánul.

– Traccsra, de ha akarod…

– Nem akarom, úgyhogy jó szórakozást! Majd hétfőn meséld el, miről traccsoltatok! – utasított el határozottan, aztán mégis beadta a derekát.

Vettem egy üveg vermutot, és elsétáltunk a repülőtéri blokknegyedbe. Itt lakott a barátom egy csinos garzonban. Kellemesen elbeszélgettünk, iszogattunk, s miután elfogyott az itóka, Istike elszaladt a lokálba egy üveg pezsgőért.

– Amint magunkra maradtunk, elkezdtem a csajszit tapizni. Nem tiltakozott, mint ahogy máskor se, kivéve, amikor le akartam húzni a nadrágját.

– Nana, kisfiú, nem erről szólt a paktumunk.

– Nem szeretsz?

– Nadrágban vagy a nélkül? – ugratott ironikusan.

– Nem mindegy?

– Egyáltalán nem. Nadrágban igen, a nélkül majd, ha odáig jutsz, hogy elvehetsz, mert én *ilyen* jány vagyok.

Ez a jány megint taccsra tett – dirmegtem-dörmögtem magamban –, méghozzá pont akkor, amikor azt hittem, végre gyakorlatilag is megismerem a szerelmet.

Teltek a hetek, hónapok. Már majdnem véget ért ez a tanév is, és én még mindig munka nélkül lebzseltem.

– Kész csoda, hogy nem vágnak ki a líciből – zsörtölődött édesanyám. – De egyébként is, meddig akarod ezt folytatni?

– Amíg nem segít édesanyám is vagy najma, hogy végre megfelelő állást találjak.

– Megfelelő állás? Hát létezik számodra ilyesmi?

– Miért ne létezne?

– Például? Milyen állás érdekelné az én szerelmetes fiamat? Nem mintha máskor nem kérdeztem volna, de eddig még nem igen tiszteltél meg a válasszal.

– Dehogynem! Ismételjem? Szerkesztő, tornatanár, színész, feltaláló, cirkuszista – csúszott ki majdnem a számon, de ezt még idejében lenyeltem.

– Nyolc osztállyal? Álmodik a nyomor. Ezért, barátom, egy kicsivel jobban kellene tanulni.

Most megfogott! Egyelőre se érettségi/egyetemi diplomám, se olyan szorgalmam sincs, amivel kitűnnék a IX. osztályban. Régen azért nem értem rá tanulni, igen, szerintem ez a legtalálóbb szó erre, szóval azért nem jeleskedtem, mert reggeltől estig olvastam. Most meg azért, mert a végkimerülésig tornászom és most már egyre többet írok is. Délelőtt torna, négytől iskola vagy Szuhának bácsi, ugyanis a csapathoz sem lettem hűtlen még. Egyébiránt rájöttem, hogy ha fel akarok lépni a cirkuszban ahhoz, ki kell dolgoznom egy cirkuszi számot is. Fellépni? Nem, immár többet akartam: belépni, miután nekem való állást, úgy tűnik, Petrozsényban sehol sem találok. Szuhának bácsi megpróbált lebeszélni a tervemről.

– Szamárság! Nincs is artistaképző iskolánk. De még ha lenne, sem ajánlanék ilyen életcélt, mert az artisták világa nagyon különbözik ám a mienktől.

– Képzelem, viszont engem pontosan ez izgat.

Edzőnk véleményét osztotta Vaszi, csapatunk sokat próbált veteránja is, aki fiatal korában kötéltáncosként járta az országot.

– Nem akarlak lebeszélni a tervedről, de az artistáknak nincs igazi otthonuk. Egész életükben vándorolnak, ezért nem kötődnek semmihez és senkihez.

– Igen, tudom, mint az ekhós cigányok. És? Legalább megismerem Athént, Párizst, Rómát, láthatom a piramisokat, megfürdök a Gangeszben… Vajon mit láttam én mostanáig ezekből?

– Annyira fontos ez? Nézd ezeket a hegyeket, az égbenyúló ormokat! Itt nincs rohanás, lárma, nem tapossák agyon az emberek… Nem ér ez többet egy büdös metropolisnál?

– Nekem nem.

– Rendben van, akkor nézzük az érem másik oldalát! – fordított egyet a szón a nyurga villanyszerelő. – Egy cirkuszistának naponta kell edzeni, nehogy kiessen a formából. Felfogtad, naponta, alkohol nuku, cigizni tilos, s miközben hol a csuklója, háta, térde fáj, bármikor kitörheti a nyakát is. ***(Részlet a Petrozsényi gyémántok című elbeszélésből)***

Átmenetileg elálltam a tervemtől, és folytattam a munkakeresést. Ha szerencsém van, felvesznek a nyomdába. Ez elég érdekes munka, sőt, bizonyos szinten még az irodalommal is kapcsolatba kerülök, tekintettel, hogy, a könyvkötés mellett, itt nyomtatták a Steagul Roşu című újságot is. A mester, igazgató vagy ki lehetett, szokatlanul kedvesen fogadott, kikérdezte, hol lakom, kik a szüleim, milyen könyveket, napilapokat szoktam olvasni.

– Derék fiú! Nagyon helyes! Bírom a stílusát – villogtatta aranyfogait, miközben hol megsimogatott, hol vállon veregetett, vagy megpaskolta az arcomat.

– Én viszont nem bírom a magáét – fricskáztam orron, amikor már a fenekem is kezdte fogdosni.

Ilyen nincs! – ütögettem ezután én a fejemet. Miért kell nekem mindig ilyen főnökökbe botlanom! Esküszöm, ha legközelebb megint megesik, elszegődöm a Paringra juhásznak.

Egyik nap összefutottam a főutcán régi rajztanárommal, Nagy Ervinnel.

– Tiszteletem, tanár úr!

Váltottunk néhány szót, majd megkérdezte, nem ismerek valakit, aki modellt állna egy freskóhoz.

– Ingyen vagy pénzért?

– Pénzért. Nem gazdagodna meg belőle, de miután nem a Fondul Plastic[37], hanem mi, festők fizetjük a saját zsebünkből, én inkább baráti gesztusnak, mint tiszteletdíjnak nevezném.

– Mégis mennyiért?

– Két lejért óránként – válaszolta halkan, restelkedve, mire majdnem elnevettem magamat, ezért sietve hozzátette. – Később megduplázzuk. Ez van! Sajnos. De hát, mit tegyünk, ha ilyen szegények Petrozsényban a piktorok.

– Én elvállalnám – nyújtottam kezet a festőnek.

Állásom nem volt, az időmből kitellett, ezen túlmenően rokonszenveztem is a tanárral. Szénfekete hajú, szemű és szemöldökű fiatalember volt, nálam kb. tíz-tizenöt évvel idősebb. Az iskolában azzal figyeltem fel rá, hogy bármennyire is zajongtunk, ő sohasem jött ki a sodrából. A helyi bányász egyetem megbízásából egy monumentális falfestményen dolgozott Szilágyi Géza, Béla és más festők hathatós közreműködésével. Itt, az ő körükben ismertem meg Mátyás Józsefet, Fodor Kálmánt, találkoztam Tellmann Ferenccel, Walter Frigyessel. Valamennyi okos, művelt festőművész, akiktől rengeteget lehetett tanulni. A mural témája szerint több félmeztelen munkással együtt kellett felemelnünk valamit. Miután amúgy is le kellett vetkőznöm, felhasználtam az alkalmat, és eltornászgattam egy-egy szünetben.

---

[37] A Petrozsényi Képzőművészeti Alkotó Közösség román elnevezése.

– Jé, maga tornászni is tud! – csodálkozott Géza, az idősebb Szilágyi, és attól kezdve már edzés közben is rajzolgattak, tanulmányozták a különböző izomcsoportok működését.

A dolog annyiban figyelemreméltó, hogy itt, ebben a szűk műteremben tanultam meg az erőkézenállást fekvő helyzetből. Ez olyan teljesítmény, amit azóta sem láttam soha életemben senkitől legyen az tornász, akrobata, akárki. Térdeplő helyzetből láttam, az nem nagy kunszt, de lendület nélkül, hason fekve…? Tessék kipróbálni!

Illusztráció

Iskolai átlagom tanév végén 6,19 (VIII. o-ban 5,89), és semmi matematikai pótvizsga. Nem volt könnyű ciklus, de ezen is túlestem. Osztályfénykép, vakáció, aztán felsőbb fokon, nagyobb kihívásokkal folytattam a tanulást.

Pro primo: megtanultam németül dr. Ernst Häckel kétkötetes nyelvkönyve segítségével. Nekifogtam úgy november felé, és 1960 áprilisában kissé döcögve, de már mindenről szabadon tudtam eszmét cserélni. Makkai Endre tiszteletes, azaz Bandi bácsi megismertetett egy fiatal evangélikus lelkésszel, így már társam is volt, akivel rendszeresen gyakorolhattam.

– Ich wünsche Ihnen einen recht guten Tag! Wie geht es Ihnen, verehrter Herr Lehrer?[38] – köszöntem egyik reggel volt némettanáromra folyékonyan.

Ahogy rám nézett, már az egyedül megérte megtanulni németül.

A második kihívást a cirkuszi számok kieszelése és begyakorlása képezte. A kézenállást már művészi fokon elsajátítottam. De mit ér egy szimpla kézenállás a cirkuszban? Semmit. Egy cirkuszi akrobatának legalább fél kézen kell tudnia állnia. Nekem nem ment, és edzőm sem volt, mint a budapesti artista iskolásoknak. Próbáltam így, próbáltam úgy. Totális kudarc.

[38] Jó napot kívánok! Hogy van, tisztelt tanár úr? (ném.)

Még elméletileg, bár ez a legkevesebb, sem pedzettem, mit kell tennem ahhoz, hogy elérjem a célomat. No, majd idővel. A világot sem egy nap teremtette az úristen. Addig is szokjunk a magassághoz, mert egy magasságtól félő tornászból sohasem lesz ekvilibrista! Kezdtem a fáramászással, aztán következtek a sziklák, kilátótornyok, kézen álltam öt-hat egymásra rakott széken, szakadékok peremén… Számok. 1. Kézállás két hosszában felállított párhuzamos deszkán. 2. Egyensúlyozás a hengeren. 3. Ugyanez ülő helyzetben két széklábon. Hosszú-hosszú hónapokig gyakoroltam anélkül, hogy édesanyám vagy más sejtené, mivel foglalatoskodom a szobában. Nagymama nem jött számításba, mert akkor már végleg kiköltöztünk az udvarba, egy szoba-konyhás lakrészbe, és ugyanúgy fizettük „doamna Katonának[39]" a lakbért, mint a többi albérlő.

Különben új taggal gyarapodott a családunk: megérkezett Jancsi Kökösről. Megszűnt a munkahelye, új állás után kellett néznie. Milyen magas, jóképű fiatalember lett a bátyámból! Csak ne morogna mindig, amiért én édesanyám jóvoltából munka nélkül is megélek. De elállna a szeme-szája, ha megtudná, milyen nehéz és nyaktörő mutatványokon dolgozom. El, hogyne, bár attól még alighanem tovább piszkálódna, mert ilyenek az emberek: csak azt tekintik munkának, amiért fizetnek.

A téli vakáció előestéjén váratlanul felszámolták az osztályunk. Nem volt ki a létszám, kimaradt két tanuló a csoportból. Ezt a szemétséget! Hogy lehet év közben megszakítani egy oktatási folyamatot? Az osztály, mit tehetett egyebet, átiratkozott a román tagozatra. Nem a rosszmájúság beszél belőlem, de szerintem épp ezt tervezték az illetékes elvtársak. Két hétig izzadoztam az osztály legutolsó padjában, miközben alig értettem az előadásokból valamit.

– Hát édesanyám, egy életem, egy halálom, én bizony bemondom az unalmast.

– Mit csinálsz?

– Nem tanulok tovább, ugyanis nekem ez az irodalmi román túl magas, ami még hagyján, ha nem lenne itt a matematika – vallottam be szégyenkezve. – Jövőre pedig, huh, már analitikus mértant és differenciál-integrálszámítást tanulunk. De hát hogy oldjak meg bármilyen példát is, ha még magyarul sem boldogulok.

Édesanyám, legnagyobb csodálkozásomra, most kivételesen megértett, ami abból fakadhatott, hogy ő sem tudott helyesen románul. Persze titkolta, és váltig azért szorongott, nehogy rájöjjön erre a főnöke is a suliban.

– Ebben az esetben iratkozz más lícibe. IX és fél osztályod van, úgyhogy elég szamárság lenne menet közben leállni.

– Az, csakhogy hova, ha a mi csoportunk volt az egyetlen magyar osztály a szerálban.

– Vásárhelyre – vágta rá azonnal, mintha éppen akkor jutott volna az eszébe. – Elfelejtetted, hogy nagyapó is ott lakik?

Két nap múlva már az öreg előtt magyarázgattam, mi szél fújt hozzájuk. Megjegyzem, előfordult már máskor is, hogy a szüleim, illetőleg najma elküldött az öreghez.

– Mondd meg a nagyapádnak, hogy üdvözlöm, és szívesen laknál vele egy kicsit nála is.

Nagyapó térült-fordult s már hozta is az útiköltséget magával.

– Mondd meg a nagyanyádnak, hogy viszontüdvözlöm, és neked is nagyon örülök, de pillanatnyilag nem vagyok olyan helyzetben, hogy egy-két napnál tovább bárkit is „vendégül" láthassak.

Így mondta volna most is, ha sietve fel nem világosítom, miszerint nem nála, hanem a kollégiumban laknék, ha lehetne.

– Semmi akadálya. Igaz, Iluskám? – fordult a feleségéhez megkönnyebbülten.

– Abszolút! – helyeselt a vékony, madárarcú öregasszony. – Miután a Papiu Ilarian líceum van közelebb a központhoz, no meg hozzánk is, én elsősorban ezt javallnám.

A Papiu igazgatója udvariasan fogadott. Fel is vett volna a lícibe, csak éppen kollégiumi férőhelyet nem tudott biztosítani. Sem ő, sem más az egész városban.

---

[39] Katona (nagyságos) asszonynak. (rom.)

– Írós vaj, itt a baj, merthogy nálam sajnos nem lakhatsz – jelentette ki kerek perec borvirágos orrú, félszemű nagyapám. – Ugye, megérted? Egy szoba-konyhás lakásban hárman aligha férnénk el.

– Elalhatnék a konyhában. Nekem ez nem jelent problémát, és két év hamar eltelik.

– Dixi[40] – tácsolt le[41] idegesen. – Ebben a szűk konyhában nem férne el egy dikó sem, különben sem arra való. Ott főznek, esznek, amice.[42]

– Ámen – hagytam rá nem kevésbé idegesen, és még aznap visszautaztam az anyámhoz.

– Semmi vész! Rómába több út is vezet, gyerekek! – nyugtatott meg ekkor bennünket Nusi néni, anyám legjobb barátnője. – Iratkozzon be Pali az l.n.t.-re, azaz látogatás nélküli tagozatra, ahol ugyanolyan diplomát szerezhet, mint az estiben vagy nappalin, igaz, ugyanannyit is kell tanulni.

A szót tett követte, és egy belső hangra hallgatva folytattam a tanulást. Ami a munkát illeti, hol dolgoztam, hol nem, ezen a tagozaton egyébként már nem is követelték, hogy dolgozzam. Időnként beugrottam egy-két konzultációra, év végén vizsga, és rövidesen máris a kezemben díszelgett a X., majd XI. osztály elvégzéséről szóló bizonyítvány.

– Na még az érettségi, és jöhet az egyetem – biztattam anyámat. – Erre azonban még várnunk kell kerek egy esztendőt.

– Az érettségi vagy egyetemi vizsgára?

– Mindkettőre, ugyanis az egész Hunyad megyében egyetlen magántanuló van, és az is én vagyok, miattam pedig nem hívnak össze egy egész komissziót – világosítottam fel anyámat.

– Kivárjuk. Aztán milyen egyetemre mennél, vagy azt még nem tudod?

– Történelem–német szakra. Én is pedagógus akarok lenni, mint édesanyám.

Eszerint feladtam? Már nem akartam artista lenni, ahogy terveztem? Szó sincs róla, akartam. Viszont nem voltam biztos benne, hogy sikerül, mert der Mensch denkt, Gott lenkt: ember tervez, Isten végez, és ha elesek az egyiktől, még mindig ott a másik… tartalékban.

Anyám elérzékenyülve csókolt homlokon.

– Mégsem vagy te olyan elveszett ember, mint gondoltam – ismerte be elismerően.

Ezekben az években leveleztem egy NDK-beli artistával. Egyrészt nyelvgyakorlás céljából, másrészt azért, hogy megtanítson néhány trükkre a félkézállást illetően. Nem sokkal ezután megismerkedtem egy ugyancsak német, de romániai, pontosabban szebeni kislánnyal szintén nyelvgyakorlás céljából. Pár hónapig vele is leveleztem, és álmomban sem képzeltem, milyen érdeklődéssel kísérik episztoláimat a Securitátén. Egy szép napon aztán ez is kiderült.

– Jó, hogy jössz. Kerestek – döbbentett meg Jancsi, amint éppen edzésről vánszorogtam haza holtfáradtan.

– Kicsoda?

– A szekuritáte.

– Ne őrjíts!

– De bizony, isten engem úgy segéljen. Rólad érdeklődtek. Olyasmiket kérdeztek, hogy honnan tudsz németül, kivel levelezel, hány éves vagy, kik a barátaid?

– Ezt is megkérdezték?

– És még sok más egyebet, legvégül elkérték a leveleidet, és a lelkemre kötötték, nehogy egy szóval is eláruljam valakinek, kik és miért jártak itt.

Sosem voltam ijedős, de most megijedtem. Hallottam egyet-mást a Securitátéról, és csöpp kedvet sem éreztem lepaktálni a vitéz urakkal. Egy hónapig senki sem zaklatott, majd visszahozták a leveleimet, és felfüggesztették nyomozást.

A tornacsapatban lassan én lettem Szuhának bácsi első számú kedvence, s bár egykori barátaim sorra leléptek, itt új barátokra találtam Flórián,Tisi, Ţintea és Vivi személyében. Közülük

---

[40] Megmondtam, azaz nincs vita. (lat.)
[41] Letorkolt. (erdélyi tájszó)
[42] Barátom. (lat.)

egyik sem tudott magyarul, bár Tisi anyja színtiszta magyar volt. Budescu Tisi volt egyúttal a második legmagasabb és legizmosabb is a csoportban. Egyébiránt ő is ugyanabba az esti iskolába járt, mint a többiek, azaz egy 7-8 km-re fekvő, Lónya nevű kisvárosba. Flórián Teofil volt a legalacsonyabb és meglehetősen vékony testalkatú. Ő Petrillán lakott, és segédmunkásként lapátolt az ottani bányában. Ţintea inkább férfias sármjával tűnt ki, plusz a házilag összetákolt miniporondjával. Itt szoktunk súlyozni és gyakorolni a nyújtón, trapézon, hellyel-közzel pedig Szuhánek bácsi kertjében, aki, szerencsémre, igen kedvelte a talajtornát és az akrobatikus tornaelemeket, melyek közül egy-kettő a nyomdász Vivi jóvoltából a helyi lapban is megjelent. Egyszer feltűnt Makkai tiszteletes fia, János is, de mivel nem győzte szusszal, és a szívét is folyton fájlalta, elég hamar odébbállt.

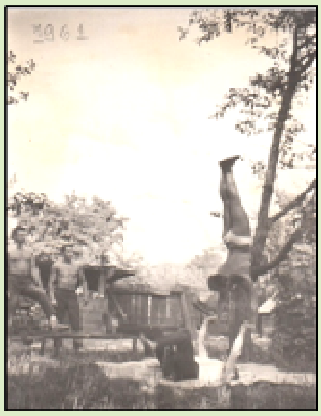

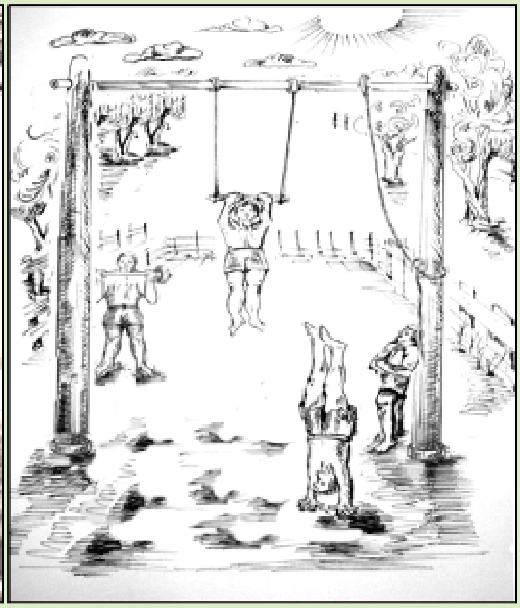

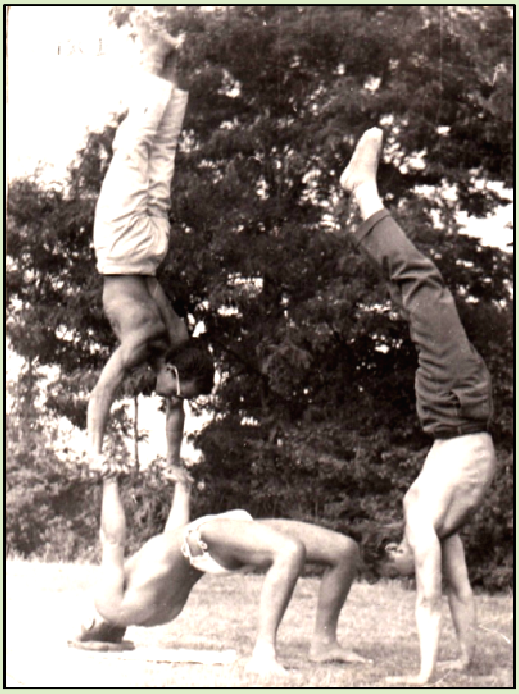

A továbbiakban figyelmükbe ajánlom a **Délibáb** című elbeszélést! Hogy miért, remélem, már az első oldalon kitalálják.

Délibáb (3/1)

Kedves Barátom!

Örömmel hallom, hogy újabban cirkusztörténeteket forgatsz, helyesebben forgatnál megfelelő sztori birtokában. Őszintén szólva meglepett, hogy rám gondoltál, hiszen én sohasem dolgoztam cirkuszban, de még hasonló helyeken sem. Mi tagadás, szerettem volna, sőt, hosszú ideig lestem, kerülgettem is az arénát. Sajna hiába, noha tizenhárom évig tornásztam, és olyan számokat dolgoztam ki, amiket profi artisták is meg-megtapsoltak. Utána slussz, nincs

tovább, ugyanaz maradtam, aki ma is vagyok: szürke kis egér az egerek között. Ezért nem értem, mit akarsz egy olyan sztorival, amely elejétől végig merő bevezetés, utazás a cirkuszba, vagy inkább a cirkusz körül. (Lásd Jules Verne Utazás a Holdba, illetőleg Hold körül című regényeit!) Ám legyen, dióhéjban elmesélem cirkusszal kapcsolatos élményeimet, hátha fel tudsz belőlük használni készülő dokumentumfilmedhez (?) valamit.

Baráti szeretettel

Pali

1

Nem tudom, járt-e valaki Petrozsényban valaha. Petrozsény, románul Petroşani, füstös bányászváros volt az erdélyi Zsil partján, köröskörül hegyek, köztük a 2529 méteres Paringgal, amelyről gyakran még nyáron se olvadt le a hósüveg. Nekem tetszett – legalábbis eleinte – a sebes vizű Malea és a büszke Mândra-hegy is, no meg a momârlanok, akik erős, mokány lovakon ügettek le a hegyekből. De hát omnia fluont, omnia mutantur: minden folyik, minden változik. A momârlanok eltűntek, még az éghajlat is lehűlt, és én egyszerre fázni, dideregni kezdtem, szűknek láttam az utcákat, a várost, az egész Petrozsényi-medencét. Úgy éreztem, bezártak, és a Kárpátok az őreim, akik eltakarják a kilátást, ráülnek a lelkemre, és lassan megfojtanak. Hacsak ki nem sütök valamit. Csakhogy mit, milyen úton-módon törjek ki ebből a füstből, koromból? Tisztább, színesebb régiókba vágytam, ahol melegebben süt a nap, merészen száll a képzelet, és ugyanolyan szabadon járhatok-kelhetek, mint a szabad momârlanok valamikor.

Ekkor született meg bennem a gondolat: akrobata leszek. A cirkuszokban nincs korom, ott minden csupa szín, fény, mozgás, megismerem Bukarestet, Londont, Rómát, a közönség tapsol. Bis! Bis! – sikoltják a tinik, és én könnyedén hajlongok jobbra-balra. Pereg a dob. Mindenki engem néz, értem drukkol, megbámulják a bátorságom, az izmaim.

Tizenhét éves voltam, elég magas, vállas legény, nem túlságosan izmos, ám annál erősebb. Fizikailag, lélekben, igen, főleg lélekben, mert hittem, és harcolni, szenvedni is tudtam a hitemért. Meg voltam győződve, hogy az ember többre hivatott, mint hogy naponta öt-hatkor keljen, elbaktasson a bányába, aztán kettőkor holtfáradtan, porosan, piszkosan vánszorogjon haza. Én magam sose voltam bányász, de a Zsil-völgyiek zöme az volt: a barátaim, ismerőseim, és minél hosszabb ideje éltem közöttük, annál jobban éreztem a tárnák vonzását, a csillék súlyát a drótkötélpályán. Lent szénpor, fent szénpor… Aki tehette, nyakalt, és aki beszívott, átmenetileg elfelejtette, milyen taposómalomba született. Tehát ittak, néha bizony magam is, bár sejtettem, hogy a megoldást a crâşman (kocsmán) kívül kéne keresni.

A cirkusszal tizenkét éves koromban ismerkedtem meg először. Betanultam pár illuzionista számot, és jelentkeztem egy utazó cirkuszban. Ember tervez, isten végez. Bemutatkozásom ugyan sikerült, a cirkuszigazgató mégis meggondolta magát. Akkor verset írok – kerestem a kitörés másik lehetőségét, mert hiszen a költők, írók sem akárkik, továbbá fölös energiámat levezetendő el kezdtem intenzíven tornászni. Szuhánek bácsi, egy kopasz, hatvan felé járó autószerelő volt az edzőm, aki ingyen, csak úgy passzióból foglalkozott a fiúkkal. Rám hamar felfigyelt, és megpróbált minél többet kihúzni belőlem. Négy év múlva én vittem a prímet a fiúk közt, ilyen téren tehát kimozdultam a holtpontról. Ügyes, jókötésű legények – állapították meg egyszer a városi Sportszövetségben, és ennyiben maradtunk, a továbbiakban a kutya sem törődött a csapattal. Nem rendeztünk versenyeket, bemutatókat, gyakran kiszorultunk még a tornatermekből is. Magyarán: a város sportvezetése akkoriban a futballon kívül nem látott fantáziát semmilyen sportágban, különösképp a tornában, amelynek a becsületét csak jóval később Nadia Comăneci tudta kivívni. Ilyen lelki és anyagi támogatás mellett ki gondolhatott rendszeres edzésre! Hiszen még a tornaterem fűtését is mi, fiúk finanszíroztuk, amikor beköszöntöttek a hideg, petrozsényi évszakok.

– Ez van – vonogatta vállát az öreg tehetetlenül. – Torna? Kit érdekel? Futball? Hű, az pénzes sport, arra a Szövetség is kinyitja a bukszáját, úgyhogy ha fel akartok törni, gyerekek,

labdarúgónak menjetek! Akkor lesz prémium, külföldi vendégszereplés, munka nélküli munkahely és effélék.

Nos, egyesek meg is fogadták a tanácsát, mások viszont fogták magukat, és beültek a csehóba. Tiszta sor. Nyilván én is ezt teszem, ha felhagyok a tornával. Hát nem, azért sem! Ha elmaradnak az edzések, tornászom otthon, egyedül. Hiszen annyi mindent szeretnék még tanulni. A híd megy, a fejállás hibátlan, de a flikflakkal már vannak problémák, aztán ott a kézállás, előre-, hátraszaltó… Végül ezeket is elsajátítottam elkápráztatva ezzel a legmarkosabb bányászfiút is.

– Még egy-két év, néhány különleges mutatvány, és akár artistának is felcsaphatsz – biztatott egyik barátom a csapatból.

Ezzel legtitkosabb gondolataimat mondta ki. De hát ehhez még ki kellett találni azt a néhány különleges mutatványt, hozzá a rekviziteket, és ha már minden egyben van, következett volna a kérdések kérdése: sikerül-e a felvételi vizsgám a cirkuszba.

2

Napokig töprengtem, variáltam, kombináltam. Hasztalan, egyetlen olyan szám sem jutott az eszembe, ami nemcsak különleges, hanem új is lett volna egyúttal.

– Szerintem felejtsd el az egészet – tanácsolta Vaszi, csapatunk legidősebb tornásza, egy sovány, magas villanyszerelő, aki maga is kötéltáncos volt valamikor. – Nehéz kenyér ez, pajtikám. Egy artista folyton úton van, keményen edz, és fáj, mindig fáj valamije: a csuklója, háta, karja, lába. Alkoholt, kávét nem ihat, a bagózás tilos, azonkívül sohasem tudhatja, mikor esik le a trapézról, kötélről, melynek következményei egész életét megváltoztathatják. Miért nem tanulsz inkább mérnöknek?

Véleménye, amelyhez maga Szuhánek bácsi is csatlakozott, szinte letaglózott, és hosszú ideig kísértett. Egyedül Ţintea lelkesedett a tervemért. Szerencsére (vagy szerencsétlenségemre!) hamar összeszedtem magamat, és kétszeres erővel kerestem a megoldást.

– Hogy haladsz a számokkal? – kíváncsiskodott néhány hónap múlva Ţintea a tornateremben. – Kitaláltál már valamit?

– Ki, de még kell egy év ahhoz, hogy igazán beérjen – válaszoltam magabiztosan, tudniillik addigra valóban megszülettek a számaim.

– Bemutatnád nekünk is? – állt körül a többi tornászbarátom: Tisi, Vivi és Flórián.

– Majd jövőre. Nem eredeti számok, mint ahogy terveztem, viszont bármelyik cirkuszban felléphetnék velük, ha akarnám – büszkélkedtem a fiúknak.

– Mégis milyenek? Legalább magyarázd el, kérlek!

– Azt hiszitek, hazudok? – lestem el Vivi kacsintását mérgesen. – Bine. (Jó.) Képzeljetek el nyolc palackon két egymásra tett asztalkát, legfelül két székkel, körülbelül így – rajzoltam le a mutatványt egy papírra:

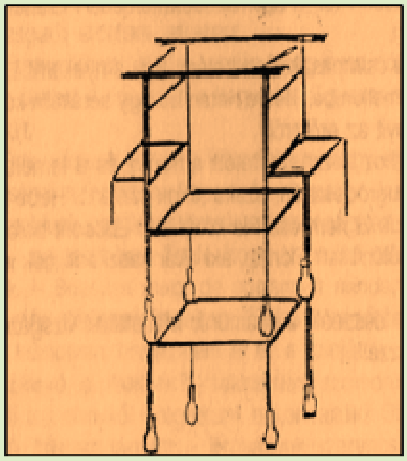

– Igen, és?

– Látjátok a támlákon ezt a két rúdfélét? Erre teszek egy hengert, a hengerre deszkát, utána jöhet a kézállás.

– A hengeren? – hitetlenkedett Flórián?

– Előbb a hengeren, utána két függőleges, egymással párhuzamos deszkán is.

– Nem semmi! – tátotta el a száját ezúttal Tisi barátom. – Más?

– Türelem! Egy év múlva mindent láthattok. Még egy félkézállást is, ami szintén nem semmi.

Hogy az ázsióm megnőtt, az nyilvánvaló. Még partnert is szereztem Flórián személyében. Ő volt a legkönnyebb, fejjel kisebb nálam. Segédmunkásként gürizett a petrillai szénbányában, emellett (esti iskolában) tanult, tornászott, festett és rádiókat javított. Amint látható, nem csak én akartam kitörni ebből a hegyek miatt idillikusnak tűnő, de valójában rideg-sivár világból.

Ettől kezdve három helyen edzettem: a csapatban, otthon és Ţinteaéknál, ahol életemben először lengtem a trapézon. Kint lógott a kertjükben két, kb. tíz méter magas pózna közt. Csak a háló hiányzott, de hát istenem, a cirkuszban sem volt mindig ilyesmi. Ide – Ţintean kívül – leginkább Tisi, Flórián és Vivi járt edzeni, valamennyi izmos, magas fiatalember. Ţintea szobafestő volt, Tisi hivatalnok, Vivi nyomdaipari dolgozó. Munkájuk mellett tanultak, tornásztak, s még a kocsmák tájékára sem tévedt egyik sem, ami petrozsényi viszonylatban szinte különleges erénynek számított. Egyszer a súlylökést gyakoroltuk kisebb-nagyobb sikerrel. Jó ideje versengtünk, ám a golyót egyikünknek sem sikerült négy méternél messzebbre eldobni.

– Most figyeljetek! – jöttem ki a béketűrésből, felkaptam a súlyt, és teljesen szabálytalanul, mint egy kavicsot hajítottam előre.

Kerestük a golyót négy méteren, öt méteren. Eltűnt. Tűvé tettük érte az egész kertet, mégse bukkantunk a golyóra.

– Még ilyet! – hüledeztünk értetlenül. – Elnyelte a föld, a mennykőbe!

Végül a kerítésen túl, a szomszédék kertjében találtunk rá, úgy tíz méterre, mélyen a földbe fúródva.

Máskor öt fiú csimpaszkodott rám. Egy a nyakamba, kettő oldalról és kettő a mellemre, illetve hátamra, így sétáltam körül a kiskertet. Csoda, hogy a hátgerincem össze nem roppant a hatalmas súly alatt! De hát hallgattam én akkoriban az eszemre! Kezdetben nagyon féltem a magasban. Aztán ezt is megszoktam a trapézon és kézenállás közben fent a háztetőn, kint a strandon, az ugródeszkán, szakadékok szélén stb. Bár mindnyájan vigyáztunk magunkra, hébe-hóba azért le-lepottyantunk, és ilyenkor hol a bokánk ficamodott ki, hol a csuklónk rándult meg. És? Ebcsont beforr, különben is ez együtt jár az akrobatikus tornával.

Flóriánnal nálam, otthon is edzettünk. Hogy honnan volt ehhez annyi ereje, energiája, nem tudom. De bírta, valami nagyon hajthatta belülről ezt a szép arcú, arányos termetű csillésfiút. Még jobban is, mint engem, de hogy mi…? Sohasem kérdeztem, ő meg sohasem dicsekedett el vele. Így állt össze a repertoárunk, így értünk meg a porondra. Csupán a porond, engedély és közönség hiányzott.

3

Első lépés: felvételizni a cirkuszban. E célból több kérvényt is megírtunk, illetőleg tájékoztatást kértünk a bukaresti állami cirkusztól anélkül, hogy bárki is figyelemre méltasson bennünket. Márpedig vizsga nélkül (a régi időkkel ellentétben, amikor csak a tudás számított) senki sem lehetett Romániában artista. Ez eddig rendben van, ha ez a törvény, vizsgázzunk. Csakhogy mikor, mert erről mi soha egy közleményt sem olvastunk.

– Hívjuk fel őket telefonon! – indítványoztam Flóriánnak. – Ha így sem reagálnak, agyő, aréna, mehetünk vissza Szuhánek bácsihoz tornászni.

– Hívjuk.

Erre elkocogtunk a postára, befizettünk egy háromperces beszélgetésre, és vártuk, hogy felvegyék a kagylót a fővárosban. Na végre! Két óra múlva összekapcsoltak bennünket.

– Halló! Állami Cirkusz?

– Igen.

– A Pitar Moş-i központból?

– Kivel beszélek? – reccsentett rám egy borízű hang bosszúsan.

– Nándili Nándi vagyok Petrozsényból – füllentettem. – Bocsánat a zavarásért, csak azt szeretném kérdezni, mikor lesz a legközelebbi felvételi vizsga a cirkuszban?

– Amikorra hirdetjük. Kísérjék figyelemmel az Informaţia Bucureştiului (Bukaresti Tájékoztató) újságot, és megtudják.

– Persze, persze, de én pont arra lennék kíváncsi… Letette – bámultam megrökönyödve Flóriánra.

– Várj, majd én! – hívta fel ő is a központot. – Itt Fufu Teodor ezredes beszél.

– Román Állami Cirkusz. Parancsoljon, ezredes elvtárs!

– Kérem, informáljon pár szóban, mikor tartják az artistavizsgákat! – pattogott kurtán, katonásan.

– Mert?

– Most maga kérdez, vagy én kérdezek? Halló, ott van még? Nem hallottam a válaszát.

– Bocsánat. Sajnos az az igazság, hogy még magunk sem tudjuk pontosan. Az idén semmiképp. Talán jövőre.

– Ezt nevezem precíz válasznak! – csapta le a kagylót dühösen. – Becsszó, egyszer még szétverem ezt a kuplerájt.

Mit tehettünk, vártunk, közben kifundáltam, hogy addig is lépjünk fel a petrillai kultúrház színpadán. Petrozsényban nem mertünk, talán be sem fogadtak volna bennünket, a tőle négyöt km-re fekvő városka azonban nyilván örülne, ha fellépnénk – fejtegettem Flóriánnak lelkesen.

– Felőlem – egyezett bele Teofil, aztán az utolsó pillanatban mégiscsak meghátrált. – Bocsáss meg, de engem itt sokan ismernek, és van pár rosszakaróm is a városban, úgyhogy elég egy hiba, a legapróbb tévedés, és már ki is fütyöltek. Előbb a nézőtéren, később az utcán, nem, komolyan, ennyit nem ér nekem ez a színjáték.

– Oké! Te tudod – legyintettem, aztán új ötletem kerekedett. – Menjünk Dévára! Ott senki sem ismerhet, ráadásul véletlenül akrobatát keresnek – lobogtattam meg a Scânteia Tineretului (Az Ifjúság Szikrája) című napilapot.

– A varieténél?

– Hol másutt? Van ez is olyan klassz, mint a cirkusz, ha nem még klasszabb. Na, ez a színjáték sem érdekel?

– Induljunk!

Felszálltunk a vonatra, és három óra döcögés után megérkeztünk Kőműves Kelemen nevezetes várához.

– A hirdetésre jelentkeztünk – nyomtam a napilapot a hirtelen felbukkanó portás kezébe.

Micsoda rumli! – néztem körül csodálkozva. A színház folyosóin csupa kacat, vödrök, létrák és egyebek. Az egyik helyen festettek, a másikon az ajtókat, ablakokat mázolták. Így fogadják ezek a vizsgára jelentkezőket?

– Jöjjenek utánam!

Bevezetett egy festékszagú szagú irodába, ahol egy mészporos ruhájú férfi, feltehetőleg maga az igazgató kavargatta mélán a kávéját.

– Akrobaták. Az újsághirdetésre jelentkeztek.

– Késő. A varieténk néhány napja kimúlt – mutatott körül keserűen a szobában.

– Hogyhogy kimúlt? – paprikázódott fel Flórián. – Akkor ez a hirdetés mit jelent? – emelte fel a Scânteiát.

– Már semmit. Nagyon sajnálom, de időközben megszűnt a varieté tagozat. Így határoztak odafent. Javaslom, jelentkezzenek vizsgára a Bukaresti Állami Cirkusznál.

Ez ám a fiaskó! Döcöghettünk vissza Petrozsényba.

– És most? – vakargatta a fejét Flórián. – Hogyan tovább, művész úr?
– Folytatom a felvételit, csak nem a cirkuszba, hanem valamelyik felsőfokú intézetbe. Te?
– Nem tudom. Lehet, hogy én is így teszek. Hacsak el nem visznek addig bakának.

1962-ben összeállt az érettségi kvartett. Társaim Dévaról jöttek Petrozsényba vizsgázni, nevezetesen Ványa Mihály fogtechnikus, Schreiber…, egy tanárnő felesége meg Pop Elza, akire sajnos már nem emlékszem. Vizsgám sikerült. Következő célpont a temesvári egyetem!

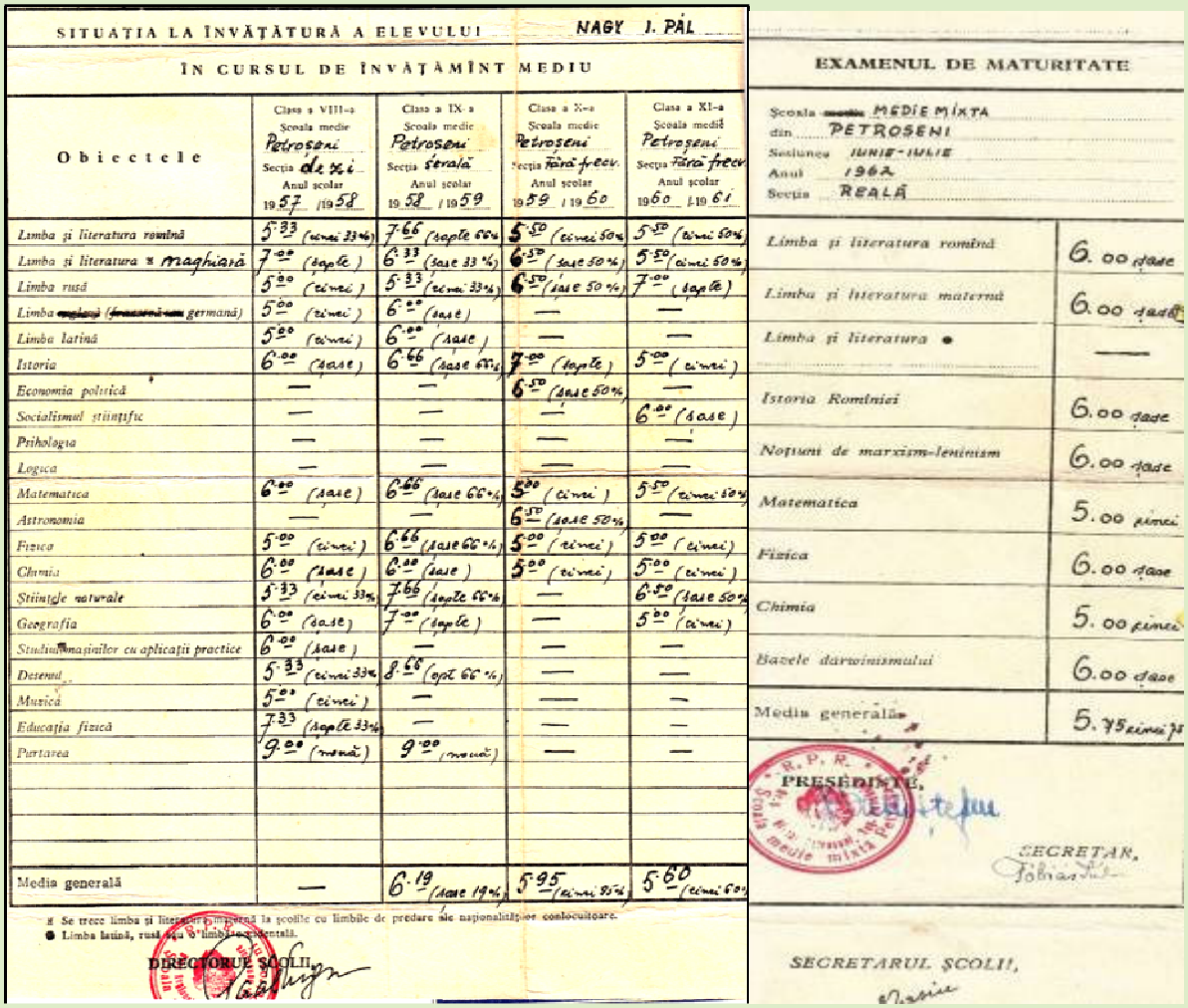

SITUAȚIA LA ÎNVĂȚĂTURĂ A ELEVULUI NAGY I. PÁL

ÎN CURSUL DE ÎNVĂȚĂMÂNT MEDIU

Obiectele	Clasa a VIII-a, Școala medie Petroșani, Secția de zi, Anul școlar 1957/1958	Clasa a IX-a, Școala medie Petroșani, Secția seală, Anul școlar 1958/1959	Clasa a X-a, Școala medie Petroșani, Secția fără frecv., Anul școlar 1959/1960	Clasa a XI-a, Școala medie Petroșani, Secția fără frecv., Anul școlar 1960/1961
Limba și literatura română	5.33 (cinci 33%)	7.66 (șapte 66%)	5.50 (cinci 50%)	5.50 (cinci 50%)
Limba și literatura maghiară	7.00 (șapte)	6.33 (șase 33%)	6.50 (șase 50%)	5.50 (cinci 50%)
Limba rusă	5.00 (cinci)	5.33 (cinci 33%)	6.50 (șase 50%)	7.00 (șapte)
Limba ~~engleză~~ (~~franceză~~) germană	5.00 (cinci)	6.00 (șase)	—	—
Limba latină	5.00 (cinci)	6.00 (șase)	—	—
Istoria	6.00 (șase)	6.66 (șase 66%)	7.00 (șapte)	5.00 (cinci)
Economia politică	—	—	6.50 (șase 50%)	—
Socialismul științific	—	—	—	6.00 (șase)
Psihologia	—	—	—	—
Logica	—	—	—	—
Matematica	6.00 (șase)	6.66 (șase 66%)	5.50 (cinci)	5.50 (cinci 50%)
Astronomia	—	—	6.50 (șase 50%)	—
Fizica	5.00 (cinci)	6.66 (șase 66%)	5.00 (cinci)	5.00 (cinci)
Chimia	6.00 (șase)	6.00 (șase)	5.00 (cinci)	5.00 (cinci)
Științele naturale	5.33 (cinci 33%)	7.66 (șapte 66%)	—	6.50 (șase 50%)
Geografia	6.00 (șase)	7.00 (șapte)	—	5.00 (cinci)
Studiul mașinilor cu aplicații practice	6.00 (șase)	—	—	—
Desenul	5.33 (cinci 33%)	8.66 (opt 66%)	—	—
Muzică	5.00 (cinci)	—	—	—
Educația fizică	7.33 (șapte 33%)	—	—	—
Purtarea	9.00 (nouă)	9.00 (nouă)	—	—
Media generală	—	6.19 (șase 19%)	5.95 (cinci 95%)	5.60 (cinci 60%)

x Se trece limba și literatura materină la școlile cu limbile de predare ale naționalităților conlocuitoare.
● Limba latină, rusă sau a 6-a limbă străină.

DIRECTORUL ȘCOLII,

EXAMENUL DE MATURITATE

Școala ~~medie~~ MEDIE MIXTA din PETROȘENI
Sesiunea IUNIE-IULIE
Anul 1962
Secția REALĂ

Limba și literatura română	6.00 șase
Limba și literatura materină	6.00 șase
Limba și literatura ●	—
Istoria Romîniei	6.00 șase
Noțiuni de marxism-leninism	6.00 șase
Matematica	5.00 cinci
Fizica	6.00 șase
Chimia	5.00 cinci
Bazele darwinismului	6.00 șase
Media generală	5.75 cinci 75

PREȘEDINTE,
SECRETAR,

SECRETARUL ȘCOLII,

A középiskola és érettségi vizsgám jegyei

A minél sikeresebb felvételi érdekében rászántam magam egy kéthetes előkészítő kurzusra. Úgy tanultam, mint egy megszállott. Szinte megállás nélkül reggel nyolctól éjjel két óráig. Pedig akkoriban őrült meleg volt. 40 C° árnyékban. Klassz város ez a „Kis Bécs a maga barokk, bizánci és egyéb stílusú építményeivel, csodálatos templomaival, parkjaival. A villamosok ugyan eléggé zakatoltak, ellenben praktikusak. A város lakossága vegyes, akárcsak a Petrozsényé, csak jóval nagyobb arányban. Laktak itt a románok és magyarok mellett svábok, szerbek, szlovákok, horvátok, ukránok, olaszok… Az órákon kizárólag a választott idegen nyelven beszéltünk, ami nekem nem lett volna probléma, hiszen akkor már kitűnően beszéltem németül. Annál nagyobb riadalmat keltett viszont D. Kiss Jánosban, egy nagy arcú és szemű társamban, aki csak annyi orosztudással ugrott át Aradról, amennyi az esti iskolából ráragadt.

– Képzeld, nálunk, az előkészítőn már most nem beszélnek románul – újságolta izgatottan. – A történelem még hagyján, de oroszból nem sok jót jósolok magamnak.

Addig siránkozott, ijedezett, amíg el nem határozta, hogy ő bizony inkább Marosvásárhelyen próbál szerencsét.

– Ott van román–magyar szak, ami, ha úgy vesszük, sokkal érdekesebb az orosznál. Nem is értem, hova tettem az eszemet, amikor idejöttem vizsgázni. Téged nem érdekel?

– Mi?

– Hát a magyar irodalom.

– Dehogynem.

– Akkor mire vársz? Fogd a sátorfád, és gyere velem, moj drúg[43]!

[43] Barátom. (or.)

MAROSVÁSÁRHELY (1962–1966)

A vásárhelyi Kultúrpalota

Főiskolai évek

Délibáb (3/2)

4.

Hát ilyen előzmények után kerültem a marosvásárhelyi főiskolára. Marosvásárhely volt akkoriban a székelység legnagyobb, Románia tizenhatodik városa, bár a magyarok száma már akkor alig haladta meg valamivel a románét. A Maros partján épült, Bukaresttől mintegy 500 kilométerre. Nevezetes intézményei: Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem, Maros Művészegyüttes, Marosvásárhelyi Székely Színház, Színművészeti Főiskola, Pedagógiai Főiskola, Kultúrpalota, Vártemplom. Éghajlata mérsékelten kontinentális, és a város számos virágoskertje, parkja miatt a virágok városának is nevezik.

Vásárhely városháza és az Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem

Nekem legjobban a kivilágítása imponált. Vásárhelyen aztán nem spóroltak az árammal. Szinte nappali fényben úszott este a főutca. De nagyon bírtam a Marost, Somos tetőt meg a bulvárt is (a vásárhelyiek bulevárdnak ejtették) és az odavezető kb. 50-70 méter magas falépcsőt.

A sikeres vizsga után beköltöztem az egyetemi diákotthonba, mely, ha az emlékezetem nem csal, a város egyik legmagasabb pontján, az OGYI (Orvosi és Gyógyszerészeti Intézet) környékén emelkedett. Négyen laktunk egy szobában.

Szobatársaim közül legtisztábban D. Kiss Jánosra emlékszem. Mielőtt főiskolára került, egy asztalos műhelyben inaskodott. Kitűnően beszélt románul, és az volt a legfőbb álma, hogy a főiskola elvégzése után valamelyik szerkesztőségben kamatoztassa tudását. Szellemes, vicces fiú volt, aki mindenkit dicsért, méltatott, de csak ha őt is méltatták, dicsérték. Szenvedélyesen ivott és pókerezett, ezért állandó pénzzavarral küszködött. Én gyakran kisegítettem, jóllehet egy tizedét sem kaptam annak, amit neki küldtek havonta otthonról. 28 évvel később eljuttattam hozzá egy cikkecskét, ugyanis teljesült a vágya, és főszerkesztő lett a csíkszeredai Tromf élcnapnál. Sajnos nálunk, a borvíz hazájában az ilyen autószifonos téma se nem aktuális, se nem érdekes, ezért, ne haragudj, de tisztelettel visszaküldöm – utasított el röviden és tömören. Íme, a tárca:

Vásárolok

Az ember vagy vezet, vagy iszik: bort, konyakot, ki szódával, ki a nélkül. Én nem iszom, de nem is vezetek, holott autóm, sőt, szifonom is van, egyszóval autószifonos vagyok. Pórul járt szomszédjaim ugyan előre figyelmeztettek, én mégis vásároltam előbb egy használt kocsit, aztán egy autószifont. Az előbbi még aznap a szervizbe került, az utóbbit én vettem kezelésbe. Egy óráig ráztam, töltögettem. Semmi! Ráment tíz patronom anélkül, hogy megszusszant volna. Csupán a tizenegyediknél, hanem akkor feltartozhatatlanul folyt, sistergett.

– Kérem, kisasszony, ha nem zavarok – somfordáltam vissza ugyanahhoz az eladóhoz –, volna szíves kicserélni ezt a portékát?

Rám se hederített, úgyhogy szólíthattam volna Jeanne D' Arcnak vagy bedőlt búbos kemencének is. Szótlanul tett-vett, amíg elő nem rántottam a kérdéses árut. Ez hatott: akkorát ugrott, mintha máris nyakon spricceltem volna.

– Parancsol?

– Kifulladt hangon tájékoztattam.

– Értem.

Egy ránc már a közelgő vihart jelezte, amikor nálam jóval harciasabb vevő rontott az üzletbe. Kezében autószifon, mi is lehetett volna más. Erre határozott: kikapta kezemből a készüléket, kicserélte, becsomagolta.

Két nap múlva visszavittem.

– Az autószifon – emeltem magasba gyakorlott mozdulattal –, tetszik tudni, amit a tegnap, vagyis tegnapelőtt volt szíves becserélni…

Észrevettem a ráncot. Hiába, mégis csak vihar lesz. És úgy lőn! Méltatlankodva korholt, amiért napról napra zavarom, vigyáztam volna jobban erre az izére. Biztosan összevissza ütögettem, így nem csoda, hogy ez is bedöglött. Holott jó volt, teljesen hibátlan. Hibátlan áru, hibátlan kiszolgálás! – ez az ő jelszavuk. Végül, hogy a kioktatásból se maradjak ki, fölényesen folytatta:

– A szénsav, mint bizonyára maga is tudja, olyan brikett, azaz vegyület, mely nehezebb a levegőnél, ezért nyomás alatt cseppfolyósodik. Mint gáz illanó, és…

A többire, isten bocsá', már nem voltam kíváncsi. Hónom alá vágtam az autószifont, és én is elillantam.

Szegény János merészségével, szatirikus hangjával sok ellenséget szerzett magának. Tudtommal még meg is verték emiatt. Élt 52 évet.

Koszorús Kálmán, a bohém. Közepes termet, sovány testalkat, kék szem, hosszú, lelógó bajusz. Zene szakon tanult, remekül hegedült. Rendszerint éjfél körül állított be a szobába; addig különböző kávéházakban ücsörgött. Noha mindnyájan aludtunk, ahogy megérkezett, felgyújtotta a villanyt, és addig olvasott, míg el nem szenderült. Ma már nyugdíjas, míg zenészként évtizedekig a Maros Művészegyüttesben töltötte be a zenekarvezető szerepét.

Pecsenka Rudolf, a logikus. Sovány testalkat, keskeny, lányos arc, félrefésült haj, jellegzetes szemöldök. Már harmadéven megnősült, ami azonban csöppet sem gátolta meg abban, hogy más lánnyal is kavarjon. Mint utóbb hallottam, rátalált „elveszett”, ausztriai apjára, és Klagenfurtba emigrált.

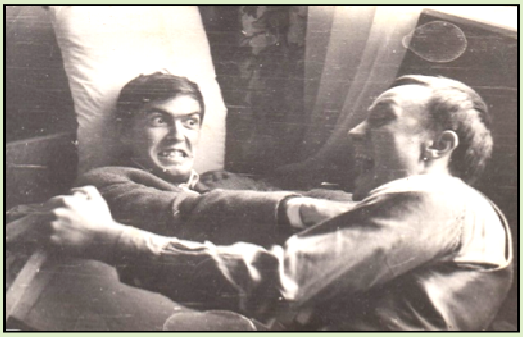

Rudi és én

Komán János, a költő. Magyar–történelem szakos hallgató. Ő verseket írt, bár eddig még egy versét sem olvastuk, és ő sem olvasott fel egy sort sem a fiúknak. Valamelyik nap előkaparta a szekrényben tárolt tornaszereim egyikét, és elkezdte beledobálni a bicskáját, amitől annyira bepörögtem, hogy ölre mentünk egymással. D. Kiss Jánoshoz hasonlóan ő is gyakran kapott csomagot. Szavamra azóta sem ettem finomabb kolbászt, mint amilyent a szülei küldözgettek neki Marosugráról. Annyira ízlett, hogy, isten bocsássa meg bűnömet, néha el is csentem valamicskét belőle. Nem tudom, észrevette-e vagy sem, én mindenesetre itt és most bocsánatot kérek tőled ezért, Jánoskám.

Komán Jancsi napjainkban (2010–2012)

Az első évben állandóan rohantunk. A bentlakásból a főiskolára, a főiskoláról a menzára és fordítva. A második évben már kevésbé, ugyanis építettek egy menzát is úgy 50 méterre a kollégiumtól. Tanáraim: Kocziány László, Márki Zoltán, Izsák József, Kicsi Antal (magyar irodalom), Oláh Tibor (világirodalom), Szabó Zoltán, Vámszer Márta (nyelvészet), Gavril Scridon, Mileşan… (román irodalom), Enăchescu… (román nyelvtan), Csőgör Erzsébet (lélektan), Asztalos… (pedagógia), Titel… (módszertan)…

A felvételi vizsgám jegyei alapján fél évig ösztöndíjban részesültem. Az első szemeszter eredménye azonban 6-os alá esett, és ezzel automatikusan elvesztettem az ösztöndíjhoz való jogomat. Hm, a felvázolt ábra szerint még mindig nem a *nekem megfelelő* helyen landoltam.

Stimmel, de ha számításba vesszük, hogy még mindig csak, és csakis a cirkusz járt a fejemben, már nem is olyan érthetetlen a magatartásom. Na, azért szerettem én, amit tanultam, ám a cirkuszt még inkább, és bizony itt Vásárhelyen is olyan intenzíven edzettem, hogy olykor-olykor, szép, nem szép, még órán is elfogott a buzgóság.

Tanáraim közül Kocziány állt hozzám a legközelebb, bár az elején – saját bevallása szerint is – meg akart buktatni. Akkor érte az első meglepetés, amikor a vizsgán a kuruc kor irodalmából kollokváltam.

– Egész ügyes – ismerte el őszintén. – Ezúttal megúszta, de ha még egyszer elalszik az órámon, miszlikbe vágom, és megeszem ebédre.

Másodszor azzal leptem meg, hogy megmutattam neki néhány 1963-as keltezésű, német, román nyelven írt versemet:

Der Schmetterling

Der Schmetterling ist in die Rose verliebt,
Umflattert sie tausendmal,
Ihn selber aber, goldig zart,
Umflattert der liebende Sonnenstrahl.

Jedoch, in wen ist die Rose verliebt?
Das wüßt ich gar zu gern.
Ist es die singende Nachtigall?
Ist es der schweigende Abendstern?

Ich weiß nicht, in wen die Rose verliebt;
Ich aber lieb euch all':
Rose, Schmetterling, Sonnenstrahl,
Abendstern und Nachtigall.

Heinrich Heine

A pillangó

Szerelmes a rózsaszálba,
Ezerszer is körbeszállja,
Őt, magát pedig a lágy
Aranyszínű napsugár.

Ki az, kit a rózsa szeret,
Érdekelne most engemet.
Csalogány vagy estcsillag?
Dalos kedvű, hallgatag?

Tudja az ég, hogy kit szeret,
Én azonban mindegyiket:
Rózsát, lepkét egyaránt,
Csillagot és csalogányt.

Jahrelang

Jahrelang nur auf dich
wartet' und warte ich
immer und immer.

Nach dir verlangt mein Herz,
nach einem warmen Herz,
mein Schatz, mein Lieber.

Entzweigeteilte Welt,
warum sind wir getrennt?
Kann's nicht anders sein?

Kämest du doch zu mir,
ließe ich dich dann hier
nimmermehr allein.

Iubesc

Vreau să-ţi fac o mărturie
fină şi fermecată,
cu elan şi duioşie
cum n-am spus niciodată.

Vreau să-ţi spun, şoptesc odată,
te iubesc atât de mult,
ascunzişul la fereastră
mi-ar fi martor, de nu-i mut.

Cum cutreier locurile
unde atât am umblat,
eu le-ntreb pe rând pe ele,
oare de ce m-ai uitat?

Însă nimeni nu-mi răspunde,
mângăiere nu găsesc,
printre brazii lor tăcute
eu zadarnic hoinăresc.

Astfel tace şi pădurea,
adăpostul meu cel trist?
iar eu sufăr, sufăr-ntruna,
că iubesc, dar nu-s iubit.

Akrobaten

Wie stolz und leicht läuft er herbei,
seht wie klatscht das Publikum!
Er verneigt sich elegant
und blickt triumfierend um.

Mit federnden Pantherschritten
tanzt er zu der Strickleiter
und klettert zum Trapez hinauf
vermessentlich und heiter.

Sein Partner ist nicht auffällig,
aber fest und gediegen
nur so bilden sie ein Duo,
nur so können sie fliegen.

Bald schweben sie in der Höhe,
einer achtsam, doch geschickt,
der andere von sich berauscht,
wie eine Rakete fliegt.

Ohne Hilfe wollt' er springen,
doch gelingt's ihm fehlerhaft,
das Publikum erstarrt vor Furcht,
und der Flieger fällt herab.

– Magyar verse nincs?

– Volt, de mindent eldobtam. Egyedül ezek maradtak, ezek is csak kuriózumból, emlékül, tudniillik rájöttem, hogy nem való nekem a versírás.

– Önmagától jött rá, vagy néhány *jóindulatú* kritikusnak köszönhetően?

– Is-is.

– Igen? Akkor miért mutatta meg őket?

– Mert… Nem is tudom, csak… csak úgy megmutattam.

– Pedig nem rossz versek. Igaz, nem eredetiek. A Iubesc versen például Eminescu, az Akrobatenen meg Schiller hatását éreztem. Viszont figyelemreméltó a nyelv- és formaérzéke, úgyhogy ha tovább képezi magát, idővel biztosan ír majd elfogadható verset is.

A csoportomban nyolc fiú és öt lány tanult általában példás szorgalommal, különösen Nagy Miklós Kund, aki, hogy csinálta, hogy nem, mindig tízesre vizsgázott. Tiszteltem is ezért, hű, de tiszteltem! Ezzel szemben Csergőffy már jóval kisebb elánnal ásta magát a könyvekbe, ti. ő végig a színművészeti főiskolára kacsingatott. Át is nyergelt oda egy év múlva.

Ott ahol többen vannak, és az irodalmat is szeretik, előbb-utóbb mindig létesül valamiféle irodalmi kör. Mi sem természetesebb hát, hogy mi is ilyen körbe tömörültünk. Elnök: D. Kiss János, tagjai: Kovács Sándor, Nagy Miklós Kund, Galbács Pál, Nagy Pál, Kristóf…, Csergőffy László. Az összejöveteleket többnyire a vásárhelyi Crama borpincében tartottuk.

Ezek után nyilván sokban felmerülhet a kérdés: vajon mit, menyit váltott be az élet mindabból, amit elképzelt magának. Miután a továbbiak során amúgy sem igen hozom szóba egykori szoba- és csoporttársaimat, a kérdésre engedelmükkel máris válaszolok.

Kelemen Ferenc: vásárhelyi illetőségű, Tanulmányait a Babeş–Bolyai Tudományegyetemen folytatta. Táncos, koreográfus, mozgástanár a színművészeti főiskolán, újságíró.

Mirk László: vásárhelyi srác, kövérkés, szemüveges. Az M. P. F. elvégzése után tovább okult a Bukaresti Egyetemen. Előbb tanár, majd újságíró. Könyvei publicisztikai jellegűek.

Nagy Miklós Kund: közepes termet, vékony testalkat, hátrafésült haj. Tanulmányait magyar–francia szakon Kolozsváron folytatta. Könyvtáros, riporter, szerkesztő. Rádiójelenetek, hangjátékok, humoreszkek szerzője.

Csergőffy László: előbb Sepsiszentgyörgyön, majd Marosvásárhelyen színművész.

Galbács Pál: rádiós–tévés szakember.

A többiekről semmit sem tudok. Valószínűleg ők sem rólam, vagy *nem is* akarnak tudni, mert, hiába, ilyen az ember: nosztalgiázni ugyan szeret, de ennél többre már nem futja az érdeklődéséből. Nagy Miklósnak és Mirk Lászlónak például nemegyszer írtam, persze én is csak úgy, nosztalgiából. A reakciót sejthetik: még csak nem is válaszoltak. Koszorús Kálmán „barátom” ugyan válaszolt, de a könyveim már nem érdekelték.

A Vásárhelyi Pedagógiai Főiskola román–magyar szakos hallgatói (1963)

Irodalmi kör a Cramaban

Az irodalmi életben, mint általában mindenhol, Vásárhelyen is a színház és a folyóiratok, nevezetesen az Igaz Szó szépirodalmi folyóirat játszotta a főszerepet. A szerkesztők, irodalomtörténészek, kritikusok közül kiemelkedik Gálfalvi Zsolt, Szász Béla, Izsák József, Kovács István, Oláh Tibor. Az Igaz Szó első szerkesztője Hajdú Győző, helyettese Gagyi László, Gálfalvi Zsolt, utóbb Márki Zoltán, Sütő András, szerkesztői: Izsák József, Kiss Jenő, Majtényi Erik… Ebben a lapban jelentek meg többek között Sütő András Anyám könnyű álmot ígér című naplójegyzetei, drámái (Egy lócsiszár virágvasárnapja, Csillag a máglyán, Káin és Ábel, Vidám sirató), Székely Jánostól a Caligula helytartója, Hugenották, Vak Béla király. De helyet kapott benne a román és magyarországi irodalom is, mint: Eminescu, Creangă, Arghezi; Petőfi, Móricz, Illyés Gyula. Gyakoriak az író-olvasó találkozók, ankétok, kerek asztal-beszélgetések.

Egyik alkalommal meglátogatott Jancsi is az otthonban. Együtt aludtunk, illetve csak én, mert ő egész éjjel fészkelődött.

– Nahát, öregem, hogy az isten csodába tudsz te ilyen helyen aludni! – tápászkodott fel reggel nagy álmosan. – Ez a jövés-menés, kiabálás…! Szerintem ebben a dobozban ma éjjel a diákok fele nem szunyált.

– Hát… előfordul. Tudod, laknak itt zenészek, színinövendékek is, akiknek a többsége éjfél körül jár haza. Most hol melózol?

– Déván adom-veszem a marhákat, olyan lókupecféle vagyok per pillanat. Nagyapó?

– Megvan. Néha meg-meglátogatom az öreget, egyszer-másszor ott alszom, egyébként nem zavarjuk egymás köreit.

– Ennyire nem komálod nagyapót?

– Mit komáljak rajta, amikor folyton óg-mög, kiabál, és mindig neki kell legyen igaza! Ilus néni böfög, merthogy refluxa van. Egyébként is túl messze laknak a szállónktól.

– Gyere, ugorjunk be hozzájuk!

– Ni csak, Jancsi, Pali! – lepődött meg nagyapó, amikor bekopogtunk Eminescu utcai lakásán. – Csakhogy hozzám is bedugtátok az orrotok! Ilus! Ilus! Vendégeink érkeztek!

– Isten hozott nálunk! – ölelte át Jancsit Ilus néni. – És téged is, bár rád azért haragszom – ölelt át engem is. – Mióta Vásárhelyen ütötted fel a sátorfád, alig láttuk a színedet.

– Így igaz – kontrázott nagyapó –, de most spongyát rá! Üljetek le, és meséljetek! Jancsi! – tömte meg a pipáját, amit csak akkor vett ki a szájából, ha beszélt, evett vagy szundikált. – Jelenleg hol dolgozol?

– Déván vagyok lókupec. Nem keresek jól, de ez van, ezt kell szeretni.

– Albi?

– Bányász Petrillán, egyébként megnősült. Van egy fia meg egy kislánya. Ikrek, csak az a hézag, hogy… Szóval nem ismeri el őket, és… Nos, igen: már be is adta a válópert.

– Juventus ventus – ugrott ki az öregből a mindig készenlétben tartott latin közmondás. – Fiatalság bolondság. Más?

– Nemrég engedték ki Lászlót Dezső keresztapámat a börtönből – jegyeztem meg csendesen, csak hogy én is mondjak valamit.

– Tudom fiam, tudom. Csak annak a nem régnek épp egy éve már.

Mintegy két órán át purparléztunk, végül a nagyapám fickósságát fitogtatva táncra perdült a nejével. Nem nagy ügy, hiszen még alig múlt nyolcvan esztendős.

Jancsi még aznap visszautazott Petrozsényba, hiába is kérleltem.

– Túl nagy itt a zenebona – mentegetődzött. – Nagyapónál meg eszem ágában sincs aludni.

Ezután öt évig nem láttam, ugyanis maga is beiratkozott az állatorvosi egyetemre, mi több, oda is nősült, illetőleg költözött. Amikor újra találkoztunk, már dr. Nagyként üdvözölt.

Jut eszembe! Vásárhelyen már az első félévben régi albérlőnkre, Margitra bukkantam, aki újabban itt keresett munkát magának. Ott árulta a cigarettát egy vendéglő halljában. Érdekes véletlen! Ha ugyan az, mert hátha miattam hagyta ott Petrozsényt. De már nem érdekelt, úgyhogy meg sem kérdeztem. A változatosság kedvéért ezúttal Szántó Annához írtam a verseim.

Hogy miként nézett ki, ködös. Csupán arra emlékszem, hogy kicsi volt, és az egyik szemfoga kilátszott. Teljes egy évig jártam a kislánnyal, és még egyszer sem sikerült lefektetnem. Oké, ha nem akar, nem akar. Különben sem kívánom annyira, hogy kiboruljak miatta. Ekkor számot vetettem a helyzettel, és rájöttem, *számomra* hányféle női kategória létezik. 1. A szép nők osztálya. Ezekbe voltam mindig szerelmes. Lásd Lucit és Ferenczi Gizikét! 2. Szexis nők. Ágybavalók, kívánatosak, de egyiket sem szeretem. Lásd Hornung Jolánt, Emmát és Margitot! 3. Se nem szépek, se nem szexisek, csupán szimpatikusak. Na, ezekből lesznek a barátok. Röviden: SZSZSZ. Hogy Szántó Anna melyik csoportba tartozik? Nem sokat kellett törnöm a fejemet ahhoz, hogy erre is ráhibázzak. Természetesen a harmadikba. Miután így tisztáztam magamban a dolgokat, véget vetettem a románcnak, nem sokkal utána pedig örökre elváltak útjaink. Mint utóbb hallottam, Galbács Pálhoz ment feleségül, szült neki két gyereket, aztán Palitól is búcsút vett, hogy a végén lelkészként hirdesse az igét valamelyik faluban.

Az 1964-65-es év két szempontból is jelentős. 1. *Gavril Scridon tanár úr megbuktatott román irodalomból,* ergo meg kellett ismételnem a másodévet. Ehhez hasonlót már megértem egyszer Kocziányival is, aki azért akart elvágni, mert elszundítottam az óráján. Ugyanez tör-

tént Scridonnal. Mégis mekkora különbség! Kocziány irodalmi felkészültségemet látva rögtön megbocsátott. Scridon nem, amikor kiderült, hogy Caragiale Farsang című színművét *filmen* is megnéztem.

– Aha! Am impresia, că Dvs. nici n-aţi citit piesa (az a benyomásom, hogy maga el sem olvasta a színművet) – csapott rám rögtön. – Păcat, doar şi Dvs. ştiti: cartea e carte, filmul e film şi cine nu poate sau nu vrea să diferenţieze cele două lucruri, nu strică să mai înveţe un an în plus. (Kár, hiszen maga is tudja: a könyv, az könyv, a film, film, és aki nem tudja, vagy nem akarja megkülönböztetni a két dolgot egymástól, annak nem árt tanulnia még egy plusz évet) – oktatott ki dühösen. – Noapte bună, va să zică la revedere pe anul viitor! (Jó éjszakát, vagyis viszontlátásra jövőre!)

2. *Az új csoportban barátkoztam össze Majával*. Eleinte rá sem figyeltem. Okos, szorgalmas lány, azonkívül se nem szép, se nem szexi, egyszóval abszolút hidegen hagy.

– Elárulok neked valamit – kacsintott rám egyszer Maja egyik kolléganője. – De aztán köztünk maradjon.

– Titok?

– Hétpecsétes.

– Akkor ne mondjad!

– Biztos vagy benne, hogy nem akarod hallani?

– Jó vagy rossz hír?

– Jó? Kitűnő!

– Az más. Akkor mondjad!

– Látod ott azt a rövid, fekete hajú leányt?

– Maját? Látom.

– Nagyon bír téged. De el ne áruld, hogy én mondtam. Pápá! Sok sikert hozzá!

Tehát bír engem. Nézzük, hátha találok benne mégis valamit! – vettem tüzetesebben szemügyre. A magasságunk csaknem egyforma. Ami szép benne, az a szemöldöke, ajkai. Ami nem, hogy túlságosan nagy arcú és a szeme alatt két, erősen sötét táska sötétlett, melle kicsi, orra hosszú, kissé horgas és a bokái sem formásak.

– Szia! – léptem közelebb a leányhoz. – Rosszul jár a krumplim. Megmondanád, hány óra?

– Tizenegy.

– Hova valósi vagy?

– Nagyváradi. Te?

– Petrozsényi, amúgy Kolozsváron születtem.

Szép a hangja! Meg a tekintete is – teszteltem tovább tárgyilagosan nehogy a végén arra ébredjek, hogy a Cirkusz és költészet mellett egy másik délibábot is kergetek. Addig-addig vizsgálgattam, teszteltem heteken, hónapokon keresztül, amíg már szabadulni sem tudtam a bulától. Röviden és velősen: megfogott, leginkább azzal, hogy lefeküdtünk egymással.

Maja

Sikerek és csalódások

A cirkuszi számok szinten tartása roppant gyakorlást igényelt. Egy-egy edzés után rendszerint lezuhanyoztam. Az volt ám az élvezet! Csak ültem-ültem, sokszor egy órát is elábrándozva a tus alatt. Logikus, hogy jól esett, hiszen Petrozsényban csak lavórban mosdottam, és tus alá is csak akkor kerültem, amikor Ghiţăval elmentünk a munkáskaszinó melletti népfürdőbe. A cirkusz ügy tehát továbbra is tentikélt. Felvételit nem hirdettek, én edzettem, olykor be-bekukkantottam Bukarestbe, körülsétáltam a cirkuszt, megnéztem egy-két előadást, és ennyi.

Valamelyik nap érkezett egy csehszlovák cirkusz a városba. Mi volna, ha elbeszélgetnék egy kicsit a fiúkkal? – ötlött fel bennem a gondolat. Elvégre az Olimpia cirkuszon kívül még egyet sem láttam belülről. Acción parte!: akció indul! – kurjantottam el magam spanyolul, ugyanis éppen akkoriban kezdtem tanulni a német után ezt a nyelvet is.

– ¿Habla español?[44] – szólítottam meg a cirkuszban egy Chaplint utánzó akrobata bohócot.

– Nie.

Ez valószínűleg nemet jelent szlovákul.

– Sprechen Sie Deutsch?[45]

– Ja. Womit kann ich Ihnen dienen?

Diskuráltunk erről, diskuráltunk arról, végül megkértem, értékelje a tudásom, mert felvételizni szeretnék a román állami cirkuszba.

– Gern. Lassen Sie mich zuschauen![46]

Megnézett, értékelt:

– Vortreffliche Nummern, eine schöne und präzise Durchführung. Wenn die Aufnahme von mir abhängen würde, würde ich Sie gleich in den Zirkus aufnehmen[47].

Hej, de hatalmas kő esett le a szívemről! Tudtam, éreztem, és ezt nem is akármilyen tornász, hanem egy hivatásos akrobata állítja. Mellesleg újra gazdagabb lettem egy élménnyel. Ha közönség előtt még sohasem léptem is fel a cirkuszban, de így, vagy úgy, előbb illuzionistaként, most akrobataként mégis csak felléptem, más szóval ez az álmom is teljesült.

Nem sokkal ezután egy román artistapár produkálta magát a vásártéren. Persze velük is elfecserésztem, még edzettem is a férfival.

– Nincs szükségük véletlenül artistára? – kérdeztem tőle románul. – Én szívesen csatlakoznék magukhoz.

– Maga? Hozzánk? – nézett össze a nőjével.

– Én. Van néhány remek számom, amivel, meg vagyok győződve, egész szépen színesedne a repertoárjuk. Bemutassam, vagy megegyezhetünk e nélkül is?

– Provizórikusan vagy állandó jelleggel?

– Egyelőre provizórikusan, aztán attól függ, hogy leszünk megelégedve egymással.

A fiatalember elgondolkozott.

– Mărioară?

Az bólintott.

– Részünkről semmi akadálya. Hozza el a rekvizitumát, iratait, effélét, de még ma, mert holnap továbbmegyünk. Szülők, mennyasszony?

– Nem téma.

– Megegyeztünk – nyújtott kezet a cirkuszista. – De azt tudja, ugye, hogy ilyen kis cirkuszban, mint a miénk, nincs kisegítő személyzet, tehát nekünk, magunknak kell fel- és leszerelnünk a sátrat, cipelnünk, javítanunk a rekvizitumot, árulnunk a jegyet stb.

– Tudom, illetve… Nem, anyagmozgatónak nem szerződök – visszakoztam büszkén.

---

[44] Ön beszél spanyolul? (sp.)

[45] Ön beszél németül? (ném.)

[46] Szívesen. Hadd lássuk! (ném.)

[47] Kiváló számok, szép és precíz kivitelezés. Ha a felvételi tőlem függne, én máris felvenném önt a cirkuszba. (n.)

Pedig kis társulatok esetén tényleg az volt az úzus, hogy az artista egy személyben rakodó és artista, igazgató és alkalmazott, ekvilibrista és oroszlánidomár.

Miután ez a tervem is ilyen szépen meghiúsult, megkérdeztem magamtól: van-e ennek az intenzív tréningnek továbbra is értelme? Csak edzek, edzek, de kinek? Se közönség, se taps, se fizetés, se munkahely… Üres padsorok előtt szaltózom.

Aztán, hogy, hogy nem, a tömött padsorokra is sor került. Igaz, nem a varietében és nem is a cirkuszban, csak az egyetemi klub egyik szerény termében, de, istenem, az is több a semminél. A helyiségben annyi medikus, színész és bölcsész szorongott, hogy alig tudtam bevergődni az általam kialakított köröndbe.

– Amint a plakátokon is olvastátok, ma este a Pedagógiai Főiskola egyik hallgatója, amúgy a petrozsényi tornászcsapat tagja akrobatikus mutatvánnyal szórakoztat bennünket. A számokat Benczédi Sándor, a Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet hallgatójának pantomimja kíséri. Kérem, fogadjátok őket szeretettel – jelentette be a klub igazgatója harsányan.

– Éljen Nagy Pál, a világhírű artista – kiáltotta el magát a közönségben valaki.

Nevetés, fütty. Nem kétséges, ez csak egy „jóakaróm” lehetett. Hirtelen mozdulattal felugrottam az asztalra.

– Kérem a másikat is!

Kaptam még egyet.

– A harmadikat!

A nézők suttogása néma csenddé merevedett. Már nem álltam messze a plafontól.

– A hengert, por favor![48]

Miután ezt is feldobták, kifűztem a cipőmet, méghozzá mindkettőt egyszerre. Taps. A zenekar, ugyanis zenekíséretem is volt, el kezdett játszani. Hagytam egy kis időt Benczédinek a pantomimhoz, majd következtem én azzal, hogy kinyomtam magam erőkézállásba a deszkákon. Már senki sem nevetett, mármint rajtam. Annál inkább Benczédin, így aztán hol jobbrabalra dőltek a kacagástól, hol az én számaimtól állt el bennük a lélegzet. Legveszélyesebb attrakciómnak a két széklábon való egyensúlyozás számított, melynek biztonsági foka nem igen haladta meg a 60%-ot. Ezt kiküszöbölendő éppen lefaraghattam volna a széklábak éleit, de ilyen trükkhöz eddig még sohasem folyamodtam.

– Éljen!

Következett az utolsó, talán kevésbé látványos, de annál nehezebb mutatvány. Ehhez kértem hat önkéntest a teremből, többek közt egy számtan szakos hallgatót.

– Köszönöm, köszönöm. Te hány kiló vagy? – kérdeztem találomra az egyiktől.

– Hatvan.

– Kösz. És melyikőtök a leendő matektanci?

– Én – jelentkezett egy tar fejű tanárjelölt; akkor a kopasz fej volt a sikk a vásárhelyi egyetemeken.

– Megjegyeznéd? Eddig hatvan. Légy szíves, tartsd észbe a többi számot is, végül add össze az egészet. Menni fog?

– Remélem.

– Köszönöm. Ennyi – köszöntem meg a válaszokat az ötödik szám után. – Most *te* következel: mennyi az ennyi, tanár úr!

– 260 kg.

– In Ordnung! – mondtam németül szokás szerint elsütve egy-egy frissen tanult idegen szót. – Rendben! Végezetül megkérnék valakit, üljön a nyakamba, egyik kapaszkodjék a hátamra, a másik a mellemre, az utolsó kettő pedig a bal, illetve jobb oldalamra felhúzott lábakkal.

Így is tettek, mire én körülhordoztam őket a teremben.

– Vivát! – zúgott fel a tapsvihar, a zenekar tust húzott.

---

[48] Kérem, legyen szíves! (sp.)

Ezután napokig rólam beszélt az egyetemi ifjúság, medikusok, színészek, zenészek, mindenki engem magasztalt. Kivéve Maját, aki meg sem nézte az előadást.

Az előadásról sajnos nem készült egyetlen fotó sem. Egyes számokról viszont igen – utólag, még ha nyers feldolgozásban, szoba körülmények között is.

– Nem baj, így is megfelel, sőt, a helyedben még a rektornak, Szabó Lajosnak is megmutatnám – vigasztalt meg Benczédi.

– Neki? Ne viccelj! Mi köze lehet egy drámaíró rektornak a cirkuszhoz?

– Azt sosem lehet tudni, barátom. Messze ér ám a keze ezeknek. Én mindenképp megpróbálnám.

Megpróbáltam. Be is jutottam egyből a ragyás arcú, ötven év körüli rektorhoz.

– Jó napot kívánok! Nevem Nagy Pál. Szabó Lajos rektor elvtárshoz van szerencsém?

– Hogy szerencséje van velem, nem tudom, az említett elvtárs mindenesetre én vagyok – mutatott helyet udvariasan.

Leültem. Néhány szóban elmondtam, hova valósi vagyok, hol tanulok, mi a hobbim…

– Szép, szép, de mit kíván tőlem, Nagy elvtárs? – szakított félbe kissé idegesen.

– Én… izé… én csak a tanácsát szeretném kikérni.

– Konkrétabban?

– Ön szerint mi volna a helyesebb? Ha azonnal otthagynám a főiskolát, és felcsapnék vándorszínésznek, akarom mondani, cirkuszistának, vagy egyszerűen tovább tanulok, mint… mint a tinó, hogy a végén ugyanolyan ökör váljék belőlem, mint a többiből?

A rektor először elmosolyodott, majd összeráncolta a homlokát.

– Szavak, szavak, retorika! Maga, bocsásson meg, de tisztára megörült! Van fogalma, fiatalember, hányan ülnének abba a padba, amit most csak úgy, ukmukfukk, otthagyna?

– El tudom képzelni.

– Nem tudja, különben nem beszélne így, az bizonyos. Most csak arra lennék kíváncsi, mit szól mindehhez a papája?

– Semmit, mert meghalt már három éves koromban.

– Bocsánat, nem tudtam.

Pár pillanatra holtpontra jutott a purparlénk.

– Figyeljen ide, Nagy elvtárs! – törte meg a csendet a hírneves író és dramaturg. – Miután tanácsot kért tőlem, én a következőt ajánlom. Ha megfogadja, jó, ha nem, mosom kezeim. Tehát: iratkozzon be a főiskolai színjátszó körbe, aztán meglátjuk. Apropó, nincs a mutatványairól véletlenül valamilyen fényképe?

– Parancsoljon! – húztam elő mappámból a számaimról készült fotókat. – Csak az alap – körítés nélkül, de a lényeghez ennyi is elég, gondolom.

– Ejha! – füttyentett a főiskola rektora. – Ez csakugyan cirkuszi akrobatika: bátorság, erő, esztétikum egy helyen! Én ugyan nem értek hozzá, de úgy tűnik, nem kis munka van bennük.

– Leszámítva a kezdeti tornászéveket, melyek nélkül nyilván sohasem juthattam volna idáig, kereken négy év munkája.

– Anélkül, hogy az Állami Cirkusz vagy bárki is biztassa, segítse.

– Pontosan.

– Tiszteletreméltó kitartás. És… megérte?

– Ezt kérdezem én is folyton magamtól.

– No, persze, persze. Várjon csak! – hívatta be az intézet egyik színészét. – Bemutatom önnek Kovács Leventét, intézetünk egyik gyakornokát. Ő foglalkozik az egyetemi amatőr színjátszó körökkel. Kovács elvtárs, ez itt Nagy Pál, a Pedagógiai Főiskola hallgatója. Kitűnő tornász és színházkedvelő fiatalember. Kérem, vegye be a pedagógus színjátszó körbe. Nézze ezeket az akrobatikus képeket! Tetszenek?

– Hát én nem nagyon értek ehhez, de… tetszenek.

Így lett belőlem artista helyett műkedvelő színjátszó. Egy ideig szorgalmasan eljártam a próbákra, és olyan személyiségekkel is megismerkedtem, mint: Botár Endre, Miske László, Rajhona Ádám, Csiky Ibolya, Széles Anna. Ez utóbbiba bele is szerettem futólag. Törékeny, majdhogy nem sovány leány volt, és szőke, vagyis a zsánerem. Akkor találkoztam vele először, amikor eladtam neki az ételjegyemet. Hiába, kellett a pénz, ugyanis se édesanyám, se najma nem kényeztetett el ilyen szempontból. Kifizették a kosztot, szállást, azzal jó éjszakát. Hogy egy főiskolai hallgató meginna néha egy-egy kávét is, megenne egy fagylaltot, elmenne moziba, meg sem fordult a fejükben. Szó se róla, több társamhoz hasonlóan, adhattam volna vért is időnként (akkoriban ezt meg is fizették), erre azonban már nem voltam hajlandó, diákmunkára vagy -hitelre pedig nem igen nyílt akkor még alkalom. Szóval eladtam a jegyet a szöszinek, és azontúl sokáig nem tudtam kiverni a fejemből. Szerelem első látásra? Meglehet. Szerelem, szalmaláng, mindenesetre még Maját is elfelejtettem miatta. Megjegyzem, nem is nagyon sajnáltam, mert már kezdett elegem lenni a leányból, aki állandóan egy vamp szerepében tetszelgett. Úgy látszik, túl sok operettet nézhetett, mert lassan már maga is operettfigurává nőtte ki magát. Bezzeg Anikót egész más fából faragták. Ő szelíd volt, mesterkéletlen és egyszerű az életben, színpadon egyaránt. Talán nem ártana az ő figyelmét is magamra hívnom egy előadással – játszadoztam el sokáig az ötlettel. Csak az volt a bökkenő, hogy sohasem tudtam a közelébe férkőzni. Vagy tanult, vagy úton volt, ugyanis már akkor sűrűn filmezett. Erre feladtam, s vele együtt az egyetemi színjátszást. Túl kevés köze volt ahhoz, ami engem foglalkoztatott, de elmaradt az a bizonyos cirkuszi protekció is, amire Szabó Lajos rektor révén számítottam. Még felléptem ugyan egy akrobatikus elemekkel átszőtt kabarében, utána finita la commedia.

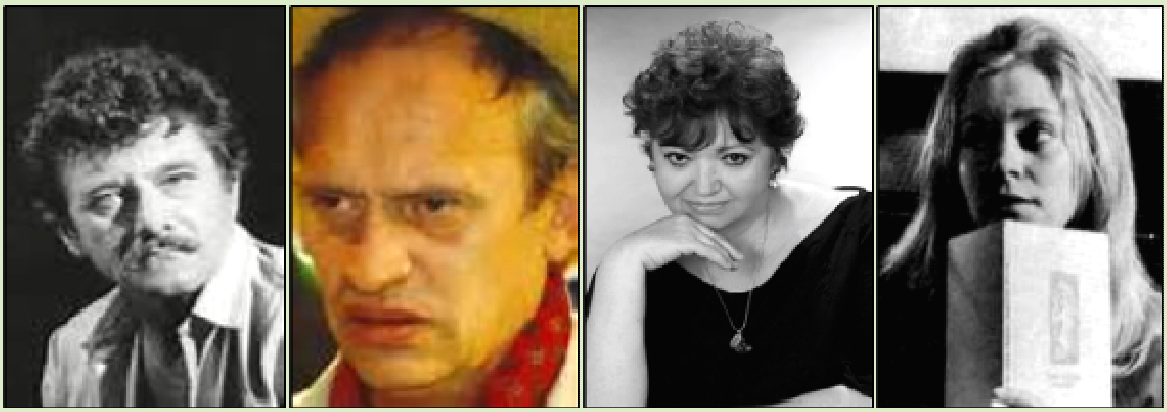

Miske László, Rajhona Ádám, Csiky Ibolya és Széles Anna színművész

Szerencsére Maja semmit sem vett észre az egészből, bár ha észre is vett volna valamit, egy szóval sem tiltakozhatott volna ellene, miután ő még több fiúval kacérkodott, sőt…

Csalogányok és pacsirták

Nincs furcsább, bonyolultabb dolog az emberi lékeknél. Ezt példázza a következő egyszerű történet.

Weiss Fercsi szerelmes volt. No hiszen, ki nem volt! De ő igazán, fülig, mint egy… Szóval nagyon, s ami rosszabb, bizony reménytelenül, miután Aranka rá sem hederített.

– Hagyd a francba! – tanácsolta Ödön a IV. A-ból. – Ezt a pillét, öregem, csak a buldózerek izgatják.

Így hívták a suliban az izompacsirtákat, akikhez képest Fercsi csupán kis vakarcs volt. Vállai keskenyek, karja is vékonyka, egyelőre azonban még bizakodott. Ha másként nem, az eszével hengerli le őket, és akkor majd Aranka is felfigyel rá.

– Hűha! – csóválta meg a fejét Ödön. – Aztán hogy gondolod?

Sajnos ezt maga Fercsi sem tudta. Ír egy-két verset, vagy feltalál valamit? Az ántiját neki, azért ez így sem mehet sokáig! Se lát, se hall, pedig nemsokára nyakán az érettségi. Tanulni kéne, biflázni, biflázni, ehelyett folyton arankázik.

– Tehát sehogy sem gondolod. Akkor idefigyelj! – jött segítségére Ödön. – Röfögj egyet, hátha szerencsét hoz, kukorékolj, ugass, attól észrevesz majd – oktatta ki fölényesen. – Egyedül arra ügyelj, hogy mindenki hallja. Érted?

– Nem.

– Hát a színpadon, te lángész. Erre minden csaj bukik, és te olyan élethűen röfögsz.

– Kösz! Nagy vagy! – ismerte fel a nagy lehetőséget ekkor Fercsi.

Parodizálni tud, az vitathatatlan. Csak éppen színpadon nem produkálta még magát. Az ötletből hamar valóság lett, és három héttel később a színpadra támolygott.

– Bátorság! Itt van – mutatott Ödön a harmadikos lányra.

Ott ült egy sarokban szőkén, kibodorított hajjal két negyedikes buldózer között.

– Kukurikú!

– Éljen! – tapsolták meg a vékonypénzű srácot, aki a továbbiakban közel egy órán át sziszegett nekik, utánozta a medve, vonat, különböző színészek, politikusok hangját.

Utánozta? Parodizálta olyan humorral, diákos szellemességgel, hogy a tanulók kórusban kiáltották:

– Ki mit tud! Ki mit tud!

– Köszönöm, majd jelentkezem. Ha a műsor is jelentkezik – pislantott a fiú Aranka felé.

A leány kipirult arccal mosolygott rá. Szeme csillogott, büszke volt Fercsire, akinek még a tanári kar is tapsolt.

– És most egy szkeccs következik – ujjongott a diák magában; úgy érezte, győzött: kiütötte a ringből az izompacsirtákat. – Képzeljétek el, hogy állatkertben vagytok. Balra elefántok, jobbra majmok és ott elöl – biccentett a tanárok felé – ökrök lambadáznak. Akarom mondani…

Rémülten nyelt egyet, miközben a teremre vészjósló csend borult, aztán valaki elnevette magát, utána még egy, végül mindnyájan jobbra-balra dőltek a nevetéstől.

– Gratulálok! – fejezte ki elismerését előadás után Ödön. Becsszó, te még a Hofinál is jobb vagy.

– Igen, de…

– Aranka? Bukik rád, ne félj, úgyhogy akár holnap a bugyija alá nyúlhatsz.

– Azt hiszem, mi ketten félreértjük egymást – jegyezte meg halkan a gimnazista. – Én… Hogy is mondjam? Szeretem őt, Ödön.

Ödön rábólintott. Hanem a valóságban semmit sem értett. Szereti? Oké, viszont ettől még nyugodtan kefélhetnek.

Valahogy így vélekedett maga Aranka is. De ez a mulya csak nézi, nézi azzal a bamba kék szemével. Kár, mert amúgy elég jó fej, csak éppen… hütyü egy picit.

– Hogy állsz a csajjal? – érdeklődött egy napon kíváncsian Ödön. – Téged dobott vagy a pacsirtáit?

– Engem, pajtás, engem.

– Hát jó! Most az egyszer még segítek rajtad.

– Á, rajtam már csak az isten segíthet.

– Pszt! – töprengett el a furfangos diák. – Tudsz úszni? Nem? Akkor bunyózni fogsz! – jelentette ki ellentmondást nem tűrő hangon. – Ehhez mindenki ért. Nem kell hozzá más, mint néhány haver, Aranka és te. A fiúk muszklisak, te gyors, egyszóval megmented a pipidet.

– Ócska trükk.

– De hatásos, pár műrúgás, kis fintor… Majd begyakoroljuk, ami neked, gondolom, egy percig sem jelenthet problémát.

A szót tett követte. Csakhogy mi történt? Alig rugaszkodtak össze, Aranka kurtán felsikoltott – ugyanúgy, mint Görbe Nóra a Linda című filmben –, és keményen megvédte magát.

Fercsi savanyúan nézett a kereket oldó haverok után. Egy alkalommal aztán kimaradt a gimiből. Más gimibe iratkozott? Elköltözött? Beteg? Senki sem tudta, legfeljebb az osztályfőnök, az viszont nem kötötte még Ödön orrára sem.

Teltek-múltak a napok, utoljára mégis Ödön bukkant a fiúra. Egy bárban ült, ült, és iszogatott.

– Fercsi! Hé, nem ismersz meg? Azt hittük, elköltöztél, és nem látunk többé.

– Ülj le!

– Aranka…?

A fiú szeméből kipottyant egy könnycsepp.

– Megmondtam ugye, ne foglalkozz vele.

– Tudtad?

– Mit?

– Hogy Aranka a pacsirtákkal kefél.

– Miért, te csak most tudod?

Fercsi nem válaszolt, előhúzta bicskáját, és az asztalra tette.

– Ezzel meg mit akarsz?

– Nézz meg jól, pajtás! Megnéztél?

– Minek?

– Hogy sose felejts el, merthogy nemsokára tényleg elköltözöm – hajtott fel egy pohár rumot. – Disszidálok, haver.

– Te? – tátogott Ödön. – Hová?

– Valahová messze, nagyon messze, ahol nincsenek sem pillék, sem pacsirták, csak… csak angyalok vannak – húzott elő Fercsi egy doboz gyógyszert a zsebéből. – Altató – mondta, és lenyelte az egész doboz tartalmát. – Állj! – fogta rá a bicskáját, amikor Ödön felugrott a székéről. – Tudom, hogy nem félsz tőlem, de ha egyet moccansz, ezt a bugylit, biz' isten, beléd hajítom. Jól van, látom, megértettél. Ha rám hallgatsz, te is velem iszol, és mindketten fütyülünk a világra. Szereted a csalogányt? Ő a szerelem és vágy madara.

– Ez most hogy jön ide?

– Sehogy, csak úgy kérdeztem. Figyelj csak! – kezdett ekkor fülemileként csattogni. – Szép, mi? Most próbáld meg te is! Meg maguk is! – süvöltött a lassan köréjük gyűlő vendégekre.

– Gyere, Fercsi menjünk az orvoshoz!

– Na mi lesz? Senki sem tart velem? Ugye, megmondtam: nem szeret engem senki sem. Eláruljam, mi okból?

– Áruld el!

– Mert ők is pacsirták, mint Aranka fiúi, akik el akarják, mit akarják, már el is vették tőlem Arankát.

– Hülyeség. Itt senki sem pacsirta, és te sem vagy csalogány, csupán részeg, barátom.

– Nem igaz. Gyűlölnek, különben mindenki velem csattogna – szegezte szívére a bicskáját.

A vendégek semmit sem értettek az egészből. Valaki elkezdett önkénytelenül füttyögni, őt követte egy másik, majd sorra a többiek. Fercsi kezéből kihullt a kisbicska, s a következő pillanatban minden elsötétült előtte.

– Gyorsan, gyorsan! Hívjuk ki a mentőket!

A kórházban azonnal kimosták a beleit. Rutinmunka volt, hamar végeztek, utána lefektették a fiút, és magára hagyták.

Hogy meddig aludt, nem tudta, de amikor felébredt, Aranka állt az ágyánál.

– Szia, „csalogány"!

A gimnazista motyogott valamit, és maga is meglepődött, hogy a lány iránt ezúttal se vágyat, se szemrehányást, röviden: semmit, de egyáltalán semmit sem érez.

A gimnazista környezet és egyéb apróság fikció, hanem a lényeg, mint az izompacsirták, a gyógyszer-túladagolás, a bicska, vendéglői jelenet stb. egy az egyben megtörtént. Ami a neveket illeti, Ödönt a valóságban Deáki Andrásnak hívták és csoporttársam volt a pedában, Aranka Maja, Fercsi pedig én volnék, kérem tisztelettel.

Egyik nap jóindulatúan figyelmeztetett a szobatársam, egy melák, történelem szakos hallgató, vigyázzak arra, mit mondok, mert besúgók vesznek körül bennünket.

– Kik? Hol?

– Egész pontosan nem tudom, de hogy ebben a szobában is, az tuti fix.

– Nana! – tamáskodtam. – Nem élünk mi már ilyen időket. Gheorghiu-Dej alatt még megjárta, de most hogy elpatkolt, bocs, elköltözött, nem igen fordul elő már ilyesmi. Nem azért mondom, de, látod, engem is egyből felvettek a pedára. Pedig akkor még Gheorghiu-Dej volt itt a kisisten.

– És?

– Nem érted? Édesapám pap volt, mint Miske László például, nagyapám kulák, mint a Széles Anna apja is. Ismered őket?

– Nem.

– Még nem – tettem hozzá nyomatékosan –, de nem adok három évet, és te is megismered a nevüket.

– Tehát színészek. És?

– Őket is felvették, úgyhogy ne beszélj te nekem itt spiclikről.

– Furcsa – zavarodott meg a szobatársam. – Az egyik barátom anyja bárónő… volt, és szegény fiú a mai napig sem talált olyan egyetemre, ahonnan vissza ne dobták volna az aktáit.

Mi tagadás, ilyesmiről én is hallottam, meg a téglákról is, ezért elhatároztam, megpróbálom kideríteni az igazat.

– Tatăl nostru**,** care eşti în ceruri, sfinţească se numele tău…[49] – mormoltam este villanyoltás után a sötétben.

Másnap már hívatott is Czire elvtárs, a csoportunk politikai tanára.

– Hallom, Nagy elvtárs, maga imádkozni szokott esténként.

Hát ez bejött! Minden kétség kizárva: tényleg besúgók vannak a diákszállón, ráadásul saját szobámban. Elmosolyodtam, és elképzeltem magamban, mi lenne, ha hirtelen rám fogná azt a bizonyos revolvert, amiről nemrég mesélte, hogy ez minden politikai tanárnak kijár … hivatalból. Érdekes város ez a Vásárhely! Hát itt minden nagy ember pisztollyal jár be dolgozni? Még nagyapó is arról adomázott a jó múltkor, hogy Tolnai Lajos, aki nemcsak szimpla író volt, hanem lelkész is, övébe szúrt stukkerrel prédikált a templomban.

– Most min mosolyog? Azt hiszi, viccelek?

– Eszemben sincs, csak az az igazság… Bocsánat, de ezen tényleg muszáj nevetni.

– Úgy! – torzult el a tanár arca hirtelen. – Mindjárt meglátjuk, mitől van olyan virágos jókedve – húzott maga elé egy nyomtatványt. – Ez itt a felvételi bejelentőlapja. Emlékszik, miket írt be maga akkor, Nagy elvtárs?

– Magától értetődik.

– Anyja neve, foglalkozása?

– Nagy Margit, tanítónő.

– Az apjáé?

– Nagy János, református lelkipásztor.

– A nagyapjáé?

– Nagy Albert, nyugdíjas néptanító.

– És kulák – hangsúlyozta a professzor.

– Ezt… ezt nem írtam be. Be kellett volna?

---

[49] Miatyánk, ki vagy a Mennyekben, szenteltessék meg a te neved. (rom.)

– Azt a jó reggelit magának! – emelte fel a hangját az öntelt, magabiztos, egyébiránt meglehetősen fiatal professzor. – Így hallgat maga nálunk politikai gazdaságtant és tudományos szocializmust?

– Én… Bocsánatot kérek, de…

– Hallgasson, és örüljön, ha nem zárjuk ki a főiskoláról aktahamisítás és tiltott vallásgyakorlat vádjával.

– De én tényleg… Mindegy, hagyjuk, csak annyit szeretnék megjegyezni, hogy az a fohászkodás, ami miatt most itt vagyok, egyszerű humbug volt – gyulladtam be egy pillanatra.

– Ezt hogy érti?

– Úgy, hogy csak heccből… Tetszik tudni, hogy van ez, hiszen ön is volt egyetemista? Ökörködünk, heccelünk, ilyenek a diákok. Még hogy imádkoztam! Nevetséges! Melyik magyar fiú tud románul imádkozni, merthogy románul imádkoztam, nem igaz? Talán még ön sem, vagy tévedek?

– Folytassa!

– Ezennel töredelmesen bevallom, hogy az egész imából nem tudok többet, mint: tatăl nostru**,** care eşti în ceruri, sfinţească se numele tău.

A tanár elhitte (vagy csak úgy tett mintha elhinné?), és azzal váltunk el, hogy máskor gondoljam meg jobban, mit teszek, továbbá elvárja, miszerint a jövőben minden gyanús, Pártunk és Kormányunk politikájával ellentétes nézetet valló személyről, legyen az a főiskola portása vagy akár Lapohos rektor elvtárs is, neki személyesen referáljak.

– Megértette?

– Meg.

– Rendben! Elmehet. Aztán vigyázzon: egy szót sem senkinek, különben repül, ezt már most megígérhetem magának.

Kellemetlen alak. Nem hiába tartottam tőle eddig is – kullogtam ki a tanári szobából, és rettenetesen szégyelltem magamat, amiért így meghunyászkodtam előtte. Az tény, hogy románul nem tudok imádkozni, de mi köze hozzá Czirének, akármilyen nyelven is fohászkodom Istenhez. A román alkotmány szerint ehhez igenis jogunk van, vagy rosszul értelmezem az alkotmányt. Arra meg várhat a cowboy úr, hogy én is beálljak a besúgók sorába.

A 2. másodév vizsgái, hál' istennek, sikerültek. Jövőre végzek, utána államvizsga, és mehetek Csajágó Röcsögére oktatni. Előreláthatólag távol minden cirkusztól és írói munkától – vetettem számot józanul a helyzettel. Amit elérhettem, elértem, a többiért meg nem nagy kár, hiszen úgyis csak… délibáb volt. Szép, csábító, de semmi köze az élethez. Szegény Teofil! Vajon neki, hogy sikerült mindezt feldolgoznia magában?

Délibáb (3/3)

Szóval román–magyar szakos hallgató lettem, miközben Flóriánt… Őt bizony bekapta a kaszárnya, és azontúl már bakaruhában masírozott valamelyik laktanya udvarán. Ezért ugyan kár volt annyit álmodozni, edzeni! – sirattam el őt is, magam is. A karom eltört, mindkét bokám megrándult, fejem berepedt, ráadásul a szívem is nagyobb a normálisnál. És az eredmény? Három év unalom, utána felcserélhetem a petrozsényi füstöt, kormot sárra, porra egy isten háta mögötti községben – átkoztam a sorsomat, mire az hirtelen megkönyörült szegény peches fejemnek, amennyiben újra mellém sodorta Flóriánt.

Fura, nem? Mikor minden ajtó bezárult, egy, a legutolsó nyomban ki is nyílt előttünk. Ja, de mégis mi történt? Hát csak annyi, hogy Flóriánt is egy vásárhelyi kaszárnyába helyezték, egyszóval ugyanabba a városba, ahol én is tanultam. Szép, de mit változtatott ez a dolgokon, hiszen egy frissen besorolt bakának sem ideje, sem energiája nincs edzeni. Azonkívül egy kaszárnya viszonylag zárt terület, ahonnan csupán rövid időre, és akkor is csak engedéllyel lehet kijutni. Stimmel, csakhogy Flóriánt négy hónap alaki kiképzés után kinevezték lőtéri karbantar-

tónak, melynek területét aztán el sem hagyhatta. Itt lakott egymagában viszonylag szabadon. Egyetlen lakótársa egy kedves süni volt, melyet nagy odaadással etetett. Semmi vész, nekem így is megfelelt, ugyanis ott már ő volt a nagyfőnök, és akkor engedett be, amikor csak akarta.

Telt-múlt az idő, s miközben naponta fellapoztuk a Bukaresti Tájékoztatót, hátha megjelenik már az az átkozott hír a vizsgáról, szorgalmasan edzettünk a fáktól körülvett gyepes lőtéren. Megtudtál valamit? – kérdezgettük egymást csaknem naponta, később hetente, amíg az utolsó ajtót is bevágta orrunk előtt az úristen. Ezt úgy kell érteni, hogy Flóriánt másik városba, méghozzá egy bukaresti kaszárnyába helyezték.

– A sors iróniája – búcsúztam el tőle könnyeimet nyeldesve. – Bukarestbe vágytál, hát ott leszel. Viszont mi haszna, ha pont ezért válunk el egymástól?

Flórián

Folytattam hát az edzést egyedül. Így repült el közel három esztendő. Közben Flórián is leszerelt, és nekiadta fejét a tanulásnak: bányászmérnök szeretett volna lenni. Nem sokkal ezután a következő levlapot kaptam a Zsil-völgyi kisvárosból. Magyarra fordítva így hangzik:

Egy fantomot kergettünk, ideje felébredni, barátom. Ami engem illett, én felébredtem, és teszek a cirkuszra. Melegen ajánlom, kövesd te is a példámat.
Flórián

Nem hallgattam rá, tovább edzettem, elvégre a számok zöme úgyis az én produkciómon alapult. És igazam volt, mert az utolsó felvonás még csak ezután következett.

5

– Szóval akrobaták vagytok.

– Igazgató elvtárs, szabad egy percre!

– Bocsánat! – tűnt el a diri jó félórára. – Hát ti? – pillogott ránk, mihelyt előkerült. – Ja, persze, a kígyóbűvölők.

– Akrobaták – javítottam ki halkan. – A korzikai duó.

– Korzikából? – nézett nagyot a vállas, hosszú hajú, kígyóbőr zakóban ágáló igazgató.

– Ez a művésznevünk. Azért jöttünk, hogy…

– Vizsgázzunk – vette át a szót Teofil –, helyesebben, hogy megtudjuk, biztosan megtartják-e a meghirdetett vizsgát holnap nyolc órakor.

– Reméljük, fiúk, reméljük. Pardon! – nyúlt a telefonhoz. – Halló! Én, személyesen… Micsoda…? Fizessétek ki, és arrivederci, Roma…! Nem, szó sem lehet róla…!

– Zavarok? – sompolygott be a direktor szilfid termetű titkárnője.

– Menjen a fenébe! Nem maga, ők – mutatott a férfi a kagylóra, s már akasztotta is le a másodikat. – Bonjour! (Jó napot!) Oui, oui…! (Igen!) Bien entendu…! (Természetesen!)

Ekkor egy akrobata totyogott be a kezén, a nyomában két zsonglőr és egy buggyos nadrágú bohóc fülsüketítően trombitálva.

– Mulţi ani trăiasca, la mulţi ani! (Sokáig éljen!)

Ölelkezés, kézszorítások.

– Boldog szülinapot! – köhintett a szilfid titkárnő.

– Igazgató elvtárs…! – köhintettünk mi is figyelmeztetően.

– Viszlát, fiúk! Üdvözlöm Korzikát és a kígyótokat!

– De mi…

– Mi van, Gizike? Látom, tűkön ül. A titkárnő átadott egy táviratot.

– La naiba! (Az ördögbe!)

– Gáz van? – kérdezte a bohóc.

– Két akrobatánk Párizsba disszidált.

– Kik?

– Paoloék.

– Mi szívesen… – jegyezte meg Flórián felcsillanó szemmel.

– Ti még mindig itt lötyögtök? – mordult ránk az igazgató. – Hányszor mondjam, hogy momentán nincs szükségünk se fakírra, se zsonglőrre.

– És akrobatákra?

– Mi? Akrobaták vagytok? És ezt csak most mondjátok? Micsoda szerencse! Meg vagyunk mentve, uraim! – ölelt át latinos temperamentummal bennünket.

– Ura! – kiáltották kórusban a bohóc, a zsonglőr meg a többiek.

– Honnan jöttetek?

– Én Vásárhelyről! – mosolyogtam boldogan.

– Én meg Petrozsényból? – mondta Flórián.

– Fel vagytok véve, illetve… Előbb megnézzük, mit tudtok. Mindenesetre legyetek holnap reggel nyolckor a Nagycirkuszban!

Bukarest Románia délkeleti részén fekszik a Dâmbovita folyó két partján, a Dunától északra, a Fekete-tengertől 280 km távolságra. Lakossága a hetvenes évek körül olyan jó másfél millió lehetett. A várost a legenda szerint egy Bucur nevű pásztor alapította. Mivel sok szempontból hasonlított Párizsra, Kis Párizsnak is nevezték mindaddig, amíg az 1977-es nagy földrengés, később pedig a hírhedt diktátor jócskán át nem alakította a főváros arculatát. Rám a Romániában egyedülálló széles sugárutak, a Herăstrău-, a Cişmigiu-park, a volt Királyi Palota, a Calea Victoriei utca és a Curtea Veche-templom hatott legjobban. Amúgy már többször, úgyszólván minden évszakban felbukkantam a városban, így elég otthonosan mozogtam a hatalmas háztömbök közt.

Amint kiléptünk a cirkuszból, arcunkba csapott a fagyos téli szél. Esteledett. Egy ideig céltalanul bolyongtunk Bukarest utcáin. A hópelyhek lassan keringve hulltak alá a magasból.

Hallgattunk. Bárcsak sikerülne a holnapi felvétel! Évekig vártam, készültem erre a pillanatra, és most itt van, szembesültem vele egy kurta újsághír képében. A függöny tehát felgördült, még néhány óra, és a korzikai duó kilibbenhet a porondra.

– Gyere, vegyünk ki egy szobát valamelyik hotelben! – rezzentett fel gondolataimból Teofil.

– Menjünk!

– Sajnáljuk, minden szobánk foglalt – utasítottak el mindenütt, úgyhogy, tetszik, nem tetszik, megszálltunk a Gara de Nord (Északi pályaudvar) várótermében.

– Szabad a jegyeket? – ráztak fel erélyesen éjféltájt.

Nem lévén jegyünk, kitessékeltek a teremből, ahol csakis érvényes vasúti jeggyel tartózkodhattak az utasok. Ez volt a szabály, ezért nem lehetett látni egy csavargót sem a román várótermekben. Egy darabig tanácstalanul toporogtunk a peronon, aztán felültünk egy holtvágányon veszteglő, Piteşti feliratú vonatra.

– Innen biztosan nem dobnak ki – nyújtózkodtam el a meleg ülésen.

Barátom két perc múlva már fűrészelt, csupán én mocorogtam nyugtalanul. Folyton azon rágódtam, nem kellett volna-e megkérdezni, meddig rostokol itt ez a szerelvény. Üresnek

ugyan tök üres, meg meleg is, de mi lesz, ha mégis elindítják Piteşti-re? A gondolat sehogy sem hagyott nyugodni, ezért gyorsan leszálltam, és megkérdeztem egy pufajkás atyafit:

– Megmondaná, kérem, hány órakor indul az a vonat onnan Piteşti-re?

– Boldogan – ölelt át a szemmel láthatóan illuminált pufajkás. – Neked szívesen, ha meghívsz egy pofa italra.

Na, én is jótól kérdezem, de talán ez a szőrmebundás hölgy felvilágosít.

– Megmondaná, hány órakor indul a vonat Piteşti-re?

– Reggel, csak reggel, szépfiú, úgyhogy ha érdekel, akár meg is hívhatlak egy csésze kávéra. Itt lakom a közelben, és nem kerül többe száz pengőnél.

– Egy kávé? Köszönöm, majd legközelebb, ha pénzem is lesz hozzá.

– Csóró mazsola! – hagyott faképnél lenézően az örömlány.

A bukaresti Északi pályaudvar

Milyen vendégszeretők ezek a regátiak! Na, mindegy, böngésszük át akkor a Mersul trenurilort (menetrendet)! Piteşti, Piteşti… Hű, mekkorát gurított a kiskurva! Nyomás vissza, Flóriánhoz. De hol volt már akkor Flórián! Megdöbbenve meredtem a sínekre, ahol nemrég még ott vesztegelt a vakvágányra terelt szerelvény. Szegény Flórián már biztosan gőzerővel robog Piteşti-re – néztem körül abban a titkos reményben, hátha elém ugrik valahonnan nagy kacagva. Persze nem ugrott, és engem összevissza szurkáltak a lelkiismeret nyilai. Vajon mit gondolhat rólam, ha felébred, és nem lát maga előtt az ülésen? Elképzeltem magamban, amint keserűen felkiált: ez az áruló itt hagyott engem a vonatban! Most mi a francot kezdjek ezzel a vizsgával partner nélkül, egyedül? Illetve egyedül éppen kezdhetnék, viszont együtt kezdtük, izzadtunk hosszú éveken keresztül, most meg, csak úgy, ukmukfukk, mellőzzem egy ilyen ostoba pech miatt? Lerogytam egy padra, és órákon át tépelődtem, gyötrődtem, végül úgy döntöttem, hogy ha neki nem sikerült, úgy illik, egyelőre én se menjek vizsgázni. Előbb mindenképp tisztáznom kell, mi történt, utána még mindig ráérünk nekirugaszkodni a dolognak. Újra együtt vagy közös megegyezéssel szólóban, ha történetesen feladná, és a fűrészpor helyett megint a szénport választja. Megváltottam hát a vasúti jegyemet, és szomorú szívvel elhagytam álmaim városát.

Visszatérve Teofilra, ő bizony alaposan megjárta, ugyanis leugrottam a vonatról – mesélte utólag. El is ájultam azonnal. Egy vasutas talált rám egy galagonyabokor tövében. Fejem betört, erősen véreztem, más bajom szerencsére nem esett. Az öreg bekötötte a fejemet, aztán felrakott egy Petrozsényba induló vonatra…

Így „sikerült” kitörnünk egy színes, füst és szénpor nélküli világba, amiről egy nap alatt kiderült, hogy ha való is, ugyanolyan csalóka és elérhetetlen, mint egy délibáb. Kár, mert akkor azon a fagyos decemberi reggelen valóban felgördült a függöny előttünk. Csak éppen mi nem libbentünk sem akkor, sem soha többé a porondra.

A 3., valójában 4. év is zökkenésmentesen, minden probléma nélkül zajlott le. A vizsgáim eredménye nem túl rossz, de fényes sem.

ORSZÁGOS FORDÍTÓ ÉS FORDÍTÁSHITELESÍTŐ IRODA

Hungarian National Office for Translations and Attestations
Ungarische Amtsstelle für Übersetzungen und Beglaubigungen
Венгерское Государственное Бюро Переводов и Заверений
Bureau National Hongrois de Traductions et de Légalisations

BUDAPEST

- - - - - - - - Fordítás román nyelvről - - - - - - -

Tg. Mures-i /Marosvásárhely/ - - - - - - - - - - - -

3 éves Tanárképző Főiskola - - - - - - - - - - - - -

Bölcsész Kar -

Román nyelv és irodalom - Magyar nyelv és irodalom-

Szak -

Nagy Fál végzős Főiskolai érdemjegyei: - - - - - -

Oklevél melléklete - - - - - - - - - - - - - - - - -

I. év /1962/1963./ - - - - - - - - - - - - - - - - -

Folyószám, Tantárgy, Osztályzatok /vizsga, kollikvi-

um, szakdolgozat/ - - - - - - - - - - - - - - - - -

1., Tudományos szocializmus: 5 - - - - - - - - - - -

2., Gyermek pszichológia: 7 - - - - - - - - - - - -

3., Általános pedagógia: 7 - - - - - - - - - - - - -

4., Bevezetés a nyelvtudományba: 7 - - - - - - - -

5., Bevezetés az irodalomba: 7 - - - - - - - - - -

6., A mai román nyelv: 6 - - - - - - - - - - - - -

7., Román irodalmi folklor: -- 5 - - - - - - - - -

8., A román irodalom története: -- 6 - - - - - - -

9., A mai magyar nyelv: 6 - - - - - - - - - - - - -

10., A magyar irodalom története: -- 9 - - - - - -

11., Magyar irodalmi folklor: -- 5 - - - - - - - -

12., Latin nyelv: 5 - - - - - - - - - - - - - - - -

13., Román nyelv - gyakorlati kurzus: 8 - - - - - -

14., Testnevelés: 5 - - - - - - - - - - - - - - - -

II. év /1964/1965/ - - - - - - - - - - - - - - - - -

Folyószám, Tantárgy, Osztályzatok /vizsga, kollokvium, szakdolgozat/ -

1., Politikai gazdaságtan: 8 - - - - - - - - - - - - -

2., A román nyelv és irodalom tanitásának módszertana: 6 -

3., A magyar nyelv és irodalom tanitásának módszertana: 5 -

4., A mai román nyelv: 6 - - - - - - - - - - - - - - - -

5., A román irodalom története: 6 - - - - - - - - - - -

6., A mai magyar nyelv: 7 - - - - - - - - - - - - - - -

7., A magyar irodalom története: 8 - - - - - - - - - -

8., Német nyelv: 8 - - - - - - - - - - - - - - - - - -

9., Román nyelv - gyakorlati kurzus: 7 - - - - - - -

III. év /1965/1966/ - - - - - - - - - - - - - - - - - -

Folyószám, Tantárgy, Osztályzatok /vizsga, kollokvium, szakdolgozat/ -

1., Egyetemes irodalom: 5 - - - - - - - - - - - - - - -

2., A mai román nyelv és a román nyelv történeti alapismeretek: 5 -

3., A román irodalom története: 6 - - - - - - - - - - -

4., A mai magyar nyelv: 7, 5 - - - - - - - - - - - - - -

5., A magyar irodalom története: 6 - - - - - - - - - - -

6., Összehasonlító és elemző román irodalom - speciális kurzus és szeminárium: 7 - - - - - - - - - - - - -

7., Összehasonlító magyar irodalom speciális kurzus-

- 3 -

és szeminárium: 8 - - - - - - - - - - - - - - - - - -

8., Gyermekirodalom: 5 - - - - - - - - - - - - - - -

9., Tömegmüvelődési tevékenység: -- 7 - - - - - - -

10., Audio-vizuális módszergyakorlatok: -- 8 - - -

11., Pedagógiai gyakorlat: 6 - - - - - - - - - - -

Az államvizsgán, az 1967. évi január-februári - - -

vizsgaidőszakban, 5.62 /öt 62/100/ érdemjegyet ka-

pott. -

Olvashatatlan aláirás s.k. rektor P.H. - - - - - -

Olvashatatlan aláirás s.k. dékán P.H. - - - - - - -

Olvashatatlan aláirás s.k. titkár - - - - - - - - -

65699

...../19 ....90.. OFFI.

Hitelesen bizonyítom, hogy ez a fordítás a fenti idefűzött holnap szöveggel nyelvű ~~szöveggel~~ ~~szavával~~ mindenben megegyezik.

Budapest, 90. X. 10

Az Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda igazgatója

ORSZÁGOS FORDÍTÓ ÉS FORDÍTÁSHITELESÍTŐ IRODA 2 BUDAPEST

ILLETÉK 10 FORINT 1965

DOH (1966–1968)

A falu egyetlen utcája

A világ végén és tetején

Amint végeztünk, Maját és engem saját kérésünkre egymás mellé helyeztek. Őt Zálnokra, engem meg egy Doh nevű faluba, pár kilométerre Zálnoktól.

– Miért nem egy helyre? – méltatlankodtam a katedra elosztó bizottság előtt mérgesen. – Hiszen jegyesek vagyunk, itt a jegygyűrűm, nézzék csak! A jövő hónapban esküszünk, és mint férj-feleséget a törvény szerint önöknek egy helyre kell helyezniük bennünket.

– Igen? Akkor várjanak még egy hónapot, utána meglátjuk. Viszont nincs kizárva, hogy addigra minden jobb helyet kiosztunk, így a mostaninál is szerényebb katedrával kell beérniük.

– Köszönöm a biztatást. Egész meg vagyok nyugodva.

– Nézze, Nagy elvtárs! A dolog nem olyan egyszerű, mert a tanügyi rendszernek is megvannak a maga követelményei, amiket tetszik, nem tetszik, *mindnyájunknak* be kell tartanunk. Itt van mindjárt a falusi iskolák szakemberellátásának kérdése. Tudja, mennyi szakképzetlen pedagógus oktat ma vidéken?

– Nem tudom.

– Az ország teljes tantestületének 70%-a. És maga még azt akarja, hogy egy faluba helyezzük önöket?

Mivel a Dohhoz kötődő emlékeimet igen szemléletesen summázza a **Dohos emlékeim** című alkotás, eddigi szerkesztési módszeremhez hasonlóan, hadd illusztráljam ezt a fejezetrészt is egy elbeszéléssel.

Dohos emlékek

Volt egyszer, hol nem volt, volt egy fiatal román-magyartanár, inkább közép-, mint magas termetű, vállas, erős ember. Úgy hívták, hogy Nagy Pál. Névrokon? Nem, kérem tisztelettel, ez bizony én magam vagyok. Nagy elvtárs, illetve domnu' profesor[50]*, ahogy akkoriban neveztek. Istenem, de rég volt az a bizonyos szeptember, amikor elfoglaltam első munkahelyemet Dohon*[51]*.*

1966. szeptember. A Nagyderzsidáról Zálnokra vezető úton két fiatal, Maja és én lovagoltunk az apostolok lovain.

– Micsoda kopár, kietlen vidék! – fürkészett körül fekete hajú, széles csípőjű arám. – Sehol egy ház, fa, csak szántóföld, por és bokor.

– Ilyen a Szilágyság! Úgy látom, fáradt vagy. Pihenjünk egyet, ha gondolod.

---

[50] Tanár úr. (rom.)

[51] Túlnyomórészt román lakosságú község Szilágysomlyótól (Románia) ÉNy-ra.

– De még mennyire, hogy gondolom! – roskadt Maja egy kiszáradt bokor tövébe. – Legalább egy kétkerekűt küldhettek volna elénk, ha már a buszt itt hírből sem ismerik.

– Ne viccelj! Még ha agrármérnökök lennénk, hagyján. De ki törődik falun egy tanárral?

– Hogyhogy ki? A polgármester, iskolaigazgató…

– Azt hiszed? Bárcsak így lenne, de ahogy hallottam, nagyon furcsák errefelé az emberek.

– Miért, mit mondanak?

– Pontosan nem tudom, csak annyit, hogy… Mindjárt pípet kapok ettől a melegtől! Nincs valami üdítőd, mert az enyémet mind megittam?

– Én is, és itt a világ tetején valahogy még szomjasabb vagyok.

Így beszélgettünk, pihentünk, aztán folytattuk az utunkat, hogy még sötétedés előtt leérjünk a fennsíkról.

– Istennek hála, leértünk! – fújta ki magát Maja a domb alján. – Még egy órai sima gyalogút és bent vagyunk a faluban.

– Még egy óra? Szent Habakkuk, ha ezt előre tudom, inkább otthon maradok!

Porosan, fáradtan gyalogoltunk tovább, míg végre megláttuk a völgykatlanban fekvő községet.

– Bună ziua![52] Volna szíves megmondani, hol lakik az iskolaigazgatójuk? – szólítottam meg egy mezítlábas atyafit románul.

– Nu![53] – mért végig a koma, és faképnél hagyott.

– Ezt meg mi lelte? Halló, fiatalember! – fordultam egy rövidnadrágos, ugyancsak mezítlábas kölyökhöz. – Meg tudnád mondani…?

A gyerek egy nagy hasú, negyven év körüli emberre bökött, aki éppen akkor dőlt ki egy kapuból; haján szalma, vállain itt-ott csirketoll billegett.

– Tovarăşe director![54]

– Maga kicsoda? – csippentette le válláról a szürkésfehér tollakat.

– Vén bakkecske! Ha még egyszer idejössz, kikaparom a szemedet – hallatszott ki a házból egy női hang.

Az igazgató riadtan szedte nyakába a lábait. Elképedve néztünk egymásra.

– Tovarăşe director! Tovarăşe director! – rugaszkodtunk a kiebrudalt direktor után.

– Mi az, mit akarnak?

– Mi, vagyis a… feleségem… Álljon már meg a csudába!

Az igazgató megtorpant.

– Engedje meg, hogy bemutassam a zálnoki iskola újonnan kinevezett romántanárát.

– Holi Mária – mutatkozott be Maja a nagytokájú pedagógusnak.

– Vagy úgy! Manu Gheorghe – csókolt kezet gálánsan a férfi.

– Nagy Pál – nyújtottam én is kezet.

– Már nagyon vártuk a kedves… nejét.

– De furcsán néz ránk ez az ürge! Hát még ha sejtené, milyen feleségem nekem Maja!… Vettem észre. Köszönjük az értünk küldött kétkerekűt, bricskát, vagy mi errefelé a módi.

– Milyen kétkerekűt? Sajnálom – kapott észbe a kisüstitől illatos kollega. – Nálunk ilyen nincs, pontosabban van, de az csak a párttitkárnak és mérnök úrnak dukál. Mi szimpla pedagógusok már csak gyalog járunk. Önt Dohra helyezték?

– Honnan tudja?

– Én vagyok az igazgató – válaszolta büszkén. – Igaz, hogy nem Dohon, de az édes mindegy. Mi iskolaigazgatók rendszerint informáljuk egymást.

– Megmutatná, hol lakunk? Szeretnénk végre lepihenni.

– Nem tudják, hol laknak? – hűlt el a diri. – Vagyis… Értem. Szerezzek maguknak lakást, ugye?

---

[52] Jó napot! (rom.)
[53] Nem. (rom.)
[54] Igazgató elvtárs!

Na bumm: se kétkerekű, se lakás! Szépen várnak minket itt ezek!

– Keressék meg a sánta Ági lélét[55]*. Itt lakik nem messze, úgy 100 méterre tőlünk. Ő ad ki szobákat, sőt, kosztot is. Mondják meg, hogy én küldtem, akkor biztosan nem utasítja vissza magukat. Viszontlátásra! Találkozunk holnap reggel nyolckor az isiben! – biccentett a menyasszonyom felé.*

– Viszontlátásra! Köszönjük a segítségét.

– Ez a kötelességem – vigyorgott a diri. – Egyébként ki segítsen, ha már mi, kollegák sem segítünk egymáson?

Esteledett. Ági lélé házában már égett a petróleumlámpa. No persze, hiszen villany sem volt a faluban.

– Jó estét kívánunk! Ági lélét keressük.

– Én vagyok. Mit kíván a fiatalúr? – válaszolta bizalmatlanul.

Elmondtam, mit szeretnénk, kik vagyunk, és kinek az ajánlására kopogtattunk be hozzá. Az özvegyasszony, aki mellesleg ugyancsak magyar volt, fokozatosan felengedett, csupán a Manu nevére komorodott el kissé.

– Szerencséjük van, éppen most költözött ki egy olajfúró az egyik szobából – mutatta meg a szobát azonnal. – Nem nagy, de annál melegebb, ami télen megfizethetetlen, ugyebár. Nem is adnám ki maguknak, ha nem lennének maguk is magyarok.

– Így utálja a románokat?

– Nem a románokat, Manut.

– Miért? – kíváncsiskodott Maja. – Olyan rossz ember?

– Az, kérem, egy parazita, aki nap, mint nap szülőlátogatás címén zaklat bennünket. Itt szaglászik, ott kujtorog, amíg el nem éri amit, akar.

– Lehet, hogy spion, tégla vagy ilyesmi – tréfálkoztam Ági nénivel. – Manapság e nélkül aligha lehet valaki igazgató a tanügyben. Egyébiránt mit akar?

– Kitől mit: pénzt, pálinkát és… nőket is. Azokat különösképpen kedveli, pedig már majdnem meg is verték emiatt.

– Hallottad? – hunyorogtam Majára. – Jó lesz, ha te is vigyázol.

– Nem vicc ez, Nagy úr, de majd maguk is megismerik. Na, megyek. Látom, hogy fáradtak. Pihenjék ki magukat!

– Jó éjszakát! Aztán ne feledje a reggelit, mert mi reggelizni is szoktunk ám.

– Természetesen. Reggel hétkor várom az ebédlőben magukat. Még van néhány kosztosom: olajfúrók, traktoristák. Kicsit büdösek, piszkosak, de hát ilyen munkájuk, és nekem azt kell szeretni, amiből megélek.

– Ecce[56]*, Zálnok! Ide akartál jönni, parancsolj!*

– Akartam? – görbült le Maja szája sírosan. – Ez volt a legjobb hely, ahova a kinevezésünket kérhettük.

– Igen, persze, bocsáss meg! Hogy ezek után Doh milyen hely, már el sem merem képzelni – szédültem az ágyba, és meg sem moccantam reggelig.

Másnap kakaskukorékolásra ébredtünk.

– Aludj tovább! Még csak öt óra – néztem meg a karórám, azért felkeltem, s tettem egy sétát a „központban”, hogy tüzetesebben is megnézzem, még mielőtt tovább állok egy faluval.

– Na, mi újság? Hány üzlet van a községben?

– Majd meglátod, ha te is kisétálsz. Egyelőre burkoljunk, utána irány az iskola.

Így kezdődött. Folytatás Dohon, de ahhoz még három hegyen és két erdőn kellett átmennem. Nyilván el is tévedek, ha nem szegődöm egy mezítlábas adószedőhöz. (Legalábbis ő ezt állította magáról.)

---

[55] Nénit. (rom.)
[56] Íme! (lat.)

– Szép vidék, csak egy kicsit fárasztó – kutyagoltam azontúl szorosan a nyomában.

– Maga hova valósi? Somlyói vagy zilahi?

– Nagyváradi.

– Az én unokaöcsém is ott tanít, merthogy ő is romántanár ám.

– Szerencsés ember! Nekem bezzeg csak Doh jutott.

– Magának szerencse, neki pech, ugyanis Vasile ki nem állja Váradot. Falusi fiú, megértem, és ez nem minden, ráadásul magyar iskolába helyezték.

– Aha, kezdem érteni.

– Röhej, mi, hisz Vasile egy kukkot sem tud magyarul. Önnek mi a véleménye erről, tanár úr?

Kis híján megmondtam, de aztán jobbnak láttam, ha hallgatok, s inkább arról faggattam, perceptor[57] *létére miért jár ő is mezítláb.*

– Szegény vidék ez, fiatalúr, emellett szokás is, ezért hiszi, nem hiszi, itt még a polgármester sem hord cipőt. Most mit néz úgy? – húzott elő a zsebéből egy pálinkás üveget. – Csókoljon belé, kisüsti.

– Köszönöm, nem kérek.

– Ahogy gondolja. Isten éltesse! – húzta meg a palackot.

– Aztán mondja, a dohiaknak sincs villanyuk?

– Dehogy nincs, csak motorral működik. Nem olyan jó, mint az igazi, a petróleumlámpánál azért jobb.

– Mozi? Kultúrház?

– Csak egy C. A. P.[58]*, suli és vegyesbolt. Nézze, már meg is érkeztünk! Az ott meg az iskola! – mutatott egy hodályra.*

Elköszöntem az ipsétől, és betámolyogtam a dirihez. Az udvaron senki. Persze nem csoda, mert a tanítás az akkori rend szerint csak 15-én kezdődött. Csakhogy az iskola ajtaja is zárva volt, így folytathattam a nyomozást. Leültem egy kőre, és elcsigázva lihegtem a tűző napfényben. Kicsit sok volt nekem ennyi gyaloglás, hisz életemben összesen nem gyalogoltam annyit, mint két nap alatt akkor ott a Meszes-hegység környékén.

– Keres valakit? – kérdezett rám hirtelen egy sovány, pantallónadrágos fiatalember.

– Mrazek igazgató úr?

– Én vagyok. Maga nyilván Nagy elvtárs, az új romántanárunk.

Szép, úgy látszik, itt vártak rám. Az igazgató előhúzott egy kulcsot, és átvezetett a termeken.

– Ez a tanári! – nyitott egy levegőtlen odúba. – Az meg az 5. osztály – mutatta be sorba mind a négy tantermet, plusz az igazgatói lakosztályt. – Hol mi járunk reggel, hol az alsósok, így sokkal változatosabb.

– A gyerekek?

– Gyerekek. Mint mindenütt a világon, akik csak akkor tanulnak, ha rávernek a seggére.

– És… rávernek?

– Hogyne! Én itt, otthon a szülők, nagyszülők. Ha nem akarnak fát vágni, libát, juhot őrizni, hogy a többiről ne is beszéljek – hadarta olyan sebesen, hogy alig tudtam követni.

Ha ez az osztályban is így oktat, tanuló lehet a talpán, aki kihámozza, kiről, miről szövegel. Még váltottunk néhány szót, majd elindultunk albérletet keresni. A faluban többnyire bizalmatlanul fogadtak. Nem is kaptam szállást két óra agitáció után sem.

– Furcsák errefelé az elvtársak.

– Nekem mondja! De szarok rá! Néhány koszos parasztért nem fogok infarktust kapni, esküszöm. Mi neveljük a gyerekeiket, megtanítjuk őket olvasni, számolni, mert a népnek nemcsak kenyér és cirkusz kell, mire ők? Két lépésre sem engednek magukhoz. Ha véletlenül mégis,

---

[57] Adószedő. (rom.)

[58] Téesz. (rom.)

mindjárt diktatúráról zagyválnak. Elismerem, hogy részben nekik is igazuk van, de a kurva anyjukat, a szocializmusban nem kell tanulni?

Hoppá, írósvaj, itt a baj, ahogy Móra Ferenc mondaná. Talán okosabb lenne, ha egyedül keresnék lakást magamnak. Csak éppen a tisztelt direktor kötötte az ebet a karóhoz. Majd ő megmutatja ezeknek, ki a legény a csárdában. Így kerültem Leitanhoz, egy pirospozsgás, ötven körüli juhászhoz. Ő készséggel (!) adott kosztot, lakást, noha négyen laktak együtt. A konyhában ettek, főztek, de ott is aludtak is, miközben nekem átengedték a „tisztaszobát”.

– Príma, csak egy kicsit gyanús! – hümmögött Maja, amikor utóbb beszámoltam neki. – Vajon mitől ilyen rendes ez a csobán?[59]

– Gőzöm sincs. Talán az egyik fia miatt, tudniillik éppen nálam tanul az édes, de az is lehet, hogy Mrazek puhította meg bágyé[60] *Tódort.*

Teltek, múltak a napok, hetek… Eleinte mindennap, a három hegy és két erdő dacára is, átugrottam Zálnokra. Egyrészt Maja, másrészt Doh miatt, amire úgy tekintettem lassanként, mint Publius Ovidius Naso[61] *tekinthetett Tomira. Csak itt nem a tenger, hanem a hegyek vágtak el a világtól. Nézzünk egy példát az érzékletesebb kép kedvéért! Hétfőn reggel (vagy délután) tanítás, utána pihenés. Ágyban fekve, mint a kórházban, egész kedd reggelig, majd kezdődött minden elölről. Hogy mit csináltam eközben? Olvastam, írtam és hallgattam a rádiót. Ennyiből állt a szabadidő programom. Néha elővettem egy-két tornaszert, hogy edzésben maradjak. Később már azt sem, csak lélektelenül feküdtem, bámultam a falakat, és potyogtak a könnyeim. Nem is olyan régen még artista karrierről álmodtam. Volt néhány számom, azt csiszolgattam évekig, hogy alkalomadtán bemutathassam a cirkuszban. Csakhogy ez az alkalom, most nem részletezem, mi okból, sohasem akart eljönni. Hiába, nem volt szerencsém, hiszen még annyit sem sikerült elérnem, hogy áthelyeztessem magunkat egy 20. századi faluba, ahol nem jár mindenki mezítláb, gázzal fűtenek, és a tanulók pásztorkodás helyett tanulnak.*

Mivel az ősz szokatlanul meleg és hosszú volt, egyelőre simán „navetáztam”[62] *a két helység közt. De amint beköszöntött a rossz idő, már csak szombatonként tudtam ingázni. És az idő egyre jobban megveszett. Fújt a szél, zuhogott az eső, megáradtak a patakok. Mintha be akarta volna pótolni, amit elmulasztott azelőtt. De én fütyöltem a hóra, esőre, és csapot-papot otthagyva repültem Majához.*

– Maga aztán kemény gyerek! – buggyant ki egyszer Maja szállásadónőjéből. – Csak az a kérdés, megéri.

– Már miért ne érné meg?

– Nézze, semmi közöm hozzá, meg kritizálni sem szeretnék, de sehogy sem bírom elnézni, hogy valahányszor idejön, a felesége csaknem mindig házon kívül van. Mindnyájan tudjuk, milyen nehéz ebbe a faluba eljutni, és annyi magának is kijárna, hogy illő módon fogadják. Na, kimondtam! Most haragudjon meg, amiért cserfeltem.

– Nem haragszom, sőt, köszönöm, amiért ilyen szókimondó – ütött szíven a vallomás, hogy már mások is látják azt, amit magam előtt is igyekeztem titkolni.

De nemcsak bántott, egyben fel is dühített, hogy ennyire mulyának tartanak. Amilyen a mosdó, olyan a kendő is, magyarán: azért én is kárpótoltam magamat valamiképp. Tanított Dohon két csinos, frissen érettségizett szuplinitor[63.] *Ott laktak mellettem egy icipici kunyhóban, melynek tulajdonosa a városba költözött. Mivel mindhárman unatkoztunk, néha összejöttünk dumcsizni, melynek folyamán összeszűrtem a levet Pannival. Szép dundi kislány volt, nagy fekete szemekkel, akit bármelyik percben lefektethettem volna, ha akarom. Csakhogy*

---

[59] Juhász. (rom.)
[60] Bácsi. (rom.)
[61] Római költő (Kr. e. 43). Augustus császár a Fekete-t. partján fekvő Tomiba (ma Constanța, Románia) száműzte.
[62] Ingáztam. (rom.)
[63] Itt: diploma nélküli helyettes tanár. (rom.)

nem akartam, valahogy nem engedte belülről valami. Annyira azonban mégsem voltam lojális, hogy időnként ne lapogassam meg a fenekét.

– Elég! – pakolt ki végül a kis csajszi. – Áruld el kerek perec, mit akarsz! Lefeküdni nem fekszünk le, szeretni nem szeretsz, akkor meg mi a csudának emelgeted a szoknyámat?

Tényleg, minek? – töprengtem el a szavain. Aki át mond, mondjon bét is, vagy hallgasson. Én hallgattam, azaz véget vetettem a játéknak.

Decemberben lehullt az első hó. Most aztán csakugyan fáztam, mit fáztam, cidriztem még a dunyha alatt is. Világos, a fűtés nem volt benne a kiriában[64]*.*

– Kérjen fát, tanár úr! Magának hivatalból jár a tüzelő, de ha nem áll a sarkára, a zálnoki tanács megfeledkezik magáról – tanított ki jóindulatúan Leitan bá. – Én szívesen adnék fát, csak hát miből, amikor nekem sincs – sajnálkozott, utána begyújtott.

Maguknak, mert a fagy senkivel sem kivételez, na és főzni is kellett, ez nem vitás. De hogy mit? Az bizony mindegy volt. Hétfőn krumplileves, kedden rántotta, szerdán túró, kenyér… Kit érdekelt! Lakjunk jól, a többi nem számít – vélte Leitan és Leitanné, aztán csak bámultak, amikor nem bírtam tovább cérnával.

– Mit, nem tetszik? – hápogott a jóasszony. – De hát eddig még senki sem aprehendált emiatt. Tódor, Flórikám! – fordult a nagyobbik fiához. – Mit főztem tegnap ebédre?

– Túrós puliszkát.

– És? Nem ízlett?

– Hát…

– Mondd csak ki bátran! Ízlett vagy nem ízlett?

A fiú restelkedve sandított rám.

– Dehogynem.

– Máma gombócleves lesz. Káposztás lángossal. Nyújtsa a kezét, aki mást enne.

Egyik sem aprehendált, jó volt nekik a lángos is.

– Maga… nem szereti?

– Más itt a bibi, Leitanné.

– Igen? Micsoda?

– Maga nagyon jól főz, ezt el kell ismernem, csak… izé… nem mindig főz, ez a baj. Én szeretem a kolbászt, túrót, aludttejet… Vacsorára, reggelire, de délben már főtt ételt ennék, ha nem haragszik. Gombócleves? Kitűnő! Túrós puliszka? Imádom, de melléje még elcsúszna valami leveske, egyszóval nemcsak főtt, de kétfogásos ételt is szeretnék. Már megbocsásson, de városon ez így szokás, ne csodálkozzék hát, ha én is megszoktam.

– Semmi gond! Akkor egyen a városban! – húzta fel az orrát Leitanné.

Nem is főzött tovább nekem azontúl, s már azt tervezte, hogy az albérletet is felmondja, amikor az öreget magához hívatta a kerületi párttitkár. Hogy miről tárgyaltak, nem tudom, tény az, hogy utána már több respektussal néztek rám, kívánságom szerint főztek, és olykorolykor, lássatok csodát, még a szobámba is befűtöttek. Hála a Pártnak! – gondoltam, s csak később derült ki, hogy volt nekem más, titkos szövetségesem is: a Leitan-gyerekek, akik velem együtt szenvedtek, amikor visszakerült a régi menü az asztalra. Hogy is mondta bágyé Leitan? Reggel krumpli, délben krumpli, ettől lesz a gyerek dundi. Azaz egészséges, ahogy akkoriban falun hitték.

A koszt kérdése tehát megoldódott. Csupán a fűtés dilemmája maradt.

– Mit szólnának egy cseréhez? – rukkoltam ki az ötlettel egy zimankós januári délután. – Most én költözöm a konyhába. Igaz, hogy kisebb, de ott biztos melegebb van, maguknak meg úgysem számít, melyik helyiségben duruzsol a kályhájuk.

– Nem bánom, cseréljünk! – ment bele a házigazda. – Csak a kölyköknek, főleg Flóriánnak segítsen, mert az nem szeret ám tanulni.

---

[64] Lakbérben. (rom.)

Megígértem, hogy segítek, sőt: még meséltem is esténként, és a mese szárnyain átröppentem velük a hófödte hegyeken. Robinson, Gulliver, Decebal[65]*… Akadt téma bőséggel, csak be kellett kopogni meseország kapuján.*

Egyébként a konyhában csakugyan melegebb volt… két fokkal. Melegebb, de egyszerűbb, mondhatnám primitív. Zsúpfedeles tető, padló, szekrény nuku, a priccsen szalma zizegett. Hogy miért nem fagytam meg, rejtély, és arra sem igen emlékszem, hogy a fészkes fenébe nem döbbentem rá, hol vagyok. Ott fáztam, reszkettem pár méterre az erdőtől, ismétlem: erdőtől, és egyszer sem jutott eszembe, mit tegyek, hogy nálam is duruzsoljon a tűz a kályhában.

Rezidenciámtól öt percre magasodott a 8 osztályos iskola, mely viszonylag normális létszámmal működött. Itt kellemes meleg volt, néha szinte el is aludtam, kiváltképp, ha előtte felhajtottam egy féldecit. De ki nem hajtott fel ebben a faluban? Leitan bától a mérnökig mindenki megitta a magáét. Pedig a mérnök is sportolt, súlyt emelt, s még a téeszbe is elhozta otthonról a súlyzóit. Ismerős ábra, nem igaz? Egy darabig gyakorolt is rendesen, amíg a hétköznapok perspektívátlansága a cujkához[66] *nem kergette.*

– Hogy tanulnak a pulyái? – érdeklődött néha Mrazek úr, aki elég ritkán inspiciált bennünket.

– Sehogy! A lányok még hagyján, de a fiúk fütyölnek a sulira.

– Hát buktassa meg őket, különben soha az életben nem szoknak a munkához. Olyasmi ez, mint nálunk a havibér. Maga hogy dolgozna, egyáltalán dolgozna, ha munka nélkül is kapna fizetést?

– Hébe-hóba.

– Na látja! Mit várjunk akkor egy gyerektől, aki, ha tehetné, reggeltől estig játszana.

– Nos, mit mondjak? Van benne valami – adtam igazat a dirinek, és buktattam is serényen, amíg rá nem jöttem, valójában kit kellene itt osztályismétlésre buktatni.

Egyszer, de csakis egyszer nyakunkra küldtek egy idősebb, rideg arcú tanfelügyelőt.

– Rossz ómen! – sápadozott a diri. – Mióta itt tanítok, még egyszer sem volt egyetlen inspektorhoz sem szerencsém. Az a gyanúm, hogy valaki feljelentett bennünket. Talán egy szülő vagy a zálnoki néptanács, mindenesetre vigyázzunk, nehogy kompromittáljuk magunkat.

A tanfelügyelő figyelmesen nézte át az iskola dokumentumait: néhány jegyzőkönyvet, jelenléti naplót, fizetési besorolásokat… Az osztálykönyvnél megtorpant.

– Mennyi bukás! – meredt a tucatnyi rossz jegyre. – Milyen hatékonysággal dolgoznak maguk, Mrazek úr?

Az igazgató kényelmetlenül feszengett, tudván tudva, hogy egy új típusú iskolarendszerben a bukás ismeretlen fogalom. Ezért új típusú, illetve felsőbbrendű a kapitalista rendszernél. Ennek ellenére megpróbált tárgyilagos maradni.

– Ismeri a közmondást: kettőn áll a vásár. Mi, biztosítom önt, megtesszük a kötelességünket, a többi motiváció kérdése.

– Konkrétabban?

– Hogyan motivál a szülő, maga az egész társadalom, milyenek a tankönyvek, az iskolai környezet…

– Ezt nekem mondja?

– Ön kérdezett, én feleltem. Parancsol egy kávét, vagy készítsünk valami szendvicset? Nagy elvtárs! Főzne két kávét a tanfelügyelő elvtársnak?

– Köszönöm, ne fáradjon! – köhögött a felügyelő. – Esetleg később, most inkább inspiciálni szeretnék.

– Kérem! Állunk rendelkezésére.

– Helyes, akkor készüljön, mert legelőször az ön órájára lennék kíváncsi.

---

[65] Dák király. (Kr. u. 106)

[66] Szilvapálinka. (rom.)

Becsöngettek. A kollegák megkönnyebbülten illantak kifelé. Ezt az órát megúszták, és ha netalán siet a nagypapa, a későbbiekben is megússzák. Elmúlt egy óra. Amint kicsöngettek, Mrazek úr vértelen arccal araszolt a tanáriba.

– Most ön következik – jelentette be a tanfelügyelő.

– Örvendek – biccentettem ironikusan.

Betelt a pohár, már nem ragaszkodtam Dohhoz, így persze az iskolájához sem. A gyerekek érdektelenek, környezetem civilizálatlan, s eddig még egyetlen áthelyezési kérvényem sem hagyták jóvá a központban. Ha nem, hát nem, legfeljebb veszem a kalapom, és a tanfelügyelő képébe nevetek. Az osztályban szokatlan csend fogadott. Himnusz, jelentés, kezdődhetett a felelés.

– Abrămuţ! – szólítottam ki egy mezítlábas kissrácot. – Szavald el, légy szíves, A Párthoz című költeményt!

A gyerek meg sem mukkant.

– Nem hallod? Tanultál mára, Abrămuţ?

– Nem.

– Leülhetsz. Majd ha megtanultad, jelentkezz, különben karót kapsz. Ilie Fărcaş!

– Jelen!

– Te megtanultad a költeményt?

– Nem.

– Hm. Aztán miért, kisfiam?

– Mert egész délután kukoricát kellett morzsolni.

– De gyerekek, valaki csak tudja az osztályból!

– Én tudom, tanár elvtárs! – jelentkezett egy szeplős, lenhajú kamaszlány, s már fújta is sebesen, mintha könyvből olvasná.

– Szövegismeret tízes, a többiről majd a jövő órán beszélünk. Addig is magyarázd el, mire tanít bennünket ez a költemény!

A kislány kínosan hebegett-habogott, végül kiderült, hogy semmit sem értett az egészből. Hirtelen hangosan felhorkolt valaki. Az osztályban nyomban kitört a nevetés.

– Most mit nevettek? – vette védelmébe a horkolót a padtársa. – Baba van a házban, nem tud tőle aludni.

– Akkor pszt, hadd aludja ki magát! Ti meg mondjátok meg gyorsan, ki az a Ion Creangă?[67]

– Hát egy énekes – vélte Abrămuţ.

– Szerintem futballista – javította ki az osztály legjobb labdarúgója.

– Író, gyerekek. Ezen az órán Creangă gyermekkori élményeiről fogok nektek olvasni.

Elővettem a könyvet, és felolvastam néhány részletet. Na, ez már tetszett a pulyáknak, legfőképp, amikor félretolattam a padokat, és le is játszottunk belőlük valamit, utána daloltunk, és, tisztelt inspektorunkat sem mellőzve, elroptuk a perinicát.[68]

– Csengettek, Nagy elvtárs! Miért nem engedi ki a tanulókat szünetre? – nyitotta ránk az ajtót Mrazek úr. – Bo…bocsánat! – pillantotta meg a felügyelőt. – Nem tudtam, hogy még nincs vége az órának.

– Mi, már csengettek? – kászálódott fel a tanfelügyelő, ráncai kisimultak, arcáról elégedettség sugárzott.

Ennek ellenére elég visszafogottan értékelt. De amikor úgy három óra körül elköszönt, szemembe nézett, és megölelt.

A következő tanévben továbbállt a főnökünk. Vagy eltanácsolták, ki tudja, a lényeg az, hogy az új diri új húrokat kezdett pengetni. Nála minden szülő, gyerek tabu volt, akiket különleges figyelemmel kellett kezelnünk. Buktatni, megsérteni őket nem lehetett, mert az ellenkezett a kommunista erkölccsel.

---

[67] A román próza egyik legnagyobb mestere (1837 – 1889). Főműve: Gyermekkorom emlékei.

[68] Párnatáncot. (rom.)

– Látják, elvtársak, így kell ezt csinálni! – büszkélkedett a kerületi párttitkár, egy fontoskodó, harminc év körüli politikus. – Végre Dohon is észre tértek a kollegák. Csupán arra szeretném felhívni a figyelmet, hogy adjanak többet a külalakjukra is ezentúl. Egy pedagógus minden körülmények között példakép, nem járhat úgy, mint egy csavargó. Nem rendelem el, csak úgy barátian ajánlom, mától kezdve öltönyben járjanak be dolgozni. Fehér ing, zakó, piros nyakkendő… Vegyenek példát Căplescu igazgató kartársról, aki mindig tudja, és nem árt, ha önök sem felejtik el, kit, mit képviselnek ebben a szilágysági faluban – oktatott ki bennünket valahányszor frissen, elegánsan bekocsizott a rajonból.

Engem valamiért nem szívlelt, de békén hagyott, nem piszkált. Egyelőre, aztán şi-a dat arama pe faţă, magyarul: kimutatta a foga fehérjét.

– Haragszom magára, Nagy elvtárs – hívatott egyszer a tanáriba magához.

– Rám? Miért? Mit tettem, amit nem kellett volna megtennem?

– Most mit adja az ártatlant? Tudja azt maga nagyon jól.

– Igazgató úr!

Căplescu zavartan babrált a tollával.

– Na jó! Sorolom. Úgy hallom, nem hisz a kommunista eszmékben.

– Ki állítja?

– Igaz, vagy nem igaz?

– Természetesen nem igaz – hazudtam, mert igazat szólni ugyan szép dolog, csak nem mindig célszerű, főként, ha ezt retorzió követi; párszor megpróbáltam, meg is égettem csúful magamat, egyszóval vigyázzunk, vigyázzunk, mert a bájgúnár provokálni szeretne.

– Nem? Akkor magyarázza meg nekem is, miért nem párttag maga még, tanár… úr!

A nemjóját, most megfogott! De az én eszemen így sem fog túljárni.

– Ön, úgy hírlik, bolondul a futballért.

– Nem bolondulok, csak kedvelem. De mi köze ennek a párttagsághoz?

– A zenét is?

– A zenét is – gurult méregbe a párttitkár, akiből mellesleg csak úgy áradt a cujkaszag. – Térjen már a lényegre, és ne szórakozzék itt velünk!

– Én? Eszembe sincs, csak arra akartam célozni, hogy amiért kedveli, még nem lett magából sem zenész, sem labdarúgó.

– Tessék? – pislogott bambán a párttitkár.

– Semmi, nem érdekes! – vágott közbe óvatosan a főnököm. – Kérem, folytassa, vagy tartsunk előbb egy cigarettaszünetet?

– Milyen cigarettaszünetet, hiszen még alig mondtam valamit. Szóval… Mit is akartam közölni? Ja, igen! Legyen szíves, most azonnal feleljen, mikor hajlandó belépni a román kommunisták pártjába!

– Majd ezt is megbeszéljük, ha kijózanodott, ugyanis maga… tökrészeg – feledkeztem meg magamról.

Egyrészt, mert tényleg részeg volt, másrészt nagyon nem bírtam, ha amolyan bólogató Jánosként kezelnek. Párttagságom kérdése ezzel le is zárult volna, ha Căplescu nem ragaszkodik a tagsághoz. Először félelemből, aztán számításból, hogyha netalán kedve szottyan lelépni, átadhassa nekem az igazgatóságot az isiben – vallott színt idővel őszintén.

– Ezek szerint elmenne?

– El. Hat éve lakom itt, de még mindig képtelen vagyok megszokni az itteni életet.

– A felesége?

– Dettó, ezért ha vállalja… Gondolja meg, kollega! Maga képzett romántanár, s feltehetőleg a szakinspektor is támogatná, csak… Nos igen: a piros pártkönyv még hiányzik, ami nélkül sajnos szóba sem állnak magával.

– Nem vállalom, merthogy én is elmennék. Most mit hunyorog? Elmentem volna én már réges-rég, ha jóváhagyják az áthelyezési kérvényem.

– Persze, persze, csak hát nem hagyták, és ki tudja, mikor lesz még ilyen alkalma? Mint igazgató, szinte duplán fog keresni, megkapja a lakásom, hozzá fát, üdülőjegyet… Ez, ugye, nem semmi, sőt, idehozhatná a kedves nejét is – húzta el előttem a mézes madzagot.

– Maját? – torpantam meg egy pillanatra. – Így mindjárt más, illetve attól függ, mit kérnek ezért még cserébe, mert ebben az országban semmi sincs ám ingyért.

– Szerintem nem csak itt. Magyarban is, Jugóban is, mindenütt, mert ilyen az élet, tisztelt Nagy elvtárs. Öntől csak azt kérik, költözzék végleg a faluba. A párttagság mellett, de erről már beszéltünk.

– Ennyi?

– Ennyi.

– Ebből pedig nem esznek – jelentettem ki kategorikusan. – Tudtommal Nagyvárad zárt város, és aki egy ilyenből kiköltözik, törvényeink értelmében kizártnak minősül, más szóval nem csak nem lakhat, de nem is dolgozhat többé legálisan ugyanott. Tudja mit, akkor már inkább tovább pendlizek, még ha ezért három hegyet is kell megmászni – tettem ki a pontot beszélgetésünk végére, és azt már meg sem kérdeztem, ugyan bizony mi célból ragaszkodik az igazgatóváltáshoz.

Utólag persze ezt is megtudtam: jobb munkahelyet szimatolt ki magának. Logikus! Viszont ezt csak akkor kapta volna meg, ha sikerül helyette új igazgatót találni.

Így húztam le három évet, s miután sehogy sem tudtunk áthelyezéssel távozni, Maja meg én csapot-papot otthagyva, „disszidáltunk” a faluból. Előtte azonban még átéltem egy olyan kalandot, melynek emléke időnként még ma is pirosra festi az arcomat.

Tél volt – na ja, mi is lehetett volna más! –, amikor Dohról Zálnok felé menet eltévedtem fél úton. Fújt a szél, a hó sűrű pelyhekben hulldogált, és csak hullt, hullt, amíg rá sem ismertem a környékre. A teremburáját, hányszor, de hányszor gyalogoltam keresztül-kasul a dombokon, és most, tessék, azt sem tudom, hol vagyok! Hirtelen farkasüvöltésre lettem figyelmes. Még nem láttam egyet sem, de úgy tűnt, mintha egyre közelebb hallanám. Hogy farkasok, az nem vitás, mert régebben én is tartottam kutyákat, akik hajszálra így vonítottak esténként. Fogtam hát magam, és, ami biztos, az biztos, felmásztam egy nyárfára. Lassan esteledni kezdett. A szél bele-belekapott az ágakba, s csaknem lesodort a magasból. Így gubbasztottam kb. fél órát, s miután egy szál farkas sem bukkant föl, leszálltam a fáról, és tovább botorkáltam árkon-bokron, hegyen-völgyön át, hogy a végén ismét a nyárfánál kössek ki.

– Hogy az a magasságos…!

Erőm végére érkeztem. Elterültem a hóban, és behunytam a szememet. Ekkor újra felüvöltöttek a farkasok. De már semmitől sem féltem, tartottam. Ha felfalnak, hát felfalnak, ha egyszer így rendelte el a teremtő. Még felvillant bennem néhány kép, és újra gyermekként láttam magamat, aztán éreztem, hogy zuhanok, egyre lejjebb zuhanok valahova a semmibe.

– Domnu profesor! Domnu profesor! – rázott fel egyszerre valaki, és nyomogatni kezdte a mellkasom.

– Ho…hol vagyok? – ültem föl erőtlenül, és megpróbáltam felállni.

– Régóta fekszik itt? Egyáltalán mit keres ilyenkor az erdőben?

– Csak úgy sétáltam. Passzióból, ahogy az urak szoktak, bágyé Ilie – ismertem fel a csontos állú, bajuszos férfiban az egyik apukát, akinek a fiát nemrég buktattam meg románból; azóta ki nem állt az atyafi, s bizony hajszálon múlt, hogy ellenszenve tettlegessé fajuljon.

– Szóval sétált – fülelt Ilie bá a farkasüvöltés irányába. – Hát akkor további jó sétát kívánok! – köpött a lábam elé, és elballagott.

– Köszönöm! – próbáltam meg ismét talpra állni, de a lábam úgy elzsibbadt, hogy többször is visszahuppantam; talán megfagyott, de a fülemet, orromat sem éreztem, ergo Isten veled világ, jöhetnek a farkasok!

A férfi meggondolta magát, és megfordult. Egy ideig tétlenül nézte, miként vergődöm a sápadt holdfényben, majd visszasétált hozzám, és talpra segített.

– Fogózkodjék belém, tanár úr! – karolt át szilárdan, és hazáig egy percre sem hagyott magamra.

Nem sokkal ezután Maja meg én örökre felszedtük a sátorfánk, s bár azóta sok-sok év elröppent, ennek a télnek az emléke még ma is pirosra festi az arcomat.

Itt, a világ végén és tetején mondtam le a cirkuszról örökre, és ezzel életem második legfantasztikusabb álmáról. Az agrármérnök a súlyemelésről, én a manézsról. Ő az alkoholba menekült, én az írásba, noha újabban egyre kisebb reménnyel írogattam a verseim. Persze nem csoda, hiszen egyetlen lap, újság sem érdeklődött irántuk. Más szóval tehetségtelen vagyok – dorongoltam le nemegyszer önmagam. Hanem az a bizonyos x-faktor sehogy sem hagyott nyugodni. Akkor tértem át lassan, fokozatosan a prózára, elvégre, ha költő nem, prózaíró még lehetek, bár azzal meg az a bibi, hogy ebben az országban senki sem írhat érdemben, ugyanakkor őszintén. Márpedig az alkotói szabadság hiánya pontosan olyan, mintha gúzsba kötve táncolnánk: csak rángatódzunk, topogunk, ami paródiának még elcsúszik, de már táncművészetnek aligha nevezném. Hát így rángatóztam, topogtam én is írás közben a zizegő szalmán, egy zsúpfedeles kunyhóban. Néha bekapcsoltam a Mamaia táskarádióm, elővettem egy spanyol nyelvkönyvet, aztán a regényeket, melyekkel Panni szokott ellátni. Inni nem ittam, leszámítva az ebédhez járó fél liter noa bort, amit újabban Leitan bá iktatott a menübe. Hébe-hóba beugrottam a mérnökhöz, akkor meg cujkába fojtottuk a bánatunk. Nincs kizárva, hogy a végén mégis csak piás tanár lett volna belőlem, ha nem kellett volna berukkolnom bakának. Az volt az úzus ugyanis, hogy a főiskolák, egyetemek hallgatói minden héten egy napi, nyáron havi, tanulmányaik befejezése után pedig félévi katonai kiképzésben részesültek. Bevonulásom ideje: 1967. január 3.

Vásárhely–Bákó–Petrozsény–Nagyvárad

A bevonulást sikerült egy hónappal kitolnom azzal, hogy visszamentem államvizsgázni a pedára. Nagy merészség volt, hiszen eredetileg nem is akartam vizsgázni, ergo elő sem vettem a könyveket. Aztán meggondoltam magamat.

– Legrosszabb esetben megbukom, de addig sem vagyok katona – mondom anyámnak, akit éppen akkor látogattam meg a petrozsényi kórházban, ahol visszértágulással, bazedovval, és isten tudja, még mivel kezeltek.

Nem marasztalt el, még csak nem is válaszolt, csak feküdt az ágyon némán, tágra nyílt szemekkel olyan benyomást keltve, mint akinek a lelke máris a túlvilágon kóborol.

– Teletömték gyógyszerrel – csóválta meg a fejét najma. – Talán meg sem ismer bennünket.

Másnap ismét meglátogattuk. Akkor tiszta volt az agya, cseveghettünk picikét.

– Hogy van, édesanyám?

– Meghalok, meghalok, meghalok! – ismételte háromszor.

Nagyanyám is én is megborzongtunk, persze nem mutattuk, és igyekeztünk lelket verni beléje. Meg szerettem volna kérdezni, miért akarta Maját lebeszélni rólam, amikor megtudta, hogy feleségül venném, ugyanis Maja ezzel lepett meg a jó múltkor. Furcsa! Nem *engem* róla, hanem *Maját* rólam. Hát ilyen megbízhatatlan, komisz embernek látja ő a fiát! Vagy… vagy taktikázott volna? – gyöngyözött ki homlokomon a verejték. Jó, jó, de miért? Mit akart ezzel elérni? Végül mégsem kérdeztem meg. Majd legközelebb, ha már teljesen meggyógyult.

– Jé, te is itt vagy? – csodálkozott rám Maja, amikor Marosvásárhelyen meglátott. – Csak nem akarsz te is vizsgázni!

– Szeretnék, Maja, szeretnék, és, ha isten akarja, át is megyek, remélem.

No, azért besegítettem én is istennek, mert 24 órából 20-at végig tanultam. Lám-lám, mit csiholhat ki egy ifjúból a katonaság iránti utálat! Pedig ez még mind semmi ahhoz képest, amit Budescu Tisi, egykori tornásztársam produkált, ő ugyanis krétaport nyelt azért, hogy ne vigyék el bakának. Hasonló bravúrra legutoljára az érettségi vizsgámon került sor, amikor óránként hideg

lábvizet vettem, csakhogy el ne szunnyadjak. Itt azonban nem volt lábvizem, el is szunnyadtam szépen a vizsga kellős közepén. Arra ébredtem, hogy valaki erősen rázza a vállamat.

– Deşteptare, tovarăşe Nagy! Dvs. urmaţi! (Ébresztő, Nagy elvtárs! Ön következik!)

A romántanárnő volt. Még szerencse, hogy nem Gavril Scridon, különben ugyanúgy jártam volna vele, mint azelőtt. Nem húzom tovább a szót, átmentem, míg Maja, aki nálam mindig sokkal jobban tanult, megbukott.

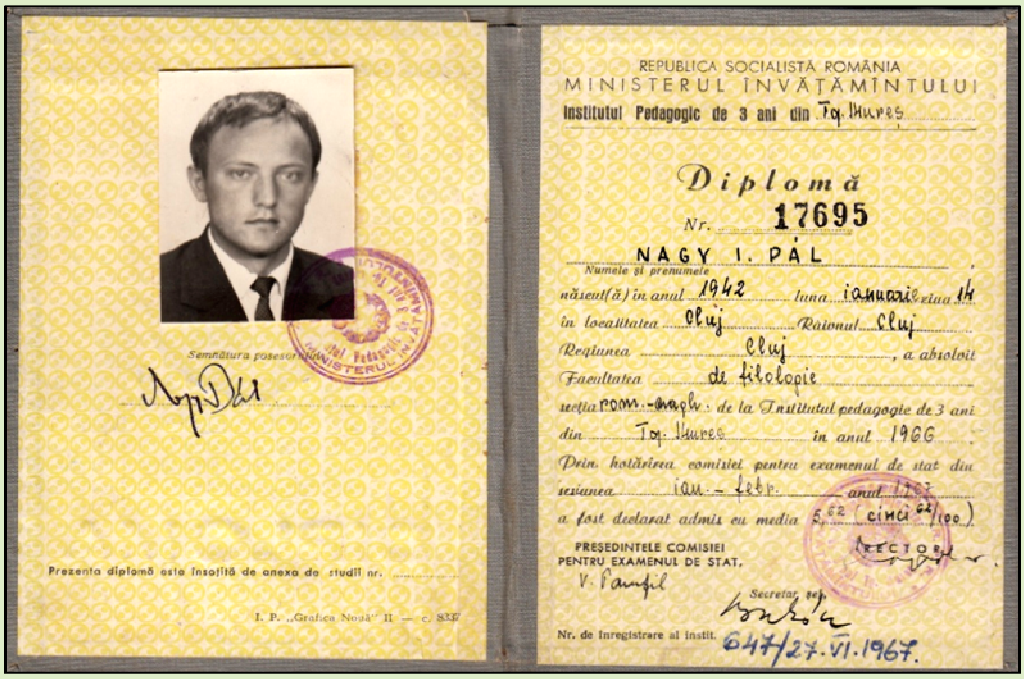
REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA
MINISTERUL ÎNVĂŢĂMÂNTULUI
Institutul Pedagogic de 3 ani din Tg. Mureş

Diplomă
Nr. 17695
NAGY I. PÁL
Numele şi prenumele
născut(ă) în anul 1942 luna ianuarie ziua 14
în localitatea Cluj Raionul Cluj
Regiunea Cluj, a absolvit
Facultatea de filologie
secţia rom.-maghi. de la Institutul pedagogic de 3 ani
din Tg. Mureş în anul 1966
Prin hotărîrea comisiei pentru examenul de stat din
sesiunea iun.-febr. anul 1967
a fost declarat admis cu media 5,62 (cinci 62/100)
PREŞEDINTELE COMISIEI PENTRU EXAMENUL DE STAT.
V. Pamfil
Secretar, ref.
Nr. de înregistrare al instit. 647/27.VI.1967.
Semnătura posesorului
Prezenta diplomă este însoţită de anexa de studii nr.
I. P. „Grafica Nouă" II — c. 833

A főiskolai diplomám

Mielőtt végleg elhagytam volna Vásárhelyt, meglátogattam az öreget.

– Sikerült a vizsgám, búcsúzni jöttem nagyapó.

– Isten áldjon! Csak úgy mellékesen jegyzem meg, hogy egy sort sem írtál Dohról, vagy hogy hívják.

Te meg zsebpénzt nem adtál négy év alatt egyszer sem – vágtam volna vissza, ha szokás szerint vissza nem tart az öregek iránti tisztelet. Pedig de jó lett volna legalább egyszer az életben megmondanom neki is a magamét.

– Ezer bocsánat! Sajnos pocsék levélíró vagyok. De majd bepótolom, és írok a laktanyából, ugyanis innen egyenesen Bákóba döcögök.

– Bákóba? Szép, nagy város, Moldva és a csángók fővárosa.

Még beszéltünk, amit beszéltünk, aztán megölelt, és zsebembe csúsztatott egy borítékot. Elpirultam, és persze szántam-bántam bűnömet, amikor kiderült, hogy a kopertában a legújabb verse lapult pénz helyett. Tudniillik verseket is írt az én drága nagyapám.

Azon a napom, amelyen bevonultam, kegyetlenül hideg volt. De a kaszárnyában sem volt sokkal melegebb. Amikor beléptem a hálóba alig éreztem különbséget a kinti és belső hőmérséklet között. Pedig még egy hatalmas vaskályha is égett a teremben. Becsszó, ekkora dormitort[69] most láttam életemben először. Akkora lehetett, mint a petrozsényi Alexandru Sahia mozi gyerekkoromban. Ennek ellenére csak egyetlen kályhával fűtötték, mellette tévé, mely a bukaresti stúdió műsorát sugározta. Nekem szerencsém volt, ugyanis közvetlenül a kályha mellé jelölték ki az ágyamat, így aztán a tévét is kedvemre nézhettem. Természetesen dideregve, noha titokban (nehogy tudomást szerezzenek róla a tisztesek, tudniillik tilos volt) teljes

[69] Hálóterem. (rom.)

mundérban bújtam ágyba esténként. Reggel hatkor volt az ébresztő, utána mindenki kiseperte a maga szektorát, alaktani kiképzés, taktikai ismeretek, ebéd, szabad foglalkozás, tanulás, vacsora. Kb. ennyiből állt egy tartalékos altisztképző iskola napi programja. Néha bedobtak egy-egy éjszakai gyakorlatot vagy riadót, hónap végén pedig lőttünk, nehogy véletlenül is elfelejtsük, mi egy baka legfőbb feladata. A tanuló hivatalos elnevezése *elev*, és a zubbonyán – megkülönböztetésként – keskeny váll-lap vöröslött.

Előzetes antipátiám dacára meglepően jól alkalmazkodtam a laktanyai élethez. Fizikailag, a tornának köszönhetően, nem voltak gondjaim. A tiszteket is, micsoda pálfordulás, meg tanultam becsülni. Távolról sem voltak ám azok olyan bakaevő, lehetetlen vaddisznók, mint amilyeneknek a katonaanekdoták leírták. A főhadnagyunkat például egyenesen érzékeny, finom lelkű tisztnek jellemezném. Ez a tiszt annyira kedvelte a történeteimet, hogy egyszer még egy éjszakai gyakorlat után sem oszlatta fel a szakaszát, amíg be nem fejezem azt a sztorimat, amit útban a kaszárnya felé kezdtem el mesélni. Én speciel az élelmezésre sem panaszkodtam. Most kivételesen élvezhettem az előnyét, hogy nem kényeztettek el Dohon Leitanék. A hiányosságokat bepótolandó sokan minden héten csomagot kaptak, és fütyültek a kaszárnyai ellátásra. Nekem nem hiányzott, azért jólesett volna, ha édesanyám vagy nagyapó is küld időnként egy kis hazait. Nem küldtek. Maja igen, de hogy meg is látogasson, ahhoz kissé jobban kellett volna szeretnie. Egyedül a bezártsággal és a parancsok kommentálás nélküli elvével („comanda se execută, nu se discută”[70]) nem tudtam egy percig sem megbarátkozni. Ennek hangot is adtam nagy néha persze csak úgy magunk közt.

Két hónap múlva a szembefekvő laktanyába helyeztek. Itt már központi fűtéssel melegítették a dormitort, és attól kezdve én is a szokásos módon, pizsamában térhettem nyugovóra. Kimenőt is kaptunk, melynek során megismerhettem az akkori idők egyik legiparosítottabb városát. Haj, még két hónap, csak két hónap, és leszerelek.

Egyik este meghalt egy bajtársunk. Szívreumája volt. Nem is értem, hogy sorozhatták be egyáltalán. Ott lehelte ki lelkét néhány ággyal odébb az enyémtől. Azon az estén a szokottnál is erősebben fújt a fagyos, moldvai Crivăţ. Eddig csak olvastam arról, hogy „fütyöl a szél”, de a valóságban még sohasem hallottam. Most hallottam is: tényleg fütyölt. Hogy miért nem szállították el azonnal a halottat, nem tudom. Talán a vihar miatt, mindenesetre aznap éjjel senki sem aludt a hálóban. Társaim reggelig az elhunytról, életről, halálról és hasonlókról filozofáltak, miközben én könnyeimet nyelve hallgattam.

Leszerelésem előtt négy nappal három nap karcerre, azaz fogdára ítéltek csak azért, mert azzal fenyegettem meg egy Nemes nevezetű kollégát, hogy lelövöm. Nyilván nem gondoltam komolyan, egyébként is hányszor mond az ember olyasmit mérgében, hogy *megöllek, kiverem a fogadat* stb. És? Megtesszük? Kicsit más a helyzet ezzel a seregben. Itt effélét még viccből sem tanácsos mondani, mert könnyen megeshet, hogy lecsuknak. Jól tudta ezt is, azt is a kolléga, mégis beárult a parancsnoknak, mire az úgy sittre vágott, mint a huszonegy. Hogy mi hergelhette fel a fiút annyira? Ki tudja! A dolog feltehetőleg akkor kezdődött, amikor névsorolvasáskor a nevét néha Ántálnak ejtették.

– Anton – helyesbített ilyenkor nyomatékosan a nyakigláb bakatárs, aki, jóllehet színmagyar volt, még akkor sem beszélt magyarul, ha valaki magyarul szólt hozzá.

No, ebből még nem lett volna galiba, ha történetesen nem javíttatom ki én is a Naghiu szót.

– Nagy – mondtam nem kevésbé nyomatékosan (csak persze egészen más okból) egyenesen Nemes úr szemébe meredve.

Szóval lecsuktak. Semmi tragédia! Sima baka már voltam, most belekóstolok egy kicsit a rabsorsba is. Különben is mit számít. A katonavizsgán túl vagyok, és négy nap múlva már a fürdőkádból emlékszem vissza az itt töltött öt hónapra. A zárkában pillanatnyilag ketten voltunk rabtársak: egy bukaresti fiú és jómagam.

---

[70] A parancsot teljesíteni kell, nem megvitatni. (rom.)

– Mázlitok van! – nevetett ránk az őr. – Ez a szálloda általában tele van, és a vendégek épp csak, hogy elférnek a rekamién – mutatott a falhoz láncolt deszkára.

– Irigylem a humorod – mordult rá a bukaresti. – Lakatold ki, légy szíves!

– Most? Mit képzelsz! Majd este, lefekvéskor. Pápá, kellemes pihenést!

Volt egy lóca a cellában. Arra leültünk. Ott ücsörögtünk, beszélgettünk, míg be nem sötétedett, utána leeresztették a falapot.

Másnap kivittek dolgozni. Egész nap túrtuk a földet, mint a vakondok. Miközben melóztunk két szuronyos őr vigyázott ránk, nehogy megszökjünk.

Végre megérkezett a pillanat, amikor kiadták az obsitot. A fiúk lelkendezve pakoltak, s egy nap alatt kiürült a fél hálóterem. Én maradtam, és nem engedtek haza másnap sem.

– Ez nem igazság – reklamáltam a parancsnoknál. – Nem lehet valakit *egy* dolog miatt *kétszer* büntetni.

– Egy dolog miatt? Na, idefigyeljen! 1. Ki bírálja itt folyton az utasításokat, parancsokat?

– Én…

– Pontosan: maga, őrmester.

– Alhadnagy – javítottam ki az ezredest is. – Ebben az iskolában tudtommal mindenki alhadnagyi rangot kap, és nekem, ugyebár, valamennyi vizsgám sikerült.

– Ezért lett őrmester, különben jövőre újra behívtuk volna fél évre. 2. Maga olyan katonai adatokról írogatott becses jegyesének Váradra, melyek kiszivárogtatását határozottan megtiltottuk maguknak.

– Ezt is tudják? Gratulálok az információs rendszerükhöz, bár nem hiszem, hogy egy kiszuperált világháborús tank vagy RPG emlegetése katonai titoknak minősül.

– Ennek megítélését talán bízza ránk, és ajánlom, beszéljen több respektussal a parancsnokával, hacsak nem kívánkozik vissza még három napra a karcerbe.

– Isten őrizz, inkább megadom magamat!

Ajaj, még egy nyelvbotlás! A lelőlek még megjárja, de hogy egy katona megadja magát…! Az ezredes ajka megrándult, de türtőztette magát, és intett, hogy mehetek.

Leszerelés után kívánságom szerint kiállítottak számomra egy ingyen körútra jogosított menetlevelet. Ezt felhasználva látogattam el a román fővárosba. Még egyszer utoljára megsimogattam szememmel a Bukaresti Állami Cirkusz épületét, sétáltam egyet a Calea Victoriei sugárúton, megnéztem az Atheneumot, a Casa Scânteii sajtópalotát, elüldögéltem egy kicsit a Cişmigiu-parkban, majd fájó szívvel, de némileg megnyugodva utaztam tovább. Életemnek ez a szakasza lezárult, nincs mit keresnem többé Kis Párizsban.

A Bukaresti Állami Cirkusz

Petrozsényben a megszokott füst és korom fogadott. De kár ezért a városért, mert amilyen szép a tájéka, akár európai hírű turistaközpont is lehetne! Amikor benyitottam a szobánkba, idegen arcok meredtek rám. Akkor derült ki, hogy anyám visszahurcolkodott a nagyházba.

– Anyád betegségére való tekintettel úgy döntöttem, hogy ismét összeköltözünk – magyarázta később najma. – Így jobban szem előtt van. Megtehettem volna ugyan már előbb is, ha nem ragaszkodik annyira az udvari lakrészhez. Így van, Margitkám?

Édesanyám bólintott.

– Ezután, gondoltam, átadom a szobát Albinak.

– De nem adtad. Pedig de hányszor könyörögtem, hogy passzold át nekem. Inkább kiadtad albérletbe, merthogy az többet hoz a konyhára – jegyezte meg a bátyám keserűen.

Még szép, hogy nem adta! – adtam igazat gondolatban najmának. Ahogy Albit ismertem, sorra-rendre eladott volna mindent a lakásból. Pótom áron, szinte ingyen, vagy néhány kávéért és cigarettáért cserében. Nem tudom, ez is a betegségéhez tartozott-e, de tényleg ez volt a szokása.

– Ej, ne beszélj szamárságot! Kizárólag azért gondoltam meg magamat, hogy… izé… Szóval, hogy téged is szem előtt tartsalak.

– Engem is? De hát én nem vagyok beteg, a mennykőbe! – tiltakozott Albi mérgesen. – Legalább is te mindig ezt szoktad mondani.

– Nem hát, és most is ezt mondom. Te nem beteg vagy, csak egy finom, érzékeny idegzetű fiatalember, akire éppen ezért szintén nagyon kell vigyázni – simogatta meg Albit nagyanyám.

Hirtelen elkezdtem figyelni. Itt valami történt, mióta kirepültem a fészekből – futott át a tekintetem najmán. Hány éves is lehet: 83, 84? Kissé összement az öregasszony, megráncosodott, megkeseredett, és már távolról sem olyan agresszív, mint valaha. Édesanyám dettó, bár ő azelőtt sem volt agresszív – mértem össze kettőjüket.

Nagyanyám, Albi és édesanyám a parkban

A következő napokban meglátogattam néhány barátot. Első utam Ghiţăhoz vezetett.

– Nincs itthon, épp egy barátjának festi a lakását – sajnálkozott Punti, a legfiatalabb huguci.

– Hogyhogy festő? Hát nem cipész a barátom?

– Cipész is, de közben szobafestőnek is kitanult. Gyere vissza este, de okvetlenül ám, mert nemsokára falura költözik. Ugyanis odanősült, úgy bizony.

Flórián. Belőle meg bányamérnök lett. (Vagy csak utolsó éves hallgató?) Ez sem semmi, ha megnézzük, milyen mélyről küzdötte fel magát. És ez nem frázis, miután ő valóban több száz méter mélyen a föld alatt lapátolta a szenet nap mint nap a csillékbe. Hogy eredetileg mire vágyott, nem tudom, de az biztos, hogy édesanyja leghőbb álma teljesült.

Makkai János, a tiszteletes úr legidősebb fia sem festő, hanem bányászmérnök lett. Nem vették fel a kolozsvári képzőművészeti egyetemre. Bandi bácsi szerint még jó is, hogy így történt, mert hiányzik Jánosból az akarat, kitartás és nem utolsó sorban az elhivatottság érzése.

Sârbu Romulus Iosif, Luci kisöccse. Bányászmérnök, később tanár a petrozsényi egyetemen. Vele kapcsolatban az az érdekes, hogy amikor évtizedek múltán, még a 2000. évek ele-

jén fel szerettem volna venni vele a kapcsolatot, az olyan kérdésekre, mint: hogy van Luci, él-e még az anyja, jelenleg hol lakik, miként alakult a többi testvérei, Lia, Béluka sorsa stb., ő különböző, főleg természeti fotókkal kezdett bombázni. Gyönyörű fotók, tényleg nagyon tetszenek, de én mégis inkább a kérdéseimre szeretnék választ kapni, barátom – pötyögtettem be üzeneteimet a számítógépemen, melyekre újabb, komment nélküli képek kavalkádjával reagált. Érti ezt valaki, mert én nem, és azóta is azon rágódom, nem hiányzott-e a professzor úrnak véletlenül egy kereke.

Kirchmeier, egykori osztálytársam pedig, aki minden osztálytársát édesemnek, bogaramnak és rubintos virágomnak szólított öngyilkos lett nem bírván elviselni, hogy őt meg a petrozsényi főiskoláról zárták ki.

Vajon Szuhánek úr edz-e még? Ennek is utánajártam. Nem is bántam meg, mert amint az öreg felfedte, ki vagyok, mindenki hozzám szaladt a tornateremben, és régi ismerősként üdvözölt. Hogy a túróba, amikor én egyiküket sem ismerem! Aztán kiderült, miszerint az edzőm rendszeresen mesélt rólam a fiúknak. Az hogy mesélt, már megszoktam, miután tudtam róla, milyen nagy mesélő. Sok történetet hallottam tőle lányokról, szerelemről és egy bizonyos Tőkés nevű tornászról. Ő volt a legkedvesebb tanítványa. A Tőkés így csinálta, a Tőkés úgy csinálta, láttad volna ezt a Tőkéstől! Most változott a lemez: Pali így csinálta, Pali úgy csinálta, láttad volna ezt Palitól! – hallották a fiúk edzésről edzésre, és most itt van, kezet foghatnak a bajnokkal. Beismerem, kellemes érzés volt élő legendává válni a fekete gyémántok völgyében.

Nagyjából effélékről értesültem egykori barátaimmal kapcsolatban. Erre szokta mondani a nagyapám: omnia fluont, omnia mutantur, azaz minden folyik, minden változik.

Két hónap múlva búcsúztam, és siettem vissza Váradra új munkahelyet keresni.

– Csakhogy megjöttél! – idegeskedett Mária. – Megfeledkeztél a kérvényről? Ha nem adjuk be idejében, be sem veszik, apukám.

Beadtuk, vártunk, izgultunk, de csak ugyanoda küldtek vissza, ahonnan megszöktünk.

– Hogy az Isten rogyassza rájuk a mennyboltot! – káromkodott jövendőbeli apósom hosszú majomkarjaival hadonászva. – Majd megmutatom én ezeknek, kivel csesszenek ki!

– Ne mutass te meg semmit, jó? – hűtötte le göndör hajú, bogárszemű felesége.

Az öreg ügyet se vetve rá rohant ki a lakásból, s csupán estefelé támolygott haza… tökrészegen. Mint mindig, amint kitette a lábát az üzemből, ahol gépszerelőként dolgozott.

– Most mit csináljunk? – kérdeztem Maját tétován? – Spurizzunk vissza Szilágy megyébe?

– Miért, van más választásunk?

Hű, de nagy szemeket meresztett Căplescu, amikor hirtelen betoppantam a tanáriba.

– Hát visszajött?! Ahogy innen dobbantott, sosem hittem, hogy találkozunk még valaha.

– Én sem.

– Még ilyet! Láthatnám a kinevezési okiratot?

– Parancsoljon!

– Köszönöm. Minden rendben van – tette el gondosan a Bihar megyei tanfelügyelőség levelét. – Esetleg meg is gondolta magát a kolléga? – halkította le a hangját, hogy csak én halljam. – Ugye, érti mire céloztam?

– Értem. Nem gondoltam meg magam, úgyhogy, ne is említse többé, ha kérhetném. A mérnök úr még itt, Dohon dolgozik?

– Még.

Meglátogattam. Összeölelkeztünk, berúgtunk, és kezdődött a dohi élet elölről azzal a különbséggel, hogy egyre többször ugrottam be hozzá egy korty cujkára.

– Ebből baj lesz, professzor – csóválgatta fejét Leitanné. – Maga sosem ivott, nem bírja. Még a végén bele is betegszik itt nekünk.

1967 év végén leváltották Chivu Stoicat, Nicolae Ceauşescu lett a Román Államtanács elnöke. Végre valami változás! Úgy ránézésre elég szimpatikus a kis suszter. Mosolygós arc,

felfelé fésült, hullámos haj, duzzadt alsó ajak. Amúgy nem sokat tudok róla. Azt mondják, szuverenitásra törekvő, rugalmas politikus. Majd elválik, elvtársak, elválik.

Egyik éjjel apámmal álmodtam. Ott feküdt kiterítve a ravatalon a kajántói paplakban.

– Édesapám!

– Tessék, kicsim, mi a baj? – ült fel a ravatalon.

– Jé, te élsz! – csodálkoztam, és érdekes módon egyáltalán nem féltem. – Eddig azt hittem, meghaltál.

– Ki? Én? Miket nem beszélsz! Épp csak hogy elszundítottam. Szivar! – füttyentett a kutyának. – Gyere ide a gazdihoz!

– Hiányoztál.

– Köszönöm – mosolygott rám hálásan. – Látom, szép deltás fiú lett belőled. Egyébként mi újság? Mondd meg édesanyádnak, hogy készüljön, és te is, mert nemsokára mennetek kell.

– Hova? Miért? – szólalt meg mögöttem váratlanul a nagyanyám, mire apám akkorát kiáltott, hogy belerezegtek az ablakok, aztán elkezdett nőni, növekedni.

Először a haja, karja, majd a lába is olyan gyorsan, félelmetesen, hogy végül én is megijedtem.

– Édesapám haragszol?

Hirtelen megdördült az ég, és felébredtem. Valóban dörgött, villámlott. Édes jó istenem csak nem a másvilágra hívott bennünket! – ráztam meg a fejem riadtan. Mert mi mást jelent az, hogy *mennetek kell* – értelmezgettem zavartan a jelenést. Egyáltalán lehet-e hinni az álmokban? Elballagtam a suliba, lezártam a naplót, részt vettem az osztályozó konferencián, majd elbúcsúztam a tanári kartól.

– Kellemes vakációt! Viszontlátásra szeptemberben!

A dohi tanári kar és az 1968-ban végzett 8-os diákok

Căplescu és egy helyi tanító kivételével egyiket sem láttam többé viszont. Ilyen az élet. Először égre-földre esküdöztünk, hogy inkább munka nélkül maradunk, minthogy újra visszajöjjünk ebbe a pokolba. Mégis visszajöttünk. És megint csak meggondoltuk magunkat.

– Oké! Akkor pakoljunk!

Meleg, csatakos reggel volt. Maja kezében két bőrönd, az enyémben szintén, csak jóval nagyobbak, a nyakamban szatyor, hátamon két paplan párnákkal, melyek egy részét Dohról, két erdőn és hegyen át kellett áthurcolnom.

– Attrakcióóó!

Elindultunk. Jókora út állt előttünk: Zálnokról Nagyderzsidára kellett eljutnunk, ugyanis ott volt a legközelebbi autóbuszmegálló. Normális körülmények között mindenütt elszállítottak

volna, mondjuk, egy bricskával. De hol voltak Zálnokon és Dohon normális körülmények! Megint megdördült az ég, akárcsak álmomban.

– Mi lesz, ha esni fog? – aggodalmaskodott Maja. – Az egész ágyneműnk elázik.

Megszaporítottam a lépteim. Úgy három kilométernyire azonban elfogott a fáradtság. Nehéz volt a teher, nem ártott volna pihenni, de a készülődő eső miatt tovább támolyogtam. Mert már támolyogtam, egyszer szinte el is estem volna, ha bizonyára komikusnak tűnő mozdulatok és grimaszok árán valahogy vissza nem nyerem az egyensúlyom. Majára sandítottam, vajon mosolyog-e? Nem mosolygott. Ellenkezőleg! Úgy nézett rám, mint a hívő zsidók nézhettek Jézusra, amikor a Golgotán cipelte a keresztet.

A nyár nagy részét már édesanyám kedvéért is Petrozsényban töltöttem. Egyik délelőtt Flóriántól jövet najma a következő szavakkal fogadott:

– Szaladj gyorsan a tiszteletes úrért, mert haldoklik az anyád!

Hamuszürke arccal perdültem ki a Calea Romană utcai házunkból. Tudtam, hogy édesanyám nagy beteg, várható is volt a halála, de nem így, egyik napról a másikra. Najma szavai annyira megráztak, hogy a pap helyett Flóriánnak telefonáltam, akivel aztán bemenekültem a kocsmába. Azt hittem, megnyugszom, ha eliszom az eszemet. Hát nem tudtam elinni. Mikor meg arra került a sor, hogy a tiszteletes úrral együtt visszamenjek anyámhoz, már nem találtuk életben.

Szóval így értette édesapám, hogy mennünk kell. El is mentünk mindketten: én Petrozsényba, onnan Váradra, anyám pedig valahova a mennyek birodalmába.

NAGYVÁRAD (1968–1987)

Szent László tér

Kulturális szervező és idegenvezető vagyok

Nagyvárad, Bihar megye székhelye, a Sebes-Körös partján fekszik, területe 125,56 km^2, lakossága durván 150000, melyből fele magyar, fele román (1968-ban). Gazdasági és ipari központ (vas-, gép-, fém-, fa-, vegy-, ruházati-, élelmiszeripar), vasúti csomópont. Nevezetesebb épületei, szobrai, templomai: római katolikus püspöki palota, Római katolikus székesegyház, Mihail Viteazul lovas szobor a Szent László téren, Szent László bronzszobor, Kanonok-sor, Fekete Sas palota, Szigligeti Ede színház, Körösvidéki Múzeum. Nagyváradon született: Báthory Gábor erdélyi fejedelem, Dajka Margit Kossuth-díjas színművésznő, Fényes Szabolcs zeneszerző, Muráti Lili színművésznő, Pázmány Péter esztergomi érsek, Szigligeti Ede drámaíró, Tisza Kálmán miniszterelnök és sokan mások.

Augusztus. Ebben a hónapban szokták kiosztani a megüresedett helyeket. A tanárok túlnyomó része azonban csak helyettesítő tanári állást kapott és azt is csak egy évre. Ezeket a tanárokat nevezték szuplinitoroknak.

A szuplinitorok hónapja

Feltételezem, többé-kevésbé ismerik a magyar tanügyi szaktanácsadókat. De vajon a románt ismerik-e? Nem? Akkor tüstént bemutatok egyet, méghozzá munka közben, hadd lássuk, hogy izzad, dolgozik egy román kollega. Helyszín: Nagyvárad. Időpont: augusztus, a szuplinitorok kinevezésének hónapja. Hogy kik a szuplinotorok? A román–magyar szótár szerint helyettes tanerők, akik többnyire szülési szabadságon lévő tanárnőket helyettesítenek. Eddig semmi különbség. A differenciák akkor ugranak ki, amikor… De térjünk vissza a mi emberünkhöz! Kövessük útján, s a differenciákra is fény derül, megismerik a szuplinitort s a szuplinitorok hónapját.

Tanfelügyelőnk neve… Talán mellékes, mert mit mond egy név? Semmit. De az a szó, hogy tanfelügyelő, románosan inspektor, olyan varázsszó, amire valamennyi szuplinitor hasra vagy

hanyatt esik, a béka ciripelni, s a tücsök brekegni kezd. Egyszóval Valaki. Valahol az úristen és a köztársasági elnök közt. Csak termetre kicsi, mármint a mi tanácsadónk, ezért járt kalapban és koturnuson. Arca erélyt és műveltséget áraszt. Igaz, az oroszlánt néha orosz lánynak mondja, s a rezsit meg rezsimnek. Csakhogy ennek nem szabad beugrani, ez ugyanis trükk, pedagógiai fogás, amivel őkelme mások műveltségét teszteli.

Dél. Inspektorunk tikkadtan totyog egy árnyékos kapu alá, óvatosan körülnéz, majd előhúz egy… Zsebkendőt? Ugyan! Zsebtükröt, egy egészen egyszerű tükröcskét. Megigazítja nyakkendőjét, zakóját. Párizsi divat, a legfrissebb modell szerint, bár ezt általában titkolni igyekszik. Szerény ember, annyi szent. Vagy inkább hazafi? Figyeljünk tovább, hátha ezt is megtudjuk. Most például mosolyog. Elég sután, de hát mit tegyen, ha ezt többnyire csak felfelé szokta gyakorolni. A tréning után megint körülnéz, kihúzza magát, s a házba lopódzik. Amikor újra felbukkan, kielégülten piheg, s nem veszi észre, hogy a slicce félig nyitva maradt.

– Tiszteletem! – lép váratlanul a tyúkszemére valaki. Illetve lépne, ha egyáltalán volna tyúkszeme, ti. bármit tesz, mond, ő maga a tökély, mintha a kormány s az egész Román Kommunista Párt mondaná, következésképpen csakis ő tud a mások tyúkszemére lépni. Ennek ellenére most felszisszen kissé.

– Nem tud vigyázni, Csipetke kartárs?

– Elnézést! – vigyorog a dagadt kollega, aki már két éve molesztálta egy bizonyos állásügyben, azzal még keményebben tapos a Párt szócsövére.

– Mondja, maga tényleg megbuggyant?

– Ahogy vesszük: lehet, hogy igen, lehet, hogy nem, hanem az orrát még megcsavarom.

– A kurva…! – kapálódzik a szerény divatfi. – Esküszöm, ezért még ma megfizetsz.

– Én? Hát ide süss! – lebegtet meg a férfi kajánul egy fotót. – Remélem, ismerős, domnu Casanova.

– Honnan szerezte?

– Nem mindegy?

– Disznó! Halljuk mit akar?

– Mintha nem tudná! Szeretném, ha…

– Jó, jó, majd holnap! Jöjjön az irodámba, meglátjuk, mit tehetek.

A tanfelügyelőségen izgatott tömeg toporog. Valamennyi szuplinitor, az a tartalék, amit az évről évre növekvő munkanélküliség termel ki magából, öregek, fiatalok, mind munkát akar, legyen az bárhol, kerül, amibe kerül.

Tanfelügyelőnk méltóságteljesen sétál el a tömött sorok előtt. Hiába, augusztus a szuplinitorok hónapja. Irodájában madárfejű ember ücsörög.

– Engem keres?

– Igenis.

– Sajnálom, pillanatnyilag nem érek rá. A madárfejű magabiztosan mosolyog.

– Nézze – húz elő zsebéből egy sovány borítékot –, ketten vagyunk, a dolog köztünk marad: ön ad egy állást, én a borítékot.

– De uram…!

– Öt ezer lej van benne. Többet nem adhatok, legfeljebb… Várjon csak: koszt, lakás, villamos… – számol szélsebesen. – Igen, ennyit. Ha elfogadná.

– Tizenöt ezret?

– Ötöt.

– Hallatlan, hogy nem sül ki a szeme! Hát pedagógus maga! Mit gondol, kivel beszél?

– Én…

– Maga… pitiáner. Úgy kirúgom innen, hogy Magyarországig repül. Eladná a lelkét egy katedráért? – hadonászik a Nagy Ember lábujjhegyre állva.

– Ha nem, nem, pedig hozzácsaptam volna néhány könyvet is.

– Milyen könyveket?

– Jókait, Mikszáthot, úgy… száz darab körül.

– Nos… nem bánom. Párat elfogadok, már úgy értem, olvasni.

– Természetesen, és…

– Semmi és! Csak olvasni, bár én, higgye el, szívesen segítenék magán. Hát… majd meglátjuk. Keressen fel holnap, akkor többet mondhatok.

– Orvost! – kiáltják hirtelen kívülről. – Elájult, gyorsan, gyorsan, hívjátok a mentőket!

– Már megint?! – bosszankodik a pöttöm felügyelő.

Újabban mindennap történik valami. Ki őrjöng, ki elájul. Tiszta diliház ez az osztály. A végén még ő is bedilizik ezek közt.

– Vigyük az irodába! – ajánlja a vezér–tanfelügyelőnek, s órájára pislantva a tömegre recsccsent: – A félfogadásnak vége, tessék kifáradni!

A szuplinitor restelkedve tér magához. Törékeny, ősz hajú asszony. Reggel hatkor jött, azóta vár étlen-szomjan, hogy a Vezér elé engedjék.

– Maga már megint itt van? – ráncolja össze homlokát a vezér-tanfelügyelő.

– Bocsánat! – támolyog kábán az asszony. – Nem akartam zavarni, de…

– Hagyjuk! Maga javíthatatlan. Miért nem fér a fejébe, hogy egyetlen állás sincs! Túl sok a pedagógus. Talán képezze át magát, menjen az iparba, itt… fölösleges.

– Kérem! – szökik a vér a tanítónő arcába. – Akkor nyilván erre sincs már szükség – csapja az asztalra a piros pártkönyvét.

A tanfelügyelők megdermednek.

– Figyeljen ide, kedves kollegina! Én speciel megértem magát – keresi a szavakat zavartan a Vezér. – Egész nap várt, ideges. De hát mi is emberek vagyunk. Amit lehet, megteszünk, várjon még egy napot! Tegye el a könyvét, és jöjjön vissza holnap!

Ebben az évben szerencsénk volt: mindkettőnket Érszőlősre helyeztek. Ezzel egy időben Jancsitól is hírt kaptam: elvégezte az állatorvosi egyetemet, és született egy fia is, a Tibike, ugyanis a bátyám, hogy szavamat ne felejtsem, már 1965-ben megnősült.

Melita, Jancsi 1-ső felesége

– Alakul, alakul – dörzsölgettem a kezemet. – Ez a falu sincs épp a szomszédban, de legalább Bihar megyéhez tartozik. Ilyen alapon azt hiszem, most már mi is megtarthatjuk az esküvőt.

A szót tett követte. Bejelentkeztünk az anyakönyvi hivatalnál, ahonnan fél óra múlva már mint férj és feleség távoztunk.

A nagyváradi anyakönyvvezető előtt

Templomi esketés niksz, holott mindketten reformátusok voltunk. Rosszul tettük. Legalább én szóvá tehettem volna, nekem azonban, mi tagadás, eszembe sem jutott akkor. Pedig az lett volna az illendő, ha maga Makkai, azaz Bandi bácsi ad össze Petrozsényban bennünket. Nála konfirmáltam, ő temette el anyámat, logikus, hogy ez az esemény is az ő nevéhez fűződjék, annál is inkább, mert Majának úgyis édes mindegy. Ha ezek után azt hinné valaki, hogy annál nagyobb murit csaptunk utána, ugyancsak tévedne, mert nem volt semmiféle muri. Vendég sem, rokon, barát, szomszéd, senki, csak mi, négyen ültünk az asztalnál. Hát elég baljóslatú kép, ugyebár, mely már akkor előrevetíttette az árnyékát. No, de ki tudott belőle olvasni?

Érszőlős, régi nevén Nagypacal egy Margittától pár kilométerre fekvő község volt. Lakossága kb. 1000, zömében magyar. Az iskola igazgatóját, egy magas, negyven év körüli férfit Tamás Blagának hívták. Ő matematikát, a felesége pedig románt tanított. Méretesebb iskola lévén Majának is jutott egy román, nekem magyar katedra. Egyik kollégánk szülei fogadtak kvártélyba, és nyugodtan kijelenthetem, jól jártunk. Velük is, a főnökökkel, faluval, egyszóval viszonylag megfelelő munkahelyet fogtunk ki magunknak, és amit különösképpen nem felejtek el, miszerint nekem, most tessék megfogózkodni, matematikai vénám van. Legalábbis az igazgató szerint, aki egy érdekes számtani feladvánnyal tesztelte ki a kollégái tudását. Hogy mi volt a feladat, már rég elfelejtettem, de hogy az egész tanári kar közül egyedül én oldottam meg, azt nyilván életem végéig sem fogom elfelejteni. Ezt kellett volna látnia hajdani tanáromnak, Skót Whiskynek, aki miatt majdnem asztalos lettem Petrozsényban! De mint magyartanár is remekeltem. Illetve legyünk tárgyilagosak: Petőfi Sándor remekelt, amikor olyan gyönyörű mesét írt, mint a János Vitéz, ugyanis azt egy ötödikes kislány bizony kívülről megtanulta. Kívánhat- e ennél többet magyartanár magának. Szerencsére sport téren sem tétlenkedtem, amennyiben a tornáról áttértem a röplabdára.

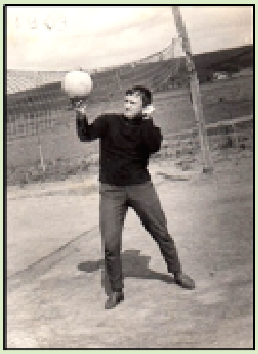

Az érszőlősi iskola

A művelődési ház igazgatója (jó szocialista szokás szerint) megkérdezésünk nélkül Maját is, engem is beíratott a Nagyváradi Művészeti Népi Iskolába. Valahogy így lettem Petrozsényban is úttörő: felavattak és kész. Eleinte nagyon orroltam ezért a kartársra, később azonban annyira megkedveltem az iskolát, hogy két év helyett négy évig koptattam a padjait. Az órákat az iskolai szünidőkben tartották. A tananyagban szerepelt színháztörténet, smink-, beszédtechnika, színpadi mozgás, versmondás és főképp rendezés. A tanfolyam elvégzése után minden részvevő amatőr rendezői diplomát kaphatott, ha egy szakértői zsűri előtt bemutatott valamilyen általa rendezett színpadi alkotást.

– Maga nagyon tehetséges – dicsért meg tanárom, Alla Tăutu, a nagyváradi Szigligeti Színház színésze. – A helyében részt vennék egy magasabb fokú, úgynevezett posztgraduális képzésen, ahol tudtommal rendezői szak is létesült.

– Vásárhelyen? Csak beszélnek róla, csak beszélnek, de hogy mikor lesz belőle valami, csak a jóisten tudná megmondani.

– Meg a rektor – nevetett a hosszú, fekete hajú színésznő. – Esetleg kérdezze meg tőle magától.

– Már megkérdeztem. Nem lesz. Talán majd, egyszer, öreg professzor koromban – legyintettem leverten.

Hogy miért vágott mellbe ennyire a rektor válasza? Egyszerű: a cirkusz után ezúttal a színház bűvkörébe kerültem. Csakhogy, ugyanúgy, mint a cirkuszban, itt sem volt felvétel. Mit felvétel! Még magyar rendezői szak sem létezett!

– Kár. Igazán sajnálom, mert maga tényleg olyan… izé… nyersanyag, amiből sok mindent lehetne formálni. Talán… Igen, miért ne, megpróbálkozhatna a… Á, ostobaság! – rázta meg a fejét bosszúsan. – Nem gondoltam végig, elnézést!

– Azért csak mondja, ha már belekezdett!

– Felejtse el! Csak egy kósza, irreális ötlet volt.

– Micsoda?

– Hogy… izé… Szóval próbálkozhatna nálunk, a bukaresti I. L. Caragiale Színház- és Filmművészeti Egyetemen. De, ismétlem: ostobaság, mert ott, erős a gyanúm, hogy nem igen állnának szóba magával.

– Köszönöm. Ön legalább őszinte. Hát ilyen nagy baj, hogy magyarnak születtem?

– Jaj, drága Nagy úr, félre ne értsen az istenért! Dehogyis baj! Más itt a bibi, esküszöm.

– Mégis mi, mert a szüleimről még nem is beszéltem?

– Nem is kell, és, pszt, halkabban! – kémlelt körül a színésznő, nem hallgat-e ki véletlenül minket valaki. – Én az ön nyelvi korlátjaira céloztam. Hiszen tudja, a dikció a színészi mesterség alfája és ómegája. Ön akármilyen jól tud románul, mégsem perfekt. Pedzi már?

Pedzettem, ezzel el is búcsúztam a színháztól, sőt, Érszőlőstől is. Új, kedvezőbb megélhetési lehetőség kínálkozott Szalontán, ahol a Művelődési Ház szervezőjeként léptem munkába.

A Nagyszalontai Művelődési Ház

– Ez már döfi! – lelkendezett a feleségem, aki még nálamnál is jobban járt, mert neki már katedrát is sikerült kikönyörögnie a tanügynél. – Hány kilométerre is vagyunk Váradtól?

– 38.

– Akkor simán navetázhatunk. A vasúti közlekedés príma, busz van, meg járda, mozi, cafébár… Barátom, úgy nézem, megfogtuk az isten lábát ezzel a várossal.

– Meg. Csupán az ingázással van egy kis nehézség – közöltem vele már az első nap két kávé közt a főutcai cukiban.

– Miért? Nem passzol a menetrend?

– Passzolni passzol, csak sajnos olyan munkát fogtam ki, ahol délután, esetenként még este is dolgozunk.

– Ez nem lehet igaz! – akadt meg torkán a fekete. – Hogy *te* mindig milyen peches vagy! Azt azonban, remélem, nem várod el tőlem, hogy én se ingázzak Váradra.

– Dehogynem! – futott a vér az arcomba. – Elvégre házastársak lennénk, a házastársaknak pedig együtt kell élniük. Ágyban és asztalnál egyaránt. Szerintem ez így is normális, mert milyen házasság az olyan, ahol csak hétvégén él a férj és feleség házas életet?

Elég nehezen, de meggyőztem, és kivettünk egy szobát a központban.

Szalonta neve a szláv Suleta személynévből származik. Amúgy Bihar megye második legnagyobb városa. Népessége olyan 15000 fő, melynek nagyobbik része mai napig is magyar, tehát több magyar él(t) itt, mint Váradon. De kedvesebbek, barátságosabbak is voltak a Peceparti szomszédnál. A város példátlanul tiszta, rendezett, és ami különösen tetszett, a nagyszalontai kulturális, azon belül irodalmi aktivitás. Ezt fogta egybe, irányította és koordinálta a városi, ma Zilahy Lajos nevét viselő művelődési ház. Mint kulturális szervezőnek az volt a feladatom, hogy biztosítsam a különböző körök, előadások zavartalan működését. Konkrétan: előadókat verbuváljak, számon tartsam a részvevő tagok preferenciáit, létszámát, a technikai hátteret stb. Jobban örültem volna, ha taníthatok, azért ezzel a munkával is megbarátkoztam volna, ha nem kellett volna bejárnom délután, néha vasárnap, havonként egyszer pedig este is.

– De irigyellek – vallottam be olykor Majának. – Te letanítod az iskolában azt a pár órát, utána hazajössz, és másnap reggelig többé-kevésbé szabad vagy.

– Te is az lehetnél – vonta meg a vállát Maja hidegen. – De még akár navetázhatnánk is, ha megkérnéd az igazgatónőt, hogy a fél négyes vonattal leléphess.

– Tényleg! Hogy ez eddig nem jutott eszembe, ugyanis van egy kolléganőm, a Fazekasné, aki ugyancsak ingázik. És ha neki szabad, nekem miért nem, elvégre ugyanabban a munkakörben dolgozunk.

– Szó sem lehet róla! – utasított el azonnal a főnöknőm, egy nálam nem sokkal idősebb extanítónő, amikor eldiskuráltam vele ez ügyben. – Hiszen maga is nagyon jól tudja, hogy a kultúrházi tevékenységek zöme délután kezdődik. Másrészt Fazekasnénak gyereke is van, magának viszont nincs, ami ugyancsak nem elhanyagolható körülmény.

Ebben maradtunk. De a dolgot megjegyeztem magamnak. Ehhez társult idővel egy színjátszó köri malőr is. Ugyanis színjátszó kört is vezettem, méghozzá szívvel-lélekkel, ami, az igazgatónő szavait idézve, ugyancsak nem elhanyagolható körülmény. A színjátszók szorgalmasan jártak próbákra, tanulgatták a szöveget, egyszóval minden nagyon flottul ment, amíg nem mutattunk be Karinthy Frigyes egyik remekbe szabott darabját. Utána mintha kicserélték volna a csoportot: lelkesedése fokozatosan lelohadt, és kezdtek elmaradozni a próbákról.

– Hallom, haldoklik a *társulata* – vont felelősségre a filigrán, kisminkelt arcú igazgatónő.

– Így igaz – ismertem be fanyarul. – Lehet, hogy az ilyen hullámvölgyek az amatőrök természetes jellemzői, amit úgy vészelhetünk át legjobban, ha új színjátszó kört létesítünk…

– Hohó, csak ne olyan sietve! Nem olyan könnyű ám új színjátszó kört létesíteni. Látja, ha több kitartás és felelősségérzet lett volna magában, sosem jutott volna idáig!

– De hát én… én mindent megtettem, amit tehettem. Bátorítottam, pátyolgattam őket. Hiába: falra hányt borsó volt. Mit kellett, mit tudtam volna tenni ennél többet, igazgató elvtársnő?

– Tőlem kérdi? Maga a rendező. Vagy ilyesmit nem tanítanak abban a művészeti iskolában? Mindenesetre vonja le a tanulságot, és a jövőben dolgozzék úgy, hogy ne hagyják többé ilyen csúnyán faképnél, mert ezzel nemcsak magát, hanem engem, az egész kultúrházat minősíti.

Ezt is megjegyeztem magamnak. Még egy ilyen ledorongolás, és visszamegyek Érszőlősre tanárnak.

– Most mit kényeskedsz? Csak azt bírálják meg, aki dolgozik – ítélte meg a helyzetet tárgyilagosan Mária. – Vagy szívesebben lennél somér[71], jóember?

Nem vitattam, lenyeltem. Egyedül az fájt még sokáig, hogy pont azért bíráltak, amiért nem dolgoztam nekik elég *szívvel-lélekkel*. Jó, mi? Talán nem ártana írnom erről is egy groteszket vagy szatírát.

Szalonta irodalmi élete, újságja, folyóirata nem lévén, az Arany János Irodalmi Körön belül bontakozott ki. Oszlopos tagjai Bonczos Julianna, Bonczos Margit, Fábián Ferenc, Gábor Ferenc, Kovács Sándor, Millye Ibolya, Molnár Mihály, Nagy Ilona, Sebesi Teréz, Zima Ibolya. A kör, illetőleg kultúrház meghívására 1956 és 1986 között a romániai magyar irodalom és tudomány számos képviselője tartott előadást Szalontán: Olosz Lajos, Asztalos István, Kányádi Sándor, Szemlér Ferenc, Páskándi Géza, Sütő András, Szabó Gyula, Dávid Gyula, Domokos Géza, Gáll Ernő, Kántor Lajos, Faragó József, Imreh István, Xántus János… Az irodalmi kör elnöke: Dánielisz Endre tanár, irodalomtörténész és közíró, a szalontai Csonka-torony egykori igazgatója.

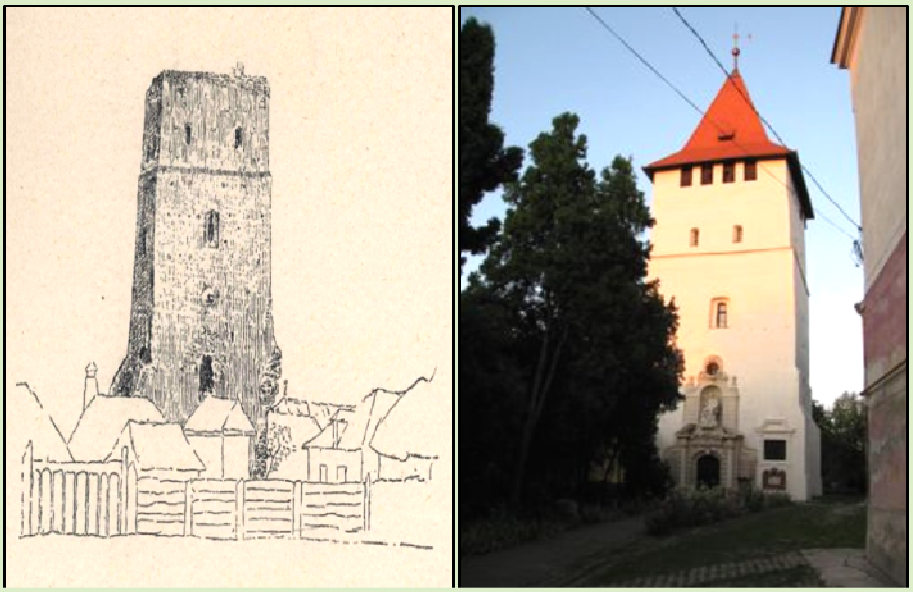

A Csonka-torony régen (Petőfi rajza alapján) és ma

Személyes ismerősként üdvözölhettem Fábián Imre folkloristát, aki ugyancsak a Vásárhelyi Főiskolán tanult román–magyar szakon.

– Szervusz, Imi! – öleltem át vidáman. – Üdvözöllek Szalontán. Téged melyik iskolába helyeztek?

– Kihez van szerencsém? – tért ki előlem hűvösen a vékonydongájú, harcsabajszú kolléga.

– Hogy, hát nem emlékszel? Én vagyok Nagy Pál a vásárhelyi pedáról. Ha jól emlékszem, két vagy három évvel utánam végeztél.

– Nagy… Nagy Pál. Igen, már rémlik valami. Akkor ön az új kulturális szervező? – magázott le kimérten, s noha idővel mégis csak áttért a tegezésre, velem mindvégig, még váradi újságíró korában is tartózkodóan viselkedett.

---

[71] Munkanélküli. (rom.)

– Igen, én vagyok? És te?

– Én meg az Arany János Emlékmúzeum jelenlegi igazgatója.

No comment. Javaslom minden becsületes, törekvő ifjúnak, amennyiben lehetséges, már a szülőotthonban igazgatóként jöjjön a világra.

1970 tavaszán az ONT[72] Carpaţi idegenvezetői vizsgát hirdetett.

– Hohó, de hisz ez briliáns! Mi volna, ha erre én is elmennék? – lelkesedtem fel azonnal.

– Idegenvezetőnek? – gondolkozott el Mária. – Nem is olyan rossz ötlet. Változatos, érdekes munka, és állítólag elég jól is lehet vele keresni.

– Ja. Igaz, vizsga után előkészítő tanfolyamon kell részt vennem, de majd kiveszem a szabimat, utána irány a tengerpart. Képzeld, még téged is magammal vihetlek, és ingyen lakhatsz velem a szállóban.

– Akkor meg mire vársz? Szaladj máris a dirihez!

– Áá! – intett nemet mind a két kezével az extanítónő. – Tény és való, hogy joga van a szabadsághoz, ám ezt a munkajogi törvény értelmében csak egy *teljes év* ledolgozása után veheti igénybe. Megvan az egy éve?

– De…

– Megvan vagy nincs?

– Nincs, de utólag még ledolgozhatom. Igen – húztam ki eltökélten magamat –, jövőre nem megyek szabira, csak ezt az egy kérésem teljesítsék már nekem is.

– Már megbocsásson, de miért olyan fontos magának, hogy éppen most menjen szabira?

– Mert nyáron német idegenvezetést szeretnék vállalni. Ehhez azonban vizsgáznom kellene, utána következik egy-egy kurta továbbképző tanfolyam Nagyváradon és Mamaian[73].

– Ejha, maga tud németül?

– Plusz spanyolul, és már töröm az olaszt is. Mivel a tengerparton sokféle nép megfordul, két legyet is üthetek egy csapásra: keresek is, de gyakorolhatok is egyúttal.

– Majd jövőre, Nagy elvtárs, jövőre. Most pedig bocsásson meg, de dolgom van.

– Utálatos egy nőszemély – berzenkedett Maja, aki már előre elképzelte, milyen jót fog ő majd Mamaian az ONT kontóján nyaralni. – De hát ilyenekből lesznek a nagykutyák. Nem adok egy évet, és polgármester lesz a diridből.

Csak zárójelben jegyzem meg, hogy véletlenül el is trafálta! Ha nem is egy év múlva, de valóban Szalonta polgármesterré választották a Ceauşescu-korszak idején. Hogy méltán-e vagy sem, azt inkább ne firtassuk.

– Viszont egyet mondok és kettő lesz belőle: ugorj át a dirin, és fordulj problémáddal egyenesen Iléhez, a Bihar Megyei Művelődési és Nevelési Tanács alelnökéhez! – tanácsolta Maja okosan. – Ő mindig jó szívvel volt hozzád. Talán most is meghallgat.

Meghallgatott, mint ahogy a jóisten is mindig meghallgat, ám segíteni csak abban segített, hogy rögtön tovább passzolt a másik, még nagyobb főnökhöz.

– Én megértem a dilemmáját, de egyedül nem dönthetek – mentegetődzött zavartan a magas, szimpatikus arcú alelnök. – Ajánlóm, kérjen kihallgatást a főnöknél, és ha ő teljesíti a kérését, felőlem akár holnap kiveheti a szabiját.

Oké, ha már idáig eljutottam, csak nem állok meg félúton.

– Semmi szabadság, vizsga, tengerpart! – ágált haragosan a Művelődési és Nevelési Tanács elnöke. – Magára itt és most van szükségünk, megértette?

– Nem – makacsoltam meg magamat, mert már kezdett elegem lenni, hogy bárkihez fordulok, azonnal ellenállásba ütközöm.

– Szóval nem értett meg – szisszent fel a művelődésügy atyaistene, és hanyag mozdulattal nyúlt a telefonhoz. – Halló, ONT? Itt a Művelődési és Nevelési Tanács elnöke. Az igazgató

---

[72] Nemzetközi Turista Hivatal. (rom.)

[73] Üdülőváros a Fekete-tenger nyugati partján.

úrral szeretnék beszélni… Igen, várok… Te vagy az, kedves barátom?… Remekül, és te?… Á, semmiség, csak egy apró szívességre szeretnélek megkérni. Dolgozik a Szalontai szektorban egy Nagy Pál nevű kulturális szervező, aki a fejébe vette, hogy nálatok fog idegenvezetésből vizsgázni. Ezzel nem is lenne probléma, csak hát még nincs ki az egy éve, így a munkajogi törvények értelmében szabadságot sem adhatunk a fiúnak. Vizsgázni ettől még nyilván vizsgázhat, de mit csináltok vele utána, mert mi is igényt tartunk ám a fiatalemberre… Kösz, leköteleztél. Üdvözlöm a családot!

Puff! Sokszor letaglóztak már életemben, de ekkorát még senki sem ütött rajtam mostanig.

– Szépen kibabráltak veled, annyi szent – hümmögött Maja, amikor elmeséltem neki, hogy jártam. – Agyő, tengerpart, ingyen szálloda, napozás!

– Még nem biztos. Előbb még megkérdezem a másik felet is.

– Ugyan! Kéz kezet mos. Egy húron pendülnek ezek, apukám.

– Ki tudja? Hátha nem is olyan forró az a kása, amilyennek mi hisszük – kötöttem az ebet a karóhoz, és bizony kipakoltam bánatom az ONT- igazgatójának.

– Értékelem az őszinteségét, és ha magát ez megnyugtatja, máris közlöm önnel, hogy *nekem* semmilyen elnök sem telefonált. De még ha telefonált is volna, csak nem gondolja komolyan, hogy bárki presszióját eltűrjük, vagy, ami még rosszabb, lekenyerezheti az ONT-t? Mi, kérem, becsületes, szuverén cég vagyunk. Tudja mit jelent az, hogy szuverén? Mert ha nem, hallgassa meg mélyen tisztelt főtitkárunk Nicolae Ceauşescu elvtárs beszédeit, és megtudja.

Gyanús! Itt valami nagyon bűzlik! Mi az, hogy nem telefonált, hiszen személyesen láttam, hallottam. Úgy látszik, mégis csak Majának van igaza, mert ezek csakugyan egy húron pendülnek!

– Na, megnyugodott?

– Tökéletesen!

– Viszontlátásra! – tisztelt meg az igazgató egy leereszkedő kézfogással. – Maga, barátom, ne törődjön semmivel, és jöjjön nyugodtan vizsgázni.

El is mentem, de csak miután visszaidéztem azt az ominózus telefont, amellyel elvágták az ONT-hez vezető utamat. Elvágták? Szemfényvesztés volt az a javából, ugyanis a tiszteletreméltó elnök úr *nem is tárcsázott*. Igen, ez az, világosan emlékszem, hogy csak felemelte a kagylót, és már nyomta is a szöveget, holott tárcsázás nélkül nem is beszélhetett a két atyaisten egymással. Ezek szerint minden attól függ, tudok, vagy nem tudok, megfelelek-e a vizsgán, vagy folytathatom a kulturális „misszióm at” Szalontán. Megfeleltem, méghozzá maximálisan, ezért egyenesen Mamaiara, a román tengerpart központjába helyeztek.

– Sikerült az idegenvezetői vizsgám, igazgató elvtársnő – jelentettem be a főnöknőmnek kajánul –, ezért még egyszer utoljára kérdezem: kiadják-e a szabimat a jövő évi szabi terhére?

– A szabadságát.

– A szabadságom.

– Jó a humora. Vagy inkább provokálni kíván, mert magától az is kitelik?

– Eszemben sincs humorizálni, provokálni meg pláne, hogy nem szoktam, mindössze szeretem tudni mindig, hány óra.

– Nem adjuk ki.

– Köszönöm. Ebben az esetben felmondok – mondtam be az ultimót kb. olyan diadallal, mint Kosztolányi Sakknovellájának főhőse a sakk-mattot.

– Nem sietted ezt el egy kicsit, Palikám? – fintorgott Maja ingerülten. – Tudom, hogy pipa vagy rájuk, meg ez a kultúrházi munka sincs igazán ínyedre, azért valamiből meg kell élni is.

– Majd eltart az ONT. Te magad mondtad, milyen jól fizet.

– Jól, nem jól, mellékes, mert akárhogy is nézem, mégiscsak idénymunka ez az idegenvezetés. Dolgozol, mondjuk, négy-öt hónapot. Maximum. És utána? Miből fogsz utána megélni?

– Idénymunka? Egyelőre, de már most vannak olyan üdülőközpontok, ahol télen is alkalmaznak idegenvezetőket. Jövőre pedig még több lesz, Maja, még több lesz, hála Románia egyre bővülő nemzetközi kapcsolatainak.

– Pfuj! Még a végén belépsz a kommunista pártba is. Bocs, csak vicceltem. Mellesleg miből gondolod, hogy Váradon is vannak, lesznek ilyen szállodák, merthogy ezért én nem költözöm más városba, az holtbiztos. Egy nyári kiruccanás még megjárja. Akár a tengerpartra, akár külföldre, de otthonom csak egy van, apukám, és az Nagyvárad.

– Jó, jó, majd meglátjuk. Legrosszabb esetben visszamegyek vidékre tanárnak.

Ekkortájt kaptam egy levelet Szabó Lajos rektortól, melyben közölte, hogy idén sem lesz felvételi vizsga magyar rendezői szakra, sőt, egyelőre még rendezői szak sem létezik.

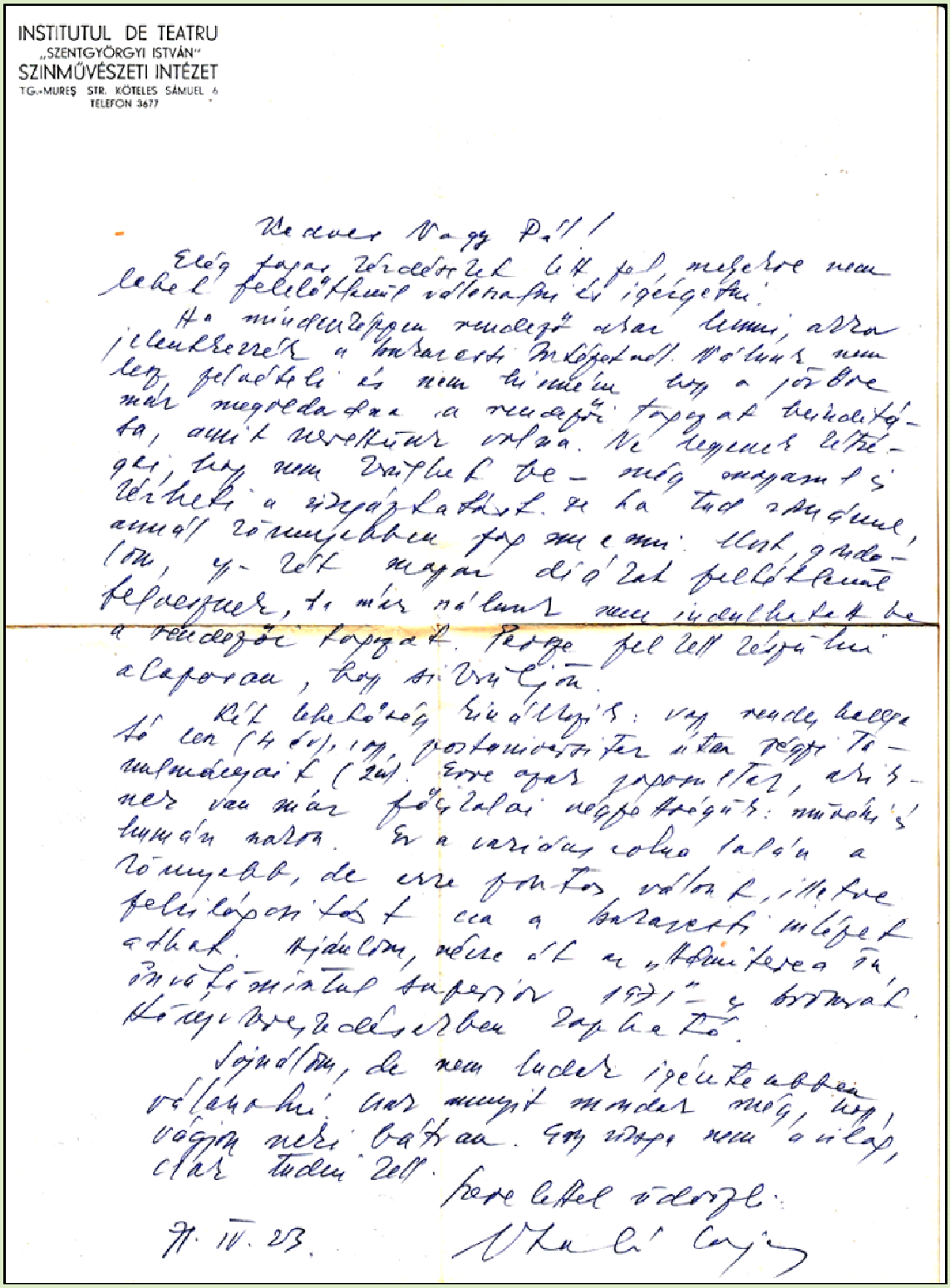

INSTITUTUL DE TEATRU
„SZENTGYÖRGYI ISTVÁN"
SZÍNMŰVÉSZETI INTÉZET
TG.-MUREŞ STR. KÖTELES SÁMUEL 6
TELEFON 3677

Kedves Nagy Pál!

Elég fura körülmények közt jöttem, melyre nem lehet felelősséggel válaszolni és igénybenni.

Ha mindenképpen rendezőt akar lenni, azzal jelentkezzek a bukaresti Intézetnél. Nálunk nem lesz felvételi és nem hiszem, hogy a jövőre már megoldódna a rendezői tagozat beindítása, amit szerettünk volna. Ne legyenek illúziói, hogy nem szívhet be – még magamtól is kérhetni a díjat lehetne. De ha tud szólni, annál könnyebben jön majd: itt, gondolom, ugyanúgy díjat felülfizetve, ti már nálunk nem indulhatnak be a rendezői tagozat. Tehát fel kell térjünk alapon, hogy sikerüljön.

Két lehetőség kínálkozik: egy rendezőhallgató ott (4 év), egy postaügyintéző úton végzi Színművészeit (2 év). Erre ugyanígy, akinek van már főiskolai végzettsége: munkás lumpen nekem. Ez a variáns csak talán a könnyebb, de erre pontos választ, illetve felvilágosítást ott a bukaresti intézet adhat. Ajánlom, nézze át a utóbbiakat az önműködő mintát superior 1971-ig bezárólag. Könnyebb elbírálásban segíthet.

Sajnálom, de nem tudok igénybenni abban válaszolni. Csak annyit mondok még, hogy vágjon neki bátran. Egy évnek nem a világ, csak tudni kell.

Kedves level üdvözli:

Szabó Lajos

71. IV. 23.

Isten veled, Szalonta! – jártam körbe utoljára a városka utcáit (mint Bukarestben legutóbb), néhány percre felkaptattam a Csonka-toronyba, bekukkantottam Arany János házába, megnéztem egy-két szobrot, majd felugrottam a legelső Várad felé induló vonatra.

Arany János felújított háza és szobája

Kulin György és Zilahy Lajos mellszobra

Rövid Észak-Eforie-i tanfolyam után megkezdtem idegenvezetői tevékenységemet Mamaian. A román tengerpart Ukrajna és Bulgária közt elterülő, 245 km hosszú partszakasz. Legismertebb üdülőtelepei: Mamaia, Mangalia, Eforie Nord, Eforie Sud, Techirghiol, Costinești, Olimp, Neptun, Aurora, Venus, Jupiter, Saturn, Vama Veche, Năvodari. Köztük Mamaia a leglátogatottabb, egyben legmodernebb üdülőhely. Constanţatól északra, a Fekete-tenger és a Siutghiol-tó között található. Hossza 8 km, szélessége azonban csak 300 m, állandó lakossága minimális (20-50 ember). A partvidék nagy része napernyőkkel, napozószékekkel van ellátva. Itt-ott képzett vízi mentők vigyáznak az üdülők biztonságára. A szórakozási lehetőségek igen számosak: Parcul Satul de vacanţă (A vakáció falu parkja, amolyan Vidámpark-féle), sportpályák, kertek, medencék, kaszinó, diszkók, mozik, melyekben minden nyáron román könnyűzenei fesztivállal szórakoztatják a kikapcsolódásra vágyó turistákat. Mamaia, illetőleg az egész „román Riviéra” saját, külön rádiója a több nyelven sugárzó Radio Vacanţă. A Siutghiol-tavon több vízi sport is űzhető: vízisí, scuba diving, yachting, szörfözés. A tenger vize viszonylag tiszta, kellemes és csupán enyhén sós. A szállodák a már megszokott skatulyák a maguk szerény, ezért nem is túlságosan drága komfortjával. Német, olasz, dán és egyéb szemmel nézve, mert a románok közül bizony nem sokan engedhették meg maguknak ezt a komfortot sem. A zsúfoltság elképesztő, és lárma, szemét lépten-nyomon. Engem legjobban az állandó zene és fény idegesített. Este ugyan leoltottuk a villanyt, de mi haszna, ha az ablakokra egyetlen redőnyt sem szereltek, bár kint egész éjjel nappali fényben úszott a szálloda. És persze zenéltek, mindig zenéltek valahol. Próbáltam megszokni, de sehogy sem sikerült. Végül pokolba kívántam az egész tengerpartot, melynek eddig csak a nehézségeit tapasztaltam, s csupán a turista buszból nézhettem, hogyan szórakoznak egyesek. Hát nekem nem volt időm ilyesmihez, hiszen egy idegenvezető ajtajának, jelen esetben a szobámnak mindenki előtt

nyitva kellett állnia, magyarán a szállóm volt az irodám. Néha kiosontam ugyan a plázsára[74], de akkor sem kedvtelésből, hanem mert egyedül ott éreztem biztonságban magamat. De ez a biztonságérzetem is hamar elillant, amikor valakinek épp mellettem csórták el a ruháját, amikor napozás közben elaludt.

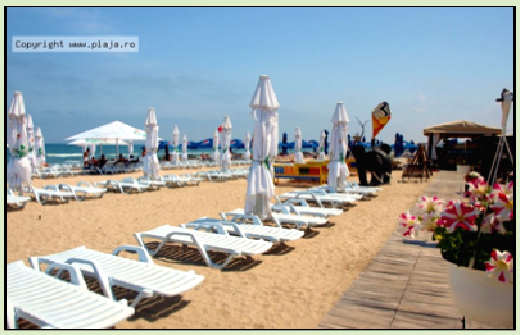

A mamaiai tengerpart

Minden hét a múlt és aktuális heti munkaterv megbeszélésével kezdődött, ami többnyire abból állt, hogy elszállítottuk a német turistákat a 15 km-re található Kogălniceanu reptérről, és útközben néhány mondatban bemutattuk nekik a román tengerpart és főleg Mamaia látványosságait, a különböző szórakozási és vásárlási lehetőségeket stb. De erre inkább csak nappal került sor.

– Éjjel hagyd őket pihenni! – figyelmeztettek a rutinosabb kollegák.

– Ezeket? Hát nem ismered a fritzeket, barátom? Ha valami jár nekik, legyen az egy szimpla tájékoztatás, erkély, koktélparti, akármi, ahhoz ők körömszakadtáig ragaszkodnak.

– Kivéve az éjjeli csevegést, amiből nemhogy nem kérnek, de kifejezetten utálják.

Megérkezésük utáni napon rendszerint koktélpartira hívtuk őket, hétvégeken pedig úgynevezett bunter Abendet[75] rendeztünk. Egyszerű, komplikációmentes munkaprogram – jegyezhetné meg erre valaki. Pedig hol álltunk mi az egyszerű, komplikációmentes munkaprogramtól! A legtöbb bajt a mamaiai-vezetés szervezetlensége, dilettantizmusa okozta, s még csak nem is méltatlankodhattunk emiatt, ugyanis épp abban az évben szervezték újjá az egész tengerparti turisztikai hivatalt. Itt valamennyi hivatalnok kezdve az idegenvezetők csoportfőnökétől az igazgatóig abszolút mazsola volt, úgyhogy bármit is kérdeztem bárkitől, csak a vállát vonogatta. Hibázgattam is serényen, főleg a számadatokat tartalmazó iratok kezelésében.

– Was ist das?[76] – hívatott magához egyik nap a könyvelő, és elém tartott egy piros ceruzával sűrűn javított papírlapot.

– Bocsánat! Úgy látom, hibáztam – hebegtem.

Ez az átkozott matematika! Hát már soha sehol sem szabadulok meg tőle! Szerencsémre földi, pontosabban szalontai volt a könyvelő, egy létszámfölösleg miatt leépített banktisztviselő, így semmilyen anyagi következménye nem lett a dolognak.

A bürokratikus káosz mellett leginkább a repülőgépek késése borzolta a idegenvezetők idegeit. Általában éjjel kettő körül gurultunk a reptérre, de a repülőgépek késése miatt gyakran csak reggel felé keveredtünk haza. Addig tétlenül ücsörögtünk, beszélgettünk a bárban, és persze költöttük a pénzünket. Akkor kezdtük legelőször sejteni, hogy nem is olyan nyereséges Geschäft (üzlet) az idegenvezetés. Némelyeknek még a kauciójuk is ráment, tudniillik ezt is kértek azoktól, akikkel szerződést kötött az ONT. Mellesleg az én óvadékom végig tehermentes maradt, amit ugyancsak a szalontai fiúnak köszönhettem, bár az is igaz, hogy tíz évet kellett várnom, amíg kiadták. Tudom, hihetetlenül hangzik, de ez a színtiszta igazság. Pedig de

[74] Strandra, napozóra. (rom.)
[75] Tarka, szórakoztató estet. (ném.)
[76] Mi ez? (ném.)

hányszor elkértem! Előbb személyesen, később levélben, melyekre azonban még csak nem is válaszoltak. Végül mégis kiadták, mert a banktörvény értelmében ki *kellett* adniuk. Méghozzá kamatostul. Vásároltam is belőle nagy büszkén egy csinos kerékpárt. Hogy miért nagy büszkén? Mert engem egész gyermekkoromban nemhogy kerékpárral, de még egy vacak futballlabdával sem leptek meg. Hát én megleptem. A fiamat.

A Kogălniceanu repülőtér

Egy szó, mint száz, annyira elment a kedvem ettől a munkától, hogy már kezdtem örülni, amiért nem állandó jellegű munkára szerződtem. Az egyik idegenvezető kartársnő, egy őszhajó, nyugdíjas mámi, el is sírta magát előttünk.

– Gyerekek, én nem bírom tovább, még hazamegyek – potyogtak a könnyei. – Hiszen ez a hely kész bolondokháza.

Erre gondoltam én is, aztán mégis maradtam. Egy hónapot, kettőt majd csak kibírok valahogy, utána tényleg visszamegyek falura tanárnak. De addig is, ami jár, az jár. Legalább Maja élvezze a tengerpartot helyettem.

– Elvégre ezt ígérték: szállást, kosztot grátisz. Vagy tévedek? – emlékeztettem szerényen az illetékes vagy tudom is én, miféle elvtársat, miután akadt itt minden Mamaian, csak illetékes elvtárs nem.

Meg is kaptam a választ legott:

– Sajnálom, erről nincsenek információim. Forduljon talán valamelyik illetékes elvtárshoz!

– Például?

– Budulea elvtárshoz. Ő állítólag mindent tud.

Budulea elvtárs:

– Ígértük, hogyne ígértük volna, de miért hozzám fordul? Ez, kérem, Kohn elvtárs asztala.

Kohn elvtárs:

– Bocsásson meg, de erre most nincs időm. Jöjjön vissza holnap reggel nyolcra, amikor jobban ráérek.

Másnap:

– Már megint maga az? Nyögje ki gyorsan, mit kíván! Kap rá két percet, úgyhogy kurz und bündig: röviden, de velősen!

– Mint említettem, megállapodásunk értelmében szeretném a feleségemet…

– Kohn elvtárs! A Neckermann Társaság egyik képviselője szeretne önnel beszélni.

Folytassam? A lényeg lényege, hogy semmit sem váltottak be mindabból, amit még Nagyváradon ígértek. Oké! Még egy ilyen húzás, és úgy itt hagyom Mamaiat, mint Szent Pál az oláhokat – fogadkoztam magamban. Mindettől függetlenül mégis csak úgy illene, hogy valamivel kárpótoljam a nejemet. Az ám, de mivel, mert pénz nélkül még egy olcsó szuvenírt sem vehetek. Hát ha nincs, szerzünk, méghozzá ugyanúgy, mint főiskolás koromban: eladom a vacsorajegyemet, mert ebédelni azért muszáj, a szentségit! Így vehettem végül pár doboz nyugati cigarettát, ugyanis Mari a lelkemre kötötte, cigaretta nélkül haza se merjek jönni, mert kikapok.

A bili akkor borult ki igazán, amikor bejelentették, hogy a jövőben még több pénzügyi tranzakcióval járó munkánk lesz. Hohó, nem oda Buda! Hogy erre a gatyám is rámenne, szalontai földi ide-oda, az több mint nyilvánvaló, következésképp pucoljunk, pucoljunk, amíg még nem késő.

Kihallgatáson a püspöknél, nagyapó halála és a Securitate

Rövid, tengerparti kalandom után majdnem végig falusi iskolákban oktattam. Soroljam fel, melyekben? Asszonyvására, Hegyközszentmiklós, Köröstarján, Örvénd, Paptamási, Jákóhodos, Kágya, Bihardiószeg, Micske, Hegyközcsatár. A lista persze nem teljes, de ezekről majd csak a megfelelő időben teszek említést. A kinevezésem normális esetben egy tanévre szólt, utána újabb kérvényt kellett beadni. És ez így ment bizony évekig. Állandó vagy pláne városi munkahely szóba sem jöhetett (de még az egy teljes tanévet sem szavatolták). Ilyen státuszhoz kizárólag azok juthattak, akiket tanfelügyelő vagy a nagyhatalmú pártbizottság valamelyik tagja protezsált.

– Én a maga helyében megpályáznék egy fordítói állást valahol – vetette fel az ötletet egyik nyugdíjas ismerősöm, akivel még a tengerparton kötöttem barátságot.

Nem sok reményt fűztem hozzá, azért megpályáztam. Teljes kudarc, ugyanis ehhez még nagyobb protekcióra lett volna szükségem.

– Lássuk, mi van még? – húzta össze szemöldökét a szemüveges, majdnem teljesen kopasz patikus. – Adminisztratív munka? A néptanácsi munka sem szégyen ám.

– Sőt, csupán az a gáz, hogy semmiféle képesítésem nincs hozzá, márpedig e nélkül még egy üzemi irodába sem vesznek föl.

– Könyvtár? Vagy ehhez nincs kedve?

– Köszönöm, hogy ennyire igyekszik segíteni, de már megpróbáltam.

– És?

– Elutasítottak.

– Hát próbálja meg még egyszer!

Újabb kudarc! Ekkor léptem egy merészet, és kihallgatást kértem Papp Lászlótól, a nagyváradi püspöktől, aki akkor valamiféle területi (vagy Nagy Nemzetgyűlés-i?) képviselő is volt egyúttal. Értik, nem? Képviselő. Kell ennél jobb protektor?

– Tessék! – kínált hellyel kimérten a kistermetű, köpcös főpap. – Mielőtt előadná a panaszát, mondjon néhány szót magáról!

– Nevem Nagy Pál. Román-magyartanár vagyok és református – hangsúlyoztam a református szót. – Itt lakom nem messze, a Petru Groza utcában. Édesapám lelkész… volt, a keresztapám László Dezső, jelenleg püspök helyettes Kolozsvárt.

– Csak nem! – engedett tartózkodásából Papp László. – Hogy van az én kedves testvérem?

– Köszönöm, jól – füllentettem, ugyanis alig, és akkor is csak levél formájában kommunikáltunk egymással.

– Tudja, milyen nagyhírű, remek író a maga keresztapja? Olvasta a Magyar önismeret című cikkgyűjteményét?

– Nem.

– És az Akarom, tisztán lássatokat?

– Nagyon szégyellem, de azt sem.

Megcsóválta a fejét, de nem marasztalt el érte.

– Halljuk, mi célból keresett fel, tanár úr!

Előadtam.

– Tehát napi ingázási lehetőségekkel rendelkező, *állandó*, vagy legalábbis helyettes tanári állást óhajt *Váradon*? – summázta beszámolóm végén Papp László.

– Ha lehetne. Beleértve természetesen Máriát, a feleségemet is.

– Magától értetődik. Nos, kedves tanár úr, tudomásul vettem a kérelmét, ami azonban így még nem sokat ér, ezért javaslom, foglalja írásba az egészet, mondjuk, memorandum formájában. Ismeri a szólást? Verba volant, scripta manent: a szó elrepül, az írás megmarad.

– Na, hogy ment? – érdeklődött otthon Maja, akivel előzőleg közöltem, hova megyek és mi célból. – Jó helyen zörgettél, egyáltalán ajtót nyitottak neked ott valaki?

– Naná! – válaszoltam ujjongva, és töviről hegyire elmeséltem, miként folyt le a kihallgatás, továbbá milyen ígéretet tett a püspök úr.

– Pazar! – dörzsölte meg a kezét a feleségem. – Annak meg külön örülök, hogy engem sem hagytál ki a sztoriból.

– Hogy hagytalak volna ki? Biztosítalak, még ha csak szimpla barátok lennénk, sem babrálnék így ki veled. Most már csak azért imádkozz, nehogy az *írás* is a szavak után repüljön.

– A püspök úr vagy Săndulescuné miatt?

Ana Săndulescu volt ugyanis a Bihar Megyei Tanfelügyelőség akkori kiskirálya, más szóval vezér-tanfelügyelője. Amúgy elég sokszor volt hozzá *szerencsénk*, ám eddig csak elutasítást és kifejezett ellenszenvet tanúsított irántunk.

– Mindkettőjük miatt.

– Á, nem hiszem. Ha egy püspök megígér valamit, arra mérget vehetsz, apukám. Az meg külön szerencse, hogy képviselő is egy személyben. Szerkeszd csak meg szépen azt a beadványt, Săndulescuné miatt meg ne aggódj! Nem fog az ujjat húzni egy országgyűlési képviselővel.

– Olyan biztos vagy benne?

– Száz százalékig. Szerintem még az sincs kizárva, hogy váradi iskolában kapunk katedrát – ábrándozott Maja, később magam is.

És igaza volt! Mármint annyiban, hogy a püspök úr valóban eljutatta memorandumomat a Vezérnek. Eredmény: szuplinitorból kinevezett tanár lettem egy isten háta mögötti faluban. De csakis én, ráadásul olyan községben, mely ugyanolyan színvonalon állt, mint Doh, ahonnan szinte négykézláb menekültem el valamikor Majával.

– Ez nem lehet igaz – meredt Maja a kinevezési okmányra. – Ez valami vicc vagy…

A folytatást nem hallottam, mert kirohantam a szobából. Este fele pedig már két danázó ember tántorgott a Petru Groza-i lakásba: az apósom és… én. Egymásba karolva, részegen.

Eltelt egy év. Egyik nap táviratot kaptam Marosvásárhelyről:

Meghalt a nagyapád. Stop. Temetés három nap múlva. Stop. Ilus néni. Stop.

Te jó ég, még egy haláleset! Alig halt meg édesanyám, most a nagyapó. Elkenődve utaztam ismét Vásárhelyre. Tény, hogy sok mindenért haragudtam az öregre, azért szerettem is, a kutyafáját. 91 év, nem kis kor, és ahogy Ilus néni mesélte, szellemileg végig fitt maradt az én adomázó, latin közmondásokat idézgető nagyapám.

– Ez a tied! – nyújtott át Ilus néni egy jegygyűrűt. – Mielőtt meghalt volna, a lelkemre kötötte, adjam át neked okvetlenül ezt a jegygyűrűt.

Ez volt az a gyűrű, amit a Majával való esküvőnkre ígért annak idején, aztán – jellemző módon – megfeledkezett róla. Most eszébe jutott, és a mai napig is itt lapul valamelyik fiókban, tudniillik nem szeretem viselni.

Azonkívül semmit, igen, igen, jól értették, semmit sem hagyott ránk az egykori kisgazda és tanító.

– Lehetetlen – hitetlenkedett Jancsi, aki velem egy időben érkezett Vásárhelyre. – Hol a végrendelet? Szeretném látni a végrendeletet, de azonnal.

No, azt nézhette: valóban kisemmizett minket az öregúr. Pedig azért lett volna, mit ránk hagynia. Kétségtelen, hogy államosították a házát, földjeit, de még ott voltak a családi ékszerek, továbbá a bankbetétje, ami szintén tekintélyes összegre dagadt hosszú élete folyamán.

– Még találkozunk, merthogy ebből per lesz, azt sejtheti – búcsúzott el Jancsi a temetés után az idős asszonytól. – Hogy a nagyapánk, miért végrendelkezett így, egyelőre nem tudjuk. Szerintem csakis két oka lehetett. Vagy nem volt beszámítható állapotban, vagy egyszerűen félrevezette nagyapót.

– Ezt… ezt kikérem magamnak – sápadt el az öreg hölgy. – A maguk nagyapja saját elhatározásából és szellemi képessége teljes birtokában cselekedett úgy, ahogy cselekedett.

– Ne mondja! És erre meg is merne esküdni?

– Én nem szoktam csak úgy, minden semmiségért esküdni. De ha szükséges, igen, akár meg is esküszöm.

Ilus néni után azonnal felkerestünk egy ügyvédet, és annak rendje és módja szerint megtámadtuk nagyapó testamentumát.

Nem sokkal ezután, pontosabban 1972 őszén kaptam egy levelet a vásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Főiskolától, melyben többszöri tudakozódásomra közölték, melyek a rendezői vizsga követelményei.

Aha, tehát mégis beindult a magyar rendezői szak, melynek megalakulása mindvégig olyan kétséges volt! Sajnos úgy láttam, ezeknek a követelményeknek én aligha tehetek eleget, ezért kénytelen kelletlen lemondtam a vizsgát és ezzel minden ehhez kapcsolódó tervemről. Ebben az elhatározásomban erősített meg keresztapám levele is:

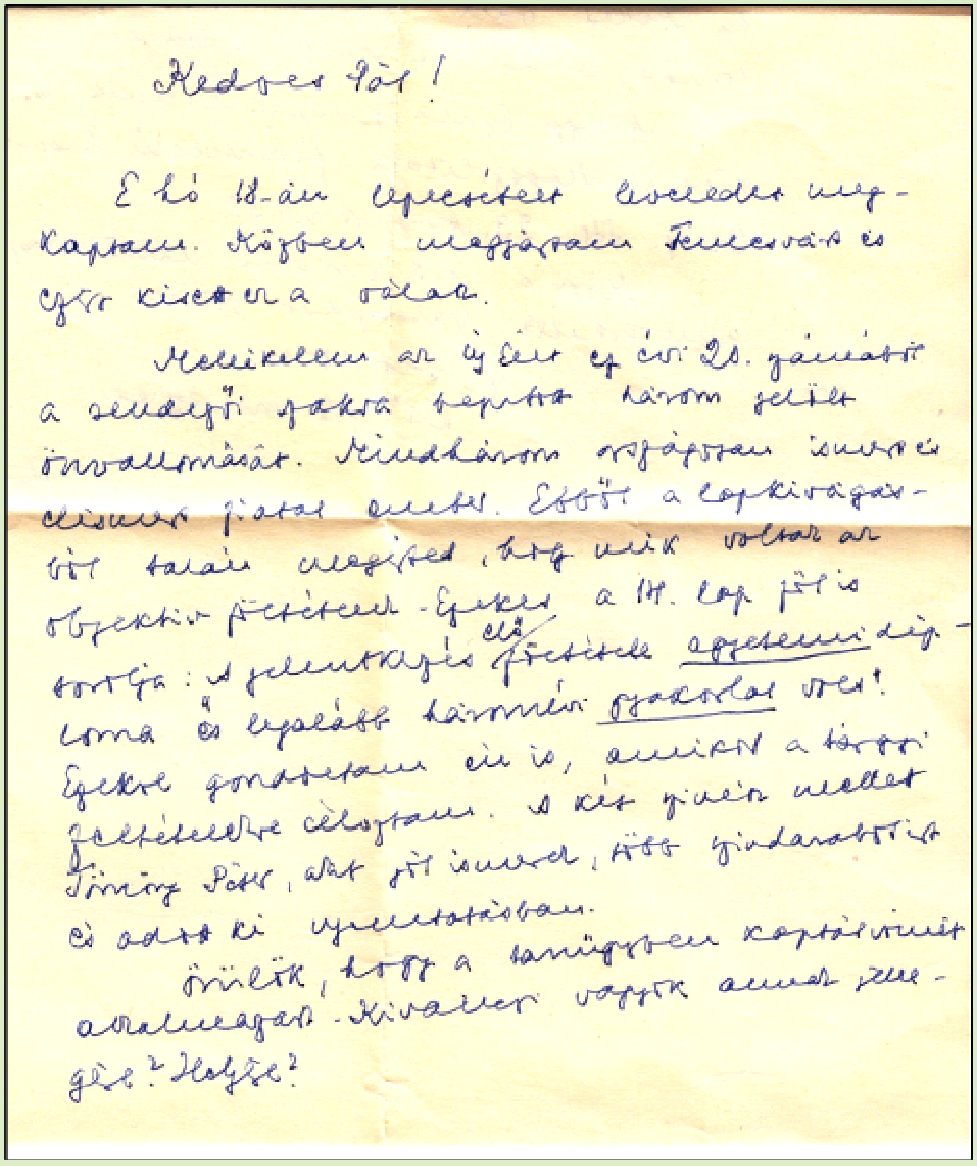

Kedves Pál!

Élő 18-án egy levelet levelet meg-
kaptam. Közben megjöttem Temesvár és
egy kicsit ott a vidéken.

Mellékelem az ügyben egy évi 20. gázmérő
a szendrői gyakorlóra beírta három fellet
önvallomását. Mindhárom szépségszerű ismerős
diákok gyakorlat alatt. Ebből a leckiválasz-
tott talán megítéd, hogy mik voltak az
objektív tényezők. Ugyanis a III. leg jól is
tartja: a felsőoktatás elő feltétele egyetemi dip-
loma és legalább háromévi gyakorlat volt!
Ugyanis gondoltam én is, amikor a tárgyi
feltételekre célzottam. A két gyerek mellett
Jóminy Pál, akit jól ismerek, több gyakorlatot
is adott ki ugyanotthonban.

Örülök, hogy a tanügyben kapcsolatunk
alakulgatott. Kivalóan vagyok annak szer-
gei? Hogyan?

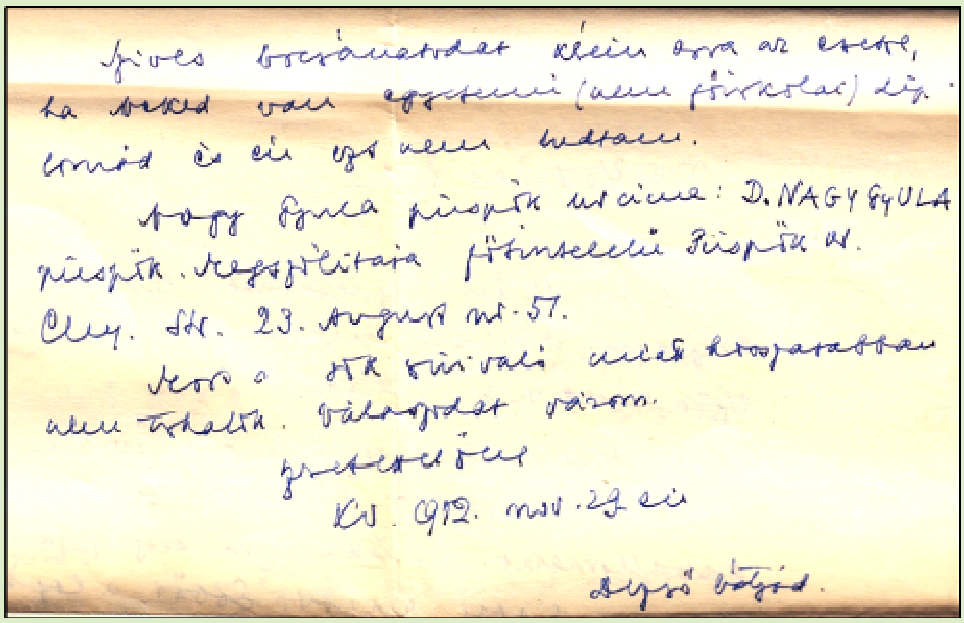

László Dezső levele

A sors iróniája, hogy éppen abban az évben végeztem el azt a bizonyos, kultúrházakra specializálódott színész-rendezői kurzust is, amikor az már semmit sem jelentett a számomra.

A Művészeti Népi Iskola végzős diákjai

A végzettek sorsának további alakulásáról három személy kivételével nincs értesülésem. Az egyik ilyen személy Alla Tăutu, a csoport színész vezetője. 2013-ban halt meg, 83 éves korában. A másik Stelian Vasilescu író, költő, színikritikus. Ő volt az iskola színháztörténeti előadója. Élt 76 évet. Constantin Mălinaş. Kolléga. Előbb a Váradi Szakszervezeti Kultúrház, később a megyei könyvtár igazgatója, hírlapíró, szerkesztő, egyetemi tanár stb. 67 éves korában költözött el az élők sorából. Nyugodjanak békében!

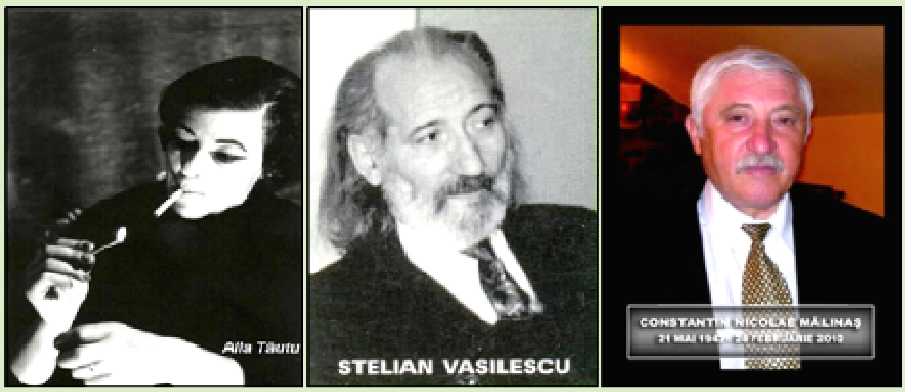

Úgy tűnt, az a sors akarata, hogy életem végéig szuplinitor maradjak. Merthogy a püspök úr segítségével szerzett kinevezést nem fogadtam el, az evidens. Hacsak az egyik művészeti iskolás kollégám nem tartja be az ígéretét. Hogy mit ígért a kolléga? Nem többet és nem is kevesebbet, minthogy azonnal kinevez könyvtárosnak az éppen akkor épülő szakszervezeti kultúrházba, amint ő lesz az igazgató.

– Jó vicc. Arra aztán várhatok.

– Nem vicc, tényleg én leszek, sőt, máris az vagyok – szólta el magát az alacsony termetű, kurta nyakú pedagógus.

– De hát hogy a fenébe! Hiszen még sem fel sem épült a kultúrház.

– Még nem, de ennek semmi jelentősége. El van ez már döntve, barátom – mosolygott magabiztosan Constantin Mălinaş, ugyanis így hívták a kurta nyakú kollégát.

Hittem neki, mert kinek higgyen az ember, ha már a saját sorstársához sincs bizalma, és attól kezdve szorgalmasan, szinte naponta lestem, hogyan emelkedik, szépül Nagyvárad egyik legmonumentálisabb létesítménye, miközben fel-felkerestem a kollégát, hogy személyesen is érdeklődjem ez ügyben. Elég sokáig tartott, amíg felépült, de hát semmi sem tart örökké. Hurrá, nyomás a dirihez!

– Felépült a kultúrház. Még mindig te vagy az igazgató?

A Szakszervezeti Kultúrház

– Micsoda kérdés! Hát persze, hogy én vagyok.

– És arra is emlékszel, mit ígértél, mielőtt felépült?

– Hogyne.

– Köszönöm, nincs több kérdésem, illetve… mikor mehetek dolgozni?

– Hú, barátom, az még odébb van. Sok víznek kell még lefolynia a Körösön ahhoz, hogy be is rendezzünk egy ekkora építményt.

Két hét múlva újra betoppantam Constantinhoz.

– Berendeztétek a kultúrházat?

– Jaj, ne türelmetlenkedj már úgy, jóember! Akadt néhány építési hiba, most éppen azt javítjuk. Gyere vissza két hét, nem, inkább hónap múlva! Akkorára biztosan minden, az utolsó szegtől a könyvespolcokig a helyén lesz.

Kivártam, utána majd szétrobbantam dühömben, amikor blazírtan kijelentette, hogy:

– Kicsit elkésett, tanár úr. Már kineveztünk egy könyvtárost. Miért nem jöttél hozzám hamarabb? A kultúrház felépült, a könyvtár tele könyvekkel, te meg úgy eltűntél, mint szürke szamár a ködben, már elnézést. Márpedig egy könyvtárnak működnie kell, ha már létezik. Ezt nyilván te is belátod.

– El-tűn-tem? – tátogtam, mint hal a szatyorban. – Talán kerestél? De még ha így is lett volna, nem éppen te kérted, hogy két hónapnál hamarabb ne dugjam ide a képemet?

– Most már mindegy. A lényegen ez már semmit sem változtat. Viszont nagyon szívesen látunk majd mint rendezőt, amint sikerül létrehoznunk egy amatőr színjátszó csoportot. Nézz be hozzánk a jövő hónapban. Hátha akkor már többet tudok mondani.

Megköszöntöm Constantin nagylelkű ajánlatát, és sok szerencsét kívántam a könyvtárosnőjéhez, aki nem volt más, mint… saját tulajdon felesége.

Ilyenkor szokta Flórián barátom mondani: sunt un om ratat, magyarul: peches ember vagyok, mai szóval: sikertelen ember, örökös vesztes, azaz lúzer. Én sosem mondok ilyesmit, legfeljebb azt, hogy a dolgok alakulásából következően ennek így kellett történnie.

De történt akkor ennél cifrább dolog is, melyre 42 év távlatából is teljesen tisztán emlékszem. Éppen egyik magántanítványomtól búcsúztam, amikor fiatal, összenőtt szemöldökű férfi keresett fel a Petru Grozai utcai lakásban.

– Jó napot kívánok! Nagy Pál elvtársat keresem – szólított meg románul.

– Tessék, én vagyok.

– Alexandru Suciu hadnagy. Securitate – mutatott fel egy fényképes igazolványt.

Már megint! – szúrt belém a felismerés. Először a szebeni kislányhoz írt szerelmeslevelek kapcsán, most meg… Az ám, milyen ügyben keresnek?

– Tudtommal egyedül vagyunk, de ha mégsem, most szóljon, mert amiről itt tárgyalunk, még véletlenül sem hallhatja meg a b. neje vagy bárki más a családból.

– Pillanatnyilag senki sincs itthon, úgyhogy nyugodtan beszélhet.

– Ön, ugye, román–magyar szakos tanár, Vásárhelyen végzett, és Örvénden tanít.

– Honnan tudja?

– De tanár elvtárs!

– Bocsánat! Igen, ott tanítok.

– Jól érzi magát a faluban?

– Fogjuk rá, egyébként nem mindegy, ha jövőre úgyis máshova helyeznek?

– Miért? Nincsenek megelégedve magával?

– Szerintem megvannak, csak a katedra foglalt, hadnagy elvtárs. Miután ennek a szakmának 70-80 %-a nő, akik többnyire szülnek is, elég nagy a helyettes tanárok aránya. A helyettesítés ideje általában egy esztendő, utána le is út, fel is út. A mór megtette kötelességét, elmehet.

– Mi a helyzet Mamaiaval? Nem volna kedve újból idegenvezetést vállalni?

– Eltalálta.

– Komolyan?

– A legkomolyabban.

– Hát… Elég hihetetlen hangzik, miután annyian rajonganak az effajta munkáért, és hiába, mert itt aztán vágni kell a földrajzot, nyelvet stb. Magának tálcán kínáljuk, erre kiderül, hogy már nem is érdekli.

– Ki kínálja tálcán? A Securitate?

– Igen, mi.

– Hm. És ehhez meg is van a joguk, illetve lehetőségük?

– Kételkedik benne? Genosse Nagy, Genosse Nagy, ich habe Sie mir klüger vorgestellt[77].

– Nocsak, maga ilyen szépen tud németül?

– Ja. Azért mi sem vagyunk analfabéták – folytatta a hadnagy németül. – Nálunk alapkövetelmény a nyelvtudás, és higgye el, még sok más diplomás, tanár, mérnök is dolgozik ám a Securitaten. Én magam például némettanárnak készültem…

– Mégis szimpla szekus lett.

– Ne mosolyogjon, kérem, ne mosolyogjon, mert még megharagszom magára. Természetesen az lettem. És tudja, miért, Genosse Nagy?

– Miért?

– Mert securitátés tisztként többet tehetek a hazámért, a román kommunista pártért, mely egy új típusú, a kapitalista rendszernél felsőbbrendű társadalom megteremtésén dolgozik. És ez, ugye, nem semmi. Na, még mindig olyan *szimplának* tartja a munkánkat?

---

[77] Nagy elvtárs, Nagy elvtárs, én magát okosabbnak képzeltem. (ném.)

– Dehogy, én egyáltalán nem így értettem, csak… izé… Hogy is magyarázzam?

– Keineswegs[78], hagyjuk! Inkább arra feleljen, egyetért-e mindezzel, és ha igen, mit tenne maga a hazáért?

– Hogy én…? Mármint hogy én…? Konkrétan mire tetszik gondolni?

– Például arra, hogy visszamegy ghidnek[79] Mamaiara, és rendszeresen beszámol nekünk az ottani dolgokról, speciel azokról a ghidekről, akik titokban rendszerellenes tevékenységet folytatnak.

– Csak nem! Én eddig őszintén szólva eggyel sem találkoztam.

– Mert vigyáznak magukra, ügyesek, ravaszak, ugyanakkor veszélyesek is. Ne, ne féljen, azért nem ölik meg magát, ha netalán ettől tart, főként, ha maga is kinyitja a szemét, és bennünket is informál. Nos, mit szól hozzá, Genosse Nagy?

– Szép, megtisztelő feladat – fordítottam románra a beszédet. – Nem is vacillálnék egy percet sem, ha nem a tengerpartról lenne szó.

– Ennyire utálja a tengerpartot?

– Nem a tengerpartot, hanem a turisztikai hivatal hozzáértését, követelményeit, ahogyan irányít, szervez, egy szóval: működik. Elég sokat voltam a szenvedő alanya ahhoz, hogy ne kívánkozzak oda semmi pénzért még egyszer – tagadtam meg a hadnagy kérését udvariasan, de határozottan.

– Pénzért lehet, elfogadom, de a hazáért… A kettő nem ugyanaz, Nagy elvtárs, és ha valaki még ennyi áldozatot sem hoz érte, ott valami nagyon nincs rendben.

– Nem ugyanaz, hogyne, de ettől még szerethetjük a hazánkat, és szolgálni is ezerféleképpen szolgálhatunk neki, nem igaz? – siettem lefegyverezni az ügynököt. – Ki-ki a maga módja, képességei szerint, ahogy a Kárpátok nagy fia, Nicolae Ceauşescu elvtárs legutóbbi beszédében is hangsúlyozta.

– Megengedi, hogy rágyújtsak?

– Tessék! Kávét? Itallal sajnos nem szolgálhatok, mert én csak ünnepkor iszom alkoholt.

– Köszönöm, nem kérek. Szépen laknak – nézett körül a szobában. – Csak egy kicsit szűkösen. Elférnek?

– Nem nagyon, de hát ez van, ennyire telik a fizuból.

– Hogy van a keresztapja? Hallom, betegeskedik.

Az áldóját, ezek többet tudnak rólam, mint feltételeztem! Talán még a Dezső bátyámhoz írt leveleimet is átvilágították.

– Igen? Lehet. Nem igen tartom a kapcsolatot az öreggel. Legfeljebb egy-két levél erejéig.

– Helytelen. Maholnap meghal, és maga még alig ismeri. Remélem, felhagy ezzel a gyakorlattal, és ezentúl többször és többet is ír neki, sőt, akár személyesen is meglátogatja a püspök helyettes elvtársat.

– Ha akarja – kezdtem kellemetlenül érezni magamat, nagyon is jól sejtvén, hova akar kilyukadni a váradi titkos szolgálat embere.

Csakhogy ebből nem eszik! – húztam ki magamat, mint Czire tanár irodájában, a vásárhelyi főiskolán hat évvel ezelőtt. Kultúrházi igazgató, de még egyszerű könyvtáros sem lett ugyan belőlem, azért odáig még nem jutottam, hogy besúgjak holmi politikai maszlagra valakit. Pláne egy olyan élő legendát, akire magam is felnézek.

– Bine, a témára még visszatérünk. Addig is nézzük a szomszédjait! Úgy hallom, megérkezett a felesége – fülelt a hadnagy a terasz felé. – Mondja neki azt, hogy szeretnék magától németül tanulni. De csak ennyit, mert amiről itt beszéltünk meg *még beszélni fogunk*, ismétlem: szigorúan titkos és bizalmas. Holnapután négykor ismét eljövök. Intézze úgy, hogy senki se tartózkodjék a lakásban.

---

[78] Sehogy! (ném.)

[79] Idegenvezetőnek. (rom.)

– Egyedül van? – kérdezte, amikor két nap múlva újból betoppant.

– Egyedül, de nem ígérem, hogy ezt máskor is el tudom intézni.

Folytattuk a beszélgetést, ahol abbahagytuk. Ezután a szomszédokról rátért az iskolára, kartársakra, hátha kihúz belőlem valamilyen értékelhető információt. Néha átváltott németre láthatóan élvezve, hogy németül társaloghat.

– Köszönöm a közreműködését – elégelte meg végül a velőtlen szócséplést. – Be kell vallanom, nem sokra mentem magával.

Akkor szüret, tudniillik pontosan ezt akartam – somolyogtam magamban. Ennél jobban már csak annak örülnék, ha végleg leszállnál rólam, kisapám.

– Csupán annyira sikerült rájönnöm, hogy cefetül elégedetlen a sorsával.

– Stimmel, azt is elmeséltem már, hogy mi okból, ezért, ha nincs több kérdése…

– Hohó, eile mit Weile: lassan járj, tovább érsz. Nem szabadul meg maga olyan könnyen Suciutól. Meg nem is ajánlom, mert Suciu bácsi segíteni is tud ám, nem csak kérdezni.

– Hogyne, már tapasztaltam: visszaküldene Mamaiara „dolgozni”.

– Állj, állj, állj! Ha utálja, ne menjen, ehelyett mit szólna egy recepciós álláshoz Váradon? Mondjuk, a Körös-parti Dacia hotelben.

Erre már én is felkaptam a fejemet, ugyanis nemrégen jártam e célból az említett szállóban. Igaz, ez is turista meló, de távolról sem kell annyit lótni-futni, mint Mamaian, és repülőtérrel sincs dolgom. Mindenütt rend, tisztaság, nyugati légkör, nem szólva a fizuról, ami össze sem hasonlítható a pedagógusi bérekkel. Ja, én meg csak ülök a recepción, és adogatom a kulcsokat. Persze kinevettek, hiszen ide még nehezebb bejutni, mint egy nagyváradi iskolába szuplinitornak.

– Látja, ezt elfogadnám – örültem meg a váratlan ajánlatnak, aztán eszembe jutott milyen pluszszolgálatokat kellene nyújtanom még ezért cserébe. – De még megfontolom.

– Ezt is? Ám legyen! Holnapután ugyanitt, és ugyanebben az időben. De ha akkor is elutasít…

– Akkor? A Duna-kanálisra küld dolgozni? – néztem szembe a hadnaggyal.

– Esetleg – kacsintott rám, tisztelgett, és kisétált a szobából.

Tréfált, vagy komolyan beszélt? Szimpatizál, vagy gyűlöl a locotenent[80]? Sohasem sikerült megtudnom. Tény az, hogy egyelőre inkább meggyőző, mint fenyegető hangon igyekezett beszervezni ügynöknek. De ki garantálja azt, hogy továbbra is megmarad ennél a stílusnál? Ma így kezel, holnap már rám ordít, holnapután pedig a Duna-csatornán hajtom álomra a fejemet. Lám, keresztapával se sokat teketóriáztak 1952-ben, továbbá volt az anyámnak régebben egy Baczó Laci nevű udvarlója, egy udvarhelyi tanár, akit ugyancsak odaküldtek annak idején… üdülni – töprengtem két nap és két éjjel álmatlanul forgolódva Maja mellett a rekamién.

– Mit forgolódsz annyit, apukám? Nem tudsz aludni, vagy mi bajod?

De jólesett volna elmesélni, ki és mivel környékez engem mostanában. Okos nő lévén aligha nem használható tanácsot adhatna. De hát nem lehet, tilos róla beszélnem. Ezzel a tilalommal pedig biztosan nem tréfál Suciu úr.

– Semmi bajom, csak egyszerűen nem tudok aludni.

Hirtelen átcikázott az agyamon, mi történt Albival, amikor Petrozsényban jártam legutóbb. Egy reggel őt is begyűjtötte a szeku, de már másnap hazaengedték. Karikás szemmel, hófehér hajjal, ugyanis egyetlen éjszaka megőszült.

– Halljuk, hogy döntött, de gyorsan, mert máris túl sok időt fecséreltem magára! – érdeklődött a szekus, amikor két nap múlva megint megjelent. – Colaboraţi cu noi sau ne refuzaţi?[81].

– Eile mit Weile, Suciu elvtárs, lassan járj, tovább érsz! – kacsáztam eléje elszontyolodva.

Meg voltam győződve, hogyha eddig nem törte ki a nyakamat, most irgalmatlanul megteszi.

– Előbb foglaljon helyet, és tiszteljen meg azzal, hogy megiszik velem egy vermutot.

– Mit ünnepel? A szüli- vagy névnapját?

---

[80] Hadnagy. (rom.)

[81] Együttműködik velünk, vagy visszautasít? (rom.)

– Egyiket sem.

– De valamit azért csak ünnepel, miután maga *csak ünnepkor iszik alkoholt*.

– Ki mondta?

– Maga.

– Hát igen, így is lehet mondani. Per pillanat azt ünneplem, hogy éppen a tegnap büntettek meg 3000 lejre, amiért engedély nélkül korrepetálok. Tessék! Igyunk a fináncok egészségére!

– Szolgálatban vagyok, egyébként is utálom a vermutot.

– Isten áldja meg a szokását! – hörpintettem ki a poharam, és rágyújtottam a Hora unirii (Az egyesülés hórája) című dalra:

Hai să dăm mână cu mână
Cei cu inima româna,
Să-nvârtim hora frăției
Pe pământul României![82]

A hadnagy befogta a fülét.

– Befejezte?

– Bocsánat! Tudom, hogy nincs hangom, de hát mit tegyek, ha a jóisten elfelejtett megajándékozni zenei hallással.

– Maga hisz istenben, Nagy elvtárs?

– Igen is, meg nem is – válaszoltam óvatosan. – Tulajdonképpen magam sem igen vagyok ezzel tisztában.

Ez nyilván valamilyen tesztkérdés, mellyel azt akarja vizsgálni, mennyire ered meg a nyelvem, illetve vagyok őszinte, amikor kissé mélyebben nézek a pohárba.

– És a pártban?

Ez már veszélyesebb kérdés volt, mert ha igennel válaszolok, egyből rájön, mennyire vagyok hozzá őszinte, hiszen ezer emberből ezer ugyanígy felelne ebben az országban. Magyarán lódítok, és ezt a szekusok is nagyon jól tudják. Ezzel szemben talán kiengedne a markából. Nemet mondva minden bizonnyal szókimondó, egyenes embernek tartana. Ezzel szemben máris mehetnék csatornát ásni a Dunára. Vagy… vagy ki tudja! – merült fel bennem egy második változat lehetősége. Talán mégis rokonszenves vagyok a fazonnak, s csupán azt gondolná meg kétszer is, kire bízza a Securitate titkait.

– A pártban? Az… az más, abban mindnyájan hiszünk, hadnagy elvtárs – választottam egy harmadik lehetőséget, mely szerint ebben az egyben még gurítok, utána viszont mindent megteszek, hogy épp a szókimondásom miatt nyilvánítson hasznavehetetlennek.

– Ezt el is vártam magától. Egyébként vallja be kereken, gyakran szokott így *ünnepelni*!

– Ünnepelni?

– Piálni, hogy félre ne értsük egymást.

– Alkoholistának néz? Hát ott szerencsére még nem tartok. Az apósom nem mondom, az tényleg pityizál, ami csak-csak elcsúszna, ha nem terrorizálná a családot.

– Nem túloz? Például mivel, ha már ilyen őszinte.

– Magához? Magához mindig, mert a hadnagy úr, nagyon szimpatikus nekem, biz isten. Tudja, mit? Igyunk pertut, kérem tisztelettel!

– Majd máskor, jó? Most inkább arra feleljen, mivel terrorizálja az apósa magukat, és mit tudnak erről az ismerősök, szomszédok!

– Mindent. Egyrészt elég nagy lármát csap, másrészt kikotyogja azt magától is az anyósom, mert az olyan pletykafészek, amilyent hetedhét határban sem találni. Más inkább hallgat, szégyelli a szennyesét, ő még azt is kifecsegi, milyen impotens a férjura.

– Az anyját! És meg is veri, vagy csak úgy kiabál?

---

[82] Adjunk kezet román szívű társaim, és ropjuk el Románia földjén a testvériség hóráját. (rom.)

– Rendszeresen. Egyszer velem is kikezdett, de akkorát vágtam rá, hogy csak a kórházban tért eszméletre.

– Nahát, ki gondolta volna magukról. De a feleségével jól kijönnek, vagy vele sem?

– Vele ki, vele ki. Leszámítva azt, hogy leszbikus.

– Remek ráadás – nevetett a fiatalember. – Remélem, kárpótolja magát időnként – hunyorított rám cinkosan.

– Magától értetődik, egyedül az a kellemetlen, hogy a dolog sohasem marad titokban. És nem csak ez. Bármit teszek, érti, bármit, amit *titokban szeretnék tartani*, előbb-utóbb kitalálja – tapintottam a lényegre.

– Hogy a francba, Genosse? Ne etessem engem már ilyen maszlaggal!

– Nem etetem. Talán megérzi a gondolataimat. Tudja, telepátia. Van ilyen. Vagy kiveti a kártyán, nem tudom.

– Mese habbal, én ilyesmiben nem hiszek – hurrogott le a hadnagy ingerülten. – Valami más, reálisabb magyarázata van ennek. Kérem, koncentráljon, mi lehet az, mert amit most közölt, jóval nagyobb jelentőséggel bír, mint gondolná.

– Milyen jelentőséggel?

– Semmi, nem fontos – vált egyre idegesebbé a megnyerő modorú, összenőtt szemöldökű szekus tiszt. – Apropó, nem képzelhető el az, hogy éppen maga, így ivás közben… Adjon egy pohárral abból a vermutból!

– Pertu?

– Tetszik a nyíltsága. Maga máskor is ilyen közvetlen, vagy csak, amikor *ünnepel*?

– Megvan!

– Mi van meg?

– Hogy honnan tudhat a feleségem minden titkomról.

– Hagyja, már nem érdekes.

– Értem. Tehát maga is eltraffálta. Hogy ez előbb nem jutott eszembe! Pedig de hányszor figyelmeztetett az én drága jó anyám: vigyázz, Pali, kivel alszol egy szobában, mert túl sokat beszélsz álmodban. Hé, most hova megy? Igyuk meg már azt a pertut, könyörgöm!

– Holnapután találkozunk!

Nem találkoztunk. Sem holnapután, sem az elkövetkező években.

László Dezső halála. Irodalom a láthatáron

Év vége felé (vagy 1973 elején?) meglátogattam a keresztapámat Kolozsváron. Két éves koromban találkoztam vele először. Most másodszor, s csupán néhány levél révén tartottuk a kapcsolatot egymással. Ott lakott a főtéren, a Mátyás király-szobor környékén. Nézem a magas, szikár embert. Mintha sosem láttam volna. Pedig egyes arcokra, például Nagy Gyula püspök arcára – kissé halványan ugyan –, de még két éves koromból emlékszem.

– Palika, keresztfiam, de jól megnőttél! – ölelt át a keresztapám melegen.

– Hát… volt időm rá 30 év alatt.

Beszélgettünk erről, beszélgettünk arról, hogy vannak a bátyáim, nagyanyám, hol, mit tanítok stb., majd rátértem a lényegre.

– Tulajdonképp azért jöttem Dezső bátyámhoz, hogy megkérjem, szerezzen nekem valami állást itt, Kolozsvárt, lehetőleg a tanügyben.

– Állást? – vakarta meg a füle tövét. – Hát az nehéz lesz, sőt, lehetetlen. Momentán. Idővel… talán. Nem olyan könnyű ám ebbe a városba bejutni. Falura meg, ugye, nem mennél.

– Nem – borult el az arcom fokozatosan.

– Kár, mert Erdély szíve falun, nem a városban dobog. Hallottál az Erdélyi Fiatalok című folyóiratról?

– Amit keresztapám szerkesztett?

– Úgy van.
– Hallottam.
– És benne a Falu-füzetekről?
– Azokról is.
– Kissé elavultak, de a lényegük ma is korszerű. Várj, mindjárt megkeresem – nyitogatta ki sorra a fiókokat. – Ejnye, hova is tettem, hova is tettem? Na, mindegy, nem keresem tovább, mert mindjárt kezdődik a vasárnapi istentisztelet – pislantott az órájára.

Elballagtunk a Farkas utcai, szívszorítóan zord kinézetű templomba. Végighallgattam a prédikációt. Semmi zűr. Következtek a zsoltárok, és ezzel az én dilemmám. Botfülű lévén eddig még sosem énekeltem templomban. De ha most sem énekelek, tiszteletlenséggel magyarázzák, ha viszont igen, tán még ki is nevetnek, amitől aztán szépen bezsongok. Úgy oldottam meg a kérdést, hogy el kezdtem tátogni, közben oda-odasandítottam a keresztapámra, vajon kapcsol-e. Nem kapcsolt. Istentisztelet után elbúcsúztam az öregtől.

– Hova sietsz? Maradj még! Még be se mutattalak a családnak.
– Holnap tanítok. Most éppen csak, hogy beugrottam. Üdvözlöm a kedves feleségét és a főtiszteletű püspök urat.
– Átadom – válaszolta összeszűkült szemmel, szokatlanul ridegen.
– Majd írok. Tessék vigyázni magára! Ha isten akarja, még találkozunk.

Úgy látszik, nem akarta, mert 1973 őszén örök eltávozott az élők sorából.

László Dezső sírja a Házsongárdi temetőben

Attól kezdve, hogy naponta jártam be Váradra, s így közelebbi kapcsolatba kerültem a várossal, elkezdtem cikkeket írogatni. Elsősorban a helyi újságba. A versírásról Makkai Endre tiszteletesnek és nem utolsósorban a szerkesztők lesújtó bírálatainak köszönhetően lemondtam. A széppr ózába pedig azért nem vágtam, mert nem tudtam, de nem is akartam a hatalom uszályhordozói közé tartozni. Márpedig e nélkül senki sem érvényesülhetett egy szocialista rendszerben. Kirobbanó őstehetségek esetén ideiglenesen még el-eltekintettek az apolitikus, csupán egyszerű természeti vagy általános emberi kérdéseket tartalmazó írói magatartástól, de előbb-utóbb ezeket az írókat is kiszűrték, és aki nem tört be, nem tanult meg a kommunista Párt füttyére táncolni, hamar skartba tették az illetékes elvtársak. Én meg sem próbáltam, mármint gúzsba kötve táncolni, mert tudtam, hogy eleve képtelen lennék ilyesmire. A nagyváradi Fáklya szívesen fogadta a cikkeimet, meg is fizettek érte rendesen. Itt találkoztam ismét a szalontai Csonka-torony exigazgatójával, Fábián Imrével, de ezúttal újságírói státusban. Hogy ez hogy sikerült neki, el sem tudtam képzelni. Talán bátyja, Fábián Sándor, az ismert orvos-költő protekciójával.

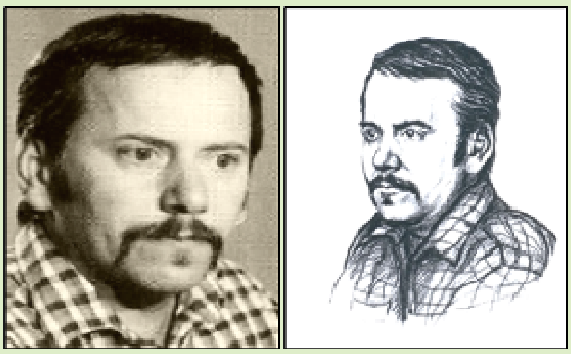

Fábián Imre

A Fáklya hetilap első, egyúttal legnevesebb főszerkesztője Robotos Imre. Ekkor még elég gazdag a lap irodalmi anyaga. Napilappá alakulva már a publicisztikai jellege erősödik. Szerkesztői: Implon Irén, Papp Imre, Nagy Béla, Tőke Csaba stb. Belső munkatársai még: Fábián Imre, Boros Endre, Messzer László, Köteles Pál… Külsősök: Bölöni Sándor, Domokos Eszter, Horváth Imre, Tuduka Oszkár, Gittai István, Kőrössi P. József, Szilágyi Aladár, Máté Imre, Varga Gábor, Török Miklós… Időszakos melléklete a Bihari Napló.

Nekem többnyire Implon Irénnel, továbbá Nagy Bélával és Messzer Lászlóval volt dolgom. Implon Irén vezette a Látóhatár művelődési rovatot. Negyvenhárom éves kora ellenére igen fitt nő volt, divatosan öltözködött, és szerette a rikító színeket. Nagy Béla jóképű, igazi úriember, akire mindig felnéztem egészen addig, amíg nem akarta bérbe adni nekem az egyik szobáját. Utána mégis kiadta volna egy szemrevaló, fiatal kolléganőmnek, ha elfogadja. A nő azonban, ő, maga mesélte, köszönte, de nem kért belőle (valójában Nagy Bélából), miközben nekem életem egyik válságos időszakában az állomáson kellett aludnom.

Implon Irén (1973) és Nagy Béla (1990)

Cikkeim többnyire tudósítások, riportok. De akadtak köztük filmjegyzetek, nyelvművelő és egyéb cikkek is:

Szomorú sikátor

Szomorú és kegyetlen. Olyan, ahova bárki betévedhet egyszer, tehetetlenül belesodródik, s csak a legviharosabb erők tobzódása után dől el, zsákutcába vagy tovább jut-e. Rényi Tamás filmje a zsákutcát választja.

A cselekmény Rényi és Kertész Ákos forgatókönyve alapján egyszerűen indul. A zene, képek és mozdulatok hangulatából áradó fojtottság azonban csakhamar drámai légkört teremt. A keserű, sorsába beletörődő asszonyéletében beállt változás, Gabi (Törőcsik Mari) és Vincze

(Koncz Gábor) sorsának összekapcsolása mentes a filmtechnikai túlzásoktól, bár olykor túl lassan pergő képekben bontakozik ki. Ez a józan, természetes szín képezi a film egyik erősségét. Az ebből kinövő konfliktus ábrázolása azonban jóval hézagosabb és erőtlenebb. Gabi életében azzal, hogy ismét szerelmes lesz, átalakító erejű fordulat áll be. Sajnos ezt sem a rendezés, sem a színészi játék nem érzékelteti a megfelelő mértékben. Különösen Tóth alakja kifogásolható, akiről csupán annyit tudunk meg, amennyi Gabi jellemzéséből kiderül. Sokért kárpótol viszont Koncz Gábor remek alakítása, akinek lelki vergődése a szerelem, falusi mentalitás és pénz útvesztőjében megkapó erővel rajzolódik elénk.

Szomorú és kegyetlen sikátor, de reális, igaz, mint maga az élet.

(Fáklya, 1971)

MŰVÉSZET ÉS AGITÁCIÓ

Minden művészeti megnyilvánulás agitációs jellegű,de nem minden agitáció művészet.Ott,ahol az ábrázolást szavalás,a gondolatot pedig csak szólamok helyettesítik,nem beszélhetünk művészetről.Sőt az őszinteség,egy-egy szellemesebb,lényeget érintő meglátás is csak olyan nyersanyag,ami sok csiszolásra,formálgatásra szorul még.Ezt a tételt példázza az a tarka műsoranyag is,melyet a Népi Alkotások és a Tömegművelődési Mozgalom Irányításának Bihar Megyei Központja kérésére harminc helység bocsátott a központ rendelkezésére.

-Az anyagot-jelenti ki Cornel Dana módszertani irányító-gondosan szelektáltuk.Most a sikerültebb írások magyar fordítása és a gyűjtemény sokszorosítása következik.

-Nem gondolja,hogy ezek az írások kissé nyersek,kiforratlanok még?

-Az alkotások nagy része leleplezi és kifigurázza a falusi mentalitás ferdeségeit.Őszintén,nemre és társadalmi állásra való tekintet nélkül bírál,csipkelődik,nevel.Gondolkozásra készteti,mozgosítja az embereket,ami még akkor is érték,ha különben "csiszolatlan" próbálkozásokról van szó.Aztán azt se felejtsük el,hogy a szerzők,a művészi agitációs brigádok is műkedvelők.Olyan emberek, akik nemcsak felkészületlenebbek a professzionistáknál,de-falusi környezetről lévén szó-igénytelenebb kulturális viszonyok közt élnek.

Nem felejtjük el.De azt sem,hogy a szerzők tanárok,művelődési otthonok igazgatói,esetleg mérnökök,akik mögött hosszú évek tapasztalatai állnak.Sok szövegből mégis ezek a tapasztalatok hiányoznak.Ezért száraz a mondanivaló.Talán innen erednek a kifejezési és képzavarok is.Az írások felépítése hézagos/gyakran se elejük,se végük nincs/,nem szólva a jellemábrázolás,a logikai és lelki motivációk egyes kérdéseiről.Egyik dagályos/Cele bune să se adune,cele rele...la muzeu,I.Roman,Dernişoara/,a másik érthetetlen/De ce tovarăşi?,I.Peieş,Ciutelec/.De nem hiányoznak az abszurd, groteszkbe forduló helyzetek sem/lecţie deschisă la grădiniţă,Al. Bodogai és E.Mihali,Diószeg/,Néha egészen jól indul,aztán csak ellaposodik/Scîrţiie ceva pe undeva,P.Gavriş,Lunca;Hai să facem o sedinţă,I.Mut,Ineu de Criş/.Különösen jellemző ez az Indrăgostiţii /D.Lucaşciuc,Szalonta/című jelenetre,melyben már írói erények is megcsillannak.Persze vannak sikerültebb munkák is/Două izgoniri, V.Cristea,Bogei;Bomba,M.Laţiu,Tulca;Piecare la locul potrivit,T. Daniel,Lugaşu de Jos/.Többet vártunk Szalontától/Indrăgostiţii/, mindenekelőtt pedig Nagyváradtól/Hai noaptea să vezi boianul,A. Pordea/,ahol a szerző,mint a Népi Művészeti Iskola hallgatója, jobban is kitehetett volna magáért.

(Fáklya, 1972)

Nem kis szerepet töltött be Nagyvárad irodalmi életében az Ady Endre Irodalmi Kör sem.

Nagyváradon az 50-es évek óta működik. Tagjainak zöme nyomdász, diák, technikus, tisztviselő; szép szerepet vállaltak tevékenységében az újságírók és színművészek. Kezdetben Horváth Imre, Tabéry Géza, Tóth István, Kelemen István, a nagyváradi Állami Színház magyar tagozatának titkára, majd Szilágyi Aladár vezette. A Bihar megyei Alkotások Háza 1970-ben

kiadta Tavasz '69 c. antológiájukat, melyben a Forrás-nemzedék tagjai közül Domokos Eszter, Kocsis István, Molnos Lajos és Szele Péter szerepel. 1972 óta a Szakszervezetek Művelődési Házának védnöksége alatt működik, vezetői időrendben: Nagy Béla, Tőke Csaba, Tóth Károly, Varga Gábor, Kőrössi P. József, 1979-ben Nagy L. Róbert. Innen indult el a ma Bukarestben élő Adonyi Nagy Mária; a kör kötetes költői: Máté Imre, Gittai István, Kőrössi P. József. Nyomtatásban jelent meg Nikolits Árpád Akik úgy merik vállalni az életet c. drámája az Országos Etnológiai és Didaktológiai Intézet kiadásában (1979). A kör tagjai közül hatan szerepelnek a Hangrobbanás (Tv. 1975), öten a Kimaradt Szó (1979) c. lírai antológiában. Az ~ időnként közös ülést rendez a szabadegyetemen működő Irodalmi Kerekasztallal.

(Romániai Magyar Irodalmi Lexikon)

Személyes kapcsolatom a körrel felszínes. Azért valamennyi tagját ismertem. Néha elvittem Maját is magammal. Egyszer-kétszer még fel is olvastattam vele valamelyik publicisztikai ízű tollrajzom anélkül, hogy bárki is pozitívan nyilatkozott volna bármelyikről.

– Könnyű, kis nyári öltözet – így Gittai. – Se nem hűt, se nem melegít.

– Tárcának megjárja, szépirodalmi alkotásnak kevés – kontrázott Szilágyi Aladár.

– A fenébe, miért nem rukkolsz ki egyszer te is valami fajsúlyosabb írással! – mérgelődött olykor a feleségem.

– Hogy utána megint rám szálljanak a szekusok?

– Mi az, hogy megint? – döbbent meg Maja. – Eszerint már máskor is rád szálltak?

– Helyesbítek: *megint* nélkül – idéztem fel magamban a szekus szavait, mely szerint soha senkinek se említsem, hogy valaha is nálam járt. – Dehogyis szálltak rám! De még megtehetik, ha arról írok, ami van, nem arról, amit Pártunk és Kormányunk láttatni szeretne.

– Akkor arról írj, vagy legalábbis közömbös, politikamentes dolgokról, ha csak ilyen áron lehet ebben az országban befutni.

– Te… te arra biztatsz, hogy füllentsek? – döbbentem meg én ezúttal. – Meg is fordulna édesapám a sírjában, ha ilyesmire vetemednék. Nem is vetemedek, inkább…

– Hagyod, hogy egy ilyen mitugrász, mint ez a Szilágyi, kioktasson téged magyartanár létedre.

– Lehet, hogy mitugrász, de abban igaza van, hogy egy *tárca* nem sokat jelent ott, ahol mások drámákat, regényeket tesznek az asztalra.

A kör tevékenysége, a Szalontai Arany János Irodalmi Körhöz hasonlóan, igen változatos és mozgalmas. A kettő között csupán az volt a különbség, hogy az előbbi létszáma már a város nagyságából adódóan is szerényebb, ám annál családiasabb, míg az Ady-kör légköre távolságtartóbb, hűvösebb.

1973. január 16., kedd *- A kör vezetősége értesíti tagjait, hogy az ülésre ezúttal kivételesen nem pénteken, hanem szerdán kerül sor az SZMH[83]-ban. Fábián Imre vitaindítója alapján Pataki István verseit vitatják meg.*

Február 8., csütörtök *- Holnap, pénteken du. 6 órakor az SZMH-ban ülést tart a kör. Gheorghe Moldovan Fejezetek a dzsessz történetéből címmel tart zenei szemelvényekkel illusztrált előadást, majd Ara Attila írásait vitatják meg, utóbbiakat Czikéli László színművész olvassa fel. Vitaindítót Hajnal Ágota és Török Miklós tart.*

Február 15., csütörtök *- Holnap, pénteken du. 6 órakor az SZMH-ban ülést tart a kör. Csurka Viola tanárnő Ady angolul címmel tart előadást, majd Nagy Pál prózai írásait vitatják meg. A szövegeket Czipák Margit olvassa fel. Vitaindítót Nagy Mária tart.*

Március 1., csütörtök *- Holnap, pénteken du. 6 órakor az SZMH-ban ülést tart a kör. K. Jakab Antal irodalomkritikus, az Utunk szerkesztője jelenlétében a kör nyolc költőjének egy-egy versét vitatják meg. Vitaindítót Fábián Sándor tart.*

---

[83] A Szakszervezetek Művelődési Háza.

Március 14., szerda *- A kör vezetősége értesíti tagjait, hogy holnap, csütörtökön du. 6 órakor az SZMH-ban rendkívüli ülést tart. Szervezési kérdéseket vitatnak meg, ezért kérik a kör valamennyi tagjának megjelenését.*

Március 22., csütörtök *- Holnap, pénteken du. 6 órakor az SZMH-ban ülést tart a kör. Bölöni Sándor tart előadást a műfordításról, majd a kör tagjainak fordításában Gheorghe Moldovan verseit vitatják meg. A verseket Kakuts Ágnes és Czikéli László tolmácsolja.*

Március 29., csütörtök *- Holnap, pénteken du. 6 órakor az SZMH-ban ülést tart a kör. Tuduka Oszkár tart előadást verstani kérdésekről, ezt követően Zudor János verseit vitatják meg. Vitaindító: Gheorghe Moldovan, a verseket Hajdu Géza olvassa fel.*

Április 12., csütörtök *- Holnap, pénteken du. 6 órakor az SZMH-ban ülést tart a kör. Dr. Dévald László előadását követően Nagy L. Róbert A fényes hold gyermekei című novelláját vitatják meg. Vitaindító Péli Elemér.*

Április 26., csütörtök *- Pénteken du. 6 órakor az SZMH-ban Tuduka Oszkár tanár verstani kérdésekről tart előadást, ezt követően Thurzó István novelláját vitatják meg.*

Május 10., csütörtök *- Pénteken délután 6 órakor az SZMH-ban a kör meghívottja Csíki László költő, a Kriterion Kiadó szerkesztője.*

Május 23., *csütörtök - (hír) Az Igaz Szó májusi számának tartalmából: Az Ady Endre Irodalmi Kör tagjainak írásai: Gittai István, Fábián Imre, Török Miklós, Gera F. Attila, Mérai Csilla, Varga Gábor, Zudor János, Nikolits Árpád.*

Május 25., péntek *- Ma du. 6 órakor az SZMH-ban a kör ülésén Tuzson Erzsébet tart előadást a Tavasz és a Magyar Szó folyóiratokról, valamint az Ady Társaság megalakulásáról. Utána Nikolits Árpád prózai írásait vitatják meg. Vitaindító Szilágyi Aladár.*

1973. (őszi évad) október 5., péntek *- Délután 6 órakor az SZMH-ban ülést tart a kör. Mérai Csilla verseit Zalányi Gyula színművész olvassa fel. Vitaindítót Gittai István tart.*

Október 19., péntek *- Ma du. 6 órakor az SZMH-ban tartja ülését a kör. Dévald László emlékezik Pablo Nerudára, majd Nagy L. Róbert Egyszer majd, talán még… című elbeszélését vitatják meg. Az írást Zalányi Gyula olvassa fel, vitaindítót Tóth Károly tanár tart.*

November 2., péntek *- Rendkívüli ülést tart az Ady Endre Kör az Ady Emlékmúzeumban. Tóth János muzeológus eredeti dokumentumok tükrében Adyról értekezik. Zsuponán Ilona, a Fáklya népballada-pályázatának adatközlője bihari népballadákat énekel. A köri ülés hagyományos programjaként Zudor István (bizonyára elírás, János értendő, szerk. megj.) verseit vitatják meg. A verseket Kiss Ildikó olvassa fel.*

November 16., péntek *- Az SZMH-ban ülést tart a kör. Varga Gábor Tábornokok című drámáját vitatják meg. A műből szemelvényeket olvas fel Balla István, Meleg Vilmos, Unterlender János és Vasadi Sándor, a Kortárs '71 tagjai. Vitaindítót Szilágyi Aladár tart.*

November 30., péntek *- Az SZMH-ban ülést tart az Ady-kör. Az ülésen Jankó Sándor filmesztétikai kérdésekről tart előadást, ezt követően Gittai István verseit vitatják meg. Vitaindítót Fábián Sándor tart, a verseket Németh Anna olvassa fel.*

December 13., csütörtök *- Holnap du. hattól az SZMH-ban Szilágyi Aladár két prózáját (Szobor a város felett, A nyitás) vitatják meg. Vitaindító Bölöni Sándor. A karcolatokat Wellmann György és Zalányi Gyula olvassa fel. december 27., csütörtök - A kör ülésén Kós Károly munkásságát Varga Gábor méltatja, majd Ara Attila egyfelvonásosát vitatják meg. Vitaindító Fábián Imre.*

(Az Ady Endre Irodalmi Kör hírei a Fáklya című nagyváradi napilapban)

A kör belső életébe nem láttam, így csak annyit tudtam róla, mint amennyit mindenki más tudhatott. Még arról sem hallottam, hogy a kör tagjait, de különösen a vezetőséget állandó titkosrendőri megfigyelés alatt tartották.

Nehéz ám az ingázó tanárok élete. De ezt csak az ismeri, aki maga is kipróbálta. Reggel ötkor, hatkor felkelni, fél óra, egy óra döcögés az autóbusszal, aztán elgyalogolni a suliba, taní-

tás után megint ugyanez visszafelé… Nem kéjutazás annyi szent. Tanítottam én már olyan helyen is, hogy még el sem kezdtem dolgozni, máris alaposan ki voltam. Hadd illusztráljam egy példával, mit jelent az, ha egy tanárnak nem kell mindennap ingázni. Volt egy igazgatóm Paptamásiban, a Heim Pista, akit nyugdíjazása előtt két évvel Nagyváradra helyeztek. Azután pár hónapig nem láttam. Mikor újból találkoztunk, alig ismertem az öregre, ugyanis tíz évet… fiatalodott. Csak az érdekesség miatt jegyzem meg, hogy valószínűleg még ennél is fittebb lett, amikor egy nyugat-németországi turistaút alkalmával egyszerűen haza sem jött többé. Na ja, azok a boldog 70-es évek! Pedig a java még csak utána, a 80-as években várt reánk. Csak ezt akkor még kevesen sejtették.

– Miért nem vágódik be az újsághoz, ha már ilyen jól ír, mert jól ír, az kétségtelen? – puhatolódzott tengerparti ismerősöm a patikus, aki mintegy 300-500 méterre lakott a Petru Groza utcától, ennélfogva elég gyakran találkoztunk. – Olvastam ám én is a cikkeit, Herr Lehrer.

– Köszönöm az elismerést. Sajnos a cikkírás nem éppen a szívügyem, és csak azért írok, mert… Isten uccse, nem tudom. Csak úgy írok, firkálok. Talán amolyan pótcselekvésként, ha már novellát, regényt nem írhatok.

– Miért nem?

Kifejtettem neki is.

– Kár – sajnálkozott az öregúr. – Pedig magától még egy regényt is el tudnék olvasni.

– Nem szereti a regényeket?

– Attól függ. A régi remekírókat akár újra is olvasom: Mikszáthot, Móriczot, Herczeget, Márait, de a mai, úgynevezett szocialista realistáktól mindig felmegy a vércukrom.

– Akkor már ketten vagyunk. Sajnos van itt egyéb is: túl nehezen fogalmazok. Márpedig riporterként csakis a fürge tollú írók jöhetnek számításba, különben még a minimális 10 cikket sem tudnák megírni. Így kiizzadok, mondjuk, egy cikket havonta, és senki sem fenyeget meg azzal, hogyha nem kaparok legalább 9-et melléje, keressek más szerkesztőséget magamnak. Ismeri Lakatos Andrást, a Fáklya jelenlegi főszerkesztőjét?

– Nem.

– Bigott kommunista. Ennél aztán nincs pardon. Amire ő fehéret mond, annak aztán mindig fehérnek kell lennie. Pillanatnyilag az a bogara, hogy minden bedolgozó külsősnek dolgoznia kell valahol. Ezt követeli ugyanis a szocialista etika, s mivel nekem nincs fix állásom, nagyon sajnálja, de nem tarthat többé igényt a munkámra.

Ettől kezdve cikkeket sem írtam egy darabig. Viszont adódott egy ennél jobb lehetősség is.

– Szükségünk van egy korrektorra – újságolta valamelyik nap Implon Irén kedvesen. – Nem akarja elvállalni?

De még mennyire, hogy akartam! Aztán semmi sem lett belőle. Hogy Lakatos elvtárs miatt-e, vagy beszóltak neki a megyétől, nem tudom. Implon Irén tudta, de sosem kötötte az orromra. Kárpótlásként, jó egy év múlva (immár Illés Ferenc főszerkesztősége idején) rám bízta volna a filmkrónika rovatot. Ezt addig K. Török Ildikó, egy petrozsényi származású, nagyváradi színésznő gondozta. Méghozzá remekül, amíg le nem mondta valamiért. Ezt a feladatot azonban már *én* nem vállaltam. Az ok ugyanaz, amit Galbács bátyámnak is elmagyaráztam, azaz olyan nehezen és lassan dolgozom, hogy semmiféle, határidőhöz kötött publicisztikai megbízást nem mernék ellátni.

Írókhoz, kritikusokhoz, akiket esetleg mesteremnek tekinthettem volna, nem jártam. Pedig, hej de hiányzott egy Makkai tiszteleteshez hasonló irodalmár, akinek nemcsak felolvashattam volna a műveim, de tanácsot, biztatást is kaphattam volna időnként! Azért megpróbáltam, legalábbis az elején, nehogy utólag szemrehányást tegyek magamnak. Először Dévald Lászlót kerestem fel mintegy 20 000 kartotékkal telezsúfolt lakásán. Ez volt a hobbija, idézeteket és aforizmákat kartotékolt az ügyvéd úr, melyeket aztán könyvalakban is kiadott (Gondolatok a szerelemről, Gondolatok a művészetről). Az ismerkedés hamar lezajlott, egyébként még az Ady-körből ismertük egymást. Az öreg nagyon kedves, szolgálatkész volt hozzám. Ennek el-

lenére nem sokáig zavartam. Egyrészt azért, mert mindig sietett, másrészt ugyanabba a hibába esett, mint a legtöbb szerkesztő: véleményét soha, még véletlenül sem támasztotta alá semmivel. Jó, rossz, tetszik, nem tetszik, kicsit vázlatos, terjengős – pufogtatta a jól ismert közhelyeket. De hogy miért, konkrétan melyik szövegrészben vagyok jó vagy rossz, vázlatos, terjengős… Nos, erről bizony mélyen hallgatott, legfőképp pedig arról, hogy miképpen javítsam ki a felsorolt hibákat.

Ennél többet vártam Robotos Imrétől. Ő már igazi nagyágyúnak számított. Egy volt főszerkesztő, profi kritikus csak nem bírál úgy, mint egy aforizmákat gyűjtögető öregúr – feltételeztem naivan. Tévedtem, legfeljebb abban tért el tőle, hogy pártosabban, ellentmondást nem tűrőbb hangon szövegelt. Ez utóbbit értettem, mert ugyan mit várjunk el egy Ştefan Gheorghiu Pártfőiskolán végzett írótól. De ettől még komolyabban vehetne – elégedetlenkedtem a Dévald úrral egykorú öreggel. Elvégre magyartanár lennék, aki nemcsak megérti, de igényli is a szakszerű elemzést. Addig dirmegtem-dörmögtem, hogy a végén őt is otthagytam.

Ezután kb. öt évig tartottam magam távol minden ítésztől. Aztán megismerkedtem dr. Indig Ottóval, és… Egyelőre hagyjuk, mert ez már egy másik történet!

Amúgy nem kötődtem komolyabban senkihez. Váradon azért, mert csak estefelé érkeztem a városba. A munkahelyemen pedig azért, mert alig melegedtem meg valahol, már vehettem is a sátorfám új főnököt, „barátokat” keresni. Ilyen körülmények között nyilván csak szomszédjaim, ismerőseim lehettek. Egyik ilyen ismerősöm volt Galbács úr, a nyugdíjas gyógyszerész. Ő ugyan barátjának nevezett, de milyen barátság állhat fenn 35 év korkülönbséggel? Érdekes módon a felesége is 22 évvel volt fiatalabb, akitől éppen ezért el is vált a 70-es években. Ott lakott a Sebes-Körös partján, szemben a Rimanóczi-palotával. Az öreg elég gyatrán tudott németül ahhoz, hogy bármi újat tanulhassak tőle, de Sparring-partnernek, azaz gyakorló társnak megfelelt. Egy időben még angolul is elkezdtünk együtt biflázni, de hamar feladta, később pedig magam is követtem a példáját. Ezzel szemben nekiültem a franciának. Méghozzá nem is kedvtelésből, hanem kényszerből, tudniillik az egyik tanfelügyelőm, bizonyos Ritter elvtárs jóvoltából francia nyelvtanítást kellett vállalnom.

– De hát én nem is tudok franciául.

– Majd megtanul. Docendo discimus: tanítva tanulunk. Csak arra ügyeljen, hogy háromnégy leckével mindig előbb járjon, mint a diákok. Mellesleg aki németül, spanyolul és olaszul is tud, annak a francia is menni fog – bátorított a köpcös, fürge mozgású felügyelő, és minden héten egyszer beugrott az iskolába ellenőrizni az óráim.

Körülbelül így oktatták az idegen nyelveket akkortájt vidéken.

Másik ismerősömet Bíró Lacinak nevezték. Őt még Petrozsényból ismertem. Valamikor együtt jártunk Szuhánek bácsihoz tornászni, de igazi barátság akkor sem, utána sem alakult ki közöttünk.

Sinka Dezső. Na, őt még régebbről ismertem ugyanis osztálytársak voltunk a 8.-ban. Alacsony, kissé nagy orrú, pakombartos fiatalember. Bár hosszú évek óta nem láttam, nyomban megismertem, amint megpillantottam a közkedvelt Budibár előtt.

– Ni csak, a Sinka Dezső! Hát te mit keresel Nagyváradon?

– Pali? Nagy Pali? – nézett rám kutatóan.

– Ja, Petrozsényból. 1957-58, 8. osztály.

– Hű, de régen volt! De azért nem sokat változtál. Te is Váradon laksz?

– Már 1968 óta, úgy 300 méterre a református püspöki palotától.

– Már azt hittem, a palotában, és te vagy a püspököm – nevette el magát. – Én meg a Rogériusz-negyedben egy aprócska, de csini házikóban.

– Albérletben?

– Meg akarsz sérteni? Úgy nézek én ki, mint aki egy viskót sem tud összekaparni magának?

– Bocs, csak kérdeztem.

– Pali, barátom – ölelt meg vidáman. – Ezt meg kell ünnepelni! Gyere, igyunk meg valamit a Budibárban!

Bementünk, ittunk, és betintáztunk, már ahogy az ilyenkor szokott történni. Ezután elég sűrűn futottam össze a fiúval. Megjegyzem, szinte sosem láttam józanul (ami miatt később el is vált tőle a felesége). Jártam a *viskóban* is. Akkor derült ki, hogy a felesége is volt osztálytárs, csak akkor még Bagotai Klárának nevezték, továbbá, micsoda véletlen, szintén a marosvásárhelyi főiskolán szerzett román-magyar tanári diplomát.

– Pedig én mindig úgy tudtam, téged egészen más pálya érdekel – csodálkoztam Klárikán. – Mitől változtak meg ilyen gyökeresen a terveid?

– Emlékszel Viskire?

– A matektanárra? – fogott el a köhögés. – Ő tanácsolt el a nappali tagozatról, amihez szerinte sosem tudnék felnőni.

– Akárcsak engem, ekkor döntöttem úgy, hogy leszek én is olyan pedagógus, mint őkelme. Nem varrónő, fodrász, meg amiket összevissza ajánlgatott. Csakhogy az én tantárgyam imádni fogják a tanulók, és ezt meg is mondtam neki ápertén.

– Mire ő?

– A szemembe kacagott.

– Mire te?

– Szintén. Az érettségi találkozón, de már tanári diplomával a zsebemben.

A tornával egyszer s mindenkorra felhagytam. Érhető. Egy olyan sportág, mint az akrobatika túl sok edzéssel és áldozattal járó hobbi ahhoz, hogy konkrét cél és *kárpótlás nélkül* űzze valaki. Főleg harminckét éves korában, amikor már az izmai, keze-lába sem engedelmeskedik úgy, ahogy szeretné. Sebaj! Ha már így alakult, testmozgásnak megfelel a municípiumi strandunk is, ahol igenis egész jókat lehet röplabdázni, úszni, napozni – találtam fel magam, s amikor csak tehettem, rohantam a városi strandra röplabdázni, úszni, napozni.

A nagyváradi municípiumi strand

Csajok, szex, pia, barátok? Nem lett volna rossz, de valahogy sosem jutottam odáig. Ahhoz barátkozóbbnak, kevésbé zárkózottnak kellett volna lennem a fiúkkal. Emellett kedvem sem volt mindig, hiszen folyton azért izgultam, kapok-e ősszel ismét tanszéket. Megszámolhatom a kezemen, hány üveg sört ittam meg húsz év alatt a strandunkon, miközben a játéktársaim minden vasárnap összeültek sörözni. Miután nem csatlakoztam hozzájuk, nyilván azt hitték, hogy felvág a „domnu profesor”, és valószínűleg meg sem fordult a fejükben, hogy esetleg más ok miatt húzódtam félre ilyenkor. Hébe-hóba kézen álltam, flikflakoztam, mire tüstént elkezdtek tornatanárként kezelni. Amikor meg németül purparléztam valakivel, kikiáltottak zsidónak. A csajokat csodáltam, s, mi tagadás, rajtuk-rajtuk felejtettem a szememet. Ennyi! Minden egyéb tabu, legalábbis egy nős ember kezének – tartottam magamat a bibliai intelemhez. Azért nem bántam volna, ha egyszer-másszor Maja is velem tart. Ámde őt nem érdekelte sem a víz (nem is tudott úszni szegényke), sem a röplabda (életében nem fogott egy röplabdát

sem a kezébe), mi több, tömegiszonya is volt, egyszóval jórészt egyedül cammogtam a strandra kikapcsolódni, mozogni.

Miután a tornában ugyancsak kitűntem, mi sem lett volna természetesebb, minthogy a röplabdázásban is brillírozzak. Ez azonban sohasem következett be, bármennyire is erőlködtem, akartam. Hiába, a röp- és kosárlabda közismerten a magasak sportága, és én szerencsétlenségemre nem nőttem 1,74 cm-nél hosszabbra. Azért így is jól szórakoztam, s noha különösebb elégtételt nem nyújtott, mégis csak a röplabdának köszönhettem, hogy továbbra is sokáig fitt és egészséges maradtam.

Megszületik a kisfiam. Nők, albérletek

1974-ben egyszerre két jelentősebb esemény is várt rám. Az első: a szeptemberi véglegesítő vizsga Kolozsváron. Ez kötelező volt, olyan értelemben, hogy e nélkül a vizsga nélkül öt év után már senki sem oktathatott a tanügyben. A második: gyermekünk születése, mely jórészt már Maján és rajtam múlott, és mi vigyáztunk is, hogy egyelőre ne következzék be ilyen fordulat. Aztán mégis bekövetkezett, amitől még zűrösebbé változott eddig sem gondtalan életem.

Ez idő tájt éppen Kágyán tanítottam. Októberben álltam munkába, de már januárban leléptem. Vagy leléptettek? Nem emlékszem. Elég az hozzá, hogy fogtam magam, és hazaugrottam Petrozsényba. Ugyanis ott akartam felkészülni a véglegesítő vizsgámra, mert a tanuláshoz csend kell, ugyebár, nyugalom, békesség, ami a Petru Groza-i otthonomból alkoholista apósomnak és lármás szomszédjaimnak hála teljességgel hiányzott. Bár a petrozsényi évek jó részére sem emlékeztem vissza szívesen, a városka mégis nyugtatóan hatott rám. Az égbenyúló hegyek, a fák, bokrok, szobánk bútorai, a ketyegő óra hangja valahogy mindig azt az érzetet keltették, mintha el sem telt volna időközben harminc esztendő. Szokás szerint egy hétig összevissza csatangoltam a városban, felkerestem Szuhának bácsit, Flóriánt, a Ţabrea családot, Luci házát, a régi strandot, aztán nekiveselkedtem a munkának. A feladat világos és egyértelmű: semmiképp sem szabad megbuknom, mert hova mehetnék én az iskolán kívül dolgozni, amikor az égvilágon semmihez, de semmihez nem értek. Úgy tűnik, a najma is felfogta a tét nagyságát, mert még biztatott is nagy néha, és minden reggel pont nyolc órakor behozta szobámba a kávémat. Agyserkentőnek. Hát nem megható? Pont a nagyanyám, aki eddig minden velem kapcsolatos dologra lenézően legyintett. A vizsgához hozzátartozott egy kéthetes előkészítő is, amit ugyancsak a Babes–Bolyai egyetemen tartottak. Szívesen mellőztem volna, de kötelező volt. Ekkor osztották ki a vizsgadolgozatok témáit. Nekem a novelláról kellett értekeznem. Kolozsvári tartózkodásomkor meglátogattam régi ismerősömet, Makkai Jánost is, aki időközben Kolozsvárra, édesapja pedig Dévára költözött. Kicsi a világ, nem? De hogy a lényeg lényegéről sem feledkezzem meg, gyorsan bevallom: a véglegesítő vizsgám is sikerült.

A Babeş–Bolyai Tudományegyetem

A fiam nem sokkal ezután, október 14-én született. Ettől kezdve új fordulatot vett az életünk. Kezdem azzal, hogy a gyerek éjjeli sírása miatt Majával együtt nem sokat aludtunk. Olyankor bizony fel kellett kelni, és elringatni a kisbabát. Fürdetés. Ezt az anyósom vállalta, mit vállalta, kisajátította magának.

– Helytelen – berzenkedtem gyakran ez ellen. – Nem olyan nagy kunszt az. Különben is tanácsos, ha egy apa is megtanul bánni a babával.

Falra hányt borsó volt. Szinte hozzá sem érhettem Egihez. A pelenkázástól az etetésig nagyjából mindent az anyósom végzett el helyettünk.

– Itt én vagyok a szakértő, és legyetek nyugodtak, jól végzem a munkámat.

Ebben nem is kételkedtem tekintettel arra, hogy az anyósom a központi kórház gyerekosztályán dolgozott.

– Igen, igen, azért néha én is karomba vehetem a saját fiamat.

Egyszer meg is tettem, mire hogy reagált? Erőszakkal akarta kihúzni a karomból.

– Teszed le rögtön! Jézusom, még kiejti a kezéből! – rémüldözött az alacsony termetű székely asszonyka.

Én persze nem hagytam, de ő sem, így ráncigáltuk egy ideig jobbra-balra Egikét. Végül ki engedett? Természetesen én, nehogy még a saját közreműködésemmel szakítsuk ketté a fiamat. Salamoni ítéletre emlékeztető epizód. Abban is majdnem kettévágtak egy csecsemőt, ha az anya le nem mond róla. Így mondtam le én is életem folyamán többször is Egiről. A békesség, Egi vagy az anyja kedvéért.

A legmegoldhatatlanabb problémát mégsem az anyósom, hanem az apósom jelentette számomra. Képzeljünk magunk elé egy ösztövér, hosszú karú, örökké borotválatlan géplakatost, aki három műszakban figyeli és javítja a konzervgyár gépeit. Amint befejezi a munkát, azonnal beveti magát a csehóba, és addig nyakal, ameddig vagy kidobják, vagy elfogy a dohánya. Akkor hazadülöngél valahogy, asztalhoz ül, kicsit turkál az ételben el-elszundítva eközben. Ha békén hagyják, semmi galiba, betántorog a szobájába, bekapcsolja a tévéjét vagy rádióját, és már húzza is a lóbőrt serényen. A baj akkor kezdődik, ha letolja a felesége. Ezt az egyet nem tűri, s egy-két pofon kíséretében hamar elégtételt vesz a kicsi asszonyon. Az meg hallgat, szégyelli, és titokban változatlanul tovább szereti. Ez, ugye, kissé másfajta kép, mint amit Suciu hadnagynak festettem le annak idején a családról. De hát akkor hazudtam, mert egy pap fia is hazudik, illetőleg neki is hazudnia *kell* időnként. Az az egy viszont igaz volt, hogy egy alkalommal úgy vágtam kupán az öreget, hogy a cingár géplakatos nyikkanás nélkül terült el a szőnyegen. Folytatásként hadd idézzek ezúttal a ***Nősülök*** című elbeszélésemből.

Maja

……

– Úristen, Józsikám! – rohant hozzá az anyósom, és gyorsan kitapintotta a pulzusát.

– Elájult? – fehéredett el Marika, és úgy bámult rám, mintha most látna életében először.

– Kifelé! – sziszegte felém a ház úrnője. – Te… gyilkos, tűnj el innen a házamból!

Volt Majának egy barátnője, Mercsányi Anna. Vele én is rokonszenveztem, és gyakran meg is látogattam. Beszélgetéseink során lassan közelebb kerültünk egymáshoz, és észre sem vettük, máris barátként tekintettünk egymásra. Egyenesen hozzá rohantam.

Anikó

……

Feldúlt arccal kopogtattam be Annához, aki csupán pár percre lakott a közelben.

– Ni csak, te vagy az? Éppen rád gondoltam.

– Megöltem, istenem, gyilkos vagyok Anikó!

– Tessék? – hökkent meg Maja barátnője, leültetett egy székre, és belém diktált egy tablettát. – Úgy, és most mesélj el mindent szép sorjában!

Elmeséltem, és magamba roskadva figyeltem, mikor csapja össze a kezeit.

– Kellemetlen affér, de honnan tudod, hogy megölted? – szegezte nekem a kérdést józanul.

– Ő mondta, mármint az anyósom: gyilkos, tűnj el innen a házamból!

– Nyilván dühös volt. Szerintem kutyabaja az öregnek. Kicsit elszédült, legrosszabb esetben elájult. De tudod, mit? Csüccs le, amíg elugrok a legközelebbi telefonfülkéhez, hogy megkérdezzem Maját, mi történt.

– Meg… meghalt? – kérdeztem szívszorongva, amikor pár perc múlva visszajött.

– Á, csak a fejét verte be, ezért bevitték kivizsgálásra a kórházba. Ezt is csak amiatt, mert az öreglány ragaszkodott a dologhoz.

– Hála istennek! – esett le a kő a szívemről. – Én ugyan ki nem állom ezt a szeszkazánt, azért soha sem tudnám megölni. Tíz óra – néztem a karórámra. – Bocsáss meg, amiért ilyen késő̈n törtem rád, de az az igazság, hogy rajtad kívül nincs is más barátom – álltam fel tétován.

– Ülj le, ne siess! Különben hova is mennél, szegénykém?

– Jó kérdés! Majd kiveszek egy szobát a hotelben – fordítottam ki a zsebeim.

– Ha gondolod, nálunk elalhatsz. Kicsit szűken vagyunk, de leteríthetek neked egy matracot.

– Angyal vagy – csókoltam kezet az asszonynak. – Csakhogy mit szól hozzá az uraság? Apropó, lefeküdt, vagy még haza sem jött az üzemből?

– Egyik sem: kórházban van a szeszkazán!

Hopp, még egy szeszkazán! Hogy én mindig ilyenekbe ütközöm!

– Mi baja?

– Májbajos. De hát úgy kell a disznónak! Minek vedel annyit, ha egyszer árt neki! – borult el Anikó arca hirtelen.

– Amint látom, neked is megvan a magad keresztje – sajnáltam meg a fekete hajú, egzotikus szemű menyecskét.

Hozzáment egy melóshoz, akit nem is szeretett. Vagy mégis szeretett? Mindenesetre a családfő meg-megitta a magáét. Eleinte csak úgy, elvétve, akkor is mértékkel, bár most úgy tűnik, komolyabban is rákapcsolt. De nem igen bírták ők egymást másban sem. Jóska faragatlan, szeszgyári melós, Anikó finom családcentrikus asszony volt, gyógyszerész asszisztensnő, akinek a tanácsát olykor az orvosok is kikérték.

– A gyerekek?

– Alszanak – húzott elő egy üveg pálinkát. – Megkínálhatlak egy pohárral?

– Kösz, nagyon kedves vagy. Bárcsak Maja lenne hozzám ilyen figyelmes!

– Nem akartam kérdezni, de most már csak megkérdezem: miért engedte meg az anyjának, hogy kitegye a szűrődet? Hiszen az a ház az a te otthonod is egyúttal, és amint láttam, pénzed sincs. Nem akarok senkit bírálni, különösen a barátnőm, de én esküszöm, kiálltam volna melletted.

– Hát ő nem. Egyébként még egyszer köszönöm, amiért legalább te nem kergetsz ki a házadból – pusziltam meg ezúttal az arcát is, s mivel a szája úgyis közel volt, arra is ráleheltem egy csókocskát.

Éreztem, hogy megremeg. Talán még szeret is – öntött el valami jóleső melegség. Csak azt nem értettem, mitől csorognak a könnyei.

– Te sírsz? Anikó, mi a baj, ki merészelt téged bántani?

Megtörölte a szemét, és elfordult?

– Jóska?

Bólintott.

– Rosszul bánik veled?

– Folyton szekál, üvöltöz. Nem bírom, jaj, nem bírom.

– Nyugodj meg! – simogattam meg gyöngéden. – Válj el tőle, nem passzoltok ti egymáshoz.

– Azt nem lehet. Mi lenne a gyerekekkel, ha elválok? Egy gyereknek apa kell. Álmos vagy?

– Megjárja. Elég rumlis napom volt, de szerencsére végül is tragédia nélkül végződött.

– Gyere, egyél néhány falatot, aztán, leterítem neked a matracot.

A szobában Zolika és Lacika húzta a lóbőrt serényen. Az egyik öt éves, szőke, a másik négy, barna hajú és szemű fiú volt.

– Milyen édesen alszanak!

– Elnézést a rendetlenségért, de ahol ennyien szorulnak össze egy helyen, ott nehéz rendet tartani – restelkedett az asszonyka, elkészítette a fekhelyem, és jó éjszakát kívántunk egymásnak.

Csend. Kint hideg szél fújdogált. Milyen piszok szerencsém van ezzel az asszonnyal! Ha ő nincs, most dideregve csatangolhatnék valahol a városban.

– Te nem válsz el, Palikám? – kérdezte, amikor már azt hittem, elaludt. – Bocs, ezt nem kellett volna kérdeznem.

– Egyelőre csak ágytól és asztaltól, aztán… Aztán akár ez is megeshet.

– De megcsalni azért megcsaltad – évődött velem pajzánul. – Ha másért nem, mert megérdemli.

– Meg. Jóska dettó, úgyhogy ajánlanék valamit – ébredt fel bennem ekkor a kis ördög.

– Halljuk!

– Pótoljuk be a mulasztást, és lépjünk félre… egymással – tapogatóztam az ágyához a sötétben.

– Nana, lassabban a testtel, tanár úr! – lökött el magától, amikor melléje akartam feküdni. – Előbb talán kérdezd meg, mit szólok az ötlethez! Másodszor: azt sem árt, ha tisztázzuk, valójában mit is érzel irántam.

– Most mit okoskodsz! Tudod, hogy tetszel, és mindig is tetszettél. Csak hát Jóska, a gyerekek…! Hogy vallhattam be ilyen körülmények között ilyesmit!

– Hogy tudtam, az túlzás. Mondjuk úgy, hogy sejtettem.

– Akkor, megengeded, hogy…

– Nem bánom, bújj ide két percre! – válaszolta bizonytalanul. – De semmi tapizás! Maja, a gyerekek…

– Maja? Mi köze ennek Majához? – húztam közelebb az egzotikus szemű fiatalasszonyt. – Szeretsz, vagy nem szeretsz. Egyedül ez a kérdés, bogaram.

Úgy tapadt hozzám, mint a víz molekulái az üveghez. Lágyan, szelíden ölelkeztünk össze, és az ölelés ősi ritmusában megfeledkeztünk a világról.

Reggel hatkor fáradtan, de elégedetten ébredtem.

– Alszol, bogaram? Mindjárt indul a busz, és nekem sajna mennem kell.

– Hú, hány óra? – pattant ki az ágyból ijedten. – Csak hat? Várj, elkészítem a reggelit!

– Nem tűnsz valami boldognak – állapítottam meg lehangoltan. – Talán nem volt jó velem? Na, őszintén! – öleltem át a derekát.

– Dehogynem, csak… csak Jóskát sajnálom.

– Az anyját! – ráztam meg a fejemet. – Még a végén kiderül, lelkifurdalásod van, amiért megcsaltad.

– Igen, van, mert akármilyen vaddisznó, mégiscsak a férjem még.

– Hát én nem bánom! Maja is, ő is csak azt kapták, amit megérdemeltek, nem gondolod?

Megettem néhány szendvicset, utána szaladtam a buszomhoz. Tanítás után nyomás vissza a városba albérletet szerezni. Akadt is egynéhány, de milyen áron, a mennykőbe! Ami viszont olcsó volt, a városon kívül kínálták. Elcsigázva, farkaséhesen toppantam be ismét Annához.

– Csakhogy megjöttél! – derült fel Anna arca boldogan. – Már azt hittem, kaptál lakást, és … leléptél.

– Sajnos nem kaptam. Jóska kijött a kórházból?

– Ugyan! Minimum két hétig biztosan nem látjuk. Miért nem jöttél ebédelni, vártalak.

– Mert… – füleltem ki az udvarra, ahonnan dübörgő zene hallatszott.

– Ez ám a zene! Lakodalom van, vagy mi a szösz?

– Csősz?

– Mi ez a zenebona odakünn? – kiáltottam összehúzott szemöldökkel, és ha lett volna hova, most tényleg lelépek, mit lelépek, elrohanok, csak ezt az üvöltő bandát ne halljam.

– Diszkó. Ide járnak a fiatalok hetente egyszer csörögni.

– Pali bácsi! Itt van Pali bácsi! – csörtetett elő ekkor Zolika és Lacika a szobából, s egyikük máris hozzám vágott egy fogkefét.

– Ugye, milyen aranyosak? – mosolygott rájuk büszkén Anikó. – Köszönjetek szépen a bácsinak!

No, erre várhattam, ehelyett előkaptak valahonnan egy dobot és trombitát. Még egy zenekar! Cseberből vederbe csöppentem. Tudniillik otthon, Majánál sem volt éppen csendélet, főleg amikor a szomszédok is elkezdtek énekelni, magnózni. Pedig újabban azon tűnődtem, mi volna, ha Marit Anikóra cserélném. A nő kétségkívül művelt, ráadásul házias asszony és a teste is, igen, még az is izgatóbb, mint a táskás szemű nejemé. Feszes mellek, karcsú derék, ringó csípők… Csak az a hosszú, hegyes orra ne lenne!

Vacsora után bekapcsolta a tévét, és egymás mellé feküdtünk, mialatt a gyerekek egymást dobálgatták a szobában.

– Parancsolsz egy cigit? – tapogatódzott cigi után az éjjeliszekrényen.

– Nem cigarettázom.

– Sört? Bocsánat, elfelejtettem, hogy nem iszol.

– Te tényleg nagyon kedves vagy. Úgy érzem magam, mintha álmodnék. Milyen kár, hogy ez az álom csak addig tart, amíg Jóskát haza nem engedik.

– Attól függ.

– Mitől?

– Hát tőled – szorította meg a kezemet.

Már éppen válaszolni akartam, amikor Zolika kupán vágott egy naranccsal.

– Milyen érdekes film! Amerikai?

Valamelyik nap zömök, hosszú orrú vagány tántorgott a konyhába: Anikó öccse volt, nyomdai segédmunkás és… alkoholista. Hogy az a magasságos..! Róla meg is feledkeztem!

– Szevasz, tanár úr! Nem adnál kölcsön száz pengőt? – rohant le azonnal, amint engem is észrevett.

Sóhajtva iszkoltam kifele, és, darázsderék ide, intelligens nő oda, még aznap kivettem egy előzőleg visszautasított szuterént.

Nos, ez a szuterén egy kőhajtásnyira bujt meg attól a lakástól, ahonnan kiűzött Maja papája, méghozzá Papp László rezidenciájával szemben, úgyhogy ha kinéztem a börtönablakszerű nyíláson, a palota bejáratára láthattam. A házigazdám, amúgy szintén albérlő, fiatal, 30 év körüli hölgy volt két gyerekkel mindegyik más apától. Először nem tudtam, kicsoda, micsoda, mivel foglalkozik stb., csak azt láttam, milyen sokat van otthon, meg hogy mindenféle gyanús alak fordul meg az alagsorban. Aztán erre is rájöttem: prostituált az anyuka. Hol saját testével, hol a kéróval üzletelt, s engem afféle paravánként tartott a zsaruk félrevezetése céljából. Mi tagadás nem tetszett, fintorogtam is eleget, amíg az én vérem is nem kezdett el lobogni. Se feleség, se szerető, itt valami sürgős beavatkozásra lesz szükség, vagy csatlakozhatom én is a masztizók klubjához. Egyik nap vékony termetű, karcsú lány osont a pincébe. Ez… ez nem lehet igaz! – döbbentem a szőke, bánatos arcú tündérre, akitől szinte fényárba úszott a szuterén. Mit keres egy ilyen angyalka ezen a bűntanyán? Másnap nem jött el, ám három nap múlva ismét összetalálkoztunk a folyóson.

– Jó napot kívánok! – köszöntöttem udvariasan.

– Jó napot!

– Évikét keresi?

– Maga kicsoda?

Meglepően lágy, dallamos hangja és mélytüzű tekintete volt. Istenem, ha nekem ilyen barátnőm lehetne!

– Bocs, még be sem mutatkoztam: én vagyok az új albérlő. Nagy Pál tanár, szolgálatára!

– Tanár? Én meg Szűz Mária. Na, mindegy! Nincs itthon a barátnőm?

– Kiszaladt vásárolni a gyerekekkel a városba, de ha óhajtja, megvárhatja nálam is.

– Hát… nem is tudom. Inkább nem. Majd eljövök holnap ugyanilyen idő tájt – sandított a karórájára. – Mondja meg neki, hogy Zenóbia[84] kereste.

– Egy Zeusztól származó nő kereste – újságoltam Évának, amikor hazajött.

– Zeusz, Zeusz – kutatott emlékezetében a hölgyike. – Lalika! – fordult a fiához. – Van nekünk ilyen barátunk?

Az egykedvűen rántott egyet a vállán, és válaszra sem méltatta.

– Pontosabban Zenóbia – világosítottam fel a nőt derűsen.

– Ja, az más! Miért nem így mondta?

– A barátnője?

– Semmi köze hozzá! Bocs, igen, valami efféle.

– Szép nő.

– Tetszik, mi? Na, csak ne tagadja?

– És ha igen?

– Fektesse le! Nem lesz olcsó, de megéri. Beszéljek vele?

– Előbb árulja el, kicsoda! Olyan szomorú ez a lány vagy… asszonyka. Csak nem a férjétől menekült magához?

– Honnan tudja? – lepődött meg a kis prosti.

– Nem tudom, csak úgy kérdezem.

– Maga, úgy látom, más, mint a többiek, mert a férfiakat *egy dolgon kívül* semmi más nem érdekli. Csakhogy minket sem. Kérdeztem én eddig bármit is magától?

– Nem.

– Na látja, és, higgye el, tanár úr, még az a legjobb, ha semmit sem kérdezünk senkitől. Tehát: beszéljek vele, vagy ne beszéljek?

Éreztem, hogy elpirulok. Ezek a prostik aztán nem hímeznek-hámoznak!

– Beszéljen, csak ez a taksa dolog idegesít. Tudja, én egész másképpen… Meg nem is csak egy alkalomra gondoltam. Ugye, megérti? Röviden: nem lehetne rendszeresen, és csak úgy, barátilag… Ugye, érti, mire akarok kilyukadni?

– Holnapután megmondom.

Kíváncsian vártam a válaszra, és aznap éjjel Zenóbiáról álmodtam.

– Beszéltem a csajjal. Azt üzeni, felejtse el a baráti prütykölést. Azonkívül mehet akár rendszeresen is, és tarifát sem kell fizessen, ha cserében vesz neki hébe-hóba egy cipőt, táskát, farmert, mikor mire van szüksége – közölte velem két nap múlva a kissé molett, kétgyerekes pillangó.

– Oké, én benne vagyok. Majd szólok, ha esedékes – vágtam rá üstöllést.

Utóbb meggondoltam magamat. A tarifát ugyan mellőzték, de az anyagi kárpótlás megmaradt, és én irtózom a szexbiznisztől. Mert ez az, bárhogy is kozmetikázzuk, tetejében bármikor felszedhetek valamilyen nemi nyavalyát: gonorrhoeát, chlamydiát, szifiliszt… – búcsúztam el sóhajtva a szöszitől.

– Ajánlhatok magának egy üzletet? – kérdezte egyik nap tőlem az anyuka.

– Ajánlhatni ajánlhat, de hogy el is fogadom, az már más kérdés.

– Engedje át néha maga is a szobáját egy-két csajnak, pasinak, és osztozzunk meg a tarifán!

---

[84] Zeusztól származó. (gör.)

– Azt már nem!
– Miért nem?
– Mert… Bonyolult. Nem hiszem, hogy megértené.
– Ez az utolsó szava?
– Ez.
– Rendben! És ahhoz mit szólna, ha most azonnal felmondanám az albérletét, tanár úr?
Elsápadtam. Damoklész kardja, mely annyiszor ott lebegett felettem, most megint felém suhant valahonnan a magasból. Aztán felbukkant a második szöszi is, ***Edit***, a micskei óvónő.

Edit

Egy falusi óvodában dolgozott, ugyanabban a faluban, ahova magam is pendliztem. Végre egy szőke nő, tudniillik szőke volt, ráadásul kék szemű, egy szó, mint száz, kifejezetten a zsánerem. Egy szoba-konyhás házban éldegélt özvegy édesanyjával úgy 100 méterre a vasúti sínektől.
– Tetszik? – mutatta meg a szobáját, miután többé-kevésbé intim kapcsolatba kerültünk.
– Kicsi, de hangulatos szobácska.
– Akkor mire vársz? Költözz ki a pincéből, és éljünk együtt hármasban!
Ez aztán az emancipált, modern nő! Ez nem sokat lacafacázik, ha meg akar szerezni magának valakit.
– Örömmel, de mit szól hozzá az anyukád?
– Semmit. Ő mindig az akarja, amit én akarok. És én azt akarom, hogy velem élj.
Addio, albérlet, mosatlan zoknik, szalonnás ebédek! Átcipeltem a holmimat, és szorongva vártam az éjszakát, amikor bizonyítanom kell, mit tudok. Előtte azonban még udvaroltam egy kicsit a mamának, hogy az ő kedvébe is járjak valamicskét.
– Az első csatát megnyerted: tetszettél az anyámnak – simult este Edit a karomba, amikor bevonultunk a szobánkba aludni.
Alig oltotta le a villanyt, már neki is estem a kétszemélyes rekamién.
– Ssss, ne siess! Előbb tisztázzunk egyet-mást!
– Most?
– Most. Itt az ideje, hogy bevalljam: van egy… gyermekem.
– Nekem is. Gyermeked?
– Jól hallottad! Egy aranyos, hat éves angyalkám. Azért ne aggódj, nem vagyok férjes nő, és Istvánkát sem én, hanem az apja neveli.
Még egy angyalka! Gyanakodva vártam, még milyen meglepetést tartogat a számomra.
– Ez volt az egyes. És a más?
– Szeretném, ha a házimunkából rendszeresen kivennéd a részedet.
– Magától értetődik – bólintottam rá gépiesen. – Ez így igazságos.
– Így. De nem csak ezért, másért is. Egyedül nem győzöm. Hogy jobban megértsed, nézd meg az ujjaimat! – kattintotta fel az éjjeli lámpát.
Majd hanyatt estem, amikor megláttam, hogy az egyik kézfején két ujja is hiányzott.
– Szegény, Editke! – csókoltam kezet szánakozva. – De ne búsulj, majd én segítek. Kivéve a főzésben, ugyanis főzni azt nem tudok.
– Nem is kell, ez az anyám feladata. Nem dolgozik, ráér, ezenkívül köt, varr: blúzt, szoknyát, pulcsit, mikor mire van szükségünk. Nekünk és a piacnak – egészítette ki tárgyilagosan.
– A piacnak? – matattam a bugyija körül.
– Ilyen az élet, kedvesem. Mi tanítunk, ő piacol. Te meg mit matatsz a bugyimnál?
– Én… Hát izé…
– Még nem végeztem – tolta el a kezemet, és megmutatta a fejét is, amin mindeddig szőke.
Nos, igen: paróka pompázott. Félreértés ne essék, nem volt kifejezetten tar fejű, de már az a csini baba sem, akit annyira bírtam még tíz perce.

– Ez vagyok én, és amint látom, már nem is olyan nagyon óhajtasz megdugni – szúrta oda gúnyosan.

– Dehogynem – öleltem át szenvedélyesen, de ő megint csak eltolt magától. – Jaj, jaj, jaj, bonyolult! Legalább te tudod, hogy mit akarsz?

– Csókolj meg!

Megcsókoltam.

– Jó éjszakát! Szép álmokat! – kapcsolta le a villanyt hirtelen.

– Hé…

– Majd holnap megmagyarázom. Addig is javaslom, egy újjal se érints meg! Világos?

– Nem, de te tudod – torpantam vissza bosszúsan, és reggelig már truccból sem nyúltam a „szöszihez”.

– Gratulálok! Kiálltad a második próbát is – rázott fel reggel úgy hat körül.

– Örülök. Szóval ez csak próba volt?

– Az bizony. Kíváncsi voltam, mennyire respektálsz, mert szép, szép dolog a szerelem, de milyen az a kapcsolat, melyben csak a férfi vágya, akarata teljesül? Mert eddig még mindig ez történt, rá is fáztam jó párszor. Ekkor határoztam el, hogy addig szóba sem állok veletek, amíg előre nem látom, ki viseli nálunk a nadrágot. Csak tréfáltam – nevette el magát. – Nincs itt szó semmiféle nadrágról, egyedül azt teszteltem, mennyire bízhatok meg benned, kedvesem. Most pedig rajta, folytassuk, amit az este elkezdtél! – rántotta le magáról a takarót.

Ettől kezdve szabályosan úgy éltünk, mint férj és feleség. Én tartottam rendben az udvart, besegítettem a mosásban, bevásárlásban stb.

– Derék ember vagy – dicsért meg olykor a ház idősebb úrnője. – És örülök, hogy ilyen remekül kijöttök egymással. De vigyázz, érzékeny lány ám az Editke. Szereti, sőt, elvárja, hogy udvariasak legyenek hozzá a férfiak.

– Miért, én nem vagyok az?

– Az vagy, Palkó, az vagy, azért egy icipicit figyelhetnél jobban rá. Nem akarlak bírálni, de hányszor mentél eléje a buszállomásra például?

– Kellett volna?

– Illett volna. Nem folytatom, de ha rám hallgatsz, még a reggelijét is ágyba viszed ezentúl.

Időnként meglátogatott bennünket Istvánka. Meg a gyerek apja is, hogy ki-kioktasson, miként kezeljem imádott kisfiát.

– Rendben, köszönöm a tanácsot! De jobb lenne, ha a jövőben elhanyagolnál bennünket – gondoltam.

De már kimondani nem mertem. Naná, hogy leüssön, hiszen bokszoló volt a hájfejű.

Egyszer hogy, hogy nem, leesett Edit szeméről a szemüveg. Szavamra, ilyen szemet sem előtte, sem utána nem láttam. Nagy, nem, hatalmas volt és jéghideg, mint az űrlényeké a fantasztikus filmekben.

– Most mit bámulsz? Nem láttál okuláré nélkül még? Légy szíves, menj a konyhába, és keverj nekem valamit.

– Igenis!

– Köszönöm! – vette át fejcsóválva a citromos, szacharinnal édesített üdítőt. – Általában nem szoktam senkit bírálni, de annyit te is tudhatnál, hogy tálcán, érted, tál-cán illik szervírozni a hölgyeknek.

Kezdett elegem lenni a kiscsajból. Még ennél is jobban a lakóház melletti azbesztüzemből, ahonnan éjjel-nappal parancsszavak és pöfögés hallatszott. Hol ki-, hol bezötyögött egy vasúti szerelvény, és rakodtak, rakodtak, főként este tíz és éjjeli egy között. Három hónap együttélés után végül úgy döntöttem, hogy mégsem válok el Majától, bár egyre sűrűbben célzott rá a bagolyszemű óvónő. Ehelyett inkább azon töprengtem, miként szívódjak fel minél hamarabb. Az, ám de hova egy olyan városban, ahol sem rokona, sem barátja nem vagyok senkinek?

Ezenkívül hamarosan lejár a munkaszerződésem is, és én ismét katedra nélkül maradok – aggodalmaskodtam, amikor szóba hoztam, milyen gondok gyötörnek.

– Semmi gond! Majd együtt járunk seftelni – oldotta meg a kérdést egyből a talpraesett anyuka.

– Még hogy ő?! – húzta el a száját megvetően Editke. – Akkor rosszul ismered. Viszont itt van előttünk ez az azbesztgyár, mely, biztos helyről tudom, állandó munkaerőhiánnyal küszködik.

– Tényleg! Próbáld meg itt, hátha felvesznek.

– Mint?

– Éjjeliőr, rakodómunkás, bárminek, merthogy dolgozni mindenkinek kell, aranyom.

Megható biztatás! A naccsága, úgy tűnik, még Majánál is jobban ért ahhoz, miként vigasztaljon meg. Maja! De régen nem láttam! Képzelem, mivel eteti a fiamat, mert eteti, amióta csak elhagytam. (Hja, a női hiúság…! Amúgy, azt hiszem, nem igen bánkódik.) És az az ártatlan csemete hisz neki, ergo csak idő kérdése, mikor fordul ő is ellenem.

Visszatérve Editre, nem sok jóval biztattam most már én sem magamat, de az őrangyalom ezúttal is megsúgta, hogyan másszak ki a lekvárból. Volt Editnek egy tanfelügyelő pasija, egy középkorú nős ember, aki majd megveszett Editért, legalábbis ő így mesélte. Aztán szakítottak, állítólag miattam. Ha ez igaz, a hapsi feltehetőleg még most is komálja, vagyis bármit megtenne, hogy visszakaphassa a kökényszemű óvónőt – spekuláltam magamban. Hát kapja vissza, áldásom reájuk, ha cserébe kineveznek tanárnak. Ez volt a stratégiám. Nem szép, de szükség törvényt bont, és az dobjon meg kővel legelőbb, aki kihagyna egy ilyen alkalmat. Csupán a taktika, a kivitelezés módja nem olyan egyszerű, ugyanis semmiképp sem beszélhetek nyíltan az ürgével. Az ziher, hogy körömszakadtáig tagadni fog, hiszen nős férfi, tetejében a főnököm, aki bármikor kitörheti a nyakamat. Már-már lemondtam a tervemről, amikor eszembe jutott a megoldás.

Augusztus. A kérvények elbírálásának hónapja. És íme, nem oktalanul szorongtam: katedra nuku, mehettem az azbesztgyárba trógernek. Keserűen meredtem a kifüggesztett listára. Hát már sohasem lesz vége ennek az évenként újra kezdődő vesszőfutásnak! Hű, Editke exlovagja! – fedeztem fel hirtelen a köpcös tanfelügyelőt a folyósón. Akció indul, most mutasd meg, milyen góbé[85] *vagy!*

– Bocsánat! Beszélhetnék önnel négyszemközt?

– Ismerjük egymást?

Bemutatkoztam, és meghívtam egy Cafebarba kávéra.

– Munkaidőben? Ne tréfáljon, különben sem tanácsos, mert még félreértenék. Esetleg fáradjon az irodámba, ha olyan sürgős magának.

– Nem sürgős. Viszontlátásra! Ja, igen: Editke üdvözli.

– Milyen Editke? Én nem ismerek semmiféle Editkét.

Jól adja! Csupán az a kérdés, mit tud rólam a kis köpcös, mert ha semmit, lőttek a terveknek, góbékám!

– Nem ismeri a micskei óvónőt? Pedig ő azt mondta… Mindegy, nem érdekes. További jó munkát!

– Mit mondott?

– Szóval mégis ismeri?

– Nézze, most éppen ráérek. Van itt a közelben egy tipp-topp parkocska, oda szoktam járni pipálni. Tartson velem, ott nyugodtabb a légkör, mint idebent. Tessék, hallgatom! – roskadt egy padra, mihelyt beértünk. – Uff, mindjárt megüt a guta ebben a kohóban! – törölte meg a nyakát, homlokát.

– Bocsásson meg, amiért zavarom, de volna egy nagy kérésem – tértem egyenesen a lényegre.

---

[85] Csavaros eszű székely.

– Mégpedig?

– Tisztelettel megkérem, járjon közbe a vezérnél, hogy nevezzenek ki Diószegre tanárnak.

– Diószegre? Felejtse el! Ott teljes a tantestület létszáma, hacsak takarítást nem vállal. Egyébként mi köze ennek Edithez?

– Neki semmi, csupán azt proponálta, forduljak önhöz, mert ön olyan… olyan jó ember.

– Mást nem mondott? – éreztem ki hangjából a szorongást.

– Nem. Kellett volna?

– Szerintem nem, miután, ismétlem, még sosem volt hozzá szerencsém.

Dehogynem! Hogyha eddig kételkedtem is Editben, most határozottan éreztem, hogy igenis közük van egymáshoz.

– Oké, elhiszem, de ahhoz, hogy jobban megértsen, el kell árulnom valamit. Ez az óvónő… Hogy is fejezzem ki magam?

– Sehogy, mert ha magánügy, az egyedül önre tartozik – nyomta el a cigarettáját megkönnyebbült sóhajjal. – És most elnézést, várnak az aktáim.

– Előbb hallgasson végig, tanfelügyelő úr! Hiszen ön olyan jó, sőt, bölcs ember, és szeretném kikérni a tanácsát. Mellesleg ki tudja, hátha olyasmit hall, ami önt is érdekli – néztem a szemébe sokatmondóan.

– Nem hinném. Á, egye fene, pakoljon már ki! Adok rá öt percet – pislantott a karórájára.

– Ott hagytam abba, hogy Editke meg én… Kapiskálja már? Együtt élünk, de, a kiskésit, már nagyon elegem van belőle: folyton finnyáskodik, dirigál, egyszóval szívesen megpattannék a házukból.

– Hát pattanjon! – csillan fel a szeme azonnal! – Ki akadályozza meg önt ebben?

– Ön, kedves inspektor úr.

– Éééen? – képedt el a kis köpcös. – Maga bolond, fiatalember!

– Várjon, mindjárt megmagyarázom. Ahhoz hogy felszedjem a sátorfám, munkahelyre, pénzre volna szükségem, amivel kivehetnék egy szobát a városban. Ha van állás, pénz is van, ha viszont nincs, kénytelen vagyok maradni, bármennyire is unom a hercegnőt.

– Aha, nem is olyan bolond maga, kollega. Nos, majd meglátjuk. Én együtt érzek magával, ezért az ön kedvéért ismét körülnézek a diószegi körzetben. Igaz, hogy többnyire a vezér diszponál, azért egy-két kérdésbe én is beleszólhatok valamicskét.

Edit után albérletek sora következett. Először a Rogériusz-negyedben, egy volt postai alkalmazottnál húztam meg magam. Róla jut eszembe, hogy még nem számoltam be a hagyatéki perünkről. Azt bizony Jancsi feladta, más szóval kiegyeztünk Ilus nénivel, melynek során kaptunk tőle egy szerény összeget, amit aztán testvériesen háromfelé osztottunk.

A volt postástól egy nyugdíjas tanítónőhöz kerültem. Ő is blokkban (háztömbben) lakott, mint mindenki ebben a negyedben. Vele egész jól kijöttem. Az elején, amíg nem kezdett a tanulók helyett engem oktatni, hogyan tanítsak a suliban. De még ezt is elviseltem volna valamiképp, ha nem bújt volna belé a takarítás ördöge. Ez a nő, hiszik, nem hiszik, mindennap kiseperte a szobáját, továbbá mosott, vasalt, port törölt, felvikszelte a parkettát, megszállottan fényesítgette a kilincseket meg a küszöbök rézbevonatát. A végén már meg sem mertem moccanni, nehogy véletlenül lelépjek a szőnyegről, vagy, uram, bocsá', eltörjem valamelyik nippjét, vázáját. Megpróbálkoztam a nővérével pár utcával távolabb, de néhány hét múlva vele is tele lett a hócipőm. Tőle egy kisebb, cellaszerű albérletbe költöztem, melyben nem volt más, mint egy ágy és egy asztal két székkel. Közvetlenül a plafon alatt piszkos ablak hunyorgott, mögötte a házinéni klotyója. Ezt kellett éjjel-nappal hallgatnom, valahányszor bejött valaki nagy- vagy kisdolgozni. De hát mit tehettem, hallgattam, akárcsak a háziúr, amikor a vénaszszony ráncba szedte az öregét:

– Miért nem szellőztettél? Holnapra mákos gubát főzz ebédre, csak ne olyant, mint a múlt héten, mert azt még Cilike is alig tudta megenni! – hallgattam végig akarva akaratlan, amint rendelkezik, aprehendál, ugyanis nemcsak a toalettjük, ez is áthallatszott a szobájukból.

Csupán akkor ugrott ráncba a homlokom, amikor egyik nap így szólt hozzám a háziúr:

– Ne haragudjék, hogy szólok, de nem tudná esténként halkabbra venni a tévéjét?

– Semmi akadálya! – válaszoltam előzékenyen, és másnap már olyan halkra kapcsoltam, hogy még a légy zümmögését is meg lehetett hallani.

Bár Magyari szomszédék is ilyen megértőek lettek volna az apósom udvarán, amikor megkértem őket, rádiózzanak úgy, hogy csak ők hallják. Már-már azt hittem, megszabadultam az öregtől, amikor egyszer csak bekopog az ajtómon.

– Ne haragudjék, tanár úr, amiért zavarom, de nem nézne inkább mást ehelyett a meccs helyett – mosolygott rám, és majd elsüllyedt szégyenében. – Vagy ha mégis, nézze a meccseit… hang nélkül. Engem ugyan nem zavar, csak a feleségem allergiás a lármára.

– Igazán? – hangosítottam fel a tévémet. – Így most már megfelel?

A kis öreg riadtan hátrált ki az alkóvból. Utána csend. Csak a sportriporter üvöltött:

– Góóóól!

Na most, most ront be a szipirtyó! Nem rontott. És másnap sem. Annyi méltóság azért volt benne, hogy ne csináljon cirkuszt, mielőtt kiadná az utamat.

– Remélem, nem haragszik – mentegetődzött a háziúr zavartan, amikor elhebegte asszonya megfellebbezhetetlen döntését. – Higgye el, nem rossz asszony ő, csak kissé érzékeny.

– Aminek hol maga, hol más issza meg a levét, világos.

– Én miért? Különben is megszoktam, és elfogadom olyannak, amilyen. Van hova menjen, tanár úr, mert ha nincs, esetleg meggyőzhetném a Boriskát, hogy most az egyszer kivételesen bocsásson meg magának.

– Aha, és azt hiszi, megbocsát?

– Ha megköveti, miért ne. Utána javaslom, tüntesse el okvetlenül a tévé antennáját a tetőről. Sajnos be kell vallanom, ez is nagyon ingerli. Mármint esztétikailag. Szerinte nem illik az építészeti stílushoz. Megteszi? Ja, igen, és vigyen neki föltétlen egy csokor virágot. Én is mindig így szoktam, amikor megbántom.

No, azt leshette! Inkább ismét tovább álltam egy… albérlettel. Leghosszabb ideig a Petőfi-park (régen Schlauch-kert) környékén, egy Tudoran nevezetű tévészerelőnél bírtam ki.

Petőfi-park

A Tudoran-féle családi ház

Ez is olyan kuckó volt, mint a nagyi petrozsényi kamrái, és ezzel a magam bőrén is tapasztalhattam, hogyan érezhették ilyen odúkban magukat najma lakói. A kamra berendezése egy ágyból, szekrényből, asztalból, két székből és mosdóból állt. A falon neoncső, a sarokban petróleumkályha duruzsolt. Amúgy elég csúful mutatott, különösen a szobácska szűkre szabott mennyezete, mely nem lehetett magasabb két méternél. Itt, ebben a sufniban látogatott meg Egi, a fiam is, aki lassanként helyes kisfiúvá cseperedett.

Egi 3 és 4 éves korában

Egi az óvodában és a 3. osztályban

Egihez fűződő kapcsolatomat olyan se meleg, se hideg kapcsolatnak nevezném. Néha, főleg szünidőkben nálam aludt. Ilyenkor rendszeresen bepisilt, úgyhogy alig győztem az ágyneműjét kimosni. Számomra megmagyarázhatatlan módon félt a baglyoktól, és amikor róluk álmodott, sikoltozott is álmában. Egyébiránt semmi kirívót, az átlagtól eltérő tulajdonságot sem fedeztem fel benne. És később, iskoláskorában sem azonkívül, hogy imádta a földrajzot. A véletlen szerencsés összejátszása folyamán olyan gyerekekkel lakott egy udvarban (Póka testvérek), akik szintén éltek-haltak a földrajzért, így egészséges vetélkedés alakult ki közöttük. Más nem érdekelte, és nem is igen szokott kérdezősködni, így kétségkívül azt sem igen gyaníthatta: hogy vagyok, szenvedek-e valamiben szükséget, valójában miért költöztem el a Petru Grozai utcából, szeretem-e még anyukát, mik a jövendő terveim… Még az irodalom: mesék, versek, regények is csak mérsékelten érdekelték, ugyanígy a nyelvek, sport, egyszóval mindaz, amiben én igyekeztem megvalósítani önmagam. A dolog persze bántott, mert miről álmodhat egy apuka? Hogy hasonlítson rá a gyermeke, és ha lehetséges, még túl is szárnyalja az édesapját. Ennek érdekében kezdtem a gyerkőccel németül beszélni. Wo wohnst du? (hol laksz?), wie heißt du? (hogy hívnak?), jetzt laufen wir (most szaladunk) – ismételgettem unosuntalan. Láthatólag nem sok sikerrel, ezért fokozatosan ezzel is felhagytam. Akkor beírattam judóra. Járt is egy darabig, amíg egyszer-kétszer jól földhöz nem teremtették. Erre abbahagyta, s utána már a strandon sem igen akart vollézni. Mindezek tetejébe még a vízért sem rajongott, ergo úszni sem tanult meg tőlem. Úgy látszik, nem minden alma esik közel a fájához – állapítottam meg fásultan.

Egi után betoppant egyszer Maja is, s majd leesett az állam, amikor bejelentette, hogy nálam akar aludni.

– Kérlek, ahogy óhajtod, bár ennek szerintem semmi értelme.

– Ha tudnád, mennyire gyűlölöm az apámat, amiért elkergetett otthonról – ölelt át este az ágyban bűnbánón.

– Az apádat? Ez jó. Azt hittem, magadat – húzódtam el tőle hidegen.

– Magamat is.

– Késő bánat ebgondolat. Hanem az apádat, hagyd ki a dologból. Egy gyermek sohasem gyűlölheti a szüleit. Igaz, hogy hibázott, legfőképp abban, hogy elszakított Egitől, no meg az sem éppen keresztyéni magatartás, hogy ilyen árva fiút, mint engem lökött a mély vízbe. Ha te akkor mellém állsz, ha csak egy kicsit is a sarkadra állsz ez ügyben, lehet, hogy az apád sem jutott volna idáig.

– Ezek szerint végleg elválunk? – remegett meg a feleségem hangja.

– Nem végleg, csak törvényesen, és most sem azonnal, mert ahhoz sajnos pénz is kell: Money, Money, Money – dúdoltam az Abba világslágerét.

Az éj folyamán még többször hozzám simult, de én minden esetben elhúzódtam előle. Így aludtuk végig az éjszakát.

Noha törvényesen még nem váltunk el, már egyáltalán nem éreztem kötelezőnek a házastársi hűséget. Mindamellett nem sok nővel etyepetyéztem. Bármennyire is sóvárogtam utánuk, egyikhez sem mertem szexuálisan közeledni. Hogy mi okból? Nos, kurvákhoz, mint említettem volt, a fertőzés miatt. A szép lányok esetében a visszautasítástól tartottam. Azonkívül gátlásom is volt, amit Maja alakított ki bennem azzal, hogy túlzott jelentőséget tulajdonított a férfiak szexuális potenciáljának. Addig-addig hangoztatta, amíg már magam is attól kezdtem rettegni, vajon én megfelelek-e egy ilyen követelménynek. A nem szép nők pedig sem esztétikailag, sem nemileg nem érdekeltek. Jártam én már ápolónővel, csaptam a szelet tanárnak, könyvelőnek stb. Egy tanítványom anyjával le is feküdtem, méghozzá ugyanabba az ágyba, ahol nemrég Maja meakulpázott. A nő orvosi asszisztensnőként ügyködött egy faluban. Takaros háza, kertje volt, tehát nem is lett volna rossz parti. Pusztán az orra, az orra, csak az ne lett volna olyan hosszú, mint a meszelőnyél, ami miatt még csak megcsókolni sem tudtam rendesen, mert mindig beleütköztem az orrába.

Ezekben az időkben sokszor megfordultam Temesvárt, a bátyámnál. Ő egy négyszobás apartmanban lakott a Calea Şagului-negyedben. Feleségével, a német származású Melitával hol románul, hol németül beszéltem, a szüleivel és nagynénjével azonban kizárólag németül. Ez tetszett. Tanulmányi kirándulásnak mindenesetre kitűnő. Kár, hogy becses unokatestvérem örömöm minden cseppjét ürömmé változtatta, ugyanis a gézengúz reggeltől estig fel-alá szaladgált a szobákban, szökdécselt az ágyakon, és folyton üvöltött, mint a kotlóstyúk.

– Nem idegbajos ez a gyerek? – puhatolództam óvatosan a bátyámnál, nehogy véletlenül megbántsam. – Egész nap ugrándozik, kiabál, és bármit mondok neki, csak vigyorog.

– Nem idegbajos, hiperaktív a fakutya – vonta fel a vállát Jancsi. – Kenj le a kölyöknek egy-két pofont, attól, ne félj, mindjárt megnyugszik.

Persze nem kentem. Jobb az ilyesmit rábízni az apákra. Ehelyett kimenekültem a városba, keveset sétáltam, utána beültem egy a parkba vagy vasúti váróterembe, amíg vissza nem süllyedt a vércukrom. Egyedül akkor éreztem nyugodtan magamat, amikor ideiglenes jelleggel segédmunkásként güriztem egy olyan gazdaságban (Klárivi vagy hogy hívták), ahol éppen Jancsi volt a főnököm. Nem volt könnyű munka, ráadásul még a lapát is feltörte a tenyerem. De hát melyik ember válogat, amikor se lakása, se kenyere nincs, mint nekem akkor átmenetileg a Pece-parti Párizsban. Munka után kissé fáradtan, de azért siettem a röppályára, amit a szomszédban alakítottak ki az ott lakó katonatisztek. Nyár volt, meleg volt, élveztem. Még barátnőm is akadt – egy érzelmes, amúgy csöppet sem csinos zsidólány. Ez volt a bibi, mert nálam csakis az arányos arcú, bársonyos bőrű fatak[86] rúghattak igazán labdába. Melita nagyra becsülte, Jancsi feleségül is kérte valamikor – vallotta be Ábrahám Mari egy borgőzös traccs közben.

– Nahát! Ezt nem tudtam! És mi nem tetszett neked a bátyámban?

– Ő… Hát mit mondjak? Jancsi olyan férfi, aki semmit sem mutat meg magából. Látszólag intelligens, mókás fiú, de hogy ott belül kicsoda, micsoda, csak a jóisten tudná megmondani. És ez baj, mert én csak olyan embert tudok szeretni, akinek megmutathatom a lelkemet, és cserében ugyanezt várom el tőle is.

Tömör, de velős jellemzés. Vajon nem illik ez a fiamra, Nagy Egon-Zsoltra is?

– Jogos, de hol találsz te ilyen férfit manapság?

– Találok, illetve már találtam is: itt ül előttem – mutatott rám melegen.

A dolog pikantériájához tartozik, hogy… Na, ez egy kicsit kacifántos! Melita szerelmes volt Jancsiba, Jancsi Mariba, Mari belém, Melitába pedig egy Péter nevezetű temesvári barátom. Sajnos nem sokáig, mert a sógornőm fiatalon, már 32 éves korában jobblétre szenderült.

---

[86] Lányok. (rom.)

Cigányok között

1.

1976-ban gondoltam egy merészet, és írtam egy levelet Elena Ceauşescu asszonynak. Olyan memoárfélét, mint amilyent Papp László püspöknek is összeállítottam pár éve. Lesz, ami lesz, felakasztani csak nem akasztanak fel érte, de még azt is vállalom, csak ne kelljen örökké azon rágódni, kapok munkát, nem kapok, lesz holnap hol aludnom, vagy mehetek ismét a híd alá. Megcímeztem a kopertát, ráragasztottam a bélyeget, és elcammogtam vele a postára, mert hát fontos levél ez, nem lehet csak úgy szimplán elküldeni.

– Ajánlva és expressz kérem – mondom a hivatalnoknak.

A nő elveszi a levelet, elolvassa, és megjegyzi, milyen érdekes véletlen, hogy a címzettet ugyanúgy hívják, mint Románia First Ladyét[87].

– Semmi véletlen, ugyanis magának a nagyasszonynak címeztem.

– Pillanat! – sápadt el a hivatalnok, és odatántorgott egy ősz hajú, szemüveges pasashoz.

Mire újból visszajött, én már messze jártam a… levéllel. Eszerint meggondoltam magamat? Meg, de csak azért, hogy mielőtt feladnám, utoljára megpróbáljak még valamit. Hátha bejön. Próba szerencse. A további fejlemények megtalálhatók ***A Czinka Panna-i tanítók*** című elbeszélésben:

A Czinka Panna-i tanítók

Előzmények

Hallott-e már önök közül valaki Czinka Pannáról. Nem? Akkor a Czinka Panna-i tanítókról sem. Hát jelentem alássan az utóbbiak egyike én vagyok, illetve voltam valamikor. És Czinka Panna? Ő messze földön híres, XVIII. századi cigányprímásnő. Róla kapta nevét az a nagyváradi cigánytelep is, melyet engedelmükkel bemutatnék önöknek.

Az akkori pedagógusok egy része (köztük sajnos én is), Ceauşescu ide, oktatási reform oda, örökös létbizonytalanságban vergődött. Ez a rész alkotta azt a bizonyos megalkuvásra képtelen réteget, mely nem tudott, vagy nem is akart falun oktatni. Hogy miért, egyelőre ne firtassuk, jóllehet ez már abból is sejthető, amit a néhai diktátor meggyőződéssel prédikált: a falut fel kell emelni. (Milyen igaza volt! Azóta is emelik. A Tiszától a Fekete-tengerig, de hogy hova, azt megint csak ne firtassuk.)

Tehát idő: Ceauşescu dicsőséges korszaka a hetvenes évek derekán. Színhely: Nagyvárad, egy forró, tanévváró augusztus, amikor a Bihar megyei tanfelügyelőség a szabad katedrák sorsáról szokott dönteni. Ilyenkor adták be kérvényeiket a szerződés nélküli pedagógusok, aztán rohantak reklamálni, amennyiben mégsem kapták meg az óhajtott katedrát. A félfogadások többsége a tanfelügyelőségen zajlott le, a jó kapcsolatokkal rendelkezők azonban inkább a polgármesteri hivatal, míg az igazi smecherek[88] a városi pártszervezet kegyeire utaztak. Szép, nem szép, akkoriban így csinálták ezt a legtöbben, aki meg nem, (mestersége nem lévén) mehetett árkot ásni, utcát seperni stb. Szóval nagy volt a várakozás, feszültség, amit egy váratlan értekezlet bejelentése a pattanásig fokozott.

– Ezek már megint kitaláltak valamit! – aggodalmaskodtam, miután én is kaptam egy értekezletre hívó levelet.

– Nem akarlak megijeszteni, de itt gáz lesz – jelentette be göndör hajú, bogárszemű feleségem.

– Miből gondolod?

– Hát… olyan megérzés. Adja isten, hogy ne így legyen.

---

[87] Az államfő feleségét. (ang.)

[88] Élelmes, fondorlatos emberek. (rom.)

A tanácsteremben jókora tömeg szorongott: tanítók, tanárok, valamennyi szerződés nélkül maradt helyettes. Az asztalnál az őszes hajú, kissé molett vezér elnökölt, mellette két főtanfelügyelő, no meg a mellőzhetetlen párttitkár jegyzetelt.

– Kedves kollégák! – köhintett a tiszteletreméltó nagyasszony.

Egy pillanat alatt csend lett, kezdődhetett a színjáték. Merthogy az lesz, meg mertem volna esküdni. Vajon miben sántikál ez a kimért modorú, bujkáló tanguru, akinek a jelenlétében még a főinspektorok is lehalkítják a hangjukat? Szinte egész évben nem láttuk, az ügyfélfogadásokat kivéve, bár nem egy kollega, köztük én is hetekig ott kilincseltünk a tanfelügyelőségen munkáért. A felügyelők jöttek-mentek, néha beviharzott egy-két szülő, iskolaigazgató, egyedül neki sikerült láthatatlannak maradnia. Hogy miként csinálta, rejtély, és most tessék, itt áll előttünk. Még somolyog is a jó asszony. Jóakaratúan, kedvesen, ahogy még sohasem láttam mosolyogni őkelmét.

– Azért hívtam össze önöket, hogy megvitassuk a szuplinitor szindrómát.

A teremben még a légy zümmögését is meglehetett hallani.

– Tudjuk, hogy sokan komoly áldozatot hoztak a tanügyért, ám önök a nehézségek ellenére is kitartottak mellettünk. Pártunk és Kormányunk nagyra értékeli a pedagógusok hűségét, ezért elhatározta, hogy megjutalmazza önöket.

– Éljen! – kurjantotta el magát egy kefefrizurás tanító.

– Mennyivel? – érdeklődött egy kopaszodó kollega.

– Ejnye, Bondics úr! Magát csak a pénz érdekli! – pirongatta meg derűsen a nagyasszony. – Van a jutalmazásnak más, hatékonyabb módja is.

– Például! – rikkantotta el magát egy díjbirkózónak látszó szuplinitor.

– Kérem, csak sorban, fegyelmezetten! – utasította rendre a vezér jobb keze, egy nőügyeiről hírhedt „főfelügyelő”. – Iratkozzanak fel, aztán várják meg, amíg szólítjuk.

– Például egy katedra. Végül is ezért vannak itt, vagy tévednék?

– Éljen! – tapsolt lelkesen a kefefrizurás, aztán észbekapott, és üres tekintettel meredt a semmibe.

– Íme, a felajánlott katedrák névsora! – lebegtetett meg a vezér-tanfelügyelő egy ívpapírt. – Tanulmányozzák át otthon, válasszanak ki egy iskolát, és mi akár véglegesítjük is önöket. Egy pillanat, felolvasok néhány nevet a listából!

A pedagógusok csalódottan hallgatták az istenháta mögötti falvak, községek jegyzékét. Ezek voltak azok az iskolák, ahol, munkanélküliség ide, tanári túltermelés oda, soha senki sem óhajtott oktatni.

– Tessék, lehet jelentkezni! – biztatott nyájasan bennünket a fővezér. – Bondics elvtárs! Cherechiu kollega!

A kopasz és a kefefrizurás zavartan néztek másfelé.

– Más nincs? – kockáztatta meg egy nyúzott arcú, agyonstrapált pedagógusnő. – Már úgy értem, olyan helység, ahova legalább navetázni[89] *tudnánk?*

– Miért, máshol nem élnek gyerekek? – szólt közbe ingerülten a párttitkár.

– De igen, csak…

– Akkor mi a probléma? Gyerek van, iskola van, s miután ön dolgozni szeretne, fogja magát és odaköltözik. Egyszerű, nem? Így mindnyájan jól járunk: ön is, a gyerekek is meg a falu is, mert a falut, hogy szeretett elnökünk szavait idézzem, fel kell emelni. Eleinte biztos nehéz lesz, de ennyi áldozatot önök is hozhatnak a hazáért.

A nő elsavanyodva ült vissza a helyére. Ellentmondani nem mert, de nem is helyeselt a magas homlokú, szúrós szemű kádernek.

– Jaj, kollegák, ne tolongjanak már úgy egy papírért! – ironizált a főnöknő. – Senki? Gondoltam. Ebben az esetben javasoljuk, helyezkedjenek el a tanügyön kívül valahol, mert ez a

---

[89] Ingázni. (rom.)

mostani állapot sehogy sem tartható. Ami munkahelyünk van, azt mi mindig kiosztjuk. Aki kimarad, menjen el ügyintézőnek, kultúrházi metodistának vagy egy… gyárba, ki a mezőkre, ahol tárt karokkal várnak magukra. Tudniillik a tanügyben, nem riogatásképpen közöljük, nem sok jóval biztatjuk. Azt, ugye, tudják, hogy a jövőben csak az a pedagógus taníthat, akinek a főiskola vagy egyetem elvégzése utáni ötödik, hatodik évben sikerül véglegesítő vizsgát tennie. És ez nem minden. Miután túl sok a szuplinitor, másfelől nepotizmussal[90] *és hasonlókkal vádolnak bennünket, önöknek, helyettes tanerőknek külön versenyvizsgát szervezünk, amin meg is lehet bukni, ugyebár. Hát csak ennyit akartam mondani – fejezte be beszédét a vezér-tanfelügyelőnő.*

A szuplinitorok megbotránkozva zúgtak fel, de csak a kopaszodó tanár jelentkezett szólásra.

– Köszönjük a tájékoztatót. Nem tudom, kinek mi a véleménye, de valahogy úgy érzem, mintha már vizsga nélkül is megbuktam, és egyre azt kérdezem magamtól, vajon miért tanultam ennyi éven keresztül. De hagyjuk, ez egyedül rám tartozik. Önöktől csupán azt bátorkodom kérdezni, adnak-e valamiféle ajánlást, ha már ilyen bölcsen eltanácsolnak a pályáról.

– Sajnáljuk, de ezt már önöknek kell megoldaniuk. Nekünk ehhez nincs kompetenciánk – tárta szét a kezét a tanfelügyelőség főnökasszonya.

– Márpedig e nélkül aligha kapunk munkát a városban. Legalábbis én nem kaptam. Amint megtudják, ki vagyok, már vehetem is a kalapom. Hogy miért félnek tőlünk ennyire, nem tudom. Talán azt hiszik a tisztelt mesterek, mérnökök, hogy előbb-utóbb kényelmetlenné válunk a számukra. Mert egy tanár mindent lát, analizál, mérlegel, sőt, ellent is mond időnként.

– Így van! – bólintottak rá a többiek.

– Ilyen nincs – tiltakozott a párttitkár. – Nálunk senki sem diszkriminál, és munka is van, higgye el, miután a szocializmusban elsőrendű jogunk, s egyben kötelességünk is dolgozni.

– No persze, ezért somálok[91] *két diplomával a zsebemben – dünnyögte alig hallhatóan az előttem hadonászó kollega.*

– Parancsol?

– Ácsi, Bondics úr! – súgtam oda figyelmeztetően. – Ne húzzon ujjat ezekkel!

– Mondom: még ez a szerencse – fogadta meg tanácsomat a melegtől, de még inkább saját gondolataitól verejtékező szuplinitor. – Éljen a párt és szeretett elnökünk, Nicolae Ceauşescu elvtárs, a Kárpátok géniusza!

A pedagógusok el kezdtek ütemesen tapsolni, elénekeltük a himnuszt, és még letörtebben, mint ahogy jöttünk, távoztunk.

– Gyere, meghívlak egy fröccsre! – karolt belém Bondics úr.

Volt a tanfelügyelőség mellett egy hangulatos „cafebar”. Többnyire ide szoktak betérni a tanárok egy-egy audiencia után csevegni.

– Mit hozhatok? – dülöngélt elénk egy borzas hajú felszolgáló.

– Egy kávét.

– Nekem egy jó hideg fröccsöt – törölte meg izzadt homlokát a tar fejű. – Mindjárt megüt a guta ebben a melegben. Mit szólsz hozzá, megint mivel rukkoltak ki a fejesek?

– Nem pontosan ezt vártam, de hogy semmi jót, az bizonyos.

– Melyik iskolában okítasz?

– Egyben sem. Erre a tanévre nem hagyták jóvá az instanciám.

– A fenébe! Ez bizony tragédia. Egyébként köszönöm, amiért észre térítettél a gyűlésen – fogott kezet velem hálásan.

– Itt a pezsgő, tanár úr!

– De kérem, ki a franc kért magától ilyesmit?

– Az a vörös hajú tanár küldi attól az asztaltól – mutatott a pincér egy jókedvű, tarkabarka csoportra.

---

[90] Állások betöltésében a rokonok és családtagok előnyben részesítése, támogatása.

[91] Magyarosított román szó. (şomez = munka nélkül van, munkanélküli)

Bondics csókot dobott a fent nevezett úr felé.

– Micsoda mázlista! Ennek megint sikerült!

– Micsoda?

– Valami jó katedrát kifogni. Különben meleg, és azt hiszem, szerelmes belém a nyavalyás.

– Beléd.

– Belém. Ahogy elnézem, a többiek sem igen gyászolnak. Látod ott azt a napszemüveges, bögyös hölgyeményt?

– Látom.

– Gimnáziumi tanárnő, pedig még főiskolai végzettsége sincs.

– Ő is szuplinitor?

– Akárcsak te, én meg az egész társaság. Csak egyet nem értek: hogy lehet az, hogy te egyet sem ismersz közülük?

– Én falun tanítok, vagyis tanítottam, de már annyian vagyunk tanárok, hogy lassan-lassan innen is kikopunk.

– Nagyjából, kivéve a napszemüveges csajt, azt a harcsabajszú legénykét meg a társait, akik mindent el tudnak intézni.

– Ilyen ügyesek?

– Ilyen smecherek. Itt van mindjárt példának a napszemüveges barátnőnk! Egy elit gimnázium igazgatójának a macája, de egy ezresért a pedellussal is lefekszik. A harcsabajszú a polgármester rokona, a meleg pedig… Megmondjam? Spicli, a Securitate egyik téglája. Úgy ám, nyitott szemmel járok én, kollega, és amit eddig láttam, hallottam… Hát arról akár könyvet is írhatnék.

– Amit senki sem adna ki – jegyeztem meg finoman.

– Mindegy, itt őrzöm a fejemben, és ha fordul a kocka, mert fordul, még bestseller is lehet belőle.

– Csakhogy megjöttél! – várt otthon türelmetlenül a feleségem. – Halljuk, mi újság! Szerződtetnek vagy ismét skartba tett a naccsága?

Elmeséltem, mi történt, utána napokig azon törtem a fejemet, miként járjak túl a vezér eszén valahogy. Ha azoknak ott a cafebarban sikerült, én sem leszek butább, mondjuk, egy melegnél.

– Kár a gőzért, rafináltabb nő ez, mint képzeled – elégelte meg tépelődésemet élet- és sorstársam. – Légy rugalmas, és fogadd el, amit a tanfelügyelőség javasolt.

– Más szóval: vállaljak iskolán kívüli munkát szerinted. Köszönöm a tanácsot. Meghat, hogy ilyen együtt érző vagy.

– Ez van, ezt kell szeretni – vont vállat józanul. – Egy fizu nem fizu, ennyiből nem élünk meg, kollega!

Mit tagadjam, kissé szíven ütött ez a józanság. Elvártam volna, hogy ezt mondja: Sebaj, egy fizu is fizu! Majd szépen beosztjuk, amíg ismét felszabadul valahol egy katedra. Egy dologban azért tévedett, mert igenis kifogtam a vezér-tanfelügyelő asszonyon. Legalábbis akkor azt hittem. Utolsó próbaként célba vettem egy főtanfelügyelőt. Bejelentkeztem hozzá kihallgatásra, s miután ezúttal sem ajánlottak fel katedrát, előhúztam egy borítékot.

– Mi az, megőrült! – nézett össze a jegyzőkönyvvezető írnokkal. – Meg akar vesztegetni, tanár úr!

– Eszemben sincs, nézze csak meg a címzettet!

> *Către tov. Elena Ceauşescu primvicepresedinte al presedintelui R. S. R. (Magyarul: Elena Ceauşescunak elvt-nak, az RSzK elnökének első miniszterelnök-helyettesének.)*

A hosszú nyakú, szikár ember szeme megrebbent.

– Mi… mit akar ezzel a levéllel?

– Hogyhogy mit? Hát elküldöm. Hadd tudják meg odafent, hogyan építjük a szocializmust mi, váradiak idelent.

– Tudják azok, ne féljen. Kollega, kollega, okosabbnak hittem magát, sőt, lojálisabbnak is, ha érdekli. Ha ezt a főnökasszony megtudja… Elnézést! – fordult a társához, és élénk beszélgetésbe merültek.

Pár pillanatig vártam, feszengtem, aztán látván, hogy ügyet sem vetnek rám, elköszöntem a manustól.

– Viszontlátásra! Apropó: katedra! Mielőtt bármit tenne ezzel a levéllel, a maga helyében bejelentkeznék a vezérnél. Ki tudja, hátha találnak magának mégis valamit – kacsintott rám cinkosan.

Találtak is, naná, hogy találtak! Pontosan úgy, ahogy számítottam, mert szép, szép dolog a tehetség, diploma, azért a félelemnél nincs jobb ajánlólevél a világon. És kitől tarthatott akkoriban legjobban egy nagyasszony? Hát a Kárpátok géniuszának a nejétől.

A Czinka Panna-i iskola

Szeptember 1-én kibattyogtam a nagyváradi 1-es számú általános suliba. Ugyanis ide helyeztek ki tanítónak egy teljes tanévre. Nagyváradra, biz isten, amit legmerészebb álmaimban sem reméltem! Nem is remélhettem, ha végignézzük, hol szolgáltam eleddig: Doh, Érszőlős, Nagyszalonta, Asszonyvására, Hegyközszentmiklós, Köröstarján, Örvénd, Paptamási, Jákóhodos, Diószeg, Kágya. Hogy ez mivel jár, csak a városi tanárok nem tudják. És az egésznek mától kezdve vége: nincs több otthonülés, mert hova is mehet egy magányos értelmiségi falun, elfelejthetem a sarat, a polgármesterek dölyfét az esetleges ingázás valamennyi fáradalmával együtt, amitől évenként kettőt vénülnek a pendlizők. A tanáriban ismerős alakba botlottam.

– Nini, a Bondics! Téged is ide helyeztek?

– Nem a! Én azelőtt is itt tanítottam. Persze szuplinitorként, amit, köztünk szólva, egy percig sem bánok, mert ez az iskola… Hm, majd meglátod, ha te is itt fogsz dolgozni. Gyere, bemutatlak a dirinek.

Az igazgató, alacsony, kreol bőrű emberke, jókedvűen fogott kezet velem.

– Végre egy férfi! Ráadásul kemény és határozott. Érzem a szorításán. Vagy tévednék?

– Hogy határozott vagyok? Azt mondják.

– Helyes! Én szeretem a kemény, ugyanakkor rugalmas munkatársakat, merthogy a mi tanulóink is ilyenek. Kemények, rafináltak, de, ha tud bánni velük, még meg is szerethetik. Na menjen, ismerkedjék meg a Czinka Panna-i teleppel, aztán ugorjon vissza serényen, mert 11-kor nevelőtestületi konferencia lesz.

– Hová? De hát… izé… mi közöm nekem a telephez? – szorult el a torkom, mert már kezdtem sejteni, hova neveztek ki tanító bácsinak.

– Ez jó! Nagyon jó! – nevetett az 1-es számú iskola agilis, szapora beszédű főnöke. – Még humora is van. Ez is elég ritka dolog minálunk.

A telepen nők és pucér rajkók nyüzsögtek. Felnőtt férfit nem láttam, kivéve egy-két üldögélő öreget. Az egyik viskóban jajveszékelést hallottam. Bemenjek, megnézzem? Hátha segítségre van szükségük! Bementem. Odabenn orrfacsaró bűz csapta meg az orromat. A falak kormosak, padlózat, szőnyeg semmi. A priccsen nyiszlett öregember nyöszörgött.

– Jó napot kívánok! Beteg a kisöreg?

A körben ülő asszonyok közömbösen néztek rám. Az egyik mormogott valamit, majd hamut szórt kibontott, őszes hajára. Tanácstalanul álltam, azt sem tudtam, mit mondjak.

– Hívtak orvost, remélem – böktem ki végül tétován.

– Maga kicsoda? – reccsentett rám egy félszemű roma nő.

– Én? Most olyan fontos ez? Megyek telefonálok orvosért.

– Minek? Nem látja, hogy haldoklik?

– Szegény dádé! Aztán biztos, hogy haldoklik? – ébredt fel bennem a gyanakvás. – Hátha csak rosszul van, éhes vagy ilyesmi, hiszen olyan gibernyúz, hogy megszámolhatom a bordáit. Mióta fekszik itt?

– Hát úgy két napja.

– Éhes? – kérdeztem együtt érzően az öregtől.

Az komoran biccentett.

– Tessék! – nyomtam két százast a félszemű markába. – Vegyen rajta kenyeret, szalonnát!

Az asszony felcsillanó szemmel nyargalt ki a kunyhóból, és húsz perc múlva már hozta is a … rachiut[92]*.*

– Nocsak, maguknál így néz ki a szalonna?

Az üveg kézről kézre járt, de meghúzta maga a „haldokló” dádé is.

– Egészségére!

Az öreg arcán kisimultak a vonások, egyszer csak felült, és eltipegett a sarokba hugyozni.

– Ez igen! – füttyentettem elismerően. – Megmondanák nekem, hol van itt az iskola? Ugyanis én vagyok az új lakótelepi tanító.

– Ott elöl, maga előtt 50 méterre.

– Mi? Az a vaslemezekkel védett erődítmény?

– Igenis, és… isten hozta minálunk!

Így zajlott le első találkozásom a Czinka Panna-i romákkal.

Az iskolában három kollegina ügyködött. Éppen a falat meszelték, amikor rájuk köszöntem az ajtóból.

– Keres valakit? – kérdezte egy filigrán, borongós tekintetű tanítónő.

– Én vagyok az új cigánytanító – világosítottam fel őket is.

– Hoppá, itt a segítség! – nyomott a kezembe azonnal egy ormótlan meszelőt.

Egyikünk meszelt, a többi sepert, ablakot pucolt, rendbe hozta az udvart, padokat, nehogy ránk fogják, csak a fizetésért sétálunk be a suliba. (Micsoda idők! Bezzeg mostanság egyetlen pedagógus sem kötelezhető arra, hogy átvállalja egy gondnok, takarítónő munkáját!) Egyedül azt nem értettem, mi a bánatnak kellett vaslemezes zsaluval lezárni minden ajtót, ablakot. Elvégre nem volt ott sem tévé, sem mikroszkóp, diavetítő, de még egy nyamvadt térkép sem, amiért érdemes lett volna betörni.

– Téved. A romáknak érdemes volt. Már a padló, padok és tábla miatt is. Felszedték a padlót, kirámolták a katedrát, ja, még Ceauşescu képét is, és zsupsz, a kályhába! – világosított fel Márton Erzsike, egy kidülledt szemű, enyhén beszédhibás kartársnő. – Ceauşescut nem bántam, de a többire mégis csak szükség volt, mert milyen iskola az olyan iskola, ahol még padok sincsenek?

– Így igaz! – erősítette meg Micike, a 3. osztály kedves, duci tanítónője is. – Nem helyeslem, de megértem. Nagy itt a nyomor, kollega, és fogalmam sincs, mit tennék, ha én lennék a cigányok helyében. Munkájuk nincs, hol fáznak, hol éheznek.

– Jó, jó, de ettől még megkímélhetnék az iskolát – ellenkezett vele Márton Erzsike. – Utóvégre az övék, és, ha megkopasztják, azzal saját magukkal tolnak ki. Most már csak azt várom, mikor fújják meg a zsalukat. Tudja, ez olyan vasáru, mint a sínek vagy ott fent azok a kábelek – mutatott ironikusan a magasba.

– Csak nem…

– Dehogynem! Megveszik ezt is, ne féljen, mert ebben az országban az ócskavastól az anyádig mindent eladnak, és megvesznek.

Megértettem a célzását, de nem merültünk a témába, mert még nem ismertem annyira, hogy belelássak az agyába. Lehet, hogy a keserűsége őszinte, de az is lehet, hogy provokál, és alig várja, hogy befújjon a megfelelő szerveknél.

---

[92] Pálinkát. (rom.)

15-én elkezdtük a tanítást. Miután még sosem tanítottam romákat, el sem tudtam képzelni, hogy viszonyuljak hozzájuk. Elvszerű legyek vagy elnéző, tankönyvcentrikus vagy örüljek, ha legalább az olvasásig eljutnak, megírnak egy-két kérvényt, levelet, és nem csapják be őket a boltokban?

– Hogy boldogul a romákkal? – érdeklődött a diri egy villámlátogatás folyamán.

– Őszintén? Nehezen. Ezek a gyerekek, már ne is haragudjék, de nem ide valók, igazgató úr.

– Hanem hova? – rökönyödött meg a főnököm. – Tisztában van vele, mit állít? Hiszen ez diszkrimináció, faji megkülönböztetés, amiért magát akár börtönbe is csukhatják – kémlelt körül aggodalmasan.

– Megkülönböztetésnek megkülönböztetés, de miért diszkriminatív? Amiért valaki cigány, attól még megmondhatjuk az igazat – makacsoltam meg magam, ugyanis nagyon jól tudtam, hogy a gyerekek alacsony tanulmányi szintjéért előbb-utóbb engem tesznek felelőssé.

– Na és mi lenne maga szerint az igazság?

– Ezek a tanulók egytől egyik szellemi fogyatékosok. Nem is igen értem, hogyan jutottak el a negyedik osztályig, amikor jóformán se olvasni, se írni nem tudnak.

– Kérem, kérem, azért ne túlozzunk! – tiltakozott az igazgató. – Kicsit butábbak, azért még nem debilisek, és amit nem tanultak meg mostanig, majd megtanítja maga, végül is ez a dolga, ha nem tévedek.

– Olvasni talán, de még ott a földrajz, történelem meg a többi tantárgy, igazgató úr. Nem volna helyesebb az egész osztályt, cakompakk, speciális iskolába irányítani?

– Csak az osztályát? Miért nem az egész iskolát? Aztán kinek lenne ez jó, kollega? Hiszen így maga is, én is munka nélkül maradnánk. Na, látja! – vigyorgott meghökkent arcom láttára. – Legyünk realisták, és legalább magunkat ne pisiljük le, ha nem muszáj – veregetett hátba barátságosan.

– Logikus, de mégis… Én… én sajnálom ezeket a tanulókat, mert így csak elkallódnak szegények, holott egy képességeikhez szabott tantervvel még eredményesek is lehetnénk.

– Kallódnak a fityfenét! Inkább felnőnek, hozzáokosodnak a többséghez. Igaz, most még külön iskolában tanulnak, de megsúgom magának, nem sokáig lesz cigányiskola itt Váradon.

– Mert?

– A szocializmusban nincs különbség cigány, magyar és román közt, egyszóval integráljuk a romákat – szavalta patetikusan. – Da, da, ez a jövő, tanító elvtárs. Viszontlátásra! Ha bármilyen gondja van, kérem, azonnal jelezze – mondta, s elsietett, hogy két nap múlva újra felbukkanjon a telepen.

Ugyanolyan váratlanul, mint azelőtt. Ez volt a módszere. Egész délelőtt egyik épülettől a másikig cikázott, kérdezősködött, hospitált. Sokszor még a vécékbe is bekukkantott, mert egy főnöknek mindenről kell ám tudnia. Ezúttal a számtanórámra volt kíváncsi, amit végül is egyetlen szóval jellemzett:

– Borzalmas!

– Amilyen az anyag, olyan az ágy, szekrény, asztal is – szokta volt mondogatni nekem egy asztalos. – Ne várjon senki csodákra, amíg olcsó, vacak deszkával dolgozunk.

– Az anyag még hagyján, de maga semmibe veszi a tankönyvet – intett le a diri mérgesen. – Ez itt a 4. osztály, ahol a négy alapműveleten kívül már egyebet is szoktak tanulni. Jó, tudom, hogy humán képesítésű tanár létére kevésbé ért a számtanhoz…

– Bocsánat! Nem az a baj, hogy nem értek, de most mit tegyek, ha ezek csak ennyire képesek?

– Képesek azok, ne féljen, csak lusták a kis drágák. Hát mozgassa meg őket, hiszen ugyanolyan diplomát kapnak, mint a többiek, és ezért ugyanannyit is kell tanulni. Remélem, sőt: elvárom, hogy a jövőben ragaszkodjék jobban a tantervhez, különben nagyon sajnáljuk, de búcsút kell vennünk egymástól – változtatott taktikát a mindeddig barátságosnak mutatkozó direktor. – Apropó, arra sem árt vigyázni, hogy hazánk lánglelkű fiáról, Nicolae Ceauşescu elvtársról is beszéljen, ugyanis róla egyetlen szót sem ejtett, ugyebár?

– Számtan órán? Kellett volna?

– Ej, ej, hol él maga, jóember! Ezt meg sem hallottam – dugta be a fülét fejcsóválva.

– Ne vegye a szívére! Ugat ez, de nem harap. Dehogyis rúgják ki, csupán a szája jár. Hadd lássa mindenki, milyen keménykezű vezető őkelme. Merthogy őt is figyelik, és ki is osztják felülről. Ő persze mossa kezeit, hiszen ő megmondta… – nyugtatott meg a Micike, amint elmeséltem, hogy jártam.

Higgyek neki? Nem hittem, mert akinek a száját megégette a kása, az az aludttejet is megfújja. És az enyémet, mi tagadás, elég sűrűn megégette. Már-már munkanélküliként láttam kilincselni magamat, amikor eszembe jutott a megoldás.

– Riadó! Jön a diri, gyerekek! – meredt ki az utcára egyik szünetben a kolleginák közül a kék szemű.

– Semmi zűr! Jöjjön csak! – mosolyogtam Márton Erzsikére vidáman, két percre rá meg a dirire, mintha nem is ő kapott volna le olyan cifrán a múlt héten.

– De jókedvű ma, „tanár” úr! Majd meglátjuk földrajzóra után is az lesz-e, merthogy most épp földrajzórára megyek magához.

– Kérem! Örülök, hogy ismét figyelemre érdemesít.

Végigülte az órát, amit aztán a jól ismert refrénnel summázott.

– Borzasztó!

– Ennyit tudunk, ennyire vagyunk képesek – vontam fel a vállam flegmatikusan.

– Tényleg? És ezt csak így mondja?

– Ad imposibilia nemo obligatur: lehetetlen dologra senki sem kötelezhető.

– Érdekes felfogás! Csak nem a marosvásárhelyi főiskolán tanulta?

– Lényegtelen. A lényeget ez a diagnózis bizonyítja – nyújtottam át a dirinek egy szabályosan kiállított orvosi bizonyítványt.

– Debil mintal[93]? – olvasta hangosan az igazgató. – Kinek a dovádája[94] ez?

– Az osztály legjobb tanulójáé.

– Á, egy fecske nem csinál nyarat! – legyintett fölényesen. – Tegye el ezt a papírt, és gyakoroljon inkább önkritikát, míg nem késő.

– Egy fecske csakugyan nem. És tizenöt fecske? – lobogtattam meg a többi okiratot is.

Az 1-es számú iskola főnöke lángra gyúlt arccal pattant fel a helyéről, hosszan, fenyegetően bámult az arcomba, majd megjegyzés nélkül távozott.

Ezután három hétig nem láttuk. Isten tartsa meg a szokását! Kicsit másképp képzeltem ezt a nagyvárosi tanítóskodást. A gyerekek még hagyján! Amilyenek, olyanok, nem én válogattam ki őket. Hanem az igi …! Hát az több vizet kavart, mint az egész telep gyerekestől, szülőstől. A helyettese dettó, nem utolsósorban Isten földi helytartója, egy örökké Ceauşescut idéző párttitkár, akik mindent megtettek, hogy megkeserítsék a tantestület életét. Egyik forradalmi újításuk közé tartozott a tanítás előtti begyűjtés. Ez abból állt, hogy minden Czinka Pannai-i tanító reggel 7-kor masírozzék a telepre. Sárban, hóban nem számít. Ébresszük fel a kölyköket, és várjuk meg, míg kidülöngélnek a viskóból. Ez volt az ukáz, és mi fogcsikorgatva, de engedelmeskedtünk a parancsnak. Csúsztatni nem mertünk, miután mindenütt láthatatlan szemek figyelték, mit tesznek, mondanak a Czinka Panna-i marionettek. Legalábbis én ennek éreztem magamat, zsinóron rángatott, tehetetlen bábunak.

– Nem bírom, jaj, nem bírom! – sírta el magát egyszer Márton Erzsike, aki a legkiegyensúlyozottabbnak látszott a tanítók közt. – Becsszó, engem jobban kimerít ez a 7-től 8-ig tartó akció, mint az egész napi tanítás.

– Engem is – törölgette hol a szemét, hol a szemüvegét a jólelkű Micike. – És az egészben az a legrosszabb, hogy egyesek még így sem állnak kötélnek. Szembe köpnek, megütnek…

---

[93] Szellemi fogyatékos. (rom.)

[94] Igazolás, bizonyítvány (rom.)

– Meg-ü-tik? – szótagoltam hitetlenkedve. – Egek, jó kis helyre csöppentem!

– Miért, magához még nem nyúltak?

– Egyelőre nem, de nem is ajánlom, mert ha én ütök meg valakit…

– Akkor szépen kirúgják – fejezte be a mondatot a filigrán Gizike.

(Milyen isteni szerencse, hogy ma már nincsenek ilyen típusú diák-tanár konfliktusok a sulikban!)

Miután a begyűjtés nem vezetett sikerre, életbe léptették a ruhasegély akciót, melynek értelmében elláttuk volna ruhákkal a nem hiányzó nebulókat. Ezután hetekig hordtuk az iskolába a használt, de még jó állapotban levő nadrágot, sapkát, inget, blúzt, szoknyát, ki mit tudott nélkülözni a ruhatárából. A dirié volt az écesz, mi adtuk, helyesebben csak gyűjtögettük az anyagot, ugyanis a gyerekek továbbra is messze elkerülték az iskolát.

– A frász üssön ezekbe a kölykökbe! – szitkozódott az igazgató. – Osszák már ki azt a halom kacatot, még mielőtt megüt a guta miatta. Ez mégis csak borzasztó! Akárhova fordulok, mindig belebotlok valami szirszarba.

– Kinek, merthogy mindenki ugyanúgy hiányzik, mint azelőtt? – nyomta el a mosolyát Márton Erzsike kajánul.

– Bánom is én, bárkinek. Akció lefújva.

Megkönnyebbülten lélegzettünk fel. Bár a begyűjtést is lefújná!

– Holnaptól kezdve új húrokat fogunk pengetni. Számolják össze a hiányzásokat, és küldjenek figyelmeztető leveleket a szülőknek. Márton elvtársnő, úgy látom, önnek más a véleménye, vagy tévedek?

– Nos, igen, szerény véleményem szerint mi…

– Majd legközelebb kifejti – tekintett karórájára a szapora beszédű direktor. – Most sajnos mennem kell. Írják meg a leveleket, aztán, ha ez sem hat, bírságolják meg a romákat. Ez a törvény, aminek érvényt kell és fogunk is szerezni.

Eltelt egy hónap. A szülők, gyerekek fütyöltek a levélre, bírságra. Ez utóbbit egyébként be se lehetett rajtuk hajtani, miután a szülők zöme munka nélkül lődörgött. A 4. osztályban viszonylag kielégítő volt a jelenlét hála a rajz-, ének- és tornaóráknak. Ugyanis mi, más osztállyal ellentétben, valóban énekeltünk, rajzoltunk… A gyerekek különösen az énekórákért rajongtak, melyeken a nótáktól a legmodernebb slágerig akármit el lehetett nekem dalolni. Én magam, botfülű lévén, egyikhez se értettem, azért velük együtt fújtam, és élveztem is az éneklést.

– Cigánynótákat nem tudtok? – leptem meg egy nap a rajkókat.

– Ne-e-e-e-em! – válaszolták kórusban.

– Táncolni?

Ehhez már értettek, főként egy csinos, a többieknél 2-3 évvel idősebb romalány.

– Gianni! – biztattam egy ugyancsak helyes, tűzrőlpattant legénykét. –Te? Nem akarsz vele táncolni?

– Szabad?

– Tied a táncparkett! – biccentettem beleegyezően, s a nagyobb hely kedvéért még a padokat is elnyomtuk.

Erre a többi sem volt ám rest, egyikük előkapott egy szájharmonikát, s a következő percben együtt roptuk a talpalávalót.

Felmérjük a telepet

A következő tanévben megkezdődtek a telep felszámolásával kapcsolatos előkészületek. Ennek legelső lépéseként fel kellett mérni valamennyi lakhelyet, hogy majd ennek arányában kapjanak lakást a roma elvtársak. Koordinátor: a polgármesteri hivatal. Végrehajtó szerv: a váradi 1. számú iskola, pontosabban a Czinka Pannai-tanítók.

A telep lelkesen ünnepelt. Csupán néhány dádé ragaszkodott a házához. Ezek be sem engedtük bennünket. Égre-földre esküdtek, ha lerombolják a viskóját, a tanács elé vonulnak, és felgyújtják magukat benzinnel.

– Éljen Nicolae Ceauşescu, a cigányok barátja! – torkolták le a fiatalabbak, férfiak, asszonyok, mindenki Ceauşescut magasztalta, dicsérte, amiért húst, kenyeret, és íme, még lakást is ad a romáknak.

– Tyúkeszű népség! – biggyesztette le ajkát Márton Erzsike. – Tudják ezek, kit éltetnek?

– Naná, hogy tudják! – biccentett Gizike egy idegen felé úgy 50 méterre a romák közt.

Egy csavargónak álcázott, bajuszos ember volt, amúgy szekus besúgó, aki nem egy romát jutatott már dutyiba. Az egyik házban félrehúzott a családfő.

– Hány helyiséget számolt fel, édes tanító úr? – kacsintott rám cinkosan.

– Amennyi van: két szobát és egy konyhácskát.

– Nem kevés ez egy ekkora családnak? Sze tízen vagyunk rá, kezit csókolom.

– Gratulálok! Szépen kitett magáért!

– Mi így építjük a szocializmust – vigyorgott Czinka Panna utódja. – De ami kevés, kevés. Két szoba! Pfuj, hogy férjünk mi el ennyiben?

– Jó kérdés! Majd szólok, ha kitaláltam.

– Én máris kitaláltam: sehogy. De ha két szoba helyett hármat-négyet ír abba a füzetbe, örökké hálás leszek magának – nyomott a kezembe néhány gyűrött bankjegyet.

Nem volt sok, ezért megtoldottam én is egy bankóval.

– Vegyen rajta húst a kölyköknek!

A gazda mérgesen vágta zsebre a visszautasított kenőpénzt.

– Tünde! Gyere ide az apádhoz! – kiáltott oda egy csenevész, kb. 17 éves leánynak. – Tetszik? – kérdezte tőlem mogorván.

Nem tetszett. Túl kicsi volt, pattanásos arcú és nagy orrú.

– Hogyne! Egész helyes csajszika!

– Vedd le az inged, galambom!

– Rendben van, hagyd abba! Beírok még egy szobát a füzetbe – hazudtam, csakhogy megszabaduljak a családtól.

A lakterületek összeírása után hirtelen megváltozott a tanítók iránti hangulat. A telep érezhetően barátságosabbá vált. Még köszöntek is, ha megláttak, és ráparancsoltak a purdékra, járjanak rendesen iskolába ezentúl.

– Ha másért nem, ezért megérte felmérni a viskókat – mosolyogta el magát a filigrán termetű, többnyire mélabús Gizike.

Alig pihentem ki az összeírással járó izgalmat, újabb feladatot kaptam a diritől. Mivel elköltözött egy tanuló a telepről, kézbesítenem kellett a szülőknek egy hivatalos levelet.

– Nekem?

– Magának, utána sürgősen kérje vissza a könyveit, amiket az iskola év elején kölcsönzött a gyereknek.

– Igenis! Cím? – forgattam jobbra-balra a borítékot. – Nem látok rajta címet, igazgató úr.

– Nézze, az az igazság, hogy nem tudjuk, hova költözött – simogatta meg az állát az igazgató. – De majd… hm… maga kinyomozza. Ajánlom, menjen ki a telepre, és kérdezzen meg egy-két szomszédot, mert a könyvekre mindenképp szükségünk van.

Nem ellenkeztem, kimentem. Takarító már voltam, mellette kertész, levélhordó, nép- és állatszámláló… Miért ne lehetnék hát nyomozó is, ha ettől függ, jövőre munkanélküli leszek vagy tanító.

A szomszédok semmit sem tudtak a családról. Talán a Veréb utcába költöztek. Elslattyogtam a Veréb utcába.

– Varga? Nem ismerjük – rázták meg sorban a Veréb utcaiak a fejüket. – De ott van a sarkon túl a Corvin köz, ahol lakik néhány üstfoltozó. Nincs kizárva, hogy ők ismerik.

Ráhibáztak, ismerték, meg is mondták ízibe, hol keressük őkelmét: a Czinka Panna-i telepen. Na, helyben vagyunk: ugyanoda küldenek, ahonnan elindítottam a nyomozást.

– Én tudom, hol lakik – sajnált meg végül Gianni, a híres énekesről elnevezett tanulóm.

– Hol?

– Avram Iancu 60.

– Rendes csávó vagy! – nyomtam fejére egy barackot. – Miért nem mondtad hamarabb?

– Ő a barátom.

– Értem, és… köszönöm. Ne félj, nem fogom bántani.

– De maga a tanítóm – tette hozzá csöndesen –, ezért, ha a tanító bácsi rám hallgat, inkább elfelejti azokat a könyveket.

– Miért, eladták?

– Mert…

Nem folytatta, csak vállat vont, és otthagyott.

A füles helyes volt: végre megtaláltam a madárkát! Épp az udvaron focizott, amikor észrevett.

– Daj, daj![95] Gyere ki! Itt a tanító úr!

A házból, mint egy nyíl suhant ki egy mezítlábas, csapzott hajú anyuka.

– Maga az? Mit akar a fiamtól?

– Tőle semmit! Hoztam az iskolától egy levelet.

– Már semmi közünk magukhoz. Elköltöztünk, nem látja?

– De, látom. Azért csak vegye el, és írja alá, hogy átvette!

– Írja alá maga! Nem tudok én írni, mit képzel!

– Akkor talán a Varga úr.

– Nincs itthon. Nyaral, ha éppen tudni akarja.

Más szóval becsukták – a Czinka Panna-i zsargonban. Aláírtam én, aztán kértem a könyveket. Persze hiába, állítólag elkallódtak valahol.

– Hát keressék meg! Segítsek? – indultam volna befelé.

– Hé! Álljon már meg, a szentségit! – emelte fel a hangját az anyuka. – Mégis mit gondol, megengedtem magának, hogy bemenjen?

– Mit kiabál maga ezzel a szegény asszonnyal? – bukkant elő hirtelen egy összeszabdalt arcú atyafi.

– Én kiabálok? Már bocsánat, de…

– Verd ki a fogait! Ki akar bennünket rabolni – köpött az asszony gyűlölködve az arcomba.

– Ne bántsátok! – állt eléjük váratlanul a kis Varga. – Nem csinált semmit a tanító úr!

– Kedves emberek! – töröltem le az undorító váladékot. – Tanulhatsz tőlük, kis Varga.

– Mi? – meredt rám a sebhelyes arcú. – Na, tűnés, még mielőtt kiheréllek!

Alkonyodott. Az égen fekete felhők gomolyogtak.

– Alá' szolgája! Örülök, hogy találkoztunk.

Hirtelen megdördült az ég, s a következő pillanatban hatalmas eső zúdult a városra.

– Gennyláda! – lökött búcsúzásul egy tócsába, s behúzott vállal inalt fedél alá.

Utána a kölyök meg a csapzott hajú anyuka. Sziszegve, ruhámat tisztogatva kecmeregtem ki a tócsából, s amint felnéztem, ismét a Varga-gyerek állt előttem.

– Itt vannak a tankönyvek! Üdvözlöm Giannit és a tanító néniket.

Epilógus

Soha sem láttam viszont, s nem sokkal ezután magam is odébbálltam egy… alma materrel. Aztán ismét elsuhant egy esztendő, melynek végén újfent szerződés, azaz kenyér nélkül maradtam. Hacsak a Czinka Pannán… Tényleg! – ütöttem a fejemre. Nem elit iskola, de ha nincsen ló, a szamár is megteszi.

---

[95] Anya. (cig.)

– Czinka Panna? Hol van az már! – ingatta meg a fejét a vezér helyettese, egy egérképű tanfelügyelő. – Most mindenki egy iskolában tanul: román, magyar, cigány, elvégre nincs közöttük különbség, ugye?

– Jogilag nincs, amúgy ön is nagyon jól tudja…

– Tudom, de mint szeretett elnökünk, Ceauşescu elvtárs kiemelte…

– A cigányságot fel kell emelni.

– Erről van szó. Katedra pedig nincs, úgyhogy ha megbocsát…

Nem foglalkozott többé velem, mintha ott sem lettem volna. Tett-vett, intézkedett, mert egy tanfelügyelő roppant elfoglalt hivatalnok ám.

Szóval Czinka Panna nincs többé. Azért hadd lássuk, jelenleg hogy néz ki! – baktattam el egykori Canossa járásom színhelyére. Szó se róla, szépen letarolták: gizgaz, rom, szemét itt-ott egy két kalibával, amit nyilván később tákolhattak oda nosztalgiából.

– Jó napot, tanító úr! – rezzentett fel emlékeimből egy nagy hasú extelepes.

– Nini, a Czinka Panna-i cigányvajda!

– Nem is olyan rég, még itt volt az otthonunk – merengett el a vajda is. – Nem szebb, mint az új, azért csak ez volt az igazi. Tudja, én itt születtem – tette hozzá magyarázóan. – Hanem maga, tanító úr, szépen cserbenhagyta a romákat.

– Én? Mikor?

– Hát a tavaly, amikor hiába vártuk, hogy visszajöjjön.

– Tanítani? Ne vicceljen! Sze nem szívelnek maguk engem, Rostás úr.

– Dehogynem! – nézett nagyot az elöljáró. – Még most is, egy év múltán is a legjobb tanítóként emlegetik a negyedben. Maga, igen, maga volt nekünk a legjobb barátunk. Az egyetlen tanító, aki együtt bokázott a purdékkal! Most hol tanít? Remélem, maga sem felejtett még el bennünket.

Meghatódtam. Nem is sejtettem, hogy ilyen jó szívvel emlékeznek rám a cigányok.

– Egyelőre nyaralok. Nincs munka, katedra, ahogy a tanítok szokták mondani.

– De hisz ez nagyszerű! – örvendett meg a hírnek a jó vajda. – Akkor legyen újra a mi tanítónk.

– Kár a gőzért! Sajnos nem lehet, ha egyszer tényleg nincs munka.

A vajda elgondolkozott.

– Mindent lehet, ha akarjuk, ezért ismét megkérdezem: visszajönne hozzánk, tanár úr? – nézett a szemembe komolyan.

– A Czinka Panna-i tanítók…?

– Ugyanazok, ha erre kíváncsi.

– És a direktor? Még mindig ő igazgatja az iskolát?

– Nem, leváltották. Most egy asszony a nagyfőnök.

– Ebben az esetben… Igen, visszamennék, ha… lehetne.

– Köszönöm! Ezt akartam hallani. Viszontlátásra! – fogott kezet velem boldogan. – Adja be a kérvényét, a többit meg bízza Rostás vajdára.

Egy teljes napig haboztam, kilincseljek-e ismét a vezérnél. Végül úgy döntöttem, lesz, ami lesz, utoljára mégis megpróbálom, aztán… Aztán nincs kizárva, hogy örökre hátat fordítok ennek a pályának, merthogy elutasít, az szinte száz százalék.

Tévedtem, hála Rostás vajdának, aki kerek perec kijelentette: fogadjanak vissza, különben egyetlen rajkót sem küldenek a suliba.

– Éljenek a Czinka Panna-i tanítók! – rikkantotta el magát a tanévnyitón szorongó szülők közt. – Na, mit mondtam? Ugye, hogy mindent lehet, ha nagyon akarjuk – súgta később a fülembe, azzal átnyújtott egy csokor gerberát.

Igazad volt, kedves, nagy hasú barátom. És ezt most, húsz év múltán sem látom másképpen.

Csak a cigányasszony köpete ne égne még mindig az arcomon.

2.

Itt, ebben a külvárosi iskolában tanított dr. Indig Ottó, a későbbi irodalomtörténész, színikritikus, lapalapító és egyetemi tanár. Testes, nagy tudású, 40 év körüli ember volt. Egy időben ő vezette az iskolai Învăţământul politic-ot (politikai szemináriumot). Ez, ugye már mond valamit, de hadd ne kommentáljam.

– Hogy én itt tanítok, érthető: se protekcióm, se egyetemi diplomám. Csupán az nem fér a fejembe, mit keres maga bölcsészdoktor létére egy ilyen istenverte lakótelepi suliban – kérdeztem tőle egyszer fejcsóválva.

– Nekem megfelel. Itt viszonylag nyugodt életem van. Senki sem hajt, mérsékeltek a követelmények, elismerik a munkámat… Szerintem már ezért is érdemes itt maradni.

– Igen, igen, de a cigányok…

– Én velük is kijövök. Minden attól függ, mennyire vagyunk rugalmasak, hány és milyen-szemszögből nézzük a dolgokat. Próbálja ki, és meglátja, mindjárt maga is nyugodtabban fog aludni.

– Nagyon zavarnék, ha valamelyik nap felolvasnám önnek egy-két elbeszélésem, novellám?

– Maga novellákat is ír? Hova, mert én eddig csak a cikkeit olvastam?

– Egyelőre csak a fióknak, mert a szerkesztők… Eh, hagyjuk, nem téma! – legyintettem keserűen. – De önben megbízom, végül is ön igazi szakértő, aki egyből meglátja, amit tíz redaktor sem vesz észre.

– Gondolja?

– Remélem.

– Hát kedves kolléga, nagyon megtisztel, de ki kell ábrándítsam, mert én irodalomtörténész vagyok, nem kritikus.

– És ez olyan nagy különbség?

– Eléggé, de ha ragaszkodik hozzá, és egy irodalomtörténész szerény meglátása is érdekli, keressen fel… Mikor is? Szombaton délelőtt tíz órakor. Tudja, hol lakom?

– Tudom.

– Rendben. Akkor várom szombat délelőtt. De ismétlem: nincs kizárva, hogy én sem mondhatok többet, mint akármelyik folyóirat-szerkesztő.

Valóban nem mondott többet. Legfeljebb jobbat, de nekem akkor ennyi is elég volt. Még felkerestem párszor, és nem zavartam többé, hiszen sosem írtam annyit, hogy lett volna mit megmutatnom a mesternek. De ha tőlem nem is olvashatott, elolvastam én tőle, köztük a ***Czinka Pannát elnyelte a város*** kitűnő opusát. Ebből idézek néhány szemelvényt mintegy kiegészítésként a *Cigányok között* fejezethez.

Dr. Indig Ottó

Várad-velencei tanári évtizedeimet mindvégig meghatározta a közeli cigánytelep, a Czinka Panna jelenléte. 1960 táján oda koncentrálódott Nagyvárad cigányságának zöme. Az Olajgyár és az IRTA gépkocsiparkjának kerítése határolta a cigánytelep százméternyi egyenes utcasorát, majd derékszögű jobbra kanyarral a 4. számú fatelep (első munkahelyem) határvonaláig „épültek” a putrik.

Az egyenessel szemben a hozzánk később csatolt I–IV. osztályos két tantermes elemi iskola állt, de kerítését akkor már rég széthordták a tüzelőhiányban sínylődő purdék. A három intézményt hiába védte magas kerítés a hívatlan látogatóktól, onnan minden elmozdítható előbb-utóbb el is mozdult, és nyoma veszett az alig védett, gyakorlatilag értéktelen dolgoknak. A hivatalból tett feljelentéseket a rendőrség gyorsan kivizsgálta, de a tetteseket sohasem tudták előállítani. A rend bátor őrei ugyanis még párosával is inkább elkerülték ezt a számukra ellenséges fertályt.

A kedves olvasó, aki talán csak hírből ismerte ezt a negyedet, elképzelni sem tudja azt a nyomort, ami erre uralkodott. A viskók az alig 8-10 méter széles „utca” két oldalán rogyadoztak, esős időben a köztük lévő sártengeren át még kocsival is nehéz volt haladni. Erről a fatelep fuvarosai mesélhetnének többet. No meg arról is, hogy a fával és szénnel megrakott támlásszekerek a cigánytelepet átszelő útjuk során mindig szegényebbek lettek néhány hasábbal vagy néhány kilónyi szénnel. A purdék rendszeresen „megvámolták" a szállítmányokat.

A vályogból és építési törmelékekből összetákolt házakba csak jobb esetben engedett fényt (és levegőt) aprócska ablak. A hézagos, mindenfajta lécből összeszegezett ajtók nyáron a meleget, télen a hideget engedték be az egyszobás „lakosztályba”. Csak az „igényesebb” családok háza mellett emeltek budit, a rajkók tették, amit szüleiktől láttak, és a ház mögött keskeny sávban végezték el szükségüket. Az összkomfort fogalma itt ismeretlen volt. Az egyetlen lakóhelyiség egyben volt hálószoba, nappali, konyha és vendégszoba! Négy-öt fekvőhely, aprócska asztal és jó esetben vaskályha volt a berendezés. A fűrészporral fűtött dobkályhákat inkább kedvelték, az ehhez szükséges fűtőanyagot az öcsém vezette fatelepről könyörögték ki.

Székekből is akadt otthonaikban egy vagy kettő, de nem ez volt a jellemző. Ha beléptünk – és ez a nebulók iskolába terelése miatt elkerülhetetlen volt –, förtelmes bűz fogadott. Velük nevelkedtek a kutyakölykök, ha volt egy-két szárnyas jószáguk, télen azt is bent tartották, sőt még arra is emlékszem, hogy malac röfögött az ajtóhoz kötve!

Egy-egy cigányviskóban két-három nemzedék élt együtt. A rossz táplálkozás és ápolatlanság miatt a 35-40 évesek már lerobbant öregeknek tűntek, s a roma szokások következtében unokák és dédunokák nyüzsögtek mellettük. A felnőttek „családi élete” a szűkebb közösség nyilvánossága előtt zajlott, cigány nebulóink szexuális felvilágosultsága ezért feleslegessé tette az ilyen irányú osztályfőnöki nevelést.

A lányok roma hagyományok szerint már 12–14 évesen összeálltak valamelyik szinte hasonló korú fiúval, s mert a terhesség elleni védekezés fogalmát nem ismerték, tizenévesen szülték első, majd következő gyermekeiket. Nem volt ritka a 15-16 esztendős családapa, mellette a 14 éves feleség, s ez a pár alig másfél évtized múlva már az unokáit istápolhatta. Tessék csak tovább számolni: úgy 42–45 évesen már a dédunokák is megszülettek, és az addigi nyomor hatványozódott.

Munkakönyves állása alig néhány roma férfinak volt. Utcaseprő, rakodómunkás, építkezéseken szakképzetlen segédmunkás – ez volt a legtöbb, amit egy egészséges és dolgozni szándékozó roma férfi elképzelhetett magának. De ebből a „dolgozni vágyó” kategóriából alig-alig akadt néhány. S ha vállalatoknál a káderosztályon jelentkeztek, még azok többségét is eltanácsolták. A cigánysággal szembeni előítéleteket még az úgynevezett sokoldalúan fejlett szocialista társadalom sem tudta kiküszöbölni…

Hogy akkor miből éltek? A szerencsésebbje alkalmi munkákat vállalt, és ha bevált, s nem volt ragadós a keze, akkor remélhette, hogy gyakrabban foglalkoztatják. A többség ócskázott, seftelt, színesfémeket, vasat, üveget gyűjtött, és állandó szállítója lett a DAC-nak, az újrahasznosítható anyagokat begyűjtő vállalatnak.

Ebből a kenyérkereseti forrásból a nők is kivették részüket, a gyerekhad pedig rendszerint magára maradt. A legkisebbekre a nagyobb lánykák vigyáztak, a fiúgyermekek pedig már 4-5 évesen apjuktól lesték el az élet tudományát. Iskolaköteles kortól pedig a Czinka Pannán lévő elemi iskola padjaiba kerültek.

A négyosztályos elemi két tantermében váltásban folyt a tanítás. Az összeírások szerinti létszám megengedte a négy külön osztály alakítását, de a tömeges hiányzások miatt gyakran még egy osztályra való sem gyűlt össze egy-egy tanítási napon. A tanítónők tehát első feladatként ébresztették és „begyűjtötték” kis tanítványaikat. Az esetek többségében „segítőkész” szülőkre találtak, akik a pedagógus láttán tettetett szigorral zavarták iskolába a lurkókat, de jócskán akadt arra is példa, hogy nem nyitottak ajtót a tanítónőknek vagy elzavarták őket. „Terelő munkájukat” a Czinka Panna-telepi iskolaszolga, Lakatos Sándor könnyítette meg. Közéjük tartozott, munkakönyves állása miatt respektálták. Fiait tisztán öltöztette, példaként járatta iskolába, segítségére mindig lehetett számítani.

Ingyenes tankönyveket az állam adott, de a táskát, a füzeteket és íróeszközöket a szülőknek kellett volna beszerezniük. Néhány család eleget tett ennek az elvárásnak, de a cigányiskola kisdiákjainak zöme minden segédeszköz nélkül ült a padokba. Az élelmes tanítónők a felső (V–VII. osztályos) tagozatról kaptak segítséget, a régi dolgozatfüzetek üres lapjait varrták össze és osztották ki. Hogy a tankönyveket, füzeteket, ceruzákat ne veszítsék el, tanítás után a szekrénybe zárták, és másnap reggel osztották ki a kis tulajdonosaiknak. Otthon úgysem tanultak, házi feladatokról szó sem lehetett.

A betűvetés és a számolás alapműveleteit előbb-utóbb megtanulták a gyermekek, ha nem egy, akkor két év alatt járták ki az osztályt, amíg a törvény megengedte. Ugyanis a nagyokosok a minisztériumban kitalálták, hogy nincs többet osztályismétlés! A megyénél pedig, hogy végrehajtsák az utasításokat, még rátettek egy lapáttal az intézkedésre, és a pótvizsgára buktatást is csak rendkívüli esetekben vették tudomásul.

Mit is tehetett volna a szegény tanítónő? Hogy elkerülje a kellemetlenségeket, már a jelenlétért átmenő osztályzatot adott (!), s évharmadok végén az ötöst mindenki „kiérdemelte”. Ennek pedig az lett a következménye, hogy az V. osztályba félanalfabéták vagy teljesen írástudatlanok is kötelező módon bekerültek!

Most kezdődött a tanárok igazi megpróbáltatása. Az V–VII. osztályokba ugyanis a vasúti sorompón túli körzet és a Tokaji-telep minden IV. osztályt végzett magyar iskolaköteles tanulója bekerült, s a szülők csak kénytelen-kelletlen vették tudomásul, hogy a cigányokkal együtt járnak gyermekeik. Bár igyekeztünk mindenfajta megkülönböztetést kerülni, őket külön padokba kellett ültetni, már csak azért is, mert a kevés kivételtől eltekintve, tetvesen, mosdatlanul, koszos ruhában jöttek (ha jöttek!) iskolába. Eleinte hetenként háromszor, majd ritkábban az iskolai egészségügyi nővér végzett kötelező ellenőrzéseket. Ahol serkét vagy tetűt talált, ott ellenszerekkel tisztított, fertőtlenített, de a legjobbnak a petróleumos kezelés bizonyult. Ha már az sem segített, a fiúkat kopaszra nyíratták, a lányokat pedig rövid hajviseletre kötelezték.

A szülők, hogy elkerüljék a nyilvános megszégyenítést, a „petrol-kúrát” már otthon alkalmazták, és reggelente a gyér cigányjelenlét ellenére is olyan „illatfelhő” fogadta a tanárt, mintha egy olajsejkség szondaerdejébe tévedt volna.

Minden kényszerítés, a szinte biztos év végi átmenő bizonyítvány ellenére, az V. osztályba bekerülő cigánygyermekek zöme nem jutott el a végzős VII.-ig, később a kötelező VIII. osztályig. Az 1. számú általánosban töltött két évtizedem alatt több osztályt vezettem végig, de az induló 10-15 cigányból három-négynél több egyikben sem végezte el az általános iskolai VII. osztályt.

Nagy volt a lemorzsolódás. A nagyobbacska lányok „férjhez mentek", összeálltak valamelyik suhanccal, eszük nem a tanuláson járt, de arra is volt példa, hogy 12-13 évesen teherbe estek, és nem engedhettük őket az osztályközösségbe. A fiúk pedig elcsavarogtak, bandákba verődtek, néha a körzeti rendőr nyomozott egyikük-másikuk után, és többen, ha reggel el is indultak, az iskolába már nem érkeztek meg. Apropó, rendőrség: állandó ellenőrzéseiknek egyik oka a romák közti bűnözők magas aránya volt. Alig akadt a Czinka Pannán olyan család, amelynek valamelyik tagja már ne ült volna börtönben vagy nem éppen akkor töltötte büntetését.

A következetesség elvét a cigány és magyar „vegyes” osztályokban nem lehetett érvényesíteni. A tanítás színvonala is csökkent, hiszen a hátrányosabb helyzetű roma készületlenül érkezett, házi feladatait nem végezte el, vagy – és ez volt a jobbik eset – lemásolta, a magyarázatokat nem tudta követni. Igazságtalannak éreztem magamat, amikor a románok ötöst adtam olyan harapófogóval kigyötört válaszra vagy a szájába adott feleletre, melyet magyar társai esetében hármassal vagy négyessel jutalmaztam.

Lényegében csak azok a romák ismételtek osztályt, akiknek az ábrázatját sem láttuk évharmadokon át. Ugyanis a beiskolázás kötelező volt (!), a beiskolázatlanok magas száma miatt az igazgatóságot vonták felelősségre, és ezért inkább engedték, hogy mulasztásaik ellenére zárjuk le és buktassuk meg azokat a romákat, akik csak hírből tudtak az iskoláról…

Egy minden tekintetben képmutató rendszer a tanügyre is érvényes „szellemiségének" elvárásaival nyomta rá bélyegét itt a tanításra.

A túlzott szigorúsággal, a kicsikart „tekintéllyel” semmit sem lehetett velük elérni. A büntetéseket közönnyel vették tudomásul, de az apró dicséretért is hálásak voltak. Kevés pedagógus találta meg a feléjük vezető utat. Természetrajz-tanárnőnk, Roşescuné Hubay Erzsike (Hubay Miklós, a kiváló drámaíró nővére) jóságos igyekezete ellenére is kudarcot vallott velük, engedékenységével visszaéltek, néha sírva jött ki osztályából. Kezdő fiatal történelemtanárunk sem boldogult velük. Még vele is előfordult, hogy tehetetlenül lépett ki az osztályteremből és igazgatói segítséggel tért vissza az órára! Legjobban Fehér László kollégánkat, a rajztanárt respektálták. Nem hazudtolta meg hírét (ifjúkorában katonatiszt volt), katonás fegyelmezettséget követelt meg, ha felemelte szavát, lapított az osztály. Amikor ő volt a soros a „terepmunkán” – értsd: az iskolába terelésben –, mindenki gyorsan szedte az irháját. Nekem sem volt sok bajom velük. Megértést tanúsítva, de a szigorúságot sem mellőzve a többiekkel egyenrangú félként kezeltem őket, és szüleikkel együtt értékelték ezt a hozzáállást.

Két iskolai tevékenységet azonban kedveltek a kis romák. Mindkettő osztályon kívül zajlott. A tornaórákat a kötelező gyakorlatok utáni labdajátékokért, elsősorban a fociért, melyet igazi futball-labdával és a hatalmas udvaron kialakított pályán, méretükre szabott kapuk között játszottak, és ha a csengetés esetleg félbeszakította a mérkőzéseket, órák után folytatódott a csata. Bár ezt a túlórázást nem nagyon kedvelte az iskola vezetősége, gyakran szemet hunyt felette. A másik szimpatizált aktivitást a gyakorlati órák jelentették. Város peremén húzódó iskolánkban mezőgazdasági gyakorlatot végeztek a tanulók, hatalmas zöldségeskertben tavasztól őszig minden munkafolyamatot maguk végeztek, s a termés betakarítása is feladataik közé tartozott. A kertben számos gyümölcsfa volt, ezeket a tantárgy „őskorában” Fehér Laci ültette és gondozta, finom almafajták, köztük a legjobban termő golden, feketeribizli-bokrok, egy-két cseresznyefa és körtefa, különösen a „szezonban", a diákok részéről megkülönböztetett figyelemnek örvendett. Az vessen rájuk követ, ki gyermekkorában alkalomadtán nem tévelyedett ilyen csínytevésekre…

Az iskolavezetés, hogy mentse, ami menthető, hiszen a mezőgazdasági gyakorlat értékesítési terv teljesítését is megkövetelte (!), gyümölcsszezon idején éjjeliőröket alkalmazott, több-kevesebb sikerrel. Amit végül sikerült betakarítani és leszedni, abból a tantestület kedvezményes áron vásárolhatott, a többit is a környéken értékesítették. A magyar tagozaton a mezőgazdasági gyakorlat óráit Hubay Erzsike vezette. Itt már jobban boldogult a romákkal, akik ugyan hazulról hozott beidegződéssel a fizikai munkát nemigen kedvelték, de inkább választották a tankönyv és a feleltetések helyett.

Az előzőkben felvázolt állapotok hosszú-hosszú évekre jellemző módon állandósultak.

A Czinka Panna-telep azonban lebontásra ítéltetett! A városvezetés rábólintott a telepet körbezáró vállalatok területfejlesztési igényére, a telep velencei állomással határos hátsó részére átköltöztették a Combustibil tűzifa- és szénlerakatát, és ezzel egy időben a Gutenberg utca tájékán két cigányblokk építése kezdődött meg.

A város vezetői és a rendőrség változtatásokat indokló érvelései között az is szerepelt, hogy meg akarják szüntetni a bűnözés melegágyát, ezért bontják le a nyomornegyedet. Szó, ami szó, a statisztikai adatok őket igazolták. A telep cigánysága közül minden harmadik-negyedik felnőtt korú polgár büntetett előéletű volt, vagy éppen kiszabott hónapjait, éveit töltötte börtönben, s a fiatalkorúak között is sokan kerültek szembe a törvénnyel. A társadalomba való beilleszkedés jelszavával is érveltek, de ennek ellentmondott a gettó jellegű tömbházi cigányközösség erőltetett létrehozása.

Esztendő múlva költöztek be oda az első lakók. A kis komfort nélküli lakásokba ismét két-három generáció zsúfolódott be, és a civilizált körülmények számukra szokatlan környezetét régi szokásaikkal tették förtelmessé. Eldugultak a toalettek, a kitört ablaküvegeket nem pótolták, a víz- és villanyáram-szolgáltatás ellenértékét nem fizették ki, és a szűk térbe egymás mellé szorított családok között gyakoriak voltak a tettlegességbe torkolló veszekedések. Amikor a villanyórákat kikapcsolta az illetékes intézmény, utcai vezetékről lopták az áramot. Azzal főztek, melegítettek, hatalmas veszteséget okozva az Elektromossági Vállalatnak. Az életveszélyes improvizációknak néhány áramütéses áldozatuk is volt, de ez nem riasztotta el e cigánygettó lakóit a további áramszükségletek megszerzésének illegális gyakorlatától. Tehették, mert oda bizony sem ellenőr, sem rendőr nem merészkedett be. Az első inspektorokat hangoskodással, életveszélyes fenyegetésekkel űzték el és élték „társadalom a társadalmon belüli" megszokott életüket.

A Czinka Panna viskóit pedig buldózerekkel tették a földdel egyenlővé. Várad e szégyenfoltja eltűnt a nemzetközi műúton haladó idegen forgalom szeme elől, de a lényeges romaproblémák nem oldódtak meg.

A Czinka Panna-i cigánytelep régen és napjainkban

Másodszor is megnősülök

Várad-velencei tanítóskodásom idején ismerkedtem meg Szécsi Emivel. Vele kapcsolatos élményeimet a ***Nősülök*** című elbeszélés tartalmazza:

Emília

Úgy termetre hasonlított Editre. Vékony volt és kék szemű, de távolról sem olyan nagysága, aki reggeltől estig ugráltat: csinálj kávét, üdítőt, pucold ki a cipőmet…! Ő kizárólag azt kérte, hogy ne csak étkezés előtt mossam meg a praclimat. Meg is mostam serényen: reggel, délben, este, bármikor, valahányszor felhangzott: ejnye-bejnye, ifjúúr, nem felejtett el valamit? Ez volt a bogara, és én teljesítettem a kérését. Ezek után még mondja valaki, hogy a „történelem" nem ismétli meg önmagát! Tudniillik Edittel is hajszálra így jártam: kivakart egy albérletnek nevezett odúból, utána elvárta, hogy még a lábát is megcsókoljam hálából.

Egyszer meglátogatott a sógora. Még jóformán be sem mutatták, a felesége már meg is kérdezte: ejnye-bejnye, ifjúúr, nem felejtett el valamit? Világos: ez itt amolyan családi hagyomány! Ettől kezdve már kettesben inaltunk tisztálkodni a mosdóba. Egyébiránt a becses nővér is ugyanúgy egzecíroztatta a gömbölyded, pöttöm oktatót, mint nemrégiben engem a micskei óvónő.

– Rabiátus egy nőszemély! – futott ki a számon, miután többször is leugrottak hozzánk Udvarhelyről üdülni. – Hogy bírjátok ki mellette?

– Miért lenne rabiátus, hiszen ő se kíván egyebet, mint amit minden feleség elvár a férjétől – állt ki mellette Emike, amiből egyből láttam hány óra.

Ez a mániákus leányzó istenítette a nővérét. Nem is beszélt soha másról csak róla, no meg a családról: a Buba így, a Buba úgy, a férje azt mondta, apám, anyám ezt mondta… Más nem érdekelte: se a munkám, se az érdeklődési köröm, igen, jóformán semmi sem, ami engem foglalkoztatott. Nem kommentáltam, hallgattam, amíg utánozni nem kezdte a nővérét.

– Ebből baj lesz, angyalom. Buba még hagyján, mint gimnáziumi tanárnő, nyilván megszokta, hogy ugráltassa a kölyköket. Csakhogy te nem vagy tanárnő, másrészt nem is voltál ilyen mostanig. Azt javaslom, fogjátok vissza magatok, különben itt hagylak benneteket egymásnak – próbáltam ráijeszteni a nagycsecsű székely leányra.

– Kérlek, ahogy kívánod. Talán jobb is így, mert már Buba is megmondta, hogy kompromittálsz bennünket. Ez az albérlet nem egészen tiszta ügy, úgyhogy akkor tényleg jobb, ha felszeded a sátorfád – jelentette ki keserűn. – Persze minden másképp lenne, ha…

Kiszaladt a szobából.

– Hé, gyere vissza! Most mit hisztizel?

Akkor még nem kapcsoltam, aztán erre is fény derült: egyikük sem bírta lenyelni, amiért másfél esztendő után sem kértem meg Emi patyolattiszta kacsóját. Engem nem zavart, de ha őket ennyire ingerli, itt az idő, hogy eldöntsem: eltűnök vagy elválok. Oké, elemezzük a helyzetet! Mint szexpartner, eddig Emi bizonyult a legjobbnak. Azok a dudák…! Már a kezdet kezdetén levettek a lábamról. A lakása is megjárja: összkomfortos garzon egy kilencemeletes háztömbben. A rokonokkal ugyan össze- összeakad a bajuszunk, de idővel majd pontra teszem én ezt a famíliát. Konklúzió: miután a Maja-ügy amúgy is halódik, ajánlatos végre elvágni az utolsó fonalat. Így is tettem, mély lélegzetet vettem, és elvágtam. Agyő, Maja, Egi, Anikó! Többé ne várjatok, már ha egyáltalán vártatok. A piszkos kezű csavargó immár haza érkezett.

Nagy, született Szécsi Emília csak úgy repesett az örömtől, s még azt is elnézte, hogy kiutasítottam Bubát a lakásból. Alig múlt el két hét, csöngetnek az ajtómon. Ki volt más, mint Buba meg a férje természetesen.

2. feleségem és én

– Uram Jézus, bocsásd meg a bűneim! – bámultam a két vendégre, és kimenekültem az utcára.

Sétáltam vagy két órát folyton azon rágódva mi a fészkes fene készül itt ellenem? Megnősülök, beilleszkedem, erre mi történik? A szolidnak hitt hitvesből egyre rabiátusabb asszony lesz. Buba kettő mondhatnám, azzal az apró különbséggel, hogy így sem lett belőle karmester. Talán épp ez emésztette, piszkálta, nem szólva Bubáról, aki ugyancsak nem bírt betörni. És most, íme, megint itt vannak, habár legutóbb még azzal búcsúztunk, akkor lássanak, amikor a hátuk közepét. Rossz előérzettől gyötörve kullogtam vissza a 9. emeleti garzonba. Becsöngetek. Semmi mozgás odabent. Elmentek volna, vagy nem hallják? Újabb dörömbölés, csöngetés, mire kappanhangon kikiált a sógorom:

– Ki-ki vagy zárva! Me-menj innen, és ne lármázz!

– Mi? De hisz itt lakom. Én és nem ti, az anyátok jó reggelit! – lepett el a hideg verejték. – Ezek megőrültek!

– Törje be az ajtót, elvégre a maga lakása! – biztattak a folyósóra szivárgó szomszédok, akik nem tudták elképzelni, mi ez a ribillió idekint.

– Kinyitjátok az ajtót, vagy betörjem?

– Azt szeretném én látni! – rikácsolta az udvarhelyi tanárnő. – Ezt a garzont mi vettük, a húgom, én meg az öregapám. Neked semmi részed benne, úgyhogy sipirc, mert kihívjuk a milíciát[96]*. Mukkanj már meg te is, ne légy olyan málé! – hergelte fel a férjét is.*

– Ha-hallottad, mit mondott? Si-sipirc!

Hát itt nagyobb a baj, mint gondoltam! Tudtam, hogy gyűlölnek, és Emike sem a régi már, de ami itt folyik, az minden képzeletet felülmúl.

– Emi, kérlek, gondolkozz! – hánytam fittyet reájuk. – Ez az ügy magánügy, mi szükség van erre az ingyen cirkuszra?

Még csak nem is válaszolt. Talán befogták a száját, vagy megijedt? Erre betörtem az ajtót, s mint egy tank robbantam közéjük.

– Jézus, Mária, Szent József! – sikoltott fel a pöttöm tanár még aprócskább hitvese. – Tolvaj! Gyilkos! Telefonálj gyorsan a milíciára!

A sógorom egy pillanatra megdermedt, majd összeszedvén magát betuszkolt bennünket a szobába.

– Megállj, te vakondok, kikaparom a szemedet! – vetette magát rám a harcias menyecske.

– Hozzám ne nyúlj, mert megjárod! – penderítettem el magamtól.

– Csihadj már le, az istenért! – fogta le Szabolcs, amikor újra rám akart rontani. – Te pedig menj a pokolba! – keményedett meg lassacskán. – Egyébként közöljük, hogy Emike beadta ellened a válópert.

– Micsoda? De hiszen nemrég esküdtünk! – pislantottam hitetlenül a sógorra. – Emike, igaz ez? Tőled akarom hallani.

– Igen, beadtam – rebegte megvonagló ajakkal. – Csalódtam benned, elmehetsz.

Nem firtattam tovább, tudomásul vettem a döntését. Viszont megmakacsoltam magam, és maradtam. Elvégre jogom volt hozzá, sőt, kötelességem, különben hűtlen elhagyással vádolnak. Beköltöztem hát a konyhába, és számolgattam a napokat, mikor pucolnak haza a sógorék. Eltelt egy hét, kettő, majd megérkezett az anyósom, akit aztán az apósom váltott fel. Így ment ez egész a válás kimondásának napjáig. Az ítélet után megkérdezte Emit a bírónő.

– Csak úgy peren kívül kérdezem, ezért ne is válaszoljon rá, ha nem akar. Ön két teljes éven át együtt él egy férfival, végül hozzámegy, hogy két héttel utána válópert indítson ellene. Állítólag csalódott a férjében, más szóval félreismerte az alperest. Érdekes, röpke két hét alatt, ha viszont előbb is, miért ment hozzá, jóasszony?

A tapasztalt bírónő ugyancsak rátapintott a lényegre, de miután Emi nem felelt, én is adós maradok ezzel a válasszal.

---

[96] A Szocialista Román Köztársaság rendőrsége.

A bírói végzés után természetesen azonnal el kellett hagynom Emi Oneşti utcai lakását. Hányatatásaim sora tehát kezdődött megint elölről, amiben az volt a legszomorúbb, hogy se anyám, se apám, se az édes otthon melege nem védett meg senkitől. Még ügyvédem sem volt, amikor elváltam, illetve én magam képviseltem a saját ügyemet. Nem is sikertelenül, mert a válást, bárhogy ügyeskedett is Emi ügyvédje, mindkettőnk hibájából mondták ki. Ehhez nyilván szükség volt némi jogismeretre, amit úgy oldottam meg, hogy beültem a városi könyvtárba, és reggeltől estig jegyzeteltem, magoltam a válásra vonatkozó paragrafusokat.

– Maga nagyon fifikus – állapította meg elismerően egykori matektanárom, a März Feri. – Pont olyan srófra jár az esze, mint egy ügyvédnek. Minek akar tanulni, miután leérettségizik?

– Számtantanárnak.

Erre akkorát nevetett, hogy majd leesett a székéről, és utána, középiskolás korom óta először, nem buktattak meg többé matekból. Kedves März Feri, megjegyeztem a nevedet!

Szóval kezdődött minden elölről egy olyan városban, amihez alig fűzött valami. De remek lett volna, ha legalább Egivel megoszthattam volna a gondjaim. De hát mit kezdjek egy alig *öt éves gyerekkel*, aki ezenfelül még arra sem kíváncsi, hogy vagyok. Mennyivel másképp alakult volna az életem, ha édesapám nem hagyott volna minket a sorsunkra. Albi megőrült, én, nos, én még nem, de ha minden jól halad, nemsokára én is követem a példáját. Egyszer meglátogattuk Jancsival a két gyerekét Petrillán, hadd lássuk, velük mi a helyzet ilyen szempontból. Vittünk nekik csokit, cukorkát stb., és elbeszélgettünk az ikrekkel. Becsszó, egész normálisan válaszoltak, mindenekelőtt azonban úgy hasonlítottak Albira, mint egyik tojás a másikra. Ezt rögtön közöltük is a najmával, de ő továbbra is kötötte az ebet a karóhoz, mármint hogy Albinak semmi köze hozzájuk. Jelen pillanatban is ezt fújja ahelyett, hogy segítene a családon. Na ja, ez a mi nagymamánk! Nem is lenne Katonáné, ha másképp cselekedne. Albi meg ráhagyja, holott ha nincs a nagymama, szerintem nem is olyan biztos, hogy megtagadná az ikreket. Annál is inkább, mert épp a minap halt meg az édesanyjuk. A gyerekek így minden valószínűség szerint állami gondozásba kerülnek.

Íme, egy levél (pszichiáterek és grafológusok figyelmébe ajánlva) annak bizonyítékaként, hogyan fogalmaz egy szkizofrén.

Petroşani, 17. VII. 1975

Drága Pali

Leveledet megkapva, már nem tudom mitévő legyek, mert az egyikben azt írod, hogy a nőnek van egy régebbi férfije aki ragaszkodik hozzá stb. na ezt jó megértem mert erre vonatkózolag válaszoltam is legyen vele boldog, maradjon amellett nekem te is tudod mennyire nehezemre esik az a szó, hogy idézem szavaid: ne legyek igényes mert én előnytelen helyzetben vagyok s emellett még sok hányatott nehézségek is amik arra valnak, hogy kényszer megálást vezényeljek a teteim felet, mert kötelezetségeim hiányolják mind azt amire te kérsz ismeretségi utazást s udvarlást költségel bőven ajálsz.

Én nagyon jól tudod, hogy mennyire lennék képes ha már azonal a láthatatlanságból kitelne tőlem a bővelkedés tele áldózat kézséggel elfognám e szerencsének a fülét s többé ki nem engedném a kezem kőzűl ha mindez lehetséges marad részemre egy álom amely tóva száll, s nem tehetem mert nem vagyok abban a szerencsés helyzetben (kicsi jövedelem:)

Lehet ez is igaz félek a kóckázatoktól pld. érdekben való kőzeledés, halálosan sértő elkötelezetség még a kevés jővedelem hiánylása, válalás a fölösleges dolgokra, ráutalás a megnemengedettségekhez (szabadság elvesztése, gyermekcsinálás:) műveltség hiánya, egy kőzepes társaságban, szótlanság, egyszerűség lekicsinylése más dolgok felértékelése…… Tehát te is láthatod mennyire el vagyok maradva mindentől.

Most pedig térjek vissza a nőhöz:

Te minden soraidban hangsúlyozod azt fő a komolyság: hát öregem ez nekem egy kemény dió, mert ha tétóvázik, akkor nekem semmi értelme el menem odáig.
Ami a gyermekeket illeti nekem semmi közöm hozájúk, mert tudtommal nem a gyerekek azok akik ítélők, hanem az annyuk a lényeges. Tehát az esetleges félreértés engem illett nem őket.
Tehát várjál 23-án a 11[20] vónattal indulok.

Albert

P. S. Nagymamám megbizásából tudatom ha te is Edith is jónak tartja s kedve van szívesen látjuk. Nagymama elhatározta augusztus végér a menést.

Albert.

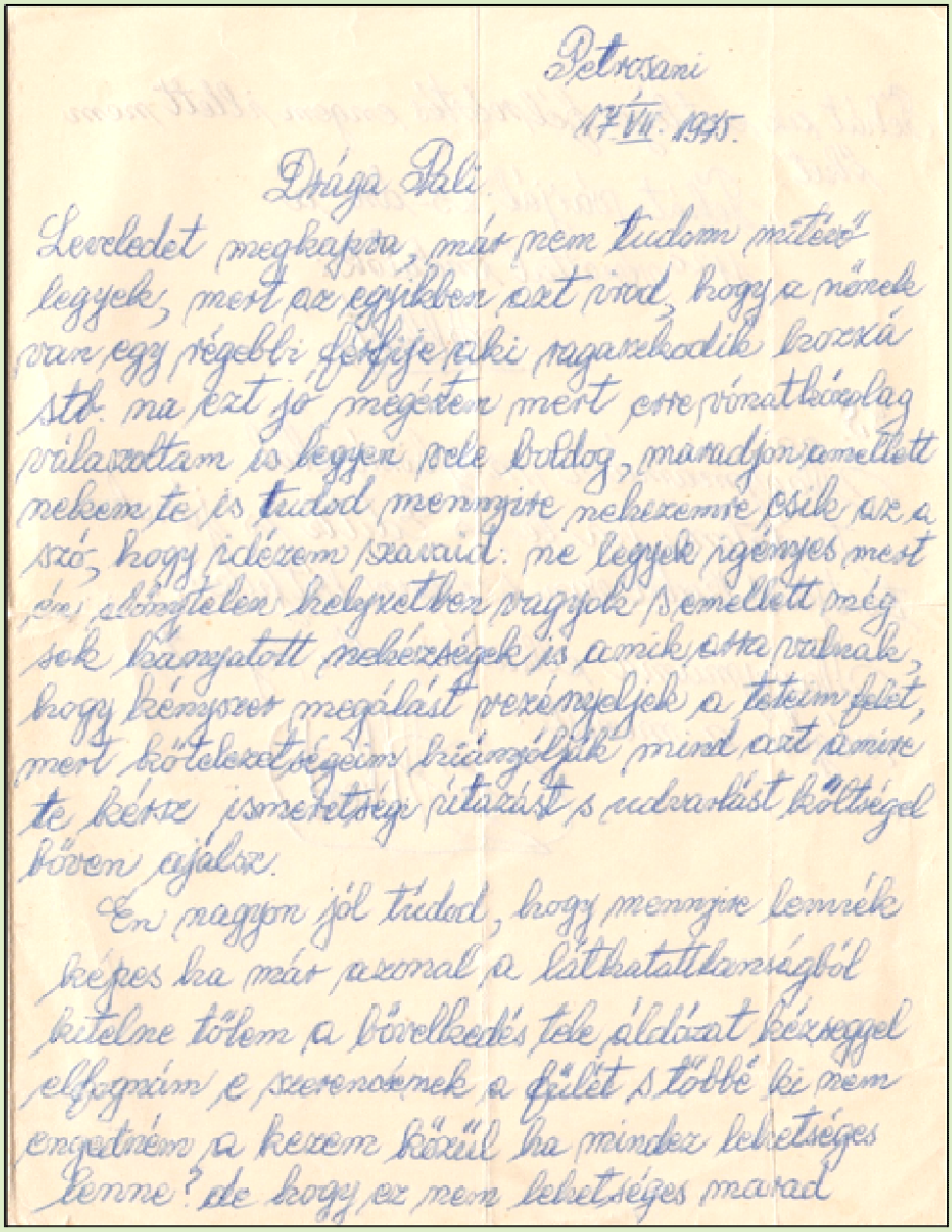

Petrozani
17 VII. 1935.

Drága Pali

Leveledet megkaptam, már nem tudom mitévő legyek, mert az egyikben azt irod, hogy a nőnek van egy régebbi férfije aki ragaszkodik hozzá stb. ma ezt jó megértem mert erre vónatkózólag válaszoltam is legyen vele boldog, maradjon amellett nekem te és tudod mennyire nehezemre esik az a szó, hogy idézem szavaid: ne legyek igényes mert én elöngtelen helyzetben vagyok s emellett még sok kanyatott nehézségek is amik erre vezetnek, hogy kénszer megálást vezényeljek a tetem felet, mert kötelezettségeim kiángolják mind azt amire te kérte ismeretségi utazást s udvarlást költségel bőven ajálva.

En nagyon jól tudod, hogy mennyire lemnék képes ha már azonal a látkatatlanságból kitelne tőlem a bőrelkedés tele áldozat kézseggel elfogám e szerencsének a fülét s többé ki nem engednám a kezem közül ha mindez lehetséges lenne? de hogy ez nem lehetséges marad

részemre egy álom amely tova száll s nem tehetem
mert nem vagyok abban a szerencsés helyzetben
(kicsi jövedelem:)
Lehet ez is igaz félek a kockázatoktól pld:
érdekben való közeledés, halálosan sértő
elkötelezettség meg a kevés jövedelem kiánylása,
vállalás a felösleges dolgokra, ráutalás a megnem-
engedettségekkez (szabadság elvesztése, gyermek-
csinálás:) műveltség hiánya, egy közepes társaságban,
szótlanság, egyszerűség lekicsinylése más dolgok
felértékelése..... Tehát te is láthatod mennyire
el vagyok maradva mindentől.
Most pedig térjek vissza a nőhöz:
Te minden soraidban hangsúlyozod azt fő a
komolyság: hát öregem ez nekem egy kemény
dió, mert ha tétovázik akkor nekem semmi
értelme el menem addig.
Imi a gyermekeket illeti nekem semmi közöm
hozájuk, mert tudtommal nem a gyerekek azok
akik ítélők, hanem az annyuk a lényeges.

Tehát az esetleges félreértés engem illett nem
őket. Tehát várjál 23-án a
11²⁰ vonattal indulok:

Albert

P.S.
Nagymamám megbizásából
tudatom ha te és Edith is jónak
tartja s kedve van szívesen látjuk:...
Nagymama elhatározta augusztus
végére a menést:

Albert

Az én házam az én váram

A váradi 1. számú általános iskolában tanítva tudomásomra jutott, hogy a váradi lakosok az új törvények értelmében bármilyen munkaadói igazolással bankhitelhez juthatnak. Nagyszerű! – ujjongtam fel a hír hallatán, ugyanis eddig csak az állandó munkahellyel rendelkező dolgozók kaptak hitelt az államtól. Annyira fellelkesedtem, hogy még aznap elszaladtam a bankba, felvettem a hitelt, és előjegyeztettem magamnak egy közeljövőben felépítendő tömbház egyik összkomfortos garzonját. Hogy mit jelentett ez nekem, meg sem próbálom leírni, bár néhányszor azért átfutott az agyamon, hogyan fizetem vissza kölcsönt, ha újfent katedra nélkül maradok. Eh, lesz, ami lesz. „A tett halála az okoskodás”[97] – hessegettem el sötét gondolataimat, és türelmetlenül vártam mikor épül fel a tömbházam.

Eltelt egy év. Közben megtudtam, hogy a Rogériusz-negyed elején lesz a leendő lakásom, később azt is, hányadik emeleten és apartmanba akarnak bedugni. A második évben már személyesen is el-elsétáltam Galbács patikussal a helyszínre, és bosszankodva néztem, hogyan piszmognak a munkások az egyes szinteken. Az én garzonom a 11. emeleten kapott helyett egy tágas játszótérre nyíló kilátással.

– Micsoda panoráma! – dicsérte meg a gyógyszerész úr a kilátást.

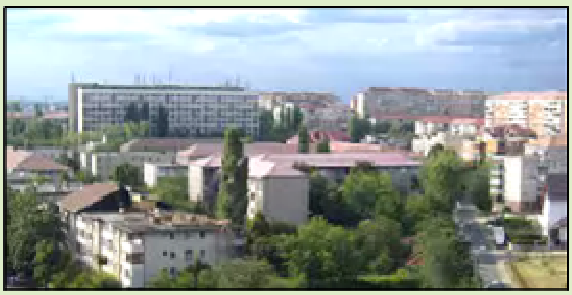

A Rogériusz-lakótelep

Csak engem fogott el valami baljóslatú előérzet a felszüremlő zaj hallatán. Kilesek a térre. Tele van gyerekkel. Az ők zsibongása jutott valamiféle furcsa akusztika folytán felerősödve idáig. Őrület! A volt apósom meg a Magyari szomszéd is a rádiójukkal, tévéjükkel borzolgatták az idegeim. És most tessék, még ki sem gyógyultam a fóbiámból, már bele is sodrottam egy másikba. Becsuktam az ablakot. Szinte semmi változás, legfeljebb egy fokkal gyengébb hangok tépdesték a fülemet. Ettől kezdve egyre ritkábban voltam kíváncsi, hogy halad az építkezés a Rogériusz-negyedben.

Feltételezem, hogy akik figyelemmel kísérték életem alakulását, már rég észrevették, miszerint ebben a regényben nem írói önmegvalósításnak, hanem sokkal inkább egy létküzdelemnek a tanúi. Hiába, nem mindenki Jack London, alias Eden Martin, aki egész nap egy mosodában mossa, vasalja a ruhákat, utána mégis marad annyi ereje, hogy remekebbnél remekebb novellákkal lepje meg a világot. Vagy Móra Ferenc: délelőtt múzeumigazgató, délután publicista, éjjel pedig regényíró. Minden elismerésem az ilyen és ehhez hasonló íróké, de én képtelen voltam ilyen bravúrra, és örültem, ha megírhattam egy-két cikkecskét. Kissé restellem, de az az igazság, hogy én nem csak az íráshoz, hanem egy esti iskolához sem éreztem elég erőt, ha mellette dolgozni is kellett valahol.

Bár a sors Szécsi Emíliával sem hozott számomra szerencsét, a kilátásban levő garzonom új álmodozásra csábított. Az ugyan tény, hogy két nő mellett sem ismerhettem meg a harmonikus családi életet, de majd megismerem a harmadiknál, mert hol van az megírva, hogy nekem semmi sem sikerül. Majd feladok egy hirdetést az újságban, és máris megvan a menyecske. És ha ő sem válik be, az sem olyan nagy katasztrófa. Legfeljebb otthagy, de a lakás marad, és

[97] Madách Imre: Az ember tragédiája. (Lucifer, II.)

én úgyszintén, mert ezúttal én vagyok a gazda, úgy bizony. Még jó is, hogy így alakult, és sehova sem kell vándorolnom ahhoz, hogy munkát keressek. Egyébként megpróbálkoztam én már ezzel is. Először Petrozsényban Nagy Ervin exrajztanáromnak hála. A tanár úr (akkor már városi párttitkár) támogatásával valószínűleg kaptam volna állást, ha nem becsülöm alá Nagy Ervin párttitkári tisztségét. Sajnos alábecsültem, így aztán, amikor kijelentette, hogy átmenetileg befagyasztották a tanári állásokat, rögtön felültem a vonatra, és meg sem álltam Váradig. Másodszor Varga Éva biztatására vettem célba Petrozsényt. Ő ugyan nem büszkélkedhetett semmiféle pártfunkcióval, ezzel szemben Petrozsényban tanított, és állítólag elég ismeretséggel rendelkezett ahhoz, hogy engem is a nemzet napszámosai közé segítsen. Harmadszor Temesváron jártam végig Péter barátommal az egyetemeket, gyárakat német, olasz, spanyol fordítói állás után kutatva. Senkinek sem kellettem, spurizhattam vissza Váradra. ***Nősülök***:

Margit

A válás után elég sokáig nyalogattam a sebeim. Két válás, két fiaskó. Mi jöhet még ezután? Akkoriban piciny, kamraszerű lyukban húztam meg magamat, amelyben nem volt sem víz, sem gáz, sem vécé, de még egy árva ablak sem. Kitörni, kitörni! – hajtogattam szinte eszelősen magamban. Mint mindig, valahányszor a sors földbe akart döngölni. Talán egy új házasság… Elvetettem az ötletet. Csak nem esek megint ugyanabba a verembe! De hátha mégis sikerül! – tértem vissza újra meg újra a témára. Akkor akár két legyet is üthetek egy csapásra, hiszen ezzel nemcsak a lelki, hanem az anyagi kérdéseimet is megoldom. Próbáljuk meg! Legjobb lesz, ha feladok egy társkereső hirdetést. Ha bejön, bejön, ha nem, kitalálok valami mást, mert nő és ház nélkül igazi otthon sincs.

A hirdetésre tömérdek levél érkezett. Kivettem belőlük a képeket, és körbeszórtam velük a földön magamat. Az egyik nő özvegy volt, a másik húsz évvel idősebb, ez a gömböc itt, előttem pontosan 100 kg – mustrálgattam a fotókat. Melyiket válasszam? Kinek adjam a szívemet? Esetleg ennek? – böktem egy velem egykorú leányra. Derékig érő szőke haja volt, a szeme kék, mellei formásak, vagyis épp a kedvenc típusom. Emellett borosjenői, akihez akár oda is költöznék, miután ebben az elátkozott Pece-parti városban úgysem jutok soha egyről a kettőre.

Pár hétig leveleztünk, majd megbeszéltünk egy borosjenői háztűznézőt. Július volt, a szerelmesek és nyaralás ideje. Bepakoltam néhány holmit, és irány az Arad megyei kisváros. Margit az állomáson várt rám sugárzó arccal, virágos mintájú szoknyában. Csak az én homlokom borult el egy pindurkát. Ez lenne az a Loreley, akit a nekem küldött fénykép ábrázol? A haja, szeme még megjárja, de az orra pont olyan hosszú és hegyes volt, mint a nagyváradi Annáé. De akadt ott más szépséghiba is: itt egy szemölcs, ott egy szeplő… Szent Habakuk, ezt jól kifogtam magamnak! Sajnos a település sem volt sokkal szebb. Tipikus mezőváros: kicsi, poros és egyhangú. Alig ballagtunk fél mérföldet, már meg is érkeztünk.

– Hát itt laknék! – mutatott Margit egy tipp-top családi villára.

Ez már döfi! Végre valami, ami nekem is imponál. Amint beléptünk az udvarra, lelógó fülű spaniel ugrott a hasamnak.

– Hú! Nem hamis?

– Á, dehogy, barátságos kutyus ez. Lucy, légy szíves, hanyagolj el most bennünket!

Odabent Margit anyja fogadott. Kedves, napbarnított arcú özvegy volt. Beszélgettünk erről, szót ejtettünk arról, majd megvacsoráztunk, és lepihentünk. Meleg, csöndes éjszaka volt. Lerúgtam magamról a takarót, és elképzeltem magamban, milyen klassz volna, ha Margitka átosonna hozzám egy kicsit… csevegni. Alig szenderedtem el, úgy éjféltájt macska- és kutyakoncertre ébredtem. Ez ám a csendélet, csak meg ne ismétlődjék holnap is, mert akkor villa ide, Loreley oda, meg sem várom a holnaputánt.

Másnap körülnéztünk a városban. Bementünk néhány boltba, majd megnéztük a borosjenői erődítményt.

A borosjenői vár

– De megfürödnék itt valahol!

– Hát fürödjünk – mosolygott rám a szeplős arcú leányzó. – Látod azt a folyócskát? Az épp a Fehér-Körös.

Lubickoltunk vagy fél órát, utána kifeküdtünk a partra napozni.

– Na, hogy tetszik Jenő, kandurkám?

– Imádom! – hajoltam Margithoz, és könnyedén szájon csókoltam.

Tetszettem neki, ezt világosan éreztem, és, így, bikiniben most már kezdett nekem is tetszeni. Kérdés, hogy az ágyban is ilyen beleval ó-e – fürkésztem körül kutatóan. Ímhol egy berek, ott rögtön ki is próbálhatjuk!

– Gyere, sétáljunk egyet az erdőben!

Elhalványodott.

– Az-az erdőben? Mo-most ne, ne haragudj!

– Mert?

Zavartan ötölt-hatolt, aztán mégis csak besétáltunk. Pár percet lődörögtünk, majd lehevere-dtünk egy lombos fa alá.

– Szeretsz? – markoltam a tomporába.

– Igen, de… Engedj! Nem akarom! – védekezett kipirultan.

– Kérlek! Ha nem, nem!

Szótlanul indultunk hazafelé.

– Nagyon megbántottalak?

–Túlélem.

– Köszönöm, hogy ilyen megértő vagy. Hidd el, nagyon kedvellek, de engem arra tanítot-tak… Most kiábrándultál, igaz-e? – torpant meg az utca közepén.

– Ellenkezőleg: most tisztellek csak igazán – oszlattam el a félelmét.

Erre szemlátomást megnyugodott, és meghánytuk-vetettük, mihez kezdhetek, ha Borosjenőre költözök.

Otthon nyurga fiatalember toporgott.

– Az öcsém, Gerike – mutatta be Margit savanyúan.

– Hol a picsába jártatok! – fakadt ki a langaléta. – Tudod, hány órája várok rád?

– Elnézést! – vörösödött el a finom lelkű könyvelőnő. – Kicsit becsiccsentett a fiatalúr, de holnap bocsánatot fog kérni, ígérem.

– Én? Miért? Ki a faszt bántottam én, mondjátok!

– Senkit, nyugodj meg! – avatkozott közbe özvegy Tamásné. – Viszontlátásra! Holnap gyere el megint, kisfiam!

– Jó, jó, csak azt akartam mondani…

– Holnap, Geri, holnap délután – tuszkolta ki a fiát a szobából. – Most haza mész, viszel egy rózsát az asszonynak, és szépen lefekszel.

– Ó, már megint ez a szerencsétlen! – bosszankodott Margitka. – Hányszor mondtam már, ne engedd be, ha beszívott. Kérlek, bocsáss meg ezért a családi malőrért! – fordult felém szé-gyenkezve. – Geri sajnos jobban szereti a piát, mint kellene. Amúgy, hm, nem rossz fiú.

– Merre jártak, tanár úr? – evezett szelídebb vizekre az édesanya. – Borosjenő kis helység, de azért, ugye, szép város?

– Szép. Nem akkora, mint Nagyvárad, de sok szempontból csábítóbb, úgyhogy én szívesen ide is költöznék.

– Nagyszerű! – simult ki Tamásné homloka. – Remélem, nem fogja megbánni. Majd szólok a fiamnak, hajtson fel önnek egy tanári állást valahol. Tudja, itt őt sokan ismerik: igazgatók, tanárok, mérnökök… Biztosan akad köztük valaki, aki felkarolja az ön ügyét.

– Netene! – csodálkoztam el az anya szavain. – Ilyen jó kapcsolatai lennének a Gerinek?

– Nem neki, Misunak. Ez a másik fiam, mert kettő van. Az egyik … olyan, amilyen. Hanem a Misu, az belevaló fiú ám.

Azon az este megkönnyebbülten mentem aludni. Lehet, hogy mégis lánykéréssel zárul a szünidőm? Már nem is láttam olyan nagy orrúnak a szöszi könyvelőt, szeplői eltűntek, és felsejlett mögöttük egy szerelmes lány mosolya. Vau-vau! Ajvé, már megint ez a vakarék! Kitekerem a nyakát, ha én leszek a gazdija.

Reggeli után első dolgunk volt felkeresni Misut a cégénél, aki rádió és tévészerelőként dolgozott egy pici, de elegáns szervizben. Előadtuk, miben sántikálunk Margóval, és bizakodva vártuk, mit szól ő a dologhoz.

– Megpróbálhatjuk. Nem állítom, hogy könnyű lesz, de ami tőlem telik, megteszem – válaszolta szolgálatkészen. – Persze biztos, ami biztos. Ahhoz, hogy ne valljunk kudarcot, legjobb lesz, ha te is besegítesz, hugicám.

– Magától értetődik. Viszlát, már nem is zavarunk. Aztán ugorj be hozzánk este, hogy beszámoljunk egymásnak!

– Szimpatikus fiú – jegyeztem meg utóbb odakünn. – És most merre, tisztelt Tamás elvtársnő?

– Első a központ. Nézd, már ott is egy iskola! Remélem, találunk bent ilyenkor is valakit.

Találtunk. Kivéve magyar katedrát.

– Pillanatnyilag csak zene és matematika szakos tanárt keresünk – világosított fel a szolgálatos igazgatóhelyettes. – Talán jövőre. Vegyem előjegyzésbe magukat?

Köszöntük, nem kértünk belőle. Viszont nem jártunk szerencsével a többi alma materben sem.

– Hihetetlen! – bizonytalanodott el Margitka. – Mostanáig azt hittem, legalább az oktatásban van elegendő post vacant[98]*, hisz annyi gyerek születik manapság. De még hátra van a Misu! Ő biztosan több szerencsével járt, mint mi jártunk.*

Tévedet: sem mi, sem Misu, noha a fél várost is körbetelefonálta… állítólag.

– Ettől féltem, azért köszönöm, hogy segítettél.

– Nincs mit. Egyelőre csak az a baj, hogy a legtöbb góré szabadságon van ilyenkor. Apropó, iskola! Nem akarnál esetleg más munkakörben is dolgozni? – puhatolódzott Margó alteregója, ugyanis úgy hasonlítottak egymásra, mintha ikertestvérek lennének.

– Egy könyvtárban, művelődési központban bármikor, sőt: fordítóként, tolmácsként, föltéve, hogy létezik Borosjenőn is ilyesmi. Sprechen Sie Deutsch? Parlez-vou français?

– Ez a beszéd, barátom! Csak türelem, türelem, valami majd csak beugrik.

Eltelt egy hét. Vasárnap sétáltunk egyet a központban.

– Gyere, igyunk meg egy üveg sört!

– Menjünk! – egyezett bele Margitka, ám csak süteményt, kávét és szódavizet fogyasztott. – Ne haragudj, Misu meg én sosem iszunk alkoholt. Elég egy piás a családban, de te csak igyál, ha jólesik.

Ettünk, ittunk és fizettem, helyesebben fizettem volna, ha éppen nem üres a pénztárcám.

– Bocs, otthon felejtettem a pénzemet.

Mármint a bőröndben, amiben ott lapult a tartalék, hogy ne szoruljak meg, ha a szöszivel beülünk egy bárba, moziba – terveztem el még Váradon. Csakhogy ember tervez, isten végez,

---

[98] Betöltetlen állás. (rom.)

konkrétan: semmit sem találtam a bőröndben. Érthetetlen, hiszen jóformán még semmit sem költöttem belőle!

– Mi az, mit keresel? – fogott gyanút Margitka, amikor már vagy hármadszor pakoltam ki a ruháim.

– Hogy mit? Izé… azt hiszem jobb, ha hallgatok.

– Kitaláljam? – tanulmányozta az arcomat. – Szerintem hiányzik valami ebből a bőröndből.

– Nem, dehogy, csak…

– Szóval hiányzik – harapott az ajkába. – Geri! Ó, az az iszákos, istentelen tekergő!

– Gondolod, hogy Geri volt? Hiszen ő, idézem, olyan jó fiú.

– Egy fenéket! Ezt csak azért mondtam, hogy ne bántsam meg az anyámat. De majd adok én neki, esküszöm. Mit csaklizott el, hadd halljam!

– Pénzt, pontosan 3000 lejt, amit a bőrönd fenekére rejtettem.

Margitka feldúlt arccal hagyott faképnél, s egy óra múlva 3000 lejt nyomott a markomba.

– Tessék! Ígérem, először és utoljára fordult elő ilyesmi.

– Hagyd, nem érdekes! Add vissza az öcsédnek, nehogy szomjan haljon itt miattunk – pakoltam össze leverten a holmimat. – Isten veletek, és köszönöm a vendéglátást.

– Elmész? – pottyant ki egy könnycsepp a könyvelőnő szeméből.

– El – válaszoltam eltökélten. – Minél előbb, annál jobb, mert engem csak egyszer lehet meglopni.

– Bocsáss meg, ó, bocsáss meg! – tördelte a kezeit. – Nem neki, minékünk, akik semmit sem vétettünk ellened. Most miért akarsz engem is megbüntetni Geri miatt?

– Hja, ha csak ez lenne! De a te öcséd piás is, és nekem, isten látja lelkemet, elegem van már belőlük! – kottyantottam ki egyenesen.

Csupán Lucyról, a szeplőkről meg a szemölcsökről hallgattam. Elsősorban tapintatból, másodsorban szégyelltem, hogy ilyen külsőségeknek tulajdonítok fontosságot.

– Oké, te tudod! Azért gondold át még egyszer, és aludj egyet a dologra! Most még nagyon haragszol ránk, de ha lehiggadsz, lehet, hogy te is másképp ítéled meg a helyzetet.

A remegő hang, a szavaiból sütő szomorúság úgy szíven ütött, hogy maradtam. Egy éjszakát, utána meg sem álltam Váradig. Utóbb kaptam még néhány bánatos hangú levelet, melyeket a legvégén már válaszra sem méltattam. Ezzel lezárult a Margit-féle románc is.

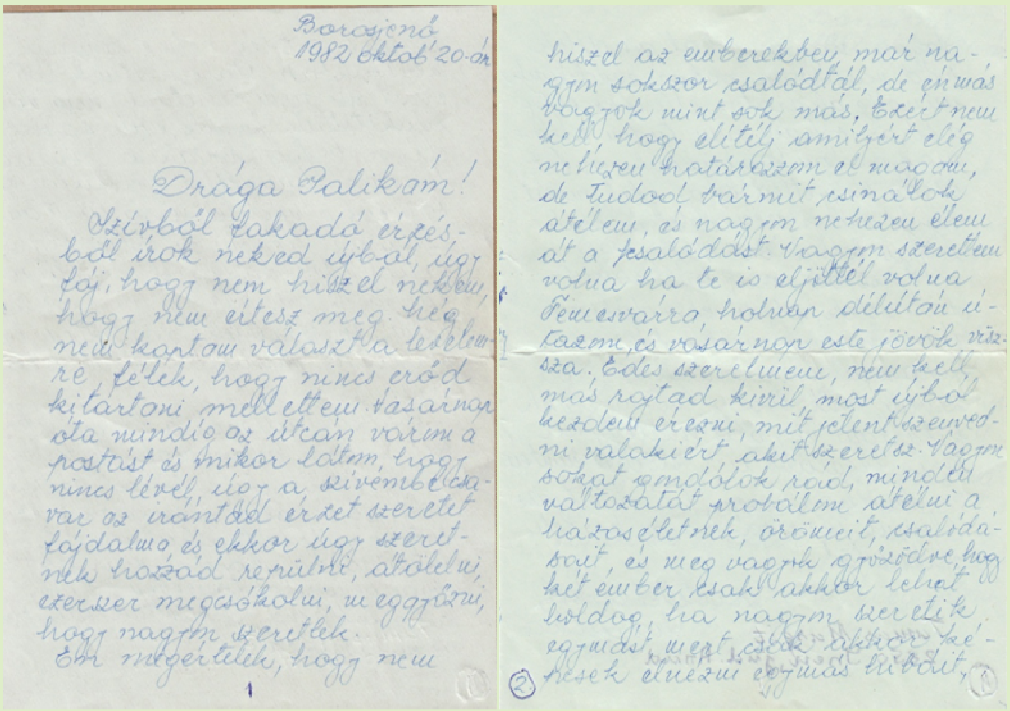
Borosjenő
1982 Október 20-án

Drága Pali kám!

Szívből fakadó érzésből írok neked ilyenkor, úgy látszik, hogy nem hiszel nekem, hogy nem értesz meg. Hogy nem kaptam választ levelemre, félek, hogy nincs erőd kitartani mellettem. Januárnak óta mindig az utcán várom a postást és mikor látom, hogy nincs levél, úgy a szívembe szúr az irántad érzett szeretet fájdalma, és ekkor úgy szeretnék hozzád repülni, átölelni, ezerszer megcsókolni, megígérni, hogy nagyon szertlek.

Ám megértlek, hogy nem hiszel az emberekben, már nagyon sokszor csalódtál, de énnekem hiszek mint sok más, ezért nem kell, hogy elítélj amiért elég nehezen határozom el magam, de tudod bármit csinálok ételem, és nagyon nehezen élem át a csalódást. Hogyan szerettem volna ha te is eljöttél volna Fehesvárra holnap délután utazunk, és vasárnap este jövök vissza. Édes szerelmem, nem kell más rajtad kívül, most ilyenkor kezdem érezni, mit jelent szeretni valakiért akit szeretsz. Hagyom sokat emlékek rád, mindíg változást próbálom átélni a házaséletnek, örömeit, csalódásait, és meg vagyok győződve, hogy két ember csak akkor lehet boldog, ha nagyon szeretik egymást, mert csak akkor kérhesek elnézni egymás hibáit,

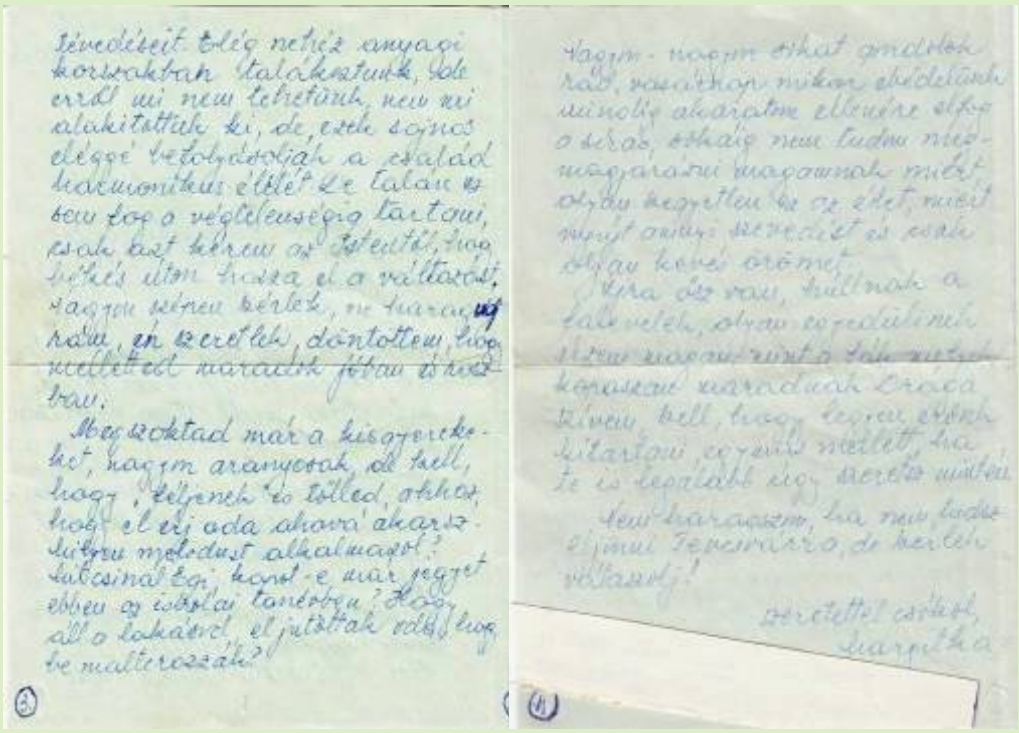

1983-ban végre értesítettek, vegyem át a kulcsokat, és költözzem a 6 Martie utcai (nr. 60, U/1, et. 11, ap. 62) egyszoba-konyhás lakásba. Azon az éjjelen a puszta földön aludtam. Másnap vásároltam néhány használt bútort, és felhozattam a garzonba. Pechemre éppen akkor vették el a villanyt, így tök sötétben, felvonó igénybevétele nélkül kellett felvinni a cuccot a 11. emeletre. Hogy miért sötétben? Mert a tömbház olyan ultramodern, Bukaresttől eltanult technológia szerint épült, mely (nyilván fűtési meggondolások alapján) nem ismerte a folyosóablak fogalmát.

– Köszönöm. Ez a maguké – nyújtottam át az előre kialkudott szállítási díjat a két pankrátor termetű komának.

– Csak ennyi? – mormogott a vastagabb.

– Hogyhogy csak? Ennyiben állapodtunk meg, vagy nem?

– Igen, hogyne, de az nem volt az alkuban, hogy lift nélkül és pláne sötétben lesz a szállítás.

– És? Talán én tehetek arról, hogy pont ekkor kapcsolták ki az áramot?

– Arról nem, de a pluszmeló akkor is pluszmeló, amit meg kell ám fizetni. Mit gondol, vállaltuk volna ezt a munkát ennyiért, ha előre tudjuk, mi a frász vár itt ránk? – hadonászott a vékonyabb olyan arckifejezéssel, hogy bölcsebbnek láttam megduplázni a díjukat, mielőtt még ököllel vasalnák ki belőlem.

Azon az estén végre én is ágyban és saját lakásomban hajtottam álomra a fejemet.

A „blokk” alatt, a szobámban és a tetőn

Ugye, nem szükséges sokat ecsetelnem, milyen mennyei érzés volt? Számomra a lakás mindig a legfontosabb dolgok közé tartozott. Úgy tekintettem rá, mint egy erődre, ahonnan már senki sem kergethet ki, és azt csinálok benne, amit akarok. Ahogy Coke is mondta volt: My house is my castle (az én házam az én váram). Ide már bátran fogadhattam Egit is, és az sem számított, ha néha bepisál. Néha meglátogatott Maja is, de az újrakezdés kérdése már fel sem merült közöttünk. Pedig éppen felmerülhetett volna, hiszen Mercsányi Anikó, Maja barátnője is másodszor ment férjhez Duchniák Jóskához. Ilyenformán igazat beszélhetett az exnejem, amikor egyszer bevallotta, hogy mint embert nagyra tart, de mint férfit nem igazán értékel. Hogy akkor mégis miért jött hozzám? Na, miért, mert én bizony nem tudom? Mellesleg szeretőt is tartott a nagysága. Valószínűleg nem is egyet és nem is először beleszámítva házasságunk 11 évét is, amiről kétségkívül a fiam is tudhatott, mert olyan naiv csak nem lehetett, hogy ne értelmezze valamiképp, miért járnak édesanyjához a férfiak. Én persze nem is faggattam, és eszem ágában sem volt új életet kezdeni Majával. Egyszer már elkövettem azt a hibát, hogy jórészt szexuális okokból összekötöttem vele a sorsomat. Most okosabb leszek, és csakis olyan nőkkel kezdek ki, már ha egyáltalán kikezdek, akiknek a jellemében is megbízom.

A tömbház alatt egy braszéria (falatozó) és önkiszolgáló bolt várta az enni-inni vágyó lakókat. Ez jó. Legalább ételért-italért nem kell kikutyagolni a városba. Annál több bosszúságot okoztak a szomszédok. Mellettem egy mozdonyvezető, kalauz vagy micsoda cirkuszolt a családjával nap mint nap tök részegen. Holi József [99] kettő. Szegény gyerekek, ti is jó apát fogtatok ki magatoknak! Egy emelettel alattam fiatal mérnök rádiózott olyan hangosan, hogy zengett belé a lépcsőház. Mindezek tetejében pedig kb. 4 méterre az ajtómtól egy ugyancsak zajosra sikeredett lift surrogott szüntelen, amit viszont én fogtam ki jól magamnak. Megpróbáltam írni. Nem ment. De hogy is mehetett volna, ha írás közben többnyire még a légy zümmögése is idegesít.

– Szép helyen lakik – dicsérte meg a lakásomat újfent Galbács úr. – Látja, nem hiába várt rá olyan sokáig.

– Szép. Kicsit zajos, de majd csak megszokom ezt is idővel.

Egy fenéket: sohasem szoktam meg! Először csak a lárma, később olyan dolgok miatt sem, melyek miatt már nemcsak a garzontól, hanem az egész országtól felfordult a gyomrom lassanként. Pedig a temesvári Sági-városrész mintájára még egy röppályát is építtettem az udvaron. A pálya ugyan felépült, csak éppen röplabdázni nem óhajtott senki sem. Egyedül azzal értem el eredményt, hogy egy iskolai földgömböt vásárolván, Egi jóval gyakrabban tisztelt meg a látogatásával. Lám-lám milyen vonzerőt gyakorolhat néha egy egyszerű glóbusz is! Legközelebb havi térképrajzolási (ez a hobbija) versenyt szervezek, akkor talán havonként is találkozhatom a fiammal.

Ilyen tapasztalatok után akár össze is omolhattam volna, ha a torna, cirkuszi számok begyakorlása nem edzett volna meg testileg-lelkileg előbb is, ezért fogcsikorgatva, de azért is elhatároztam, hogy még egyszer, utoljára megpróbálok kitörni – súgtam meg öreg patikus „barátomnak”, amikor egyszer a macskadombi Gomba vendéglő felé kaptattunk:

– Miért? – értetlenkedett Galbács úr, akivel még sűrűbben összejöttem, mint bármikor, amióta a lakásom közelében, egy nyugdíjas otthonban vásárolt lakást magának. – Kenyere, és most már lakása is van, mit akar ezenkívül még, Herr Lehrer?

– Kenyér? Fogjuk rá, mindenesetre ilyen kenyeret az ellenségemnek sem kívánok. Maga is gyakran járt Várad-velencén, úgyhogy nagyon jól ismeri a környéket. Hát még, ha azt a sulit is ismerné, ahol mostanában okítok. Lakás… Persze, az is van, bár az sem különb a Petru Groza-i kérónál – panaszoltam el az öregnek, milyen körülmények közt keresem az írói önmegvalósítás útjait.

---

[99] Így hívták az apósomat.

A nagyváradi Gomba vendéglő

– Aha, írói megvalósítás! – esett le a tantusz a patikusnál. – Az más. Ebben az esetben el tudom képzelni, hogy még egy légy zümmögése is zavarja.

– Sajnos.

– Akkor viszont hagyja a fenébe ezt a kitörést, mert hiába megy maga hetedhét országnál is messzebbre, könnyen megeshet, hogy itthon a légy, máshol meg a szúnyog fogja zavarni. Horatiust idézve: Caelum, non animum mutant, qui trans mare currunt, csak eget cserélnek, nem lelket azok, akik átkelnek a tengeren.

– Meggondolkoztatott – bizonytalanodtam el fanyarul. – De van itt egyéb is, amit úgy hívnak, hogy gazdasági válság, gyógyszerész úr. A közellátás, gazdaság összeomlott, az állam adóssága viszont annyira felduzzadt, hogy szerintem az ország máris fizetőképtelen. Tisztelt Pártunk és Kormányunk ugyan tagadja, de az a valóság, hogy szeretett köztársasági elnökünk jéghegynek kormányozza az országot. Na, és mit tesz a szegény utas ilyenkor?

– Elmenekül a hajóról, amíg nem késő.

– Es stimmt! Hát ezért falcolok le én is, Herr Apotheker, és ha ehhez hozzáteszem még a magam külön válságát, már nem igen gondolok arra, hogy odaát rosszabb lesz.

– Hol odaát?

– Németországban, Olaszországban, a spanyoloknál. Mindenesetre olyan államban, melynek legalább a nyelvét ismerem, mert, ugye, az sem mellékes. Én, uram, már itt, Romániában megtanultam, milyen hátrányt jelent, ha valaki nem tud románul.

– De maga tud, sőt…

– Hála istennek! Éppen ezért kerülhettem el, hogy bozgornak hívjanak. Valamikor régen, még az ötvenes években ugyan ez is előfordult, aztán megtanultam a nyelvet, és többé senki, jó, mondjuk úgy, hogy kevesen figuráztak vagy átkoztak ki emiatt.

– Látja, ebben már van valami. Ezért maradt többek közt Ulmban az én fiam is – csúszott ki a patikus száján önkénytelenül.

– Ne vicceljen! És ezt csak most mondja?

– Remélem, nem kürtöli világgá. Tudja, a Securitate… Mostanában fokozott buzgalommal szimatolnak a legények, és nem szeretném, ha egy szép napon hozzám is bedugnák az orrukat. Borzasztó, hogy süllyedhetett egy ország idáig!

Szóval a patikus fia is disszidált, holott neki fiatal zenész létére igazán nem lehettek megélhetési gondjai. Nem lehetetlen, hogy a magántanítványaim közt is akadnak olyanok, akik hasonló célból tanulnak németül.

Beszereztem néhány nyugatnémet, olasz magazint, és elkezdtem böngészni a címeket. Találtam is nem egy társkereső Fräuleint, signorinat (kisasszonyt), csak a levélírást halogattam hétről hétre, hónapról hónapra, miközben a megszorítások áradata zúdult az országra. Nagy az adósság, több mint 10 milliárd dollárral tartozunk a Nyugatnak, amit, ha törik, ha szakad, ki kell fizetnünk – ismerte el végül maga Nicolae Ceauşescu elnök is. Felesége, Elena utóbb erre is ráduplázott: még akkor is megfizetjük a tartozást, „ha a nép füvet eszik.” Ennek érdekében, látszólag a lakosság teljes egyetértése, valójában morgása közepette, racionalizálták az élelmiszereket: a kenyeret, tejet, vajat, cukrot, tojást… A fizetésekhez egyelőre nem nyúltak. Ámde mit ér a pénz, ha nincs mire költeni, hiszen még a legalapvetőbb élelmiszercikkekért is hosszú sorok kígyóztak, és bizony számtalanszor megesett, hogy mire sorra került valaki, vagy az áru fogyott el, vagy bezárt az autoservire (önkiszolgáló élelmiszerbolt). Később sok helyen már ki sem nyitottak, amíg be nem vezették a háború idején és végén jól ismert jegyrendszert. Ezzel megszűntek a sorok, de a szabad vásárlás lehetősége is. Mindezzel párhuzamosan egyre gyakoribbá váltak az áramszünetek. Előbb csak a lakásokban, majd a boltokban, irodákban, utcákon. Na, ezt az országot nevezte Nicolae Ceauşescu A fény országának. A lakások átlagos téli hőmérsékleti értéke 16 C^{o}. Áramszünet idején 8, mint a csapból folyó víz hőfoka, úgyhogy a végén már felöltözve és nagykabátban bújtam este az ágyamba. Őexcellenciája bezzeg nem didergett, hiszen a legnagyobb fagyban is medvére vadászott. Neki lehetett, másnak tilos volt. És a palotája is nappali fényárban úszott esténként. Most már aztán tényleg felvehettem volna a kapcsolatot külfölddel. De még vártam, reménykedtem, hátha minden jóra fordul egyszer valamiképp. Másrészt az a külföld sem csábít annyira, hogy elhagyjam miatta a hazámat. Tévedtem: semmi sem változott, legfeljebb rosszabbra, sokkal-sokkal rosszabbra.

Nagyvárad este

A végső lökést az adta, amikor ősszel, „a szuplinitorok hónapjában” ismételten állás nélkül maradtam. Uramisten, ettől féltem a legjobban, mert hogy fogom én törleszteni a lakáshitelemet ezután! – állt meg a szívdobogásom egy pillanatra. Ha eddig nem hülyéztem le magamat, most többszörösen megtettem, amiért ilyen felelőtlenül, szilárd háttér nélkül folyamodtam kölcsönhöz. Jó, emlékszem, óriási volt akkor a csábítás, de mégis… Uralkodnom kellett volna magamon, a hétszentségit a tökfejemnek! Azon az éjjelen egy szemernyit sem aludtam. Képzeletben hol Nagyvárad utcáin láttam magam csavarogni éhesen, rongyosan, hol a börtönben zsebesek és homokosok társaságában. Reggel kábultan botorkáltam ki az erkélyre, és lenéztem a 11 emeletnyi magasból. Ha én most innen leugranék…! – kísértett meg a gondolat. Te tényleg nem vagy normális! – sprinteltem vissza sebesen a szobába. Ennél már az is méltóbb halál lenne, ha átszöknék a határon. Legrosszabb esetben lelőnek, és valamennyi dilemmám megszűnik. Mit tegyek, édes istenem mit tegyek? No, szaladjunk csak Galbácshoz! Ő olyan segítőkész, bölcs ember, hátha tud valamilyen megoldást.

– Megoldást? Mi van Német-, Olaszországgal? Legutóbb még oda akart nősülni.

– Ja, ja, csak… izé… közben meggondoltam magamat. Túl távoli, idegen világ az nekem. Én inkább Magyarba nősülnék. Az áldóját, nem akarok cseberből vederbe kerülni, már olyan értelemben, hogy újra másodrendű állampolgár legyen belőlem. Mert itt az voltam, noha érek én is annyit, mint bármelyik román polgártárs.

– Kétségtelenül. Viszont ott is a kommunisták diktálnak, emellett szegény, kis ország. Hogy is mondta Ady? Bús koldusok Magyarországa…

– Lehet, hogy kommunista meg csóró is, de csak nem hagynak éhen veszni, mint a románok.

– Mein Gott, éhezik? – döbbent meg a patikus.

– Még nem, de az egész csak idő kérdése. Hacsak nem megyek segédmunkásnak, hogy ki tudjam fizetni a bankot, rezsit meg a gyerektartást, már ha egy segédmunkási fizetésből egyáltalán kitelik.

– Hát, kedves barátom, szükség törvényt bont. Elég szomorú, de ebből a csapdából tényleg nincs más kiút – csóválta meg a fejét együtt érzően a patikus. – Mindenesetre nem cserélnék magával. De tudja, mit? Keressen fel holnap is. Hátha addig találok valami jobb megoldást.

– Köszönöm. Maga igazi jó barát – hálálkodtam az öregnek.

Másnap a következő cetlit találtam a lakása ajtaján:

Mein lieber Freund! Ich bin nach Arad gefahren. Bis dann![100]

Aha, a szokott Aradi kiruccanás, ugyanis ott élt az anyja meg a húga is. Azért rám való tekintettel most kivételesen várhatott volna egy napot legalább. Sebaj, úgyis csak azért ugortam át hozzá, hogy közöljem, miszerint mégis csak Magyarországra nősülök. Merthogy nősülök, az nyilvánvaló, mert mit ér az élet, asszony nélkül, uraim, és ha ez a nő külföldi, azzal nemcsak a családi, hanem anyagi gondjaim is megoldódnak egy füst alatt. Persze pedzettem én ezt már máskor is, csak éppen egy lépést sem tettem e célból. De talán még nem késő, ha máris akcióba lendülök. Az öregtől Magyariékhoz, Maja szomszédjához ügettem. Azért hozzájuk, mert sok ismerősük élt Magyarban, így talán hamarabb léphetek kapcsolatba valamelyik lánynyal vagy özveggyel.

– Szívesen – válaszolt megértően Magyariné. – Még ma telefonálok egy kecskeméti barátnőmnek, hogy tegyen fel egy hirdetést a Petőfi Népében. Halljuk a szöveget!

Szerencsém van: nem bosszúálló az anyuci – lélegeztem fel magamban, ugyanis elég sokszor kritizáltam a rádiójuk, tévéjük hangerejét, és ezt, tapasztalatból tudom, senki sem felejti el egyhamar. Ők elfelejtették, vagy megbocsátották, egyre megy, a lényeg lényege, hogy három hét múlva már kezemben is tartottam néhány nekem címzett kecskeméti levelet.

Menekülés „A fény országából”

Részletesen válaszoltam a levelekre. Semmi visszajelzés! Az újabbakra sem, hiába lestem a postát nap mint nap, vagyis úgy tűnik, senkinek sem tetszem Magyarban. Mintha púpos, analfabéta lennék vagy ilyesmi! Végül kiderült, hogy nem is a személyem, hanem az illetőségem kifogásolják. Pedig mit tehettem én azért, hogy Erdélyben láttam meg először a napvilágot, meg hogy olyan elnökünk van, aki miatt ezrek szaladnak világgá. Később megtört a jég, és levelezni kezdtem néhány Bács-Kiskun megyei lakossal, méghozzá olyan, általam kitalált teszt alapján, mellyel kiszűrhettem a megbízhatatlan hölgyeket. Legalábbis szerintem. Nagyszerű, így kell ezt csinálni! Csak így tovább, tanár úr!

Második lépés: a személyes találkozás. Itt már akadt némi galiba, mert mindegyik nő azt kívánta, hogy Magyarországon randizzunk. Logikus, ki a manó kíváncsi egy ilyen lerobbant országra. Csakhogy az efféle randikhoz útlevél is szükséges, nekem meg nem volt, és már időm sem, hogy sürgősen beszerezzek egy pasaportot[101]. Így szűkült le a levelezőköröm két sze-

[100] Kedves Barátom! Aradra utaztam. Viszlát! (ném.)
[101] Útlevelet. (rom.)

mélyre, akik aztán meg is látogattak 84 telén Váradon. Először a molettebb, egy alacsony termetű özvegyasszony csengetett a kéglimbe.

– Mariann! – estem a kecskeméti hölgy nyakába. – Isten hozott kacsalábon forgó váramba!

Egy napig maradt, utána robogott vissza Kecskemétre. Fázott a nagysága, bár ezt mindvégig igyekezett titkolni. A második magasabb, és karcsúbb is volt Mariannál, szeme kék, álla picit hosszú, mint az enyém egyébként.

– Judit! Isten hozott kacsalábon forgó váramba!

Ő már két napig maradt, bármennyire is reszketett a 8 C^o-os hidegben.

– Viszlát egy hónap múlva! – búcsúztunk el meghatottan két nap múlva egymástól.

És ez így ismétlődött három évig hónapról hónapra. A két nő közül szemre Mariannt, jellemben pedig inkább Juditot kedveltem. Elég sokáig haboztam, melyiket kérjem meg, végül Mariann mellett döntöttem, és megkértem a kacsóját. Kosarat adott.

– Ez nem lehet igaz! – bámultam a kecskeméti eladónőre. – Ha nem jössz hozzám, mit kerestél eddig Váradon?

– Megmondjam? – nézett buján a szemembe.

– Ezért kérdeztem.

– Téged. Egy olyan férfit, mint te vagy, aranyom. A házasság… Végeredményben az sincs kizárva. Majd, idővel, amikor eltűnik a süllyesztőben ez a Csucseszku, aki miatt még férjhez menni sem lehet úgy, ahogy minálunk.

– Miért ne lehetne. Beadjuk az iratokat, és alászolgája!

– Gondolod te. Sajnos nekem mások az információim.

Miután körvonalazódott előttem Judit figyelemreméltó jelleme, mi több, meg is szerettem a fiús alakú óvónőt, megkértem az ő kezét is, és beadtam a házasságkötésünkhöz szükséges iratokat. Ezt megelőzően azonban kiléptem abból a kereskedelmi egységből, ahol eddig árultam. Nem mintha nehéz munka lett volna, de attól féltem, hogy fizetés helyett utóbb még nekem kell fizetnem. Hiába, a matematika…! Amúgy, szavamra, még élveztem is a munkámat.

– Pólót vegyenek! Dzseki, blúz, harisnya olcsón eladó! – kínáltam hangosan portékámat a nagyváradi piacon, melléje kávét, vajat, persze pult alól.

A piac

Csak amikor vissza kellett adnom a pénzből, jöttem olykor zavarba, s bizony sokszor a vevők becsületességén múlott, hogy nem fizettem rá az üzletre.

– Ilyen hadilábon állsz a számtannal? – csodálkozott Judit. – Akkor hagyd az egészet, és keress valami más melót!

– Vili, csak a dolog nem olyan egyszerű, ugyanis a tanításon kívül semmihez sem konyítok.

Na ja, de hát mit tehettem? Két rossz közül a kevésbé rosszat választottam: átadtam a standot, és még több magántanítványt vállaltam. Nyilván ezt sem veszélytelenül, miután egyszer már megbírságoltak emiatt, és ha tekintetbe vesszük némely nyelvtanuló rejtett szándékát, valószínűleg a zsaruk is felfigyelnek *kacsalábon forgó váramra*. Egyedül abban reménykedtem, hogy nem igen akad olyan zsaru, aki az örökös áramszünet miatt ide is felmászna. Talán erre a következtetésre jutottak a tanulóim is, amikor bonyolult elérhetőségem ellenére is ragaszkodtak kacsalábon forgó váramhoz. Ekkor jutott eszembe másodszor is Kolozsvár, pontosabban Nagy Gyula, édesapám egykori osztálytársa, akiből időközben püspök lett. Ha már ilyen nagy úr – gondoltam –, csak talál rá módot, hogy akár állással, akár havonkénti segéllyel támogassa nyája egyik bajba jutott báránya. Írtam is neki egy meglehetősen „panaszos” levelet, melyre a következőképpen válaszolt:

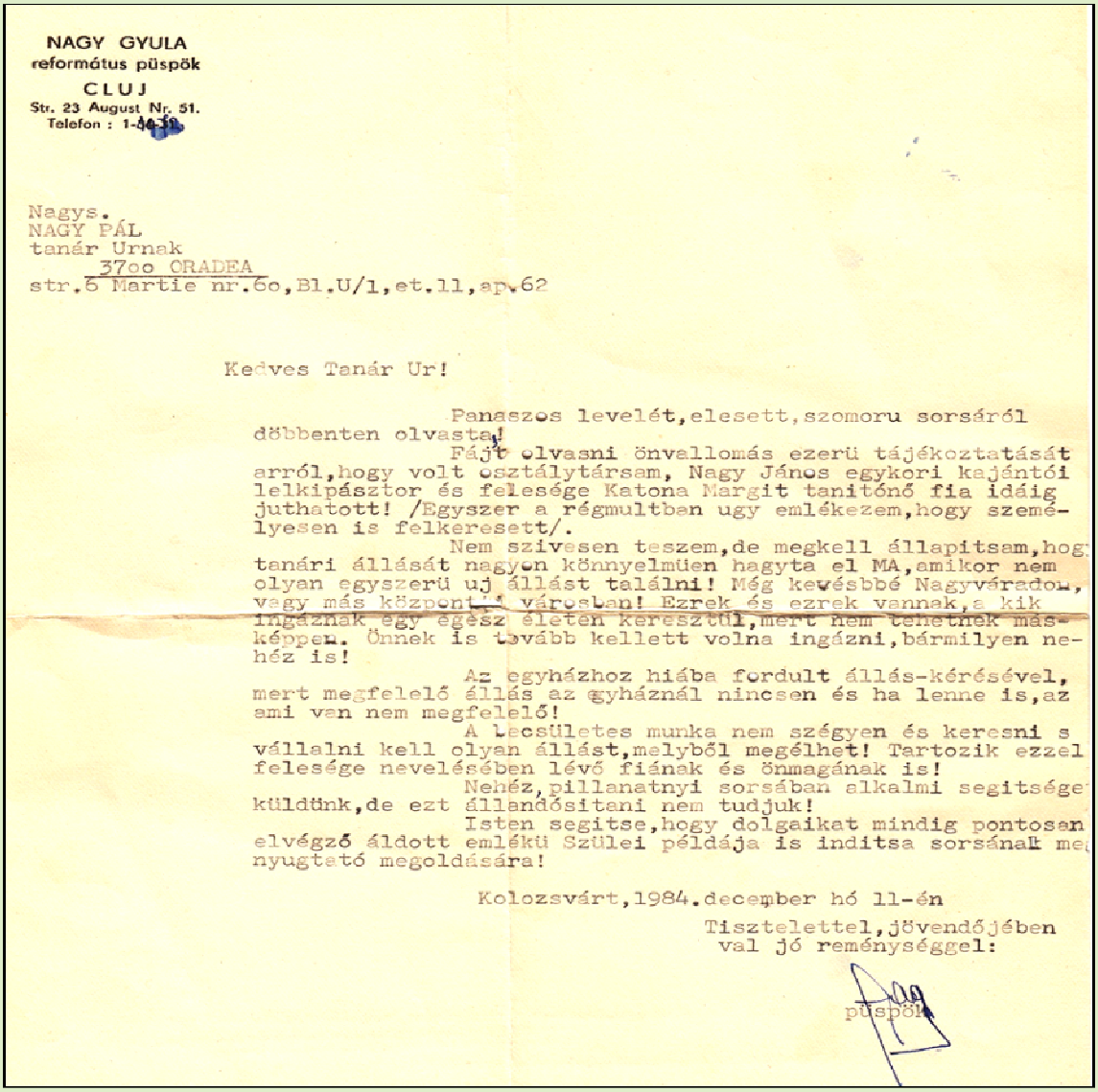

NAGY GYULA
református püspök
CLUJ
Str. 23 August Nr. 51.
Telefon : 1-[illegible]

Nagys.
NAGY PÁL
tanár Urnak
3700 ORADEA
str.6 Martie nr.60,Bl.U/1,et.11,ap.62

Kedves Tanár Ur!

Panaszos levelét,elesett,szomoru sorsáról döbbenten olvasta!

Fájt olvasni önvallomás ezerü tájékoztatását arról,hogy volt osztálytársam, Nagy János egykori kajántói lelkipásztor és felesége Katona Margit tanitónő fia idáig juthatott! /Egyszer a régmultban ugy emlékezem,hogy személyesen is felkeresett/.

Nem szivesen teszem,de megkell állapitsam,hogy tanári állását nagyon könnyelmüen hagyta el MA,amikor nem olyan egyszerü uj állást találni! Még kevésbbé Nagyváradon, vagy más központi városban! Ezrek és ezrek vannak,a kik ingáznak egy egész életen keresztül,mert nem tehetnek másképpen. Önnek is tovább kellett volna ingázni,bármilyen nehéz is!

Az egyházhoz hiába fordult állás-kérésével, mert megfelelő állás az egyháznál nincsen és ha lenne is,az ami van nem megfelelő!

A becsületes munka nem szégyen és keresni s vállalni kell olyan állást,melyből megélhet! Tartozik ezzel felesége nevelésében lévő fiának és önmagának is!

Nehéz,pillanatnyi sorsában alkalmi segitséget küldünk,de ezt állandósitani nem tudjuk!

Isten segitse,hogy dolgaikat mindig pontosan elvégző áldott emlékü Szülei példája is inditsa sorsának megnyugtató megoldására!

Kolozsvárt,1984.december hó 11-én

Tisztelettel,jövendőjében val jó reménységgel:

püspök

Nem sokkal ezután küldött 500 lejt – karácsonyi ajándékként – és Isten áldja, báránykám! Nem volt haj, de nagy adomány, de ha a másik főtiszteletű – úr, Papp László is besegít… A püspök meghallgatta a kérésem, majd ugyanúgy reagált rá, mint a másik Kolozsváron:

– Én megértem a helyzetét, és természetesen számíthat is némi segélyre, de miután maga az egyház is anyagi gondokkal küszködik, bármennyire is szeretnénk, ezt állandósítani nem tudjuk.

– Ebben az esetben nem alkalmaznának inkább harangozónak? Egy-két adománnyal aligha törleszthetem az adósságomat, tudniillik az is van, no meg gyerektartást is kell fizetnem, és…

– Nem – vágott a szavamba az alacsony, köpcös lelkipásztor. – Ez tiszta nonszensz, verje ki a fejéből! Tanár ember létére nem is tudom, hogy találhatott ki ilyesmit? Egyébként is haragszom magára.

– Rám? Miért?

– Na hallja! Emlékszik még arra a memorándumra, melynek folyamán kineveztettem magát Săndulescu asszonnyal tanárnak.

– Én igen, de hogy a főtiszteletű úr is emlékszik, az meg sem fordult a fejemben.

– Pedig, látja, emlékszem. László Dezső keresztfiát csak nem felejthettem el, ugyebár? No, mindegy. Akkor kapott tőlünk egy lehetőséget, mire maga? Fittyet hányt az egészre, és most tessék, itt az eredmény.

– De…

– Isten áldja, tanár úr! Kérem, forduljon hozzánk máskor is bizalommal, mindenekelőtt pedig imádkozzék, mert Isten nem hagyja el azokat, akik hisznek őbenne.

Most káromkodjak, vagy legyek hálás, amiért ennyivel is támogatott az egyházam? Vajon az én édesapám is így segített, amikor bajba jutott valamelyik bárányа? Igaz, azt még egyik főtiszteletűnek sem gyóntam meg, hogy kivándorolni készülök. Hátha akkor nagyobb empátiával nyúlnának a perselybe. Eláruljam nekik? Ne áruljam el? Nem árultam el, és milyen jól tettem, mert mint utóbb kiderült, mindketten két úrnak szolgáltak egyszerre: az Atyának és a Securitaténak.

Már nagyon benne voltam a menésben, ezért elmentem a Kanonok soron egy atyához is.

A Kanonok-sor

Neki már azt is „meggyóntam”, hogy repatriálni készülök, és emiatt sehol, még segédmunkásnak sem alkalmaznak, ismerőseim, szomszédaim kerülnek stb.

– Ismerős ábra. Ne is folytassa! – intett le szomorúan a karikás szemű, sovány tisztelendő, és száz lejt nyomott a kezembe.

Még vártam egy picit, hátha felajánl valami alkalmi munkát, segélyt is, mert mihez kezdjek én száz lejjel? Nem ajánlott. Ennyit az egyházról, melynek édesapám is szolgált hajdanában. Nem is fordultam én ezután senkihez. Ahogy lesz, úgy lesz. Dicsértessék a Jézus Krisztus!

1985-86 a házasságkötés és kivándorlási kérelmem körüli herce-hurca jegyében zajlott le. A dolgot külön bonyolította, hogy gyerektartást is kellett fizetnem. Kivándorlási szándékom miatt ezúttal előre, Egi 18 éves koráig, ami Judit anyagi támogatása nélkül aligha sikerült volna. „Brr, néha még ma is aktákról álmodom. Ott ülök egy irathegy tövében, balra bélyegek, jobbra dossziék, aztán egyszerre felém csúsznak, eltemetnek, fojtogatnak, lélegzetem eláll, csak a szívem zötyög. Az iratdomb mögött tisztviselők állnak, de senki sem moccan, senki sem se-

gít. Istenem, de nehéz Romániában magyarnak lenni!” – fogalmaztam meg egyik, kivándorlásom történetét bemutató tárcanovellámban. Most értettem meg igazán, mire célzott Mariann.

Teltek a hetek, hónapok, és még mindig messzire álltam attól, hogy végre megpillantsam a kecskeméti templomok tornyait. Mennyivel szimplább lenne minden, ha másokhoz hasonlóan átszöknék a határon. Itt van Bors a közelben, csak egy kis bátorság, szerencse, utána akár le is köphetem a diktátort, aki miatt hátat kell fordítanom a hazámnak.

– Az istenért, meg ne próbálja! Se Borson, se másutt, nagyon őrzik ám ezt a nyavalyás porfészket – óvott ettől kézzel-lábbal az öregúr.

– De hiszen a fia… Már megbocsásson, de ő is illegálisan lépte át a határt, vagy csak ugratott engem?

– Az más. Ő kint maradt, és ez óriási különbség, miközben így akár le is lőhetik – ijedezett a patikus, és elmesélte egyik ismerőse esetét, akinek ugyan sikerült átlógnia a határon, de csak hajszálon múlt, hogy Magyarország helyett a túlvilágon landoljon.

Izgalmas sztori volt, meg is írtam egy novellában, s miután némi betekintést nyújt a Ceaușescu-érába, nyilván nem árt, ha itt is közzéteszem.

Ahol az angyalok muzsikálnak

Úgy esett, mintha dézsából öntenék. A szikkadt talaj szomjasan itta magába a sóvárgott nedvességet, a bokrok, fák, virágok felélénkülve hajladoztak a friss szélben.

A román–magyar határ mentén magas termetű férfi botorkált. Éjfél körül vágott a határnak. Egyszer elesett, azontúl minden lépés, a legkisebb mozdulat is fájdalommal töltötte el. A szél arcába fújta az esőt, s így még kevesebbet látott a koromsötétben. Hopp, egy fa! Kimerülten sántított a terebélyes fatörzshöz. Alatta pajeszes, zömök legény üldögélt.

– Bună seara! (Jó estét!)

A fiatalember riadtan pattant talpra.

– Maga… román?

– Mondjuk úgy, hogy romániai. Szászrégenből.

– Csak nem maga is…? Hű, de megijedtem!

– Ugyan! – mosolygott a férfi. – Se puskám, se mundérom.

A legény megkönnyebbült.

– Tudorán – rázta meg a kezét, s a nyakába borult.

– Jung.

– Azt hittem, Magyarországon vagyunk – magyarázta szégyenkezve –, és…

– A macska szőrös, mégse borotválkozik – kuncogott a szász, utána felszisszent.

– Valami baj van?

– Semmi, csak a lábam… Nyilván megrándult – huppant a fa tövébe.

Hallgattak.

– Szóval hol vagyunk? – tapogatódzott a fiú.

– Hát… izé… Magyarországon, hol a csudában lehetnénk? Te hova mész?

Egyelőre sehová – bökött a férfi a lábára. – Kicsit pihenek, aztán együtt megyünk tovább.

– Merre testvér, merre?

– Keletre, nyugatra, a darvak után – buggyant ki a szeméből a könny.

– Rokon? Ismerős?

– Senki.

Jung eltűnődött. Tizenöt éve tanított hol itt, hol ott, főleg német nyelvet. Gyökeret verni nem tudott. Alig állapodott meg, már számolták is fel az iskolát. Gyakran a szülők beleegyezésével, akik szerint csak a román iskoláknak lehetett jövőjük. Legutolsó munkahelye mégsem a szülői, hanem a buldózerpolitika áldozatául esett. Akkor megrendült, mintha összetört volna benne valami.

Tudoran szüleire, testvéreire gondolt. Apja hetek óta fizetés nélküli szabadságon lebzselt. Nem volt munka, valamennyi gép leállt. Bátyja börtönben, amiért egyszer horogkeresztet rajzolt a főtitkár portréjára. Azóta követik, fontossá váltak, legalábbis a Securitate szerint.

– Kezeket fel!

Az erdélyiek rémülten néztek körül. Hét géppisztolyos román állta körbe őket.

– Mit… mit akarnak? – tért magához előbb a tanár. – Ez itt magyar terület.

– Még nem, uraim, még nem – vigyorgott az őrjárat parancsnoka, egy vörös hajú, ragyás képű ember.

Pitymallott. Ekkor vették észre, hogy egy árok szélén állnak, alig pár méterre a magyar határsávtól. A fiatalember nevetni kezdett, eleinte halkan, csak úgy befelé, aztán egyre hangosabban röhögött.

– Megbuggyantál? – világított arcába a zupás. – Vagy rajtam röhögsz? Nem hallod? Vágd kupán ezt a tetűt! – parancsolt a szászra.

– Én? Miért?

– Mert így akarom, mert itt csak én nevethetek. Ha akarok, vagy fütyölök, ha éppen kedvem tartja, csakhogy akkor nektek táncolnotok kell ám.

– Nagyon sajnálom, de ok nélkül nem szoktam pofozkodni.

– Vagy úgy! Az iratokat!

Megmutatták.

– Gondolom, tudjátok, mi vár rátok. Pfuj, hálátlan csürhe! – tört ki váratlanul. – Pártunk és kormányunk ad lakást, ruhát, mesterséget – emelte fel a kezét.

– Nemzetiségi jogokat – kontrázott rá erre gyorsan egy rózsás arcú járőr.

– Munkát – deklamálta a másik.

– Kenyeret – harsogta kórusban valamennyi járőr.

– Aztán, amikor nektek is törleszteni kell, uzsgyi, irány a határ, s még azt hiszitek, hősök vagytok – intette le a kórust elégedetten a zupás. Egy frászt! Tudjátok, ki a hős itt? Én vagyok, meg ők – biccentett a kiskatonák felé. – Természetesen mélyen tisztelt elnökünk és főtitkárunk után – vágta vigyázzállásba magát –, akinek bölcsessége és forradalmi újításai az egész országot híressé és boldoggá tették. Hazánk…

Szavai a kiskatona köhögésébe fúltak.

– Hazánk…

Megint csak nem folytathatta, hála a mennydörgésnek. Ekkor egy lapos kőrakásra ült.

– Háromig számolok. Ha akkor sem ütsz, füttyentek a kutyáknak. A többit a fantáziádra bízom. Egy…

A szászrégeni nem moccant.

– Kettő. Mondom, kettő… három!

Jung védekezően takarta el az arcát. De semmi sem történt, csak az őrparancsnok vihogott.

– A nap hőse. Vegyetek példát róla!

Egy pillanatig elgondolkozott, majd a románhoz fordult.

– Most te következel. Ne izgulj, nem kell megütni. Mi, románok ennél finnyásabbak vagyunk. Én csak annyit kérek… Na, mit kérek?

– Hugyozza le a fasisztát! – kiáltották a járőrök, akik már kívülről fújták a parancsnok „vicceit”; persze nem csoda, miután az szinte naponta produkálta magát, talán parancsra, de az sem kizárt, hogy valóban kedvét lelte benne.

– Eszemben sincs!

– Szóval te is megtagadod a parancsot. Na ja, gondolhattam volna – sétált el a férfi a kipirult fiú előtt, váratlanul megfordult, s úgy rúgta hasba, hogy az hétrét görnyedt. – Egy kis ízelítő abból, amit ezután kapsz: húst benzinnel és árammal – verte agyba-főbe a srácot, hogy, úgymond, meghallja az angyalok muzsikáját is.

Tudoran a tanárra pisilt.

– Egészségedre! Látom, tanulékony vagy – veregette meg a katona a félájult fiú vállát. – Ha tetszett a menü, kérhetsz repetát is. Jutalmul megengedem, de csakis neked, hogy megcsókold a… seggemet.

A román ezt is megtette, noha csak úgy reszketett az undortól meg a gyűlölettől, amint a zupás alfeléhez hajolt. Végül mégse bírta tovább, és a férfi fenekébe mart. Az felüvöltött. Tudoran hörögve engedte el, s még mielőtt bárki megakadályozhatta volna, a határsáv felé futott.

– A kutyákat!

Egy pillanat alatt utolérték. Amikor a parancsnok és a járőrök odaértek, már csak egy mozdulatlan, véres masszát láttak. A kiskatonák borzongva állták körül. A rózsás arcú öklendezni kezdett.

És a szász? Eltűnt.

– Szimat, Hektor! Pixi!

Az idomított ebek ugatva nyargaltak a fához.

– Mássz le, te fasiszta!

Jung fütyörészni kezdett.

– A hétfán fütyölőjét a kurva anyádnak! Mihai, szedd le onnan azt az idiótát!

A rózsás arcú engedelmesen kúszott a fára. A tanár azonban ügyesen védekezett, hol kitért előle, hol visszarúgta az ímmel-ámmal mozgó kiskatonát. A parancsnok tétován toporgott. Lövetni nem mert, miután a madárka se támadni, se menekülni nem akart. De akkor mit akar?

– A kölyök! – kapta pillantását Tudoran „holttestéhez.” – Ez nem igaz!

A holtest feltámadt, sőt, pár pillanat, s máris odaát van, hacsak azonnal le nem löveti.

– Tűz!

A határőrök haboztak.

– Aki lelövi, kap egy csomag Kentet.

Engedelmesen tüzeltek anélkül azonban, hogy eltalálták volna, utána újra céloztak, és megint elvétették. A zupás vészjósló arccal nyúlt a pisztolyához…

Néhány nappal később a következő hírt közölték:

> *Az Agerpress jelentése szerint a napokban egy román állampolgárnak sikerült Magyarországra szöknie. A járőrök és határsértők közt előzőleg heves tűzpárbaj robbant ki, melynek következtében a hős parancsnokot tarkón lőtték. A többiek sértetlenek.*

1986 nyarán végre összeeskettek bennünket a polgármesteri hivatalban. Házassági tanúim: Galbács Pál, és Sinka Dezső, egykori osztálytársam:

A nagyváradi anyakönyvi hivatalban

Augusztusban jelentkeznem kellett a kolozsvári magyar konzulátuson. Ebből az alkalomból meglátogattam Makkai tiszteletes fiát, Jánost is. De épp akkor kirándult valahol, így nem találkozhattam csak a feleségével, Ildikóval. Utána következett a petrozsényi Varga Jóska, s miután nem tudtam elintézni minden ügyet a Konzulátuson, Jóskánál töltöttük két éjszakát a monostori városnegyedben.

Varga Jóskánál Kolozsváron

– Ha már eljöttünk Kolozsvárra, látogassuk meg a nagynénémet, Ferenczy Júliát meg a református püspököt – indítványoztam Juditnak.

– Itt él a nagynénéd? Ezt most hallom először. Hol lakik? Mivel foglalkozik?

– Festőművész és illusztrátor. Ha jól emlékszem a Dolgozó Nő és Utunk folyóiratnak is dolgozott. Amúgy szinte semmit sem tudok róla.

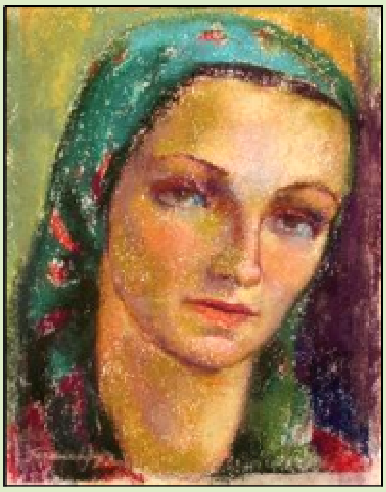

Ferenczy Júlia: Portré

Elballagtunk hozzá is. Ott lakott valahol egy Farkas utcai ház első emeletén. Amikor beléptünk, máris ránk ugrott két macska. De akadt belőlük még vagy húsz. Ott szaladgáltak összevissza a lakásban.

– Sicc! Kit keresnek? – kérdezte tőlünk egy borzas ősz hajú öregasszony.

– Ferenczy Júlia művésznőt. Én vagyok Nagy Pali, a kajántói lelkész fia és Juli néni unokaöccse. Ő meg a feleségem, Juditka.

– Igen? Üljetek le! – kínált hellyel egykedvűen. – Szeretitek a kompótot?

Kicsit elbeszélgettünk, aztán inaltunk gyorsan kifelé.

– Ennyi macska egy helyen! – szörnyülködött Judit odakint. – És az a bűz! Az biztos, hogy ide sem jönnék másodszor.

– Ja, ráadásul úgy kezelt, mintha nem is lennénk rokonok.

– Miért nem kértél tőle egy képet emlékbe? Láttad azt a rengeteg festményt a szobában? Egyet nyugodtan adhatott volna nekünk is.

– Csakhogy nem adott, én meg szégyelltem kérni, ez az igazság.

A püspök úr már szívélyesebben, egy szál ingben fogadott. Amint meglátott, izgatottan kezdte húzogatni magára a zakóját, hogy megadja az illendő tiszteletet a vendégnek.

Bemutatkoztunk, és én közöltem vele, hogy Magyarországra települök, előtte azonban személyesen is meg akartam ismerni.

– De hát mi már ismerjük egymást. Egyszer meg is látogatott a tanár úr.

– Ismerni ismerjük, de csak levélből. Aki a főtiszteletű urat meglátogatta, az a bátyám, Albi volt – szégyelltem el magam, amiért ennyien járunk koldulni ehhez a derék lelkészhez. – Én az öccse, Pali vagyok, akinek azt az 500 lejt tetszett küldeni az elmúlt karácsonykor.

– Milyen 500 lejt? Hopp, emlékszem! Tehát ön az egykori barátom legkisebb gyermeke.

– Na, mi a véleményed a püspökről? – kérdeztem utóbb Judittól.

– Kedves, egyszerű úriember. Tényleg édesapád barátja volt?

– Osztálytársa, násznagya és egy kicsit a riválisa is, ugyanis a baráti körükben László Dezsőre és édesapámra, nem Nagy Gyulára néztek fel leginkább. Többen meg is jósolták, hogy egyikükből egyszer még biztosan püspök lesz.

Miután úgy tűnt, minden okmányt beadtam, elérkezetnek láttam az időt, hogy visszaszolgáltassam lakásomat az államnak. Minden további nélkül visszavették, sőt, még a törlesztésre fizetett pénzt is visszaadták. Most már pénzem is volt, meg is telt vele a kistáskám.

– Jé, mennyi pénz! – pillantotta meg egyszer Egi a bankókat, és persze mindjárt kívánt is magának valamit.

Megtagadtam a kérését. Ma sem tudom, eldönteni, helyesen vagy helytelenül cselekedtem. De hát féltem, túl nagy bizonytalanságban és állandó anyagi gondok közt éltem ahhoz, hogy akár egy rend ruhát is merjek vásárolni a fiamnak.

– Smucig vagy, smucig, smucig! – csörtetett ki vérig sértődve a szobából.

Ezt most megjegyezte magának – állapítottam meg szomorúan, és amilyen hajthatatlan jellemű, valószínűleg a mai napig is neheztel rám emiatt.

Szóval visszakaptam a pénzemet. Csupán az volt a probléma, hogy ennyi pénzt nem vihettem át a határon. Mit tehettem, levásároltam az egészet. Vettem rajta ágyneműt, inget, jégeralsót, cipőt, irhabundát, arany ékszereket stb. Majd elszállíttatom a sógorral, aki egy utánfutós Wartburggal jön majd értem Váradra. Ebből a pénzből fizettem vissza azt a kölcsönt is, amit a gyerektartás rendezése végett kértem annak idején Jancsitól. Ezután mindnyájan: Jancsi, 18 éves nagyfia, Judit meg én elutaztunk Petrozsényba. Ennyivel tartoztam a nagymamának, hiszen ki tudja, látjuk-e még egymást valaha. Hanem a lakásba elég nehezen lehetett bejutni. Elég sokáig dörömböltünk, amíg Albi beengedett bennünket. Szegény nagyot hallott, najma úgyszintén, ráadásul az ajtózár is vacakolt, alig bírták kinyitni.

– Szervusz, Albi!

– Pali! Najma, Najma, Pali van itt Váradról!

A szobából sovány, összetöpörödött asszony tipegett ki botra támaszkodva.

– Ki az?

– Mi vagyunk: Jancsi és Pali – öleltem át az öregasszonyt. – Eljöttem meglátogatni, mielőtt Magyarországra utaznék.

Tibi 18 és 45 éves korában

Elbeszélgettünk vagy félórát, utána ugyanúgy menekültünk innen is kifele, mint Juli nénémtől Kolozsváron. Nála a macskák, nagymamánál meg a piszok, pisi és egyéb szagok kergettek az utcára.

– Holnap ismét eljövünk – kiáltotta oda Jancsi najmának, és aznap éjjel bizony nem nála, hanem a posta melletti szállodában aludtunk.

Azaz aludtunk volna, ha néhány reggelig ricsajozó szállóvendég és a szúnyogok nem akadályoztak volna meg ebben. Fura! Hogy kerültek szúnyogok Petrozsényba, amikor azelőtt hírük-hamvuk sem volt ezen a vidéken. És maga a város is évről évre változik. Ez a hotel például, amelyben most megszálltunk, korábban nem is létezett. Helyette kiterjedt, gyönyörű park zöldellt, Petrozsény egyik büszkesége. Na, és mi lett belőle? A fák nagy részét kivágták, a telket meg beépítették. De nemcsak a parkot tüntették el szinte máról holnapra, hanem a városka egyéb épületeit, sőt utcáit, köztük a Calea Romană utcát is. Ekkor dugták Albit és najmát ebbe a kétszoba-konyhás skatulyába.

– Macskák, pisi, szúnyogok – fintorgott Judit, aki bizonyára nem igen szokhatott Kecskeméten effélékhez. – Kicsit sok ez nekem egyszerre.

Hazafelé menet beugrottunk Dévára. Itt lakott az öreg tiszteletes, Makkai Endre egy tömbház negyedik emeletén. Ami azt illeti, ő is jócskán megöregedett, csak a szellemi frissességén nem fogott az idő vasfoga. És mint mindig, most is bemutatta, miként kell úgy fogadni vendéget, hogy senki se érezze mellőzöttnek magát. Egyébként nem nagy kunszt, csak minden vendéggel egyformán kell foglalkozni. Judittal kezdte. Megkérdezte hol lakik, mit dolgozik, velem kapcsolatban igen nagyra értékelte, amiért mégsem Németben, hanem Magyarországon keresek új hazát magamnak.

– Te pedig, Tibi, ugye, így hívnak, milyen nyelven szoktál beszélni?

– Attól függ. Míg élt a mami és az ómama, németül, Sanda anyuval románul, apuval meg néha magyarul.

– Ez a Bánát, hölgyeim és uraim.

– Aztán milyen nyelven tudsz a legjobban?

– Németül.

– És ez is a Bánát – mondtam szarkasztikusan.

– Nem Tibi hibája – vette védelmébe Bandi bácsi. – Ezért kizárólag a szülők felelősek – nézett Jancsi szemébe.

A bátyám széttárta a kezét, hallgatott. Noha Jancsit sohasem tartottam butának, erős a gyanúm, hogy fel sem fogta, a tiszteletes úr szavainak igazi értelmét.

Most már biztos lehettem abban, hogy jóváhagyják a kivándorlási kérvényem. Következhet a felszámolás szakasza. Úgy első nekifutásra eladtam a bútoraimat. Az utolsót egy strandröplabdás koma vásárolta meg, egy másiknak pedig a röplabda hálómat adtam emlékül. Attól kezdve a földön aludtam. Semmiség, már gyerekkorunkban megszoktuk. A könyveim – nagyrészt édesapám öröksége – maradtak, azokat át szerettem volna szállítani Judithoz. Erre közölték, hogy ehhez a Bihar megyei könyvtár engedélye szükséges, állítsak össze egy listát, és majd ők eldöntik, mit vihetek át az érvényben lévő törvények alapján. Ajaj, kezdődik! Elvittem a listát, és, hiszik, nem hiszik, 600 könyvből 500-at kihúztak, köztük olyan alkotásokat, mint Nemo kapitány, Az 1001 éjszaka meséi, Tanuljunk könnyen, gyorsan németül.

– De, kérem, miért tették ezeket a könyveket indexre? Fasiszta írások? – szökött a vér az arcomba.

– Nem, dehogy.

– Pornó?

– Menjen már!

– A párt, Ceauşescu vagy a kommunista rend ellen izgatnak? – halkítottam le a hangomat.

– Ne beszéljen zöldséget! Indexen vannak, mert… Sajnálom, ezt nincs módomban önnel közölni – jelentette ki a pápaszemes könyvtárosnő ridegen. – Tessék a listája! Kérem, tartsa magát az engedélyezett jegyzékhez, annál is inkább, mert két fotokópia is van róla. Egy nálunk, egy meg a határon. Ugye érti, mire akarok ezzel célozni?

– Köszönöm, nagyon aranyosak. Ezek után elárulná, mit csináljak ezzel a sok könyvvel?

– Ez már a maga gondja. Adja el, égesse el, vagy…

– Vagy?

– Adja nekünk ajándékba.

Majd kiesett a papír a kezemből.

– Ne aggódjék, vigyázunk ám reájuk, és bármikor erre jár, soron kívül *kikölcsönözzük* magának.

– Ezt ni! – mutattam fityiszt a hölgyeménynek, és kisirültem a könyvtárból.

A könyv kérdése tehát függőben maradt. Egyelőre, amit később újabb csalódás tetézett, amikor pénzt kértem kölcsön Galbácstól.

– Az… az nincs. Kérjen bármit, állok rendelkezésére. Kivéve pénzzel, mert én is csak alig élek egyik napról a másikra.

Lódított, nem lódított? Sosem derült ki. Szerintem igen, miután a nagyváradi Centrofarm aligazgatójaként átlagon felüli fizetéssel ment nyugdíjba.

Egyszer meglátogatott egy régi tanítvány. Udvariasan bemutatkozott, és így szólt:

– Ne haragudjon, amiért zavarom, de szeretnék öntől kérni egy tanúsítványt.

– Tőlem? Mi célból?

– Beadtam a kivándorlási kérvényem, és most bizonyítanom kell, hogy a Népi Egyetemen tanultam németet.

– Kivándorol? Hova?

– Az NSZK-ba.

– Gratulálok, de miért tőlem és nem az egyetemtől igényel ilyesmit?

– Igényeltem én tőlük is, de, amint megtudták, mire kell, már vehettem is a kalapom.

– Hát… elég nem szép tőlük, de bizonyos fokig megértem. Mi az, hova megy?

– Köszönöm, hogy meghallgatott. További kellemes tanítást!

– Már nem érdekli a bizonylat?

– Dehogynem, de ha ön is így áll a dolgokhoz…

– Jöjjön, mutatok önnek valamit – invitáltam a szobába a porig sújtott vendéget. – Látja ezt a tök üres lakószobát?

– Igen. És?

– Tudja, miért hiányoznak belőle a bútorok?

– Miért?

– Mert valamennyin túladtam, tudniillik én is beadtam a kivándorlási kérvényem.

– Igazán? – nézett nagyot a fiatalember. – Entschuldigung[102], nem tudtam.

– Visszatérve az igazolásra, természetesen mindent igazolok, csak…

– Miii? Akkor mégis igazolja? – derült fel az arca, aztán ismét elsötétült. – Csak?

– Nem hinném, hogy az én tanúsítványom hivatalos pecsét nélkül érne valamit, továbbá… Hát igen, már nem is tanítok. És nem csak a Népi Egyetemen. Máshol sem.

– Nem számít – húzott elő egy papírt a zsebéből. – Nekem azt mondták, elég, ha aláírja. Itt, itt tessék szignálni!

Szó nélkül aláírtam, és csak utána cikázott át az agyamon, hogy akár provokátor is lehet a *sorstársam*. Végül is nem én lennék az első, és nem is az utolsó, akit ilyen simán átvernek manapság ebben az országban.

– Tessék! Használja egészséggel, és sok sikert az új hazában! – fogtam kezet a férfival.

– Köszönöm, tanár úr. Ezt sohasem felejtem el önnek – indult az ajtó felé, de még mielőtt kiment volna, visszasietett hozzám, és könnybe lábadt szemmel átölelt.

Egy másik alkalommal alacsony, nálam valamivel idősebb apuka kaptatott fel a lépcsőkön.

– Jó napot kívánok! – köszönt kifulladva. – A némettanár urat keresem.

Fábián Sándor, Imre bátyja állt az ajtóban.

– Parancsoljon! Miben állhatok a szolgálatára?

– Az újsághirdetésre jelentkeztem. Szeretném németre taníttatni a fiamat.

– Örvendek. Fáradjon beljebb, Fábián úr?

– Ön ismer engem?

– Hogyne, még a kedves öcsét is – mutattam be néhány szóval magamat, és bizony azt is kikotyogtam, miszerint Magyarországra nősülök.

– Hűha!

– Valami nem stimmel, doktor úr?

– Á, semmi, csak… csak mi lesz akkor a némettel?

– Mi lenne, hiszen mire ez a kivándorlási ügy lezajlik, addigra a kisfia már németül olvassa a Grimm- testvérek meséit.

Talán így is történt volna, ha a tisztelt költő úr nem viszi más tanárhoz a kisfiút. No persze a lépcsők… Vagy önök másra gondolnak?

Megjegyzem, irtó szerencsém volt a nyelvekkel. Először az iskolában tanárként, aztán iskolán kívül mint megélhetőségi forrás vettem hasznát annak, hogy annyi nyelvet tanultam. Legintelligensebb, s egyben legrégibb tanítványom, akiket már a Népi Egyetemen is tanítottam, a Rössler család volt. Egy férfi meg egy nő, mindketten fogorvosok. Hozzájuk házhoz mentem, mindaddig, amíg a férfi kint nem maradt Németben.

– Ezt nevezem! Most mi lesz doktornő? – kérdeztem az asszonytól. – Remélem, egyúttal nem hagyta cserben magát is.

Nevetett.

– Még szép, hogy nem hagyott. Ne féljen, nemsokára megyek én is utána.

A Buibaş testvéreket olaszra oktattam. Ők Svédországban keresték a megélhetést, szabadságot. De járt hozzám egy egész család is: apa, anya és két gyerek, természetesen ők is emigrálási szándékkal. Ők már csak a puszta földre ülhettek, mert nem volt egyetlen bútor, még szék sem a garzonban.

---

[102] Bocsánat! (ném.)

Így bukdácsoltam ki 1986-ból. De még át kellett vészelnem 1987 telét, majd tavaszát is, amíg végre megkaptam a várva várt útlevelet. Azt meg sem próbálom leírni, mit éreztem, amikor először pillantottam meg a román paşaportot[103]. Csak néztem, forgattam, és szinte el sem tudtam hinni, hogy a szabadság kulcsát tartom a kezemben. Most már tényleg bármelyik nap átmehetek a határon. Csak értesítem Juditot, leadom a kulcsokat, és isten veled Románia.

– Ímhol, az útlevelem! – mutattam meg Eginek is a kék színű (vagy nem kék volt?) könyvecskét. – Nemsokára örökre elmegyek. Na, nem a földről, az, remélem, még odébb van, csak ebből az államból. Azt azonban szeretném, ha sosem felejtenéd el, miszerint nem önszántamból hagylak itt titeket.

– Igen, igen, már elmondtad.

– El, tudom, de most *utoljára* még egyszer vésd az eszedbe, hogy ez a világ minden kincséért sem történt volna meg, ha nem *létkérdésről* volna szó. Érted? Nem kalandvágyból megyek Magyarba, sem profit, illetőleg karrierista, de még politikai meggondolásból sem, hanem egyszerűen életben akarok maradni.

– Persze. Ezt meg te vidd magaddal! – emlékbe! – húzott elő a zsebéből egy fényképet:

Egi konfirmációs fényképe

Micsoda népes tábor! Én bezzeg 56-ban csak hatodmagammal konfirmáltam. Ja, de mi lesz a könyvekkel? – tolakodott előtérbe ismét a régi nagy kérdés. A legegyszerűbb lett volna eladni. Vették volna, mint a kávét, az holtbiztos. De a legtöbbet édesapám saját maga kötötte be, gondozta, és… Nem ragozom tovább: nem tudtam, és nem is akartam tőlük megválni.

[103] Útlevelet. (rom.)

Szerencsémre egy volt szülő ebben is segített, ugyanis állítólag ismerte az egyik vámost a borsi határállomáson.

– Fizet neki két kiló kávét, és már viheti is a könyveit.

– Igazán? Áldja meg az isten, ha elintézi ezt nekem.

– Semmiség. Mindent el lehet intézni, csak tudni kell, hol az a bizonyos kiskapu.

Hittem neki. No, de miért is ne hittem volna, amikor nemrég még én tanítottam a gyerekét a váradi 10. számú Általános Iskolában. Megszereztem a kávét, és átadtam az apukának.

– Remek! Ez lesz a mi kiskapunk. Most csak azt kell kivárni, melyik nap, holnap vagy holnapután szolgálatos az emberünk.

Amint ezt is megtudtam, értesítettem Juditot, és elgurultunk a határra.

A borsi–ártándi határátkelőhely

Az alább részt a ***Menekülés a „Fény országából”*** című novellámból idézem:

A borsi határon hosszú kocsisor várta, hogy kirobogjon a Fény országából”. Az apuka sehol, helyette felfedeztem egy szekust, ugyanazt a hadnagyot, aki azt hitte, belőlem is spiclit faraghat.

– Mutassák a poggyászukat!

Megmutattam.

A vámos unottan túrt bele, bal kezében a könyvjegyzék, nehogy átejtsük őket valamiképpen.

– Ez hiányzik a listáról – forgatta Grimm meséit. – És ez meg az is – mutatott sorra a könyvekre. – A szakramentumát, jöjjön azonnal velünk! Könyvcsempész – referált a főnökének. – Letartóztassuk?

– Hagyd a drákuba![104] – intette le a főnöke, aztán rám rivallt. – Koszos bozgor, tűnj el innen a könyveiddel együtt, különben lefoglaljuk.

Lesújtva fordultam vissza. Becsapott az apuka, vagy az egész a véletlenen múlott? Rejtély, eggyel több azok közül, amiket talán sohasem fogok megoldani. No, de hova vigyük a könyveket?A városi könyvtár átvette volna, én mégis rábíztam a feleségem gondjaira. Gondoltam, később majd visszaadja. Micsoda naivitás: sohasem kaptam vissza egyetlen darabot sem. Nyár lévén, sógorom a kocsiban éjszakázott. Feleségem és én a volt lakásomon, hála a kulcsnak, amiből egyet, biztos, ami biztos, megtartottam magamnak, mintha éreztem volna, hogy egyszer még hasznát vehetem.

Másnap reggeltapasztalatokban gazdagabban, de 600 könyvvel szegényebben hagytuk magunk mögött a „Pece-parti Párizst”, vele Romániát és a Ceauşescu-korszakot. Átlépvén a határt, kiszálltam a kocsiból, és a földre térdeltem.

---

[104] Ördögbe! (rom.)

– Köszönöm! – rebegtem az ég felé fordulva, megcsókoltam a földet, majd áthajítottam a kulcsot a határon.

– Na, mi van, megyünk már? – türelmetlenkedett feleségem testvére.

– Teljes gázzal! – ugrottam be a kocsiba, hogy pár órával később végre én is meghalljam a kecskeméti harangokat.

Epilógus

Harangok, harangok, jaj de szépen szóltok! Egyik szemem rögtön könnybe lábadt, a másik azonban nevetett, kacagott, mert mégis magyar és ember maradtam.

Hát ennyi dióhéjban.

KECSKEMÉT (1987–2014)

Kecskemét

Az első lépések

Kecskemét Bács-Kiskun megye legnagyobb és népsűrűség szempontjából az ország nyolcadik városa. Területe 322, 57 m^2, lakossága 1987-ben megközelítőleg 110 ezer fő. Neve a kecske + mét szóból áll, mely egyes nyelvészek szerint menetet, járást jelent.

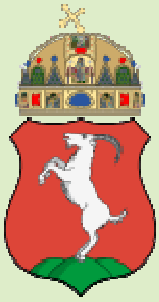

Kecskemét címere

Éghajlata szélsőségesen szárazföldi. Folyója nincs.

Gazdasága elsősorban az élelmiszer feldolgozáson alapul (konzervipar, szeszfőzés, malomipar stb.) Jelentős gazdasági objektumok a Szerszám- és Gépelem-, Reszelő-, Magnetofon-, az Alföldi Cipő-, Habselyem Kötöttáru-gyár stb.

Legnevezetesebb épületei a szecessziós stílusban épült Városháza (Lechner Ödön), Lutherpalota (Mende Valér), Cifrapalota (Márkus Géza), Nagytemplom, a román stílusú Barátok temploma, Evangélikus templom (Ybl Miklós), a mór stílus jegyeit viseli a Zsinagóga, az eklektikus neobarokkét pedig a Katona József Színház.

Művelődési intézményei: Erdei Ferenc Művelődési Központ, A Szakszervezetek Megyei Tanácsa Művelődési Otthona, Szalvay Mihály Úttörő és Ifjúsági Otthon, Tudomány és Technika Háza (TIT), Katona József Színház, Katona József Megyei Könyvtár, és persze a múzeumok: Katona József Múzeum, Magyar Naiv Művészek Múzeuma, Katona József Emlékház, Szórakaténusz Játékműhely és Múzeum, Bozsó Gyűjtemény… Sajtó: Petőfi Népe (megyei napilap), Kecskeméti Lapok (hetilap), Forrás (havilap).

Kecskeméten született Katona József, a Bánk bán írója, Kocsis Pál szőlőnemesítő, Kodály Zoltán zeneszerző- és pedagógus, Latabár Kálmán és Mezey Mária színészek, Kada Elek politikus, író. Itt diákoskodott három évig Petőfi Sándor, joghallgató két évig Jókai Mór, díszpolgára Klebelsberg Kuno vallás és közoktatásügyi miniszter, Josef von Ferenczy.

Érdeklődve kukkantottam ki a kocsi ablakán. Noha egy új világba pottyantam, plusz ez az első eset, hogy 45 év után elhagyom az országot, semmi rendkívülit nem láttam, éreztem. Az épületek ugyanolyanok, mint Nagyváradon, az emberek öltözéke úgyszintén. Többet, így, menet közben nyilván nem is állapíthattam meg. Legfeljebb az áruval zsúfolt kirakatok, na és a város tisztasága töltött el ámulattal. Mindenesetre messziről látszik, hogy Kecskemét, Nagyvárad, Kolozsvár, Marosvásárhely stb. valaha egy régióba tartoztak.

Egyenesen az ún. Műkert városnegyedbe, egy fasorral szegélyezett utcába hajtottunk. Itt lakott Judit egy társasház első emeletén, egy egyszoba-konyhás lakásban. Kissé messze a központtól, ám annál jobb levegőjű, nyugalmas zónában. Bár a valóságban is ilyen csendes, nyugis hely lenne! – imádkoztam magamban. Elég nevetséges óhajnak tűnik ekkora kálvária után, mégsem az, hiszen éppen emiatt szaladtam többek között világgá. Judit lakosztálya tetszett is, meg nem is. Díjaztam a berendezést, a bútorokat, festményeket, ellenben túl picinek találtam a konyhából átalakított szobácskát. Konyha sehol, helyette csak egy szűk főzőfülkében lehetett főzni, étkezni. Persze érthető, mert melyik szingli, ráadásul munkahelyén étkező dolgozó nő kívánna ennél többet átmenetileg magának. Este holtfáradtan, az átélt izgalmakat újra meg újra felidézve zuhantam álomba.

Másnap jelentkeznem kellett az idegenrendészeti hivatalban. Ott állományba vettek, és kiállítottak számomra egy személyi igazolványt helyettesítő okiratot.

– Ön egyelőre hontalan – hozta tudomásomra Vázsonyi hadnagy –, és mindaddig jelentkeznie kell személy szerint nálam, amíg jóvá nem hagyják állampolgárságért folyamodó kérelmét.

Nem sokkal ezután Judit főnöknőjét látogattuk meg a Csokor utcai oviban.

– A férjem, Nagy Pál Nagyváradról – mutatott be Judit egy negyvenöt év körüli, csípőficamos hölgynek.

– Málnás Mária vezető óvónő. Csakhogy megjött, kedves Pál! Tudja, hogy végig szorítottam maguknak?

Kiderült, hogy eleitől fogva figyelemmel kísérte Judit váradi kapcsolatának alakulását, és gyakran lelki vigaszt is nyújtott neki, amikor elcsüggedt. Mert azért ez is elő-előfordult, különösen a hosszú téli hónapok idején. Engem sem hagyott sokáig munkaügyben kétségben, és ott helyben felhívta telefonon a katonatelepi iskola igazgatóját.

– Megvan az állás! – újságolta öt perc múlva örömmel. – Jelentkezzen augusztus 16-án, reggel hét órakor a katonatelepi Mathiász János iskolában! Tudja, hol van Katonatelep?

– Nem.

– Két kilométerre Kecskeméttől. Ne féljen, nem valamiféle katonai település. Nevét a híres Katona Zsigmond gyümölcskertészről kapta. De itt élt és dolgozott a nem kevésbé ismert Mathiász János és Kovács Pál szőlőnemesítő is. Szereti a bort?

– Mérsékelten.

– Azért ezt megissza – kerített elő egy üveg bort. – Igyunk arra, hogy végül mégis sikerült megszabadulnia a pokolból, bár, ami azt illeti, meg kell jegyeznem, nálunk sem fonják ám kolbászból a kerítést. Itt dolgozni, teljesíteni kell, kolléga. Viszont aki rendesen dolgozik, azt általában meg is becsülik – töltötte tele a poharakat. – Sok sikert a beilleszkedéshez! Szervusz, csirió!

– Közvetlen, energikus és jólelkű – dicsértem meg otthon Riát Juditnak. – És ez az állásdolog is hihetetlenül simán ment. Igaz, az iskola nincs éppen a közelben, és két buszra is kell szállnom ahhoz, hogy beérjek a suliba…

– Kezdetnek ez sem rossz, és idővel jobb is lesz. Ez nem Nagyvárad. Itt, aki, Ria szavait idézve: *rendesen dolgozik*, az meg is találja a számítását.

A megbeszélt időben bevágtam magam a buszokba, és jelentkeztem a dirinél. Az autóbusz közvetlenül az iskola előtt, egy két részből álló, egyszintes épület állt meg. Előtte tágas udvar alacsony vaskerítéstől övezve. Az irodában tömzsi, feltűnően vastag nyakú öregember fogadott. Ő volt a diri, egy hajdani szabadfogású birkózó. Kurta beszélgetés után, amit itt, Magyarban állásinterjúnak neveznek, alkalmazott… tornatanárnak.

– A munkát máris megkezdheti. Menjen a tanáriba, ismerkedjen meg a kollégákkal, és tegye, amit tennie kell.

– De hát én…

Magyartanár vagyok – szerettem volna emlékeztetni az öreget. Eh, minek? Ha úgy vesszük, a tornatanárság sem áll tőlem távolabb.

– Igenis, csupán annyit szíveskedjék közölni, mi az, amit *tennem kell!*

– Kérdezze meg a társait. Itt mindenki tudja, mit kell tennie, és én nem is szeretem, ha minden csip-csup dologért hozzám szaladnak a szaktársak.

A katonatelepi Mathiász János Általános Iskola

Egy hónap múlva Judit nővérénél megrendeztük az esküvői lakomát, amire valamennyi rokont és jó barátot meghívtunk. Nem volt hetedhét országra szóló lakodalom, csak egy szűk körű vacsora, de első házasságomhoz viszonyítva ég és föld a különbség. Csupán Judit édesanyja nem lehetett jelen, ő ugyanis már két éve meghalt. Elgázolta egy autó. De hadd mutassak be a család többi tagjából is néhányat! Judit apja, Oszlányi Pál: Tázlár faluból költözött a városba, mesterségét tekintve hentes. Egy balesett folyamán elvesztette a fél szemét (akárcsak a vásárhelyi nagyapám), aztán a lábujjait amputálták. Ennek ellenére megmaradt vidám természetű, mi több, elégedett embernek. Judit nővére, Marsa Gyuláné: két évvel idősebb Juditnál, orvosi írnok. Férje, Gyula 12 évvel idősebb, autószerelő. Ők közel a központhoz laktak egy ízlésesen berendezett háromszoba-konyhás családi házban. Nagyobbik fiúk, Gyuszi szintén autószerelő, a kisebbik szakközépiskolás tanuló, 21, illetve 16 évesek. Judit öccse, Öcsi. Ha azt mondom, autószerelő, a felesége pedig ápolónő, elhiszik? Pedig azok voltak, mint az egész család általában: férfi ágon szerelők, női ágon egészségügyi dolgozók. Szó, ami szó népes és érdeklődési körömtől igencsak távol eső családba csöppentem.

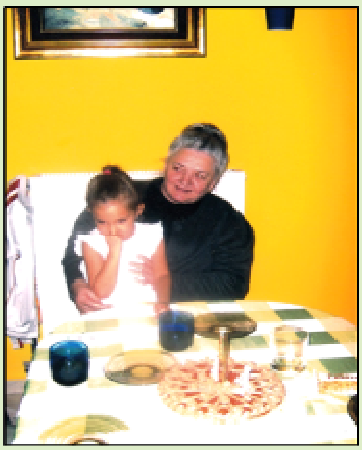
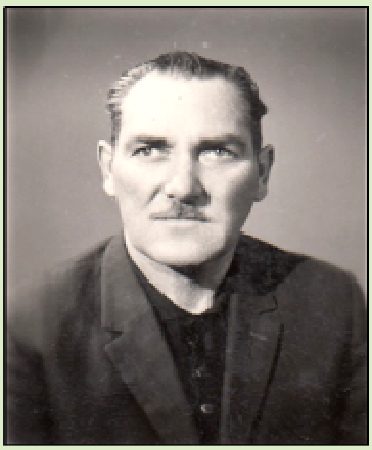
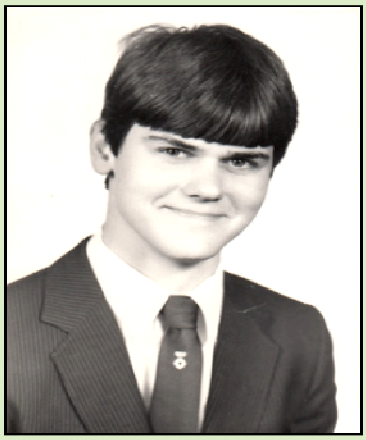

Az Oszlányi és Marsa család

1988-ban megüresedett egy nevelőtanári állás a Vágó Béla (ma Kandó Kálmán) Szakmunkásképző és Szakközépiskolában. Üstölést rácsaptam, és megkértem Fazekas Ferenc igazgatót, hagyja jóvá az áthelyezési kérvényem. Minden további nélkül belement. Láthatólag nem volt elragadtatva tornatanári tevékenységemtől. Én meg, mi tagadás, az övétől.

– Öreg hiba, ugyanis minden baj az elégedetlenséggel kezdődik – vélekedett Judit.

– Baj vagy fejlődés, mert hol állna ma az emberiség, ha nem fedezte volna fel a tüzet, vagy megelégedett volna azzal, hogy feltalálja a kereket. Megmondjam? Sehol, sőt, még a kereket sem találja fel, Juditkám.

– Egen. Mégis mi az, amit nem csípsz a katonatelepi iskolában?

– Mindenekelőtt a felszerelést – idézőjelben, mert mint ilyen, nem is létezik. Se tornaterem, se sporttér, se sportszerek, kivéve egy futball- és három röplabdát. Ki a franc tud ilyen körülmények között iskolai szinten sportolni? És ha ehhez hozzávesszük az állandó faluközi versenyzést, ugyanis folyton ezt kéri tőlem a Fazekas, nemhogy a tanítástól, de még a sporttól is elmegy a kedvem egy életre.

– Hát ne versenyezzetek! Végül is te vagy itt a tornatanár, nem Fazekas, és ha te úgy ítéled meg, hogy hiányoznak az ehhez szükséges feltételek, elsősorban ne az eleve kilátástalan versenyek, hanem a feltételek megteremtése legyen a célotok. Én csak azt csodálom, hogy ezt pont egy volt sportoló nem érti.

– Ezt magyaráztam én is az öregnek. Mire ő: mindenki adott feltételek között dolgozik. A mieink ilyenek, tehát ilyenek közt is kell dolgoznunk. Egyébként sem a győzelem, hanem a részvétel a fontos, tisztelt kolléga.

– Más?

– Nagyon idegesíti, ha órák után rohanunk a buszunkhoz, ezért mindig kitalál valamit, hogy csak a következő buszt vagy még azt se érjük el.

– Mert?

– Ez a mániája. Egy szó mint száz, jobb lesz nekem a Vágóban, s még csak ingáznom sem kell, amivel már igazán tele van a hócipőm.

Új iskola, még egy nekifutás. Ám itt is csak egy hónapig bírtam cérnával. Tulajdonképpen nem is iskolában, hanem egy kollégiumban láttam el főként adminisztrátori teendőket. Munkahelynek szuper, hivatásnak kevés, és én mindig utáltam az olyan munkát, amihez nincs szükség sem tudásra, sem tehetségre. A szilenciumi, azaz tanulási órákon még megjárta. Segítettem a házi feladatok megoldásában, válaszoltam egy-két irodalmi kérdésre, azontúl haszontalannak és üresnek éreztem magamat. Igen-igen rühelltem a délutáni műszakot is, hiszen világéletemben délelőtt tanítottam. Emiatt nem nézhettem otthon tévét sem beleértve a kollégiumot is, jóllehet pár lépésre tőlem, a klubszobában jobbnál jobb videofilmeket nézhettek a diákok. Nekik lehetett, a nevelő tanároknak nem, amitől aztán végképp bepörögtem. Szerencsémre megneszeltem, hogy a szakmunkásképzőben magyartanárt keresnek. Megpályáztam, és a következő hónaptól már annyi filmet nézhettem, amennyit csak akartam.

A Vágó Béla Ipari Szakmunkásképző és Szakközépiskola

Miután ilyen szépen nyeregbe lendültem, elkezdtem újra a publicisztika irányába kacsingatni. Ennek legfőbb fóruma pedig Kecskeméten, nem lévén más napilap, csakis a Petőfi Népe lehetett. Oké, akkor nézzünk körül egy kicsit a Petőfi Népe portáján.

– Nem kísérnél el, mucika?

– Á, nem érdekel engem az ilyesmi – húzódozott a feleségem. – A szerkesztőséget pedig magadtól is megtalálod. Ott van a főutcán, a városi parkkal szemközt, a kétemeletes Sajtóházban.

A Sajtóház

– Ahogy kívánod.

Megírtam egy cikket, és elvittem a szerkesztőségbe. Sajnos az az igazság, hogy Judit meg az irodalom olyan messze állnak egymástól, mint Makó Jeruzsálemtől. Sebaj, annál erősebb a lelkem számtanból, így egész szépen kiegészítjük egymást. A Sajtóházban töpszli, fontoskodó arcú férfihoz irányítottak.

– Bocsánat! Zavarhatom egy pillanatra?

– Tessék!

– Nagy Pál tanár vagyok, a Vágó Béla szakiskola magyartanára. Hoztam egy cikket, volna szíves elolvasni?

– Tegye az asztalra, majd elolvasom, ha ráérek – pislantott rám félszemmel.

– Igenis és köszönöm.

Még toporogtam előtte vagy két percet, de miután láttam, hogy rám se hederít, elköszöntem az elvtárstól.

Egy hét múlva közölték a cikkemet. Ha jól emlékszem, egy nyelvvizsgákat bíráló jegyzet volt. Előzmény: hasonló vizsgán még a múlt évben jó magam is átestem. Ennek tapasztalatait sűrítettem ebbe az egyflekkes írásba. Mivel elég tanulságos, ezennel máris közreadom. Utána eltöprenghetnek a tartalmán, nem utolsósorban azon is, hogy értékelhették *alapfokúnak* egy német nyelvet tanító tanár és idegenvezető tudását. Tudniillik csupán ilyen minősítést sikerült szereznem. Vagy ez csak a múlt, mert manapság senki sem bakizik ekkorát a Rigó utcában?

Széljegyzet a nyelvvizsgákhoz

Az állami nyelvvizsgák hovatovább egyre népszerűbbek hazánkban, sikknek számít vizsgázni, egyúttal közismerten bizonyos előnyökkel is járnak. A sikeres vizsgázó fizetéspótlékot kaphat, fordítói vagy tanári állást vállalhat. Ennél kevésbé közismertek viszont az elvárások: az a szigorúság, amely az ilyen típusú vizsgákat jellemzi. Nyilván nem is indokolatlanul. A kérdés csupán az mennyire ésszerűek ezek az indokok.

Vizsgáljunk meg néhányat! Fordítás: az írásbelik egyik legfontosabb követelménye. A régi nyelvoktatás mindig nagy előszeretettel épített erre, újabban egyre inkább mellőzik. Érthető, ha a megismerés alapelvére gondolunk (érzéki tapasztalat, – racionális gondolkozás – gyakorlat). Az erre alapozó módszerek többnyire elég sok időt vesznek igénybe, de vitathatatlanok az előnyei is. A nyelvtanuló tartósan rögzít, s miután közvetlenül, más nyelv segítsége nélkül gondolkozik, gyorsabban reagál, és könnyebben is összpontosít. Ezek szerint iktassuk ki a fordításokat? Természetesen ne, hiszen fordítókra, tolmácsokra is szükség van. Csakhogy nem mindenki óhajt ám tolmács, még kevésbé műfordító lenni, továbbá lényeges különbség van szöveghű és szabad fordítás közt. Sajnos jelenleg sem az iskolák, sem a magántanárok nem foglalkoznak fordítástechnikai kérdésekkel, az idevágó irodalom is szegényes, ezért nem ártana átengedni ezt a penzumot inkább a Fordító- és Tolmácsképző Intézetnek. Ha viszont mégis ragaszkodnak hozzá a vizsgákon, méltányos lenne legalább néhány felvilágosítást adni, egy-két fogódzót, hogy mindegyik vizsgázó megértse, mit várnak tőlük, ugyanis egyesek pont emiatt buknak meg a vizsgákon. Pedig akadnak köztük egészen jól képzettek is, akiknek kisujjában van a nyelvtan, időnként mégis jóhiszeműen pontatlanok: pár szóval többet vagy kevesebbet mondanak, ha ezzel magyarosak és egyszerűek lehetnek.

Itt említhető meg a szótárhasználat kérdése is. Míg a szabad fordítást hagyományosan számőzik az írásbeli vizsgák gyakorlatából, a szótár – részben – tetszés szerint használható, ami, enyhén szólva ugyancsak érthetetlen, mivel itt lexikai tudást is mérnek.

De lépjünk tovább! A kiejtés és az intonáció a szóbeli során kap szerepet. Logikus, hogy magyaros, kiejtéssel nehéz kommunikálni, gyakran épp emiatt nem értenek meg bennünket a németek. Nem kevésbé logikus viszont az a tény sem, miszerint a szülőföldi környezet vagy, mondjuk, a sváb nyelvjárás hatása alól senki, maguk a (hazai) vizsgáztatók sem vonhatják ki magukat. Ezért beszélnek némileg másként például a romániai, ausztriai, svájci vagy magyarországi németek. Hangsúlyozzuk: németek, nem nyelvtanulók, akiktől sok esetben mégis többet, németországi kiejtést várnak.

Minden vizsga izgalommal, a szokottnál nagyobb erőfeszítéssel jár, ami összpontosítás- és memóriazavart is okozhat. A vizsgázók némelyike lámpalázasan kapkod, átmenetileg nagyothall, így nem csoda, hogy olykor olyan hibákat is elkövet, amikre normális körülmények közt bizonyára nem került volna sor. Ez az a pillanat, amikor a vizsgáztató is… vizsgázik, hisz köztudott, milyen hatása lehet egy mosolynak, biztató tekintetnek, ha a vizsgáztatóbizottság emberközelben képes és akar maradni.

(Petőfi Népe, 1987)

IDEGENNYELVI TOVÁBBKÉPZŐ KÖZPONT
Budapest VIII., Rigó utca 16.

ÁLLAMI NYELVVIZSGA BIZONYÍTVÁNY

VIZSGAEREDMÉNYEK

I. Írásbeli

	Tárgy	Minősítése	
		számmal	betűvel
középfok	Nyelvi készséget ellenőrző feladatok	--	----
	Fordítás idegen nyelvről magyarra	--	----
felsőfok	Fordítás idegen nyelvről magyarra	1	elégtelen
	Fordítás magyarról idegen nyelvre	3	közepes

II. Szóbeli

	Tárgy	Minősítése	
		számmal	betűvel
közép- és felsőfok	Beszédértés	4	jó
	Beszédkészség	4	jó
	Nyelvhelyesség	2	elégséges
	Kiejtés, intonáció	3	közepes
	Olvasott idegen nyelvű szöveg értése	3	közepes
felsőfok	Olvasott magyar szöveg értelmezése idegen nyelven	4	jó
	Hallott magyar szöveg értelmezése idegen nyelven	3	közepes

Az osztályzatok összege: ☒

Sorszám: Á № 094919 /19 87

AZ ÁLLAMI NYELVVIZSGA BIZOTTSÁG
tanúsítja, hogy

Nagy Pál

aki 1942. évben Cluj városban (országban) született, a mai napon

német nyelvből

általános nyelvi anyagból állami nyelvvizsgát tett.

A vizsgaeredmények alapján:

megfelelt ALAPFOKON
[redacted]
[redacted]
[redacted]

Budapest, 1987. évi november hó 24. napján.

Billédi Lajos
a Nyelvvizsga Csoport vezetője

az Állami Nyelvvizsga Bizottság elnöke

P. H.

Rendszerváltás Magyarországon

Gorbacsov reformjai (peresztrojka, glasznoszty), s később a Szovjetunió felbomlása szabad teret nyitott az egész szocialista tábor, köztük Magyarország politikai változásainak. Az MSZMP befolyása látványosan gyengül, ezzel szemben új erőre kap a Pozsgay Imre nevével fémjelzett reformkommunista irányzat. Hunniában valami készül – írta egykor Ady a Hadak útja című versében. A jelek szerint most is, benne volt a levegőben, mindnyájan éreztük.

1989 krónikája dióhéjban

1989. január 28. – Pozsgay Imre egy rádióműsorban kijelenti, hogy az 1956-os események népfelkelésnek minősülnek.

1989. február 20. – Az MSZMP KB elvileg lemond a kommunista párt vezető szerepéről.

1989. március 10. – Az MSZMP KB elismeri a korábbi vezetés hibáit, helyesli a többpártrendszert, a szabad választásokat és a koalíciós kormányzat megteremtésének szükségességét.

1989. március 15. – Március 15-ét munkaszüneti nappá nyilvánítják.

1989. március 22. – Megalakul az Ellenzéki Kerekasztal. Salgótarjánban ledöntik a Lenin-szobrot.

1989. április 25. – Megkezdődik a Magyarországon állomásozó szovjet csapatok részleges kivonulása.

1989. május 2. – Kihirdetik a vasfüggöny lebontását Hegyeshalomnál.

1989. május 9. – Kádár János leváltása.

1888. május 12. – Kinevezik az új minisztereket. Békesi László lesz a pénzügy-, Glatz Ferenc a művelődési, Horn Gyula a külügy-, Hütter Csaba pedig a mezőgazdasági miniszter.

1989. jún. 9. – Tervbe veszik az orosz nyelv kötelező oktatásának megszüntetését.

1989. június 16. – Nagy Imre újratemetése. A Legfelsőbb Bíróság megsemmisíti Vida Ferenc bíró 1958. június 15-i ítéletét Nagy Imre bűnösségével kapcsolatban. Orbán Viktor követeli az orosz csapatok azonnali és teljes kivonulását.

1989. július 6. – Kádár János halála.

1989. aug. 1. – Megszüntetik a nyugati határszélen a zárt határsávot.

1989. augusztus 25. – Az Elnöki Tanács jóváhagyja a szerzetesrendek működését Magyarországon.

1989. szeptember 10. – A kormány megnyitja nyugati határát az NDK-menekültek számára.

1989. szeptember 18. – Magyarország felveszi a diplomáciai kapcsolatokat Izráellel.

1989. szeptember 26. – Az Országgyűlés alapvető emberi jognak nyilvánítja a be- és kivándorlási törvényt.

1989. október 4. – Eltörlik az október 23-ai nemzeti ünnepet.

1989. október 9. – Megalakul az MSZP mint az MSZMP jogutóda. Első elnöke Nyers Rezső.

1989. október 23. – Kikiáltják a Magyar Köztársaságot. Ideiglenes elnöke Szűrős Mátyás.

1989. dec. 18. – Románia lezárja a magyar határt. Budapesten több ezren tüntetnek Tőkés László mellett.

A rendszerváltás kimagasló alakjai

Kádár János, Pozsgay Imre, Orbán Viktor, Thürmer Gyula, Grósz Károly, Szűrös Mátyás, Németh Miklós, Horn Gyula

Summa summarum: Magyarországon **a diktatúra helyét átvette a parlamentáris demokrácia, az egypártrendszer helyett kialakult a többpártrendszer, az állami tulajdon egyeduralmát pedig felváltotta a magántulajdon**. Méghozzá vérrontás, egyetlen bevert ablak vagy fej nélkül. Pedig emlékezetem szerint semmiféle marxi dogma sem tart lehetségesnek effélét. És most mégis megesett. Nos, nem kenyerem a politika, s még csak történelemtanár sem vagyok, hogy teljes mélységében felfogjam, valójában mi történt. De ha nem is fogtam fel, világosan éreztem, hogy most másodszer lettem szem- és fültanúja egy történelmi jelentőségű átalakulásnak.

Miközben társadalmi szinten a fent ismertetett események zajlottak, én szorgalmasan bejártam a Vágóba irodalmat oktatni. Hangsúlyozom, irodalmat, ami az általános iskolákból 90 %-ban hiányzik. Műszaki érdeklődésű diákjaimnak ugyan édes mindegy volt, hogy nyelvtan-, olvasási vagy irodalmi órán unatkoznak, én kifejezetten élveztem, hogy végre irodalommal is foglalkozhatom. Csak azt a nyavalyás iskolarádiót ne kapcsolnák akkora hangerőre, hogy ne kelljen minden szünetben vattát dugnom a fülembe – pendítettem meg a dolgot a dirinek.

– Miért, zavarja?

– Őszintén szólva, igen.

– Minket nem – dugta ki tüskéit az alacsony, köpcös emberke. – Egyébként sem lényeges, mert a tanulók pont ezt igénylik, és ha úgy vesszük, mi vagyunk a tanulókért, nem fordítva, tisztelt kolléga.

Hát ezt megkaptam! Ezt leszámítva kitűnően éreztem magamat, és bánatosan vártam az augusztust, amikor helyettes tanár lévén megint új munkahelyet kell keresnem.

Ami a Petőfi Népét illeti, megismerkedtem néhány újságíróval, az olvasószerkesztővel (ha jól emlékszem, A. Tóth Sándornak hívták), és persze a főszerkesztővel, Gál Sándorral. A főszerkesztő, alacsony (hogy mennyi alacsony ember él Magyarországon és Erdélyben!), kurta nyakú káder, szerény, jóindulatú ember benyomását keltette. Velem láthatólag rokonszenvezett, amit, ők tudják, miért, A. Tóth Sándor és Hámori Zoltán szerkesztő ugyancsak rosszallott. Nem törődtem velük, morogjanak csak, leadtam az anyagot, és viszontlátásra! Ekkor már kezdtem rövid tárcanovellákat is írogatni. Akkoriban még volt erre kereslet, és fizettek is érte, nem úgy, mint manapság. Tekintettel arra, hogy románul és olaszul is értettem, kétszer tolmácsoltam is a Petőfi Népének. Először egy román (lásd a *Nyúl a bokorban* című karcolatot), másodszor a L' Unità olasz kommunista napilap újságíróinak látogatása alkalmából.

Nyúl a bokorban

Reggel kilenc óra. Ilyentájt még a népszerű Szabadidő Központ is meglehetősen kihalt. Alig lézeng valaki, csupán három-négy srác és két felnőtt kacérkodik a sápadt nappal.

– Splendid! (Káprázatos!) – lélegzett fel a köpcös a naturista strandon. – Ez a levegő…!

A másik, vállas, hasas férfi, bosszankodva tűnődött. Mindketten erdélyiek voltak. A köpcös brassói, a hasas kolozsvári. Az utóbbi három éve élt Magyarországon, s mint románul tudó ember, hébe-hóba tolmácskodást vállalt. Így került össze a románnal, aki hivatalos küldetésben járta a megyét, ismerkedett a magyar valósággal. Megtekintették a városi tanácsházat, a múzeumokat, ellátogattak néhány vidéki téeszbe anélkül, hogy a brassói nyilatkozott volna. Helyesebben nyilatkozott, amennyiben kérdezték, ám akkor is kurtán, kifürkészhetetlen arccal.

– Fürödjünk! – ajánlotta a tolmács.

– Isten őrizz! Ez a tó nyilván tele van mikrobákkal, és már megbocsásson, de biztosan bőrbetegek is fürödnek benne, ezért, ha nem haragszik, inkább a parton maradok.

– Kérem! – hanyatlott vissza a kolozsvári. – De óvatos vagy! Azért, ha a vízbe nem is, egy beszélgetésbe még beugrasztalak – gondolta magában. – Holnap utazik. s még nem is beszélgettünk. Mint erdélyi az erdélyivel – vetette oda halkan, könnyedén.

– Tessék, kérdezzen!

– Hm! Nem tudna legalább velem kötetlenebbül, kevésbé hivatalos hangon csevegni? Mondja el, mit érez, gondol rólunk, magyarokról!

– Maguk nagyon liberálisak. Hű, micsoda hőség! Mit gondol, hány fok lehet?

– Mi a véleménye Bush elnök magyarországi látogatásáról?

– Mi lenne? Nagyon örvendtem volna, ha legalább egy nappal hamarabb vagy később érkezik, ugyanis lekapcsoltak néhány telefonvonalat, ha ugyan lekapcsoltak. Emiatt nem tudtam hazatelefonálni.

– Azt hiszi, szabotáljuk önt? – döbbent meg a tolmács. – Nem, ez itt nem Brassó, amiről ön is meggyőződhet, ha az elnök távozása után hívja Romániát.

– Hát… megpróbálhatom.

– Helyes. Biztosítom, nem fogják lehallgatni. Itt nincs Securitate, nyíltan és szabadon beszélhet, tisztelt uram.

Hallgattak.

– Ma temetik Kádár Jánost, az MSZMP volt elnökét – törte meg a csendet a tolmács.

– Részvétünk.

– Hallott róla?

– Természetesen.

– És?

– Én az ő helyében jobb szabókkal dolgoztattam volna.

– Aranyos nyuszi! – gondolta a tolmács. – Úgy lapul a bokorban, mint akit odaszögeztek. A maguk elnökét mikor temetik? – kacsintott cinkosan a köpcösre.

A férfi összerezzent, jobbra-balra sandított, vajon figyelik-e. A napozó lassan benépesült. Meztelen férfiak és nők sétáltak el mellettük. Hirtelen elsápadt. Mintegy ötvenméternyire tőlük sovány, napbarnított naturista mustrálta őket.

– Ho… hogy mikor? – dadogta rémülten. De hi… hiszen él még.

– Rosszul van? – tűnt fel a tolmácsnak a kliens arca. – Jöjjön a zuhany alá, ott mindjárt jobban lesz.

– Azt mondja, itt nincs Securitate?

– Azt, miért?

– Semmi, nem érdekes! – szedelőzködött fel a román, felráncigálta a nadrágját, s a kijárathoz illant.

– Jó napot! – lépett hozzá a kolozsvárihoz a nudista. – Megkérhetném, hogy vegye le a dresszét?

– A dresszemet? Ja, bocsánat! – mérte fel a helyzetet gyorsan a tolmács.

– Köszönöm, így egészen más. Kellemes üdülést, üdvözlöm a barátját, de ha legközelebb idejön, kérem, mondja meg neki, tartsa be ő is a házirendünket!

Kis torzítás, bár ennek semmi jelentősége: a brassói alak a valóságban gyulafehérvári publicista volt. Érdekes módon csak Pestig utazott, onnan már nekem kellett továbbszállítanom a szerkesztőségi kocsival. Hogy mi szükség volt erre, fogalmam sincs, hiszen busszal, vonattal egyaránt tovább furikázhatott volna Kecskemétig. Amúgy kedves, közlékeny ember, mint általában a románok. Amikor megtudta, hogy Kolozsvárról származom, bizalma és barátsága jeléül kivette, és megmutatta nekem a… fél szemét. Ez nem vicc, és még csak nem is lódítok! Igaz, üvegszeme volt, de akkor is…

Hát ilyen, jórészt valós gyökerű tárcákat, karcolatokat írogattam a Petőfi Népébe. Egyik nap fogtam magam, és piros nyakkendő nélkül állítottam a szerkesztőségbe. A főszerkesztő szeme megvillant, de tartózkodott a véleménynyilvánítástól. Én persze jót mulattam magamban. Nyilván azt hihette, hogy ezzel is a kommunista éra végét akarom jelképesen jelezni. Holott semmi köze sem volt ennek a politikához, mint ahogy annak sem, hogy az ő tiszteletére kötöttem föl korábban a „bordó” nyakkendőt. A nyakkendőcserét később újabb váltás követte. Gondoltam, ha már rendszerváltás van, változzam meg én is legalább úgy külsőre, és… Megnövesztettem a bajuszom, szakállam.

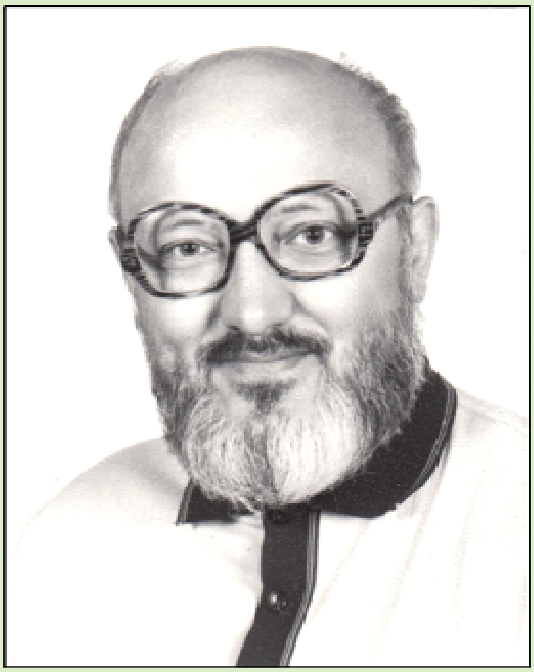

A Kutasi Ferenc alapította laphoz szinte megalakulásától kezdve csatlakoztam. Persze írtam én más lapba is: a Délvilágba, Katedrába, Magánerőbe, Pedagógusok Lapjába, Neue Zeitungba. Íróknál ez már így szokás, és nem is sejtettem, hogy egyszer még kutyaszorítóba kerülök miattuk. A dolog Kutasi Ferenccel kezdődött, amikor kiszaladt a számon, hogy a Petőfi Népének is dolgozom.

– Mi, annak a bolsevik pártlapnak? Nem díjazom – ráncolta össze homlokát a vaskos termetű, nagyjából velem egykorú közíró. – Mi független lap vagyunk, és én személy szerint sem csípem, ha valaki ilyen komcsi bagázzsal bratyizik.

– Bocs, nem bratyizom, csak úgy írok bele ezt-azt, amikor ráérek.

– Az még rosszabb, úgyhogy gondold meg, hova írsz, mert nem lehet egyszerre két urat szolgálni – pirított rám hébe-hóba, nem feledkezvén meg közben arról sem, hogy kérdezősködjék Gálról, Hámoriról meg a többiről.

Egyébként ugyanígy kíváncsiskodott a főszerkesztő költő is, és én udvariasan, a rám jellemző nyíltsággal válaszoltam itt is, ott is minden kérdésre. Sajnos nem kellett volna! De hát ki sejtette, hogy még most, egy valóban demokratikus rendszer hajnalán sem jött el az őszinteség, bizalom és megbékélés ideje. Végül is Gál és Kutasi közül Gál unta el hamarabb, és olvasószerkesztőjével vállvetve elkezdte visszautasítgatni a cikkeim.

– No de miért? Netalán rosszabbul írok újabban, vagy csak nehezteltek rám valamiért? – próbáltam kiugrasztani az olvasószerkesztőt a bokorból.

Az olvasószerkesztő ötölt-hatolt, aztán bizalmasan megsúgta, miszerint többé nem látnak szívesen: persona non grata lettem a lapuknál, tehát a jövőben jobb, ha elkerülöm a Petőfi Népe főszerkesztőjét.

Csalódottságom és keservem az alábbi tárcába fojtottam.

Erdélyi könnyek

Dr. Beranda Pál főszerkesztő – betűzte a Nagy Ember ajtaján. Nagy? Inkább kicsi. Vékony kar, csapott vállak, feje szinte nyak nélkül domborodott elő, amitől kissé gnómszerűen hatott.

– Tessék! – villantotta Kischre ravaszkás szemeit.

– Kisch Ervin vagyok… khm…. izé… Erdélyből.

Erre felpattant, betuszkolta egy fotelbe, és konyakot hozatott.

Aranyos ember! – hatódott meg a férfi. Kétszer akkora volt, mint Beranda, másrészt lassúbb, darabosabb, így egykettőre sutának és esetlennek érezte vele szemben magát. A főszerkesztő fürgén kapcsolt, s pár perccel később maga is tempósan, de ügyesen diskurált. Megkérdezte, honnan jön, mi a mestersége, hullnak-e még az erdélyi könnyek. Kisch őszintén válaszolt, nem is feltételezve, hogy ezekből egyszer még tőkét kovácsolnak.

– Szomorú, együtt érzek önnel. Egyébként mit kíván? Halljuk, hátha segíthetünk.

– Semmit, köszönöm, illetve… – kapart elő zsebéből egy gyűrött kéziratot. – Van itt egy novella, hogyha elolvasná…

A főszerkesztő kandin nyargalt végig a sorokon, s minél tovább olvasta, annál kíváncsibb lett. A történet két erdélyi menekült, egy román és egy száz szökéséről szólt izgalmasan, dokumentumszerűen. Mintha a szerző mindezt maga is végigélte volna, mindenesetre jó anyag, mellesleg aktuális, ergo biztosan harapni fognak rá az olvasók – dörzsölte kezeit az élelmes szerkesztő. Csupán a helyettese hümmögött nagyokat.

– Túl nagy hal ez, Pali. Mit szólnak majd a „nagyházban”? De hát te döntesz.

És ő így döntött:

– Veszélyes téma, inkább ne bolygassuk – sajnálkozott Kischnek, jó két hét múltán.

Nem sokat kertelt, Kisch a nyíltságához idomulva. Hozzá így, máshoz másképp, ahogy a helyzet vagy a „nagyházban” diktálták.

A férfi elszontyolodott. A jelek szerint ideát is akadnak tabuk, amelyekről nem illik, vagy nem szabad beszélni. Hanem a főszerkesztő mégiscsak karakán jellem, nem úgy, mint amazok odaát. Tíz évig írt nekik anélkül, hogy az ottani lap feje szóba állt volna vele egyszer is. Ehhez bármikor bekopoghat, nem zárkózik be, sőt, biztatja, egyszóval rendes, igazi demokrata.

A hónapok gyorsan, mozgalmasan teltek, egyik a másik után, mindig újat hozva. Újratemették Nagy Imrét, s az MSZMP is elhalt, átadva helyét az új, demokratikusabb pártoknak.

Kisch fellélegzett, vele a főszerkesztő s az egész szerkesztőség. Most már le merték hozni az erdélyi írásait is. Igaz, nem szívesen, miután az a konkurens lapnak is írogatott. Szólni azonban egyelőre nem szóltak. Csak nekik is könnyezzen, végül is drágagyöngyök ezek.

És Kisch szorgalmasan könnyezett. Kisírt magából néhány novellát, legfőképpen Erdélyről. A másik szeme azonban kacagott, amiért egy új világ téglája lehetett. Sajnos a tégla is könnyen porrá válik, ha becsap egy bomba, s az bizony becsapott. Méghozzá egy honfitársa révén, akit nem átallt megvédeni még Beranda ellenében sem. A főszerkesztő sundám-bundám

riadót fújt, s különböző okokra hivatkozva tette indexre az erdélyit, miközben ugyanolyan kedvesen mosolygott rá, mint azelőtt.

* * *

– Halló, itt Kisch… Az olvasószerkesztővel beszélek?

– Igen.

– Elnézést, én… Szóval csak azt szeretném kérdezni, mikor közlik azt a tárcámat, tudja, amit a múltkor…

– Holnap, uram, várjon türelemmel! Rengeteg az anyagunk, remélem, megérti – köhécselt zavartan az olvasószerkesztő, amíg a holnapból holnapután, egy hét, majd lassan hetek lettek.

Az erdélyinek végül is feltűnt a dolog, s elmesélte aggodalmát a konkurens újságnak.

– Mondtuk, ugye, hogy ne kezdj ezekkel a veterán komcsikkal – emlékeztette a lap főszerkesztője. – Még ha akarnak, sem tudnak ezek már kibújni a régi bőrükből.

– Azt hiszitek? – bizonytalanodott el a férfi. – Beranda sem?

A Bumm Bele! szerkesztői jobbra-balra dőltek a nevetéstől.

– Még hogy Beranda! Ő igen, ő a legrendesebb!

Kisch sápadtan lépett a telefonhoz, tárcsázott, és magyarázatot kért. Az olvasószerkesztő ötölt-hatolt, aztán bizalmasan megsúgta, miszerint többé nem látják szívesen: persona non grata lett a lapuknál, tehát a jövőben jobb, ha elkerüli Berandát.

– Mi? Én? És… és miért, ha szabad kérdeznem? Halló! Halló!

Halk kattanás, letetették a kagylót, süket volt.

– Hallatlan! Ki akar engem már megint lejáratni? – méltatlankodott Beranda, amikor az erdélyi elmesélte, mit csiripelnek a verebek.

– Egy demokratikus újságnál, mint amilyen mi vagyunk, nincs, és nem is lehet ilyesmi. Rossz írás? Nem közöljük. Jó? Mehet! Kivéve a Bumm Bele! – bagázs irományait – csusszant ki belőle önkéntelenül.

– Úgyhogy nyugodj meg, és látogass csak meg továbbra is bizalommal bennünket – szerelte le a főszerkesztő ravaszul.

– Köszönöm, ezt vártam maguktól – hálálkodott Kisch, és búcsúzásul átnyújtott két tárcanovellát.

Várt néhány napot. Semmi reakció! Már egy hét is elmúlt, amikor gyanakodni kezdett. Lehetséges, hogy Beranda mégis megjátszotta magát? De miért, nem lett volna szebb, egyszerűbb, ha bevallja, miért pikkel rá? Egyenesen a szemébe, minden púder nélkül, a jó reggelit! Persona non grata! Persona non grata! – süvöltötte a szél, csiripelték a madarak. Éppúgy, mint Erdélyben, valahányszor valakinek a tyúkszemére lépett akár véletlenül is. Kérje vissza a kéziratot? Visszakérte. Talán rossz írás, talán a legközelebbi jobban elnyeri a főszerkesztő tetszését. Tévedett, még csak el sem olvasta. Kisch régi könnyei közé újak szivárogtak, és lesújtva meredt az ajtóra, ami, íme, itt is bezárult előtte.

Anélkül, hogy tudta volna, hol, mikor hibázott.

(Bácskapocs, 1989)

Névmagyarázat

dr. Beranda Pál = dr. Gál Sándor
Kisch Ervin = Nagy Pál
Bumm Bele! = Bácskapocs

Írásom akkora felháborodást váltott ki, hogy az egyik olvasó – állítólag – még fenyegető levelet is írt a főszerkesztőnek. Persze nem maradt el a Petőfi Népe reakciója sem. Íme, az egyik, dr. Beranda Pál, bocsánat, Gál Sándor tollából.

Egy ember két kulaccsal

Egy nyár eleji napon jól megtermett, kopasz férfi állított be dr. Beranda Pál szerkesztőhöz:

— Kisch Ervin vagyok... Erdélyből — mondta bemutatkozásként. Közben mellét kidüllesztette, hogy Beranda észrevegye a frissen vasalt, fehér inget a sötétkék zakó alatt, s természetesen a bordó nyakkendőt. A szerkesztőnek azonban nem ez tűnt fel elsősorban, hanem a fényes homlok, amelyen — akkor még azt hitte — az értelem fénye csillogott. Másodsorban tűnt csak fel, hogy túlzottan jól öltözött, s így kissé érthetetlen volt hangsúlyozni, hogy Erdélyből... Nyilván azért monda ezt, mert aki onnan jött, az üldözött, meghurcolt, vagyis sajnálni kell, segíteni, támogatni. De mit tud támogatni egy nyamvadt, nem is túlságosan jól öltözött szerkesztő a díjbirkózó kinézetű, elegáns Kisch Ervinen? Persze — villant át Beranda agyán — másféle emberek is jöttek, jöhettek onnan, s ez a pasas nem úgy néz ki, mint aki menekült. Inkább küldött. Mégis kiszaladt a szerkesztő száján:

— Miben segíthetek?

— Nyelvtanár vagyok, írogatni is szoktam, talán itt is elhelyezhetnék néhány novellát, tárcát, karcolatot.

— Természetesen. Nincs elvi akadálya, de láthatatlanban még mákvirágot sem szoktunk venni — szellemeskedett a szerkesztő, s abban állapodtak meg, hogy legközelebb írásokat is hoz a fényes homlokú erdélyi.

Így is történt. Voltak közöttük jó, elfogadható és gyönge írások, mint minden író esetében. Az első két csoportba tartozó műveket közölte a lap, a gyöngéket visszaadták a fényes homlokú erdélyinek, aki mindannyiszor érthetetlennek tartotta, hogy az ő írásai nem egytől egyig remekművek.

Kisch időnként felhívta a szerkesztőt, s állandóan konyakozásra akarta csábítani. Beranda azonban rühellte a szeszt, így a közös piálásból nem lett semmi. Azt viszont meglepődve tapasztalta a szerkesztő, hogy a fényes homlokú erdélyi írásai egymás után jelennek meg a Bumm-Bele című, úgynevezett közéleti lapban. A meglepődést nem az okozta, hogy megjelennek, hanem az, hogy Kisch Ervin — Berandának korábban kifejtett véleménye ellenére — oda is vitt írásokat. Nem volt nehéz felidézni, mit mondott néhány nappal ezelőtt Kisch Berandának:

— Képzelje, kedves szerkesztő úr! Ezek a hülyék — és ujjával a plafonra mutatott — megfenyegettek, hogy ha ide is írok, akkor ők nem közölnek tőlem egy sort sem. Hát mit szól ehhez? Szellemi terror, zsarolás — sorolta Kisch, s ekkor már fényes homloka felhőbe borult, füle lilában játszott. Beranda megpróbált közbeszólni, de a karcolatíró folytatta: — Nincs közöttük egy normális. Az egyik alkoholista, a másik ellen nyomoznak, a harmadik nem ismeri a magyar nyelvet és hiába magyarázok neki, betonfej. És ezek... — hörögte az egyébként fényes homlokú szerző.

Kisch írásai azonban változatlanul megjelentek a Bumm-Bele hasábjain, s hamarosan kiderült, hogy az ottani szerkesztőségben Berandáékat ócsárolja hasonló hangnemben. Közben szakállat növesztett, majd kis idő múlva újra megborotválkozott — bizonyára attól függően, hogy mikor melyik szerkesztőséget látogatta. Alkalmazkodott. Ilyen tapasztalatok alapján Berandáék figyelni kezdték a fényes homlokút, s egyik látogatása idején megdöbbenve tapasztalták, hogy az elegáns öltöny alól két kulacs villant elő.

Legutolsó „alkalmazkodása" nem sikerült. Arra vállalkozott — pontosabban ajánlkozott —, hogy a Berandáékhoz érkező kínaiaknak tolmácsol. Pillanatok alatt kiderült, hogy a kínai nyelvben nincs igazán otthon. A fényes homlokú karcolatíró megszégyenülten sompolygott el, hogy megírja „leleplező" cikkét Berandáról és társairól annak a lapnak, amelyről nem is olyan régen még azt mondta, hogy csupán egyetlen célra használható: „arra."

G. S.

(Petőfi Népe, 1989)

Figyelemkeltő cím, az nem vitás. De hogy milyen mértékű a valóságtartalma, az nyilván más kérdés. Javaslom, ragadjunk ki, és elemezzünk belőle néhány részletet!

„Jól megtermett, kopasz férfi". Ez igen, ez tényleg én vagyok, és meg is felel a valóságnak.

„Bordó nyakkendő". Hát aztán! Baj, hiszen világéletemben kedveltem az élénk, rikító színeket.

„…túlzottan jól öltözött s így kissé érthetetlen volt hangsúlyozni, hogy Erdélyből… Nyilván azért mondta ezt, mert aki onnan jött, az üldözött, meghurcolt vagyis sajnálni kell, segíteni, támogatni. De mit tud támogatni egy nyamvadt, nem is túlságosan jól öltözött szerkesztő a díjbirkózó kinézetű, elegáns Kisch Ervinen." Kissé ellentmondásos gondolat, igazából nem is igen értem, mit akart ezzel a „nem is túlságosan jól öltözött szerkesztő" közölni, de hogy én is ilyen vagyok, mármint túlságosan jól öltözött, enyhén szólva nevetséges. Először is nem igaz, hiszen pénzem sem volt ilyen puccos ruhákra, másodsorban engem bizony a mai napig sem érdekel, milyen göncöt veszek magamra.

„Persze – villant át Beranda agyán – másféle emberek is jöttek, jöhettek onnan, s ez a pasas nem úgy néz ki, mint aki menekült. Inkább küldött." Tessék az utolsó szóra figyelni: küldött. Önök szerint ez mit jelent? Szerintem ügynököt, más szóval szekus lettem csak úgy, ránézés alapján, és ezt még világgá is kürtölte. Hát igen, egyesek így értelmezték az új, vörös csillag nélküli szólásszabadságot.

„… hamarosan kiderült, hogy az ottani szerkesztőségben Berandáékat ócsárolja hasonló hangnemben." Ezek szerint rajtam kívül még lehettek olyanok, akik ide is, oda is bejártak, más néven téglák, különben honnan tudta volna a „nyamvadt" főszerkesztő, hogyan „ócsároltam" őket én, a kétkulacsos ember odaát?

Folytassam?

Csendélet, kulacsokkal

Ismeri valaki *Kisch Ervint?* Nem? Pedig állitólag nagy riporter! Rendszerint „száguld" valahova: *Beranda* főszerkesztőtől ki, a *Bumm Bele!* szerkesztőségébe be! Helyesebben: száguldott, amig kopasz fejébe nem verték: vagy ki, vagy be. Semleges ember nincs, csak kétkulacsos. Azóta hallgat, nincs véleménye, sem a román rádiózásról, sem a palacsintasütésről. Sőt még az inge sem vasalt többé, nehogy, isten bocsá', túlszárnyalja dr. Berandát, aki másokkal ellentétben, mindig egykulacsos, tehát kardigánban is úr és főszerkesztő. Meglehet, valaha ő is vörös nyakkendőt hordott, esetleg táncolt is, ha „odafönt" úgy kivánták.

Szerencsére, ezúttal más szelek fújnak, nem kell táncolni, legfeljebb ő táncoltat meg néhány *balzacocskát*. Igaz, nem dijbirkózó, kinaiul sem tud — egyelőre —, de a szakmát ismeri, és ez a legfontosabb. Minden értekezletre eljár, prémiumosztáskor feltehetőleg első, szombatonként pedig elsőt egy-egy levelecskét. Általában békés, „igen jámbor fajta", amig senki sem zavarja fenséges köreit. Ha viszont zavarja, több mint iró: bűvész, aki a kicsiből is nagyot csinál, a nagyból pedig kicsit, a menekültből spiclit s a spicliből menekültet.

Így lett Kischből kis, illetve „nagy riporter", s ugyanúgy tátja ő is a száját, mint a Bumm Bele! egyik szerkesztője. De azért ne sajnáljuk, főként az előbbit: kemény-fejű székely. Ha százszor kupán ütik, százszor talpra áll. Ki tudja, talán abban bizik, hogy másutt mások a főszerkesztők, nincsenek berandák, csak az irás számit, s vele az Ember, nagy E betűvel.

Nagy Pál

(Bácskapocs, 1989)

A püspök ártatlan

89 őszén a városközponti Kada Elek Közgazdasági Szakközépiskolában kaptam katedrát. Ha ez Váradon is ilyen könnyen és gyorsan sikerült volna! Itt már egyetemi végzettségű tanárok tanítottak. Engem is csak szükségből, pályázó híján vettek fel, de felvettek, és én igyekeztem minden követelménynek megfelelni. Mivel elég sok mindent elfelejtettem, kb. kétszer annyit készültem, mint egy rutinos magyartanár, és ha ehhez hozzáadjuk még azt a pluszocskát, amivel kiszíneztem az óráim, akkor bizony 3-4 órát is tanultam naponta.

A Kada Elek Közgazdasági Szakközépiskola

– Nem sok ez egy kicsit, Palikám? – aggályoskodott a feleségem. – Biztos, hogy ez a plusz a diákokat is érdekli?

– Úgy tűnik, igen, mindenesetre szorgalmasak ám ezek a diákok. Nem úgy, mint a Vágóban, ahol a fél osztályt megbuktathattam volna, ha akarom.

Néha még röplabdáztam is Dunszt István testnevelő tanárral, s mivel a közgázt is egyetlen busszal, tíz perc alatt elértem, már-már a hetedik mennyországban éreztem magamat. Aztán magához kéretett Tóth Imréné, a Kada Elek újonnan kinevezett dirije.

– Panaszkodnak a tanulók önre, Nagy elvtárs, akarom mondani, Nagy úr – rohant le tüstént, amint beléptem az igazgatói szentélybe.

– Rááám? – bámultam rá a magas, kisportolt testalkatú dirire, amúgy matektanárnő volt az istenadta. – Miért?

– Túl barátságtalannak tartják a modorát. Nem tudna egy kicsit kedvesebb lenni hozzájuk? Sokan azt is nehezményezik, hogy minden szünetben kitessékeli őket az udvarra.

– Miért, itt nem szokás?

– Nálunk nem. Elvégre demokrácia van, ha nem tudná. Ha ki akarnak menni, kimennek, ha nem, bent maradnak, és nekünk tisztelnünk kell a döntésüket.

– Kérem, ahogy parancsolja.

– Dehogyis parancsolom. Kérem, és ha lehetne, egyúttal arra is megkérném, tartózkodjék a politizálástól a tanáriban. Már a kollégáknak is többször elmondtam, hogy mi tanítunk, nevelünk, nem politizálunk. Elismerem, hogy ennek nemrégen még az ellenkezőjét követelték, de azok az idők szerencsére már elmúltak, és én személy szerint sem bírom a politikát. Rendben?

– Ahogy pa… Igenis.

– Örülök, hogy egyetértünk. Viszontlátásra! Ja, és még valami: tanításkor, kérem, ragaszkodjék jobban a tananyaghoz, ugyanis úgy hírlik, hogy ön semmibe veszi a tankönyvet.

– Ki állítja?

– Maguk a tanulók. Eddig még minden tanár a tankönyv alapján oktatott, és ugyanazt kérdezte is ki tőlük. Végül is pont erre valók a tankönyvek.

Az ördögbe, még a végén rám fogják, azért mellőzöm a tankönyvet, mert nem is ismerem a tartalmát!

– Többek közt. Azért egy kis plusz sohasem árt, ugyebár, ha ezzel is közelebb hozzuk az anyagot a diákhoz – vetettem ellen bátortalanul. – Legalábbis nekem így tanították valamikor.

– Hol? Kik?

– A marosvásárhelyi főiskolán. Így tanított az egyik tanárom, maga Márki Zoltán is, és higgye el, mindnyájan tátott szájjal hallgattuk.

– Ott lehet, de ez itt Kecskemét, és, legyen szíves, alkalmazkodjék az itteni követelményekhez.

Addio, középiskola, isten veled, hetedik mennyország! Már tapasztalatból sejtettem, mit jelent az, amikor így bájcseveg velem egy igazgató.

Miután végeztem a Petőfi Népével, felajánlottak egy újságírói állást a Bácskapocsnál. Hasonló ajánlatot kaptam én azelőtt már Gáltól is, de újságírói korlátaimra való tekintettel egyik lapnál sem kötöttem ki. Különben is elhatároztam, hogy ezentúl inkább a szépirodalomra koncentrálok. Nem rossz terv, csak azzal számítottam el magam, hogy *tárcanovellákkal* árasztottam el a hazai folyóiratokat. Sikertelenül: írásaimat egyöntetűen vázlatosnak, sablonosnak, illetőleg művészietlennek ítélték.

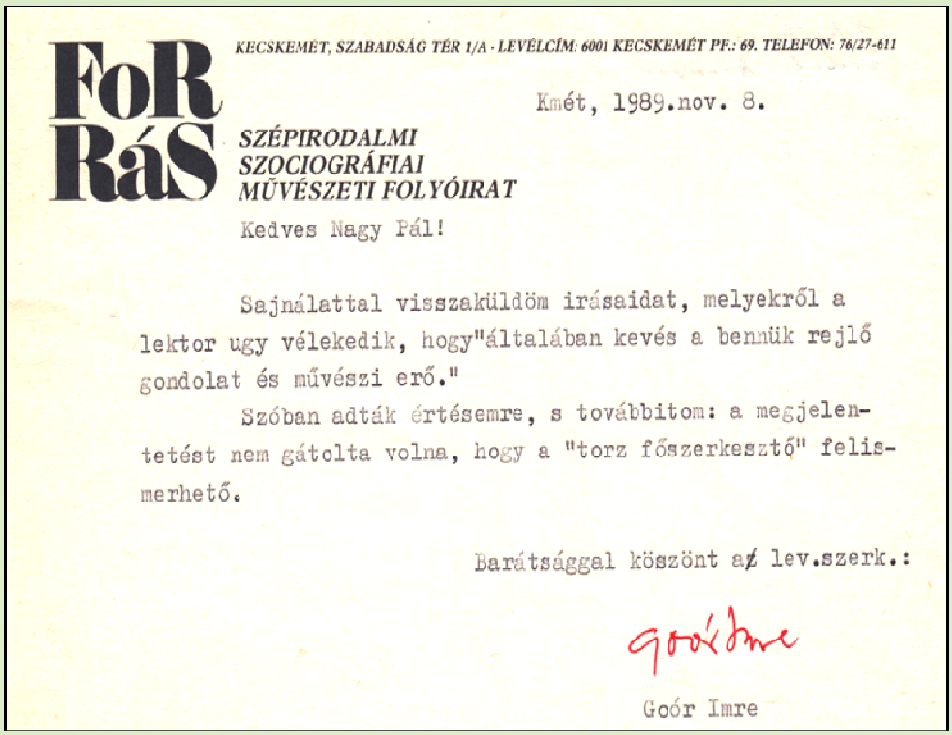

FoRRáS

KECSKEMÉT, SZABADSÁG TÉR 1/A · LEVÉLCÍM: 6001 KECSKEMÉT PF.: 69. TELEFON: 76/27-611

SZÉPIRODALMI
SZOCIOGRÁFIAI
MŰVÉSZETI FOLYÓIRAT

Kmét, 1989.nov. 8.

Kedves Nagy Pál!

Sajnálattal visszaküldöm irásaidat, melyekről a lektor ugy vélekedik, hogy"általában kevés a bennük rejlő gondolat és művészi erő."

Szóban adták értésemre, s továbbitom: a megjelentetést nem gátolta volna, hogy a "torz főszerkesztő" felismerhető.

Barátsággal köszönt az lev.szerk.:

Goór Imre

Goór Imre

Forrás, 1989

– Eszerint újságíróként elcsúszok, szépíróként azonban megbuktam – vontam le saját következtetésemet Juditnak.

Szegény Judit csak hümmögött, valószínűleg az egészből annyit sem értett, mint jómagam. Így aztán bő tíz év is elröppent felettem, amíg rájöttem, hogy olyan korba születtem, amelyben a tárcanovellát inkább publicisztikai, mint szépirodalmi alkotásnak tekintik, következésképpen nem ér annyit, hogy egy folyóirat is közölje. Így persze nem csoda, hogy maga Páll Árpád[105] is így nyilatkozott valamikor: „Karcolata arra kétségtelenül alkalmas, hogy egy napilapban megjelenjék, de – higgye el: jóindulatúan és őszintén mondom – többre nem.”

Bácskapocsi újságíróskodásom idején ismerkedtem meg Kamillal, egy vékonypénzű, hegyes orrú újságíróval, aki nagyon emlékeztetett egykori főiskolai szobatársamra, Koszorús Kálmánra. Kamil volt az olvasószerkesztő. Elég jó cikkeket írt, csak a beszédstílusa fárasztott, tudniillik olyan rapszodikusan szökdécselt egyik témáról a másikra, hogy a végén maga

[105] Erdélyi magyar író, kritikus (1927–1997).

Kamil, de a hallgatója is elfelejtette, miről akart eredetileg beszélni. Még szerencse, hogy nem kellett tanítania, mert nem sok minden maradt volna ilyen szóáradat után a tanulók fejében. Bár ki tudja! Ismertem én olyan tanárt is, aki Kamilhoz hasonlóan licsegett-locsogott, de már az osztályban szinte epigrammatikus tömörséggel fejezte ki magát. Ettől eltekintve tiszteltem Turait, mert igen művelt, jóindulatú fiatalember volt. Diplomája szerint vallásfilozófus, de ugyanolyan otthonosan mozgott festészeti és irodalmi téren is.

dr. Turai Gábor Kamil

Nyár végén levelet kaptam a fiamtól, Egitől, melyben arról tudósít, hogy meghalt az apósom. Elég szerencsétlen véget ért, de hát nincs mindenkinek olyan szerencséje, hogy este elaludjon, aztán már csak a másvilágon térjen magához. Requiescat in pace: nyugodjék békében!

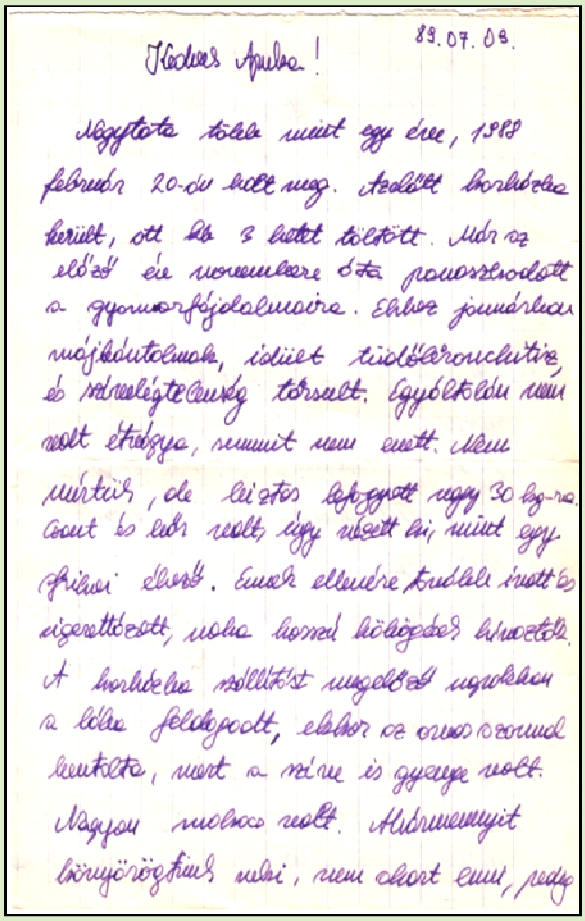

89.07.08.

Kedves Apuka!

Nagyapa tőlünk mint egy éve, 1988 februárban 20-án halt meg. Azóta kórházba került, ott is 3 hétig feküdt. Már az előző évi novembere óta panaszkodott a gyomorfájdalmaira. Ehhez jóindulatú májduttalmak, időnként tudatzavarok és vérnyomásingadozás társult. Gyógyszerei nem voltak étvágya, semmit nem evett. Nem múrtak, de látszott, hogy egy 30 kg-ra csökkent is lett, így ment el, mint egy árnyék. Ennek ellenére tudatánál volt és eszegetgetett, noha hamar kiégődés kínozta. A kórházba szállítást megelőző napokban a lába felduzzadt, ekkor az orvos szerint kiütötte, mert a vére is gyenge volt. Nagyon magányos volt. Mindenféle kényszerítő okai, nem akart ennt, pedig

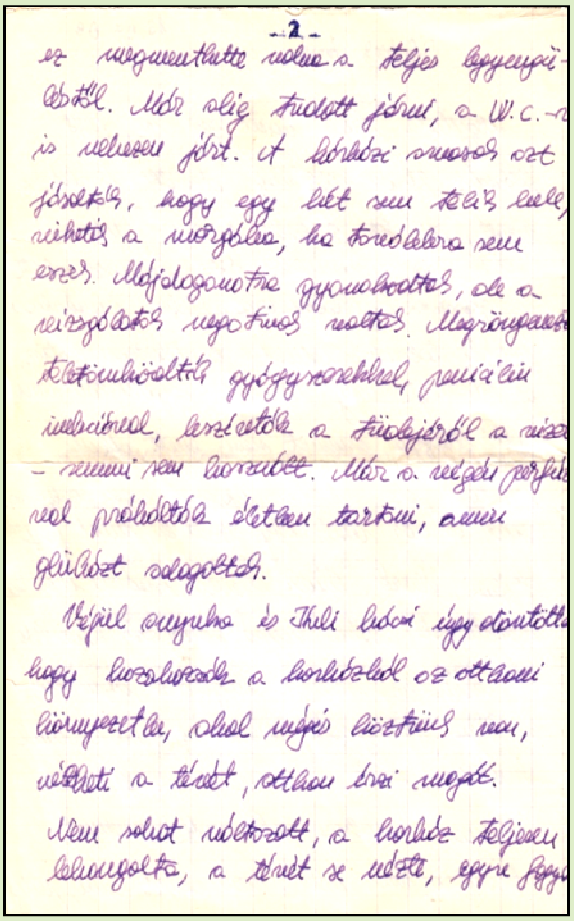

-2-

az megmentette volna a teljes legyengülésétől. Már alig tudott járni, a W.C.-n is nehezen járt. A kórházi orvosok azt jósolták, hogy egy hét sem telik bele, nincs a műtétre, ha tovább nem ennék. Májelégtelenséget gyanítottak, de a vizsgálatok negatívak voltak. Megrongálódott tüdőcsúcsáról gyógyszerekkel, panaszain injekciókkal, lassítják a folyójárót a vízben – semmi sem hatott. Már a régi perfektnek próbálták étkezni tartani, annak ellenére szolgáltak.

Végül anyuka és Ildi úgy döntött, hogy hazaviszik a kórházból az otthoni környezetbe, ahol nincs kórház nem, visszatér a tudat, otthon van megint.

Nem sokat időzött, a kórház teljesen lekezelte, a tudat se ment, egyre fogy

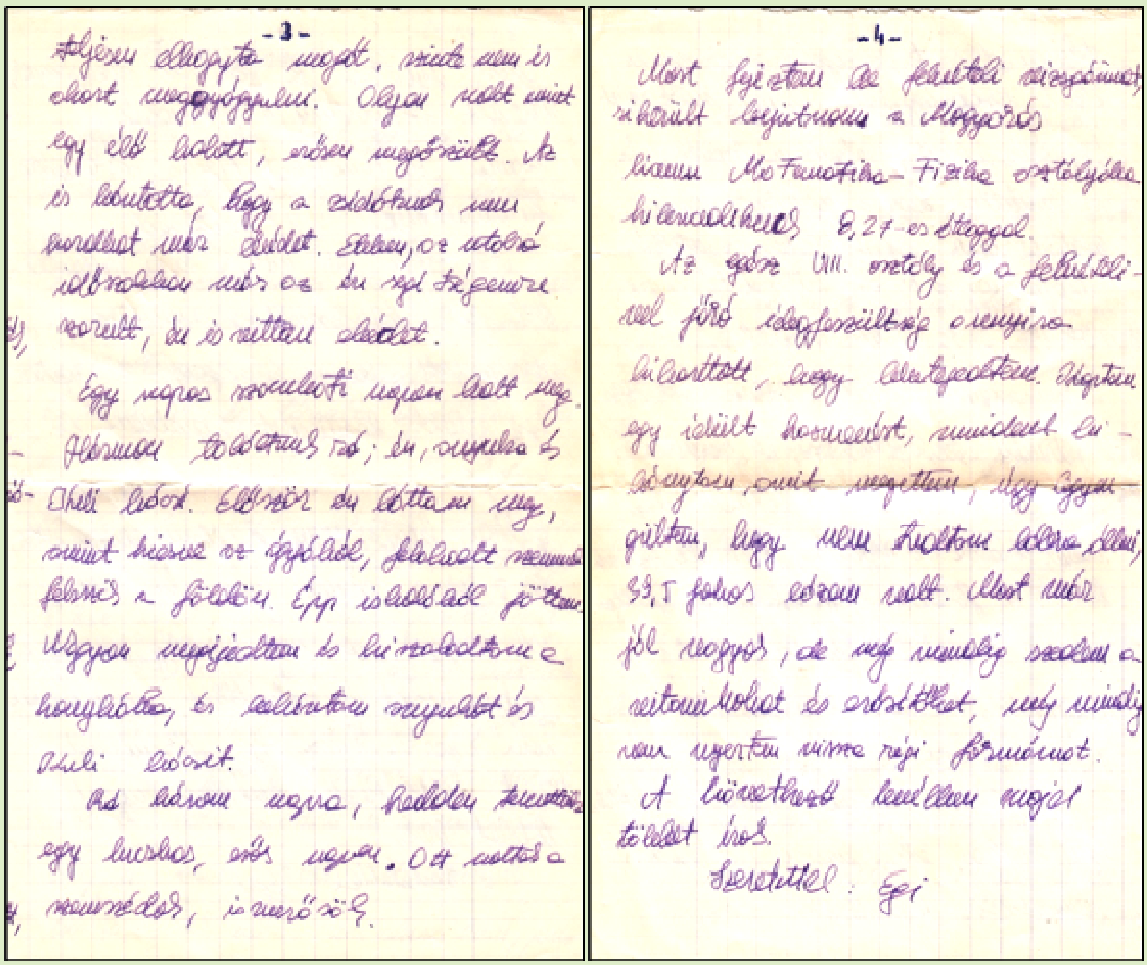

A történelemből tudjuk, hogy minden hatalmi változást megtorlás vagy legalábbis számonkérés szokott követni. Ez történt 1989-ben is. Első nekifutásra a kommunista rendszer vezetőit billentették feneken, utána következett a volt besúgók, ügynökök felelősségre vonása. Bizonyára Gál Sándor is dörzsölte volna a kezeit, ha engem is lelepleznek, mert hiszen az ő elképzelése szerint én is közéjük tartózom. No, arra aztán várhatott. Ellenben bekövetkezett más, amire ő sem, én sem számítottunk: leleplezték Nagy Gyula püspököt. Fantasztikus! Hihetetlen! A megdöbbenéstől napokig sem tértem magamhoz. De hát a tények, tények, amit Bodor Pál nem is hagyott szó, azaz cikk nélkül, és alaposan leszedte a keresztvizet édesapám egykori iskolatársáról. Hohó, azért nem minden olyan egyértelműen fekete, ahogy Bodor Pál lát(tat)ja! – fakadtam ki mérgesen, és megeresztettem egy cikket én is válaszként. Sajnos nincs lehetőségem bemutatni a kialakult polémia valamennyi anyagát. Kivéve kettőt, a többi sajnos elkallódott.

Most utólag 25 év távlatában töredelmesen bevallom, hogy A Püspök úr ártatlan cím nyilvánvaló tévedés, amit maga a cikk tartalma is alátámaszt – világított rá Bodor Pál is a Magyar Nemzetben (1989. október 7). *„Nagy Pál vitacikkében nem az esetet kérdőjelezi meg, hanem azt a képet, amelyet e történet a püspökről sugall, aki neki családi jó barátja, és aki szerinte igen tisztességesen igyekszik a lehetetlen körülmények között tenni a kötelességét.”* Hogy akkor mégis miért neveztem ártatlannak? Életem, halálom kezükbe ajánlom, de elfelejtettem. Talán a vita hevében jutottam erre a hibás következtetésre, miközben valójában csak a Nagy Gyula-ügy *mentőkörülményeire* szerettem volna felhívni a figyelmet.

Miután ilyen bátran, ám fölöslegesen siettem levakarni a sarat egy emberről, várható volt, hogy „Berandáék” kihasználják az alkalmat, és új támadásba lendülnek. Tévedtem: meg sem mukkantak. Valószínűleg attól tarthattak, hogy netalán az is kiderül, miszerint ők maguk is, már pártharcos múltjuk miatt is, egyben-másban nem kevésbé sárosak.

A püspök ártatlan

Nyílt levél Bodor Pálhoz (Diurnushoz)

Tisztelt Szerkesztő Úr!

Már írtam Önnek egyszer egy levelet, de válaszra sem méltatta, mire én ugyanúgy magamba fojtottam a szót, mint Ön az Ez történt a Farkas utcai templomban című krónikájában. Nem sokkal első levelem után olvastam cikkét Billy Graham, illetve Tőkés László és a romániai református püspökök magatartásáról, amiről szintén lett volna véleményem, és . . . – megint csak hallgattam. Csupán az augusztus 11-i írása győzött meg arról, hogy, Önnel ellentétben, mégis helyesebb volna tisztázni egyet s mást.

Hogy érthetőbb legyek, idézek Öntől: „Június 6-án a kolozsvári Farkas utcai templomban az esti istentisztelet közben, úgy hat óra tájt – Csch Zoltán tiszteletes úr hirdette az igét – besétált egy 25-30 év körüli fiatalember, megállt a templom közepén, és románul fölszólt a lelkipásztorhoz:

– Hé, hallgass már el ezen az átkozott nyelven. Menj Budapestre, ott prédikálj!"

Az esetet Ön is, én is vegy- és „fájdalomtisztán magyar ügy"-nek tekintjük. Csakugyan fájdalmas dolog ilyesmit lenyelni, főleg olyan országban, ahol maga az Alkotmány szavatolja a nemzetiségi jogokat. A gyülekezet – mint írja – nem is szándékozott lenyelni, és fölkérte a kolozsvári református püspököt, forduljon haladéktalanul a hatóságokhoz. „Nagy Gyula úr ezt elhárította, megtagadta: már csak kevés ideje van a nyugdíjig, nem akar kellemetlenséget". Ekkor háborodott fel Ön, tisztelt Szerkesztő Úr. Mi tagadás, én is felháborodtam volna, ha véletlenül nem ismerném személyesen a főtiszteletű urat.

Nincs szándékomban megkérdőjelezni az Ön információit. Talán valóban minden úgy történt, ahogy azt ország-világ előtt lefestette. Csak arról feledkezett meg, ha ugyan egyáltalán tudomása van róla, mit csinált eddig a püspök úr, hány prédikációval és intézkedéssel tett tanúságot emberségéről, magyarságáról. Csinnadratta nélkül, gyakran porig alázkodva hol az evangélium, hol a diplomácia szellemében, ha úgy érezte, ezzel használ. Pedig őt is, lelkipásztorait is meg-megfenyegették, sőt: hajdani helyettesének, László Dezsőnek, az 1930-ban alakult Erdélyi Fiatalok egyik vezéralakjának elítélése óta, szinte valamennyi akcióját megkülönböztetett figyelemmel kísérik. És ez nem egyszerű „hallomás" másod- vagy, ki tudja, hányadkézből kapott hír, hanem tény, tapasztalat, lévén a főtiszteletű úr családi jóbarátunk, míg László Dezső történetesen a keresztapám volt.

Ennek ellenére bátorkodom remélni: nem vagyok elfogult, és sietve kijelentem, hogy a püspök úr ezúttal talán pro forma tiltakozhatott volna. Csakhogy mit ér vele, melyik hivatalnok mert volna igazságot szolgáltatni neki? Bizonyára egyik sem, amit Ön, erdélyi származású hírlapíróként ugyanolyan jól tud, mint én. Másrészt az sem mellékes, hogy Nagy Gyula tényleg öreg ember, aki nemcsak a módszereiben, hanem kiállásban is különbözik tőlünk.

Nem mindenki Gheorghe Apostol, például Papp László püspök sem, aki Tőkés László ügyében az ujját sem mozdította, sőt . . . Nagy Gyula, gyöngeségével együtt, s legalább eddigi szolgálata fejében megérdemli, hogy ne kompromittáljuk ország-világ előtt.

Végezetül ismét Önt idézem: „ . . . vajon miért ír le az átlagos újságíró olyan szöveget, amitől fölszisszen, paprikás leveleket ír egyik-másik, nem is átlagos olvasója is? Nos, általában azért írja le mégis (az ázsióját némelyeknél rontó) véleményét – mert van neki. És mert nem az az egyedüli és legfőbb törekvése, hogy most aztán mindenkinél sikere legyen – nem is lehet. Olykor köteles vállalni a szembefordulást némelyek hangulatával, nézeteivel. Különösen, ha azt gyanítja: felületes közhely, jó vagy rossz előjelű elfogultság rejlik mögötte".

Kecskemét, 1989. aug. 22.

IGAZSÁG? TESSÉK!

Sokáig haboztam, hogy egyáltalán reagáljak-e *Bodor Pál* „Nincs fontosabb az igazságnál" című cikkére (Bácskapocs, 1989. szept. 19.). Nem mintha nem volna ezzel kapcsolatban véleményem, még kevésbé amiatt, hogy nincs szándékomban elfogadni a szerző békejobbját. Elfogadom én, sőt örülök neki, ti. tényleg „van kivel csatáznunk: ne egymással viszálykodjunk". Tétovázásom kizárólagos oka a megfelelő tájékozottság hiányában rejlik, hiszen Bodor Pál sem többet, sem kevesebbet nem kíván, mint hogy kommentáljam, amennyiben módomban áll, a két erdélyi református püspök, *Nagy Gyula* és *Papp László* magatartását *Tőkés László* ügyében. Hát kérem, egyszer már megtettem, ha közvetett módon is, és bemutattam Nagy Gyulát, akit gyermekkorom óta ismerek, apám jó barátja a násznagya volt. Előzetes tapasztalataim alapján jelentettem ki, hogy számtalanszor tett tanúbizonyságot emberségéről, magyarságáról. Csinnadratta nélkül, gyakran porig alázkodva hol az evangélium, hol a diplomácia szellemében, ha úgy érezte, ezzel használ.

Hogy mi köze ehhez *László Dezsőnek?* Ha igen tisztelt Diurnus úr figyelmesebben olvasta volna cikkemet, a következő folytatásra bukkan: „Pedig őt is (mármint Nagy Gyulát – N. P.) meg-megfenyegették, sőt egykori helyettesének, László Dezsőnek, az 1930-ban alakult Erdélyi Fiatalok egyik vezéralakjának elítélése óta, szinte valamennyi akcióját megkülönböztetett figyelemmel kisérik" (Bácskapocs, 13. szám). Ennek ellenére tovább támogatta az európai hírű teológust, és börtönből való szabadulása után sem bocsátotta el állásából.

A főtiszteletű úr *akkori* jellemét illetően, gondolom, nincs szükség további kommentárra. Hadd említsek azonban egy személyes példát is. Magyarországra településem előtt, a többi kivándorolni készülő román állampolgárhoz hasonlóan, hónapokig állástalanul tengődtem, éheztem, amikor tudomást szerezvén sorsomról, mindkét püspök anyagi támogatásban részesített. Ezzel korántsem akarom mentegetni őket, különösen Papp László püspököt, de tény, amit igazságtalanság lenne figyelmen kívül hagyni.

Ezek után jogosan tevődik fel a kérdés: mi, ki állíthatta közös csatasorba őket, miután mindeddig nem is szívelték egymást? Ismerve a romániai viszonyokat, természetesen gyanítom, noha konkrétan, első forrásból alig tudok valamit. Alig kapok levelet, telefonbeszélgetéseimet is nyilván lehallgatják, így saját, Temesváron élő testvéremmel sem kommunikálhatok. A hírek persze, ettől függetlenül szállnak, elérnek és meg is gondolkoztatnak engem: milyen módszerekkel tudták célba venni a hajdan „aranyszájú"-nak nevezett aggastyánt? És ha már célba vették, ki a következő áldozat? Tőkés László rokonai, barátai, esetleg a bátyám, a kisfiam? Árulók vagy baleset áldozatai lesznek?

Nagy Pál

(Bácskapocs 1989)

Rendszerváltás Romániában

A romániai forradalom kirobbanásáról először a román tv-ből szereztem tudomást, mely napi 24 órában élőben közvetítette a bukaresti eseményeket. Tudtommal ez volt az első ilyen típusú közvetítés az egész világon ugyanakkor az egyetlen rendszerváltás ez idő tájt Európában, mely erőszakos úton, véráldozatok árán valósult meg. Feleségem, a rokonok, mindenki döbbenten követte a mozgalmas, sokszor drámai képsorokat, melyek hatására a vérnyomásom az egekbe szökött, és a bal karom is átmenetileg megbénult. Érthető, hiszen én nem csak nézője, de egyik érintettje, sőt, áldozata is voltam mindannak, ami odaát a szemünk láttára lezajlott. Aggódva gondoltam Albira, najmára, de legfőképpen Jancsira, aki maga is ott menetelt a temesvári tömegben. (Lásd Mandics György Temesvári Golgota című regényét). Közben felidéztem magamban azt az időt is, amikor hol Tőkés Lászlóval, hol Papp Lászlóval (micsoda paradox!) szemben laktam Temesvárt, illetve Nagyváradon.

Az 1989-es román forradalom krónikája dióhéjban

1989. december 14. – Ceauşescu-ellenes tüntetés Jászvásáron (Iaşi-ban).
1989. december 15. – Papp László nagyváradi püspök felfüggeszti állásából Tőkés László temesvári lelkészt. A pap hívei egy részével szembeszáll a püspökkel. A hívek körbefogják a paplakot, hogy a hatóság ne férhessen a Tőkés-családhoz.

1989. december 16. – A Mária teret ellepik a hivatalnokok, milicisták[106], szekusok, akikhez a szimpatizánsok tömege is csatlakozik. A tiltakozás fokozatosan rendszerellenes tüntetéssé alakul, mely, Petre Moţ polgármester riadalmára, elterjed az egész városban.

1989. december 17. – A lázadók megrohanják a megyei pártszékházat, és kidobják az ablakon a párt aktáit, Ceauşescu képét, könyveit. A polgármester megpróbál úrrá lenni a helyzeten, s miután ez nem sikerül, a Szabadság téren és az operánál belelövet a tömegbe. Hasztalan: az immár forradalmi jelleget öltött ellenállást egyelőre még a katonaság segítségével sem képes vérbe fojtani. A felkelők fegyverhez jutnak, és felveszik a harcot a katonasággal. Az utcákon szanaszét halottak és szétroncsolt harckocsik hevernek.

1989. december 18. – Nicolae Ceauşescu elnök a temesvári, bukaresti és egyéb zavargásoknak tüntetően fittyet hányva Teheránba utazik. Távollétében felesége, Elena Ceauşescu, Constantin Dăscălescu miniszterelnök és Vasile Milea honvédelmi miniszter próbálják kezelni a helyzetet.

1989. december 20. – Temesváron meglehetősen kaotikus állapotok uralkodnak. Pillanatnyilag a Securitate a legaktívabb ellenforradalmi erő. Megtorló intézkedéseit a milicisták és a hadsereg egy része támogatja, másik része átáll a felkelők oldalára, a nagyobb rész azonban nem tudni, miért, kivár. Bizonyos lumpen elemek kihasználva a helyzetet fosztogatni kezdenek. Megalakul a Román Demokratikus Front. Temesvárt Szabad Városnak nyilvánítják. Ceauşescu kihirdeti a szükségállapotot.

1989. december 21. – A zűrzavart tovább fokozza az a több ezer, botokkal felfegyverzett zsilvölgyi bányász, aki a kormány kérésére érkezik Temesvárra, hogy megfékezze a magyarok által hergelt huligánokat. A bányászok tudomást szereznek az igazságról, és szolidarizálnak a felkelőkkel. Ugyanezen a napon Ceauşescu a Központi Bizottság erkélyéről beszédet intéz az összegyűlt 100 000 fős tömeghez, de hirtelen felrobban egy petárda, és ettől kezdve elszabadul a pokol.

1989. december 22. – A honvédelmi miniszter állítólag főbelövi magát. Az új honvédelmi miniszter, Victor Atanasiu Stănculescu színleg engedelmeskedik az elnöknek, de a háttérben Ceauşescu parancsaival ellentétes utasításokkal segíti a forradalmat. A főtitkár és felesége Stănculescu tanácsára megpróbál elrejtőzködni egy titkos bunkerben, de elfogják.

1989. december 23. – Megalakul a Nemzeti Megmentési Front (románul FSN). Elnöke Ion Iliescu. A bizottság egyik tagja Tőkés László.

1989. december 25. – Rögtönítélő hadbíróság elé állítják, és az alábbi vádpontok alapján halálra ítélik:
1. Népirtás – több mint 60.000 áldozat.
2. Az államhatalom aláásása a nép és az államhatalom ellen szervezett fegyveres cselekményekkel.
3. A közvagyon rombolása, épületek megrongálásával és megsemmisítésével.
4. A nemzetgazdaság aláaknázása.

1989. december 26. – Petre Roman miniszterelnökké való kinevezése.

1989. december 27. – Tőkés Lászlót visszahelyezik a temesvári parókiára.

1989. december 29. – A harcok lassan elcsendesednek.

1989. december. 30. – Hatályon kívül helyezik a Ceauşescu-rezsim törvényeinek egy részét.

1989. december. 31. – Ion Iliescu bejelenti, hogy Romániában eltörölték a halálbüntetést.

---

[106] Rendőrök.

A román forradalom kimagasló alakjai

Nicolae Ceauşescu, Elena Ceauşescu, Emil Bobu, Tőkés László, Constantin Dăscălescu, Vasile Milea, Ion Iliescu, Petre Roman

Forró pillanatok

A rendszerváltás okozta eufória idővel Magyarországon és Romániában is csalódássá alakult. Nem ezt vártuk – morogták, és morogják ma is elsősorban a munkások, parasztok. Ceaușescu /Kádár alatt jobban éltek az emberek. Jelen pillanatban is ott tartunk, hogy sokan még a román forradalmat is az államcsínyek közé sorolják, amit Iliescu klikkje, esetleg amerikai-szovjet-magyar-izraeli elemek vagy maga a Securitate, illetve Nicolae Ceaușescu szervezett. Ezt hallva mindig a szilveszteri kabarék jutnak eszembe, melyek a nézők szerint évről évre gagyibbak. Ebből kiindulva csöppet sem lennék meglepve, ha maholnap a mindenkori kormányra is azt mondják: nem ezt vártuk, uraim. Băsescu/Orbán alatt jobban éltek az emberek.

Ismét munka nélkül

1990-ben legnagyobb sajnálatomra elköltözött Szél úr, a legközelebbi szomszédom. Azért sajnálatomra, mert az új lakó, ha lehet, még a váradi exapósomnál is jobban megkeserítette az életem. Hogy zenebonás tag volt, azzal még szinte semmit sem jeleztem, de hadd mesélje tovább inkább Ibolya úr az alábbi szösszenetben!

Csendélet birkapörkölttel és kutyákkal

Kezdetben teremte Isten az eget és földet. Ipolyi úr számára meg egy „jó” szomszédot. Ott illatozott a konyhája kb. egy méterre a szerencsétlen könyvelő remegő orra előtt. Télen még hagyján, de nyáron, amikor valamennyi ajtó, ablak tárva-nyitva állt, Ipolyi úr minden reggel kávéillatra ébredt. Kár, hogy magas vérnyomása volt, ennélfogva sohasem ihatott kávét. Délben szinte naponta sercegett a hús Kecskésné tűzhelyén, a könyvelő így ismételten ínycsiklandóbbnál ínycsiklandóbb szagok áramába került. Hétfőn hurkát sütöttek, kedden színhúst, ezt követte a töltött káposzta, birkapörkölt… A diétázó férfi kívülről fújta a menüt, Kecskés szomszéd vicceit, rokonai, ismerősei nevét, miután nemcsak a szagok, hanem a hangok is terjednek ám, következésképpen a böfögéstől a szellentésig minden áthallatszott. Aztán betoppantak a vendégek. Puszi, puszi! Örülünk, hogy látunk! – áradoztak Kecskésék végig a kis szobában, ahova úgy befészkelték magukat, hogy sem a vendégek, sem a hőség, de még Ipolyi úr áriái sem űzték őket beljebb.

– Okos enged. Ha ők nem tágítnak, húzódj beljebb te egy szobával, ahol kevésbé hallod őket! – kommendálta a neje, amitől a könyvelő majdnem sokkot kapott.

– Még hogy én! Soha! Inkább naponta áriázom nekik.

Így teltek-múltak a napok. Ha az egyik tüsszentett, a másik tüstént egészségére kívánta. Ha bekapcsolták a Petőfi rádiót, holtbiztos, hogy erre a Kossuth felelt.

Ennyit kettőjükről. A csata folyt, de csak kettőjük közt, amíg föl nem bukkant a harmadik „szomszéd”. Nérónak hívták, s volt vagy nyolcvan centi, akkora hanggal, hogyha ugatni kezdett, a társasház összes lakója rémülten rezzent össze. Ezt a tulajdonságát Kecskés és a többi szomszéd vendégei is hamar megismerték, mert ezentúl egyre ritkábban látogattak hozzájuk. Annál sűrűbben ruccantak ki maguk a társasház lakói. Ki üdülni, ki színházba vagy moziba ment, csakhogy ne hallják azt az istenverte dögöt. Kerekes szomszéd például beült a kórházba, és megműttette magát. Mellesleg, már régóta készült erre, pontosabban Néró beköltözésének percétől. Hát kérem, dög ide-oda, azért mégis hasznos állat: támogatja a színházat, fellendíti a filmipart, csökkenti a víz,- gáz- és villanyfogyasztást, sőt, kikerget a szabadba, a drága friss levegőre, ahova önként aligha mennek már ki manapság.

Sajna az emberek sokszor rövidlátók, s ahelyett hogy hálásak, még ingerültebbek lesznek. Ez történt Néró esetében is, akitől mindenki szabadulni akart.

– Én felmondok – fenyegetődzött a postás, aki a vicsorgó fogaktól való félelmében csakis motorbiciklin mert közlekedni. – Vagy fizessenek benzinpénzt, plusz veszélyességi pótlékot.

– Mérgezzük meg! – rukkolt ki az ötlettel félénken Horacsek szomszéd, ám a többiek gyorsan lehurrogták: veszélyes ötlet, az ilyesmi ma már bűnténynek számít.

Csupán Ipolyi és Kecskés méregették egymást. Nem mondtak sem bűt, sem bát, ők tudták, miért. Különösen Kecskés, nyilván még örült is, amiért a másikat a guta cirógatja.

– Ez a Kecskés immúnis – roppant össze végül szegény Ipolyi úr; elhatározta, hogy kivesz két hét szabadságot, és kiruccan falura a tyúkok, malacok és szülei ölelő karjai közé.

Ott persze szóba se jött a feketekávé, nem karattyoltak a fülükbe, és senki sem beszélt Néróról. Ezzel szemben feleségestül reggel ötkor keltek, megetették az állatokat, elkapálgattak a kertben. Közben hallgatták a madarak énekét, amit hol gágogás, malacsivítás, hol a kutyák, Dráva és Száva csaholása kísért.

A könyvelő pár nap alatt lesült, izmai megduzzadtak, s olyan fogyásnak indult, hogy a szomszédjai alig ismertek rá a falusi kúra után. Ó sem az otthonára. Kerekes úr meghalt, Kecskések elköltöztek, a virágágyások feldúlva, mindezek koronájaként pedig eltűnt maga Néró is tipp-topp házacskájával együtt.

Ipolyi úr sugárzó arccal sétálta körül az elárvult csatateret.

– Úgy látszik, győztünk. Végre csakugyan itthon érzem magam – ölelte át feleségét túláradó boldogságban, utána…

Hát igen, idővel újból visszagömbölyödött, mialatt a napok tovább vánszorogtak. Legalábbis Ipolyi úr szerint, aki lassacskán unatkozni kezdett a társasház síri csendjében. Unta a tévét, a néma szomszédokat, ahonnan se vicceket, se puszikat nem hallott többé. Bezzeg azelőtt, a régi szép időkben, amikor még birkapörkölt főtt a mellettük a lábasban…! Eltervezte, hogy legközelebb megint meglátogatja falun a szüleit.

Addig is szerez egy aranyos dogot, épít neki egy házikót, és Nérónak fogja hívni.

Nyáron vásároltunk egy Wartburgot. A feleségem ugyan Trabantot akart, de én ragaszkodtam a Wartburghoz. Ha már lúd, legyen kövér is. Különben sem vagyunk olyan szegények, hogy ennyit se engedjünk meg magunknak.

– Ja, csakhogy én… én elég kezdő vagyok ahhoz, hogy csak úgy, máról holnapra elkezdjek egy Wartburgot vezetni – vallotta be pirulva.

– Majd belejössz, mint kiskutya az ugatásba – nevettem Juditra derűsen.

– Bele, hogyne, miután összevissza törtem, karcoltam, holott ehhez megtenné egy olcsó tragacs is. Magyarán: előbb vegyünk egy Trabantot, aztán ha belejöttem az „ugatásba”, jöhet a Wartburg, nem bánom.

Okosan beszélt, de hiába, mert én bizony kötöttem az ebet a karóhoz, és csakhamar ott vöröslött a ház előtt egy vadonatúj, négyütemű gépkocsi. Ez azért már valami, főleg, ha tekintetbe vesszük, miszerint még bringám sem volt mostanig. Hej, csak azt a Kecskést vinné el az ördög a szomszédból! Mióta itt lakik, már nekem is rontott a vakarék. Azt hitte, könnyen elbánhat egy magamfajta fehérgalléros ipsével, és igencsak meghökkent, amikor behúztam neki egy oltárit. És ez még nem minden: másnap a nejére jött a happáré, és nő, nem nő, őt is ki kellett józanítanom egy horoggal. Azóta csukott ajtó mellett szellentenek, böfögnek.

Augusztusban újból megpályáztam a magyar tanári állást a Kadában, de már találtak rá egyetemi végzettségű kollégát. Baj, baj, de ezt is könnyebben viseltem el volna, ha kapok helyette egy másik állást valahol.

– Higgye el, készséggel segítenénk – biztosítottak az oktatási osztályon –, de sajnos van két akadálya. Az egyik, hogy román szakos, amire, mint ön is tudja, nálunk nincs kereslet. A másik, hogy magyar, erre meg a pályázó tengernyi. Zömében magyar–orosztanárok, akik eddig főként oroszt tanítottak, de miután megszüntettük a kötelező orosztanítást, minden üres magyar katedrát elsősorban közöttük kell kiosztanunk.

– Jó kis galiba. Úgy látszik, cseberből vederbe kerültem.

– Amennyiben?

– Romániában a magyar, itt a román miatt, vagyis… Pontosítok: mindkettőért billentenek tunikán.

– Szó sincs róla, *mi* nem billentünk senkit sem tunikán – tiltakozott kissé megbántva egy szakállas szakfelügyelő. – De türelem, kolléga, türelem! Nem lehet minden kérdést azonnal és egyszerre megoldani. Kérem, keressen meg minket máskor is, vagy adja meg a címét, telefonszámát, hogy tájékoztathassuk, ha valamelyik iskolában magyartanárt keresnek.

Egy ideig be is jártam szorgalmasan hozzájuk, aztán feladtam, ehelyett írtam ezzel kapcsolatban két cikkecskét. Egyet a Pedagógusok Lapjába, és egyet nyílt levél formájában Glatz Ferenc miniszter úrhoz. Eredmény: nulla. Az utóbbi – Bodor Pállal ellentétben – még csak nem is válaszolt a levélre. Basszus! Azért ért öröm is: végre megkaptam a magyar állampolgárságot 1990. július 26-án. Aláíró: Göncz Árpád, a MK ideiglenes elnöke:

„Eljárási illeték"
300.- Ft
a beadványon leróva

KB.1205/1990. MAGYAR KÖZTÁRSASÁG ELNÖKE

Szám: Á-1222
1990.

Visszahonosítási okirat

NAGY PÁL

kecskeméti lakost, aki Kolozsvár városban 1942. év január hó 14-én született, az 1957. évi V. törvény 10. §-a alapján - kérelmére - a magyar állampolgárság kötelékébe visszahonosítom.

Budapest, 1990. év julius hó 26. napján

/: Göncz Árpád :/
a Magyar Köztársaság ideiglenes elnöke

Az állampolgárságról szóló 1957. évi V. törvény 11. §-a értelmében a visszahonosított személy a magyar állampolgárságot az állampolgársági eskü letételének napjával szerzi meg.

A törvényben előírt állampolgársági esküt előttem a mai napon letette.

Kecskemét, 1990. év szeptember hó 6. napján

Kecskemét Megyei Jogú Város Tanácsa

Kocsi. Igazából benne tellett a legkevesebb örömöm, ugyanis Juditka minden lehetséges kifogást kieszelt, csakhogy ne kelljen kocsiba ülnie. Én viszont vezetni nem tudtam, és, mi tagadás, már meg sem akartam tanulni. De még reménykedtem, hátha idővel bátrabb lesz a barika. Jó, de hát ahol ló van, ott istállónak is kell lennie. Akkor rajta, építsünk egy garázst az udvaron!

Ekkor toppant be a Fiam Váradról. Szépen megnyúlt, megkomolyodott a hajdani kisfiú, de egy fokkal sem izmosabb, mint azelőtt. Anyja fia – mustráltam végig a szemem sarkából. Az

sem sportolt soha, meg is látszott mindkettőn. De a szemöldöke, orra is az anyjáé, míg alakilag kiköpött nagyapja. Éppen akkor alapoztunk sógorommal, Öcsivel, és a következő nap beinvitáltam Egit is a gödörbe. Vonakodva, de lehuppant, meg is kaptam érte utóbb a magamét, amiért vendég létére sem restelltem őt is befogni. Annyira begurult, hogy bőröndjét felkapva nyargalt a pályaudvarra.

– Egi!

– Hadd menjen! Majd meggondolja magát, ha lehiggad – intett le a feleségem.

– És ha nem?

– Akkor hazamegy, te meg örülj, hogy ilyen olcsón megúsztad – célzott Egi bevásárlási listájára, melyen az anyja kencefincéitől a Puma cipőig annyi minden szerepelt, hogy a teljes fizum ráment volna, ha egyáltalán lett volna.

– Nem sok ez egy kicsit, Egonkám? Talán figyelembe vehetnéd, hogy egy év óta munka nélkül vegetálok.

– Már megint? Hogy te milyen lúzer vagy.

Ezt a szót most hallottam tőle először. Remélhetőleg utoljára is egyúttal.

– Úgy látom, nem a legjobb véleményed van az apádról.

– Nem azért mondtam, de akárhogy is nézem, te mindenütt peches vagy. Mindegy, nem számít. Kérj kölcsön Dittától, mert, ha mást nem is, azt a Puma cipőt mindenképpen megveszem.

Persze nem kértem, miután világosan láttam, éreztem, milyen görbe szemmel lesik, figyelik egymást.

– Bocsáss meg, amiért megjegyzem, de borzasztóan rámenős és nyakas ez az Egonka – panaszkodott rá a feleségem. – Megvan róla győződve, hogy amit kigondol, annak rögtön teljesülnie kell, mert az szerinte föltétlenül jár neki. Ha viszont mégsem teljesül, kicsikarja tőled, más szóval egyszerűen megzsarol.

– Engem?

– Téged, csak te észre sem veszed, barátom. Csak egy példa! Az este meg akart nézni valamit a videón, s miután nem kapott rá engedélyt, kijelentette, hogy akkor hazamegy. Helytelen, nagyon helytelen. Neki is kerek perec megmondtam, azért nem ártana időnként kompromisszumot is kötnie, továbbá ne nézzen fejős tehénnek bennünket. Igaz, hogy kocsink meg videónk is van, de ettől még nem vagyunk olyan gazdagok, hogy toronyórát vegyünk neki láncostul.

Egi:

– Kicsit skót a te Juditod, és folyton csak kritizál, kritizál.

Szóval nem bírták egymást, és bizony alig győztem csitítgatni, békítgetni őket. Mamám, mekkora vihart tud kavarni alig pár nap alatt egy ilyen 17 éves fiatalúr! Hát még ha egész nyáron nálunk nyaralna! Félreértés ne essék, örültem én Egonnak, nagyon is örültem, hanem a jövőben valahogy mégis úgy kellene intézni, hogy ezek ketten még véletlenül se jöjjenek összse egymással.

Két óra múlva újra felbukkant a fiatalúr. Nemsokára az is kiderült, miért nem utazott mégsem haza az első vonattal.

– Mi az, lekésted a vonatot, vagy meggondoltad magadat? – kérdeztem tőle vidáman, amiért mégis visszajött.

– Úgy döntöttem, hogy egyelőre maradok, sőt, ha kijárom az iskolát, még hozzád is költözöm – jelentette be Juditra sandítva.

– Ejha, ez aztán a fordulat! – füttyentettem. – És mikor *döntöttél* így, fiacskám? Most, az állomáson, vagy…

– Már régóta. Maholnap végzek, és én, igen, itt, Magyarországon akarok tovább tanulni.

– Értem. És anyuka? Mit szól ehhez az anyukád, vagy vele is csak ezután akarod közölni?

– Már közöltem, és nagyon okos tervnek tartja, mert odaát, te is nagyon jól tudod, mikor rúghat egy magyar fiú labdába. Hát még ha netalán karrierről is álmodik! – tette hozzá tétován.

– Mint te?

– Meg te. Csak neked pechedre ez sohasem sikerült.

– Bocsánat, hogy csak úgy, kérdezés nélkül közbeszólok, de volna szíved egyedül hagyni az anyádat? – szólalt meg váratlanul a feleségem.

– Miért, te tudsz jobb megoldást? Különben sem válunk el örökre, hiszen bármikor utánam jöhet, ha óhajtja.

Szent Habakuk! Hirtelen úgy éreztem, mintha megfagyott volna körülöttünk a levegő. Még csak az hiányzik, hogy az exnejem is Kecskemétre költözzék, mert ahogy őt ismerem, minden második nap nekimenne Juditnak – töröltem meg a homlokom.

– Szuper! – harapott Judit az ajkába. – Ezt szépen kifőzted. Az persze már nem is érdekel, mit szólok *én* a dologhoz.

– Ellenzed? Tudtam! – pattant fel a székről Egi indulatosan, még mielőtt megvárta volna Judit válaszát. – Mindig is tudtam, hogy nem szívlelsz.

– Még szép, hogy ellenzem, meg is magyaráznám, mi okból, ha volnál szíves végighallgatni.

A fiatalúr megvetően legyintett, de azért visszaült a helyére.

– Köszönöm. Kezdjük a lakással! Nyilván te is észrevetted, hol lakunk. Egy másfélszobás lakásban konyha és spájz nélkül. Szerinted elférünk benne mindhárman?

– Két jó ember elfér egy törülköző alatt is, és nekem a kisszoba is tökéletesen megfelel.

A bölcsek szerint a múlt valahol mindig megismétli önmagát. Lehet benne valami, mert, lám, kb. ugyanezt motyogtam valamikor én is nagyapónak, amikor a vásárhelyi Papiu Ilarian líceumban szerettem volna tanulni, és ha én most elutasítom a fiamat, semmivel sem vagyok különb az öregnél.

– Kettő igen, három viszont nehezen. Igaz, *apuka*?

– Hárman? Hát… izé… Az biztos, hogy mi ketten sem igen férünk el ebben a… garzonban.

– És ez még csak a lakás, fiatalúr – folytatta Judit megkönnyebbülten. – Miből gondolod, hogy apád és a saját nyomorék apám mellett gondoskodni tudnék rólad is?

– Csak… átmenetileg. Mindaddig, amíg apuka is állást kap.

– Ha kap. Csak az a kérdés, mikor, Egonka, és ha számításba veszem, miszerint már egy éve nem tanít, nem sok bizalommal tekinthetünk a jövőbe. Remélem, felfogtad, hogy ilyen helyzetben, mikor rúghatnál nálunk *te* labdába.

– 0–0 az eredmény. Apuka? Te kit támogatsz? – állított válaszút elé a fiatalúr.

– Szerintem…

Talán nem kéne mégis befogadni ezt a nagyfiút? Egy kicsit ugyan szűken leszünk, és a nadrágszíjat is összébb kéne szorítani, de cserében végre együtt lehetnénk – villant át egy pillanat alatt az agyamon. Nananana, lassabban a testtel, öregem! – tromfoltam le rögvest magamat. Azért az sem mellékes, hogy ez a garzon sem az én odúm, és adott helyzetben kitehetik innen az én szűröm is. Lásd első és második feleségemet, úgyhogy vigyázzunk, jobb félni, mint megijedni. Pro secundo: talán valóban könnyebben futhatna be itt őkelme, bár most már ez sem olyan tutifix, de mi haszna, ha eközben kicsinálnák egymást Judittal?

– Apuka, figyelsz te rám egyáltalán?

– Hogyne. Szerintem inkább Váradon kellene tovább tanulnod, hiszen nálatok is rendszerváltás volt, egyszóval most már akár karriert is csinálhatsz ott, helyben magadnak. Iratkozz, igen, felvételizz például a Babes–Bolyai Egyetemen! Az is van olyan jó egyetem, mint bármelyik itt, Magyarban. Utána tied a világ, oda mész, ahova jólesik.

Hogy meggyőztem-e vagy sem, nem tudom, tény az, hogy másnap megint csak vette a kalapját, és agyő, Kecskemét, apuka! Azóta sem találkoztunk ide s tova 23 esztendeje.

A garázs viszonylag hamar felépült, csak az autónak nem vettem sok hasznát ezután sem, így helyesebbnek láttam, ha (9 év pihentetés után) eladjuk.

A Petőfi Népével való összetűzésem után befejeztem a cikkírást. Elég volt, ezután már csak novellákat, elbeszéléseket írogatok, aztán regényt, drámákat, ha isten is megsegít – határoz-

tam el keményen, amihez a mai napig is tartom magamat. Csakhogy mi történt? Elfelejtettem, hogy az olvasókat, újságokat, már jó ideje nem érdekelik sem a versek, sem a novellák, ezért sorra rendre megszűntek az irodalmi rovatok.

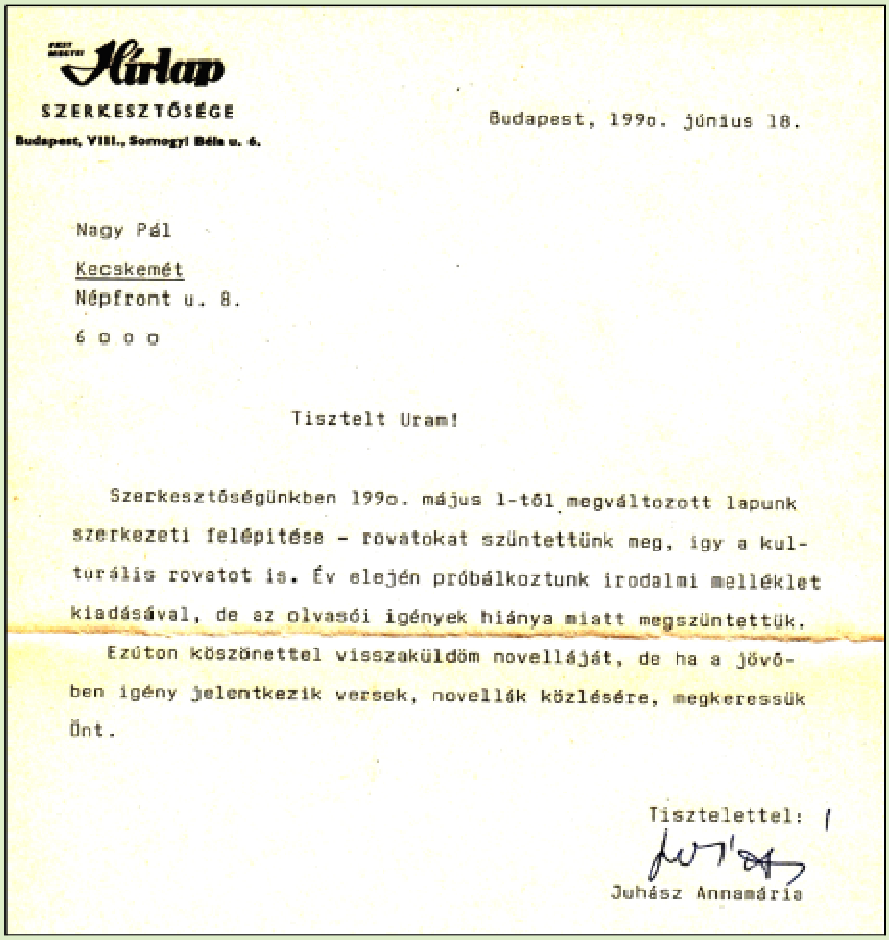

Szabad Magyar Hírlap
SZERKESZTŐSÉGE
Budapest, VIII., Somogyi Béla u. 6.

Budapest, 1990. június 18.

Nagy Pál
Kecskemét
Népfront u. 8.
6000

Tisztelt Uram!

Szerkesztőségünkben 1990. május 1-től megváltozott lapunk szerkezeti felépítése - rovatokat szüntettünk meg, így a kulturális rovatot is. Év elején próbálkoztunk irodalmi melléklet kiadásával, de az olvasói igények hiánya miatt megszüntettük.

Ezúton köszönettel visszaküldöm novelláját, de ha a jövőben igény jelentkezik versek, novellák közlésére, megkeressük Önt.

Tisztelettel:

Juhász Annamária

A fenébe, már most mit tegyek? Egyedül a szegedi Délvilág, nevezetesen Polner Zoltán közölt még tőlem tárcákat.

Polner Zoltán költő-szerkesztő

Na, de mi lesz később, ha nyugdíjba megy, és a rovata is megszűnik, mert megszűnik, erre akár mérget is vehetek. Írjak a fióknak, vagy próbálkozzak ismét a Kortársnál, Mozgó Világnál, Forrásnál, ahol egyelőre még szépirodalomra is van igény? Nem, már ismerjük, és köl-

csönösen unjuk is egymást. Én az ők tetszetősen fogalmazó, amúgy vérszegény novellistáit, ők meg az én magvas, ám „esztétikai élmény nélküli” műveim. Tehát: napilap, folyóirat kizárva, fiók nuku, vagyis akár azonnal szögre akaszthatom a lantomat – sírtam el bánatom Turai Kamilnak, akivel a Bácskapocs megszűnése után is össze-összefutottam nagy ritkán.

– Fehér Dezső.

– Az kicsoda?

– Házinyomda GMK.

– Nem értem. Nem fejtenéd ki bővebben?

– Ő Kecskemét első és pillanatnyilag egyetlen magánnyomdásza. Kapard össze a műveid, a többit, remélem, magadtól is kitalálod.

– Hűha, hát ezt is megértük! – kiáltottam fel lelkesen. – Éljen a rendszerváltás! – hajítottam kucsmámat a magasba, és azon melegében elvágtattam a nyomdászhoz.

– Jó napot kívánok! – paskoltam le a havat magamról. – Fehér Dezső urat keresem.

– Én vagyok – lépett elő a sarokból egy mokány, szemüveges úriember.

– Nagy Pál. Van egy kéziratom, szeretném, ha kinyomtatná.

– Semmi akadálya. Volna szíves megmutatni?

– A kéziratot? Az… az nincs nálam. Egyelőre még csak tájékozódni szeretnék.

– Tessék! Mire kíváncsi?

– Először is a kérdések kérdése: mennyibe kerül, kérem tisztelettel?

– Attól függ, hány oldalas, ehhez jön a példányszám, a borító minősége stb. De azt már most előrebocsátom, hogy nálunk a tarifa 100 000 forintnál kezdődik.

– Szóval 100 000 – igyekeztem leplezni megrökönyödésemet ekkora összeg hallatán. – A kiadó neve?

– Micsoda kiadó? Ja, értem már! Hát maga, utóvégre maga adja ki, mi, hm, csak kinyomtatjuk a könyveket.

– De hát, ha én vagyok a kiadó, akkor… Még ilyet! Akkor a lektor, kritikus is én lennék?

– Pontosan. Tulajdonos, szerző, kiadó és lektor egy személyben, s mint ilyen, senki sem bírálhatja felül, kiről, miről, mennyit és hogyan ír – húzta el előttem Fehér úr a mézes madzagot.

Rá is ragadtam íziben, mert miről álmodhat egy értékítéletében megbízó író leginkább? Hogy egy-egy lektor vagy kritikus kedvéért se kelljen egyetlen szavát, mondatát se átírni. És én megbíztam, minden negatív kritika ellenére is hittem magamban, mint ahogy átlagon felüli akrobatikus képességeimben is valamikor.

– Rendben. Maga az én emberem. Amint összeszedtem az anyagot, jelentkezem önöknél.

Már csak az a nagy kérdés, mit szól ehhez a feleségem annál is inkább, mert még mindig állás után futkostam.

– Kiadjuk.

– Most viccelsz, vagy gúnyolódsz? – ámultam el, hogy ilyen könnyen beadta a derekát, jóllehet az írás, alkotás számára semmivel sem jelentett többet egy szimpla hobbinál.

– Eszemben sincs. Kiadjuk, és kész, ha már ennyire fontos neked a… Minek is nevezzem? Az irodalom.

– Köszönöm – csókoltam meg hálásan, s már ügettem is Kamilhoz, hogy írjon egy rövid előszót a Cirkuszhoz.

– Milyen cirkuszhoz?

– Fehér Dezső. Házinyomda GMK.

– Brávó! – kapcsolt az öregfiú, aki ekkor már a kecskeméti tanítóképző katedráját koptatta. – Örülök, hogy hallgattál rám. Természetesen megírom, de csak ha engem is megdobsz egy *dedikált* példánnyal.

– Akár kettővel is, és ha Dunszt Pista vállalja, illusztráció is lesz benne.

Dunszt volt az a tornatanár, akivel röplabdáztam is olykor a Kadában. Mivel kitűnően rajzolt is a fehér szakállú kolléga, beszerveztem őt is társszerzőnek, pontosabban illusztrátornak.

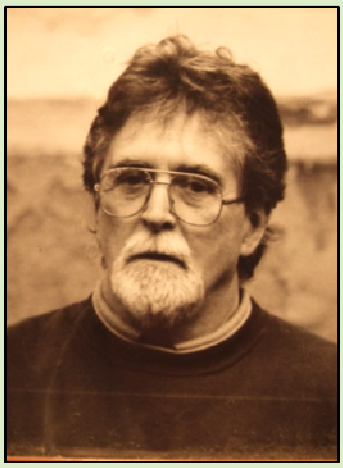

Dunszt István tanár, könyvillusztrátor

Előszó, illusztrációk oké, de mi lesz a nevemmel? – jutott eszembe hirtelen Rónay László szerkesztő egyik, még 1990-ben írt levele, melyben felhívta a figyelmem egy esetleges névváltoztatásra:

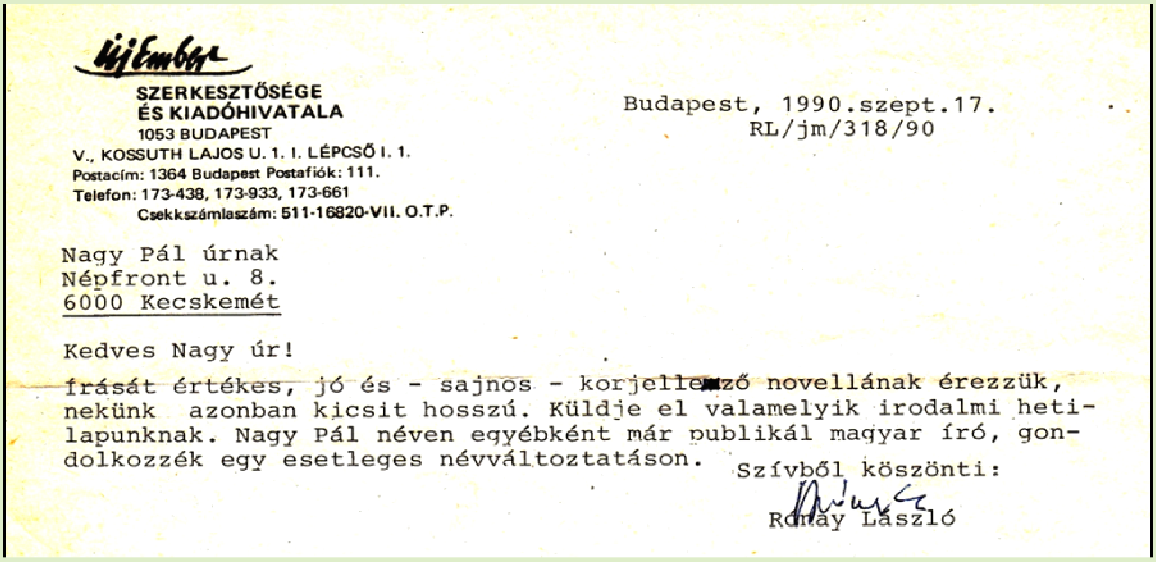

Szerkesztősége és Kiadóhivatala
1053 Budapest
V., Kossuth Lajos u. 1. I. lépcső I. 1.
Postacím: 1364 Budapest Postafiók: 111.
Telefon: 173-438, 173-933, 173-661
Csekkszámlaszám: 511-16820-VII. O.T.P.

Budapest, 1990.szept.17.
RL/jm/318/90

Nagy Pál úrnak
Népfront u. 8.
6000 Kecskemét

Kedves Nagy úr!

frását értékes, jó és - sajnos - korjellemző novellának érezzük, nekünk azonban kicsit hosszú. Küldje el valamelyik irodalmi hetilapunknak. Nagy Pál néven egyébként már publikál magyar író, gondolkozzék egy esetleges névváltoztatáson.

Szívből köszönti:

Rónay László

Az biztos, hogy a Nagyból több is van, aztán a párizsin kívül még ott vannak az erdélyi Nagy Pálok, és egy ilyen névazonosság olvasót és kritikust is egyaránt megzavar. Lássuk, mit szól hozzá Polner Zoltán Szegeden!

– Én egyetértek Rónayval. Ha jól emlékszem, én magam is indítványoztam Nagy úrnak, változtassa nevét Petrozsényi Nagy Pálra – válaszolta a szerkesztő.

Ámen, úgy legyen! Így lett belőlem Petrozsényi Pál a Cirkuszban, majd Petrozsényi Nagy Pál a többi könyvemben.

– Imhol a kézirat! – nyomtam Fehér Dezső kezébe 1992 telén egy több mint 200 gépelt ívpapírt.

– Átnézte a helyesírást? – lapozott a vállalkozó a tárcákba.

– Hogyne.

– Szerintem nézze át még egyszer! Az eskü szó például rövid ü-vel írandó.

– Bocs, egy pillanat! – firkáltam a kéziratba. – A többi hibát majd kijavítja a korrektor.

– Itt ön a korrektor – nevetett a mester. – De ha nem vállalja, némi plusz költség fejében korrektort is kérhetünk.

– Kaphatnék egy helyesírási szótárt?

– Hogyne – kotort a férfi a fiókba. – Valahol itt kell lennie a fiókban. Nincs. Hova a csudába tehettem? Eh, mindegy, ön úgyis magyartanár, nyilván e nélkül is boldogul.

– Kérem.

Elhelyezkedtem egy fotelben, és egy teljes délelőtt csak a helyesírási és egyéb hibákat toldoztam-foldoztam.

Három hét múlva kezemben tarthattam életem első nagyobb volumenű opusát:

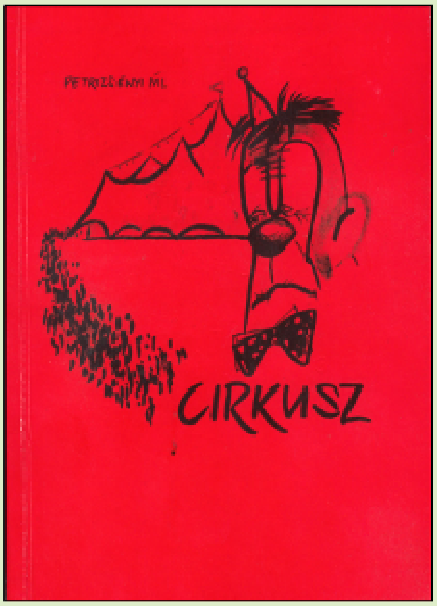

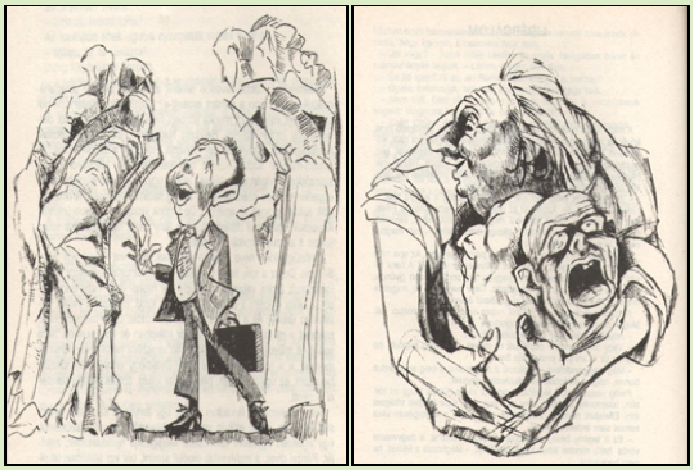

Illusztrációk a könyvből

Kamil és Pista el voltak ragadtatva a könyvemtől. Engem meg persze a büszkeség dagasztott, bár ez elég hamar lelohadt, amikor a kötetben felfedeztem a helyesírási hibák tömegét. De minden másképp alakult volna, ha rábukkan Fehér úr arra a vacak szótárra!

Tavasszal gondoltam egyet, és meglátogattam Albit, najmát. Persze vittem magammal tíz Cirkuszt is, és végig azért szurkoltam, nehogy rácsapjanak a határon. Ezúttal több szerencsével jártam, nem csaptak rá. Nagymama tőle szokatlan örömmel üdvözölt. Szegény akkor már olyan öreg volt, hogy alig tityegett-totyogott, és bizony Albi is hozzáöregedett idővel. Aznap éjjel a bűzzel és hideggel dacolva ott aludtam a najmánál, mintha éreztem volna, hogy utoljára látom életben gyermekkorom mumusát. Miután Albi régi szokása szerint most sem engedett az ágyába, kénytelen voltam a padlón aludni. Az öregasszony életében először megnyílt előttem. Elmesélte ifjúságát, és apámmal kapcsolatban is elejtett néhány mondatot.

Másnap reggel egy szatyor könyvvel a kezemben elbattyogtam Varga Évához, Varga Jóska féltestvéréhez. Nem volt otthon, ezért felkerestem Bidiguţ Lacit, Jóska másik rokonát, és átadtam nekik a könyveket régi 8. osztályos társaimnak: Hornung Jolánnak, Ferenczi Gizinek, Nagy Terinek stb. dedikálva.

– Megkérhetlek, hogy kézbesítsd nekik ezeket a könyveket?

– Szívesen. Elég gyakran találkozom velük mostanság, úgyhogy, légy nyugodt, mindegyik megkapja a magáét.

– Köszönöm. Különben mi újság? Nem terveznek a bányászok egy újabb portyát Bukarestbe? – céloztam a hírhedt bányászjárásokra, melyek nyomán a Zsil-völgyi bányászok le-lerohanták a fővárost rendfenntartás ürügyén.

– Talán igen, talán nem. Attól függ honnan és mennyire fúj a szél odafent.

– Te ismered ezt a Miron Cozmát?

– A Luceafărul huilei-t[107]? Csak hírből, valamiféle almérnök és szakszervezeti elnök Petrillán – mutatta meg a képét egy újságból. – Én személy szerint nem komálom az ilyen hapsikat, akármennyire is odavannak érte némelyek. Ti hogy vagytok? Nálatok is elégedetlenkednek az emberek?

Miron Cozma

– Miért, nálatok elégedetlenkednek?

– Naná! Jelenleg Iliescu és Stolojan ellen, annyira, hogy ha Ceauşescu élne még, a lakosság jó része ismét rászavazna.

– Máris? Azért mi ott még nem tartunk, bár elégedetlenkedők nálunk is akadnak. A köztársasági elnököt viszont szeretik.

– Göncz Árpádot?

– Igen, és a kormányfőt, Antall Józsefet is tiszteljük. A politikai változás… Nem gyors, de alakul, alakul. Kivéve a gazdaság és intézményrendszer szintjeit. Még mindig sok, túl sok a szegény ember, Lacikám, nem szólva a munkanélküliekről, melyek aránya sokkal nagyobb, mint azelőtt. Na, megyek. Örülök, hogy láttalak. Üdvözlöm Évácskát.

Miután még egy éjszakát nem tudtam volna eltölteni nagyanyám húgy- és penészszagú házában, vettem a kalapom, és visszaröppentem Kecskemétre.

Ezután már csak a könyveket kellett eladni, ugyanis a mester úr ennek terjesztésére sem kötelezte el magát. De még mielőtt erre sor került volna, egy könyvet azon melegében megvásárolt az… apósom. Hiába magyaráztam, miszerint neki ingyen van, fogadja el tőlem ajándékba, ő ragaszkodott ahhoz, hogy megvegye. Szép gesztus, nem? Sok *entellektüel* tanulhatna belőle.

Megállapodtunk Pistával, hogy megkísérel eladni néhány könyvet a suliban.

– És te? – fordultam Kamilhoz.

– Felejtsd el! Az én tanítványaim nagyon sóherek, aki meg nem sóher, az meg nem olvas.

---

[107] A Szén esthajnalcsillagát. (rom.)

Nem esett jól, de mit kívánhattam volna még az újdonsült egyetemi tanártól, miután volt olyan szíves, és írt a könyvhöz egy előszót. Nem lehet mindenki olyan önzetlen (vagy optimista?), mint Dunszt István. Mivel minden üzletet jelentősen befolyásolnak a reklámok, úgy döntöttem, hogy a helyi tévében is reklámozom a könyvemet. Sajnos nem sokra mentem vele, mert a könyvesboltba került négy könyvből csupán egyetlen egyet sikerült eladni. Jó, gyerünk a Pedagógiai Intézetbe! Szerencsém volt, támogatták a kérésem, és egy rövid körlevélben felhívták a megyei iskolák figyelmét a Cirkuszra. Eredmény? Ugyanaz, mint előtte: az egész Bács-Kiskun megyében egyedül Kunfehértón rendeltek meg egy példányt.

– Na látod! Ezért nem árulom én a könyvedet – jegyezte meg Turai.

– Én számítottam rá. Az emberek már ilyenek: csak a híres vagy hírhedt szerzők műveit olvassák – fejtette ki véleményét Juditka.

Erre megpróbálkoztam Bodor Pállal is, és udvariasan megkértem, hogy amennyiben ideje engedi, írjon a könyvemről egy egyflekkes recenziót. Bodor Pált még Romániából ismertem. Valaha ő vezette a Kriterion Könyvkiadó szerkesztőségét, de nem kevésbé jelentős a Román Rádióban és Televízióban kifejtett munkássága sem. Írt regényt, verset, cikket. Az olvasók többsége főként Diurnus néven ismeri. Én kedveltem, és a mai napig is az újságírók elitjéhez sorolom. A Nagy Gyula-ügy kapcsán ugyan icipicit összekaptunk, de ettől még segíthetne rajtam, ha szépen megkérem – gondoltam. Tévedtem, amit az alábbi levele is ékesen bizonyít:

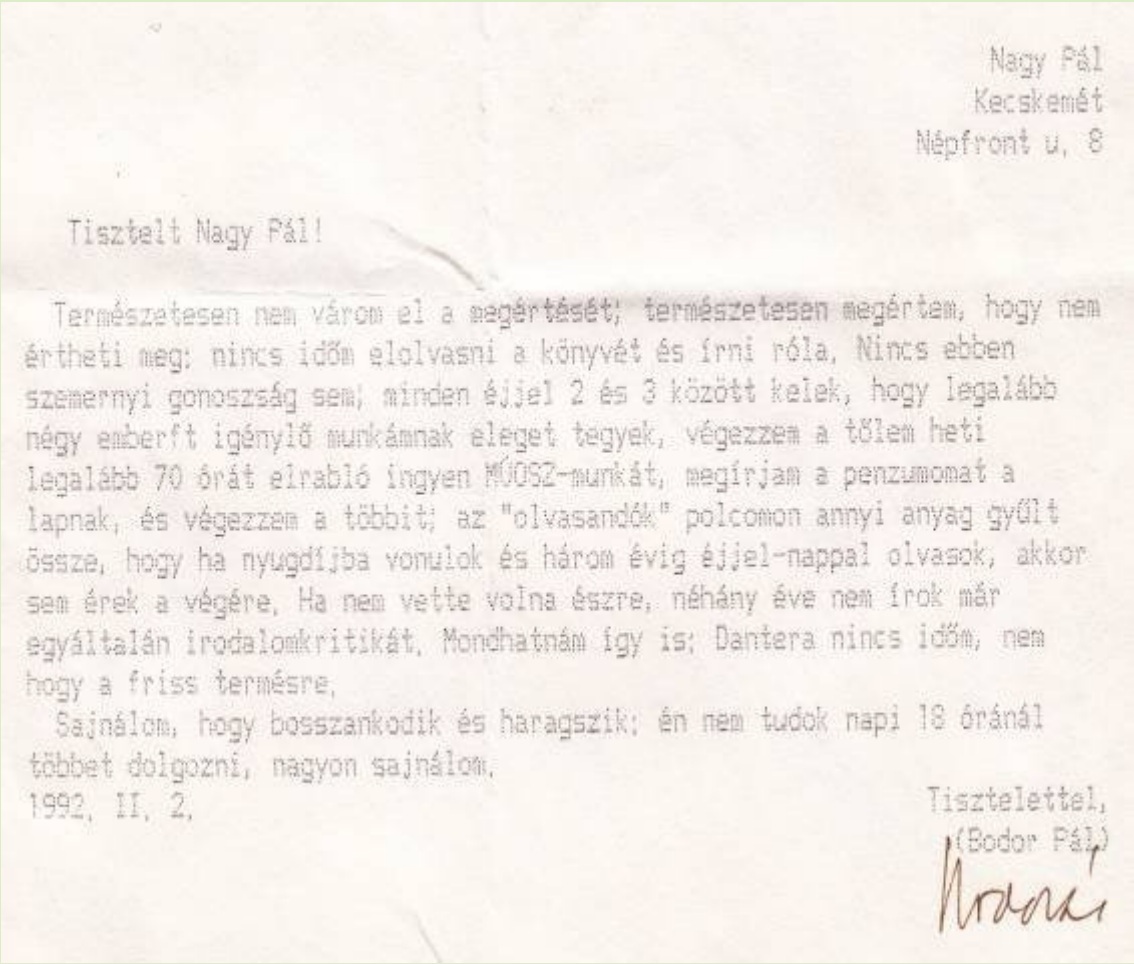

Nagy Pál
Kecskemét
Népfront u. 8

Tisztelt Nagy Pál!

Természetesen nem várom el a megértését; természetesen megértem, hogy nem értheti meg: nincs időm elolvasni a könyvét és írni róla. Nincs ebben szemernyi gonoszság sem; minden éjjel 2 és 3 között kelek, hogy legalább négy emberft igénylő munkámnak eleget tegyek, végezzem a tőlem heti legalább 70 órát elrabló ingyen MÚOSZ-munkát, megírjam a penzumomat a lapnak, és végezzem a többit; az "olvasandók" polcomon annyi anyag gyűlt össze, hogy ha nyugdíjba vonulok és három évig éjjel-nappal olvasok, akkor sem érek a végére. Ha nem vette volna észre, néhány éve nem írok már egyáltalán irodalomkritikát. Mondhatnám így is: Dantera nincs időm, nem hogy a friss termésre.

Sajnálom, hogy bosszankodik és haragszik; én nem tudok napi 18 óránál többet dolgozni, nagyon sajnálom.

1992. II. 2.

Tisztelettel,
(Bodor Pál)

Elég nehezen olvasható levél. A jelek szerint még ennek külalakjára sem futotta Bodor mester idejéből. Vagy az irántam érzett megbecsüléséből, ki tudja?

Érdekes, Göncz Árpádnak futotta, sőt, még a segítségét is felajánlotta, amikor elküldtem neki is a Cirkuszom keserűen vázolva, milyen reményekkel érkeztem 1987-ben Magyarországra.

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG
ELNÖKE

940/GÁ/1991

Nagy Pál úrnak,
(Petrozsényi Pál)

KECSKEMÉT
Népfront u. 8.
6 0 0 0

Kedves Barátom!

Köszönöm, hogy gondolt rám, s elküldte a könyvet!

A többit - amit bemutatkozásként hozzáfűzött - szomorúan olvastam, ráadásul annak tudatában, hogy nem Ön az egyetlen, aki más reményekkel érkezett Magyarországra.

Sajnos, sok igazság van mindabban, amit leírt - keserűsége érthető.

Bízom azonban benne, hogy román tudósára itt is nagy szükség lehet, ha nem is tanárként feltétlenül. Kérem, nézzen utána a lehetőségeknek, s ha talál valamit, értesítsen.

Budapest, 1992. április 30.

Baráti köszöntéssel:

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG ELNÖKE

Göncz Árpád
/ Göncz Árpád /

Göncz Árpád és Bodor Pál

Felbuzdulva Dunszt sikerén (eladott vagy húsz könyvet), bekapcsolódtam én is az akcióba, és megcéloztam néhány iskolát. A Kada Elekben eladtam egyet volt kollégámnak dr. Kiss Jánosnak. Máshol semmit. Még a Vágó Bélában, egyik legkedvesebb kolléginám, Záhonyiné sem nyúlt a tárcájába egy névtelen „író” kedvéért. Oké, tegyük fel, hogy bizonyos fokig a szegénység és rossz olvasói tapasztalatok miatt érthető. De mitől lesz akkor neves író valaki, ha nem is olvassák?

Egy dolgot azonban elértem. Volt a bátyámnak, Jancsinak egy szomszédja, Mandics György temesvári újságíró, amúgy szerzőtársam a Temesvári Új Szóból. Egyedül ő írt egy remek cikket a könyvemről. Utána semmi. Könyveim egy részét elajándékoztam, másik része ma is ott porosodik valahol a fészerben.

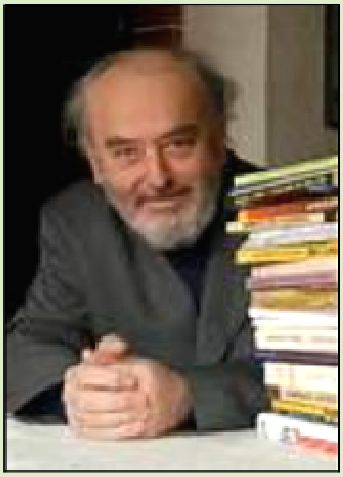

Mandics György író

Utolsó gesztusként eljutattam egy példányt egyik tanítványom révén Eginek a következő ajánlással. Nem pontosan, de valahogy így hangzott:

Ha elolvasod ezt a könyvet, és megérted, azzal engem is megértettél. Ha viszont nem, valószínűleg örökre elvesztettem a fiamat.

Apuka

(Istenem, de eltaláltam! Már ami a második mondatot illeti, mert minden valószínűség szerint valóban nem értett meg. És íme, a következmény: elvesztettem a fiamat, ami újból és újból azt bizonyítja, hogy az indulatoktól fűtött vagy belénk nevelt elveket sokszor még a doktori vagy akadémikusi cím sem moshatja ki az agyunkból.)

Mellesleg elkértem Majától egy könyvemet. Nem adta arra hivatkozva, hogy az, sőt, az egész könyvtáram jár neki azért a 37. 000 lejért cserében, amiről a bírósági tárgyaláson lemondott. Nem tudom, ki beszélte tele a fejét ilyen ostobasággal, tény az, hogy én átnéztem az idevonatkozó paragrafusokat, melyek világosan kimondták, hogy a gyerektartás meghosszabbítása csak abban az esetben kérhető, ha a gyerek főiskolás vagy egyetemista. Viszont Egi akkoriban *még csak iskolába járt*, következésképpen Majának sem járt semmiféle 37. 000 lej póttartásdíj, amiről olyan kegyesen lemondott. Amúgy nincs kizárva, hogy nagyon is tisztában lehetett ő mindennel, amit a következő mondat is világosan elárul:

„Remélem, a híres parapszichológiás megérzésed nem tiltakozik eme öntörvényű döntésem ellen.”

Akkor tiltakozott. Most… Az ember 72 évesen kicsit másként ítél, mint 50 éves korában. De no comment. Csupán az a mosoly hiányzik, amit olyankor éreztem, amikor felejthetetlen emlékű édesapám valamelyik könyve került a kezembe.

1992. IV. 19.

Kedves Pali!

A fiatalember teljesítette a kötelességét.
Ezzel kapcsolatban sajnálattal kell közölnöm, hogy az 1-2. számú nem létezik itt, a 3.-as számú igen, de én nem adom, és a motivációm a következő: a gyereket illeti!
Tudom, hogy te örököltad, a tulajdonodnak tekinted és így lopással is vádolsz. A te dolgod! Úgy érzem, ha arra az utolsó „bírósági lemondásra" gondolok, hogy a lelkiismeretem teljesen nyugodt lehet: én akkor nem álltam a boldogulásod és karriered útjába lemondva a gyermek törvényadta jogából, mint anya!
Úgy gondolom, most is védem annyival, hogy a számára érettségin használható könyveket, s velük együtt a többit sem adom ki. A lemondott összeg fejében (kb. 37.000 lej) itt maradnak, s ezzel kvittek vagyunk.
Remélem, a híres parapszichológiás megérzésed nem tiltakozik ennek öntörvényű döntésem ellen.

Ur

Megverve

1992 augusztusában végre elbúcsúzhattam a munkanélküli segélytől: egy lakótelepi iskolában alkalmaztak némettanárnak. Elég nagy iskola volt, kétszintes, több mint 500 tanulóval. A kollégák többnyire fiatalok, az igazgató, magas, hosszú orrú tanár volt, és annyira sovány, hogy minden ruha lötyögött rajta.

A Móra Ferenc Általános Iskola

– Ha minden jól megy, ez lesz az utolsó állásom – mondtam reménykedve néhány hét múltán Juditnak.

– Kopogjuk le. Ezt értsem úgy, hogy tetszik neked az iskola?

– Viszonylag. A diri, kollégák, mindnyájan nagyon rendesek.

– És a szülők, tanulók? Azokkal hogy boldogulsz?

– Most megfogtál: velük már nehezen. Ezekkel a kölykökkel, úgy nézem, még senki, sem a tanárok, sem a szülők nem foglalkoztak komolyan.

– Ajaj, csak azt ne mondd, hogy amit más elcseszett, te rendbe hozol egy év alatt.

– Egy év, kettő, mindenesetre megpróbálom. Ezért vagyok pedagógus, és ha te ezt óvónő létedre sem érted…

– Dehogynem – bizonygatta Juditka. – Csak tudod, ez nem mindig sikerül, és persze az sem mellékes, milyen módszerekkel dolgozunk. A te módszereid azonban… Bocsáss meg, amiért kimondom, néha kissé kemények.

– De célravezetőek, és ez a lényeg lényege, más szóval a cél szentesíti az eszközt, angyalom – feküdtem neki a munkának.

Hogy milyen eredménnyel, hadd illusztrálja az alábbi kulcselbeszélés, mely a Túrós puliszka című könyvemben jelent meg először. A valósághoz ragaszkodva azonban előrebocsátom, hogy Pintér tanár családi körülményei (dombon épült házacska, elhunyt feleség, közelben lakó gyermek), végül a ház lángralobbanása fikció.

Fáklya

1.

A város szélén lakott egy magas dombocskán. Közel a felhőkhöz és az Úristenhez. Két szoba, konyha, fürdőszoba… Nem sok, de egy személynek több mint elég.

– Éppen ezért add el – győzködte a fia. – Neked sok, két családnak kevés, de ha eladnánk a házakat, te a tiedet, mi a mienket, a kettő árából már vehetnénk egy nagyobbat.

– Ejnye, de sürgős! Nem tudod kivárni, míg meghalok? Akkor úgyis minden a tied lesz.

– Még szép, hogy sürgős! Hárman szorongani egy szobában nem éppen lányálom. Próbálnád ki te, esküszöm, már egy hét múlva, egész másképp beszélnél.

– Elhiszem, és nagyon sajnálom, de kérlek, azt se felejtsd el, mit jelent nekem ez a házacska. Én itt születtem, itt élt az apám meg az anyám is, egy szó, mint száz, ragaszkodom hozzá. Ahogy a német mondja: Mein Haus, meine Welt. Tudod, mit jelent?

– Nem.

– Gondoltam, mert ha tudnád, nem is kérnél tőlem ilyesmit. Az én házam az én váram.

– Ez az utolsó szavad?

– Nem, még azt is hozzátenném, hogy sokkal normálisabb, ahogy most élünk: ti ott, én itt. Két, sőt, három generáció egy helyen… Ilyesmi csak a legritkább esetekben szokott beválni – makacsolta meg magát az öreg némettanár.

Meg is orrolt ezért az ifjú Pintér, s egyre ritkábban kaptatott fel a városszéli nagy dombra. Az öreg türelmesen várt, várt, hátha idővel az ő fia is bölcsebb lesz, de miután Ervin is erre várt, a világban sok minden történt, megváltozott, csak kettőjük közt nem változott… semmi.

2.

Ezen a télen korán befagyott a Duna. A hőmérséklet lassan 10 fok alá süllyedt, és szinte naponta esett egy-egy fokot. A lakossági gázfogyasztás vészesen felduzzadt. Kivéve a Pintér úrét, aki nem győzött eleget spórolni. És min spórolhat manapság egy szegény kisnyugdíjas? Gázon, villanyon meg a hasán természetesen.

– Halló, itthon vagy, barátom? – zörgetett be egyszer hozzá valaki.

Az öreg kelletlenül nyitott ajtót. Bajuszos, szőke férfi mosolygott Pintérre. Egyik volt kartársa a Móra Ferenc általános iskolából.

– Elromlott a csengőd? Már azt hittem, házon kívül vagy.

– Tessék, fáradj beljebb! Szabad a bundádat, illetve inkább ne vedd le! Kicsit hűvös van a szobában.

– Bocsáss meg, amiért zavarlak! – mentegetődzött a tanár. – Csak azért jöttem, hogy megmutassak egy apróhirdetést. Tessék, olvasd! – nyújtott át az öregnek egy osztrák napilapot.

Pintér úr szeme végigszaladt a mondaton:

Industrieller aus Burgerland sucht einen Ungarisch-Deutschlehrer.[108]

Az egykori kollega döbbenten pislantott körül a szobában. Egy ágy, asztal, két szék és enynyi. Se szekrény, se kép, tükör, a falak piszkosak, egyik helyen beázott, és hullt róla a vakolat. Szó se róla, tudta, hogy az öreg szűkölködik kissé, de ilyen nyomorra azért nem számított. Biztosan azért nem berregett a csengő sem, mert kikapcsolták a szegény ember villanyát.

– Glück auf, szerencse fel, tanár úr! Itt a nagy alkalom. Használd ki ízibe! A helyedben én máris felhívnám azt a sógorkát. Nem mindennap keresnek ám magyar-német tanárt mitőlünk.

– Köszönöm, hogy segíteni szeretnél, csak, valljuk be őszintén, már öreg vagyok én az efféle … kalandhoz.

– Miért kaland? Én inkább kényszernek nevezném, meg aztán igazából nincs is messze Burgenland. Ismerek ennél messzibb helyeket is itt magyarban. Oda meg szívesen elmennél, igaz-e?

– Tévedsz! Már oda sem. Ingázni nem lehet, persze nem is bírnám ezúttal, aztán még ott a lakás kérdése. Öregkoromban menjek albérletbe, Mikikém?

– Értem. Hát… nehéz ügy, mert ahogy hallottam, sehol sem találsz katedrát a városban.

– Ja, hála nektek, vagyis a Móra Ferenc vezérkarának, mert alig kopogok be egy suliba, már másnap mindent, érted, mindent tudnak Pintér tanárról. Ez a referencia, más szóval priusz, ami, úgy tűnik, életed végéig elkísér – fogta el az öreget a köhögés.

---

[108] Burgerlandi gyáros magyar-némettanárt keres.

– Jól vagy? Látom, alaposan lefogytál, mióta ott hagytál bennünket.

– Eltanácsoltak – javította ki keserűen. – A kettő még munkajogi szempontból sem ugyanaz.

– Hogyhogy eltanácsoltak? – nézett nagyot a kolléga. – A diri szerint felmondtál.

– Hosszú. Inkább mondd el, mi újság! Hány némettanár tanít jelenleg a Mórában?

– Három.

– Vagyis ugyanannyi, mint azelőtt! Ezek szerint ezzel is átvágott – mormogta az öregúr.

– A főnök?

– Ja, ugyanis azzal etetett, hogy a gyereklétszám csökkenése miatt csökken a német órák, azaz tanárok száma is. Röviden: süllyed a hajótok, okosabb lenne, ha távozom.

– Nos, egyelőre nem süllyedt el, de legyünk tárgyilagosak: ez is csak idő kérdése. Kevés a gyerek, az iskolákra fordított pénz stb., az oktatás ideológiai válságát nem is említve.

– Válságban van az már réges-rég. Emlékezz csak vissza, hisz te sem vagy már mai csirke. Szocializmus, kapitalizmus… Ugyan kérem, ne legyünk gyerekek! Kihúzott-e a szarból valamelyik is, mondjad!

– Nem!

– Nem is fog még vagy száz esztendeig.

– Talán, csupán azt furcsállom, hogy éppen te beszélsz így. Még nagyon jól emlékszem, milyen reformtervekkel bombáztad a kollegákat valaha. Mi meg, bocsáss meg, de most utólag bevallom, már akkor kételkedtünk ezekben.

– Kételkedtetek? Lemosolyogtátok, és igazatok volt: még nem jött el a feltámadás ideje.

– Sajnos nem – sóhajtott fel a szőke kollega. – Azért még nem kell várni száz esztendeig, hidd el – emelte fel a fejét bizakodóan. – Egy fáklya ugyan kialudt…

– Te most rám célzol?

– Rád, meg a többi reformerre, aki szintén fáklya akart lenni.

– Hát ezt meg honnan tudod?

– Mindenki tudta, rád volt ez írva, pajtás. Szóval kialudtatok, de azóta módosult a nézetem, miután a helyzet, a valóság is módosult.

– Amennyiben?

– Van a levegőben valami. Bizony. „Hunniában valami készül”, és a kihunyt fáklyák helyébe újak lépnek. De furcsán bámulsz! Nem, nem rólam van szó. A te szavaiddal élve, ehhez már én is túl öreg vagyok, de ami tény, az tény, és látok, amit látok. Egyébként hogy vagy? – ugrott át más témára a tanár. – Úgy hallottam, nyugdíjba mentél.

– Ahogy vesszük. Gyakorlatilag igen, amúgy NYES-en vagyok.

– Gyesen? – képedt el Pintér úr volt kollegája.

– NYES-en. Ez amolyan nyugdíj előtti segély. Előreláthatólag innen is megyek nyugdíjba, amit nem is csodálok, miután állást már a fiatalok sem igen találnak. Hát így készül valami Hunniában, kedves tanár úr.

– Tanítványok?

– Nincsenek. Valamikor régen kevés eszkimó volt, és sok fóka. Ezzel szemben ma túl sok az eszkimó, és kevés a fóka.

– Mármint a tanár? A magánpraxisban mindenképp. Az iskolákban attól függ. Pedagógiai szempontból kevés, ha elfogadjuk, hogy a hatékony, mit hatékony, normális oktatás egyik feltétele a tíz, tizenöt tanulós létszám. Pénzügyi szempontból…

– Tudod mit? Beszéljünk másról!

– Ez lesz a legjobb, sőt, mindjárt megyek is, még mielőtt hozzáfagyok a székemhez – gondolta a kollega, s összébb húzta magán a télikabátot. – A fiad? – kérdezte már csak úgy illemből. – Jól van?

– Fogjuk rá. Él, dolgozik, hála a Jóistennek.

– Remélem, néha-néha ő is besegít – mutatott körül a szobában. – De hülye vagy! – villant át az agyán hirtelen. – Ez most azt hiszi, ironizálni akarok.

– Hogyne! Ervin igazán… igazán stramm gyerek.

– Látod, ennek nagyon örülök. Azért mi sem feledkeztünk ám meg rólad – állt föl titokzatos mosollyal. – Engedd meg, hogy iskolánk névadó ünnepségének alkalmából átnyújtsam iskolánk szerény ajándékát – nyújtott át az öregnek egy piros szalaggal átkötött csomagot. – Isten veled! Majd jelentkezem még, ha nem zavarlak.

Pintér tanár meghatódva kísérte ki a kollegát, utána izgatottan bontott ki a csomagot. A csomagban a rajztanár kerámiája, egy művésziesen kidolgozott fáklya volt, mellette meg egy boríték tele vadonatúj bankokkal.

3.

A némettanár visszafeküdt az ágyába. Felgyújtotta a petróleumlámpát, és elővette Goethe Faustját. Elolvasott néhány verset, de sehogy sem tudott odafigyelni. Erre félredobta a könyvet, és emlékeibe merült. Milyen kedvesen fogadta a Móra Ferenc főnöke, amikor állásért kilincselt a suliban!

– Végre egy férfi! – lélegzett fel az ösztövér, nagy orrú igazgató.

– Ezt hogy érti?

– Vili vagyok, tegezz csak, kérlek, nyugodtan! Ja, hogy hogy értem? Szó szerint. Túl sok nálunk a mama, apa is kell ám egy „családba”. Tudod, a fegyelem, márpedig ennyi szoknyával elég bajos fegyelmet tartani. Az az igazság, hogy elnőisedett a pedagógus szakma, végre kemény kézre volna szükségünk. De majd te ráncba szeded a kölyköket, ugye?

– Muszáj? Én, hogy is mondjam csak, gyűlölöm az erőszakot. Ha viszont megteszem, csak olyan fegyvert vetek be, amivel el is találom a célpontot.

– Magától értetődik, különben mi értelme lenne az egésznek?

– Ezt állítod most. De vajon akkor is ezt mondod, ha valamelyik anyuka vagy apuka tör rád csemetéje „igazságtalan fegyelmezése” miatt?

– Ugyanezt. Mi, kérlek, minden kollega mellett kiállunk. Elég baj, hogy az oktatás mellett még fegyelmezéssel is kell törődnünk, de hát ez már ilyen mesterség. Csupán egyet ne felejts: a tiszteletadásnak kölcsönösnek kell lennie. A tanulók tisztelnek minket, mi tiszteljük a tanulókat, tehát a pofozkodást, körmöst, lelki megalázást felejtsd el, ha netalán ilyen fegyverre céloztál.

– Nem ilyenre, de attól tartok nem csak ezt, más fegyvert sem lehet itt már bevetni.

– Dehogynem. Nehéznek ugyan nehéz, de ezt is meg kell, és meg is lehet oldani. Ezért vagyunk pedagógusok, nem?

– Nos, meglátjuk. Ha pechem lesz, legfeljebb szőröstől-bőröstől felfalnak, ha szerencsém, innen megyek nyugdíjba.

– Ámen, így legyen!

A szülők egy része igazából csak egy év múlva kezdett örülni az új némettanárnak. Ugyanis ebből a lakónegyedi suliból eddig még minden némettanár lelépett. Jobb iskolákba mentek, eltanácsolták őket, megijedtek? Ki tudja? A lényeg az, hogy minden tanév végén bemondták az unalmast.

– Szörnyű! – sápítozott ilyenkor Nagypéter Vilmos két kerekképű, pirospozsgás jobb keze. – Már megint szakképzett tanár nélkül maradtunk.

Az igazgató sokat sejtetően hallgatott.

– Csodálom a nyugalmad – jegyezte meg egyszer fejét csóválva Lilike, az idősebbik helyettes. – Mi lesz ebből az iskolából, ha hol az egyik, hol a másik tanár veszi fel a nyúlcipőt.

– Ma a nyúlcipőt, holnap tolakodni fognak a kapunál, hogy ki lépjen be elsőnek, s akit majd felveszünk, azt bottal sem tudjuk innen kiverni.

– Nézd csak! – emelte fel a fejét Ilike, az első igazgatóhelyettes alteregója. – Ilyen optimista lettél egyszerre!

– Ellenkezőleg: pesszimista, mert… Soroljam?

A helyettesek figyelmesen néztek a főnökre. Tudták róla, hogy ha valaki tájékozott, hát ő az elsők között van. Egyrészt kitűnően ismerte a körzetét, másrészt a tanügyi törvényeket, végül, és nem utolsósorban a polgármesteri hivatalt, ahova hetente bejárt… tájékozódni.

– Hogy évről évre kevesebb a gyerek, ez senki előtt sem titok már. Ezzel párhuzamosan csökken az állami támogatás, és persze a tanári foglalkoztatás is. De még ha csak ez lenne?

– Hú, hát más is van? – riadozott Lilike.

– Bizalmasan megsúgták, hogy a jövőben megszűnik, illetve ingyenessé válik a nyelvi és egyéb órán kívüli foglalkozás, korlátozzák a csoportbontásokat, és felemelik a kötelező óraszámot is.

– Ne ijessz meg, főnök!

– De még ha csak ez lenne! Ha kevesebb tanár lesz, kevesebb lesz az igazgatóhelyettes is, titkárnő, pedagógiai asszisztens, a kisiskolákat bezárják. Hiába, az önkormányzat is szegény. Elég, ha hiányzik egy-két tanuló a kötelező létszámból, hogy ne induljon be az évfolyam. Ha viszont nem indul, az egész alma mater befuccsol.

– Egy kimaradt évfolyamért?

– Egy kimaradt évfolyamért. Bumm, lecsukják a nagykaput, mi meg mehetünk isten hírével – fújta ki orrát az örökké náthás iskolaigazgató.

– Nem túlzás ez, Vili? Hiszen ilyesmit még a proletárdiktatúra sem engedett meg magának.

– Majd elválik. Mindenesetre épp a legjobbkor megyek nyugdíjba. Még két év, s már csak nézőként figyelem ezt a…hm…tragikomédiát. Egyébiránt hogy vannak megelégedve az új némettanárral?

– Törekvő kollega, ha nem is mindenki szereti.

– Miért?

– A szülők szerint sokkolja az iskolát. Túl sokat követel, s a tudáson kívül abszolút semmit sem méltányol.

– Rossz ómen – gyújtott cigarettára az ösztövér, kissé hajlott hátú vezető. – Még a végén miatta íratnak ki néhány nebulót, és akkor lőttek az utánuk járó fejpénznek.

– Főnök! A cigaretta…! – figyelmeztette Ilike.

– Bocsánat! Mindig elfelejtem, hogy az iskolákban tilos a dohányzás. Kérem, szóljanak holnap reggel Pintérnek, jöjjön két órakor az irodámba, mert szeretnék vele beszélni!

Az öreg ingerülten kopogtatott be másnap a dirihez. Sejtette, mit akar, főként amint meglátta a két helyettest, Lilikét és Ilikét is az oldalán.

– Á, Pintér kollega! Foglalj helyet, és tájékoztass bennünket, miért zúgolódnak a lakónegyedi anyukák!

– Talán kérdezd meg tőlük, én nem tudom.

– Én téged kérdezlek.

– Úgy vettük észre, a tanulók nagyon félnek magától – csapott Pintérre Lilike és Ilike egyszerre.

– Attól függ, kicsoda. Aki tanul, nem fél, a naplopók viszont izgulnak, sőt, morognak, amiért nem értékelem a szorgalmuk. Tudniillik ők mindig tanulnak. Egyik-másik még olvasni is tud, képzeljék, amiért eddig simán megkapták a négyesük. Olvasás négyes, fordítás ötös, ahogy bevallották nekem, mi volt itt a mérték mostanig.

– Így volt? – fordult a ducikhoz a diri. – Én személy szerint egyetlen hospitáláskor[109] *sem tapasztaltam effélét.*

– Hospitálás? – húzta el a száját a tanár. – Színjáték. Látnál csak magunkban, ellenőrzés nélkül bennünket!

– Köszönöm az őszinteséget, de akkor sem kell olyan szorosra fogni azt a gyeplőt. A diktatúrának vége, megértőbbek kell lennünk egymáshoz.

---

[109] Óralátogatáskor. (lat.)

– Kiváltképp azokhoz, akikből élünk, ugyebár? – tódította Ilike.

– Rendben – nyelte le a választ Pintér úr. – Mit kifogásolnak még a tisztelt anyukák és apukák?

– Szabó… Szabó Károly, a nyolcadikos Roland édesapja – olvasott a noteszébe Nagypéter. – Pintér tanár úr nekiment a fiamnak.

– Mikor? Hol?

– Az udvaron, valamelyik szünetben.

– Szünetben? – kotorászott emlékeiben a derék oktató. – Igen, hát persze, csakugyan nekem jött.

– Pillanat! Tisztázzuk: ő neked vagy te neki?

– Ő nekem. Akár egy bika, tisztára megvadult. Földhöz is vágott volna, ha nem lököm el reflexszerűen magamtól.

– Tehát ellökted.

– El, de nem csináltam belőle nagy ügyet. Véletlen volt, csak… csak bocsánatot kért volna.

– Helytelen! – jelentette ki Lilike és Ilike megint csak egyszerre.

– Parancsolj! – adta meg Lilinek udvariasan az elsőbbséget Ilike.

– Ha egy tanuló vétkezik, azonnal figyelmeztetni kell, jobb esetben észre sem veszi, hogy hibázott. Másrészt az udvar nem vidámpark, hanem az iskola egy része, s mint ilyennek megvannak a maga szabályai. Maga ügyeletes volt, amikor ez történt?

– Pontosan.

– Még szerencse, mert nem minden ügyeletes tanár megy ám ki csengetéskor az udvarra.

– Ez most bók vagy…

– Szabály, amit télen-nyáron be kellene tartanunk.

– De hát én…

– Betartja – szólt közbe Ilike. – Láttuk és hallottuk. Kivéve télen, amikor hógolyóznak a gyerekek. Pedig hány és hány ablakot törnek ki amiatt, hogy egy tanár sem méltóztatik ügyelni. A tanáriban kávéznak, trécselnek, miközben odakint még a környező házak ablakát is betörik. Így tesszük kockára nap mint nap az iskola hírnevét, aztán még mi nem értjük, miért nem tisztelik a pedagógusokat manapság – hadarta el észrevételeit az ügybuzgó helyettes.

– Egyetértek. Csupán a téli ügyelet kérdése sántít egy picikét, ugyanis nem arról van szó, hogy nem óhajtunk, hanem egyszerűen nem merünk kimenni. Sem én, sem más, bármennyire is tökéletes az önök által kidolgozott házirend – szúrta oda enyhe gúnnyal Pintér úr.

Újabban elég gyakran piszkálják a szülők is, meg a ducik is. Pedig az elején minden olyan simán ment! Respektálták az elveit, magyarán: hagyták dolgozni. De ez a korszak a jelek szerint véget ért. Valahogy megváltoztak az emberek. A tanári klikkezett, az igazgatóság elszigetelődött. Egyedül ő nem foglalkozott senkivel. Vagy éppen ez a baj?

– Mi az, hogy nem merünk? Ki kell menni, kollega. Magának éppen úgy, mint…

– Önöknek, ha teszem fel, valami zűr van az udvaron – egészítette ki blazírtan.

– Ki is megyünk, ha szükséges – biztosította méltóságteljesen Lilike. – De ez, már megbocsásson, hadd legyen a mi gondunk!

– Legyen, csupán annyit jegyeznék meg, hogy azért önök sem mennek olyan nagy kedvvel hógolyózás közben az udvarra. Egyszer… De hagyjuk, még a végén szemtelennek is neveznek.

– Mondjad csak, mondjad! Nálunk nyugodtan, következmények nélkül beszélhetsz – nyugtatta meg az igazgató. – Csak igaz legyen, amit állítasz.

– Egyszer csakugyan Ilike is kiment ráncba szedni néhány diákot. Meg is dobták keményen, erre olyan gyorsan beinalt, mint a nyúl a bokorba. Jó, én ezt is megértem, csak akkor nekünk is nézze el ugyanezt.

A helyettes elvörösödött, de miután a főnöke is bazsalygott, más oldalról célozta meg az öreget.

– Szeretném tudni, mi jogon küldi ki a rendbontókat németóráról? Ha nem tudná, a tanulóknak nemcsak kötelességük, hanem joguk is van tanulni, tehát semmiképp sem utasíthatja ki őket. Igazgató úr…!

– Khm, igen – köszörülte meg a torkát az igazgató. – Kádár Andrásné: Pintér tanár úr óráján meg sem szabad mukkanni – olvasott bele a noteszbe. – Ha egy tanuló beszélget vagy akár megmoccan, a tanár úr rögtön kiküldi. Miután a tanuláshoz a lányomnak is joga van, határozottan ellenzem, hogy ilyen diszkriminatív módon álljanak bosszút egy diákon.

– Ehhez mit szól, Pintér úr?

– Visszakérdezek: mi a leghatásosabb módja egy rákos beteg gyógyításának? Ha eltávolítják, vagy tolerálják a beteg rosszindulatú tumorát?

– Micsoda abszurd hasonlat! – háborodott fel ezúttal Ilike. – Hogy hasonlíthatja össze a diákot egy rákos beteggel!

– Mellesleg van a tanulóknak egy ellenőrzőnek hívott könyve is – szúrta oda Lilike. – Írjon bele néhány elmarasztaló megjegyzést, és meglátja, senki sem fogja többé diszkriminációval vádolni.

– Megjegyzés, intő, megrovás… Ugye, önök sem gondolják komolyan, hogy ezzel bárkire is hathatunk. Régen, úgy ahogy működött. Ma … még csak el sem olvassák.

– Azt hiszi? Akkor miért nem javasol jobbat helyettük? Mi nyitottak vagyunk minden javaslatra, kérdésre. Hallgatással, vállvonogatással nem lehet megreformálni még az oktatatást sem, kollega.

– Igen? Na, és ki akarja?

– Micsoda kérdés! Mindenki: az oktatásügyi miniszter, tanulók, tanárok. Most mit somolyog? – húzta össze szemöldökét a helyettes.

– Kérem, kérem, hagyjuk most azt a reformot! – intette le a diri a vitatkozó feleket. – Inkább azon törjük a fejünket, hogyan működhetnénk együtt jobban ezután, a szülőket, gyerekeket sem kizárva. Ez rád is vonatkozik, Jencikém. Szó se róla, a szülők egy részét megnyerted, de, könyörgöm, azért a többit se felejtsd ki.

4.

Az öreg leforrázva kullogott ki a diritől, s a továbbiakban megpróbált úgy dolgozni, ahogy kívánták, ezért sehogy sem értette, mi okból panaszkodnak rá mégis annyian. Tudniillik pontosan ez történt. Ki a jegy miatt, ki a következetessége miatt orrolt rá, nem bírták, ha alapos, de azt sem, ha felszínes, hogy a végén már Nagypéter Vilmos sem tudta, mit higgyen, gondoljon.

– Áruld el, mi a fenét csináltál ezekkel a szülőkkel! Már megint ki akarnak íratni miattad egy tanulót. Ha így folytatod, választanom kell közted és a tanulók között – fenyegette meg Pintért tréfásan a diri, de a hangjában komoly figyelmeztetés bujkált: vagy leszereled a szülőket, vagy egyikük sem tartja ezután a hátát, barátom.

Egyértelmű, egy kis módosítással: nemcsak ezután, de ezelőtt sem igen tartották, hiszen alig bukkant fel egy panaszos, már citálták is az irodába. Se fogadóóra, se bejelentkezés, semmi, csak bevágták az ajtót, s már köpködték is a vádakat, ami rendszerint azzal végződött, hogy Pintér urat letolták, az igazgatóság meg mosta a kezeit.

– Nem akarok kritizálni, de azért ez sem állapot – fakadt ki a tanár egyszer a főnöknek. – Más iskolában kapus van, ide a kutya is bármikor bepiszkolhat. Legalább csengetés előtt ne zavarnának bennünket. Sokszor úgy megyek órára, hogy még a gyomrom is kavarog. Te tudnál ilyenkor normális órát tartani?

– Más iskolának pénze van, itt mi magunk vagyunk a kapusok – vonogatta vállát a Móra Ferenc főnöke. – Azonkívül hadd idézzem Lilikét: mi nyitottak vagyunk minden javaslatra, kérdésre. Hogy zárhatnám le hát a kapukat, ha…

– Valakire rájön a happáré.

– Nos igen, akár így is mondhatnánk.

Az öreg érthetetlenül dörmögött valamit, s magában pokolba kívánta az egész Móra Ferenc iskolát. Főként fogadóórákon, amikor egyszerre többen is belegázoltak a lelkébe. Nesze neked

fáklya, inkább azért imádkozz, hogy kibírd valahogy nyugdíjig! Milyen jó lenne náluk is az egyetemekhez hasonló autonómia, ahol nem rúghat mindenki kénye-kedve szerint egy tanárba.

Egy alkalommal névtelen levelet hozott a postásuk:

Kedves Eselem[110]*,*

ugy imádlak, amikor racsítasz. Nem tanítanál meg erre engem is? Látom szereted a puncikat, mert mindig körülöttük sündörögsz. Aztán mondd, feláll még? Ha megígéred, hogy ezután még rosszabb jegyeket adsz talán leesik neked is valami. Ja igen! Nagyon klassz lenne, ha ezentul még több dogát írattnál. Bevallom, én a házit is szeretem. Csak az órádról ne küldj ki, mrert akkor nem hallom, milyen boldogan szavallod az osztájnak a der, die, dast.

Ouf vidersen mein Eselem

Egy titkos imádod

Az öreg viszolyogva olvasta el a levelet.

– Mi a véleményed erről az irkafirkáról? – rukkolt elő a dirinek még aznap a levéllel? – Szerinted nekem muszáj ezt is lenyelni?

Az igazgató azonnal odahívatta Ilikét és Lilikét, akik nélkül – demokratikus szokásához híven – most sem akart dönteni.

– Női írás! – állapította meg Ilike. – Egy hetedikes vagy nyolcadikos lány írhatta.

– Nem is tudtam, hogy maga racsit is az óráin? – derült Pintéren a holdvilágképű Lilike.

– Na nem oda Buda! – hadonászott a némettanár. – Most az egyszer én sem hagyom magamat. Zum Teufel[111]*, ha szükséges, a rendőrségre is elmegyek. Majd ők kiderítik, ki szórakozik itt mivelünk.*

– Hírbe akarod hozni az iskolát? – ijedezett Nagypéter.

– Miért, te mit tennél a helyemben?

– Őszintén? Semmit. Várj, mindjárt megmagyarázom! Ez az egész ügy túl piti eset ahhoz, hogy komolyan vegye a rendőrség, úgyhogy ki se jönnek, öregem. De tegyük fel, hogy kijönnek, amiről nyilván azonnal tudomást szerez az oktatási osztály is. Kérdések, jegyzőkönyv, amíg szimatot nem kapnak a többiek: tévé, sajtó, azzal kezdődik minden elölről. Remélem, van annyi eszed, hogy ne akarj nekünk effélét. Ilike?

– Ki mint vet, úgy arat. Persze akad nálunk is egy-két renitens[112] *tanuló, de ez, valljuk be őszintén, részben a mi nevelésünk hibája, úgyhogy ajánlom, nézzen magába a kolléga, és gyakoroljon szigorúbb önkritikát, hogy a jövőben ne forduljon elő ilyesmi.*

– Lilike?

– Ez az én véleményem is.

– Köszönöm a tanácsot – nyelte le a mérgét Pintér tanár úr, s mint mindig, megint csak a munkájához menekült.

Már régóta dolgozott egy német leíró nyelvtanon, ezt adatta volna ki, ha sikerül.

Néhány hétig viszonylag szélcsend volt, amikor egy ittas apuka új vihar kavart a suliban. Csakhogy most tettlegességre is sor került, melynek során az apuka is meg Pintér is egymást átölelve dőltek a parkettre.

– De uraim! – hebegte sápadtan Nagypéter. – Szabó úr, volna szíves lemászni a némettanár úr hasáról?

– Gyereknyúzó bakkecske, kitaposom a beleid!

– Gyilkos, dobják ki! Mindjárt szétlapít ez a dromedár!

– Jézusom, mi történt? – rohantak be a ducik rémülten.

– Telefonáljanak a… Ne, mégse, előbb válasszuk szét őket! – biztatta őket az igazgató.

---

[110] Esel: szamár (ném.)
[111] Az ördögbe! (ném.)
[112] Rendbontó. (lat.)

De egyikük sem mert közéjük ugrani. A birkózók egymásba fonódtak a szőnyegen. A férfi fiatal, kb. 110 kilós férfi volt, ugyanaz az az apuka, aki szerint Pintér úr nekiment a fiának. Most éppen azért jött, hogy elégtételt vegyen az öregen, mert amiért valaki tanár úr, még nem alázhat meg csak úgy egy gyerkőcöt.

– Maga állat, hát ezt érdemlem maguktól? – kapkodott levegő után a némettanár.

– Micsoda? – csikorgatta fogait az apuka. – Megkente a fiamat, és még engem nevez állatnak?

– Megkente az esze! Hozzá sem nyúltam a taknyoshoz!

Az igazgató kezét tördelve toporgott, s ugyancsak megörült, amikor Szabó apuka lelépett az öregről.

– Ennyi? Hát mégsem akarja kitaposni a belemet? Hálából, amiért megpróbáltam megtanítani fiának a der, die, dast – gördültek ki a könnyek a pedagógus szeméből, feltápászkodott a földről, és a telefonhoz sántikált. – Halló, rendőrség?

Az igazgató homlokán kiütött a verejték.

– Tedd le a kagylót, kérlek, és beszéljünk, mint ember az emberrel! Szabó úr, maga a fiatalabb, engesztelje ki a tanár urat!

A férfi zavartan nyomkodta a homlokát.

– Bo…bocsánat! Én nem is tudom, hogy történt, de valahogy minden összejött. Az asszony, a munka, szóval nagyon sajnálom.

– Hallotta? Bocsánatot kértek magától – lépett Pintérhez Ilike, és gyorsan kivette a kagylót a kezéből.

– Szadista bőrfejű! Egy öregemberrel hősködik? Ez a hála a munkámért, ezért adtam ki értük a lelkemet?

– Ülj le, Jencikém! – nyomta a fotelbe Pintért az igazgató. – Ilike, legyen szíves, hozzon egy pohár vizet Jencinek. Ez az, köszönöm! Nesze, kapd be ezt a tablettát! Nyugtató. Mostanában enélkül be sem jövök dolgozni.

– Köszönöm! – fogadta el Pintér úr a mindig készenlétben tartott idegcsillapítót. – Maga még itt van? Tűnjön már el a… csudába! – mordult a 110 kilós emberre.

– Én…

– Maga. A bíróságon majd találkozunk.

Nagypéter Vilmos és a ducik sötéten néztek egymásra.

– Jól meggondoltad? – kérdezte a diri, amint magukra maradtak.

– Mit?

– Ezt a dolgot a bírósággal.

– Abszolút. Egy volt tanítványom ügyész. Majd kikérem a tanácsát.

– Az enyémet nem kérded?

– Nem. A tiéteket ismerem.

Másnap ismét behívatták az öreget.

– Szeretnénk, ha tájékoztatnál, mi a terved a Szabó családdal?

– Ami ebben az esetben méltányos és normális: a kicsit megbuktatom, a nagyot beperelem.

– Szóval bepereled. Lennél szíves pár percre az előszobába fáradni? Szeretnék konzultálni a kolleginákkal.

– Kérlek, ahogy parancsolod.

Eltelt tíz perc, aztán húsz, és még mindig nem hívták be. Úgy látszik, a leckét immár a vezérnek is feladta. Bárcsak támogatná is ez ügyben, de ahogy ismeri, ez egy lépést sem tesz egy szimpla tanárért. Az iskoláért… esetleg, de leginkább saját magáért. Úgy negyven perc körül végre nyílott az ajtó, és beszólították.

– Elemezve a helyzetet, arra a megállapodásra jutottunk, hogy a Szabó és közted levő konfliktus lényegében… magánügy – kotorászott az igi nyugtatókért a zsebében.

– Tessék?

– Á, itt van! Mivel magánügy, semmi közünk az egészhez, következésképp intézzétek el egymást közt. Hápcsi! Bocsánat! Megint rám tört az allergia – csípett elő a zsebéből ekkor egy üvegcsét, és néhány csepp opticromot csöppentett a szemébe.

– De… de hisz ez abszurdum!

– Sajna. Már tíz éve könnyezek és tüsszögök emiatt.

– Szegény Vili, milyen nehéz lehet így dolgozni – sajnálkozott rajta Lilike.

– Ha egyáltalán érdekel a tanácsom, legjobb lenne, ha sürgősen kibékülnél az apával. Te is hibáztál, ő is hibázott, fogjatok kezet, és váljatok el békével! A gyerek rövidesen elballag, ezzel megszabadulunk a családtól, tehát fölösleges, sőt, szamárság lenne egy per miatt elodázni a búcsúzást.

– Köszönöm a tanácsot. Látom, szíveden viseled a sorsomat – válaszolta a tanár fanyarul. – Megjegyzem, tőletek nem is vártam egyebet.

– Ezt hogy érti? – pattant fel ingerülten Ilike.

– Hagyd, nem érdekes, illetve… Értsük úgy, hogy nem békülsz?

– Pontosan! Ennyivel tartozom magamnak, másrészt ez nem is olyan szamárság, mert ha most engedek, holnaptól már minden szülő belém rúg.

– Megértettük, viszont jól vigyázz, amennyiben belekevered az iskolát, mi mindenben pártatlanul, az igazságnak megfelelően fogunk eljárni. És akkor baj lesz, kollega, mert, ismerd el, azért te sem vagy hibátlan – keményedett meg a főnök tekintete.

– Konkrétabban?

– Iskolán kívüli akciókban nem vesz részt, a pedagógiai értekezleteken passzív, a szülőkhöz való viszonya labilis, kollegáihoz bizalmatlan, de nem értékeli reálisan a tanulók feleleteit sem – sorolta Lilike szárazon.

– Hogy mik vannak!

– Nem ért egyet?

– Már hogy a fenébe értenék!

– Látja, ez a másik hibája! Néha túlságosan vulgáris, ami semmiképp sem méltó egy tanárhoz.

5.

Hát ez jól megkaptam! – szívta a fogát Pintér úr, s fokozódó nyugtalansággal figyelte, hogy manőverezik ellene a továbbiakban a vezérkar. Pedig a maga részéről minden megtorlásról lemondott. Tudta ám a diri, miként kell ráijeszteni egy pedagógusra. Ezek szerint begyulladt? Pintér szerint korántsem, s Rolandot is csak azért engedte át, mert a többi tanuló sem éppen remekelt, márpedig, ha azok átmennek, igazságtalanság lett volna megbuktatni a kis Szabót. Az apja persze más tészta. Ha másért nem, garázdálkodásért biztosan elítéli a bíróság. Sokat, nagyon sokat kotolt azon, mit tegyen, utoljára úgy döntött, ezt a békát is lenyeli. Le kell nyelnie, ha a Móra Ferenc suliból akar menni nyugdíjba. Egy fegyelmi tárgyalást a diri szerint sem úszna meg, utána szépen kirúgják, azzal örökre búcsút mondhat a tanügynek, mert ilyen priusszal az isten sem adna neki katedrát. Tulajdonképp még örülhet, ha Szabó úr nem tángálja el még egyszer. Mint egykori kidobólegény, ugyanis nemrég még az volt a jóember, ebből nyilván nem fog magának lelkiismereti kérdést csinálni. Szóval lehiggadt, Nagypéter Vilmos szavaival élve észre tért, s már csak azért szorongott, hogy lecsillapodjanak valahogy a fölkorbácsolt kedélyek.

– Megnyugtatlak, nem fognak – folytatta a diri a kijózanítást. – Túlontúl jól ismerem én ezt a lakótelepet, ezért százat teszek egy ellen, hogy már az óvodások is rólunk pletykáznak. Talán az lenne a leghelyesebb…

– Ha?

– Á, semmi, semmi! Majd rájössz te erre saját magadtól.

És valóban! Alig telt el egy-két hét, fokozatosan kezdte pedzeni, mire célzott a nagyvezír. Az lenne a leghelyesebb, ha új munkahelyet keresne magának. Pazar, nyugdíjazás előtt hat évvel!

Ezért ellenőrzik, figyelmeztetik ezek nap mint nap. Még írásban is, hogy annál hivatalosabbnak tűnjenek. Hiába, verba volant, scripta manent: a szó elszáll, az írás megmarad, vagyis ha minden kötél szakad, még nagyon jól jöhetnek ezek a pecséttel és iktatószámmal ellátott iratok. Rendben, firkáljanak csak, de ha eddig kibírta, már büszkeségből sem fog innen elfutni. Sejtette ezt Nagypéter Vilmos is, ezért tanévzárás előtt két nappal elsütötte a nagyágyút.

– Miután hamarosan elválunk, szeretném felhívni a figyelmed, hogy jövőre előreláthatólag megszűnik a csoportokra bontott német oktatás. Sajnos idáig jutottunk. Az ok közismert, de ha kívánod, felsorolhatom az oktatási osztály érveit.

– Az osztályét vagy a tiétek?

– A mienk más, de ez most nem ide tartozik.

– Ezek szerint… mehetek?

– Én ilyet nem mondtam, csupán arról lenne szó, amennyiben maradnál, ezentúl kevesebb óraszámban taníthatsz.

– Nagyszerű! Legalább több időm lesz dolgozni a könyvemen. Na és mennyivel kevesebb az a kevesebb? Két órával?

– Nyolccal, Jenci, havi nyolc teljes órával.

– Hohó, az sok! – hökkent meg Pintér úr. – Ez fél norma, főnök úr. Ennyiért valóban nem érdemes továbbra is itt dolgozni.

– Akkor elmész? – csapott rá mohón Nagypéter.

– Maradjak?

– Ez kizárólag rajtad áll. Én csak közöltem az oktatási osztály, illetőleg önkormányzat döntését.

– Hálásan köszönöm, igazán nagyon kedves vagy. Válaszoljak most, vagy ráér holnap is?

– Fontold csak meg nyugodtan, aztán ha döntöttél, válaszolj, kérlek… írásban!

– Maradok – nyújtotta át másnap pappírra gépelt válaszát Pintér úr.

Az igazgató fintorogva bámult a pappírra.

– De hisz itt az áll, hogy felmondasz! Jenci, Jenci, ne hegedülj az idegeimen! – kotorászott idegcsillapító után. – Most maradsz, vagy felmondtál?

– Felmondok, csak azt akartam látni, hogy reagálnál, ha maradnék. No, de ennyiért…! Mennyi végkielégítést kapok, ha elmegyek?

– Te bizony egy krajcárt sem.

– Hogyhogy egy krajcárt sem? Tudtommal végkielégítést kap…

– Akinek felmondunk. De mivel nem mi, hanem te mondtál fel, a végkielégítés sem jár neked.

6.

Nem jár, hát nem jár! Elég baj, de azzal a részmunkaidővel csak annyira futná, hogy éhen ne vesszen a „várában”. Majd csak talál magának valamilyen katedrát, addig is istenesen kipiheni magát, mert még egy ilyen vesszőfutást nem igen bírna ki még egyszer. Az meg sem fordult az agyában, hogy egyszerűen átverték, ugyanis, de ezt már csak utólag tudta meg, a differenciált oktatás maradt, sőt, új némettanárral bővítették az állományt.

Egy évig munkanélküli segélyen tengődött, anélkül, hogy bárki alkalmazta volna valahol. Nem csoda, hisz ekkor már nem csak az öregek kilincseltek munkáért. Akadt közöttük fiatal, nő, férfi egyaránt hála az illetékes szerveknek, melyek sehogy sem tudtak felnőni a fokozódó válsághoz. Hogy a Mórában hogy tudtak? Pintér nem kérdezte, azt is csak úgy fél füllel hallotta, hogy Nagypéter Vilmos végül is tanácsosként vonult nyugdíjba. Váljék egészségére, tanácsos úr! Majd a Teremtő előtt odaát, elmeséled, hogy sikerült.

Elfoglaltsága nem lévén, Pintér úr reggeltől estig zavartalanul írhatott, így csakhamar befejezte 700 oldalas nagy művét. 700 oldal, 7 év, ami, ugye, nem semmi, csak aztán akadjon olyan kiadó, aki érdemesnek találja kiadni. Első levelét (a telefonját ekkor már kikapcsolták) az Akadémiai Kiadónak címezte, s megkérdezte a Kiadót, érdekelné-e őket egy modern német nyelvtankönyv. Érdekelte, erre gyorsan elküldött 30 oldalt mustrának. Két hónap múlva visz-

szaküldték – egyetlen értékelő megjegyzés nélkül – a kéziratot: telített a piac, már nincs szükség ilyen típusú könyvekre. No fene! Nem ezzel kellett volna kezdeni? Itt valami nem stimmel, mert az teljeséggel lehetetlen, hogy egy kiadó a piaci lehetőségek előzetes felmérése nélkül foglalkozzék egy anyaggal. Hacsak – alig mérte végiggondolni – nem azét, hogy lekoppintsanak belőle valamit. Kicsit átgyúrják, ezt-azt betesznek, kivesznek, aztán kiadják. A saját nevükön, és persze hasznukra. Ej, ne légy már ilyen beképzelt! – pirított saját magára. Törődnek is azok egy vidéki tanárocskával, akiről senki sem hallott mostanig. Most, ilyen alkalmakkor érezte csak igazán a hiányát elhunyt neje tapasztalatának, eszének. Vajon mit tanácsolna most Katalin? Nemzeti Tankönyvkiadó – válaszolta egy sejtelmes hang belülről. Tényleg! A legjobb hely egy ilyen nyelvtannak, mert hol tanulnak ma leginkább németül, ha nem az iskolákban, egyetemeken. Elküldött hát néhány oldalt nekik is. Köszönjünk, hogy ránk gondolt. A kézirat azonban sajnos nem elég tankönyvszerű – véleményezték Pintér úr munkáját. Hogy miért nem tankönyvszerű? Arról egy árva szó sem esett. Nem tankönyvszerű, pont, találd ki, ha olyan okos vagy! Következő lépés? Minek az? – adta fel az öreg csüggedten. Hogy legközelebb majd azt írják: sajnáljuk, de a kézirat túlságosan tankönyvszerű? Behajította nyelvtanát a kamrába, és feléje sem nézett egy hónapig, aztán eszébe jutott, hogy vásárolt a múlt évben egy Könyvszakmai ABC-t. Esetleg ebben talál valami normális kiadót, akivel tárgyalhat a könyvéről. Neked mi a véleményed, kis Kati? Hanem a belső hang ez egyszer mélyen hallgatott.

Fellapozta a kiadói indexet, s addig keresgélt, kutatott, amíg rá nem bukkant egy nyelvkönyvek kiadásával is foglalkozó stúdióra. Írjon nekik, ne írjon? Tulajdonképpen nem lenne sok értelme, hiszen annyi már az ilyen-olyan nyelvtankönyv, hogy Dunát lehetne velük rekeszteni. Hogy akkor miért állított össze ő is még egyet? Egyszerű: hogy jobbat írjon azoknál. Olyan nyelvtankönyvről álmodott, melyben mindenki, a magántanulótól az egyetemi felvételire készülő diákig megtalálja azt, ami őt érdekli. Szórakoztató, mégis igényes, mindenekelőtt pedig könnyen memorizálható formában. Szegény tanár meg volt győződve, hogy létezik ilyen nyelvtan is, és ezt ő, Pintér Jenő írta meg. Üsse kő, utoljára még kipróbálja ezt a stúdiónak nevezett kiadót, de ha ez sem működik, soha többé nem foglalkozik többé idegen nyelvekkel. Eleresztett hát még egy levelet, s izgatottan várt a mindent eldöntő válaszra.

Tisztelt Uram!

Köszönjük, hogy figyelmével megtisztelt. Érdeklődéssel várjuk a kéziratát. Amennyiben lehetséges, kérem, adja meg e-mail címét és a telefonszámát. Általában 9-10 között szoktam átnézni postámat az interneten. Ha akkor keres, legközelebb akár onnan is felhívhat.

Tisztelettel

Jerikó Ferenc főszerkesztő

Internet? Nem könnyű, amikor még a telefonját is lemondta. Legrosszabb esetben elmehetne a fiához, de ha Ervin nem jön, ő még úgyse. Ennyi önérzete még maradt, a mindenit! Még jó, hogy ezt már nem érte meg a kis Kati, mert megszakadna a szíve szegénynek. Akkor… Mit tegyen, kihez fordulhat? Kopogtasson be valamelyik szomszédhoz? Hideg. Egy rokon még elcsúszik, de már egy szomszédtól nem várhat el ilyesmit. Ezzel szemben Miki… Ez az, ő a helyzet kulcsa! Elvégre barátok, még ha az utóbbi időben el is váltak az útjaik. Még az a szerencse, hogy már korábban flopira másolta az anyagot, így ingyen és bérmentve küldheti el egy e-mailben.

– Ni csak, ki van itt! – csodálkozott rá a szőke kollega, amikor egy délután rászánta magát a vizitre. – Mi szél fújt hozzám, barátom?

– Hát izé… Az a helyzet, hogy… Szük…szükségem volna egy e-mailre – bökte ki Pintér úr nagy nehezen, s elmagyarázta, mit tervez.

– Csak ez a baj? – Ez a számítógépét is eladta – gondolta magában szánakozva Sós Miki – Dobj ide egy flopit, s már küldöm is az ipsének.

– Hálásan köszönöm. Majd eljövök a válaszért.

Így indult be rövidesen egy három hónapig húzódó üzenetváltás. A mintaanyagot lektorálták, majd elkérték a hiányzó részeket is.

– És a szerződés? – kérdezte a tanár a telefonban. – Erről… hm… még nem is beszéltünk.

– Hát akkor beszéljünk. Hány százalékrészesedésre tart igényt?

– Tizenkettő…?

– Megegyeztünk. Akkor várom a hiányzó részeket.

– Ne, ne! – kapálódzott kézzel-lábbal Sós Miki. – Előbb kössétek meg a szerződést!

– Azonnal megkapja, amint, nos igen, megkötöttük a szerződést. Halló, ott van még?

– De hát ez így nem fair, Pintér úr! – krákogott ingerülten a kiadó. – Hogy adhatnék ki olyan könyvet, amiből csak részleteket ismerek? Amit eddig láttunk magától, abban ugyan nincs hiba, de ki szavatolja, hogy a többi rész is ugyanilyen hibátlan?

– Hát… még meggondolom. Viszontlátásra! Holnap ismét felhívom.

– Vigyázz, mert becsapnak – figyelmeztette a jó barát. – Addig ne küldj több anyagot, amíg nincs a kezedben valami megállapodás. Hány oldalt küldtél mostanig?

– Százat.

– Amit el is fogadtak. Egyértelmű! Ex ungue leonem: körméről az oroszlánt. Ennyi oldal bőségesen elég ahhoz, hogy ne legyenek minőségi aggályai a többi 600-at illetően sem.

– Tehát?

– Nem tudom. Talán úgy gondolja, csak akkor fizetne, ha minden könyvedet megvennék. Ha viszont nem, még örülhetsz, ha nem veled fizetteti ki a könyv nyomtatási költségét.

– De hisz ez abszurdum!

– Az, nem az, ez ma már így működik. Van egy barátom, a Víg Vince, nyilván te is ismered. Nemrég jelent meg egy könyve az Ufókról. Már tíz éve megírta, de csak két hónapja adták ki. A saját költségén.

– És ha mégis szerződne?

– Jerikó? Na az bajosan, de tudod mit? – támadt Mikinek ekkor egy ötlete. – Ugraszd ki a nyulat a bokorból!

– Hogyan?

– Mondd azt az ipsének, hogy beszéltél más kiadóval is, aki száz oldal lektorálása után is hajlandó megkötni veled a szerződést. De mivel vele alkudtál meg először, szerinted úgy méltányos, hogy Jerikóé legyen az elsőbbség. Ha bármilyen hibát találnak, te természetesen azonnal kijavítod. Csupán a szerződés kérdésében nincs módod engedni. Ha kötélnek áll, te nyertél. Ha nem, akkor, öregem, százat teszek egy ellen, hogy valami turpisság van a dologban.

7.

A tanár álmatlanul forgolódott a jéghideg heverőn. Miután Jerikóval sehogy sem tudott zöldágra vergődni, barátja tanácsára még feladott néhány hirdetést, utána hónapokig várt, reménykedett, hátha ráharap valamelyik kiadó. Sajnos nem harapott, még csak válaszra sem méltatták. Így szaladt el még egy év. De már nem bánta. Pokolba azzal a nyelvtannal! Nagyobb baj, hogy soha sem tud legalább egyszer jóllakni, és ismét tél, ismét hideg van – húzta összébb magán a takarót. Már minden nélkülözhető dolgot eltüzelt: széket, asztalt, még a könyveit is. Csak ez az egy, ez a 700 oldalas maradt még. De milyen tüzet rakhat ő egy 700 oldalas kéziratból? Talán mégis jobb lenne, ha odaadná ezt a házat Ervinnek, és kibékülne a fiával. Erre a gondolatra végre elszunnyadt.

– Ébredj, Jenci, ébredj! Ne lustálkodj! – rezzentette fel hirtelen egy ismerős hang álmából.

– Ki az, ki kiabál?

– Ki, ki? Hát a feleséged, a kis Kati.

– Lehetetlen, hiszen te meghaltál.

– Bolond vagy!? Gyere ki, és javítsd meg a kerítést!

Meggyújtotta a petróleumlámpát, és körülnézett a szobában.

– Már megint Katival álmodtam – tért egy pillanatra magához, majd visszazsugorodott az ágyába, és az égő petróleumlámpába meredve, újból elaludt.

Álmában kiugrott az ablakon, és röpködni kezdett a ház körül.

– Micsoda panoráma! – gyönyörködött a környékben, s néhány szárnycsapással a város felé óvakodott.

A hó szelíden pilinkélt. Valahol csilingelni kezdett alatta egy villamos.

– Jenci, a kerítés!

– Mindjárt jövök, angyalom! Csak még egy kicsit hadd repüljek!

Alig mondta ki, érezte, hogy elgyöngül, s már bukfencezett is le a magasból. Hú, de hideg van! Még egy perc és jégdarabként hull a járdára. Csodák csodája azért mégsem ez történt. Amint földet ért, eltűnt a hó, langyos szellő fújdogált. Végre nem fázott, még melege is lett egy csapásra. Sőt, hamarosan túlságosan is melege. A nap tüzes nyilai lángra lobbantották a házakat, belefúródtak a fákba, bokrokba, és sűrű füstfelhő borult a vidékre.

– Levegőt! Jaj, megfulladok! – kapkodott levegő után riadtan.

Erre másodszor is fölébredt. A szobában sűrű füst gomolygott. Égett az ágy, a parketta, melyek akkor gyulladhattak ki, amikor az égve felejtett petróleumlámpát valahogy a földre döntötte.

– Kati! Ervin!

Levetette magát az ágyból, de már túl késő volt. Már minden égett, messzire világított a környéken.

Pontosan úgy,ahogy ő szeretett volna égni és világítani valamikor.

Osztályfénykép (1996)

Nagymama halála, Egon levele, Albi

Ugyanabban az időben, amikor én a Móra Ferenc iskola szüleivel és igazgatójával birkóztam, túl a határon, Erdély szívében najma is tusázott. Én az emberekkel, ő a halállal. Miben halt meg, volt-e valaki mellette, nem tudom. Igazából nem is igen kavart fel az esemény. Már vártam, 96 (?) éves volt, és a magam drámája is annyira lefoglalt, hogy el sem mentem a temetésre. Ebbe alighanem a gyermekkoromban átélt számtalan lelki sérelem is belejátszhatott, mert még csak lelkiismeret-furdalást sem éreztem miatta.

Egy évvel később, 1977 februárjában a következő levelet kaptam Egitől:

Szolgálat

Megszóláltál. Miért?

Annyi év után, úgy gondoltam, hogy én leszek az, aki megtöri a csendet és ír. Azért írok, mert abnormális állapotnak tartom azt, hogy apa és fia közötti kiöntyik a kommunikáció. Az, hogy az a párbeszéd megszakadt, mindkettőnk hibája, de elsősorban a fiéd. Azért a tiéd, mert képtelen vagy teljesíteni (vagy talán nem is akarod) azt az alapvető szülői kötelességet, hogy minden körülmények közt felelősséggel tartozunk az írott és élő írott, amit elhelyezünk, és segítünk rajta, ahogy az erőink engedi.

Legutoljára leveledben azt írtad, hogy én csak „profitálni akarok Attilából kapcsolatából" – azért döntöttem úgy, hogy egy jó időig nem írok, mert ilyen gyalázatos felfogás és leírás ürügye mellett, mint tőled jellemző, feleslegesnek, értelmetlennek tűntem a párbeszédet. Előszeretettel a szülőnek szoktak kötelezettségei a gyermekével szemben. A te csúnyaságoddal, mocskosságoddal, szemrevalóságoddal mindenkinek megjutott már és biztosan eljutnak. Nem azért, mert én egyoldalúan tájékoztatom Attit, hanem a puszta tényekre mintt – egyértelmű az ítéletével. Nincs annyi erőd, hogy önkritikát gyakorolj. Mondtad, gondoltam, erőszakos lépésekre az ugyanazok ösztönzik, és ugyan szülőd utóbbi fokozattal uralkodsz, félelemszipe (csak egy szakadra?), amivel ellenem irányult. Az csinosnak mindenképpen tűnt, hogy te és úgy érzed, eljött az idő, hogy valamilyen módon megszabadítsd önmagad

és ennek az az oka, hogy a gyermeknek biztonságot nyújtod. Tedd a szívedre a kezed és lásd be, hogy soha semmiféle olyan anyagi helyzetben, hogy ne tudtál volna kisvárosi nőnemre is egy esetleg anyagi támogatást, bár anyagi gondot soha nem fél és az ő támogatásával sohasem szakítottál. A gyerekpénzt, amit akkor fizettél, amikor az orosszal elhagytad, tanúsítva rendkívülállóan felemésztette a csigalakú infláció, és az az alapja szegény tanári fizetése mellett biztos szemel biztonságos helyzetbe kerültem. Tudnod kell, hogy a tanítás és szülőként a gyermekmegvalás bizony kiváltságokkal jár. Más elvesztett szülők gyermekét az apjuk ott segíti, ahol csak tudja és mindent megtesznek erre, bár a szeretet felelősségérzetet vált ki, ami gondolkodásukra reá fog hatni és az ott pusztán anyagi szempontokat figyelnek, mint egy elkülönült, szeretetben szülő nő!

Ami a könyvelést illeti, a „copyright"-nál a te neved szerepelt, ami azt jelenti, hogy arra is jutott időd, hogy saját költségen kiadj egy könyvet, hogy lényegesen a kiírásod és kiszolgálás kerülj az elkészült szövegszerkesztőhöz – szerintem sikertelenül, bár elsőre túl korán kellett volna ezzel a „szemes" feladattal. Az írott szöveged, amely nagyon megható, elsőre elkápráztatott, bárcsak figyelmesen, kellő türelemmel átolvasod a „Menekülés a fény birodalmából" című gyönyörű szöveg és kisebb javítást végzel, majd kérje arra, hogy az szülői szót szóra, mert a sorok közül egyik sem olvasható ki, mint az, hogy az szemedre csak egy szükséges rossz volt az, ami szét szakítottál hiányolsz

-3-

meg kell maradniuk. Az ilyen gondolkodásmódot és hozzáállást megköszönném, hogy büntesse az Isten. Másrészt sikerült valaki egy teljesen ellenpólusba volgó ember azzal, hogy hogyan nem szeretni egy apa a gyermekét – ha egyáltalán jogosult vagy vagy arra, hogy az apa magatartását bírálod. Míg régi – főleg fügyetlen évtizedben, az apa reálisan példaképp, te egy olyan vagy letes és diszmyszlitt példával szolgálsz, amitől csak menekülni lehet. Ha valaha is megjelel az Isten engem egy gyermekkel, teljesen ellentétes magatartást fogok tanúsítani iránta, mint ami téged jellemez → és ami felel egy istenfélő szülőnek. Mindent összevesz – GYENGE ÉS FELELŐTLEN ember vagy, de remélem annyira nagyon fogsz, hogy szeretnéd majd nézni a fenti sorokkal. Ezt azt kívánom tőled, hogy nálamnál magyobb bizottsággal alkosd azt a levelet – nem lesz nehéz bírni képtelen vagy érzelmileg megközelíteni a kérdést, ennyi ridiculus racionalitással. Ha tetszenek levelemben [redacted] a sorokban az indulatoim – leszek meg dühös, de úgy érzem, nincs miért bizonytalanom lehet.

Tulajdonképpen az eredeti célom nem a vádaskodás, hanem az őszinte megbékélés volt és a kölcsönös megbocsátás elérése. De szükségszerűen ki kellett fejeznem az Őszinte véleményemet a problémát illetően, hiszen alattomos hazugsággal, a problémát mögötte álló sötétséggel elnyomni csak az a remélhetőleg újra induló pokolvarodd. Azt megígérem, hogy a gondolat megoldása irányába az első vagy az Őszinte feltárás, a probléma nevén – nevesére.

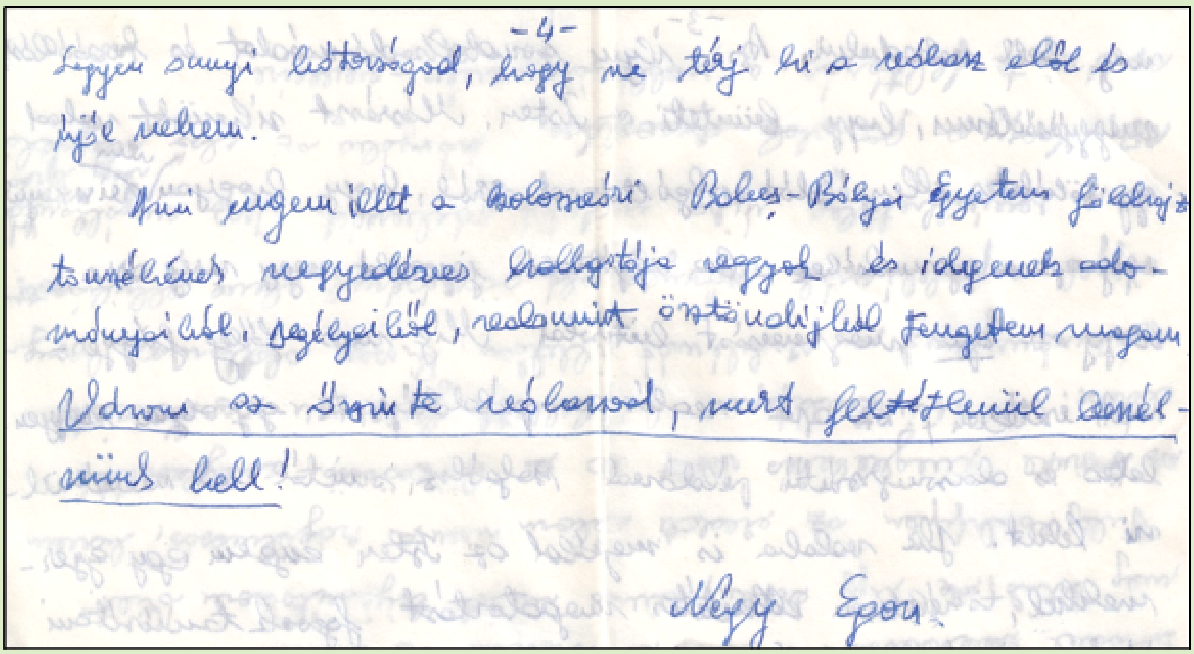
-4-

Legyen annyi lelkiismeretes, hogy ne téj ki a valaszt előle és hagyje nekem.

Ami engem illet a kolozsvári Babes-Bolyai Egyetem filológia tanszékének megyeidős hallgatója vagyok és idegenek cselekedeteiből, szégyeiből, valamiket öntudatlanul fenegetem magam. Udvozöl az Ön régi valaszol, mert feltétlenül szükséges kell!

Nagy Egon.

Úgy érzem, nem lehet, de nem is szabad megjegyzés nélkül hagyni egy ilyen levelet. Hogy mindennek lehord, nem csodálkozom. Csupán az meggondolkoztató, hogy *egyetlen elutasítás* ennyire tönkre tudott tenni egy több éves kapcsolatot, hiszen egész gyerekkorában az utolsó pillanatig jóban voltunk egymással. Szememre hányja, hogy levelezésünk mindkettőnk, de főleg az én hibámból szakadt meg, utána meg arról ír, hogy ő döntött úgy, miszerint „jó ideig” nem ír nekem több levelet. Nem ellentmondás ez, doktor úr? Azt sem igen értem, melyik írásom sugalmazza, hogy ő mindig csak a „szükséges rosszat” jelentette a számomra. Summa summarum: hideg, önző, szerencsétlen ember vagyok. És most még nagyon visszafogottan fogalmaz, mert egy másik levelében már apuka helyet Nagy Palinak aposztrofál, és azzal fenyeget, hogy legközelebb agyonüt. Elbűvölő fiú, amire sajnos megint csak azt kell mondanom, hogy az indulatoktól fűtött vagy belénk nevelt elveket sokszor még a doktori vagy akadémikusi cím sem moshatja ki az agyunkból.

Tavasz végén 60 éves korában Albi is a másvilágra költözött. Ez a hír már egész másképp érintett. Amikor meghallottam, megbénultak a légzést segítő izmaim, és képtelen voltam kiengedni, de magamba szívni is a levegőt. Még szerencse, hogy csak pár másodpercig, különben ott helyben megfulladok. Életemben négy esett sokkolt annyira, hogy szinte infarktust kaptam miattuk: apám, anyám halála, a román forradalom és most, szegény Albi esete. Még aznap bevágtam magam a vonatba, és szívdobogva rohantam Petrozsényba. Az utolsó pillanatban érkeztem. Albi örök álomra szenderült, s már koporsóba is helyezték.

Najma halálát Albi sem élte túl sokáig. Az ő sorsuk, életük valahogy annyira összefonódott, hogy már egyik sem tudott a másik nélkül létezni. Amikor meghalt, senki sem volt mellette, s csupán napok múltán, a lakásból kiszivárgó bűz alapján fedezték fel, hogy ő is nagymama után költözött. Teste felpuffadt, arca fekete volt, mint a fehér liliom árnyéka. Nehezen jött világra, és nehezen is élt zsenge gyerekkorát kivéve. Amikor el akarták temetni, alig fért a sírjába. Túl szűk volt a gödör, ráadásul sziklás is. Mintha a föld, miért, miért nem, nem akarta volna magába fogadni – emlékeztem meg haláláról ***Albi*** című elbeszélésemben.

Temetés után terepszemlét tartottunk najma portáján. A szobában elképesztő bűz terjengett.

– Ki kell hívni a SANEPID-et[113], különben megbírságolnak – fintorgott Tibi, Jancsi fia, akiből apja nyomdokait követve szintén állatorvos lett idővel.

– Ja, már azért is, mert el szeretném adni ezt a bűzfészket.

[113] KÖJÁL-t (ma ÁNTSZ).

– Mi van a végrendelettel? Tudtommal najma hármunkra hagyta a vagyonát, de miután Albi meghalt, *ketten* maradtunk örökösök.

– És? – nézett rám görbén a testvérem.

– Csak azért bátorkodtam megjegyezni, mert engem meg sem kérdeztél. Hátha én nem is akarom ezt a lakást eladni.

– Hanem.

– Megtartanám magamnak, visszaköltözöm Petrozsényba, és ott folytatom az életem, ahol 1945-ben elkezdtem.

– Ezt komolyan mondod?

– Nem, ettől függetlenül tényleg megkérdezhetnél engem is.

– Nézd, Pali! Már számtalanszor elmeséltem, hogy a lakást is meg őket is nekem kellett gondoznom. Én jártam ide Temesvárról szinte minden hónapban, persze jócskán felpakolva, nehogy éhen haljon az a két szerencsétlen. Te mennyit költöttél rájuk mostanig?

– Semmit.

– Na látod! Hidd el, annyi pénzt költöttem már reájuk, mint amennyibe ez a ház kerül. Te ott, Magyarban mostad kezeid, amit én anyagi helyzetedre való tekintettel meg is értettem. Csak az a kérdés, vajon te is megérted, ezek után kinek jár igazán ez a büdös apartman.

Hm, ezek után neki, föltéve, hogy valóban ekkora mértékben segítette Albit és nagymamamát. Szégyelld magadat! – pirítottam azonnal magamra. Hová jutottál, hogy már a saját bátyádban sem tudsz megbízni!

– Bocsáss meg! Csak vicceltem.

Temetés után tettünk egy rövid körsétát a városban, azzal ment ki-ki a dolgára. Ennek ide s tova 17 éve, s immár aligha valószínű, hogy viszontlátom-e még valaha azt a vidéket, ahol életem legboldogabb s egyben legboldogtalanabb időszakát töltöttem.

Az egykori népfürdő

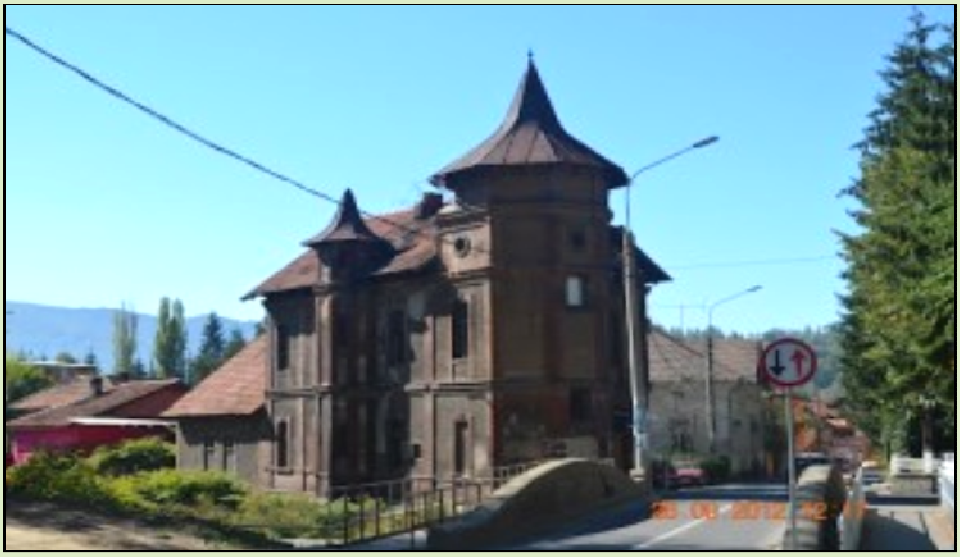

A Ianza-kastély a Malea-patak partján

Református templom

Köztemető

Ligeti intermezzo

– Piha! De büdös vagy! – szagolt Judit a levegőbe, amint beléptem.

Elmeséltem neki, mi történt. Feleségem minden ruhámat többször is kifőzte, de a szagot, aminél irtózatosabbat azóta sem éreztem, még napokig ott éreztem az orromban. Még az útlevelemet is eldobtam, mert még abból is messziről áradt a hullaszag.

Ősszel, nem kapván munkát, elcammogtam a munkaügyi hivatalba, és felvétettem magamat a munkanélküliek listájára. Ekkor jártam az 58 felé, és nem sok reményem lehetett ahhoz, hogy újra kenyérbe kerüljek. Jól sejtettem: csakugyan sehol sem érdeklődtek irántam. Iskolán kívül túl öregnek, iskolán belül meg, feltételezhetően Nagypéter Vilmos, alias Kispál Lajos igazgató referenciáinak jóvoltából rebellis elemnek tartottak.

Öt év munkaviszony után újra kenyér nélkül tengődni már lélektani értelemben sem kellemes állapot. Igaz, előfordult ez már Váradon is nemegyszer. Mégis mekkora különbség! Maja, jóllehet ő tudta a legjobban, ki a felelős emiatt, csöppet sem tolerálta, mi több, elvárta, hogy tanítás helyett bármilyen, akár segédmunkát is vállaljak. Erre tett rá az apja még egy lapáttal, melynek következtében bármelyik pillanatban kikerülhettem volna az utcára. Mit kikerülhettem volna, ki is kerültem egy olyan városban, ahol „sem rokona, sem ismerőse” nem voltam senkinek. Juditban volt annyi beleérző képesség, hogy felmérje, mit jelent nekem a tanári hivatás, és jóban-rosszban egyaránt kitartott mellettem. Idegennyelv-ismeretem – akárcsak Váradon – ezúttal is hozott némi pluszpénzt a konyhára. A magántanítványok mellett tanítottam az Erdélyi Ferenc Művelődési Központban, a GAMF főiskolán és TIT[114]-en is. Egyik felejthetetlen élményemhez tartozik, hogy amikor létszámhiány miatt megszüntették a csoportom, ügyésztanulóim a művelődési otthon megkerülésével nálam, illetőleg a Megyei Ügyészségen folytatták a tanulást – siettem értesíteni Sz. Mikus Editet, a nyelvtanfolyamokért felelős művelődési alkalmazottat is kajánul.

– Ne mondja! – hitetlenkedett a molett, amúgy szép arcú népművelő, aki azelőtt meglehetősen fanyalogva értékelte munkámat.

– Bizony, és azóta már középfokú vizsgát is tettek németből.

– Gratulálok!

Bevallom, abban a pillanatban elégtételt éreztem, ami szinte gyógyírként hatott az utolsó évek oktatási csődjére.

Az Erdélyi Ferenc Művelődési Központ[115] és Sz. Mikus Edit népművelő, szexológus

[114] A romániai Népi, illetve Kulturális és Tudományegyetemhez hasonló intézmény.
[115] Ma Erdélyi Ferenc Kulturális és Konferencia Központ.

Apropó gyógyír! 1998-ban Judittal pár napra kiruccantunk az olasz Iesoloba kikapcsolódni, felejteni. Persze nekem, aki bejárta már a román tengerpartot, nem sok látnivalót nyújtott a velencei Riviéra gyöngyszeme sem. Az üdülőhelyen információim szerint 200 üzlet, 400 szálloda, számtalan szórakozóhely és 15 strand volt. Maga a tengerpart 15 km hosszú. Nagyokat sétáltunk, napoztunk, és fürödtünk is az Adriai-tengerben, vagyis inkább csak én, mert Judit, mint az úszni nemtudók általában, félt a tengertől. Hirtelen lágy, csilingelő hang ütötte meg a fülemet. Egy karcsú, barnára sült olasz nő csevegett néhány lépéssel előttem. Csodálatos érzés volt: pont úgy csicsergett, mint gyermekkori szerelmem, Sârbu Lucia Margareta. Hűűű, ha másért nem, ezért érdemes volt Jesoloba ruccanni.

Lido di Jesolo

– Ki akar velem jönni Velencébe? – kérdezte másnap az idegenvezetőnk hamiskás mosollyal.

Természetesen mindnyájan akartunk. Velence 40 km-re feküdt Jesolotól, ahova hajón lehetett eljutni. Bejártuk hát ezt a várost is, melynek leírását és a hozzáfűződött élményeket most mellőzném.

A velencei Szent Márk tér

Következő „kiruccanásunk” színhelye Graz. De erre már csak 1999-ben került sor.

Graz. Lovagterem

Ez év nyarán halt meg Judit apja, rá három hónapra pedig megnősült Judit unokaöccse is.

Judit nővérének nagyobbik fia, Gyuszi esküszik (1993)

Judit nővérének kisebbik fia, Zsolti és menyasszonya (1999)

Miután sikerült eladnunk a Wartburgot (hála istennek, megszabadultam egy fölösleges luxustól!), a papa lakását, végül meg a miénket, vettünk egy nagyobb, kétszoba-konyhás lakást a Liget utcában.

– Ez már döfi! – örvendeztünk Judittal. – Ha itt sem leszünk boldogok, akkor sehol sem.

A lakáshoz, amit én különösképpen értékeltem, tartozott egy pici szőlőlugas benne tíz tőkével.

– Milyen fejedelmi lesz nyaranta itt írogatni, napozni – indult be a fantáziám. – Hát még ha kút is lenne benne, mint a Malea-patak partján, a petrozsényi kertünkben!

Hát az nem volt, de emelkedett mellette, helyesebben roskadozott egy böhöm pajtaféle.

– Ezt viszont sürgősen rendbe kell hozatni, még mielőtt a fejünkre omlik a mennyezet – járatta körül tekintetét Judit a fészerben.

Neki is láttunk serényen, és egy hónap alatt kitűnő mellékhelyiséggé varázsoltuk a romhalmazt. Sajnos helyette a jövőnkről alkotott álmaink kezdtek lassan, fokozatosan porba omlani. Kiderült, hogy a felettünk lakó szomszédok még Kecskéséknél is lármásabb emberek. Egy ideig némán tűrtük a mérnök család magnózását, tévéjét, de mikor már a gyerekek is elkezdtek a fejünk felett futkosni, feldörömböltem a plafonon. Ez volt az olaj a tűzre. Minél jobban vertem a falat, annál veszettebbül zajongtak. És ez így ment napról napra órákig.

– Legalább a gyerekek ne hancúrozzanak, ha kérhetném – próbáltam puhítgatni az ösztövér mérnököt. – Kíváncsi vagyok, hogy éreznék magukat, ha önök laknának lent és mi táncolnánk nap mint nap a fejük felett!

– Minket nem zavar – húzogatta vállát a családfő. – A gyerekek meg hadd játsszanak, utóvégre azért gyerekek. Különben is mit reklamál? A házszabály szerint este tízig azt csinálunk, amit akarunk.

– Van fogalmad róla, milyen gonosz vagy? – vettem elő külön a mérnök úr 13 év körüli fiát is. – Nem hiszem, hogy a piarista suliban, ugye, odajársz?

– És ha odajárok?

– Nem hiszem, hogy ott ilyesmire tanítanak az atyák bennetek.

Erre a szemembe kacagott, és elszaladt. Nem tudom, más hogy reagált volna erre a helyzetre, de hogy én egyre kevésbé bírtam cérnával, azt a vak is láthatta.

– Nyugodj bele, ezek már ilyenek, és, ha a fejed tetejére állsz is, itt semmi sem változik – csitítgatott Juditka, bár olykor maga is majd szétrepedt dühében.

– Hacsak tovább nem állunk egy házzal – böktem ki a bűvös szót, amikor a gyerekek új hadicselt vetettek be ellenünk.

Kitalálták, hogy ők bizony segítenek az anyjuknak, és, amint hazajöttek a suliból, el kezdték verni az udvaron a szőnyeget. Nem törődtem velük, verjék csak! Eltelt tíz perc, aztán húsz, harminc. Semmi szünet. Nem is hagyták abba három teljes órán keresztül. Másnap felváltva folytatták, és hol a fiú, hol a lány szorgoskodott az udvaron.

– Jaj, a fejem! – kapott Ditta a fejéhez, és kiszaladt a kölykökhöz. – Ha holnap is porolnak, most már én mondom, nézünk új lakást valahol magunknak – jelentette be, amint visszajött.

Csodák csodája, abbamaradt a porolás, magnózás, futkosás, és olyan csend szakadt rám, mint amilyet eddig csak Petrozsényban éreztem.

– Mit csináltál velük? Megátkoztad, vagy megigézted a rajkókat? – hüledeztem.

– Á, ne ugrass, nem tudok én igézni. Kicsit elbeszélgettem velük, és annyi.

Hogy mennyi az annyi, vasárnap este kiderült, amikor nagy ricsajjal megérkezett a család vidékről. Hát ezért voltak olyan csendben két napig?! Utána persze újult erővel estek a szőnyegnek.

– Na, mi lesz? Költözünk, vagy maradunk?

– Csak egy icurka-picurkát várjunk még! Ne felejtsd, hogy azért ez a porolás sem kis munka. Nem adok két napot, és megunják.

Jól sejtette, tényleg megunták, ám helyette rákaptak a fallabdára. Puff-puff-puff, puffant a labda szobánk falán, mint a jégeső, miközben én a fal másik oldalán pötyögtettem a számítógépemen.

– Hé, az anyátok mindenét! – rohantam ki, mint az örült az udvarra! – Nem tűntök el innen a falamtól.

A gyerekek ijedten rebbentek szét, csak a mérnök fia nem mozdult.

– Nem hallod? – rivalltam a kamaszra. – Ha még egyszer döngetitek a falamat, kitépem a füledet.

A srác nem ijedt meg.

– A papa meg a magáét. Az udvar mindenkié, ahol azt csinálhatunk, ami jólesik. Különben épp a minap ígérte, hogy nemsokára kosárlabdapályát is csinál az udvaron – tette hozzá kárörvendően.

– Miiit? – kiáltottam erre akkorát, hogy két szomszéd, egy húsz év körüli hölgy és egy pizsamás úriember is kiszaladt az udvarra.

– Ki a franc üvölt itt, mint egy megszállott? – kérdezte a pizsamás.

– Hát nem látják, mit művelnek ezek a csibészek?

– Miféle csibészek? – nézett körül a hölgyike. – Én nem látok itt egyet sem. Vagy a mérnök úr fiával vannak gondjai?

– Vele vannak – mutatott rám a pizsamás. – Nem is értem, miért nem húz el innen a fenébe?

– Hohó, kicsit finomabban, Asztalos úr! Bántottam én magát valaha?

– Még kérdezi? És a pajta, filagória? Milyen jogon sajátította ki magának ezeket?

– Sajátítottam? Megvettem, uram, megvettem a házzal együtt, és ez nagy különbség.

– Mindegy, ennyi akkor sem jár magának. Tanácsoltam is a lakóközösségi gyűlésen, hogy osszuk ki az egészet igazságosan magunk közt.

– Baj van Köpecen – újságoltam Dittának, amikor hazajött az oviból. – Valahogy úgy tűnik, ebben a dobozban nemcsak a mérnökék, hanem a többiek sem tudnak minket lenyelni.

Szerencsére nem kellett sok ideig lakás után kutatnunk, mert éppen akkor adta el a házát Judit nővérének a szomszédja. És ez már ház volt, igazi ház, nem afféle apartman valamelyik lakónegyedben. De még haboztam, és bizony nem restelltem napokon át szimatolni a ház körül, mert hát a környezet, a szomszédok… Azért az sem mindegy ám, hogy kocsma vagy patika üzemel a közelben, tartanak-e kutyákat, és futballoznak-e az utcán gyerekek. A ház az oké volt. Három szoba, konyha, fürdőszoba, kamrák, garázs, kis kert, nagy kert, gyümölcsfák, és az ára is tűrhető, mindenesetre megvehettük volna, ha akarjuk. Juditnak tetszett. Naná, kinek nem tetszene, ha testvére a szomszédja. Hátránya, hogy Judit messzebb kerülne a munkahelyétől, ezzel szemben közelebb a központhoz, annyira, hogy akár gyalog is besétálhatunk a városba. Miután semmi gyanúsat nem észleltem a ház körül, még egyszer utoljára (Ditta tudtán kívül is) végigmustráltam a környéket, hátha találok ennél szebb, szolidabb hajlékot, amit pala helyett cserép fed és a falak sem vályogból épültek. Nem találtam, beköltöztünk anno 2000 november 22-én.

Az én házam az én váram 2

A látszat csal – tartja a közmondás, vagy: nem mind arany, ami fénylik. Ennek igazságára akkor jöttem rá, miután eltöltöttem néhány napot az új házban. Első nap: elkezdett a szomszédos kft-ben, úgy 20 méterre a házunktól egy nagy testű kutya öblös hangon ugatni. Rá két percre csatlakozott hozzá egy másik is, aztán még egy… Megszámoltam a hangforrást: körülöttem összesen 13 kutya szűkölt, vonított egészen reggelig. Szinte alig hittem a fülemnek. Hogy a mennydörgős mennykőbe nem hallottam semmit errefelé azelőtt! Második nap: éppen az udvaron sétáltam, amikor a baloldali szomszédunk udvarán felharsant egy rádió. Az udvaron, de hol, mert én egy árva rádiót sem látok – léptem a közelebb a sövényhez. Aha, megvan! Ott függött a bejárat felett, hogy kint, bent egyaránt lehessen hallani. Ez nem lehet igaz! A tegnap a kutyák, most a rádió. Istenem, micsoda pokolba kerültem! Harmadik nap: a változatosság kedvéért színre léptek a jobb oldali szomszédok egy tömzsi meg egy középtermetű fiatalember személyében. Mindkettő melomán, s miután magasan a ház tetőterében, többnyire nyitott ablak mellett és erős hangerősítőkkel felszerelve muzsikáltak, még akkor is őket kellett hallgatnom, amikor az udvarról bemenekültem a szobába. Szó, ami szó, úgy tűnik, ez a *vasöntő* Balogh sem a legszerencsésebb csillagzat alatt született. Hogy kicsoda, és hogy jön ide Balogh úr? Ne törjék a fejüket, ő is én vagyok. Íme, egy részlet a ***13 kutya*** című elbeszélésből:

Ki nem állta a kutyákat, különösen Ubult, egy szürke, korcsnak tűnő dögöt, akinek az ugatását még a hetedik utcáig is el lehetett hallani.

– Nem tudnák valahogy messzebb vinni őket? – próbált egyezkedni többször is a tulajjal. – Tudom, hogy őrző-védő kutyák, azért lehetnének ránk is tekintettel egy kicsit.

– Csak nem zavarják ezek az aranyos állatok! – csodálkozott rá a kft. szakállas főnöke, s nem tudta, haragudjék vagy mulasson a reklamáló öregen.

– Maga mit gondol, eljöttem volna másként magukhoz? Hogy a kutyák ugatnak, rendben, végül is minden kutya csahol, de nem úgy és annyit, mint Ubul. Pedig mi, öregek szeretjük ám a csendet.

– Higgye el, mi is. Na, isten áldja! – búcsúzott el sietve. – Most mennem kell, de ne aggódjék, nem feledkezünk meg magukról.

Ezután két napig csend volt. A kutyák eltűntek, s csupán messziről jelezték, hogy azért nem teljesen.

Balogh úr elégedetten dörmögött.

– Ritka rendes ember ez a Dani! Egy hoppra segített, pedig még borítékot sem kapott.

– Kopogjuk le! – örült vele az asszony.

Más nem mondott. Tudta ő, amit tudott. És csakugyan: csakhamar ismét rázendített Dani Sándor aranyos kvartettje.

– Ne félj, nagyságos úr, te is megvénülsz még – szentségelt az exkohász, gyorsan leengedte a rolókat, és a fülébe gyömöszölt két füldugót.

Persze hiába, Ubul hangja redőnyön, füldugón, mindenen áthatolt, ehhez csatlakozott aztán még tizenhárom négylábú, akik a többi szomszéd udvarán terceltek. Olykor hangszerkíséret mellett is, egy pattanásos fiatalember szíves jóvoltából, aki viszont a magasból, Balogh úr legközelebbi szomszédja padlásszobájában szokott magnózni.

– Volnál kedves halkabbra fogni azt a magnót! – szaladt át a szomszédba egyszer-kétszer a vasöntő. – A végén mindnyájan megsüketülünk tőletek.

– Nem – jelentette ki kerek perec a melómán[116]*. – A zene csak akkor szép, ha hangos, és mi így szeretjük hallgatni.*

– Nem tetszik? – kelt fia védelmére harciasan a papa. – Le van maga ejtve, ez itt egy város, nem tanya, apuskám. Talán költözzék oda, vagy ott a temető, az még ennél is csendesebb.

– Köszönöm a jó tanácsot – oldalgott el a férfi, majd amikor már végképp nem bírta, bemenekült a városba, és haza sem jött estig.

Hanem egy nap sokkal jobb ötlete támadt. Barkácsolt egy csúzlit, s valahányszor odaát feldübörgött a zene, pukk, pukk, pukk, már potyogtak is a kavicsok a „galambdúc” tetején. A fiatalúr ekkor, de csakis ekkor felfüggesztette az ingyenes zeneszolgáltatást. Nyilván azzal a szándékkal, hogy megállapítsa, melyik szomszéd felől potyognak a kövek. De szünetet tartott maga Balogh úr is, így Dákó úrfi csak sejthette, ki lehet az a siketfajd, aki még a rapot[117] *sem csípi. Másnap kezdődött minden elölről: zene, dobolás, csúzli.*

Ubul. Most már benne van, folytatja a harcot. Azért mégis csak jobb, mint napról napra fogcsikorgatva tűrni. Bűn, nem bűn, ő bizony megmérgezi az ebet, utána a többit, sorban mind a tizenkettőt. Na ja: segíts magadon, ha már az önkormányzat sem segít. Mert nem segített, hiába panaszkodott szóban, írásban is náluk. Megvárta az estét, majd a kerítéshez surrant. Nem látott senkit: sem bent, sem kint az utcán.

– Ubul! Ubul!

Íme, máris itt van, nyomában még három másik kutya nyargalt.

– Nesztek, és dögöljetek meg gyorsan! – dobott eléjük néhány húsdarabot.

Meg is bánta rögtön, és igen-igen megörült, amikor másnap reggel újból Ubul csaholására ébredt. Gyenge volt a méreg, vagy meg sem ették? – találgatta magában, azzal megesküdött, hogy soha életében nem tesz ilyet többé.

---

[116] Zenebolond. (gör.)

[117] Modern könnyűzenei stílus. (ang.)

Ilyen körülmények között hiába volt szép kertem, udvarom, az állandó zenebona miatt csak ritkán bújtam ki a szobámból. Pedig egész szépen helyre pofoztuk az addig meglehetősen lepusztult házikót. Öcsi, Judit öccse megjavította a kerti, egy ismerősünk az utcai kerítést, lebetonoztattuk az udvart, helyrehozattuk a garázst… Mikor az egykori tulaj meglátta, mit műveltünk az exházával, összecsapta a kezeit:

– Nahát, el sem hiszem, hogy valaha itt laktunk!

2001 október 1-én Judit erősen belázasodott, begyulladt a torka, és az arca annyira besárgult, hogy a háziorvosunk, dr. Dudás Edit, Judit másodunokatestvére sárgaságra gyanakodva azonnal kihívta a mentőket. A halasi kórházban egy ultrahangvizsgálat alapján felfedeztek a feleségem hasnyálmirigyén egy 7x9 cm-es rosszindulatú daganatot nem kis riadalmat keltve ezzel a családban. Judit imponáló fegyelemmel fogadta a diagnózist, nem ájuldozott, még kevésbé hisztizett, egyszóval istenhívő katolikusként belenyugodott isten akaratába. A műtétre a budapesti Semmelweis klinikán került sor. Előtte való éjjel, azt hiszem, nem sokat alhattak a családban. Mindnyájan a műtét sikeréért imádkoztunk. És sikerült, uram, sikerült, amiben nem kis része volt dr. Tihanyi Tibor professzornak sem.

Judit

Két év múlva kiújult Judit tumora. Újabb riadalom, amíg a professzor meg nem nyugtatott, miszerint ezt a fajta tumort egy Glivec nevű gyógyszerrel akár Judit élete végéig is kordában lehet tartani. Azóta is ott tartják, mint azt a bizonyos szellemet a palackban.

Visszatérve az új otthonunk körül kialakult hadihelyzetre, kissé változott a helyzet, amikor én is beszereztem egy kutyát magamnak. Mert azért szerettem én a kutyákat, egyedül akkor gyűlöltem őket, ha ugattak. Attól kezdve naponta kimentünk Fifivel sétálni, és becsavarogtuk az egész környéket. Mint minden fontosabb élményem ezt is beleszőttem egyik novellámba, s mivel ennél többet ezúttal sem tudnék mesélni, ajánlom, olvassák el az öreg Kis Frici és Fifi történetét is.

Az öregember és a kutya

A Mezei és vele szomszédos utcákon naponta elsétált egy kopasz öregember. Mellette vörös szőrű, széles állkapcsú kutya lihegett. Ahogy jöttek, úgy el is tűntek valamelyik utcában. Szokványos látvány, nemde, szinte hozzátartozik a város képéhez, mint a villanyoszlop vagy polgármesteri hivatal. Budapest utcáin meg másutt is gyakran látni effélét, anélkül, hogy bárki felháborodott volna emiatt. Régebben, mert manapság… Nos, manapság egyre többen pipá-

sak az ebekre, akiket gazdájukkal együtt a pokolba kívánnak. Élén a médiával, persze civilizáltabb stílusban:

Kóbor kutyák a nagykörúton. Kutyaürülék, kiborított kukák,
megmart gyerekek. Kik felelősek utcáink tisztaságáért?

Virítanak az újságok fejsorai, teszik fel napjaink egyik legégetőbb kérdését. A lakosok egy része a kormány, másik része a polgármester ellen agitál: A miniszterelnök mondjon le! Válasszunk új polgármestert, emberek! Egészséges, tiszta várost akarunk!

Dicséretes, ugye? A higiénia, esztétikum kérdése végre napirendre került. Még néhány interpelláció, törvény, és senkinek sem kell félnie a kóbor kutyáktól, graffititól, szeméthegyektől. A zöld övezetekből kiirtják a parlagfüvet, naponként söprik az utcákat, és a csatornázásnak hála búcsút mondhatunk a bűzös derítőknek. Ezek után állítsa még valaki, hogy csak mi, magyarok lógunk ki az EU-ból.

Az öregember mindebből nem sokat érzékelt, miután soha sem nézett híradót, és, helyes, helytelen, még újságot sem vett a kezébe.

– De hát miért, Frici, miért? – értetlenkedett hitvese, a hegyes állú Helga. – Azelőtt minden filmet, híradót megnéztél, érdekelt a lottó, az időjárás. Most meg csak üldögélsz, csak meditálsz, legjobb esetben a kutyáddal csatangolsz.

– És? Baj? Ő legalább egyszerű, mondhatnám: idegnyugtató, míg a filmek, híradók… Erőszak, horror, háborúk. Időjárás? Katrina, cunami, szökőár. Politika? Harc a húsos fazékért. Áremelkedések itt, áremelkedések ott, ma bezárnak egy boltot, postát, iskolát, holnap egy kórházat. Kösz, de nem kérek belőlük! Már akkor inkább a Fifivel tekergek.

– Hát… Nem tudom – bizonytalanodott el a ház úrnője. – Lehet, hogy neked van igazad. Azért vigyázz azzal a kutyával! Igaz, hogy kezes, jóindulatú négylábú, de ezt csak mi ketten tudjuk, ugyebár. Nézd meg az állkapcsát, azokat a félelmetes fogakat! Javaslom, tartsd végig pórázon, valahányszor kimentek sétálni.

– Látom, megint reklamáltak Fifi miatt.

– Igenis, reklamáltak.

– Mert? Megharapott valakit?

– Egyelőre nem, de ha továbbra is szabadon sétálhat, előbb-utóbb ezt is megteszi.

– Szerintem nem, de hogy megnyugodj, többé nem engedem szabadon.

– Akkor jó, de még ennél is jobb lenne, ha beérnétek az udvarral. Elég tágas, nem? Nyargalásszon csak birtokon belül és kész.

Az öreg felfortyant.

– De oda vagy ezért a kutyáért! Kíváncsi vagyok, neked, hogy esne, ha valaki életed végéig házi őrizetben tartana?

– Én én vagyok, ő meg csak egy kutya, és a kutyák sorsa az…

– Hogy bezárják, láncra verjék, megverjék! – kapta fel a vizet, valahányszor belekötöttek Fifibe. – Helga, Helga legalább te értenél meg bennünket. Tudod, mit mondott II. János Pál pápa ezzel kapcsolatban?

– Nem. Mit mondott?

– Az állatoknak lelkük van.

– Lelkük? – pislogott az öregasszony. – Innen már csak egy lépés, hogy azt higgyed valamelyik ősöd született újjá a kutyádban.

– Á, mit értesz te a kutyákhoz! – robogott ki ingerülten Kis Frici, s csak azért is sétált egyet a környéken.

– Hé, tata, nincs szájkosár a vérebén! – kötött belé azonnal egy fülklipszes tinédzser.

– Az iskoláját az anyjuknak! Még csak te hiányoztál a menüből! – dörmögte Kis Frici.

– Mit karattyol?

– Semmit! Tiszteltetem az őseid.

A fülklipszes arcára fenyegető árny suhant, de közelebb lépni már nem igen merészelt.

– Zacskó és lapát nélkül tilos a kutyasétáltatás – méltatlankodott két utcával arrébb egy platinaszőke hölgyemény. – Pfuj, micsoda bestia! Nem pitbull ez véletlenül, atyafi?

– De jó szeme van, kezit csókolom! Nyilván azt is látja, hogy én ki vagyok.

– Nem, kicsoda?

– Az Egyesült Államok elnöke.

– Brávó! Így kell ezekkel elbánni! – tapsolta meg egy másik pápaszemes úrinő. – Éljenek a kutyák! Jogot a gazdiknak!

– Nono, lejjebb az agyarakkal, naccsága! Kivel akar maga elbánni?

Az öregember lassan, észrevétlenül elslisszolt.

– Mi van öreg, kitiltottak a városból? – csodálkozott rá otthon a felesége.

Kis Frici keserűen legyintett, s attól kezdve kizárólag a város szélén kóricált. Ott akadt bőven hely, fű, bokrok. Úgy száz méterre fehérlett ugyan néhány aprócska vályogház, de oda csak nem dugja az orrát ez az intelligens négylábú.

– Jó hely, mi? Parancsolj, nyargald ki magadat! – akasztotta ki a láncot a nyakából. – De aztán vissza gyere ám!

Egy ideig háboríthatatlanul kószáltak a „gyepsoron”, amíg a kutya egy tikkadt nyár végén be nem tévedt a dzsumbujba.

– Vissza! Vissza!

Nem értette, illetve dehogynem, csak esze ágában sem volt szót fogadni az öregnek. Meg is járta csakhamar, mert a kutyáktól, az emberig mindenki rátámadt.

– Kinyírlak! Állj meg, te bestia! – szaladt utána legelöl egy nagy hasú telepes.

– Gyorsan! Gyorsan! Kerítsétek be, mert eliszkol! – célozta meg egy kővel a mellette loholó üldöző.

A kutya több sebből vérezve sántikált a gazdihoz. A többi eb egyelőre tisztes távolból ugatta.

– Itt a gazdi, emberek! – rikkantotta el magát a nagy hasú.

Az üldözők körbefogták a kutyát és Kis Fricit.

– De hát mi történt? Elárulná végre valaki?

– Elkapta a tyúkomat! – mekegett egy ezüstfogú mitugrász.

– Ráijesztett a gyerekre! – tódította basszus hangon egy apuka.

– Sajnálom. Ennyi vigaszdíj elég lesz? – engesztelte ki az öreg néhány bankjeggyel.

– És én? – hadonászott az ezüstfogú. – Fizesse ki a tyúkom, vagy kihívom a zsarukat – húzta elő maréktelefonját a zsebéből.

– Jézus Mária! – csapta össze kezeit otthon az öregasszony. – Mit tettek ezzel a szegény párával?

A férfi elmesélte, hol s mint jártak.

– Na, mit mondtam! Csoda, hogy nem tángáltak el téged is. Máskor, ha jót akarsz, ne hagyd itthon sem a tasakot, sem a lapátot. Ami pedig a külvárost illeti, felejtsd el, hogy egyáltalán létezik.

– Hallottad? – cirógatta meg a sebeit nyalogató házőrzőt. – Belváros: nuku, külváros: felejtsd el! Hogy ezek után hova mehetnénk, azt elmagyarázza nekünk a ház úrnője.

– Már elmagyaráztam: sehova. De hát te tudod.

Kis Frici ezután sokáig ki sem tette a lábát hazulról. Sem egyedül, sem Fifivel, ehelyett reggeltől estig fúrt-faragott, barkácsolt, és fütyült a világra.

– Sétálnál, mi? – kérdezte meg olykor a kutyáját.

Szegény Fifi bánatosan kullogott az óljába, mintha tudta volna, hogy kérdés ide, sajnálat oda, úgysem mennek sehova. Szép, ablakkal és billenő ajtóval ellátott háza volt, ahova azonban csak télen vagy bújában szokott bemászni.

– Egye fene, sétáljunk, nehogy búskomorságba essél itt miattam! – adta be derekát egy nap a jó öreg.

A kutya szeme megvillant, és hol a kapuhoz, hol a gazdájához viharzott.

– Látod? – hívta ki a konyhából feleségét Kis Frici. – Szerinted így viselkedik egy lélek nélküli teremtmény?

– Várjatok! – hatódott meg Helga asszony, besietett a kamrába és kihozta Fifi nyakláncát, hozzá lapátot, tasakot meg a beoltási bizonyítványt. – Aztán ebédre itthon legyetek!

– Lassabban, pajti, lassabban! – figyelmeztette a kutyát Kis Frici. –Tudom, hogy örülsz, de ha így folytatod, utoljára hoztalak magammal.

A kutya rá se hederített, és azután is úgy húzta, rángatta, hogy az öreg alig bírta követni. És ezen nem segített sem jó, sem rossz szó, de még a sógor szöges nyakörve sem. Teltek a napok, hónapok. Egy alkalommal aztán kisurrant a kapun, és elcsavargott otthonról.

– Estig visszajön, hűséges kutya ez – reménykedett Kis Frici.

És csakugyan! Alig múlt el pár óra, Fifi nyakában egy láncdarabbal bekérezkedett az öreghez.

– Valaki befogta ezzel az izével – vizsgálta meg a láncot az öregasszony.

– Be, és jócskán meg is ijedt, úgy tűnik – cirógatta meg a gazdája. – Na, a lényeg az, hogy itt vagy, és tanultál a leckéből.

Hogy tanult-e vagy sem, kérdés, viszont tény, hogy még kétszer elkapták. Utoljára egy teljes hétig oda volt. Aztán ismét felbukkant bevert szemmel, félholtan.

– Fura! – hümmögött Helga asszony. – Vajon mit esznek ezen a korcs házőrzőn!

– Eladják, kiképzik…

– Mire?

– Csak úgy, passzióból. Esetleg viadalokra. Erős kutya ez, meg csinos is. Engem inkább az lep meg, hogy mind a háromszor visszajött.

– Mert hűséges. Szereti a gazdáit – ismerte el meghatódva most már az asszony is, s attól kezdve két gazdája volt Fifinek.

Egyszer megbetegedett a kis kedvenc. Alig evett, hányt, s szemmel láthatólag legyengült.

– Baj van, öreg! Valami nem stimmel ezzel a Fifivel – állapította meg a nő növekvő aggodalommal. – Nem kellene állatorvoshoz vinni?

– De bizony kellene – hagyta jóvá Kis Frici, azért várt még egy napot, hátha magától rendbe jön.

A kutya kedvetlenül feküdt az árnyékban. Már semmi sem érdekelte, néha ivott egy-két kortyot, de már a kekszet, kedvenc csemegéjét sem ette meg.

– Te, ezt a Fifit megmérgezték! – ijesztett az apóra ekkor a felesége.

– Attól tartok, igazad van, bár még egy szomszéd sem panaszkodott rá mostanig. Olyan szelíd, csöndes teremtés! Mindegy, egy szó, mint száz, most már csakugyan elvisszük az orvoshoz.

– Egyszerű gyomorrontás. Túl sokat evett, nem kell vele törődni – szemrevételezte Fifit a langaléta állatorvos.

– Ezt nevezem rutinnak! Se vizelet-, se vér-, se váladékvizsgálat, csak ránéz, és máris tudja, mi baja – jegyezte meg otthon ironikusan az öregúr; hirtelen elsápadt, és a homlokára csapott. – Helga, köpj szembe, én… Úristen, megmérgeztem Fifikét!

– Én meg a dalai lámát.

– Ez halál komoly, ne tréfálj! Volt a kamrában egy doboz patkányméreg, emlékszel?

– Igen, és?

– Nemrég találtam benne egy kis pockot. Még élt, bár biztosan evett már a méregből. Fifi viszont a pocokból, vagyis evett volna, ha nem veszem ki a szájából.

– De kivetted, ezért nem éppen világos, mi itt a probléma.

– Hogyhogy mi? Az egérre rátapadt a méregpor, és ha ezt Fifi lenyalta…

– Hűha, és te ezt csak most mondod?

– Valahogy mindig kiment a fejemből. Pedig már két hete készülök elmesélni, mi történt.

– Két hete? – könnyebbült meg Helga asszony. – Akkor túlélte, mert már rég ki kellett volna múlnia.

Erre a gazdi is fellélegzett némiképp.

– Bárcsak igazad lenne! Na, sétálunk? – kérdezte Fifitől.

Az meg sem moccant. Azelőtt, mint az őrült rohant a kapuhoz, s onnan vissza az öreghez. Most semmi, mit több, leült, és csüggedt tekintettel bámult valahova a semmibe.

– Szegény Fifi! – szánakozott az öregasszony. – Teljesen legyengült. Hova vinnéd ilyen betegen?

Kis Frici nem hallgatott rá, kiballagtak. Alkonyodott. A kutya lassan kullogott az öregember oldalán. Nem nézett ő már sem jobbra, sem balra, csak ment gépiesen, fásultan. Az apó szívébe markolt a szomorúság. Még soha sem látta ilyennek ezt az erős, életvidám állatot.

– Jól van, ne erőltessük! Ha nincs kedved sétálni, menjünk szépen haza, pajtikám.

Helga asszony finom vacsorával fogadta. De a kutya bele sem szagolt az ételbe. Az öregember és öregasszony gondterhelten tért nyugovóra.

– Megnézem, hogy érzi magát a Fifike – kászálódott fel hajnalban Kis Frici, és rossz sejtelmektől gyötörve lesett ki az ablakon.

A kutya kinyújtott lábbal feküdt az ól felé fordulva.

– Fifi! – kocogtatta meg az ablaküveget, s látván, hogy megmozdul, megnyugodva totyogott előbb a vécére, később az udvarra.

A kutya eltűnt az ól elöl. Akkor a teraszon van – sietett oda az öregember, és csak most rémült meg igazán. A házaspár kedvence a teraszon vonaglott. Felemelte a lábát. Visszahullt, szeme kidülledt, és a szájából zöldes lé csordogált.

– Helga! Helga! – szaladt ekkor az asszonyhoz. – Gyere ki gyorsan, haldoklik a kis Fifi!

Mire visszajöttek, a kutya éppen akkor ejtette fejét a betonra, még nyögött egyet-kettőt, azzal örökre elaludt. Az öregember szeméből kigördült egy könnycsepp.

– Hát ez meghalt – rendült meg az asszony. – Megyek, telefonálok, szállítsák el a hulláját.

– Nem kell. Itt akarom eltemetni. Hátul a kertben, ahonnan annyiszor kikergettük a… barátom.

Megásták a gödröt, és belehelyezték a tetemet. Alig hantolták el, megdördült az ég, és eleredt az eső.

– Köszönöm az együttérzésed! – rebegte az öregember az ég felé fordulva. – Csupán egyet nem értek. Te adtad, te vetted vissza. Rendben van! De akkor miért sírsz te is, jó Atyám?

A feleségem, Fifi és én

Az én német nyelvtankönyvem

A munkanélküliek zöme három csoportba osztható. Egyik része teng-leng, csavarog. Általában nem tud mit kezdeni magával. Másik része lót-fut, seftel, és paradox módon még többet keres, mint azelőtt. Az ilyenek többnyire aranylánccal a nyakukban, Fiattal vagy Ladával gördülnek munkanélküli segélyért. Harmadik része lumpol, csajozik, bélyeget gyűjt, kinek mi a hobbija. Én írtam. Eddig rendben van, no, de miért? Unalomból, lelki szükségletből vagy dicsőségvágyból? Unalomból biztos nem, mert akkor elővettem volna az idegen nyelveket, sétálok, utazok, és olvasok, olvasok, olvasok. A hírnév kedvéért dettó nem körmölök, illetve körmöltem volna, amire legjobb bizonyíték, hogy jóformán alig ismer valaki, díjakat nem kaptam, és a mai napig is csak amatőr lapokban látnak szívesen. Ennek ellenére sohasem, legfeljebb ideiglenesen hagytam fel az írással. Másik kérdés, ami az elsőnél sem kevésbé releváns: megérte? Hm, valamikor régen, 1963-ban Szabó Lajos író is erről faggatott, amikor megmutattam neki az akrobatikus képeim. És mint akkor, most is csak két szóval tudok felelni: nem tudom, hölgyeim és uraim. A kívülálló szemével nézve nyilvánvaló ostobaság, hiszen ekkora szorgalommal és kitartással már rég akadémikus vagy legalábbis milliomos lehettem volna, ha akarok. Talán, de ha azt mérlegelem, mennyi örömöt jelent megteremteni a semmiből egy-egy történetet, alakot, sokszor istennek érzem magamat. És ezért már, ugye, érdemes körmölni? Igaz, máskor meg lúzernek, amiért néhány elfelejtett, figyelemre sem méltatott könyvön kívül se nevet, se címet, se vagyont nem hagyok senkire. Szóval írogattam. Bocs, helyesbítek: ez azért már több volt annál, hiszen teljes erőbedobással dolgoztam. Általában reggel hétkor keltem, megittam egy kávét, sétáltam egyet az udvaron, majd bekapcsoltam a számítógépet. Tizenkettőig írtam, utána ebéd, újabb séta, kurta lustálkodás a rekamién, még egy utolsó séta, majd folytattam a munkát este kilencig. És ugyanilyen intenzíven írok ma is 72 éves koromban. A szemed, Buci, vigyázz a szemedre és hátadra! Rossz vége lesz ennek, nagyon rossz vége, ha továbbra is így robotolsz. Legalább fizetnének érte, bár én akkor sem helyeselném – szokta mondogatni Juditka. Ilyenkor mindig Petőfi sorai jutottak eszembe:

De ő nem tartja nagyra,
Hogy költő fia van;
Előtte minden ilyes
Dolog haszontalan.

Nem is lehet csodálni!
Csak húsvágáshoz ért;
Nem sok hajszála hullt ki
A tudományokért.

Mit válaszolhattam erre? Ráhagytam, s még csak nem is vehettem rossz néven, amiért így zsörtölődik. Végtére is jót akart, arról meg igazán nem tehet, hogy nincs érzéke az irodalomhoz. Azért megpróbáltam visszavenni hébe-hóba a tempóból. Hiába, mihelyt leálltam, sehol sem találtam helyemet. Jóformán minden untatott, és amolyan pótcselekvésként még többet ettem, mint egyébként. Apropó, evés! Attól kezdve, hogy befejeztem Vásárhelyen a tornázást, ugyancsak meggyűlt a bajom a kilókkal. Vigyázz, mennyit és mit eszel, mert ha abbahagyod a tornát, észre sem veszed, és máris elérted a száz kilót – figyelmeztetett annak idején Szuhánek bácsi. Ráhibázott, tényleg elértem, s csupán akkor fogytam vissza, amikor elkezdődött a strand-, illetve röplabdaszezon. Ámde Kecskeméten csak strand volt, röplabda nélkül, legalábbis a 90-es években, így nemsokára 137 kilós „szumóssá” változtam. Erre vásároltam gyorsan egy kondigépet, edzőkamrává alakítottam az egyik sufnit, és elkezdtem keményen edzeni.

Strand, Easy Shaper

Most megint fogyok, és az órarendből sem engedek annál is inkább, mert rendkívül lassan dolgozom. Sajnos ilyen a természetem: lassan beszélek, nehézkesen mozgok, és, úgy látszik, ez a temperamentum a munkaritmusomra is rányomja bélyegét. „… megingathatatlan, akár a másfél százéves óceániai óriásteknős” – mutatott rá erre a tulajdonságomra Turai Kamil már 1990-ben a Cirkusz Előszavában. „Prózájának ereje talán éppen súlyosságában rejlik. Nem táncol, nem vibrál, nincsenek stílusbravúrjai és a mondanivalója is lassan, bár szuggesztíven, balladaszerűen bontakozik ki.” Stimmel, csupán arról feledkezett meg tanult barátom, mennyi követelménynek iparkodom eleget tenni ahhoz, hogy összehozzak egy regényt, novellát. Ugyanis az én szememben csak és csakis az a jó műalkotás, amelyik:

1. Elgondolkoztató (mondanivaló)
2. Érdekes (gondolatok, cselekmény, szereplők)
3. Reális (logikai-pszichológiai megalapozottság)
4. Tömör
5. Szemléletes (audiovizuális elemek)
6. Feszült légkörű (kiélezett konfliktus és tetőpont)
7. Csattanóban végződik

Szólamok? Annak is nevezhető, tananyag, amit már az általános iskolában tanítottam a kölyköknek. Hogy mennyit hasznosítottak később vagy akár az iskolában is belőle? Eláruljam? Semennyit. De felsőbb szinten, maguk az írók sem igazán. Hol az elgondolkoztató elemre fütyöltek, hol a feszült légkör, csattanó hiányzott. Napjainkban… Még hangsúlyozottabban, mi több: sokan még csak nem is hallottak efféle írói kánonról, és amiről nem tudunk, azt nem is igényeljük, ugyebár. Egy átlagos olvasó ma már annyival is beéri, ha bedobnak neki egy leheletnyi cselekménnyel és megható mozzanattal fűszerezett anekdotát. Ellenkező esetben már el sem olvassa, ugyanígy egy-egy hosszabb írást sem. Ja, nincs hozzá türelme, ezért előre megnézi, milyen hosszú a novella, s csak azután dönti el, elolvassa vagy inkább megnéz egy Való világféle produkciót a tévében. A szerzők többsége meg, tetszik, nem tetszik, alkalmazkodik hozzájuk. Alkalmazkodnia kell, ha azt akarja, hogy olvassák. A szépirodalmi folyóiratok persze igényesebbek. Ott már az „esztétikai élményt” is számon kérik a szerzőktől, a cselekmény, logika azonban már nem követelmény, az eszmei mondanivaló nem árt, de ha nincs, az sem tragédia, fő az eredetiség és a művészi csomagolás. Oké: legyen! Pokolba a „bilincses iskolákkal”, de az isten szerelmére, ha helyettük semmi jobbat nem tudunk, miért ne maradjunk az elavult, de jól bevált bilincsnél?

Nincs kizárva, hogy ha csak a mai feltételeknek tennék eleget, nekem is könnyebben menne a körmölés, és a korstílussal sem kerülnék szembe kizárólag azért, amiért nem a mai folyóiratok ízlését vagyok hajlandó követni.

– Ne, ne, ne, ne, ilyen nincs! – oktatott ki egyszer valamelyik szerkesztő a Forrásnál, Alföldnél, már nem emlékszem pontosan. – Maga rossz úton halad, nagyon rossz úton. Ha jól értem, semmi *újat nem* akar, csupán *jobbat* írni, mint Grecsó Krisztián, Vámos Miklós, Nádas Péter, Esterházy, hogy csak a modernebb írókat említsem.

– Valahogy úgy. Igen, jelen pillanatban ez az ars poeticam. Az originalitás jó dolog, de csak ha minőséggel párosul, azt meg végképp nem hiszem, hogy ha valaki újszerű, értékesebb is egyúttal.

– Én meg most is azt állítom, eredetiség nélkül ma már egy író sem boldogul, és igencsak csodálkoznék, ha ilyen ars poeticával bármelyik jobb lapnál szóba állnának magával – bizonygatta a lobogó hajú, nálam 25-30 évvel fiatalabb szerkesztő.

Nocsak! – hökkentem meg magamban. Erre nem is gondoltam. Azóta eltelt pár esztendő, és rájöttem, mekkorát tévedett. Vagy az ars poeticák változtak, bár az is biztos, hogy még mindig léteznek olyan lapok, folyóiratok, ahol hasonló elveket vallanak. Amúgy egyikkel sem törődtem. Hiába telt el ötven év, a mai napig sem találtunk egymásra, és ha én ennek ellenére is meg akarom valósítanom önmagam, azt csak a saját pénzemen tehetem – vált világossá számomra, s jóllehet még a Cirkusz felét sem sikerült eladni, már egy új könyvön törtem a fejemet. Mondom az asszonynak:

– Judit. Hogy állunk a tőkénkkel?

– Mert?

– Ki szeretném adatni a német nyelvtan kéziratát. Tudod, azt, amin hét évig dolgoztam.

– Hét évig?

– Cirka. No, de mit ér az egész, ha senki sem tanulhat belőle?

– Eladtad a Cirkuszt? – kerülte meg a választ kelletlenül, amiért egy ilyen Cirkuszi fiaskó sem józanított ki olcsónak éppen nem nevezhető hobbimból.

– Egyik részét igen, másik részét elajándékoztam, a harmadik része pedig…

– Ott porosodik a fészerben. Kész? Megírtad?

– Mit?

– A nyelvtanod?

– Meg. Pont ezért szeretném végre kiadni.

– És szerinted érdekel manapság egy nyelvtan valakit? Az iskolában szerették?

– Nem.

– Akkor egyet mondok, és százezer lesz belőle. Mielőtt ez is a Cirkusz mellé kerülne, vágd az egészet már most a pajtába, és rögtön megspórolsz pár százezer forintot.

– Köszönöm, kedves vagy – szomorodtam el, amiért az asszony semmit sem változott. – Nem tudom, miből gondolod, hogy csak azért írok valamit, hogy utólag bevágjam a pajtába, de azért köszönöm a tanácsot.

– Pajtába, fiókba, nem mindegy, ha valaki úgyis csak kedvtelésből, a saját szórakoztatására írogat… Végül is hova dobja? A szemétbe?

– A saját szórakoztatásomra? Részben, Muci, részben, mert azért nekem az sem mellékes, ha ezzel téged is szórakoztatlak, angyalom.

– Egy nyelvtannal?

– Novellával, verssel, bármivel. Ez az a második belső szükséglet, amiről nem igen szoktak beszélni. Az első, hogy írj! A második az írónak az az ösztönös vágya, hogy mások is olvassák, és vele, illetve szereplőivel együtt örüljenek, sírjanak. Hogy ez miért van így? Ki tudja, de ez az igazság, úgyhogy, légy szíves, ne gyere nekem a pajtával!

– Ösztönös vágy? – húzta el a száját Judit gúnyosan. – Én inkább exhibicionizmusnak, szereplési kényszernek nevezném.

– És persze ilyen cukros bácsinak tartasz engem is – lombozódtam le még jobban, jóllehet tudtam, hogy Judit még az iskolában sem kacérkodott az irodalommal, nyelvtannal, így nem is várhatom el tőle, hogy megértsen.

– Miféle cukros bácsinak?

– Hosszú. Egy szó, mint száz: nem támogatod a kiadást.

– Azt… azt nem mondtam – visszakozott a feleségem; alkalmasint észrevette, mekkora csalódást okozott az ellenállásával. – Én tanulva a Cirkuszból csak a magánkiadást ellenzem.

– De hát mit mást tehetnék, ha senki sem áll szóba egy névtelen íróval, akinek a könyvével majdnem biztos, hogy egy kiadó sem nyerne egyetlen fillért sem.

– Na akkor már hárman vagyunk, akik így látják. Ezek szerint feladod?

– La Garde meurt mais ne se rend pas: a gárda meghal, de nem adja meg magát – szegtem fel a fejemet makacsul. – Ellenzed az önköltséges kiadást? Bien. Akkor nem marad más hátra, minthogy mégis csak egy fizetős kiadóhoz forduljak.

– De Bucikám!

– Jó, tudom, hogy hülyeség, hiszen eddig is csupa falba ütköztem. De ne felejtsd, ezúttal nem novellákat, hanem idegen nyelvet: nyelvtant, remek gyakorlatokat kínálok, amire mostanság igenis van kereslet. Pornó, horror, sci-fi, idegen nyelvek. Ja, manapság, ez a menő, nagyságos asszonyom.

Elsőre mindjárt a legelitebb, az Akadémiai Kiadónak írtam egy levelet, melyben kerek perec megkérdeztem, érdekelné-e őket, egyáltalán van igény egy teljes német leíró nyelvtanra a piacon. *Naná, hogy van! Kérjük, küldjön máris sürgősen egy 30 oldalas mustrát belőle. Részletek később. Addig is várjuk becses kéziratát* – írták vissza röviden és velősen.

– Ehhez mit szólsz? – vezettem Juditot a számítógépemhez. – Az Akadémiai Kiadó e-mailje – mutattam a monitorra.

– Gratulálok – válaszolta Judit fejcsóválva.

– Most meg mi a gáz? Miért csóválod úgy a fejedet?

– Mert… izé… Hát csak úgy. Adja isten, hogy minden úgy sikerüljön, ahogy képzeljük.

Na várj csak, adod te még alább is! – fortyogtam magamban, és öt perc múlva már küldtem is a kért részletet. Meg is jött rá a válasz két hónap múlva: *Nagyon sajnáljuk, de pillanatnyilag túlkínálat van német nyelvtanból. Talán próbálja meg a Nemzeti Tankönyvkiadónál. Sok szerencsét és további jó munkát!*

– Érdekes levél. Tegnap kereslet, ma túlkínálat, holnap csőd. Hát ilyen ingatag piaca van a magyarnak? Legalább írtak volna néhány elismerő mondatot arról, amin hét évig gürcöltem. Neked mi a véleményed? Fogadjam meg a tanácsuk, és próbálkozzam meg a Tankönyvkiadónál is? Nekem egy kicsit gyanús ez a dolog a piaccal, mert akármennyire is ingatag, mégsem lehet olyan villámgyors, hogy ami ma kellendő, holnap már a kutyát sem érdekli. Neked mi a véleményed?

– Hogy le akartak rázni a nyakukról.

– Igen, úgy tűnik, bár ezt megtehették volna a szokott módon is: *nagyon sajnáljuk, de a beküldött kézirat nem éri el a közölhetőség színvonalát.*

A Tankönyvkiadó válasza sem volt hosszabb, de már jóval valószínűbb: *Köszönjük a kéziratot. Ügyes munka, csak nem elég tankönyvszerű.* Ez bizony igaz volt. Rossz helyen kopogtattam. Ekkor hívták fel a figyelmem Rovny Ferencre, a Panoráma Nyelvstúdió ügyvezető igazgatójára.

A kft. kezdetben nyelvoktatással, majd a különböző nyelviskolák igényeit kielégítő könyvek kiadásával foglalkozott. És ebben láttam a bökkenőt, mert ha iskolákkal, akkor ez sem az én reszortom, tudniillik az én könyvem tipikusan nyelvtani *segédkönyv*.

– Ezzel szemben kiadnák – magyaráztam Juditnak. – Méghozzá a Panoráma költségén – tettem hozzá büszkén, ami már akkor, a 2000-es évek elején is ritkaságnak számított.

– Hát ha így van, vágj bele! – mosolygott a feleségem. – Számítógép van, a kézirat rendben, már csak el kell küldeni.

Ez volt az első eset, hogy Judit meg én egyetértettünk valamilyen kérdésben. A munkámra egy levél és két lektori vélemény érkezett:

PANORÁMA NYELVSTÚDIÓ PANORÁMA NYELVSTÚDIÓ PANORÁMA NYELVSTÚDIÓ

PANORÁMA NYELVSTÚDIÓ

Kiadói, Kereskedelmi, Nyelvoktatási, Számítástechnikai és Szolgáltató Kft
Székhely: 4032 Debrecen, Jerikó u. 15.
Bankszámlaszám: OTP 11738008-20201203, Adószám: 10351950-2-09
Postacím: 4015 Debrecen, Pf.: 33., Tel./Fax: 52/442-761
http://www.panoramanyelvstudio.hu

Tisztelt Nagy Pál Úr!

Mellékelten küldöm a könyvére vonatkozó két lektori véleményt, betegségem miatt csak most.

Egybehangzó, de egymástól függetlenül adott írásbeli és szóbeli véleményük szerint az Ön német nyelvtankönyve csak átdolgozással, a nyelvtani rész jelentős rövidítésével és a gyakorló rész bővítésével számíthat érdeklődésre.(Vagy két külön könyvben.)

Kiadói és gazdasági szempontból pedig a B/5 formátumú, 600 oldal feletti terjedelem (papír és nyomdaköltség) tanulóknak egyszerűen eladhatatlan az ilyen típusú könyvek esetében hazánkban általában elérhető egy-kétezres példányszámban. (Nekünk jelenleg egy szóbeli angol nyelvvizsga könyvünk haladja túl kissé a 300 o. terjedelmet, és már gazdaságtalan, illetve árát kénytelenek leszünk a bűvös 2000 Ft határ felé emelni.)Az optimális terjedelem e kategóriánál max. 200-300 o.

Hamarosan, a jövő héten itt a Könyvfesztivál, ahol megkísérelem még, hogy a forgalmazókkal beszéljek és addig megpróbálom Önt telefonon is elérni.

Debrecen, 2003.04.18.

Tisztelettel,

Rovny Ferenc
ügyvezető ig.

PANORÁMA NYELVSTÚDIÓ
Kiadói, Kereskedelmi, Nyelvoktatási,
Számítástechnikai és Szolgáltató KFT.
Székhely: 4032 Debrecen, Jerikó u. 15.
OTP 11738008-20201203
Adószám: 10351950-2-09 Tel./fax: 52/442-761
Postacím: 4015 Debrecen, Pf.: 33.

LEKTORI VÉLEMÉNY- 1

(Nagy Pál: AZ ÉN NÉMET NYELVTANKÖNYVEM)

1. Az anyag jó.
2. Túl részletes.
3. A feltételezhető fő potenciális vevőközönség, az ÁNYV KF-ra készülők, illetve gimnáziumi tanulók számára túlságosan terjedelmes.
4. A gyakorlatok nem ÁNYV-centrikusak.
5. A germanisztikai tanszékek követelményrendszere szempontjából azonban nem elég részletező.
6. A piac inkább más jellegű nyelvtankönyvet igényelne (mint pl. a Basel Péter-féle „Schwerpunkt Grammatik", Grimm kiadó.)
   Illetve ténylegesen a rövidebb, nyelvvizsga-irányultságú nyelvtanok iránt van igény, pl. a Padlás Kiadó-féle könyvek, vagy a KOTK-féle nyelvtan és gyakorló.

Debrecen, 2003. március hó

(Több évtizedes oktatási tapasztalattal bíró doktorált egyetemi oktató véleménye, aki azonban neve közléséhez nem járult hozzá.)

Szaktanári vélemény a „Német nyelvtan" c. könyvről

1. Az anyag minősége: **jó**
2. Tartalom: **részletes**
3. Megfelel-e valamelyik vizsgaszintnek? **nem**
4. Mely könyvnek lehet versenytársa? **Gimnáziumi német nyelvtan**
   (A Tankönyvkiadó most készíti az új, átdolgozott kiadást.)
5. Egyéb vélemény: **Nem világos a célcsoport. Az általános iskolák felső tagozata, ill. gimnáziumok számára túl részletes. A germanista hallgatók számára viszont nem elég részletes.**
6. Kiadásra **átdolgozással** javaslom.
   Tisztázni kellene a célcsoportot, valamint a leíró és gyakorló nyelvtan könyvbeli arányát. A gyakorló nyelvtan ne teszt legyen. Anyanyelvi lektorral, és két hozzáértő szakmai lektorral át kellene nézetni kiadás előtt.

Nyíregyháza, 2003. március 6.

Papp László

A célcsoport. Pontosan erről van szó, uraim! Az én nyelvkönyvem, mint említettem, segédkönyv, ilyen értelemben pedig nyilvánvalóan nem a Panoráma profiljába vágó *célterület*. Viszont egy segédkönyv kritériumainak tökéletesen megfelel, ergo átdolgozni sem tanácsos – igyekeztem megértetni magam Rovny Ferenccel. Az igazgató hol engedett, hol tiltakozott, mindenesetre még sokszor, csaknem minden héten telefonálgatott ez ügyben. Szemmel láthatóan érdekelte az opusom. Végül mégsem az átdolgozáson, hanem a szerződésen futott zátonyra a kiadás. A részletekre sajnos már nem emlékszem. Halványan úgy rémlik, hogy szerződés nélkül akarták kiadni a könyvemet, amire persze nem voltam hajlandó.

Időközben férjhez ment Eszter, Judit öcsének a lánya is.

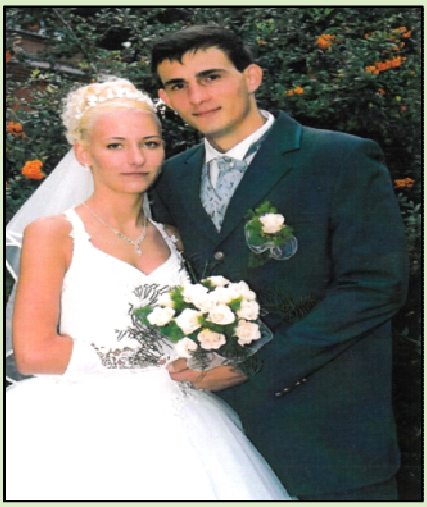

Eszter és Lajos

Én munka nélküli éveim utolsó évét tapostam. Még egy év és nyugállományba helyeznek. De még nem éreztem öregnek magamat. Legendás erőm ugyan észrevehetően meggyöngült, ám a betegségek messze elkerültek. Egy időben fülzúgás (tinnitusz) kínzott, ami a sógornőm szerint gyógyíthatatlan betegség, két év múltán mégis kilábaltam belőle. Magas vérnyomásra meg ott voltak a gyógyszerek, plusz a naponkénti séta, úgyhogy ki voltam, azaz ki lettem volna békülve a világgal, ha a szomszédaim nem zenebonáznak jobbra-balra körülöttem. Főként Ubul szüntelen ugatása idegesített, mely főleg akkor ugatott, ha kizárták az udvarból. Egyszer, amikor már nem bírtam tovább hallgatni, átmásztam a kerítésen, hogy kiengedjem a kft. előkertjéből. Hát ez, tekintettel a gyilkos fogakra, elég merész, sőt, kockázatos vállalkozás volt. A kutya meghökkent, s gyanakvóan figyelte, mit keresek a portáján. Menj, barátom, szabad vagy – nyitottam ki a kaput, és visszaballagtam a kerítéshez. De már átmászni rajta nem sikerült egykönnyen. Na, nem a kutya miatt. Az, isten uccse, nem bántott, csupán a kerítésen akadtam fenn, mint a nyársra tűzött bárányczomb.

Ubul

2004. január 14-én végre örökre búcsút inthettem a munkaügyi hivatalnak: nyugdíjas lettem, 62 éves öregember, úgy bizony. Ezután a magántanítványaimat is sorra feladtam. Nem szorultam rájuk, és a tolmácsmunkára sem, hál' istennek. Még elvállaltam egy olasz tolmácsolást a rendőrségen, egy németet Bécsben, azzal teljesen átadtam magamat, na nem a semmittevésnek, csak az irodalomnak, jóllehet… Folytassam? Inkább nem, hiszen úgyis sejtik, mire gondolok.

Bécs

Novum Verlag (Új Kiadás). Hallottak róla? (Ma Novum Publishing néven ismerik.) Kiadóvezetők Wolfgang és felesége Sabine Bader. Magyarországi székhelye Sopron 2001-től. Új kiadó után kutatva ide tévedtem valamikor 2005 tájékon. Itt nem kérdezték, ki vagyok, hány díjat nyertem, milyen írói múlt van mögöttem, ezzel szemben már a kezdet kezdetén nyomatékosan közölték, hogy bárkitől bármilyen *minőségi* munkát kiadnak, amennyiben a *szerző* fedezi a nyomdai, reklám- és egyéb költséget. Pont ettől tartottam. A minőség nem zavart. Biztos voltam benne, hogy az én német nyelvtanom valóban minőségi alkotás, és nem jár rosszul vele, aki kiadja, illetve megveszi.

– Aha, tehát magánkiadás – köhögött Juditka. – Akkor nyilván szerzői jutalék is jár érte.

– 10 %.

– Micsoda rablás! Igazság szerint nekik járna ennyi, nem nekünk, a macska rúgja meg! Hány könyv után?

– Arról még nem beszéltünk.

– Hát beszéljetek! Lássuk, mit mond a matematika! – húzott elő egy papírt, és elkezdett számolni. – Igen. Kérdezd meg, mennyi könyvet kell nyomtatni ahhoz, hogy mi is nyerjünk a kiadáson valamit.

– Ez azt jelenti, hogy… – gyúltam ki, mint a villanykörte, amikor bekapcsolják az áramot.

– Egyelőre semmit sem jelent – hűtött le egy kézmozdulattal. – Írjál nekik, aztán meglátjuk.

– Pillanat! – kapcsoltam be a gépemet. – Már csetelek is. A kiadó 3000 példány alatt senkivel sem szerződik. Ennek ára hozzávetőlegesen 6-700000 forint kereken – közöltem Judittal a lesújtó információt. – Ebben benne van a reklámköltség és a terjesztési taksa is.

– De nagyvonalúak. Írd meg, hogy nekünk ez túl drága. Ennyiért nem kötünk üzletet.

– Egyetértünk, megírom, de csak miután lektorálják a munkámat. Igaz, hogy ezt már a Panoráma is megtette, de ami biztos, az biztos. Szeretném, ha mások is megerősítik, hány óra.

A megerősítés több volt, mint biztató. A N. V. programvezetője, Dorogi-Szabó Ágnes, helyesebben a lektora szerint olyan remek nyelvtant szerkesztettem, amilyet még senkitől sem olvastak az utolsó húsz évben.

– És te el is hiszed nekik? – bazsalygott Ditta gúnyosan.

– Miután kedves, megbízható nő, mert az, amit számtalanszor be is bizonyított, miért ne.

Dorogi-Szabó Ágnes

Azért még sok víz szaladt le a Dunán, amíg beadtam a derekam. Hiába, nagy pénz az az 576.450 forint, amiben végül is megegyeztünk. Minden valószínűség szerint erre mégsem került volna sor, ha nem dicsérik agyba-főbe a könyvemet, és nem kecsegtetnek mindenféle reklámlehetőséggel. Mellesleg mi magunk is bíztunk abban, hogy menő árut dobunk piacra, más szóval ha nem is nyerünk, de túl sokat se veszítünk az üzleten.

A lektorálás, korrektúra, amelybe én is befolytam, rengeteg időt, türelmet követelt, de egyszer ez a szakasz is lezárult, és a könyv 2008 telén végre megjelent az interneten és kirakatokban:

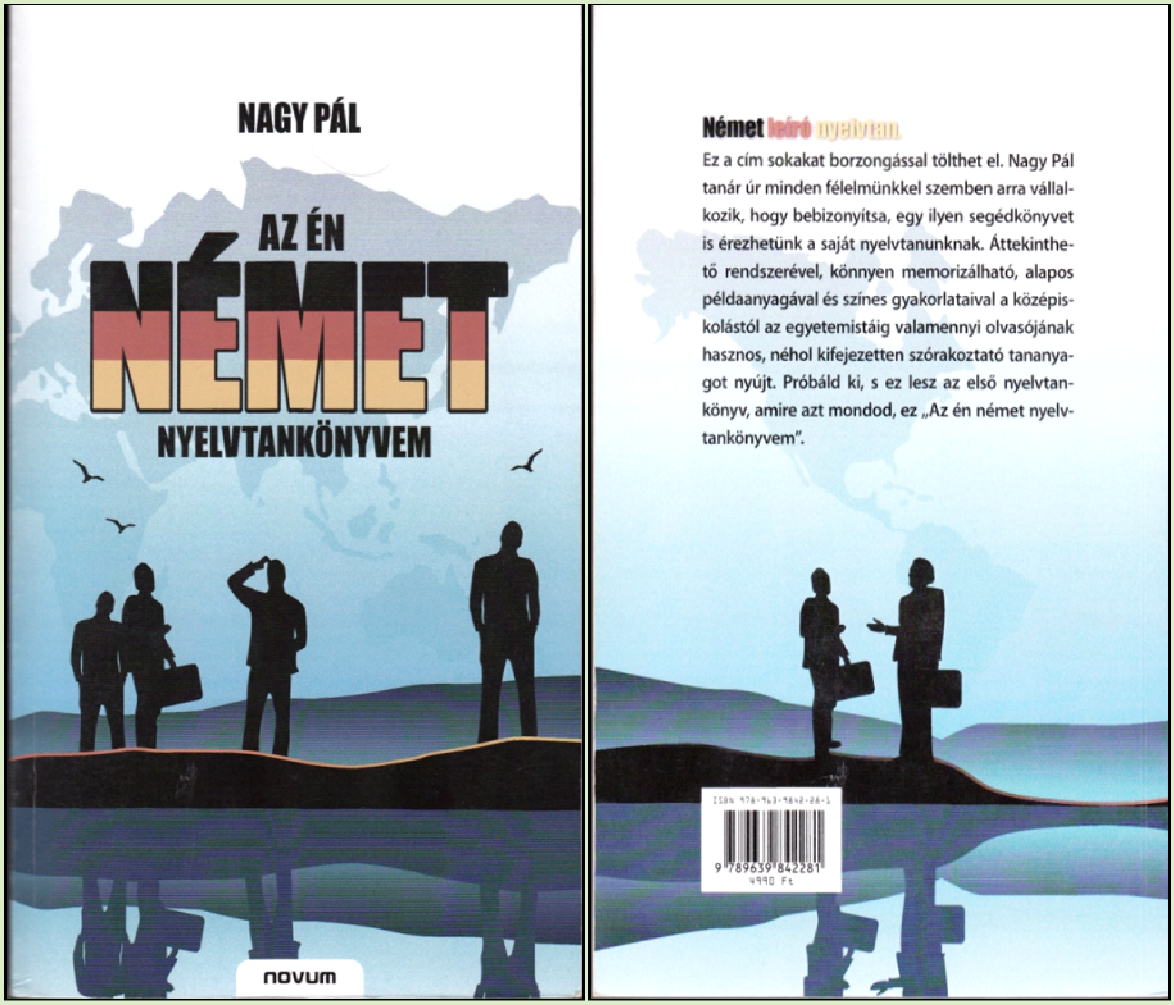

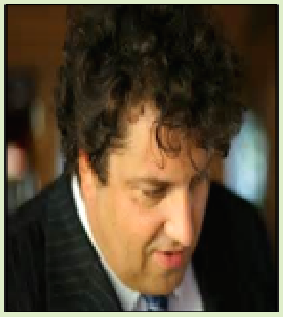

Ekhárdt Balázs

Második könyvem az elsőhöz hasonlóan semmi visszhangot nem keltett. Fogalmam sincs, hogy fogadták az olvasók, írtak-e róla a szaktársak. Egy alkalommal ugyan bemutatták a kecskeméti tévében a könyvet meg engem is, ezt fel is tétettem az N.V. címoldalára, amíg egy szép napon azt is eltűntette valaki. Következtetés, tanulság? Tessék, szabad a gazda! Ami engem illet, csupán az izgat, hogyan férhettek ahhoz a három perces tévéinterjúhoz, na és persze kinek állt érdekében levakarni a honlapról. Tisztelt Ekhardt Balázs úr, önnek mint a kecskeméti TV jelenlegi főszerkesztőjének, nincs valamilyen ötlete?

Egyébiránt én is megtanultam valamit. Régen, nevezzük nevén a gyereket: az átkosban nem kis tehetségébe/ügyességébe került valakinek, hogy könyves író lehessen, de ha már azzá vált, azt a fél ország ismerte, és becsülte. Ma bárkinek a könyvét kiadják, ha meg tudja fizetni, ám ezért – tisztelet a kivételnek – se pénz, se különösebb figyelem nem jár már. Így kellett beérnem nekem is azzal az egy méltató oldallal, amit Tömösvári Emese előszavában írt Az én német nyelvtankönyvemről.

A lektor előszava

Ritka mostanában az olyan nagyszabású vállalkozás, melyet egy ember nevével lehet fémjelezni. A legtöbb eddig megjelent német nyelvtant is legalább két kutató írta. Nagy Pál tanár úr egymaga vállalkozott arra, hogy egy német leíró nyelvtant készítsen saját gazdag tapasztalata, több évtizedes tanári gyakorlata alapján. S mondhatjuk, hogy a könyv forgatásakor nem érezzük a kutatócsapat hiányát. Az átláthatóságon, a jól rendszerezettségen túl olyan mélységig megy le egy-egy probléma leírásában, amihez csak több szerzős könyveknél vagyunk hozzászokva. E segédkönyv élvezhetőségét az is növeli, hogy a szerző a szokványos példamondattáron túlmenően a hétköznapi élet nyelvi fordulatait használja, sokszor kifejezetten humorosan. A tanulás megkönnyítését, a jó hangulatot szolgálják a rövid történetek, viccek, akár Beethoven vagy Goethe életéből. Ezekkel teszi a szerző színesebbé, szórakoztatóbbá könyvét, valamint segíti a könnyebb memorizálást. Így a nyelvtankönyv használója német anyanyelvi környezetben is megállja a helyét, nem csak a korábban néhány táblázatból bemagolt szerkezetekbe próbálja az idegen szavakat begyömöszölni.

Remélhetőleg „Az én német nyelvtankönyvem" címet mindenki találónak érzi majd, ha Nagy Pál tanár úrral keresztülbarangolt a német nyelv rejtelmein, vagy akár csak egy-egy már rég elfeledett nyelvtani kérdésre találta meg újra a választ. Kívánjuk, hogy ez a segédkönyv valóban az Önök nyelvtankönyve lehessen!

Újabb könyvek

Egi karrierje szépen ívelt felfelé. Egy ideig e-maileztünk, aztán megint megsértődött, és szokás szerint elzárkózott előlem. Képzelem, mennyire sajnálják a barátai, hogy ilyen szőrös szívű, felelőtlen apja van, aki évekig egyszer sem érdeklődött iránta. Csak azt nem tudja senki sem, hogy ezt ő maga óhajtotta. Nem érdeklődtem, mert azt sem tudtam, hol él, mit csinál.

Amikor mégis rábukkantam valahogy, ismét felhúzta az orrát, és újból eljátszotta nekem a Néma Leventét. Állítólag (le)doktorál(t), és jelenleg is földrajztanár a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetemen. Mást továbbra sem tudok róla. Megnősült, gyereke, háza van? Rejtély. Az interneten nem közlik, Egi meg hallgat, és a meghívó leveleimre sem válaszol. Nos, mit lehet erre mondani? További sikert, egészséget és boldogságot, doktor úr!

Egi

Jancsi. Mindig a szerencse fiának tartotta magát, de most alaposan befürdött: megvakult a testvérem. Hogy, hogy nem, levált a látóhártyája, amit sem Romániában, sem Magyarországon nem tudtak többé visszahelyezni.

Judit. Az ő állapota stabilizálódott, ám az apró rákos daganatok továbbra sem tűntek el a májáról. Emellett reflux (böfögés) és köhögésrohamai is vannak, úgyhogy állandó megfigyelés alatt áll. A köztünk lévő kapcsolat… Igazából nehéz meghatározni. Hogy irodalmi társra nem leltem benne, még csak a jéghegy csúcsa, mert nem találunk mi másban sem: idegen nyelvek, gondolati mélység, lélekelemzés, alaposság, bátorság, ezek mind-mind távol állnak Judittól. Ezért aztán örökösen vitázunk. Ő mindent másképp lát, mint én, én, mint ő, s csupán erkölcsi kérdésekben jutunk közös nevezőre egymással. Még szerencse, különben hol lennék már azóta! A nővére, Csöpi az egyik közvetlen szomszédunk. Itt szokott összegyűlni a család karácsonykor, névnapkor stb. Ilyenkor mindig nagy volt az eszem-iszom, dalolás, amiből gyakorlatilag kimaradtam. Túlsúlyos lévén csak mértékkel csipegettem a jobbnál jobb falatokból, a vérnyomásom miatt nem ittam, átkozott botfülűségem pedig hallgatásra kényszerített. A csevegésükből meg egyszerűen nem kértem, miután az autókon, motorokon és futballon kívül nem is volt más témájuk. Ez a téma viszont engem untatott, így csak ültem, ücsörögtem egy sarokban. Néha odavetettek, mint kutyának a koncot, egy-két kérdést nekem is, de általában senki sem foglalkozott velem beleértve saját nejemet.

– Mondd, kötelező nekem ezeken az izéken részt vennem? – fakadtam ki többször Juditnak?

– Nem kötelező, csak így illik, még ha le is nézed őket suttyomban. De hát nem mindenkinek lehet felsőfokú képzettsége, és könyveket sem ír, mint Petrozsényi.

– Nézi a búbánat – tiltakoztam hevesen. – De attól még unhatom őket, a csudába, és hidd el, nem azért, mert autószerelők vagy szimpla egészségügyi dolgozók. Én is voltam ám valamikor asztalos, mégis sokkal műveltebb voltam a társaimnál. Tudod, miért, vagy én is untatlak?

– Nem tudom, de nem is érdekel – fogta el Dittát a köhögés.

– Mert én – eresztettem el a fülem mellett Judit válaszát – tovább képeztem magamat, bizony, autodidakta módon, és olvastam, olvastam, miközben ők évekig nem vesznek egy

könyvet sem a kezükbe. Százat teszek egy ellen, hogy még az én írásaimat sem olvassák, pedig az interneten is bármikor elérhetnek, amikor csak akarnak. Eltaláltam?

– Lehet, viszont ők nem nyugdíjasok, mint te, akik mindenre ráérnek. Ők bizony keményen melóznak. Különben is kinek van ideje manapság olvasni?

– Aki időt szakít magának. Nem azért mondom, de sajnos pontosan ilyen dolgok miatt tartanak ott, hogy semmivel sem tudnak többet, mit többet, még annyit sem, mint a szakközépben legutóbb.

– Nana, ezt azért nem mondanám.

– Próbáld ki! Kérdezd meg a nővéred, mi Brazília fővárosa! Te tudod?

– Rio de Janeiro.

– Brazíliaváros.

– És mit gondolsz, ha megkérdeznéd Öcsit, a fiát vagy bármelyik unokaöcsédet, mit nevezünk névutónak, vagy hogy hívják az ENSZ első elnökét, meg tudnák mondani? Ja, és azt még meg sem kérdeztem, melyik rokonod beszél legalább alapszinten valamilyen idegen nyelven?

– Nincs nyelvérzékük, egyébként is műszaki beállítottságú emberek. De amivel foglalkoznak, azt, biztosítalak, jól csinálják, még ha nem is tudják, hogy hívták az ENSZ első elnökét. Szerinted ez a legfontosabb, ami meghatározza egy ember értékét?

– Kétségkívül nem, és én tisztelem és becsülöm is a rokonaidat, mert tudom, hogy dolgos, gerinces emberek. Csak az érdeklődési körünk eltérő, ezért aztán nem is figyelünk egymásra – fejtettem ki véleményemet Juditnak, hogy ne csodálkozzék már örökké, amiért annyira húzódozom rokonai buliitól.

Talán megértette, talán nem, de a tüske láthatóan benne maradt, és azóta is orrol érte, miközben én azon füstölgök, miért kell nekem a legközelebbi hozzátartozóimat is folytonfolyvást bántanom.

2009 nyarán jelent meg az Ad Librum gondozásában 3. elbeszélés/novelláskötetem a **Túrós puliszka**.

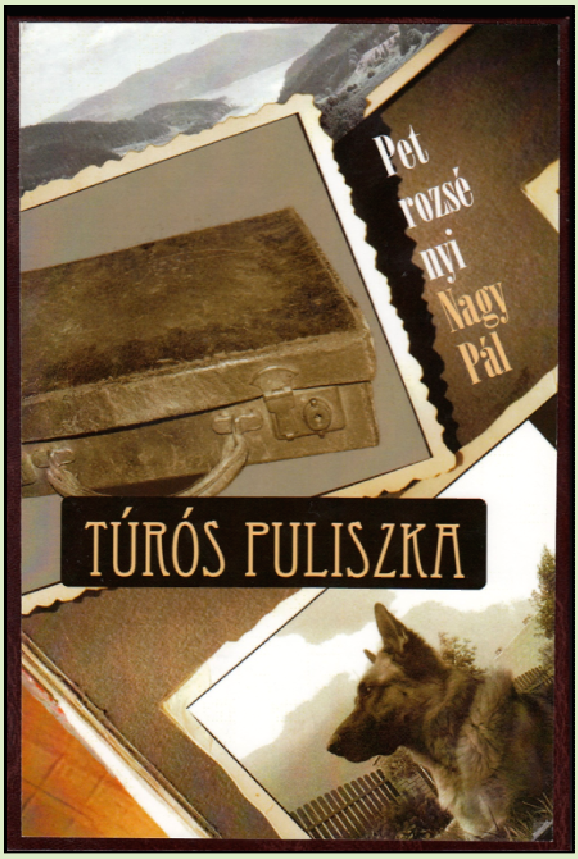

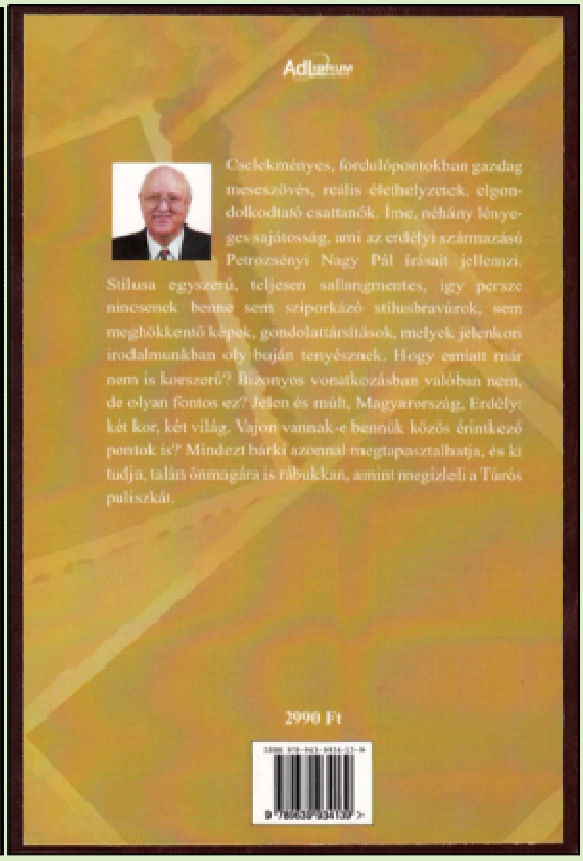

A könyvből ezúttal sajnos hiányzik az előszó. Megkérhettem volna ugyan Turai Kamil barátomat, írjon néhány sort ide is, de már ismertem a véleményét, én meg szerettem volna ismerni a másokét is. Mégpedig olyan recenzorét, aki Kamiltól eltérően szakszerűen, irodalomkritikusra jellemző stílusban mutatja be a könyvemet. Azonnal Mandics Györgyre gondoltam, aki időközben hozzám és sok más erdélyihez hasonlóan szintén Magyarországra emigrált. Bár tény, hogy ő sem profi irodalomkritikus (matematika-fizika szakos pedagógus), ezzel szemben képzett újságíró, mellesleg a **Cirkusz az egész világ** című recenziójával is bebizonyította, miként kell egy művet majdnem kritikusi szinten bemutatni. Két levelet is írtam neki e célból, de egyikre sem válaszolt. Ekkor ismét Kamilhoz fordultam.

– Nem ajánlanál nekem valakit, aki írna egy előszót a legújabb könyvemhez?

– Egy pillanat! – gondolkozott el szárnyas hajú barátom. – Magyartanár legyen vagy megfelel bármilyen *töltőtollkoptató szegény legény* is?

– Magyartanár.

– Galuska László adjunktus a kecskeméti tanítóképzőből.

– Szuper! Bemutatnál a tanár úrnak?

– Szívesen. Holnap kettőkor megfelel? Akkor szoktunk ebédelni a főiskola menzáján. Ebédelj velünk, a többi a te dolgod.

Így került a Puliszka Galuska tanár úr kezébe. Jó étvágyat kívántam hozzá, és vártam a piszkozatát. Egy hónapra rá meg is érkezett egy e-mailben. Galuska úr szerint túl eklektikus és itt-ott régies a Puliszka stílusa, a napjainkban játszódó történetek pedig nem mindig reálisak.

– Melyik novellában? – kérdeztem rá, amikor egyik délután sikerült elcsípnem az örökké siető adjunktust.

– Például a Hókuszpókuszban. Kicsit erősre vette a figurát, mert ilyen alak, mint Gurcsik úr a valóságban aligha létezik.

– Ön szerint. Régies szavak, kifejezések? – húztam ki belőle harapófogóval a szavakat, amire bizonyára sosem került volna sor, ha ab ovo, már eleve konkrét példákkal bizonyítja, amit szinte megfellebbezhetetlen ítéletként olvasott a fejemre.

Én viszont ragaszkodtam a példákhoz, melyek nélkül számomra minden értékítélet olyan légből kapott állítás, amit éppen azért, mert légből kapott, sem megerősíteni, sem cáfolni nem lehet, egyszóval nesze semmi, fogd meg jól!

– Anyám! Maga itt?

– Ez önnek olyan régies?

– Természetesen. Legutoljára a Bánk bánban hallottam hasonló mondatot.

– Én nem, és ezt az eklektikus kifejezést is furcsállom.

– Miért? Tagadja, hogy nem egységes a stílusa?

– Eszemben sincs, de én ezt inkább pozitívumnak tekintem. Végül is egy diplomata nem beszélhet úgy, mint egy hajléktalan, kocsmáros vagy őrmester. És egy utcai tüntetést sem ábrázolhatok olyan szavakkal, melyekkel már eleve hiteltelenítem a hangulatot, miliőt.

Még kérdeztem volna egyet-mást, de a kolléga nagyon sietett, ezért sutba vágtam a harapófogót, és vele együtt az előszó tervét is.

A könyv fogadtatása. Egy író életében, még az amolyan amatőröknél is, mint én vagyok, könyveinek fogadtatása egyike a legfontosabb mozzanatoknak. Arról hogy kik figyeltek fel rá, egyáltalán olvasta-e valaki, semmiféle visszajelzést nem kaptam, s noha elég sok internetes oldalon hirdették, az Ad Librum fogyasztási jelentései szerint alig vásároltak néhány példányt belőle. A dolog persze bántott, ám kit nem bántott volna a helyemben?

– Pedig te nem a mások, hanem saját szórakoztatásodra írogatsz, s már az is kielégít, ha egy-két írással megvalósíthatod önmagad. Mit vársz akkor bárkitől is valamit? – jegyezte meg Judit ironikusan.

– Én? Nem várok én se semmit senkitől. Ettől függetlenül jólesne, ha… Bonyolult. Szívesen megmagyaráznám, de az az igazság, hogy egyelőre magam sem vagyok ezzel tisztában.

Jut eszembe! Azért a Petőfi Népében néhány sorban megemlékeztek ám a kötetről. Csakhogy mi haszna, ha még azt a pár sort is saját könyvem fülszövegéből gyúrták össze. Talán arra gondoltak, apró hírnek megjárja, többet úgysem érdemel.

– Ugyan, képzelődsz! – intett le Kamil józanul. – Nem írtak többet róla, mert el sem olvasták. De te egyet se búsulj, teknőc barátom, elolvassa más. Lehet, hogy nem Kecskeméten, és még az sem biztos, hogy egyhamar, de egyszer, fogadom, téged is felfedez valaki.

– Post mortem. Köszönöm. Látod, most nagyon megnyugtattál.

Új kötettel jelentkezett Petrozsényi Nagy Pál

Túrós puliszka címmel jelent meg az erdélyi származású, Kecskeméten élő Petrozsényi Nagy Pál írásaiból álló novelláskötet a közelmúltban. A cselekményes, fordulópontokban gazdag meseszövésű történetek reális élethelyzeteket ábrázolnak, és elgondolkodtató csattanókkal záródnak. A szerző stílusa egyszerű, sallangmentes. Jelen és múlt, Magyarország, Erdély: két kor, két világ találkozik a szövegekben. Vajon vannak-e bennük közös érintkező pontok is? Mindezt bárki azonnal megtapasztalhatja, és ki tudja, talán önmagára is rábukkan, amint megízleli a Túrós puliszkát.

Önéletrajzi ihletésű kötet

Ezekben az időkben bukkantam Makkai Endre fiára. Tegyük hozzá, virtuálisan, ugyanis elkezdtem a világhálón régi osztálytársak, barátok után kutatni. Így fedeztem fel Makkai Andrist, rajta keresztül pedig Jánost, a néhai tiszteletes úr legidősebb fiát is. Fura találkozás volt! Úgy bámultunk a monitoron egymásra, mint két ezer éves idővándor valahol a végtelen országútján. Mióta is nem láttam? 1986 óta, amikor a kolozsvári konzulátuson volt dolgom, vagyis 23 esztendeje. Azért ráismertem. Kicsit megráncosodott, a haja nagyrészt kihullt, de a bajusza még mindig a régi hetykeséggel meredezett az orra alatt. Két órán át beszélgettünk. Figyelemreméltóan intelligens ez a Jánoska, rengeteget olvas, fest, meditál, végül, de nem utolsósorban példás családapa – állapítottam meg magamban. Gyengéje, hogy helyenként zavarosan fogalmaz. Körülbelül úgy, mint lobogó üstökű barátom, bár őt inkább a csapongásai

miatt nehéz követni. De bizonyos fokig Jancsi bátyámra meg Tibi unokaöcsémre is emlékeztet, akik folyton valamilyen üzleti tranzakción spekulálnak.

A Túrós puliszka kudarca után (én mindenesetre annak fogtam fel) az lett volna a logikus, ha fügét mutatok az olyan jócskán költségigényes hobbinak, mint az írói kiadás. Azt hiszik, azt tettem? Pillantsanak az alábbi fotóra, és rögtön rájönnek, mekkorát tévedtek!

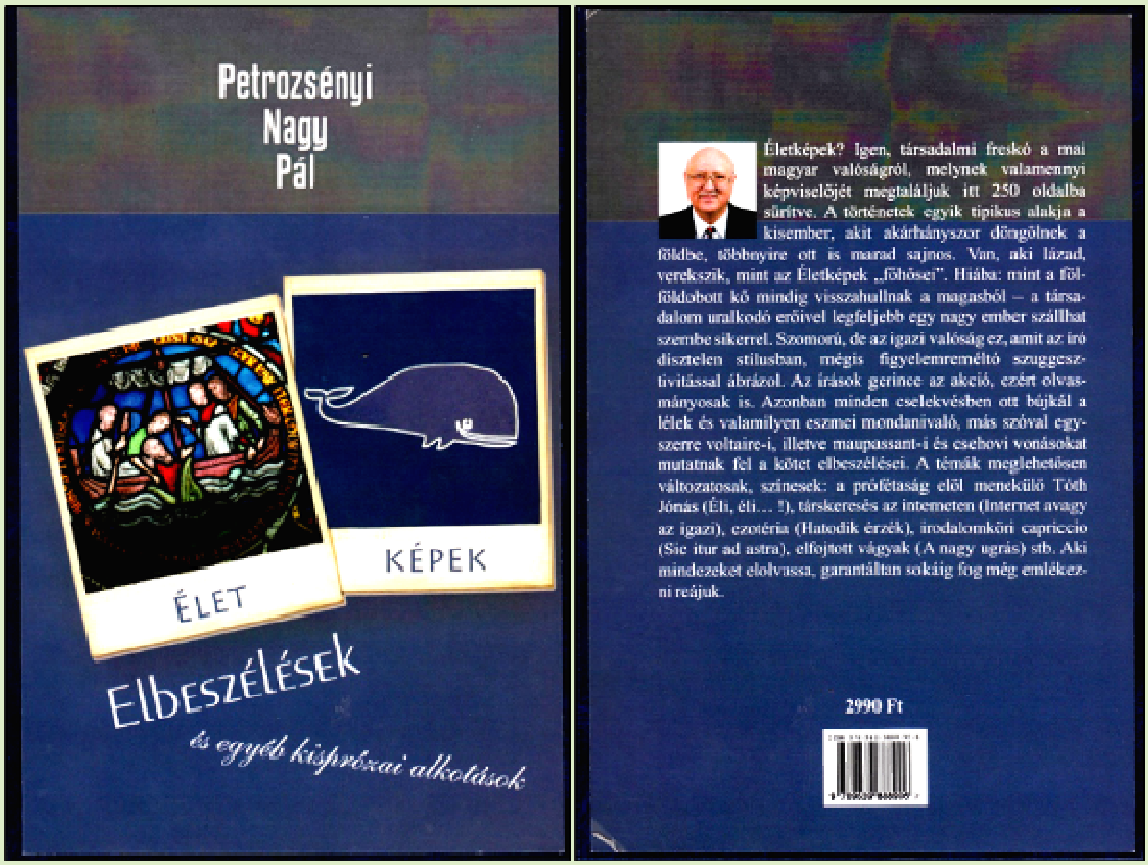

Eredmény? 2009-től egy fogyásjelentés helyett kettőt küldött a kiadó havonta, ami pár hónap múltán mindig ugyanazzal a 4 szóval végződött: Összegyűlt részesedés: 0 forint. Átkoztam a sorsom, de főleg önmagam, hogy megint beleestem ugyanabba a csapdába. Ünnepélyesen meg is fogadtam, hogy utoljára áldoztam a hiúság, makacsság vagy tudom is én minek az oltárán. Csak nem leszek bolond 100 000 forintokat fizetni azért, hogy a végén senki sem olvasson! Különben is mekkora irodalmi értéke lehet egy olyan kiadványnak, melynek nincs se korrektora, se lektora. Leszámítva azt a néhány kivételt, amikor a kiadó amellett, hogy nem adja a nevét mindenféle fércműhöz, még meg is fizeti a szerencsétlen író munkáját. Mert ez is előfordulhat ám, hölgyeim és uraim. Csupán az a bökkenő, hogy könnyebb egy tevének átmenni a tű fokán, mint ilyen kiadókkal szerződni.

2010-ben váratlanul meghalt a rádiómániás szomszédom, a langaléta kőműves. Egy! – vetettem keresztet. További jó szórakozást a szférák zenéjéhez! Nem sokkal ezután Csöpi kutyája kívánkozott a másvilágra. Kettő! – számoltam az ujjamon. A 13 csahosból ő volt a második számú ugatógép.

– Ha továbbra is így haladunk, végre itt is olyan csend lesz, mint a Fekete gyémántok völgyében – mondtam Juditnak. – De hát nincs nekem ilyen szerencsém.

– Miért ne lenne! Ajánlom, imádkozz, és járj néha te is templomba, mert aki istennel beszélget, azzal a sátán se mer nagyon packázni – bizonygatta Judit komolyan, mégis ő lepődött meg leginkább, amikor faarccal közöltem, hogy Ubul is az örök vadászmezőkre költözött. – Megmérgezted? – kérdezte tétován. – Csak azért kérdezem, mert egyszer már kevés híján sikerült.

– Három.

– Mi az, hogy három?

– Ennyien gyötörtek mostanig: a részeges rádiómániás, Csöpi ebe és Ubul, a sátán kutyája. De még hátra vannak a Dakó fivérek, tudod, onnan fentről a kakasülőről.

A feleségem elhalványodott.

– Megijesztesz. Csak… csak nem akarod leparittyázni őket az ablakban?

– Majd *le*, vagy *ki*parittyázza őket valahova az úristen, mindenesetre úgy érzem, azért rólam sem feledkeztek meg odafönt.

Alig telt el fél esztendő vagy tán annyi sem, a következő hírrel lepett meg a jó asszony:

– Fogódzkodj meg jól, Bucikám: a Dakó gyerekek Németországban melóznak.

– Hoppá! Hát ezért nem zenebonáznak már a padláson! Meddig maradnak ott, vagy ezt nem tudod?

– A nagyanyjuk szerint minimum egy évig, utána hosszabbítanak, ha lehet és persze érdemes.

– Négy. Minden jó lélek az Urat dicséri – vetettem újra keresztet, ahogy azt még Petrozsényban tanultam, jóllehet reformátusoknál ez egyáltalán nem szokás.

Attól kezdve madarat lehetett volna velem fogatni. A szólás szerint a baj nem jár egyedül. De, úgy látszik, az öröm sem, mert alig szabadultam meg a 4 k-tól (kereszttől), végre sikerült lefogynom 138 kilóról 110 kilóra. Igaz, itt leragadtam, de kitűzött célomat akkor is elértem! És ez még nem minden: eltűnt két ciszta a vesémről, no meg a fájás is a karomból, talpamból, később pedig a térdemből, mely azóta szaggatott, amióta földhöz vágtak a Móra Ferenc suliban. Mindezek tetejében a vérnyomásom is annyira rendbe jött, hogy egyre ritkábban nyúltam gyógyszerszerhez.

– Ugye, megmondtam! – örvendezett Juditka. – Aki istennel beszélget, azzal az ördög sem mer packázni.

– Nem – hagytam helyben pirosan, ugyanis dehogy beszélgettem én istennel.

Vajon édesapám odafent a mennyekben tudja-e, hogy milyen pogány ember lett a fiából? Nem imádkozom, nem járok templomba, csak írok, firkálok, amivel még csak nem is szórakoztatok senkit sem. Lám, a feleségem nem papleány, mégis minden vasárnap elmegy a templomba. Talán ideje volna egy kicsit többet törődnöm istennel is, másokkal is, mint hogy folyton olyan szekér után szaladjak, ahova senki sem akar felvenni – morfondíroztam magamban. A lábfájástól mindenesetre megszabadított a jóisten, amivel talán arra akar biztatni, hogy másszak már ki az elefántcsonttornyomból, amíg még nem késő. Még van néhány évem, utána stop, állj le, öreg, ne szökdécselj! Vagy fordítva? – öntött el a forróság. Éppen azt szeretné, ha még nagyobb lendülettel vetném magam a munkába, mert mi az a négy könyvecske 50 év alatt? A feltételek, környezet, immár minden optimális, egyszóval kaptam egy utolsó esélyt az istentől – kanyarodtak vissza makacsul gondolataim az íráshoz. Kamil változatlanul hitt bennem, és most már Makkai János is, aki valamennyi könyvemet megvette. Róla jut eszembe, hogy egyszer elküldtem a Babeş-Bolyai Egyetemre, ismerkedjék meg a fiammal.

– De aztán jól vigyázz! – figyelmeztettem előre. – Ahogy én Egit ismerem, az úgy meg fog bántani, hogy még rám is megharagszol miatta.

– Engem nehezen. Nem vagyok én ám olyan sértődős – mosolygott magabiztosan, hogy nem sokkal utána alig álljon szóba velem is.

– De mégis mi a gond?

– Semmi különös, egyedül az bosszant, hogy voltam olyan bolond, hogy meglátogattam azt a méregzsákot, vagy minek nevezzem.

Tehát utolsó esély. Isteni figyelmeztetés vagy szimpla véletlen? – tettem fel újra meg újra a nagy kérdést. Végül úgy döntöttem, hogy figyelmeztetés ide, véletlen oda, továbbra is úgy élek, dolgozom, ahogy jólesik. Ha szükségét érzem, írok, ha utazni, szórakozni, akkor azt teszem, és passz. Mindenekelőtt azonban normális könyvvé pofoztatom a helyesírási hibáktól hemzsegő **Cirkusz** című könyvemet.

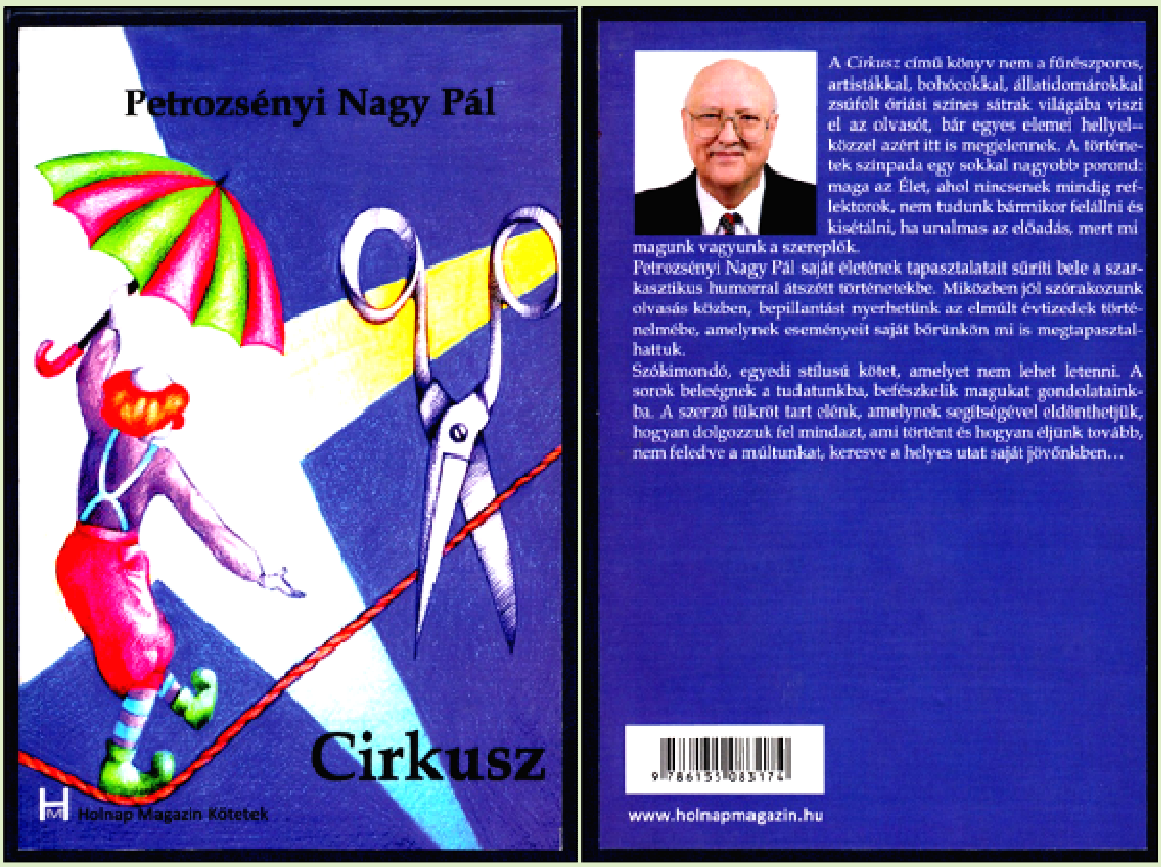

Makkai János szerint fölöslegesen költöttem rá, hiszen az első változata is minden igényt kielégít. Eszerint fel sem figyelt azokra a helyesírási hibákra, melyek majd minden oldalon kiszúrták a szememet. Vagy felfigyelt, csak nem bosszantotta? Más szempontból nézve eltrafálta: tényleg fölösleges volt a második kiadás, amennyiben megint csak nem kaptam semmiféle visszajelzést senkitől, és én újfent, immár ötödször is ugyanazt éreztem, amit egy énekes érezhet, amikor üres padsorok előtt énekel. Pedig a Holnap Magazin kiadója, nevezetesen Bakos József úr igencsak biztatott, hogy forduljak hozzá bizalommal, mert az ő kiadványai eddig még egytől egyig elkeltek. Hát az enyém nem kelt el három év múltán sem. Hogy miért? Jó kérdés. Bakos úr szerint az a baj, hogy nem reklámozom eléggé önmagam. Ez sem elképzelhetetlen. Bizonyos mértékig, de azt már ő sem gondolhatja komolyan, miszerint egy könyv eredményes forgalmazása kizárólag attól függ, hogyan és milyen mértékben teremtenek kapcsolatot olvasóival a szerzői.

– Neked mi a véleményed, Fifikém? – cirógattam meg a vörös szőrű, előző kutyámhoz kísértetiesen hasonlító állatot.

Fifi 2

– Vau-vau!

– Értem. Embernyelvre fordítva: nem kelnek el a könyveim, mert… Unalmasak?

– Vau-vau-vau!

– Köszönöm a kritikát. Látod, erre még nem is gondoltam. Ebben az esetben isten veled, irodalom, illetve egyelőre csak Gutenberg. Később ki tudja? Talán az írásra is sor kerül. Akit viszont mégsem untatok, menjen fel a netre, ott megtalál – beszélgettem el a kutyámmal, azzal visszatértem eredeti tervemhez, miszerint ezentúl csak állami, önkormányzati vagy ehhez hasonló támogatással küldöm könyveimet nyomdába.

Arra persze várhattam, ezzel szemben ott a Magyar Elektronikus Könyvtár, röviden MEK, ahol nem számíthatok ugyan honóráriumra, cserében nekem sem kell a megjelenésért fizetnem – villant eszembe a megoldás. Ez az, megtaláltam a kiadóm! – ütöttem a homlokomra vidáman. Hiszen ez amellett, hogy ingyért van, az egész világon olvashatják a műveim. Hát akkor, gyerünk, Palkó, nyomd meg a gázpedált!

Még abban az évben, 2011-ben megírtam, és feltetettem a MEK-re az **Egy tiszta lelkű ember**, 2013-ban pedig a **Smekkerek** című opusom:

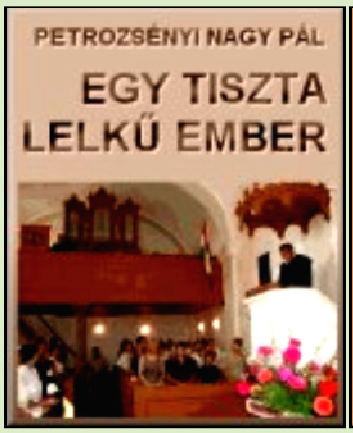

Egy tiszta lelkű ember (elektronikus fülszöveg)

A kisprózai összeállítás középpontjában egy fiatal, Bács-Kiskun megyei református pap és temesvári testvérpár áll. Madaras Jánost természete, hajlama a papi pálya felé orientálja. Mint lelkész, de amúgy tiszta lelkű emberként is hamar konfliktusba kerül előbb saját családjával, aztán menyasszonya szüleivel, az egész falu közösségével s bizonyos mértékben egyházi elöljáróival is. Ez erősen megkeseríti az életét, csaknem öngyilkosságba sodorja, s csupán az utolsó pillanatban, egy régebbi konfliktus megoldása folyamán nyeri vissza lelki egyensúlyát. Viktor és Viktória testvérek. Apjuk, magyar származásukat titkolva lelkes román állampolgárokat, sőt, Ceauşescu-hívőket próbál belőlük faragni. Ennek állja útját az 1989-es forradalom. Az események hatására mindkét testvér megváltozik és a forradalom leverése után Magyarországra disszidálnak, hogy megkeressék a gyökereiket.

Íme, pár kép, mozzanat Petrozsényi Nagy Pál lebilincselő, gondolkodásra késztető írásaiból. A vallási tabló szerves kiegészítője A ridegvári harangok tisztelendője, akit egy Karinthyra emlékeztető, ám ízig-vérig aktuális paródia, végül ugyancsak elgondolkoztató elbeszélés követ. Hogy érdemes-e őket elolvasni? Próbálják ki, hiszen a puding próbája mégiscsak az evés, nem igaz?

Smekkerek (elektronikus fülszöveg)

Aki a szórakoztató, anekdotaszerű történeteket kedveli, az jobban teszi, ha már a fülszöveg elolvasása után félredobja a Smekkereket, mert nem lektűrt tart a kezében.

Újabban egyre nagyobb teret hódítanak az egyperces novellák jegyében írt kurta, csupán egy- két gondolatfoszlányt, ötletet, esetleg érzést tartalmazó alkotások. Hogy miért hívják őket egyperceseknek, világos, a novella elnevezés azonban már számomra is rejtély, ti. egyáltalán nem azok, inkább a próza és vers közt ingadozó szösszenetek anélkül azonban, hogy prózaversek lennének. Viszont aránylag népszerűek, mert ugyanolyan kurták és könnyen emészthetőek, mint a lektűrök. Persze nem csoda, hiszen az ilyen malacfarknyi művek írása és olvasása is sokkal kevesebb energiát emészt fel, mint létrehozni, illetőleg elolvasni egy kerek, épkézláb novellát, elbeszélést vagy pláne regényt, ez kétségtelen. Csakhogy a Smekkerekben egyperceseк sincsenek (kivéve talán a Tavaszi napozást), és az olvasók valószínűleg ilyen szempontból is csalódni fognak.

Végül, de nem utolsósorban nyilván azok sem igen fognak lelkesedni az itt jelenlévő írásokért, akik az eredeti formai-szerkezeti megoldásokat részesítik előnybe, mert ennek a kötetnek a magas irodalomhoz sincs köze.

Hogy akkor mégis kikhez szól? Elsősorban azokhoz, akik a cselekményben elgondolkoztató intellektuális-érzelmi töltetet, ebben pedig érdekes, ugyanakkor egyszerű, reálista stílusban megírt cselekményt is keresnek. Akadnak még ilyen olvasók? Ha igen, parancsoljanak, ez a kötet az ő kötetük.

Csak az érdekesség kedvéért jegyzem meg, hogy az **Egy tiszta lelkű ember** igazi kulcsregény, melyben felejthetetlen emlékű édesapám alakját igyekeztem megrajzolni. Az események tehát nagyrészt valósak, azzal az apró különbséggel, hogy nem ott játszódnak (Kecskemét, Tázlár stb.), ahogy azt a kisregényben megírtam. Írói szabadság? Az: szükség szülte trükköcske, amivel azt kívántam elérni, hogy vagy a Bács-Kiskun megyei önkormányzat vagy református egyházközösség finanszírozza a kiadást. Kár volt. Nem finanszírozott engem sem Zombor Gábor polgármester, sem Szabó Gábor esperes. Nem ítélték jónak, vagy el sem olvasták a kisregényt? Ők tudják, tény az, hogy megint rossz időben, rossz helyen kopogtat(hat)tam. Erről akkor győződtem meg leginkább, amikor elolvastam az esperes úr által szponzorált exhajléktalan Oskolás János verseit. Íme, egy a sok közül:

Városházánk megújulásáért

Köszönjük, Istenünk, köszönjük, ó, drága,
Hogy reményed hinted a Városházánkra!
Régi álmunk válhat igaz valóságra,
Mert sor kerülhet majd a tatarozásra.

Újulnak a falak, újulhat a tető –
Legyen áldott ezért most is a Teremtő!
Évtizedek szállnak, emberöltők telnek –
Az öreg feljárók mind megszépülhetnek.

A szecesszióban épült hivatalunk –
Mi, kecskemétiek ezért hálát adunk.
Hírös ez a házunk, hírös a városunk:
Szeretünk itt élni, mert boldogok vagyunk.

Egész épületünk legszebb ékessége:
Közgyűlések helye – ódon a díszterme.
Eme csodás falak, hogyha beszélnének,
Elregélnék múltját ennek a hű népnek!

Bár az idő eltelt, de e kincsünk kitart –
Túlélt sok-sok veszélyt, a háborús vihart.
Ezért, polgártársak, fogjunk mától össze!
Fontos műemlékünk hogy nem menjen tönkre.

Kodály Kórus zengje a hálaénekét,
Hirdesse az Úrnak nagy-nagy dicsőségét!
Bármely korban élünk, csak Ő segít nekünk,
Hisszük, a munkával szépen elkészülünk!

Kecskemét, az Úr 2012. évében,
november havának 7. napján

Nos, ami nem érdemelt figyelmet az említett uraknál, azt a MEK, mint a fenti ábra is mutatja, rekord idő alatt lektorálta, és közölte, nem sokkal utána pedig az irodalmi-művészeti folyóirat, a Börzsönyi Helikon.

Smekkerek. Nagyváradi pillanatképek az 1989-es román forradalom előestéjén. Amint megírtam, rögtön elküldtem Cseke Péternek, a Kecskeméti Katona József Színház igazgatójának. A váradi származású színész és rendező sajnos unalmasnak találta, és még azt is hozzátette: *amíg ő a kecskeméti színház vezetője, ezt a darabot senki sem viszi színpadra*. Elég indulatos kijelentés, ha tekintetbe vesszük, hogy a művész urat én sohasem bántottam. Hát igen, ilyen is van, meg olyan is, hogy a színművet elolvasásra sem méltatják. (Lásd a nagyváradi, debreceni és egyéb teátrumok igazgatóit.) Furcsa, a MEK-nek és Cseke Gábornak, a Káfé Főnix internetes lap főszerkesztőjének megfelelt. De gustibus …[118] Vagy egész másutt van a kutya elásva?

Az irodalom a netre költözik

Tegyük hozzá: egy része. Másik része marad az újságon, folyóiraton, könyvekben, mert mindkét tömegtájékoztató eszköznek megvan a maga varázsa. Nem kétséges, hogy a papírpártiak átmenetileg veszítenek, az internetes szolgáltatók és olvasók viszont nyernek az ügyleten. Egy darabig, amíg ki nem alakul valamiféle egyensúly, melynek folyamán mindenki megtalálja a maga számítását.

Én úgy 2000 körül, gépelés és dokumentálódás közben figyeltem fel az online irodalomra. Az irodalmi portálok sokszínűsége, dinamikája és az interakciós lehetőségek ugyan elkáprázttattak, de mégsem annyira, hogy ne vegyem észre az ott megforduló tollforgatók és szerkesztők gyengéit. Jó tanárhoz illően megpróbáltam segíteni, annál is inkább, mert az adminoktól az írókig, költőkig mindenki erre biztatott. Erre írtam meg és közöltem jónéhány portálon a Sic itur ad astra, Így (ny)írunk mi és Én, Arthur Clarke Montgomery című paródiákat. Eddigi írói montázstechnikámhoz híven az utolsót engedelmükkel itt is bemutatnám:

Én Arthur Clarke Montgomery

Egy amatőr tollforgató elmélkedései a fürdőkádban

Igen, fürdőkádban, és igenis elmélkedek, mert nem mindenki áriázik ám a habokban. Van, aki telefonál, szeretkezik (persze ehhez már nagyobbacska kád szükséges), továbbá: felvágja az ereit, zenét hallgat, iszogat. Én pillanatnyilag elmélkedek, amiből akár novella is lehet, ha

[118] … non es disputandum: az ízlésekről nem kell vitatkozni. (lat.)

úgy alakul. Mindenesetre kikészítettem a tollamat, tudniillik engem gyakran éppen ilyenkor szokott megszállni a szentlélek. Alkohol nélkül, mert az én ihletem az andalító meleg, nem tüzes víz fokozza. Ez tapasztalati tény, amit mindjárt be is bizonyítok.

A dolog úgy öt éve, főiskolás koromban kezdődött, amikor sok más társamhoz hasonlóan regisztráltam egy online irodalmi portálon. Akkor ez volt a sikk, igaz inkább csak a bölcsészeknél, ma… Tulajdonképp ma is, ha számításba vesszük, hány irodalmi klub, honlap, portál működik mostanság az interneten. (Ezek után állítsa nekem valaki, hogy mi, magyarok nem vagyunk író-olvasó nemzedék!) A csajok zöme chatelt, az intelligensebbek meg a fiúk verseket, novellákat firkáltak Bíbor Hajnalka, Frászos Frász, Tara King, Piszkos Fred és egyéb lehetetlenebbnél lehetetlenebb álnéven. Én, kedvesem javaslatára, az Arthur Clarke Montgomery nevet választottam.

– De hisz ez nem is magyar név – ellenkeztem bizonytalanul. – Miért jobb ez a Szénási Istvánnál?

– Mert amerikai, márpedig ami amerikai, arra többen odafigyelnek. Talán még a profi szerkesztők is, akik nélkül, biztosítalak, még a nyomtatott lapok közelébe sem kerülnél.

– Nem is akarok. Beérem én az internettel is, cicuskám. Ha jól meggondolom, nem is értem, mit keresek köztetek, hiszen még a gimiben is én voltam a leggyengébb magyarból.

– Látod, ezt becsülöm benned a legjobban: csak úgy buzog benned az önbecsülés és az akarat. De majd én kézbe veszlek, és olyan P. Howardot, illetőleg Montgomeryt faragok belőled, hogy még tiszteletdíjat is kapsz egy-egy művedért. És ez, ugye, tudod, mit jelent?

– Mit jelent?

– Hát csak azt, hogy ezzel profivá, végre igazi íróvá avatnak.

– És ez tiszteletdíj nélkül nem működik? Bocs, csak úgy kérdeztem.

Hogy miért bízott így bennem, még ma is rejtély számomra, de az biztos, hogy meghatott, és hálából igyekeztem minél jobban kitenni magamért.

– Ez kitűnő, az gyengécske, erre még ráfér egy kis csiszolás. Én itt így írnám – bírált, elemzett óvatosan, nehogy megbántson a véleményével valamiképp. – Szépen fejlődsz, gratulálok! – veregetett vállon egy alkalommal. – Épp itt az ideje, hogy tovább terjeszkedjünk.

– Még tovább?

– Még tovább, bekebelezzük a világhálót. Szép lassan, komótosan, mint a kígyó a zsákmányát. Magyarán: mától kezdve minden héten új portálon regisztrálsz. Így még nagyobb az esélyed, hogy felfigyeljen rád egy-két újság, folyóirat.

– Olyan fontos ez?

– Egyelőre igen. Dicsériádában ugyan a neten sincs hiány, csakhogy mennyi értéke lehet ott egy hozzászólásnak, nézetnek, ahol mindenki mindenkit tömjénez, tudniillik arrafelé többnyire ez a divat. Te dicsérsz engem, én dicsérlek téged, és mindnyájan jól járunk. Nem, Pistikém, ez az út nem járható, ezért csak, és csakis akkor juthatsz előbbre, ha profi, honoráriumot is fizető lapokban debütálsz.

– De…

– Mi az, nem hiszed? Pedig tapasztalatból beszélek, sőt, töredelmesen bevallom, hogy magam is bezörgettem már hozzájuk.

– Nocsak! Mik derülnek ki rólad, cicuskám. És?

– Beláttatták velem, hogy tehetségtelen vagyok. Erre bedobtam a törülközőt. Te viszont tehetséges vagy, és szívből sajnálom, amiért ilyen… ilyen amatőr portálocskákra pazarolod az idődet.

Szegény Emese! Ő komolyan hitt abban, hogy írót farag belőlem. Erre még jobban rákapcsoltam, aminek meg is lett a foganatja, ugyanis valóban kaptam néhány e-mailt az említett szervektől.

– Na ugye, mit mondtam! – diadalmaskodott a nem túlságosan szép, de annál agilisabb barátnőm. – Pedig fél éve sincs, hogy beindítottuk az akciót.

– Be, de hogy milyen sikerrel… Várj csak, kettőt mindjárt fel is olvasok:

Tisztelt Arthur Clarke Montgomery!

Örömmel értesítjük irodalmi-közéleti honlapunk szerkesztőségének nevében, hogy egy közelmúltban végzett tetszési index alapján ön lett az év legolvasottabb szerzője. Gratulálunk, s egyben felhívjuk becses figyelmét év végén megjelenő antológiánkra, melyben önnek azonnal közlési lehetőséget biztosítunk, amint befizet – oldalanként számolva – 3500 forintot.

Szerkesztői üdvözlettel

Kocsonyás Alajos, az Uccu Neki! főszerkesztője

– Isten látja lelkemet, nekem valahogy nem úgy tűnik, mintha tiszteletdíjjal honorálnák a munkámat.

Emese elpirult. Láthatólag zavarban volt, ám hamar feltalálta magát, és fölényesen legyintett.

– Oda se neki! Ez még csak a kezdet, mister Montgomery. Egyébként is ilyenek a pályázati előírások mostanában. Remélem, a másik e-mail…

– Még ennél is felemelőbb. Hallgasd csak!

Tisztelt Szerző!

Feltehetően ön is tisztában van vele, hogy a könyvkiadás területén tapasztalható konkurenciaharc miatt ön, bocsánat a kifejezésért, évről évre nehezebben rúghat labdába. De nem sokkal jobb a helyzet a magánkiadás tekintetében sem, ahol viszont a túlméretezett példányszámok és azok kiadási költségei miatt nem tudnak legtehetségesebb szerzőink sem érvényesülni. Mi egyedülálló lehetőséget kínálunk önnek azzal, hogy digitális technológiánk segítségével már potom 200000 forintért kiadjuk, mi több, terjesztjük is valamennyi alkotását. A részletekért, kérem, forduljon hozzánk bizalommal, nem feledve immár híressé vált jelszavunkat: szívünket a szerzőkért!

Tisztelettel

Gizgaz Gerzson, a Magyar Délibáb kiadója

– Adj egy pohár akármit, attól jobban tudok koncentrálni! Tény, ami tény, kissé elszámítottuk magunkat – summázta gondolatait Emese. – De ha most feladjuk, eláshatjuk a csatabárdot.

Pontosabban a te csatabárdod – gyulladt világosság az agyamban, és bevallom akkor, abban a pillanatban erős kísértést éreztem, hogy csapot, internetet otthagyva, a magam elképzelése szerint rendezzem be az életem.

– Csakhogy nem ássuk – kacsintott rám energiát sugárzó tekintettel Emese. – Azért is megmutatjuk a világnak, hogy egy igazi tehetséget nem lehet elásni.

– Ajaj, mindjárt kisüt valamit a cicuska! – Bizonyos eseteket kivéve, és ez az eset sajna épp a mi ügyünk.

– Huszárvágás.

– Tessék?

– Egy huszárvágással még minden csorbát kiköszörülhetünk. Nem kell hozzá más, mint egy … Na mi kell hozzá?

– Kard?

– Költemény, édesem, regény, novella, bármi, de az aztán olyan legyen, amire a legkiégettebb lelkű szerkesztő is felkapja a kókuszát. Ugye, megírod, ha szépen megkérlek – simult hozzám hízelegve.

– Ilyen mű nincs – ellenkeztem szkeptikusan. – Hacsak nem valamelyik rokon, barát vagy prominens személy kapacitálja. Akkor viszont egy fikarcnyit sem érdekli, remekművel vagy fércművel kopogtatnak az ajtaján.

– Igen, igen, tökéletesen igazad van, mindazonáltal azt hittem… Eh, tárgytalan! Köszönöm a rumot, és bocsáss meg ezért a hülye ötletért.

– Ne haragudj! Én igazán támogatnám a tippedet, de még ha sikerülne is ilyen remekművet alkotnom, felteszem a kérdést: kinek írjak, az angyalát?

– Hát az olvasóknak – ugrott Emese szemöldöke a magasba. – Nekem, a barátaidnak, ismerőseidnek…

– Neked lehet. Azonkívül pont. Engem, kérlek, legfeljebb a szerzőtársaim olvasnak. Azok is csak akkor, ha nem léptem a tyúkszemükre véletlenül. Márpedig egy író azért ír, hogy minél többen olvassák. Hogy ő ezzel saját magát is gyönyörködteti az egy dolog, de emellett, ugye, azért is, hogy másokat gyönyörködtessen, tanítson.

– Jól hangzik. Általában igaz is, de… Visszakérdezhetek? Szerinted egy futballista azért rúgja a bőrt, hogy másokat szórakoztasson, vagy csak úgy, a maga örömére dekázik?

– Azért is, meg ezért is, legfőképp pedig dollárért.

– Ebben is van kevéske igazság – nevette el magát Emese. – Na szia! Még visszatérünk a témára. Addig is, javaslom, találd ki sürgősen azt az átkozott spanyolviaszt, ha már az isten ilyen tehetséggel áldott meg.

Hallották? Ehhez szóljanak hozzá, hölgyeim és uraim! Pedig mostanáig azt hittem, nincs pesszimistább nép a magyarnál. Erre beugrik Emese, és még azt is eléri, hogy gúzsba kötve táncoljak. Oké, akkor táncoljunk! Regény ugyan nem lesz belőle, de talán egy vers még az én tehetségemből is kifutja – villanyoztak fel rendíthetetlen hitű barátnőm szavai. Törtem is a fejem a következő napokban keményen, és rigmust rigmusra halmozva csörtettem a kitűzött cél felé. Hiába: egyetlen remekművel sem ajándékoztam meg a világot.

– Különös. Ez valami alkotói válság vagy mi a franc? Adj egy pohár akármit, attól jobban forognak a kerekek. Kösz szép. Te nem iszol? Hátha te is ihletet kapsz a piától. Heuréka! Megtaláltam a megoldást! Hogy nem jutott eddig eszembe! – ütött a homlokára vidáman. – Ady, Byron, Schiller, Baudelaire, Poe, Capote…

– Stop! Ne is folytasd, világos. Gondolod, hogy nálam is beválik?

– Próbáld ki! Persze csak módjával. Ne adjak egy ecstasyt? Épp a minap kaptam valakitől pár tablettát.

– Ide vele, eddig még úgysem volt hozzá szerencsém. Vagy mégse? Mégse! – rántottam visszza a kezemet. – Igazán nagyon kedves vagy, de egyelőre megjárja egy üveg vodka is. A tűzzel nem tanácsos ám játszani.

– Tűzzel? De hisz ez csak egy ártalmatlan diszkódrog – pislogott rám értetlenül. – Pá! Most mennem kell! Holnap újra beugrom, hadd lássam, mennyivel erősebb a vodka, mint az ecstasy – libbent ki az ajtón, én a bárszekrényhez, majd nyílegyenest a fürdőkádba egy üveg vodkával a kezemben.

A bundának nincs gallérja, mégis bunda a bunda.
Ihaj, bunda, tyuhaj, bunda, mégis bunda a bunda.
Ihaj, bunda, tyuhaj, bunda, mégis bunda a bunda.

Értik már? Nem értik? Poe, Puskin, valamennyien alkoholfüggő fazonok, akiket az alkohol tett íróvá, költővé. Legalábbis szerintük, beleértve csekélységem, melynek eredményeként derekasan betörülköztem. A bundának nincs gallérja, mégis bunda a bunda – fújtam teli torokból a fürdősóval illatosított meleg vízben.

– Jézus Mária! – nyitotta rám az ajtót édesanyám. – Égszakadás, földindulás, mi ez a danázás? Emese? Már hazament? Az előbb még az ő hangját hallottam. Egyébként jobb is, hogy lelépett. Nem akarok beavatkozni a dolgotokba, de ez a lány nem hozzád való, kisfiam. Olyan rámenős, fölényes. Még el sem vetted, s máris ő viseli a nadrágot.

– Ugyan! Még ha rámenős is időnként, attól még remekül kijövünk egymással. Most pedig, ha megengeded, lejegyeznék valamit, mielőtt kiröppen a fejemből – kaptam elő papírt, ceruzát, és…

És lássanak csudát, hölgyeim és uraim! Amin máskor napokig kotoltam, most megszületett pár perc alatt. Eszerint valóban tud inspirálni a spiritusz. Először is felturbóz, másodszor olyan mélységek tárulnak fel bennem, melyekről sejtelmem sem volt mindeddig.

Másnap kíváncsian, de józanul olvastam újra az opusom.

Lelkek

Az én lelkem álmok lelke, csöndes esti áhítat,
alkotó hit és gondolat.
A te lelked szakadék, magába húzó varázsszem,
amibe jobb, ha nem nézek.
Az ő lelke alkohol, genny, vér, pisi és okádék,
amitől én is okádnék.
A mi lelkünk vérző seb, kimondatlan vád, őskeserv,
hamvában holt hit, szeretet.
A ti lelketekben gyásztáncot ropnak az angyalok,
és áll a bál, folyik a bor.
Az ők lelkeitől megfagy a madár és a berek.
Gondoljátok meg, emberek!

Lelkek, szellemek, árnyak, kísértetek és démonok
szállnak, köröznek felettünk.
Add nekem a lelked, euród! – búgják. Még egy perc, és
egy angyal sincs már közöttünk.

Általában minden versemet megmutattam anyámnak. Kivéve ezt, mi több, Emesének sem sok bizalommal.

– Brr, micsoda szellemparádé! – borzongott meg a barátnőm. – Szinte rád sem ismerek. Hogy tudtál ilyen kísérteties művet alkotni?

– Nem tetszik? Legyek őszinte? Nekem se. Majd meglátjuk, mit szólnak hozzá a portálon – küldtem el még aznap a versemet húsz amatőr és hat profi portálnak:

Szerzőtársaim – szokás szerint – rögtön agyba-főbe dicsértek. Csupán a nyomtatott sajtó hallgatott. Végül kb. két hétre egyikük a következő válasszal tisztelt meg:

Tisztelt A. C. Montgomery!

Nem tudom, hány éves, hol és mit dolgozik, de adnék egy tanácsot:
hagyja békén azokat az árnyakat! Gyártson, mondjuk, autót az uraság, esetleg szöget vagy angyalbögyörőt, amivel jobban megvalósíthatja önmagát. Remélem, nem neheztelt meg ránk emiatt, és továbbra is figyelemmel kísér bennünket. Higgye el, ez sem semmi egy olyan országban, ahol hovatovább egyre többen írnak, mint olvasnak.

Baráti üdvözlettel

Bagós József vezetőszerkesztő

Ironizálni akart, segíteni? Gőzöm sincs, de az biztos, hogy akkor először s egyben utoljára írtam vodkaközi állapotban. Ma anélkül is már csak elvétve. Elsősorban azóta, hogy lediplomázva Emese is, én is külön városba költöztünk. Néha írok neki, erről-arról skype-olunk. Kivéve irodalomról.

Milyen pazar ez a meleg víz! Elandalít, megnyugtat. Nemhiába állítják a tudósok, hogy a földi élet az óceánban kezdődött. Én mindenesetre vonzódom a tengerhez, strandokhoz, és nem is nyugszom mindaddig, amíg nem építtetek magamnak egy tipp-topp úszómedencét,

ahova majd Béla bácsit is meghívom. Föltéve, hogy addig él-e még. Hogy ki az a Béla bácsi? Egykori magyartanárom, egy télen-nyáron csokornyakkendőt viselő pedagógus, akit már egy szekér éve nem láttam. Egészen tegnapig. Éppen kedvenc kávéját kortyolgatta egy belvárosi kávézó teraszán, amikor rácsodálkoztam az utcáról.

– Bocsánat! Megengedi, hogy leüljek?

– Tessék!

– Nem ismer meg, tanár úr?

Egy darabig kutatóan nézett rám, majd megpaskolta az arcomat.

– Szénási! Maga az? De megemberesedett a fiatalúr.

Kellemesen elbeszélgettünk, s majd leesett az álla, amikor megtudta, hogy Montgomery néven írogatok.

– Maga, éppen maga? – csóválgatta fejét hitetlenkedve. – Hiszen maga sohasem rajongott az irodalomért. Aztán miről írdogál? Várjon csak! Most jut eszembe, hogy olvastam is egy-két szösszenetét: Kótyomfitty!, Lelkek…

– A Lelkeket is?

– Hogyne. Valamelyik amatőr portálon, ha jól emlékszem. Érdekes vers, csak túlontúl peszszimista. Mint a többi tollforgató alkotása, ami annál furcsább számomra, minél fiatalabb őkelme.

– Ez van, tanár úr, ilyen az életünk, és egy író, ugyebár, mindig arról ír, amit tapasztal – vontam vállat egykedvűen.

– Persze. De miért csak a könnyeket és a rosszat domborítja ki, amikor annyi minden más is van a világon: öröm, remény, lelkesedés, barátság. Röviden: ha Lucifer mellett végre meglátná az Urat és Embert is. Valami sehogy sem stimmel itt, Szénási, mert ha már a fiatalok is így viszonyulnak az élethez, mit szóljunk mi, öregek? És ez még csak az érem egyik oldala. De hagyjuk, valószínűleg halálra untatom.

– Tévedni tetszik: egyáltalán nem untat. Inkább úgy érzem, új megvilágításban látom magunkat. Az érem másik oldala?

– Formai kérdések, hiszen tudja: a tartalom és a forma összhangja… De melyik alkotót érdekli ez már, melyiket? A költő versel, miközben fogalma sincs arról mi a cezúra, makáma vagy asszonánc. Tisztelet a kivételnek. Ha netalán figyelmeztetem, még meg is sértődik. Mit ért maga ehhez, nagypapa! Lehet, hogy régen illett tudni, de ez itt a 21. század, ahol csak egy szabály van: az, hogy nincs szabály – nevetett egyszer a szemembe egy nagyreményű ifjú. Novellisták. Tényleg nem untatom?

– Miután magam is körmölök, a legnagyobb érdeklődéssel hallgatom. Bár a gimiben is jobban odafigyeltem volna ezekre! Volt ugyan egy barátnőm, akitől megtanultam egyet-mást, de hol az ő tudása az önéhez képest, tanár úr.

– Örülök, hogy legalább önt érdekli. Szóval kispróza: x^3.

– Ez mit jelent?

– Ismeretlen a köbön, amiről csak egyet tudunk biztosan: honnan indult el hajdanán. De hogy hova tart, egyáltalán miként határozzuk meg a modern karcolat, novella, elbeszélés, kisregény fogalmát…

– Miként határozzuk meg?

– Hát éppen ez az, amit nem tudunk. A régit ismerjük, az új most gömbölyödik, alakul, de hogy rossz vagy jó irányba? Jobb, ha meg sem kérdezi.

– És? Már ne is haragudjon – vetettem közbe bosszúsan –, de ettől még írhatok nívósabb dolgokat is időnként.

– Már úgy érti, minden műfaji ismeret és írástechnika hiányában?

– Ja. Pontosan így értem. Miért fontos tudni nekem, hogy elbeszélést írok vagy novellát? Ezt bízzuk talán a kritikusokra. A kritikus értékel, a történész bemutat, korszakol, az író pedig ír. Mit vár ennél többet ön egy írótól? – vitatkoztam az öreggel.

– Amatőrtől vagy profitól?

– Nem mindegy?

– Távolról sem. Az amatőrökben sokkal több az érzelem, mint a profikban, és többnyire van eszmei mondanivalójuk is, még ha ez a mondanivaló az esetek többségében elég banális és mélység nélküli, ezzel szemben mindig elvisznek valamilyen irányba.

– Meglepett, tanár úr. Ilyen szimpatikusak önnek az amatőrök?

– Ez tény, nem szimpátia kérdése, és elég sok irodalmi lapot olvasok ahhoz, hogy megállapítsam, hol a helyük az irodalomban. Ami viszont hiba, mert ők sem hibátlanok ám, az a helytelenül értelmezett utánzás.

– Tisztelet a kivételnek, mert én, higgye el, senkit sem utánozok.

– Ők sem – legalábbis tudatosan –, mégis minden írásukban ott lapul egy József Attila, Rejtő Jenő, Nagy László.

– Mindjárt gondoltam. Hiába, egy amatőr mégiscsak amatőr.

– Ne, ne, ne! Az utánzás nem negatívum. Végül is kik legyenek a modellek, ha nem a legjobbak?

– Akkor viszont mi a probléma?

– Nézzünk néhány példát, és rögtön megérti. Petőfi Sándor: A helység kalapácsa. Olvasta?

– Természetesen.

– Mit parodizál ebben a nagy költő?

– Az antik eposzok stílusát.

– Csillagos ötös. Úgy látom, ezúttal készült magyarból. Ismer még ehhez hasonló műalkotást?

– Hogyne! Miguel de Cervantes: Don Quijote. Így írtok ti Karinthy Frigyestől.

– Gratulálok! Lemaradás behozva. Színészek.

– Hofi Géza, Gálvölgyi János, Bach Szilvia.

– Bizony. Aztán van-e valamilyen hiányérzete teljesítményeikkel kapcsolatban?

– Semmi. Tetszenek.

– Amiből az a tanulság, hogy az utánzás is művészet, ha megfelelő színvonalon, bizonyos többlettel alkalmazzuk. Nem szolgaian, még kevésbé foghíjasan, ahogy önök teszik ott a portálon.

– Fura ember ön, tanár úr. Az egyik kezével simogat, a másikkal meg folyton csipked valakit.

– Mert ez is benne van a pakliban, kedves barátom. De ha önt ez zsenírozza, amit abszolút megértek, hiszen ön is közéjük tartozik… Hú, elnézést, ezt nem kellett volna mondanom!

– De csak mondja, tanár úr. Érdeklődéssel hallgatom – lombozódtam le fokozatosan.

Valahogy mindig sejtettem, hogy nem mind arany, ami fénylik, magyarán: távolról sem vagyok az a tehetség, akinek Emese hitt valamikor.

– Tehát utánozunk. Rendben van! Kettőnk közül ön itt a szakember. Na és kiket, tanár úr: a klasszikusokat vagy moderneket?

– Elsősorban klasszikusokat, ha, mint említettem, nem is mindig tudatosan, ráadásul olyan sok hibával, hogy csak úgy kapkodom a fejemet, amikor magukat olvasom.

– Én meg ismét megkérdem: mit vár ön egy amatőrtől?

– Fogódzón meg, Szénási! Kb. ugyanazt, mint egy profitól, mert attól, hogy valaki amatőr, írhat úgy, mint egy hivatásos. Vagy nem írhat?

– Folytassa! Kíváncsi vagyok, hova akar kilyukadni.

– Ha viszont írhat, az elvárásaink is hasonlók, amihez azonban némi irodalomelméleti tájékozottság is szükséges, így biztosan nem fordulna elő, hogy költőink ne tudnák, mi a cezúra, makáma, asszonánc stb. Maga tudja?

– Szégyellem, de nem tudom.

– Ugyanígy megvannak a szabályai egy novellának is például. Erre mit tapasztalok? Az egyik író úgy belefullad a bevezetésbe, hogy mire észbe kap, már be is fejezte a novellát. Másoknál a konfliktus, csattanó hiányzik, vagy a sztori megalapozatlan, egyszóval az egész mű kidolgozatlan, vázlatos, röviden szkeccs. Tudja, miért?

– Miért?

– Mert nem is ismerik ezeket a fogalmakat, amit némelyek eredetieskedéssel lepleznek. Ez vagyok én, nekem ez a stílusom. Mit érdekelnek engem a szabályok, melyek csak arra jók, hogy beskatulyázzák az írókat – magyarázzák a bizonyítványukat nem is mindig sikertelenül. Kb. hasonlóan érvel az a szerző is, aki olyan borzalmasan ír helyesen, hogy még a mert és ha elé sem teszi ki a vesszőket. No de minek? Én posztmodern író vagyok – vallja büszkén, és, sokan bizony még erre is tapsolnak. A harmadik meg folyton azt ismétli, hogy ő nem tartja magát sem magyartanárnak, sem írónak, ő csak úgy kedvtelésből írogat, következésképp komolyabb irodalomelméleti tudást se várjanak el tőle. Világos, kivéve azt, hogy akkor miért sértődik vérig, ha ennek nyomán az írásaikat sem tekintjük irodalmi műalkotásnak. Tagadhatatlan, hogy helyenként tetszetős, érzelemben gazdag részeket is találunk, melyek aztán le is veszik lábáról a szerkesztőt, olvasót egyaránt. Másképp fogalmazva ettől az egy fától nem veszik észre az erdőt sem. Holott ha meglátnák, egyből minden a maga helyére billenne. Nos, ezek mind-mind megtanulható szabályok, melyekre egy őstehetség vagy rutinos író ugyan magától is rátalál, de a többségnek bizony studíroznia kellene. Legalábbis az elején, mint ahogy egy asztalosból, szabóból sem lesz egyből mester, ugyebár. Maga studírozza?

Megsemmisülten meredtem az öregre. Ekkor, ebben a pillanatban döbbentem rá, milyen hályogkovács módjára ültem neki alkotni. Az egészben pedig az a legszomorúbb, hogy minderre senki sem hívta még fel a figyelmem. Igaz, a legtöbb portálon létezik egy komment-féle rovat is, de ebbe csak egészen elvétve írnak effélét: nagyon tetszett a karcod, de mit akartál vele mondani?, vagy: nekem speciel nem tetszett a haikud, bár elismerem, hogy nyelvileg remek alkotás. Minimum ennyit. Ehelyett ilyen bejegyzésekre bukkanok: el vagyok ájulva a tehetségedtől; hálás vagyok a sorsnak, hogy téged olvashattalak; fantasztikus vagy, üdvözöllek a zsenik közt! A prózaírók közt tallózva sokszor az az érzésem, hogy a többségét elsősorban két cél ösztönzi: elkápráztatni, illetőleg lelki szemétládának használni az olvasót. A többi mellékes, így nem csoda, hogy a széppprózai követelmények, művészi hitvallás, az író társadalmi szerepe stb. számukra immár divatjamúlt közhelyek.

– Na és hova tart az igazi, az irodalomtörténészek és -kritikusok által jegyzett irodalom? Ott is utánoznak a kollegák?

– Szerintem nem. Legtöbbjük eredeti, a hagyományoknak fügét mutató alkotó, akit kizárólag saját lelkivilága foglalkoztatja. Cselekmény semmi, egyetlen érdekes mozzanat, csúcspont, mondanivaló sem színesíti a palettát. Náluk tér, idő, műfaj minden összefolyik, és lazán kapcsolódó asszociációk halmazában összpontosul, úgyhogy ember legyen a talpán az az olvasó, aki el tudná mesélni, mi a francról olvasott.

Ebben mindketten egyetértettünk. Azért nem álltam meg, hogy azt is megkérdezzem, miért ment magyartanárnak, ha ilyen rossz véleménye van a mai írókról, költőkről.

– Hohó, ez már egy másik történet! – hunyorított hamiskásan. – Majd ha legközelebb találkozunk, ezt is elmagyarázom, és elemezhetjük a regényeket is, ha érdekli.

Drága jó tanár úr. Milyen objektíven és sok kritikusnál világosabban tapint a lényegre. Kár, hogy nem hamarabb találkoztunk, amikor még komolyabban érdekelt az ilyesmi. Jelen pillanatban ugyanis inkább Mária vonzáskörében, mint a portálok környékén repdesek. Mária? Ja, andere Städchen, andere Mädchen: más város, más leány. Végül is egy fiatalember, mint én nem élhet egyedül. Bevallom, Mária nem olyan intelligens, mint Emese, ezzel szemben sokkal csinosabb, kevésbé rámenős és hallatlanul érzékeny. Ami közös bennük, az a költészet iránti vonzalom. Igaz, még csak a szárnyát próbálgatja, és elég sután mozog az irodalomban.

De sebaj! Majd én, Arthur Clarke Montgomery segítek neki, és költőt, igazi profit faragok belőle.

Azt hittem, az amatőr (kevésbé műves) irodalmi portálok ráharapnak a témámra, és egy kicsit én is beugorhatok Béla bácsi bőrébe, utóvégre magam is magyartanár lennék, ugyebár. Heves vitákra, hosszú kommentekre számítottam. Ehelyett alig szóltak hozzá a témához. Kiderült, hogy az amatőr írók nagy részét csöppet sem izgatják az irodalomelméleten alapuló írástechnikai kérdések. (Talán éppen ettől amatőrök?) Számukra kizárólag az ihlet, a született tehetség a mérvadó, mely nem igényel semmiféle tanulást. Mi több, meg vannak győződve, hogy éppen az elmélet, a szabályok gátolják tehetségük kibontakozását, és mindenféle, ezzel ellentétes tanácsot *kioktatásnak* éreznek. Némelyek elvben elismerik ugyan a megtanulható írói technikák fontosságát, gyakorlatilag azonban semmit sem valósítanak meg belőlük. Erre mondták hajdanán: poeta non fit, sed nascitur (a költő nem lesz, hanem születik). Félreértés ne essék, eszem ágában sincs lebecsülni a képességek vagy gyakorlás jelentőségét, de hogy valaki ezért mondjon le az elméleti tudás előnyeiről egy olyan korban, ahol *puszta* tehetséggel hovatovább nemhogy az irodalomba, de még egy minőségi lapba sem tud becsúszni (kivéve, ha nem is akar, mert az megint más tészta), elég nagy könnyelműség.

Egy alkalommal megismerkedtem egy T. Ágoston László nevű íróval. Gondoltam, ellevelezgetek az „öreggel”, akiről tudtam, hogy elvileg szintén tanuláspárti, mellesleg ő is asztalos volt valamikor. Amúgy elég jól ír, csak a téma- és gondolatvilága sekélyes. Legelső levelemben bemutatkoztam. A másodikban ő mutatkozott be. A következőkben a mindennapi élet örömei, gondjai kerültek terítékre, mint betegségek, hobbi (halászat) stb. Erre sietve közöltem, miszerint engem elsősorban irodalmi kérdések foglalkoztatnak, és az az elképzelésem, hogy megvitatván egymás munkáit tanulunk is egyet-mást egymástól. Bevallom, mindenre számítottam, csak arra nem, hogy őt az efféle kérdések abszolút nem stimulálják, hiszen úgyis csak az számít, amit az író ösztönösen ír, megérez – jelentette ki T. Ágoston László kategorikusan. Köszönöm az őszinteséged. Engem viszont a pontyhalászat nem stimulál – búcsúztam el az öregtől, és gyorsan kiugrottam Béla bácsi bőréből.

Az internet egyik vívmánya, hogy rengeteg publikálási lehetőséget nyújt. Gyengesége, hogy túl kevés az olyan megfelelő türelemmel, ugyanakkor szakértelemmel rendelkező Béla bácsija, aki helyes irányba tudná (vagy akarná!) terelni a netezőkben szunnyadó tehetséget.

Íme, néhány színvonalas és kevésbé színvonalas irodalmi (+ művészeti, közéleti stb.) weboldal a sok ezerből:

Amatőr Irodalmárok Klubja, Balkon, Cinke, Dunapart, Élet és Irodalom, Full Extra.hu, Görbe kör, Héttorony, Irodalom Online, Jelenkor, Közkincs, Lidércfény, Másképp látók, Napút, Prae, Regénytár, Sikoly, Szabad Szalon, Tollal, Vers…

A választék szédítő, és az az érdekes, hogy mindez olyan korban valósult meg, amikor az emberek egyre kevesebbet olvasnak. Kíváncsi lennék, maguk az írók, költők mennyi időt áldoznak erre a tevékenységre. Ami engem illett a helyi sajtó és „saját” portálomban megjelenő műveken kívül alig olvasok valamit. Szeretnék, de írni még jobban szeretek, s mivel eszméletlenül lassan és nehezen alkotok, csakis úgy érhetek el mennyiségi szempontból eredményt, ha jóval több ideig pötyögtetem a billentyűket. Este tévé, keresztrejtvény, és többre már nem is futja az energiámból. Amúgy, az írást leszámítva, elég egyhangúan telnek napjaim. Társaságba, szórakozni nem járok. Pedig hiányzik, főleg a strand, a fürdő és művészi környezet, ahol elég sokszor megfordultam életem folyamán. Néha meglátogat lobogó hajú barátom, rendszerint könyvekkel megrakodva, és megvitatjuk a legfrissebb irodalmi eseményeket, kicsit filozofálgatunk, borozgatunk. Úgy általában egyetértünk, legfeljebb a prózai művek értékelésekor vélekedünk homlokegyenest másképpen. Ő sokszor csak egy-két részlet alapján, én minden esetben az írásmű egészének figyelembevételével tartok jónak vagy gyengének valamilyen alkotást. Versek elemzésére nem vállalkozom. A vers, esztétika, filozófia és festészet már a Kamil asztala.

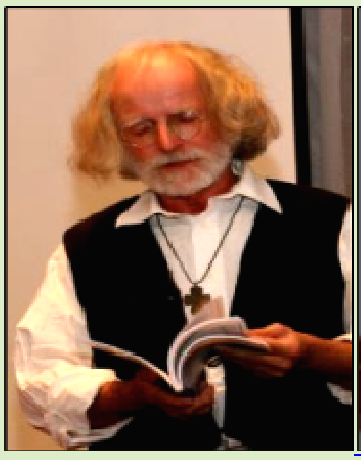

dr. Turai Gábor Kamil és Dunszt István

Az irodalmi portálok közül legalább 50-et személyesen is áttanulmányoztam, egyesekbe írtam is (Csillagszemek, Lenolaj, Közkincs, Irodalmi Szempont, Másképp látók, Holnap Magazin, Kaláka, Kupé, Aranylant, Dunapart, Héttorony, Tollal, Full Extra, Allegória, Kláris), de egyiknél sem tudtam lehorgonyozni. Az egyikben a szerkesztői diktálást nehezményeztem (Aranylant, Csillagszemek, Allegória), a másikban a gyér hozzászólások (Közkincs, Full Extra), illetve alacsony színvonal (Dunapart) miatt pártoltam más laphoz. De már az is megesett, hogy engem tanácsolt el a tulajdonos főszerkesztő (Kaláka), amiért figyelmeztetni bátorkodtam, hogy a bőrönd szó első ő-je hosszú ő-vel írandó. Máshol meg addig kotolnak még egy-egy elfogadott művön is (Hitel, IPM), hogy inkább más szekér után szaladok. Már amíg egy 72 éves „amatőr” egyáltalán tud még szaladni.

Ez idő szerint szinte kizárólag csak a Hetedhéthatár, Börzsönyi Helikon, Magyar Irodalmi Lap, Káfé Főnix, Folyó, Tárcán kínálom lapoknak dolgozom. A mai szokásoknak megfelelően természetesen ingyen, ami amúgy nem zavar, mert valamennyi lap jól szerkesztett, tehetséges írói gárdából álló weboldal, és ez nekem minden honoráriumnál többet ér.

Számvetés

Az interneten tallózva rábukkantam két régi általános iskolai osztálytársamra: Szuhánek bácsi, egykori tornaedzőm és Liszka János, a hajdani híres petrozsényi fényképész fiára. Elég szépen megöregedtek mindketten, amiben semmi rendkívülit nem látok, de hogy egyik se emlékezzék rám, számomra felfoghatatlan, ugyanis agyilag mindkettő egészséges.

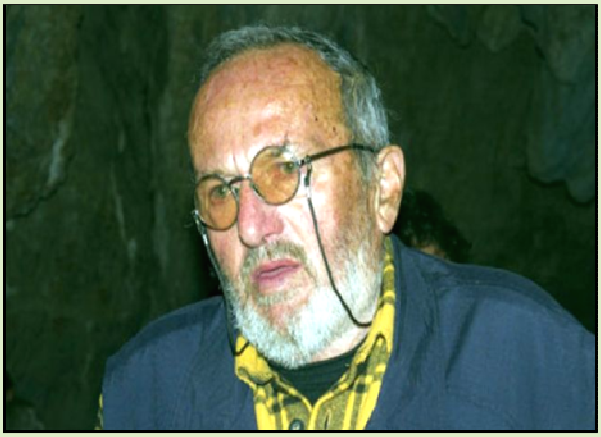

Liszka János és Szuhánek Imre

Bár Flórián Teofil és Ţabrea Ghiţă barátom is feltűnne egyszer valahol! Ebben azonban egyre kevésbé reménykedem, mint ahogy abban sem, hogy a fiam csenget be hozzám egy szép napon. Miután életem nagy részét mindenféle áttörés és kiugrás nélkül leéltem, s ami még hátra van, nagy valószínűséggel ugyanígy fogom leélni, talán nem ártana röviden összegezni a lényeget. Első, egyben legsokatmondóbb ténynek tekintem, hogy valaha magam is az értől indultam, de a mai napig sem futottam be *a nagy, szent Óceánba*. Pedig de megküzdöttem érte, de akartam, és a tehetségem sem hiányzott. Kivéve egyet: a szerencse. Valahogy ebből jutott nekem a legkevesebb. **Lucsi**, **cirkusz**, **színház**, **írói karrier**, soha egyetlen álmom, jelentősebb elképzelésem sem vált valóra. Utolsó próbálkozásként szerettem volna bejutni a Magyar Írószövetségbe. Piti ügy, nem? De legalább ennyi kárpótlást csaljak ki az élettől! Nem sikerült: hiányzott hozzá két írószövetségi tag ajánlása. Pontosabban csak egy, mert Csernák Árpád, a Búvópatak főszerkesztője volt olyan kedves, hogy beajánljon az elnöknek:

Szentmártoni Jánosnak
a Magyar Írószövetség Elnökének

Tisztelt Elnök Úr! Kedves Írótársak!

Ajánlás Petrozsényi Nagy Pál író
a Magyar Írószövetségbe történő felvételéhez

Petrozsényi Nagy Pál 1942-ben született Kolozsváron. Apja ref. lelkész, anyja pedagógus volt. Ő is a tanári hivatást választotta. Iskoláit Petrozsényban végezte. A marosvásárhelyi főiskolai évek után Nagyváradra került. Itt kapcsolódott be az irodalmi életbe. Először, újságcikkeket írt. Megtanult németül olaszul, spanyolul, franciául, de mindez kevés volt ahhoz, hogy érvényesülni tudjon a Ceauşescu-rendszerben. Választút elé került: börtönbe kerülni, vagy elmenekülni onnan. Ő az utóbbit választotta. Döntéséről így ír önéletrajzában: „Hogy jól tettem-e? Azt hiszem, igen, noha itt magyarban sem fonják kolbászból a kerítést, és a jövő sem mutatkozik egyelőre ígéretesnek, viszont nem érzem többé másodrendű polgárnak magamat. Hazajöttem, itthon vagyok.” Jelenleg Kecskeméten él.

Magyarországon megjelent könyvei: Cirkusz (novellák, karcolatok). Az én német nyelvtankönyvem (német leíró nyelvtan). Túrós puliszka (elbeszélések, novellák).

Folyóiratunk több novelláját valamint Viktor és Viktória című kisregényét közölte. Ez egyben azt is jelenti, hogy ismerem és jónak tartom Petrozsényi Nagy Pál igazságkereső, olvasmányos írásait. Örömmel és szeretettel ajánlom felvételét a Magyar Írószövetségbe.

Tisztelettel.

***Csernák Árpád** író, a Búvópatak Petőfi Sándor Sajtószabadság-díjas főszerkesztő, a Dél- Dunántúli Írócsoport (egyik) titkára*

Csernák Árpád

Rövid, de velős referencia, nemdebár? A másodikat azonban azóta sem tudtam felhajtani. És most már nem is akarom, mégpedig azért nem, mert én, és nem más akarja.

Egyébiránt megvagyok. Egészségem ugyan nem tökéletes (kezdődő cukorbaj, álmatlanság, kisebb prosztatagondok), de még így is erősebb, egészségesebb vagyok ezernyi korombeli öregnél. Ha ehhez hozzáveszem a szerény, ámde biztos anyagi jólétet, istenkáromlás lenne lázadozni a sors ellen. A politikai pártok, csatározások nem izgatnak. Megértem két rendszerváltást, négy köztársasági elnököt (Szűrös Mátyás, Göncz Árpád, Mádl Ferenc, Áder János). Most éppen az Orbán-kormány ügyködését figyelem. De már egy kicsit kívülről, mint minden öregember, aki bármelyik pillanatban elmehet Földvárra deszkát árulni. Délutánonként besüllyedek egy fotelbe, és elmerengek a múltamon.

Szieszta

Néha eszembe jut Petrozsény, Lucsi, Kajántó. *És akkor… Akkor újra gyermek vagyok, versenyt futok Szivarral, és pislogva nézem, hogyan illegeti magát a kajántói Bolond Irén.*

Itt a vége, fuss el véle!

TARTALOM

KAJÁNTÓ (1942–1945) (2)
Ismerkedés a világgal (2)
Új rend, új világ (9)
PETROZSÉNY (1945–1962) (18)
Albi, najma és natata (18)
Iskolában (23)
Toll, torna, lányok (39)
A cirkusz jegyében (51)
MAROSVÁSÁRHELY (1962–1966) (67)
Főiskolai évek (67)
Sikerek és csalódások (75)
DOH (1966–1968) (90)
A világ végén és tetején (90)
Vásárhely–Bákó–Petrozsény–Nagyvárad (100)
NAGYVÁRAD (1968–1987) (108)
Kulturális szervező és idegenvezető vagyok (108)
Kihallgatáson a püspöknél, nagyapó halála és a Securitate (121)
Megszületik a kisfiam. Nők, albérletek (139)
Cigányok között (153)
Másodszor is megnősülök (169)
Az én házam az én váram (175)
Menekülés ”A fény országából” (184)
KECSKEMÉT (1987–2014) (199)
Az első lépések (199)
Rendszerváltás Magyarországon (207)
A püspök ártatlan (215)
Rendszerváltás Romániában (220)
Ismét munka nélkül (223)
Megverve (237)
Nagymama halála, Egon levele, Albi (250)
Ligeti intermezzo (257)
Az én házam az én váram 2 (262)
Az én német nyelvtankönyvem (269)
Újabb könyvek (278)
Az irodalom a netre költözik (288)
Számvetés (297)